
3 1761 08695914 5

June
Institut d'Estudis
Barcelona

CATÀLEG DE LA COL·LECCIÓ CERVÀNTICA BONSOMS

D'aquest Catàleg s'ha fet un tiratge especial
de 40 exemplars en paper de fil, numerats

CATÀLEG

DE LA

COL·LECCIÓ CERVÀNTICA

FORMADA PER

D. ISIDRO BONSOMS I SICART

I CEDIDA PER ELL A LA

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

REDACTAT PER

JOÀN GIVANEL I MAS

VOLUM SEGÓN

ANYS 1801-1879

BARCELONA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

PALAU DE LA DIPUTACIÓ

1919

Tipografía L'Avenç : Massó, Casas & Cª : Rambla de Catalunya, 24 : Telèfon 115 : Barcelona

ADVERTIMENT

En la *Nota preliminar* del volum anterior vaig exposar el pla que seguía en el meu treball, però vaig oblidar-me de fer algunes observacions referents a edicions formades per volums estereotipats, a l'ordre que he portat a l'inventariar ço que es coneix per «miscel·lània cervàntica», i altres coses que a mesura que anava avançant en la meva tasca se'm presentaven.

Els llegidors que fullegin amb deteniment el present volum, es trobaràn que he format col·leccions amb toms pertanyents a diversos anys i no sempre correlatius (número 628); això és degut als editors, que no sentint aficions bibliogràfiques i sí mercantils, despatxen edicions d'una obra composta per volums d'anys diferents, fent-los estereotipar a mesura que els agoten; però, fidel a ço que escriguí en la pàg. 157 del primer volum al tractar de l'edició francesa del Don Quixot (núm. 134), he assenyalat abans l'obra en el seu any corresponent, i al descriure el primer volum d'una col·lecció en la qual s'aprofitaven volums impresos anteriorment, he fet referencia als que ja havía descrit. Vegi's la següent llista de les obres cervantines de què tinc noticia, publicades per la casa editorial francesa d'En Baudry, com exemple de la manera com he procedit:

1832. — *Don Quijote.* Baudry, 7 vols. Aquesta edició figurava en la col·lecció cervantina d'En José María Asensio. (Vegi's *Revista de Valencia,* II, p. 561, núm. 20.)

1835. — *Galatea, Viaje al Parnaso, Obras dramáticas.* Baudry, 1 vol. (*Bibliografía,* I, núms. 211 i 334.)

D. Quijote. Vegi's el núm. 576.

Novelas ejemplares. Vegi's el núm. 577.

Persiles y Sigismunda. Baudry, 1 vol. (*Bibliografía,* I, núm. 369.)

1838.* — *Novelas Ejemplares.* Vegi's el núm. 610.

* No esmento en aquesta llista el volum I del *Tesoro del Teatro Español desde su origen hasta nuestros días,* que és el X de la *Colección de los mejores autores españoles,* on hi ha, entre altres obres escèniques, la *Numancia, La Entretenida, La guarda cuidadosa* i *Los dos habladores,* que figuren en l'apèndix del dit volum.

1840. — *Don Quijote.* Baudry, 1 vol., pp. CXIX + 679. N'hi ha exemplars en la Bibliothèque Nationale (París, Z. 45617) i en el British Museum (Londres, 12489. i. 15.).

1841. — *Galatea, Viaje al Parnaso* i *Obras dramáticas.* Vegi's el núm. 628.

Don Quijote. Baudry, 1 vol., pp. CXIX + 679. (*Bibliografía,* I, núm. 102.)

Novelas Ejemplares. Vegi's els núms. 610 i 628.

Persiles y Sigismunda. Vegi's el núm. 628.

1845. — *Don Quijote.* Vegi's el núm. 656.

1848. — *Novelas Ejemplares.* Vegi's el núm. 672.

1850. — *Don Quijote.* Baudry, 1 vol., pp. CXIX + 679. Es poden veure exemplars d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 224.).

1855. — *Don Quijote.* Vegi's el núm. 722.

1861. — *Don Quijote.* Vegi's el núm. 760. Els autors de la *Bibliografía crítica de ediciones del Quijote* assenyalen en el núm. 152 una altra edició d'aquest any, feta per la mateixa casa; al meu entendre no hi ha tal cosa, els esmentats autors vegeren en la *Iconografía,* núm. 134, la portada general de la Col·lecció d'Obres d'En Cervantes pertanyent a la *Colección de los mejores autores españoles,* que és la que he copiat, i no es fixaren en què aquesta edició té una altra portada, que diu així: «El Ingenioso hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto | por Miguel Cervantes Saavedra, | con la vida de Cervantes, | por D. M. F. de Navarrete | [Gravat : Un molí de vent amb al·legoría quixotesca.] | París. | Baudry, Librería Europea, | Dramard-Baudry y C.ª, sucesores, | rue Bonaparte, 12, cerca del Palacio des Beaux-Arts | 1861.»

1867. — *Don Quijote.* Dramard-Baudry, 1 vol., pp. CXIX + 679. En la Bibliothèque Nationale (París, Z. 45681) hi ha un exemplar d'aquesta edició; hem d'assenyalar que en la *Bibliographie de la France,* corresponent a aquest any, la veiem esmentada, però ens diu que té 683 pàgines.

1876. — *Don Quijote.* Vegi's el núm. 1035.

La primera obra cervantina que va editar la casa Baudry fou el *Don Quijote,* en 1832; no havía encara agotat l'edició quan en 1835 va publicar-ne una altra, més amanosa, reproduint el text d'aquesta en 1840 i posant com preliminars, no l'*Elogio de Cervantes* fet per En Mor de Fuentes, sinó la *Vida de Cervantes* que En Fernández de Navarrete escrigué per encàrrec de la R. Academia Española; aquesta

última edició fou estereotipada i serví per a les successives que publicà la dita casa editorial, posant portades noves amb la data corresponent a l'any en què es reproduïa.

He dubtat sempre de l'existencia dels volums corresponents a la *Galatea* i al *Persiles* impresos en 1835, com escriu En Rius, i ho dic, perquè si així hagués estat, hi hauría unes altres portades, ademés de les que hi ha corresponents a la col·lecció d'obres d'En Cervantes, la qual cosa no es veu fins l'any 1841, ço és, al començar a publicar la *Colección de los mejores autores españoles;* però en el llibre d'En Cotarelo Valledor, *Teatro* (p. 750, núm. 9), es dóna la descripció d'un volum de la *Galatea*, amb data de 1835, imprès per la casa Baudry; doncs, si en 1835 es publicava el volum XXV de la dita *Colección*, ¿com s'explica que a la fi del volum X, imprès en 1838, s'anunciïn solament el *Don Quijote* i les *Novelas Ejemplares* i no els altres volums cervantins esmentats per En Rius i En Cotarelo Valledor?

Referent a les *Novelas Ejemplares*, es veu que en 1835 se'n va fer una grossa tirada, car les edicions de 1838 i 1841 estàn formades per exemplars impresos tres i cinc anys abans, respectivament; l'edició de 1848 fou nova enterament.

He escrit que en 1841 la casa Baudry va començar a vendre la col·lecció completa d'obres d'En Cervantes, figurant-hi l'edició del *Don Quijote*, feta aquell any o l'anterior, els volums de les *Novelas*, impresos en 1838, i la *Galatea* i el *Persiles* corresponent a aquell any; ço és, la col·lecció estava composta per quatre volums pertanyents a diversos anys (núm. 628). Jo vaig adquirir, per a obsequiar a un amic, l'exemplar que havía pertangut al conegut bibliòfil Marquès de Fuensanta del Valle, i estava compost pel *Don Quijote* de 1867, les *Novelas* de 1848, i la *Galatea* i el *Persiles* de 1841. Aquesta diversitat d'impressions ha estat la causa de què hagi donat un número a cada un dels volums, però si n'he trobat dos o tres de publicats el mateix any, els he considerat com part de la *Colección*.

I això que dic de la casa Baudry, podría aplicar-ho igualment als *Don Quichotte* publicats en la col·lecció *Bibliothèque Nationale.*

Una altra observació tinc de fer referent a l'ordre seguit a l'inventariar els treballs no pertanyents a textos cervantins : Si al descriure les obres d'En Cervantes ho faig seguint l'ordre cronològic en què es publicaren en vida de l'autor (v. I, p. XVI), a l'ordenar els altres estudis inspirats en l'obra d'aquest, els agrupo dins de cada any per poblacions, seguint aquestes per ordre alfabètic, i dins de cada grup, alfabèticament també, els noms dels autors i el títol del periòdic o revista, o portada del llibre. Cal advertir que aquesta classificació no l'he començat a fer fins a

mitjans del passat segle, en què es fan més abundants els escrits del que anomenem «miscel·lània cervàntica».

També tinc de fer avinent, que al donar compte d'un manuscrit ho faig amb anterioritat a l'imprès (vegi's els núms. 524 i 525).

Trobarà finalment el llegidor alguns nombres cervantins publicats en diaris de la localitat, als quals manquen les signatures; això és degut a què aquest fons periodístic de la Biblioteca de Catalunya, té un Catàleg apart, on ha d'anar a cercar el llegidor que vulgui veure un article cervantí.

I abans d'acabar aquesta *Nota*, crec convenient el donar les gracies als autors dels articles i notes bibliogràfiques i crítiques que, publicades en diversos diaris i revistes, han donat compte d'aquesta publicació; a tots grans mercès, i en especial als del *Journal des Savants* i *Revista de Filología Española.*

El tercer i últim volum compendrà els anys 1880 al 1916 i les taules alfabètiques.

J. GIVANEL MAS

400 The | Life and Exploits | of the ingenious gentleman | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | Now carefully revised and corrected : | with a new translation of the | Spanish Poetry. | To which is prefixed | a copious and new life | of | Cervantes; | including a critique on the Quixote; | also | a chronological plan of the work. | Embellished with new engravings, and a | Map of part of Spain. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for William Miller, Old Bond Street. | 1801. [37-VIII

p. 210 × 129 mm. c. 162 × 84 mm. (8.º). Vol. I : CXLV pp., la següent en blanc s. n., + 371 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms., un retrat de Cervantes i un mapa. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n. + 412 pp.; 5 làms. Vol. III : XVI pp. + 391 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. IV : XII pp. + 440 pp. + 4 ff. s. n. de catàleg; 6 làms. Les làmines, dibuixades per Stothard, Jones, Banks, Thurston, Shelley; gravades per Anker Smith, Byrne, J. Neagle, J. Heath, S. Smith, J. Fittler, Milton, Collyer, C. Armstrong, P. Thomson. El mapa, gravat per Neele. Relligadura en pell de l'època, amb daurats al llom, filets al cantell i contracantell. Al contraplà del vol. I, etiqueta de la llibrería i enquadernació de «Mayor & Huntly. Bath.»

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Prefaci de l'editor, Vida d'En Cervantes, Pla cronològic del Quixot, un Mapa (copia del de la primera edició de la R. Academia Española) amb les senyals de la ruta de D. Quixot, Index de les referencies de dit mapa, Taula de les làmines de tota l'obra i dels capítols corresponents al primer volum i el Pròleg de la primera part (pp. III-CXLV); els dels segón i quart, Portada i Taula (pp. III-IX i III-XII, respectivament); i els del terç, Portada, el Pròleg de la segona part i Taula (pp. III-XVI).

El text dels dos primers volums correspòn a la primera part (pp. 1-361 i 1-405, caps. 1-27 i 28-51*), i el dels dos següents a la segona (pp. 1-384 i 1-434; caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada tom s'hi troben unes quantes pàgines amb

* Així es veu en la numeració, però hi ha dos caps. 37; per tant, se'n poden comptar 52, que és el número dels que figuren en el text original.

notes aclaratories al text, i en l'última pàgina de cada un s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Printed by S. Gosnell, | Little Queen Street, Holborn».

En Rius (I, 657) celebra amb raó aquesta edició; és molt ben impresa, la lletra és clara, i el paper, si bé no és superior, és bo. Les il·lustracions que s'hi troben són vint làmines, comptant el retrat de Cervantes, originals unes i copiades altres. Donarem detall d'aquestes, ja que, al comptar-les, En Rius i N'Ashbee no estàn conformes; escriu el primer : «Reálzanla ocho láminas de Stothard, de muy buena composición, cuatro de Jones, Banks, Thurston y Shelley y ocho copiadas de la edición grande de la Academia Española; en junto, 20 láminas grabadas en cobre por Byrne, Neagle, Heath, Smith, Collyer, Armstrong, Fittler, Thomson y Milton». El segón, en canvi, en la seva obra *An Iconography* (102), afirma que d'En Stothard n'hi ha set, estant en tot el demés d'acord amb En Rius, si bé havem de dir que al detallar el nombre de làmines que corresponen a cada un dels gravadors, no surt el compte igual, ja que, segons ell, en gravaren Armstrong, 3; Fittler, 3; Fitler, 1; Neagle, 2; Byrne, 2; J. Neagle, 1; Heath, 1; J. Heath, 1; A. Smith, 1; Anker Smith, 1; Milton, 1; Collyer, 1, i P. Thomson, 1, total 19.

Comencem dient que en el volum primer s'hi troba un retrat d'En Cervantes, copiat del que figura en la primera edició de l'Academia (núm. 308), gravat per N'Anker Smith, i en el mapa, que sembla també copiat del de la mateixa edició de l'Academia, s'hi llegeix : «Neele sculp. Strand.» Les làmines són les següents : 1.ª, D. Quixot llegint (dibuix copiat de l'edició de l'Academia, gravat d'En Byrne); 2.ª, L'escena d'armar cavaller a D. Quixot (dibuix copiat de l'Academia, gravat d'En Neagle); 3.ª, D. Quixot empaitant els monjos de l'Ordre de Sant Benet (dibuix copiat de l'Academia, gravat d'En Byrne); 4.ª, El mantejament d'En Sanxo (dibuix d'En Stothard, i gravat d'En J. Neagle). En el tom segón hi ha les següents làmines : 1.ª, Dorotea (dibuix d'En Stòthard, gravat d'En Heath); 2.ª, La batalla de D. Quixot amb els bots de vi (dibuix de l'Academia, gravat de N'A. Smith); 3.ª, El catiu i Zoraida (dibuix d'En Jones, gravat de N'Anker Smith); 4.ª, El catiu i Zoraida, en el jardí de casa d'Agimorato (dibuix d'En Banks, gravat d'En Fittler); 5.ª, La lluita de D. Quixot amb el cabrer (dibuix d'En Stothard, gravat d'En Milton). El tom terç, conté : 1.ª, D. Quixot a casa seva, acompanyat del capellà, En Sanxo i altres (dibuix de l'Academia, gravat d'En Collyer); 2.ª, El casament d'En Basili i Quiteria (dibuix d'En Stothard, gravat d'En Neagle); 3.ª, D. Quixot desbaratant el teatre de putxinel·lis (dibuix de l'Academia, gravat de N'Armstrong); 4.ª, Les donzelles dels ducs ensabonant a D. Quixot (dibuix d'En Stothard, gravat d'En J. Heath). En l'últim tom s'hi troben les següents : 1.ª, La cavalcada pel desencantament de Dulcinea (dibuix d'En Stothard, gravat de N'Armstrong); 2.ª, El governador Sanxo Pança dinant (dibuix d'En Stothard, gravat d'En Fitler); 3.ª, El patge de la duquessa i la muller d'En Sanxo Pança (dibuix de l'Academia, gravat d'En Fittler); 4.ª, Sanxo armat per a embestir els assaltants de l'ínsula (dibuix d'En

Thurston, gravat de N'Armstrong); 5.ª, D. Quixot i les damissel·les de la nova Arcadia (dibuix d'En Shelley, gravat d'En Fittler); 6.ª, D. Quixot fent testament (dibuix de l'Academia, gravat d'En P. Thomson).

Pel que hem exposat, veiem que el tom primer conté : El retrat d'En Cervantes, un mapa i 4 làmines; el segón, 5 làmines; el terç, 4, i l'últim, 6, formant un total de 19 làmines, un retrat i el mapa. De les làmines, 7 són dibuixades per En Stothard, i 1 per Jones, Banker, Thurston i Shelley; 8 corresponen a l'Academia. Dels dibuixos, n'han gravat : Byrne, 2; Neagle, 2; J. Neagle, 1; Heath, 1; A. Smith, 1; Anker Smith, 1; Fittler, 3; Milton, 1; Collyer, 1; Armstrong, 3; J. Heath, 1; Fitler A., 1, i Thomson, 1.

El nostre compte i el de N'Ashbee, són iguals, però no s'acorda amb el d'En Rius, ja que segons aquest l'obra comprèn 20 làmines, i segons nosaltres, 19. La causa de tot això l'explica l'advertencia que figura en la Taula per a la col·locació de les làmines, al dir «in a few of the early impressions, this plate is by mistake called Don Quixote attacking the Biscainer».

Hi ha exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 255. i 87. g. 5-8.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 429.

401 Don Quichotte | de la Manche. | Traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes | Par Florian; | ouvrage posthume. | Avec figures. | Tome ···. | [Floró.] | A Paris, | de l'Imprimerie de P. Didot l'Ainé; | Et se trouve à Bruxelles, | Chez B. Le Francq, Libraire. | 1801. [42-11

p. 150 × 93 mm. c. 101 × 56 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 230 pp. (marcat equivocadament com 130); 1 làm. Vol. II : 1 f. s. n. + 232 pp.; 1 làm. Vol. III : 1 f. s. n.+ 276 pp.; 1 làm. Vol. IV : 253 pp., la següent en blanc s. n. A la p. 2 una làmina. Vol. V : 248 pp., a la p. 2 una làmina. Vol. VI : 232 pp., a la p. 2 una làmina. La portada del vol. IV, estripada per sota. Mig pergamí. Ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars del primer tom, comprenen la Portada, Advertencia del traductor i Pròleg de la primera part (pp. 1-22); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portada (1 f. s. n., els dos primers i pp. 1-4 els dos últims), i els del quart, Portada, Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-16).

El text de l'obra és repartit en sis volums, del modo següent : El primer conté els caps. 1-17, pp. 23-227; el segón, caps. 18-29, pp. 1-230; el terç, capítols 30-50, pp. 1-273; el quart, caps. 1-19, pp. 17-250; el cinquè, caps. 20-37, pp. 5-245, i el sisè, caps. 38-55, pp. 5-229.

A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició té el mateix nombre de pàgines i de làmines que l'editada a Leiden pels germans Murray l'any anterior (núm. 395), i fins coincideix amb ella en l'errada de l'última pàgina, 130 per 230; són tants i tants els punts de

semblança que hem vist en les dues edicions, inclús en les vinyetes de final de capítol, que creiem que es tracta d'una sola edició, amb l'única diferencia de les portades.

Aquesta edició no fou coneguda per En Rius ni figura en la *Iconografía*, i no l'havem sabut veure en els catàlegs de les col·leccions de la Biblioteca Nacional de Madrid, British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

402 Lehrreiche | Erzaehlungen | von | Miguel de Cervantes Saavedra, | ueberfetzt | von | D. W. Soltau. | ··· Band. | I. Das Zigeunermaedchen. | II. Der edelmuethige Liebhaber. | III. Rinconet und Cortadillo. | IV. Die englifche Spanierinn. | Koenigsberg, 1801. | bey Friedrich Nicolovius. [35-VII

p. 154 × 95 mm. c. 117 × 63 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + 432 pp. Vol. II [... | Zweyter Band. | V. Der Licentiat Vidriera. | VI. Die Stimme der Natur. | VII. Der eiferfuechtige Extremadurer. | VIII. Die adelige Dienftmagd. | ...] : 300 pp. + 1 f. s. n. Vol. III [··· | Dritter Band. | IX. Die beyden Nebenbuhlerinnen. | X. Cornelia Bentivoglio. | XI. Die betrueglich Heirath, nebft dem Gefpraech | der beyden Hunde, Scipio und Ber- | ganza. | ...] : 344 pp. En cartronet.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria del traductor a la reina d'Anglaterra i la Dedicatoria i Pròleg d'En Cervantes, i, además, una breu nota referent a l'obra (pp. I-XXIV). Els dels següents, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del volum primer (pp. 1-432), conté : *Das Zigeunermädchen* (La Gitanilla), p. 1-150; *Der edelmüthige Liebhaber* (El amante liberal), p. 151-256; *Rinconet und Cortadillo* (Rinconete y Cortadillo), p. 257-340, i *Die englische Spanierinn* (La española inglesa), p. 343-432; en les pp. 341 i següent s'hi llegeix una nota referent a la manera com s'han traduït els mots de la «Gerigonza Germania». El tom segón, comprèn : *Der Licentiat Vidriera* (El Licenciado Vidriera), p. 3-61; *Die Stimme der Natur* (La fuerza de la sangre), p. 62-104; *Der eifersüchtige Extremadurer* (El celoso estremeño), p. 105-183, i *Die adelige Dientsmagd* (La ilustre fregona), p. 184-300. El de l'últim tom, comprèn : *Die beyden Nebenbuhlerinnen* (Las dos doncellas), p. 3-88; *Cornelia de Bentivoglio* (La Señora Cornelia), p. 89-176; *Die betrügliche Heirath* (El casamiento engañoso), p. 177-207, i *Gespräch zwischen Scipio und Berganza* (El coloquio de los perros), p. 208-344. A la fi dels dos últims volums s'hi troba una llista de les errades a corretgir.

Referent a la traducció, havem de manifestar el que diguérem al referir-nos a la del *Don Quijote* feta pel mateix Soltau (núm. 397).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 391.).

403 Don Quichotte | de la Manche, | Traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes | par Florian; | Ouvrage posthume | Avec figures. | Tome ···. | [Escut de

l'impressor.] | De l'imprimerie de Guilleminet. | A Paris, | Chez Deterville, libraire, rue du Battoir, n.º 16. | An X. — 1802. [36-II

p. 126 × 74 mm. c. 89 × 47 mm. (6.º). T. I : 2 ff s. n. + 207 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. T. II : 2 ff. s. n. + 206 pp.; 1 làm. T. III : 2 ff. s. n. + 247 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. T. IV : 2 ff. s. n. + 224 pp.; 1 làm. T. V : 2 ff. s. n. + 222 pp.; 1 làm. T. VI : 2 ff. s. n. + 204 pp.; 1 làm. 6 toms relligats en 3 volums. Les làmines dibuixades i gravades per Queverdo i Perdoux. Relligadura en cartronet. En els fulls de guarda, escrit a mà : «Seitschuh.»

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, corresponent a les «Oeuvres de Florian», i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-18); els dels segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada; els del quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la segona part (pp. 1-10).

El text va repartit com segueix : Tota la primera part ocupa el text dels tres primers toms (pp. 19-204, caps.1-17; pp. 1-204, caps. 18-29 i pp. 1-244, caps. 30-50), i la segona, el dels tres últims (pp. 11-221, caps. 1-19; pp. 1-219, caps. 20-37 i pp. 1-201, caps. 38-55). A la fi de cada volum, s'hi troba la Taula de capítols.

En Rius (I, 517), escriu : «Hay 6 láminas copia reducida de las de la Academia Española, dibujadas por Queverdo, quien grabó la del tomo primero, y las demás lo están por Perdoux». Anem a aclarir quelcom de lo afirmat per En Rius. Cert que les làmines són copia reduïda de les de l'Academia Española de 1780 (núm. 308), i aquestes són : 1.ª, Acte d'armar cavaller a D. Quixot (al peu del gravat s'hi llegeix : Dessiné et Gravé par Queverdo); 2.ª, Troballa de la maleta a Serra Morena (gravat per En Perdoux); 3.ª, Batalla de D. Quixot amb els bots de vi (gravat per En Perdoux); 4.ª, Encontre de D. Quixot amb Dulcinea transformada, làmina que no va signada, com tampoc hi van les dues últimes, que representen : D. Quixot i el retaule dels putxinel·lis i Sanxo governador amb el metge Pedro Recio.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 144.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 292.

404 Trabajos | de Persiles | y Sigismunda, | historia setentrional | por | Miguel de Cervantes | Saavedra | a Don Pedro Fernandez | de Castro, | Conde de Lemos. | Tomo ···. | Madrid | en la Imprenta de Sancha | Año de M. DCCC. II. | Se hallará en su Libreria, calle del Lobo. [37-II

p. 180 × 112 mm. c. 141 × 74 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XVI pp. + 2 ff. s. n. de taula + 394 pp.; 4 làms. Vol. II : 4 ff. s. n. + 352 pp.; 4 làms., dibuixades per Alcántara, A. Rossi; gravades per Moreno, M. Alvarez, i frisos gravats per A. Carnicero i J. Ximeno. En la portada, però tatxat posteriorment, s'hi llegeix : «Geronimo Oliver su dueño». Pasta de l'època.

Les fulles preliminars del primer volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Pròleg de l'editor, Aprovació del Mestre Valdivielso (en el text Valdivieso), Poesíes d'En Francisco de Urbina i Luis F. Calderón, Dedicatoria a En Pedro Fernández de Castro, Comte de Lemos, Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XVI) i Taula dels capítols corresponent als dos primers llibres «según los epígrafes añadidos con la impresión de Madrid de 1719» (2 ff. s. n.); les del segón, són : Portadella, Portada i Taula dels capítols (4 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers llibres ocupen el tom primer (pp. 1-394) i els dos últims el segón (pp. 1-352).

Són tants i tants els punts de semblança que havem trobat entre aquesta edició que ara descrivim i la que imprimí el mateix Sancha en 1781 (núm. 316), que diríem es tracta d'exemplars d'una mateixa, però amb portades diferents; les làmines són les mateixes, però sense la magnífica orla que les enquadra.

Al tractar de la segona edició que del *Persiles* féu En Sancha en 1781 (núm. 317), diguérem el per què posàvem una edició abans de l'altra, fundantnos en el lloc on tenía instal·lada la llibrería l'esmentat impressor. Com s'ha pogut veure, en 1781 figura en la «calle del Lobo» i en la «Aduana Vieja», i aquesta última indicació es troba en les *Novelas Exemplares* de 1783 (núm. 327), *Galatea* i *Viaje al Parnaso* de 1784 (núms. 331 i 332) i *Carta publicada en el Correo de Madrid injuriosa a la buena memoria de Miguel de Cervantes* de 1788 (núm. 348).

Hi ha exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12490. d. 10. i Cerv. 434.).

405 Teatro Español | Burlesco | ó | Quixote de los Teatros, | por el maestro | Crispin Caramillo. | Cum notis variorum. | Risum teneatis, amici? | Horat poetic. | Madrid. | Imprenta de Villalpando. | 1802. [35-VIII

p. 175 × 114 mm. c. 112 × 69 mm. (8.º). XXIV pp. + 160 pp. Pasta antiga, amb daurats al llom i al pla. Al verso de la portadella, escrit a mà : «Juan de Dios de Mora».

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Manuel Salcedo a l'Excma. Sra. D.ª María Josefa Alfonso Pimentel, Duquessa de Béjar, Dedicatoria de l'«abate de la Imprenta» als Comediants, Index i Nota firmada per D. M. A. S. (pp. I-XXIV).

El text (pp. 1-160) va repartit en divuit capítols.

Així com el *Don Quijote* és una sàtira contra els llibres de cavalleríes, el *Teatro español burlesco* és també una sàtira, però dirigida a corretgir els vicis i defectes del teatre i dels còmics. El protagonista és un sabater, anomenat Crispín, entusiasta defensor de l'art dramàtic, el qual inclina tota sa familia al teatre; En Juanillo i Pepa, sos fills, així com sa neboda Antonia, són llestos, aixerits, en-

tremaliats, i segons diu el seu pare, sortegen tots els entrebancs que se'ls hi posen al davant, gracies a llur desmesurada afició al teatre. Es fa autor de comedies i n'escriu una de molt ridícola.

El seu autor, En Cándido María Trigueros, emplea en la seva obra un sens fi de refranys, quasi tots ells trets del D. Quixot.

406 The | History | of the renowned | Don Quixote | de la Mancha. | Written in spanish by | Miguel de Cervantes Saavedra. | Translated by several hands : | and published by | the Late Mr Motteux. | Revised anew from the best spanish edition, | by Mr. Ozell : | with explanatory notes from Jarvis, Oudin, Sobrino, | Pinedo, Gregorio, The Royal Academy | Dictionary of Madrid, | &c. &c. | Vol. ···. | Edinburgh : | Printed for Denham and Dick, College-Street, | 1803. | Alex. Lawrie and Co. Printers. [35-III

p. 168 × 101 mm. c. 146×75 mm. Vol. I : 1 f. s. n. + 262 pp. Vol. II : 1 f. s. n. + 246 pp. Vol. III : 1 f. s. n. + 276 pp. Vol. IV : 1 f. s. n. + 285 pp., la següent en blanc s. n. Pasta antiga. En el segón full de guarda del vol. I, escrit a mà : «Eliza Scotts gift to R. Bradshaw».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Biografía d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-13); els dels segón i quart, solament la Portada (1 f. s. n.), i els del tercer, la Portada (1 f. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-5).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums (pp. 15-262 i 1-246) comprenen la primera part, i els dos últims (pp. 7-276 i 1-285) la segona.

Al nostre entendre, aquesta edició tingué per model la impresa a Londres en 1743 (núm. 214). En Rius l'esmenta en el volum primer, núms. 658 i 1109, però no la descriu.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. bb. 18.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 433.

407 The | Adventures | of the renowned | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Original Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | T. Smollett, M. D. | To which is prefixed, | A New Life | of | Cervantes. | Embellished with engravings. | In four volumes. | Vol. ···. | Glasgow : | Printed by and for Chapman & Lang, | Booksellers and Stationers. | 1803. [37-II

p. 177 × 106 mm. c. 147 × 79 mm. (6.º). Vol. I : XVIII pp. + 1 f. s. n. + 282 pp.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes. Vol. II : 297 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. III : 329 pp.; 1 làm. Vol. IV : 311 pp., la següent s. n.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per A. Carnicero;

gravades per K. Mackenzie. Al contraplà, ex-libris amb escut de «Robert Long Arm» i la divisa SUIVEZ LA LANGE. Relligadura en pasta de l'època, amb llom i cantells daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portada, Vida de Cervantes (pp. I-XVIII), Advertencia del traductor (1 p. s. n.) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els dels segón i quart, solament la Portada (pp. 1 i 2), i els del tercer, Portada, el Pròleg de la segona part i les Aprovacions d'En Marquez Torres, Llicencia d'En Gutiérrez de Cetina i Aprovació d'En Joseph de Valdivielso que figuren en la primera edició de la segona part (núm. 23).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 9-278 i 3-294) corresponen a la primera part, i els dos últims (pp. 12-325 i 3-308), a la segona. A la fi de cada volum s'hi troben notes aclaratories al text.

En Rius (I, 659) escriu : «La vida de Cervantes que la encabeza es un nuevo y corto trabajo formado con los datos que suministró la reciente publicación de la Academia Española, edición pequeña de 1882, de la cual tomó también el editor el retrato de Cervantes y una de las tres láminas que la adornan; pues si bien las otras dos llevan el nombre de Carnicero, son copia de Coypel.» Començarem dient que és veritat que la Vida d'En Cervantes que figura en aquesta edició està copiada de la d'En Ríos, i referent a les làmines direm que la primera, que és el retrat d'En Cervantes, porta al peu el nom del dibuixant Carnicero i del gravador Mackenzie; la corresponent al volum segón, també va firmada per ambdós artistes i representa el mantejament d'En Sanxo; la del terç, el venciment del cavaller dels miralls, també va firmada pels mateixos; i la de l'últim, que és D. Quixot desbaratant el retaule de maese Pedro, solament va firmada pel gravador Mackenzie. El retrat d'En Cervantes i la làmina del volum segón, són copia dels dibuixos de l'esmentada edició de Madrid de 1782 (núm. 319), les del tercer i quart ja es coneix per la factura que no són d'En Carnicero, sinó que són copia d'En Coypel. Vegi's, referent a aquest punt, N'Ashbee, *Iconography*, 105.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 91.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 432.

408 The | History and Adventures | of the Renowned | Don Quixote. | Translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | To which is prefixed, | some account of the Author's Life. | By T. Smollet, M. D. | Vol. ···. | Philadelphia: | Published by John Conrad, & Co. No. 30, | Chesnut Street, Philadelphia; M. & J. | Conrad & Co. No. 144, Market Street, Bal- | timore; and Rapin, Conrad, & Co. Wash- | ington City. | R. Groff, Printer. | 1803. [37·1

p. 164 × 101 mm. c. 122 × 68 mm. (6.º). Vol. I : 43 pp., la següent s. n., + 324 pp. Vol. II [... | Vol. II. | Published | by John Conrad & Co. No. 30, Chesnut-Street, | Philadelphia; M. & J.

Conrad & Co. Balti- | more; Rapin, Conrad & Co. Washington City; | Somerville & Conrad, Petersburg, Virgi- | nia; and Bonsel, Conrad & Co. Norfolk. | S. C. Ustick, Printer. | ...] : 340 pp. Vol. III [... | Philadelphia, | Published by J. Conrad & Co. No. 30, Chesnut-Street, | Philadelphia; M. & J. Conrad & Co. No. 140, Mar- | ket-Street, Baltimore; Rapin, Conrad, & Co. | Washington City; Somervell & Conrad, Peters- | burg; and Bonsal, Conrad & Co. Norfolk. | T. & G. Palmer, Printers. | ...] : 399 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV [... | Philadelphia : | Published by John Conrad, and Co. No. 30, | Chesnut Street, Philadelphia; M. and J. | Conrad, and Co. No. 138, Market Street, | Baltimore; Rapin, Conrad, and Co. Wash- | ington City; Somervell and Conrad, | Petersburg; and Bonsal, Conrad, and Co. | Norfolk. | A. and G. Way, Printers. | ...] : 385 pp., la següent en blanc s. n. Pasta antiga.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Vida d'En Cervantes, Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-43); els dels segón i quart, Portada (pp. 1 i 2), i els del terç, Portada, el Pròleg de la segona part, les Aprovacions de la primera edició de la segona part d'En Marquez Torres i Josef de Valdivielso i la Llicencia d'En Gutierre de Cetina (pp. I-XIII).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums (pp. 1-324 i 2-340) contenen tota la primera part; els dos últims (pp. 15-399 i 3-385), la segona.

En Rius (I, 660) escriu que aquesta edició tingué per model la de Londres, 1793 (núm. 365), i en efecte, vistos els preliminars d'una i altra i la distribució d'ambdós volums, trobem justa la seva afirmació.

En la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que figuri exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 431.

409 Novelas | Exemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva impresion corregida | y adornada con laminas. | Tomo .... | [Monograma.] | En Madrid. | Por la Viuda de D. Joaquin Ibarra. | Año de MDCCCIII. | Con las licencias necesarias. [37-III

p. 143 × 90 mm. c. 116 × 64 mm. (8.º). Vol. I : 6 ff. s. n. + 325 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 391 pp., la següent s. n., amb l'índex. Vol. III : 333 pp., la següent s. n. amb l'índex. Pasta de l'època.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portada, Taula, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (6 ff. s. n.), i els dels toms següents, solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : el tom primer conté *La Gitanilla*, p. 1-138; *El Amante Liberal*, p. 139-245; *Rinconete y Cortadillo*, p. 246-325; el segón, *La Española Inglesa*, p. 3-96; *El Licenciado Vidriera*, p. 97-151; *La fuerza de la sangre*, p. 152-195; *El celoso extremeño*, p. 196-274, i *La ilustre fregona*, p. 275-391;

i l'últim, *Las dos doncellas*, p. 3-88; *La señora Cornelia*, p. 89-170; *El casamiento engañoso*, p. 171-200, i el *Coloquio de los perros*, p. 200-333. A la fi dels dos últims toms s'hi troba la Taula.

En la Portada es diu «adornada con láminas», però en l'exemplar d'En Bonsoms hi manquen.

Sembla que aquesta edició tingué per model un exemplar de la impresa a Madrid per En Villalpando, l'any 1799 (núm. 390); els preliminars, la divisió i ordre de les novel·les són els mateixos que en l'esmentada edició.

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi figuri exemplar d'aquesta edició.

410 Le Portrait | de | Michel Cervantes, | comédie | en trois actes, et en prose; | Par Michel Dieulafoy; | Représentée pour la première fois le 21 Fructidor, | an 10, sur le Théâtre Louvois. | A Paris, | Chez | Huet, Libraire, rue Vivienne, n.º 8; | [Chez] Charon, Libraire, passage Feydeau. | An XI de la République. [42-IX. c. 3

p. 197 × 122 mm. c. 156 × 93 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 86 pp.

La primera fulla és sense numerar, i correspòn a la Portada, havent-hi al seu darrera el Repartiment.

El text (pp. 1-86) comprèn els tres actes de l'obra, repartida en 19, 15 i 14 escenes.

En Bertrand *(Cervantes*, p. 526), ens parla d'una traducció alemanya feta per En F. L. Schmidt i impresa a Leipzig en 1804.

La comedia d'En Dieulafoy entra de ple en el genre de les d'*enredo*. L'acció se suposa en 1616; el pintor Morillos, protagonista de l'obra, vol fer el retrat d'En Cervantes, que acaba de morir, però la filla del pintor i el seu promès suplanten el cadàver de l'escriptor amb un que es presta a fer de mort, desbaratant d'aquesta manera el negoci que pensava fer el pintor venent a molt bon preu el retrat d'En Cervantes.

411 Vida y hechos | del ingenioso caballero | Don Quixote de la Mancha. | Tomo ···. | [Aquest és el títol de la portadella; el frontispici del vol. I, que fa de portada, diu:] Historia | de D. Quixote | de la Mancha | Por Miguel Cervantes. | Madrid 1804. | En la Imprenta de Vega. [42-II

p. 146 × 99 mm. c. 121 × 66 mm. (8.º). Vol. I : 16 ff. s. n. + 336 pp. + 3 ff. s. n. d'índex; 4 làms. i un frontispici. Vol. II : 352 pp. + 2 ff. s. n. d'índex; 4 làms. i un frontispici. Vol. III: 336 pp. + 2 ff. s. n. d'índex (la paginació sembla començar amb el núm. 5); 3 làms. i un frontispici. Vol. IV : 365 pp. + 3 pp. s. n. d'índex; 3 làms. i un frontispici. Vol. V : 393 pp. + 7 pp. s. n., la darrera en blanc; 3 làms. i un frontispici. Vol. VI : 365 pp.; la següent en blanc s. n.; 3 làms. i un fron-

tispici. Les làmines, gravades per Francisco Miranda, Alvarez, N. Cobo. Els frontispicis són diferents, gravats per F. Miranda. A la portadella escrit a mà : *F. Geerds*. Pasta de l'època, amb daurats al llom.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portadella, Portada-frontispici, la Dedicatoria d'En Cide Hamete Benengeli a D. Quixot, els Versos-elogis i el Pròleg de la primera part (17 ff. s. n.); els del segón, tercer, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada-frontispici (2 ff. s. n.), i els del quart, Portadella, Portada-frontispici i el Pròleg de la segona part (6 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : els tres primers volums pertanyen a la primera part (pp. 1-336, 3-352 i 7-336; caps. 1-22, 23-35 i 36-52), i els tres últims, a la segona (pp. 11-365, 3-393 i 3-360; caps. 1-23, 24-49 i 50-74). A la fi de cada tom s'hi troba la Taula de capítols.

Respecte d'aquesta edició, estem d'acord amb En Rius (I, 62) al creure-la copia de la de Madrid, 1782 (núm. 321), en quant al text, i de la de 1797 (núm. 377) en les làmines. En Fernández de Navarrete *(Vida*, p. 515) escriu, referent a aquesta edició: «Colócase al principio la mal inventada dedicatoria a D. Quijote por su cronista; y la *Vida de Cervantes* escrita por Ríos, mutilada y falta de introducción y de las pruebas»; En Rius diu que ha vist alguns exemplars, i a tots els hi manca l'esmentada *Vida*; nosaltres podem dir altre tant, però ens ocorre la següent pregunta : On anava, la *Vida de Cervantes* que vegé En Navarrete? Sería abans del text; i anant en els preliminars, sembla natural que fos davant dels versos-elogis i del pròleg; doncs havem de dir que les disset fulles sense numerar que pertanyen als preliminars, porten les signatures A i B, corresponents cada una a un plec de vuit fulles, ço és, setze planes; ademés, les portades-frontispicis van enganxades després de la portadella i no figuren en el plegat del full, i anant bé la foliació no sabem on devía anar la *Vida* de què parla En Navarrete.

Havem dit que les portades-frontispicis no s'han de comptar en la numeració de les pàgines, com es demostra en el volum segón, on comença el text en la p. 3, signatura A_2, havent-hi abans la Portadella (pp. 1 i 2) i la Portada-frontispici (1 f. s. n.); a la Portadella li correspòn la signatura A i la Portada-frontispici ja havem dit que no s'ha de comptar; i cosa igual pot dir-se dels volums cinquè i sisè. En el tercer hi ha, segons sembla, una errada, per quant el text comença en la pàgina 7, signatura A_2, i solament s'hi troben com a preliminars la Portadella i la Portada-frontispici; opinem que el caixista per un 3 posà un 7; a no esser que hi anés la *Vida* d'En Cervantes de què ens ha parlat En Fernández de Navarrete. El primer plec d'aquest volum està format per un full de 8 pp. + 4.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 64.

412 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervántes Saavedra. | Tomo ···. | [Monograma de l'editor.] | En Burdeos, | En la Imprenta de Juan Pinard. | Año XII. M.DCCCIV. [35-VII

p. 166 × 98 mm. c. 125 × 69 mm. (6.º). Vol. I : XLVI pp. + 328 pp. Vol. II : 432 pp. Volum III : XI pp., la següent en blanc s. n., + 382 pp. Vol. IV : 438 pp. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella, Portada, Vida de Cervantes i estudi de les seves obres, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos-elogis (pp. I-XLVI); els dels segón i quart, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del tercer, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XI).

El text, va repartit així : Els dos primers volums (pp. 1-324 i 5-429) comprenen tota la primera part (caps. 1-26 i 27-52), i els dos últims (pp. 1-378 i 5-434), la segona (caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En Rius (I, 64) diu que aquesta edició segueix el text de la de Madrid, 1797 (núm. 377), i és veritat; però no és exacte el que escriu En Fernández de Navarrete en la *Vida* (p. 515), ço és, que conté l'«Advertencia del editor» de l'esmentada edició.

Hi ha exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12490·bb. 16. i Cerv. 43.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 63.

413 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha | compuesto | por | Miguel de Cervántes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Berlin | Por Henrique Frölich. | 1804. [37-II

p. 183 × 107 mm. c. 149 × 80 mm. (8.º). Vol. I : XXVI pp. + 396 pp. Vol. II : IV pp. + 450 pp. Vol. III : XVI pp. + 431 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : VI pp. + 486 pp., les pàgs. 15 i 16 estàn relligades equivocadament entre les pàgs. 2 i 3. Vol. V [... | Miguel de Cervántes Saavedra. | Tomo V. | Vida del autor | y notas | á la primera parte. | ...] : LXII pp. + 424 pp. Vol. VI [... | Miguel de Cervántes Saavedra. | Tomo VI. | Notas | á la segunda parte. | Berlin | Por Enrique Frölich. | 1805.] : 1 f. s. n. + 435 pp., la següent en blanc s. n.; 1 mapa dibuixat per En T. López i gravat per En J. W. Schleuen. Mig marroquí vermell, amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part, Versos i Taula de capítols (pp. I-XXVI); els dels volums segón i quart, la Portada, Taula i Portadella; els del tercer, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg de la segona part i Taula (pp. I-XVI) i Portadella (pp. 1 i 2); els del volum cinquè, Portada, Dedicatoria d'En Lluís Ideler al professor Frederic August Wolf, Pròleg «Al Lector», Llista d'obres esmentades en les notes i el *Discurso*

preliminar d'En Pellicer (pp. I-LXII), i els de l'últim, Portada (1 f. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : El de la primera part, és contingut en els dos primers volums (pp. 3-396, caps. 1-27, i 3-450, caps. 28-52), i el de la segona, en els dos últims (pp. 3-431, caps. 1-33, i 3-486, caps. 34-74). El volum cinquè (pp. 1-424) conté la *Vida de Cervantes* escrita per En Pellicer (pp. 1-150) i notes corresponents a la primera part del *Don Quijote*. En l'últim volum (pp. 3-435) s'hi troben les notes de la segona part (pp. 3-388), un índex de paraules, frases i refranys usats en l'esmentada obra, treball que ens sembla copiat del que figura en l'edició d'En Bowle (pp. 389-432), i explicació del mapa amb la ruta de Don Quixot, que es troba a la fi del volum.

Les notes van firmades moltes d'elles per En Bowle i En Pellicer, altres són tretes dels diccionaris d'En Covarrubias, o bé de l'Academia, com ja diu l'editor en l'Advertencia. L'edició d'En Pellicer és la que serví de model, car, al dir de l'editor, «es la más correcta y genuina».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 635. e. 32. i Cerv. 44.) i Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 54332). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 65.

414 La Galatea | de | Miguel Cervantes | Saavedra | Tomo ···. | Madrid Año de 1805. [Portada gravada.] [36-11

p. 147 × 101 mm. c. 118 × 63 mm. (8.º). Vol. I : 9 ff. s. n. + 221 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II [La Galatea | del celebre | Miguel de Cervantes | Saavedra | Tomo II. | Madrid Año de 1805. |] : 1 f. s. n. + 239 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. III : títol igual al vol. II; exceptuant el peu d'impremta [Madrid. | Año de | 1805] : 1 f. s. n. + 263 pp., la següent s. n.; 2 làms. L'orla de la portada és diferent en els tres volums. Les làmines, gravades per N. Cobo i M. Navarro. Relligadura en pergamí. En la guarda dels vols. 1 i 2, la firma : «Domingo Gibert».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria d'En Cervantes a N'Ascani Colonna, Pròleg i Versos; els dels segón i tercer, solament la Portada (1 f. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit de la manera següent : el primer volum conté els dos primers llibres (pp. 1-108 i 109-221); el segón, els dos següents (pp. 3-110 i 111-239), i l'últim, els dos darrers (pp. 3-125 i 126-263). Al darrera de l'última pàgina numerada s'hi troba una llista d'obres en venda en la llibrería de Gómez Fuentenebro i C.ª.

Aquesta edició de la *Galatea* s'estampà per a fer joc amb les altres obres d'En Cervantes, publicades en 1803 (núm. 409), 1804 (núm. 411) i 1805 (números 416 i 417); per això es llegeix en l'última pàgina del volum tercer, que està sense numerar, que «se hallará en la librería de Gómez Fuentenebro y Com-

panía, calle de Carretas, con todas las obras de Miguel de Cervantes, compuestas del Quixote, Novelas y Persiles y Segismunda, en 8.º iguales en todo á esta edición.» El text segueix el de l'edició de Madrid, 1784 (núm. 331), i les làmines són també iguals.

Ni en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició.

415 Novelas | Exemplares, | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Tomo ···. | En Gotha, | Por Steudel y Keil | 1805. [37·11

p. 170 × 101 mm. c. 130 × 68 mm. (8.º). Vol. I : X pp., mal relligades en aquest ordre : I, II, V, VI, III, IV, IX, X, VII, VIII + 260 pp. Vol. II [··· Keil. | 1806.] : 1 f. s. n. + 294 pp. + 1 f. s. n. de taula. Vol. III [··· | En Chêmnitz, | Por Carlos Maucke. | 1809.] : 1 f. s. n. + 249 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de taula. Vol. IV [... | En Gotha, | Por Carlos Steudel. | 1812.] : 1 f. s. n. + 202 pp. + 3 ff. s. n. Cartronet vermell de l'època, amb filets als plans i cantells i talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg d'En Cervantes i Taula del volum (pp. I-X); els dels altres volums, solament la Portada (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer conté *La Gitanilla*, p. 1-147, i *El Amante Liberal*, p. 148-260; el segón, *Rinconete y Cortadillo*, p. 1-85; *La Española Inglesa*, p. 86-184; *El Licenciado Vidriera*, p. 185-244, i *La fuerza de la sangre*, p. 245-294; el tercer, *El zeloso extremeño*, p. 1-68; *La Ilustre fregona*, p. 69-172, i *Las dos doncellas*, p. 173-249; i l'últim, *La señora Cornelia*, p. 1-67; *El casamiento engañoso*, p. 68-92, i *El coloquio de los perros*, p. 93-202. A la fi dels tres últims volums s'hi troba la taula de les novel·les, i en l'últim, a més d'això, una llista de les errades a corretgir de tota l'obra.

Estem d'acord amb En Rius (I, 259) al creure que l'edició de La Haya de 1739 (núm. 203) fou la que serví de model.

A primer cop de vista semblarà que aquesta edició no sigui completa, sinó que està composta per volums corresponents a tres edicions; per exemple, els volums primer i segón, impresos a Gotha en 1805-1806, poden pertànyer a una edició; el volum terç, que porta la data de 1809 i figura imprès a Chêmnitz per En Maucke, pot correspondre a una altra edició, a l'igual que l'últim volum imprès a Gotha en 1812 per En Steudel; podría esser també que la raó social Steudel i Keil hagués publicat una edició en 1805-1806, copiada per En Maucke en 1809 i reproduïda per En Steudel en 1812. Fa estrany el veure que en dos anys imprimeixen dos volums, per a el terç triguen tres anys i tres més per a l'últim, però amb tot i semblar que siguin volums de tres edicions, hem de dir que corresponen a una sola; res ho demostra millor que les signatures que es veuen en algunes pàgines, per les quals sabem que es tracta dels volums VII-X

d'una col·lecció d'obres castellanes, que bé podría esser la *Biblioteca española* que esmenta En Rius (I, 259).

Ni en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició.

416 Viage | del Parnaso, | compuesto | por Miguel de Cervántes | Saavedra. | Dirigida | á Don Rodrigo de Tapia, | Caballero del Hábito de Santiago, &c. | [Monograma.] | Madrid MDCCCV. | En la imprenta de Doña Manuela Ibarra. | Con las Licencias necesarias. [35-V

p. 148 × 97 mm. c. 117 × 67 mm. (8.º). 4 ff. s. n., la primera de frontispici, + 154 pp. Pasta de l'època.

Les fulles preliminars, comprenen : Portada, Dedicatoria, Pròleg i l'Epigrama llatí d'En Casanate (4 ff. s. n.)

El text comença en la pàg. 1, i va tot seguit, incluint l'*Adjunta*, fins a la 154.

És edició d'ús corrent, però amb lletra clara; probablement tingué per model la impresa per En Sancha en 1784 (núm. 332).

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplars d'aquesta edició.

417 Historia | de los trabajos de | Persiles y Sigismunda | Por | Miguel Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Año de 1805. [Portada gravada.] [36-III

p. 146 × 96 mm. c. 116 × 63 mm. (8.º). T. I : 4 ff. s. n. + 210 pp. + 2 ff. s. n. de taula; 2 làms. T. II : 233 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n. de taula; 2 làms. T. III [Historia | de los trabajos | de | Persiles y Sigismunda | Por | Miguel Cervantes | Saabedra. | Tomo III. | Madrid | Año de 1805] : 1 f. s. n. + 395 pp., la següent en blanc s. n., + 5 ff. s. n.; 3 làms. Les làmines, dibuixades per J. Coronel, A. Rodríguez; gravades per N. Cobo, F. Miranda. Els dos toms primers, relligats en un volum. Pasta antiga. Al contraplà del vol. I, etiqueta de la *Librería de San Martín. Madrid.*

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portada-frontispici i el Pròleg (4 ff. s. n.); els del segón, solament a la Portada, i els del tercer, contenen la Portadella i Portada-frontispici.

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums comprenen respectivament els dos llibres primers (pp. 1-210 i 3-233), i l'últim (pp. 3-395), el tercer i quart (pp. 3-267 i 268-395). A la fi s'hi troba la Taula de capítols, i en el darrer, a més d'això, la Llista de suscriptors.

Aquesta edició fou impresa per la viuda de Ibarra, i sembla, a judicar per les portades gravades, voler fer joc amb l'edició del *Don Quijote* que es venía en la llibrería d'En Gómez Fuentenebro (núm. 414).

Ja hem vist al tractar del *Don Quijote, Novelas, Viaje,* etc. (núms. 409, 411, 414, 416 i 417), fetes per a formar una col·lecció d'obres d'En Cervantes, que les portades-frontispicis es troben fora de numeració; per això creiem que en l'exemplar que ara descrivim hi manquen les portadelles corresponents als dos volums primers, per quant la primera pàgina que segueix a la portada porta la signatura a_2.

D'aquesta edició hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 400.).

418 El Anti-Quixote. | Por | Don Nicolás Perez, El | Setabiense, sócio de varias | academias. | Tomo Primero. | [Floró] | Madrid : | En la Imprenta de Justo Sanchez, | Calle de las Veneras. | 1805. [35.V

p. 149 × 95 mm. c. 114 × 57 mm. (8.º). VIII pp. + 272 pp. + 1 f. s n. Pasta de l'època.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i Advertencia «Al lector» (pp. I-VIII). Al darrera de la Portada s'hi troba un paragraf de l'«Analisis del Quixote» d'En Ríos, explicant com En Cervantes escrivía i donava les obres a la impremta sense corretgir-les.

El text comença en la pàg. 1, seguint, sense divisió de cap classe, fins a la 272. L'última fulla, que està sense numerar, comprèn les errades a corretgir.

En la portada s'hi llegeix «tomo primero», però no sabem s'hagi publicat el segón. L'autor ens diu en l'Advertencia que sols l'amor que sent per a la veritat li fa empendre el treball de demostrar que En Cervantes «dormitó no pocas veces como Homero», i acaba anunciant que aquesta obra tindrà sis volums, i que potser també publicarà *El amor en triunfo o Lamentaciones de la sin par Dulcinea del Toboso a la muerte del ínclito Don Quixote de la Mancha.*

L'obra d'El Setabiense ve a esser una forta crítica al llibre d'En Cervantes; referint-se, les més de les censures, a anacronismes. És perdre el temps voler seguir pas a pas la vida de l'heròi de la Mancha, comparant-la amb fets històrics.

419 Vida y hechos | del Ingenioso Hidalgo | D. Quixote de la Mancha. | Contiene su quarta salida, | y la quinta parte de sus aventuras. | Por el licenciado | Alonso Fernandez de Avellaneda, | natural de Tordesillas. | Tomo ···. | Nueva edicion. | Madrid | Imprenta de Villalpando | 1805. [35.V

p. 144 × 96 mm. c. 112 × 55 mm. (8.º). Vol. I : 40 pp. + 286 pp. Vol. II : 332 pp. Al darrera del full de guarda, escrit a mà, en llàpiç : «El texto está expurgado». Al contraplà, ex-libris amb escut de «Francis Freeling». Pasta de l'època.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria, Pròleg de l'autor, Sonet d'En Pero Fernández i Advertencia de l'editor (pp. 1-40); els del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del primer volum (pp. 1-281) conté els 21 primers capítols i el del segón (pp. 3-327), del 22 al 36. A la fi de cada tom s'hi troba la Taula.

Aquesta edició, si bé tingué per model la impresa en 1732 (núm. 188), l'editor cregué convenient suprimir-hi certes frases semblants a aquelles que feren dir a En Menéndez i Pelayo que el llibre d'En Fernández de Avellaneda és obra d'un autor «escatológico y de los peor olientes que puedan encontrarse».

420 Galatée, | pastorale, | imitée de Cervantes; | Par M. de Florian, | De l'académie française, de celles de Madrid, | Florence, etc. | On peut donner du lustre à leurs inventions : | On le peut, je l'essaie; un plus savant le fasse. | La Font. II, 2. | [Monograma de l'editor.] | A Paris, | A la Librairie Économique, | rue de la Harpe, n.º 117. | M.DCCC.V. [35-V

p. 142 × 86 mm. c. 95 × 55 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 138 pp.; 5 làms., la primera de frontispici. Cartronet de l'època.

Les fulles preliminars, comprenen : Portadella, corresponent a les Obres d'En Florian, Dedicatoria a la Duquessa d'Orleans, Vida de Cervantes i Estudi de les seves obres (pp. 1-30).

El text comença en la pàg. 31 fins a la 138, i va repartit en quatre llibres (pp. 31, 55, 86 i 111).

Va il·lustrada per cinc magnífics gravats a l'acer, un de corresponent a cada llibre, i un al davant del volum, fent de frontispici.

Vegi's, referent a aquest llibre d'En Florian, ço que hem dit en el núm. 329.

421 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Florian; | Ouvrage posthume. | Avec figures. | Tome ···. | [Monograma de l'impressor.] | A Paris, | Chez Gide, Libraire, rue Christine, n.º 5. | An 1806. [37-III

p. 130 × 80 mm. c. 90 × 47 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 207 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. de frontispici. Vol. II : 2 ff. s. n. + 206 pp.; 1 làm. de frontispici. Vol. III : 2 ff. s. n. + 247 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. de frontispici. Vol. V : 2 ff. s. n. + 222 pp.; 1 làm. de frontispici. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 204 pp.; 1 làm. de frontispici. Les làmines són gravades per Bigaut. Manca el volum IV. Relligadura en pasta de l'època; amb daurats al llom, plans i contracantells; talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, corresponent a una col·lecció de les «Oeuvres de Florian», i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i Pròleg (pp. 1-18); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada.

El text està repartit de la manera següent : la primera part va en els tres

primers toms (pp. 19-204, 1-204 i 1-244; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i la segona, en els tres últims; el primer volum, corresponent a la segona part, o sigui el quart de l'exemplar que descrivim, no figura en la col·lecció Bonsoms, però comprenía els dinou primers capítols; els dos volums següents, o siguin el cinquè i sisè, tenen pp. 1-219 i 1-201 (caps. 20-37 i 38-55). A la fi de cada tom s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició sembla seguir ratlla per ratlla la de París de 1802 (núm. 403), però no és ben bé així, amb tot i tenir el mateix nombre de pàgines i aquestes el de ratlles. Entre una i altra edició s'hi troben lleus diferencies de composició, no de text, com es poden veure en les pp. 28 i 29 del volum primer :

1802 (núm. 403)	1806 (núm. 421)
p. 28. (comença) m'a prescrit de me rendre aux pieds de | votre grandeur pour qu'elle dispose de | moi ...	p. 28. (comença) m'a prescrit de me rendre aux pieds | de votre grandeur pour qu'elle dispose | de moi ...
p. 28. (acaba) ... choisis.	p. 28. Igual.
p. 29. (comença) Chapitre II.	p. 29. »
» (acaba) ... une ré-	» (acaba) ... une réflexion

Les làmines d'aquesta edició són diferents de les de 1802; en les d'aquesta última, cada assumpte ocupa tota la pàgina, mentre que en les de la que ara descrivim, cada quatre assumptes formen una làmina.

En els catàlegs de la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París) no hi figura aquesta edició, i la veiem esmentada en el del British Museum (Londres, Cerv. 145.), però es tracta d'un exemplar incomplet, al qual hi manquen els dos primers volums. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 293.

422 Apología | de Miguel de Cervantes | sobre los yerros | que se le han notado en el Quixote. | Dedicada | por Don Antonio Eximeno | al Excelentísimo Señor | Príncipe de la Paz. | Non ego paucis | Offendor maculis. | Horatio, Art. Poet. | Madrid | Imprenta de la Administracion del Real Arbitrio. | 1806. [35-VI

p. 202 × 148 mm. c. 139 × 77 mm. (4.º). 139 pp., la següent en blanc s. n. Les tretze primeres pàgines no duen marcada la paginació. Tela blanca, amb teixells vermells. Venut per la llibrería M. Murillo de Madrid.

Els preliminars, comprenen la Portadella, Portada, que té al darrera una nota dient que en el text de l'obra es fa menció de les *Investigaciones músicas de D. Lazarillo Vizcardi,** obra que encara «no se ha dado a luz», Dedicatoria de

* Aquesta obra s'ha publicat per la *Sociedad de Bibliófilos Españoles*, vol. X, amb un estudi del musicògraf En Francesc Asenjo Barbieri.

l'autor al Príncep de la Pau, Excm. Sr. D. Manuel Godoy, i Pròleg (pp. 1-12).

El text comprèn dues parts, una de la pàg. 13 a la 59, i tracta de les errades que En Ríos ha assenyalat en el seu estudi referent al *Don Quijote*; de la pàg. 60 fins a la 139 s'hi troben comentaris endreçats al «plan cronológico» que féu el mateix comentador per a la primera edició de la R. Academia Española (núm. 308).

La idea de l'obra ens la diu l'autor en la Dedicatoria, a l'escriure en la pàg. 7, que «se dirige principalmente esta Apología á satisfacer á los reparos que le ha puesto al Quixote el autor de su Analisis, oficial de distinguido mérito del Real Cuerpo de Artillería...» Com es veu, tot el treball de N'Eximeno va dedicat a defensar En Cervantes de les errades que li assenyala En Ríos.

En el pròleg s'hi troba la contestació que es pot donar a tots aquells que han passat hores i més hores fent la ruta del *Don Quijote*, i més encara el pla cronològic, al dir «que si Cervantes al componer su fábula hubiera tomado el compás en la mano, y puéstose delante un calendario para medir escrupulosamente la distancia de lugares y tiempos, hubiera engendrado un hijo más seco, macilento y avellanado que el mismo D. Quixote». I té raó. Però, no és solament En Ríos qui surt mal parat de les observacions fetes per N'Eximeno, també n'hi ha d'endreçades a En Mayans.

L'*Apología* és un llibre de gran interès, tant pel comentador com pel crític i fóra convenient fossin conegudes les contestacions que dóna a molts punts de la crítica que feren En Mayans (núm. 197) i En Ríos al *Don Quijote* (núm. 308).

423 Der | deutſche Don-Quixote, | oder | Einer der Zwoͤlfe. | Eine Geſchichte neuen Inhalts. | Palaͤſtina. 5755, oder 1806. [34-VII

p. 156 × 95 mm. c. 125 × 70 mm. (8.º). 1 f. s. n. + IV pp. + 220 pp. Segell il·legible d'una biblioteca a la portada. Cartronet.

Els preliminars corresponen a la Portada (1 f. s. n.) i Introducció (pp. I-IV).

El text va de la pàg. 1 a la 220, sense cap divisió de llibres ni capítols.

És una obra que pertany al genre de les inspirades en el *Don Quijote*, i com a tal figura en *Die Cervantes Literatur* d'En Dorer (p. 30), el qual ens diu que l'autor fou En Karl. Fredr. Benkowitz, essent impresa per En Weinbrack a Leipzig.

En Rius (II, 507) dóna idea amb poques paraules de l'argument del llibre: es tracta d'un pobre home que es creu esser Sant Joàn, dedicant-se a fer prèdiques a tothom qui troba a son pas. Un fort mareig, estant embarcat, li fa tornar la raó, i s'oblida de les creences catòliques que sustentava, convertint-se a unes de més modernes que l'autor simula existeixen. Diu En Bertrand (*Cervantes*, p. 306), que tota l'obra és plena de digressions referents a la vida econòmica i política d'Alemanya.

424 Oeuvres choisies | de | Cervantès. | Traduction nouvelle, | Par H. Bouchon Dubournial, | Ancien Ingénieur des Ponts et Chaussées de France, et | ancien premier Professeur de l'Académie Royale et | Militaire Espagnole. | Tome ···. | Paris, | Imprimerie des Sciences et des Arts, | Rue Ventadour, n.º, 5. | 1807. [35.IV

p. 164 × 100 mm. c. 121 × 65 mm. (12.º). T. I : 2 ff. s. n. + XII pp. + 132 pp. + 1 f. s. n + XX pp. + 1 f. s. n. + 231 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. T. II : 2 ff. s. n. + 396 pp. + 1 f. s. n. de taula; 2 làms. T. III : 2 ff. s. n. + 319 pp., la següent en blanc s. n. + 2 pp. de taula; 2 làms., colorides a mà. T. IV : 2 ff. s. n. + 366 pp. + 1 f. s. n. de taula; 2 làms. T. V : 391 pp., la següent en blanc, + 4 pp. de taula; 2 làms. T. VI : 402 pp. + 4 pp. de taula; 2 làms. T. VII : 391 pp. la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula; 2 làms. T. VIII : 349 pp., la següent en blanc s. n., + 4 pp. de taula; 2 làms. Les làmines dibuixades per En Charles Dusaulchoy; gravades per J. P. Simon, Benoist, J. Marchand, Marye, Dien. Els vuit toms estàn relligats en quatre volums. Mig xagrí blau, amb daurats al llom.

Els preliminars del tom primer, comprenen : Portada, Llista de les errades (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor (pp. I-XII), Vida de Cervantes (pp. 1-132), Portadella (1 f. s. n.), Pròleg de la primera part (pp. I-XX) i Taula de capítols (1 f. s. n.); els dels següents : Portadella i Portada (2 ff. s. n. en els toms segón, tercer i quart, i pp. 1-4 en els quatre últims).

El text, va repartit de la manera següent : Els quatre primers toms corresponen a la primera part (pp. 1-231, 1-396, 1-319 i 1-366; caps. 1-14, 15-26, 27-35 i 36-50); els següents, comprenen la segona (pp. 5-391, 5-402, 5-391 i 5-349; capítols 1-19, 20-36, 37-55 i 56-73). La taula de capítols es troba a la fi de cada tom, a excepció del primer, que hem vist ve després del pròleg de la primera part.

Cal advertir que en la portada no hi figura per res el títol de l'obra, perquè, com ens diu el traductor en el prefaci (p. XI), la col·lecció, d'haver-se publicat, s'hauría compost de «la *Vie de Cervantès*; 2.º, De son *Don Quichotte*, suivi de l'*Examen critique* de ce célèbre ouvrage; 3.º, De son beau roman de *Persilès et Sigismonde*, ou les *Pélerins du Nord*... ouvrage, á peine connu de nom dans notre littérature*...; 4.º, De ses *Treize Nouvelles*, y compris celle du *Mari trop curieux*, que j'ai ôtée du *Don Quichotte*, où, de l'aveu de Cervantès lui-même, elle était absolument déplacée»; per això, repetim, no figura el títol de l'obra en cap de les portades, perquè en elles es fa al·lusió a la col·lecció en general.

El traductor ens diu, també, en el seu estudi preliminar (p. II), que «il fallait donc, pour rendre *fidellement* Cervantès, s'attacher essentiellement à bien pénétrer toutes ses idées, et á bien sentir toutes ses beautés; et sans égard, ni aux *mots*, ni aux *tournures de phrases* dont il se servit, écrire tout ce qu'il a pensé, et dit en espagnol, comme il l'aurait fait, si, avec la touche qui lui est propre, il eût écrit en

* Recordi's que en portem descrites les següents traduccions franceses : d'En Rosset (París, 1618, núm. 46), d'En D'Audiguier (París, 1626, núm. 63) i Mme. de Richebourg (París, 1738, número 201, i Amsterdam, 1740, núm. 205).

français». Analitza en breus paraules el fi que es proposà En Cervantes a l'escriure el seu llibre, passa després a estudiar les diverses traduccions franceses que s'han fet del *Don Quijote,* i ens parla (p. V) de què En «César Oudin, secrétaire-interprète de S. M. en fit imprimer une, en 1639,[1] qui est rigoureusement littérale...»; n'esmenta també una altra, «qui est du commencement du siècle dernier» (deu fer referencia a la d'En Filleau de Saint Martin), que diu que és «tout littérale..., et, par cette raison, elle fourmille aussi de contresens, et de phrases louches ou vides, elle est, d'ailleurs, d'un style insoutenable...»; al tractar de la d'En Florian ens fa assaber que «ne peut être considérée que comme un abrégé de l'Ouvrage de Cervantès», acabant dient que les traduccions franceses del Quixot o el desfiguren o el mutilen, que una traducció ben feta encara no existeix, i per això ell es proposa omplir aquest buit.

Malgrat que critica En Florian perquè arregla passatges, el nou traductor passa per alt la novel·la del *Curioso impertinente,* suprimeix per «insipide, incohérent, mal amené et au moins inutile»[2] la *Cançó* del cap. 11 de la primera part i el final del cap. 13 i molta part del 14, i per aquest istil podríem assenyalar eliminacions de moltes composicions poètiques, així de la primera com de la segona part. La traducció d'En Bouchon Dubornial deixa molt que desitjar; desarregla el text d'En Cervantes, allarga o escursa passatges, com li sembla, i per això no calía dir mal de les traduccions anteriors. Vegi el lector el començament de la novel·la comparat amb el d'En Oudin:

Traducció d'En Oudin	Traducció Bouchon Dubornial
Il n'y a pas long temps qu'en vn lieu de la Manche, du nom du quel ie ne me veux fouuenir, demeuroit vn Gentil-homme de ceux qui ont la lance au ratelier, vne targe antique, vn rouffin maigre, un leurier bon conreur. Vne marmite d'vn peu plus de boeuf que de mouton, vn faupiquet la plus part des foupers, des oeufs du lard les Samedis, des lentilles le Vendredy, quelque pigeonneau de fur croift les dimanches, confommoient les trois parts de fon bien...	Il y avait, il n'y a pas long tems, dans un village de la Manche, dont, pour raisons, je veux oublier le nom, un honorable gentilhomme campagnard, point opulent, mais vivant noblement; c'est-à-dire, la lance au râtelier, l'antique rondache au greuier, la rosse à l'écurie, et le chien courant toujours, prêt à partir. Un assez bon pot au feu cinq fois la semaine, et le soir, communément, une vinaigrette à l'ail, des restes du dîner; le vendredi, des lentilles à l'huile; le samedi, l'omelette au lard, permise par la bulle; le dimanche, assez régulièrement, un ou deux pigeons après le bouilli, quand le gibier manquait; tel était à peu près son ordinaire habituel, et il lui comportait les trois quarts de son revenu...

1. Vegi's el núm. 15, i s'afirmarà el lector en l'errada d'En Bouchon Dubornial : aquest escriu que en 1639 es féu la primera edició francesa del Quixot, i fou en 1614.

2. Vegi's la nota del traductor en el tom I, p. 183.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12489. e. 1.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 294.

425 Vida y Hechos | del Ingenioso Caballero | Don Quixote | de la Mancha. | Compuesta | Por Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edicion : | Repartida en quatro Tomos en octavo para | la mayor comodidad. | Tomo ···. | Dedicado al mismo D. Quixote. | Con las licencias necesarias. | Madrid: Por la Viuda de Barco Lopez. | Año de 1808. [35.V

p. 152 × 105 mm. c. 130 × 80 mm. (8.º). Vol. I : 14 ff. s. n. + 281 pp. + 5 pp. s. n. de taula. Vol. II : 2 ff. s. n. + 460 pp. + 2 ff. s. n. de taula. Vol. III : 10 ff. s. n. + 428 pp. + 5 ff. s. n. de taula. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 360 pp. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Cide Hamete a D. Quixot; els Versos d'Urganda, Amadis, Belianis, Na Oriana i Gandalin, i el Pròleg de la primera part (14 ff. s. n.); els del segón i quart, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada i els Versos d'En Roldà, el Cavaller del Febo, En Solisdan, el Diàleg entre Babieca i Rocinant, les dècimes d'«El Moscardón», les del «poeta entreverado», la cançó d'«El Plañidor», endechas de «El porfiado», sonet d'«El secretario de la Academia» d'Argamasilla, i el Pròleg de la segona part (10 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-281 i 1-460; caps. 1-24 i 25-52), i els dos últims, a la segona (pp. 1-428 i 1-360; caps. 1-40 i 41-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, però havem d'advertir que en l'exemplar d'En Bonsoms l'índex de la segona part figura en el volum tercer.

Aquesta edició segueix el text, segons En Rius (I, 65), de la impresa a Madrid en 1782 (núm. 321); però són tantes les impressions que havem vist que tenen els preliminars dividits com la present, que és difícil dir si fou aquesta o una altra l'edició que serví de model; amb tot, comparats un i altre exemplar s'hi troben tantes semblances tipogràfiques que és probable que l'impressor tingués un exemplar d'aquesta a la vista; únicament suprimí els barroers gravats al boix, impropis ja d'aquell temps.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv 45.). La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 66.

426 Historia | Del Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha | Compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Barcelona. | En la Imprenta de Sierra, y Martí | Año 1808. | Con las licencias necesarias. [35.V

p. 133 × 73 mm. c. 114 × 52 mm. (12.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XXX pp. + 336 pp. + 3 ff. s. n. d'índex; 4 làms. Vol. II : 352 pp. + 2 ff. s. n. d'índex; 4 làms. Vol. III [... | Año 1814. | ...] : 332 pp. + 2 ff. s. n. d'índex; 2 làms. Vol. IV : 366 pp. + 3 ff. s. n. d'índex; 3 làms. Vol. V : 369 pp. + 3 pp. s. n. d'índex; 3 làms. Vol. VI : 354 pp. + 3 ff. s. n. d'índex; 3 làms. per Peleguer. Pasta.

Un altre exemplar incomplet (vols. 1-3 i 5-6), procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya. [834. 4 r.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria d'En Cide Hamete Benengeli a D. Quixot, els versos d'Urganda, Amadis de Gaula, Belianis de Grecia, Oriana, Gandalin, el Donoso, Orlando, el Caballero del Febo, Solisdan i el diàleg entre Babieca i Rocinante i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXX); els dels volums segón, tercer, cinquè i sisè, solament la Portada (pp. 1 i 2); els del quart : Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

El text va repartit de la manera següent : els tres primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-336, 3-352 i 3-332; caps. 1-22, 23-35 i 36-52), i els tres últims, a la segona (pp. 11-366, 3-369 i 3-354; caps. 1-23, 24-49 i 50-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En Rius (I, 67), amb molt bon encert, diu que aquesta edició es féu imitant la de 1804 (núm. 411), i en efecte, molts són els punts de semblança que hem vist entre un i altre exemplar; la diferencia que s'observa entre la data dels dos primers volums i la dels quatre últims la trobem explicada satisfactoriament al dir-nos En Rius que la causa fou la guerra de l'any 1808 contra França.

Les làmines que adornen aquesta edició són les mateixes que les de la impresa a Madrid per En Vega, si bé gravades de nou, copiant-se de les de l'edició impresa en 1797 (núm. 377).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 1070. e. 17. i Cerv. 47.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 68.

427 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion, | corregida | por el | Rdo. Don Felipe Fernandez, A. M. | natural de Xerez de la Frontera, | y Fundador de la Real Sociedad Econo- | mica de los Amigos del Pairs | de dicha Ciudad. | En IV Tomos. — Tomo ···. | London : | Expensas de Lackington, Allen, y Co, Tem- | plo de las Musas, Finsbury-Square; F. Win- | grave, Strand; T. Boosey, Broad-Street; | Dulau y Co. Soho-Esquare; y dicho Editor, | N.º 26, Noble-Street, Falcon-Square. | Printed by Heney & Haddon, 12, Tabernacle-Walk. | 1808. [37-III

p. 146 × 90 mm. c. 117 × 63 mm. (6.º). Vol. I : LIII pp., la següent s. n.; les pàgs. XLV-XLVI són repetides en aquest exemplar, + 305 pp., la següent en blanc s. n., una làmina amb el retrat de

Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 388 pp. Vol. III : X pp. + 1 f. s. n. de taula + 348 pp. Vol. I V: 2 ff. s. n. + 391 pp. + 5 pp. s. n. de taula. La làmina és gravada per H. Meyer. A la portada, escrit a mà : «Georgina M. Adam». Mig xagrí verd, amb puntes.

El volum primer comprèn com a preliminars la Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, Vida d'En Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg i Versos elogis que figuren en la primera part (pp. I-LIII); els del segón i quart, solament la Portadella i Portada (2. ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part (pp. X) i Taula (1 f. s. n).

El text va repartit així : els dos primers volums (pp. 1-299 i 1-383) contenen la primera part (caps. 1-26 i 27-52), i els dos últims (pp. 1-348 i 1-391), la segona (caps. 1-33 i 1-40). A la fi dels volums primer, segón i quart s'hi troba la Taula de capítols.

Cal advertir que els capítols de la segona part semblen esser sols setanta tres, però és que en el text i en la Taula del tom quart en figuren dos amb el 17. En l'última pàgina, corresponent a l'índex, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Printed by Heney and Haddon, 12, Tabernacle-Walk.»

L'editor ens diu en l'Advertencia que «el texto va arreglado á las ediciones publicadas por la R. Academia Española, con la única diferencia de haberse adoptado aquellas variantes de las impresiones antiguas, en que Cervantes corrigió ó mejoró algunos lugares», i com això mateix es llegeix en l'edició de Madrid de 1797, i la «Noticia de la vida y de las obras de Cervantes» és la que féu En Joseph M. Quintana per a l'esmentada edició, hem comparat un i altre exemplar, convencent-nos de què tingué raó En Rius (I, 66) a l'escriure que «sigue a la edición de la imprenta Real, año 1797, haciendo, empero, algunas ligeras correcciones o variantes».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 46.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 67.

428 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Florian; | ouvrage posthume, | avec figures. | Tome ···. | A Paris, | Chez H. Nicolle, à la Librairie Stéréotype, | rue des Petits-Augustins, N.º 15. | An 1808. [36-III

p. 133 × 83 mm. c. 89 × 48 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 207 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 206 pp.; 4 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 247 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 224 pp.; 5 làms. Vol. V : 2 ff. s. n. + 222 pp.; 3 làms. Vol. VI: 2 ff. s. n. + 224 pp.; 4 làms. Les làmines, dibuixades per Lefebre, Lebarbier; gravades per Coiny, L. M. Halbou, L. J. Masquelier, Godefroy, C. S. Gaucher, Dambrun. Relligadura en pasta de l'època (Rosa).

Un altre exemplar, incomplet, vol. IV.
129 x 78 mm. Relligadura en pasta de l'època, igual a la del núm. 421 (París, 1806). [37-III

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertiment del traductor i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-18); els del segón, tercer, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.); els del quart, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

El text va repartit com segueix : Els tres primers volums pertanyen a la primera part (pp. 19-204, 1-204 i 1-244; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i els tres últims, a la segona (pp. 11-221, 1-219 i 1-201; caps. 1-19, 20-37 i 38-55). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició té el mateix nombre de volums, pàgines i fins ratlles en cada una d'aquestes, que la impresa a París en 1806 (núm. 421). En Rius (I, 520) la creu «edició estereotípica» de la ja esmentada; ens fan pensar que ha d'esser així, els molts punts de semblança que hi ha entre un i altre exemplar, i fins petits detalls que havem observat, com el no estar en linia el número de la p. 22 del volum primer, el trencat de la ratlla de la p. 18 del volum segón, altres que podríem esmentar.

Les làmines no són les que es veuen en l'edició de 1806, sinó les de l'edició de 1799 (núm. 387).

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 295.

429 Die | Drangſale | des | Perſiles und der Sigismunda. | Von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Eine nordiſche Geſchichte. | Ueberſetzt von | Franz Theremin. | Erſter Theil. | Berlin 1808, | im Verlage der Realſchulbuchhandlung. [35-IV

p. 183 X 108 mm. c 121 X 68 mm. (8.º). XIV pp. + 474 pp. Mig xagrí negre, amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XIV).

El text (pp. 1-474), conté el dels dos primers llibres (pp. 1-224 i 227-474). En Dorer, en *Die Cervantes-Literatur,* p. 14, escriu «Erster Theil», ço és, primera part; tal com es llegeix en la portada. En Rius (I, 1019) ens diu que la primera part de la novel·la és l'única que es publicà; però oblida dir que aquesta part comprèn els dos primers llibres, «la première moitié», com escriu En Bertrand (*Cervantes,* p. 428).

De les traduccions alemanyes del *Persiles,* les úniques completes són les de

1746 (núm. 220) i 1782 (núm. 325); ja s'ha vist que la de 1789 (núm. 351) és, en quant als tres últims llibres, un arranjament del text cervantí. Ara, En Theremin ens dóna la traducció dels dos primers llibres completament fidel, encara que, com fa observar En Bertrand, p. 466, hi ha lleus diferencies amb l'original.

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no hi ha exemplar d'aquesta edició.

430 Don Quijote | con faldas; | ó | perjuicios morales | de las disparatadas novelas; | escrito en inglés, | sin nombre de autor; | y en castellano | por Don Bernardo María de Calzada, | Teniente Coronel de los Reales | Exercitos, é individuo de varios | cuerpos literarios. | Tomo ···. | Con permiso. | Por Fuentenebro y Compañía. | 1808. [34-VI

p. 155 × 102 mm. c. 103 × 56 mm. (8.º). Vol. I : 4 ff. s. n. + 264 pp. Vol. II : 227 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 183 pp., la següent en blanc s. n. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen la Portada i Pròleg (4 ff. s. n.); els dels següents volums, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del volum primer va de la pàg. 1 a la 260, i conté els trenta quatre primers capítols de l'obra; el segón (pp. 3-224), trenta capítols, i el tercer (pp. 3-180), vint. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Traducció castellana del llibre de Miss Charlotte Lennoy, *The female Quixote or, the Adventures of Arabella.* Vegi's el núm. 241.

431 Historia | de Bruce y Emilia, | ó | El Quixote de la Amistad. | Obra inglesa : | traducida al frances por el P. Chanin, | y extractada | libremente al castellano | por D. F. E. C. y C. | Tomo ···. | Madrid : | en la Imprenta de Repullés. | 1808. [37-VI

p. 149 × 100 mm. c. 111 × 61 mm. (8.º). Vol. I : 6 ff. s. n. + 190 pp.; 1 làm. Vol. II : 2 ff. s. n. + 216 pp.; 1 làm. Les làmines, gravades per A. G. S. Pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia del traductor i Pròleg de l'autor (6 ff. s. n.); els del segón, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text del volum primer (pp. 1-190) va repartit en vuit capítols, i el del segón (pp. 1-296), en vuit més.

Aquesta obra pertany al genre de les imitacions quixotesques. Com es diu en la portada, es traduí del text francès fet d'En Chanin, *Bruce ou le*

D. Quichotte de l'amitié (París, 1801), però ha d'advertir-se que l'original fou en llengua anglesa i es publicà a Londres en 1789, amb el títol de *The amicable Don Quixote, or the entusiasm of Friendship.*

El traductor castellà ens diu en l'Advertencia d'aquesta obra : «la primera vez me pareció muy apreciable por la originalidad de sus caracteres y por la novedad de sus sucesos. En efecto, un hombre que se lisonjea de ser el amigo universal, está en el mismo caso que nuestro celebrado D. Quixote : este quería resucitar los siglos de la andante caballería y mi héroe intenta probar que todavía estamos en la edad de oro, donde todos los hombres se miraban como hermanos, y donde, como dice uno de nuestros poetas, era desconocida la significación de estas palabras tuyo y mío»; veient que s'hi llegeixen «sucesos que nada perderían en ignorarse», determina no traduir-la del tot, sinó fer-ne un arranjament, i tant suprimí, «que de tres tomos que tenía el original del Padre Chanin, he reducido el Quixote a dos pequeños volúmenes».

432 The | Life and Exploits | of the ingenious gentleman | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | Now carefully revised and corrected. | To which is prefixed | a life of the Author. | Embellished with Engravings. | In two volumes. | Vol. ···. | London : | Printed by W. Lewis, Paternoster-Row; | for S. A. and H. Oddy, Oxford-Street. | 1809. [35-VI

p. 209 × 130 mm. c. 166 × 87 mm. (4.º). Vol. I : XXIV pp. + 572 pp.; 9 làms., la primera de frontispici, i 1 mapa. Vol. II : VIII pp. + 623 pp., la següent en blanc s. n.; 11 làms., la primera de frontispici. Les làmines, dibuixades per Cruig, C. Coypel; gravades per Mackenzie, B. Lane, Burke, H. R. Cocke. Mig vedell amb puntes.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Taula de capítols, Vida d'En Cervantes, extractada de la d'En Mayans, i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIV); els del segón, Portada i Taula de capítols (pp. I-VIII).

El text va repartit, contenint cada volum una part de l'obra : el primer (pp. 1-560), cinquanta dos capítols; el segón (pp. 1-613), setanta quatre. A la fi de cada volum hi ha algunes pàgines destinades a notes.

Per distracció del caixista, s'hi troben dos capítols de la primera part amb el núm. 37.

Les làmines porten algunes inscripcions, llegint-se després, fòra del gravat: «Published by S. A. H. Oddy ... 1808». En Rius (I, 662) escriu : «Hay un frontispicio y 14 láminas copias de Vanderbank y de la Academia Española»; N'Ashbee *(An Iconography,* 110) ens diu : «A set of 1 portrait, 2 allegorical engraved title-pages, 16 engravings, 1 map.», i en l'exemplar que descrivim hi trobem un retrat d'En Cervantes, dos frontispicis i disset làmines, set en el pri-

mer volum i deu en el segón i un mapa. Com que trobem diferencies entre les descripcions d'En Rius i N'Ashbee i l'exemplar Bonsoms, tant en el nombre de les làmines com en els autors, vegi's la llista que a continuació donem, exceptuant el retrat d'En Cervantes i els frontispicis:

Volum primer. — 1.ª, *In his study*; dibuix d'En Vanderbank, gravat d'En Lane. 2.ª, *Sancho tossed in the blanket;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Burke. 3.ª, *The lost teeth;* dibuix d'En Vanderbank, gravat d'En Lane. 4.ª, *Attacking the Benedictine Monks;* dibuix d'En Castillo, gravat d'En Lane. 5.ª, *Sancho's amour;* aquest dibuix no pertany en realitat al *Don Quijote* d'En Cervantes; representa En Sanxo caigut al peu d'una escala, mentre un cavaller l'amenassa, uns altres surten per la porta (de l'hostal?) posant mà a l'espasa, i una dòna, des d'una finestra, contempla l'escena. L'acció passa a la nit. El nom del dibuixant l'ignorem, el gravador fou En Lane. 6.ª, *Attacking the wine bags;* dibuix d'En Carnicero, gravat d'En Lane. 7.ª, *Adventure at the inn;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Lane.

Volum segón.— 8.ª, *Sancho reproved;* dibuix d'En Vanderbank, gravat d'En Mackenzie. 9.ª, *Conference with the Dutchess*; gravat d'En Lane. 10.ª, *Attired by the Ladies of the Dutchess;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Burke. 11.ª, *The Lady with the enchanted Beard;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Burke. 12.ª, *Sancho's entrance into Barataria;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Lane. 13.ª, *Sancho at the feast;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Cooke. 14.ª, *The memorable judgement of Sancho;* dibuix d'En Coypel, gravat d'En Lane. 15.ª, *Deliver the message;* dibuix d'En Vanderbank, gravat d'En Lane. 16.ª, *The enchanted bust*; dibuix d'En Coypel, gravat d'En Lane. 17.ª, *Sancho's Return home;* gravat d'En Lane.

Els frontispicis d'ambdós volums estàn dibuixats per En Cruig i gravats per En Mackenzie, i el retrat d'En Cervantes recorda el de l'Academia, gravat per En Lane.

Segons En Rius hi ha dibuixos de l'Academia i d'En Vanderbank, i té raó, per quant les làms. 4.ª i 6.ª corresponen al Quixot editat per dita corporació (núm. 308), i la 1.ª, 3.ª, 8.ª i 15.ª són d'En Vanderbank i figuren en l'edició anglesa impresa a Londres en 1742 (núm. 212). Però estranyem molt que els dibuixos d'En Coypel no els hagi reconegut En Rius, ja que no els menciona.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 256.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 434.

433 The | Life and Exploits | of the Ingenious Gentleman | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | to which is prefixed, | a Life of the Author. |

In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed by C. Whittingham, | Goswell Street; | for John Sharpe, Opposite Albany, | Piccadilly. | 1809. [36-IV

p. 116 × 78 mm. c. 104 × 58 mm. (8.º). Vol. I : XXVII pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula + 292 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 327 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : VII pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula + 324 pp. Vol. IV : 3 ff. s. n. + 328 pp. Cartronet.

Les fulles preliminars del volum primer, comprenen : Portada, una breu Vida de Cervantes, Pròleg de la primera part (pp. I-XXVII) i Taula (2 ff. s. n.); les del segón i quart, Portada i Taula, i les del tercer, Portada, Pròleg de la segona part (pp. I-VII) i Taula (2 ff. s. n.).

El text va repartit així : els dos primers volums comprenen la primera part (pp. 1-281 i 1-320; caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims, la segona (pp. 1-317 i 1-323; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines amb notes aclarant el text.

Al peu de l'última pàgina de cada volum, s'hi troba el següent peu d'impremta : «C. Whittingham, Printer, Goswell Street».

És edició econòmica, sense cap mena de gust tipogràfic. La Vida d'En Cervantes que es troba en les pàgines preliminars del volum primer, és inspirada en la que féu En Pellicer. Hem de fer constar que aquesta edició fou il·lustrada amb dibuixos d'En T. Stothard, gravats per En Armstrong, Raimbach, Bromley i Engleheart, segons N'Ashbee (*An Iconography*, 112), i solament per N'Armstrong, segons el *Catálogo*, 333. Com que en l'exemplar d'En Bonsoms hi manquen les làmines, no podem dir quin dels exemplars és complet.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 12490. aaaa. 11. i Cerv. 93.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 435.

434 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'Espagnol | de Michel de Cervantes | Par Florian; | Ouvrage posthume. | Orné de 24 figures. | Tome ···. | À Paris : | De l'Imprimerie de P. Didot l'aîné. | Réimprimé à Londres, et se trouve chez | Didier et Tebbett, 75, St. James's- | Street, Pall-Mall, et chez tous les | principaux Libraires. | 1809. [37-III

p. 136 × 82 mm. c. 93 × 50 mm. (12.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XXIV pp. + 208 pp.; 4 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 232 pp.; 4 làms. Vol. III : 2 ff. s. n + 276 pp.; 4 làms. Vol. IV : 253 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. Vol. V : 248 pp.; 3 làms. Vol. VI : 232 pp.; 4 làms. Mitja pasta amb puntes.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella (1 f. s. n.), Portada, Advertencia del traductor i Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XXIV); els dels

segón, tercer, cinquè i sisè, Portadella i Portada (2 ff. s. n. els dos primers, i pp. 1-4 els dos últims); els del quart; Portadella, Portada, Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-16).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-205, 1-230 i 1-273; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i els tres últims a la segona (pp. 17-250, 5-245 i 5-229; caps. 1-19, 20-37 i 38-55). A la fi de cada tom s'hi troba la Taula de capítols.

Al peu de l'última pàgina de cada volum, hi ha el següent peu d'impremta : «A Londres : de l'Imprimerie de C. Spilsbury, | Angel-Court, Snowhill», que es repeteix compost en altra forma per l'istil al verso de la portadella.

Compari's aquesta edició amb les assenyalades en el núm. 401 i es veurà que el nombre de pàgines, a excepció del volum primer, és el mateix, les làmines iguals, i la distribució idèntica, però, amb tot hi haver-hi tanta igualtat, no es tracta d'exemplars d'una mateixa edició.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), i dos en el British Museum (12490. df. 3. i Cerv. 146.). Vegi's *Iconografía*, 296.

435 El Don Quixote | de ahora | con Sancho Panza | el de antaño | por D. Francisco Meseguer. | Cordoba : | 1809. [41-VIII. c. 8

p. 158 × 106 mm. c. 192 × 78 mm. (8.º). 32 pp.

Els preliminars, corresponen solament a la Portada i Introducció (pp. 1-4).

El text comença en la pàg. 5, i va tot seguit, sens cap divisió, fins a la 32, última del quadern.

Aquesta obra entra en el genre de les inspirades en el *Don Quijote*. Es tracta d'un diàleg entre Napoleón i Sanxo Pança, i per les idees allí exposades, diríem que és escrita per un «españolista», molt enemic del que fou anomenat «el Don Quijote del siglo XIX».

En Valdenebro, en *La Imprenta en Córdoba* (Madrid, 1900), escriu que probablement fou imprès aquest quadern per En Rafael García Rodríguez (pp. 395, núm. 886); no direm que no, però hem de recordar que el mateix autor ens diu, en la pàg. XXVIII, que la impremta d'En García, «durante la ocupación francesa fué el impresor de las tropas napoleónicas», probablement sería, doncs, un «afrancesat», i si ho era, poca gracia li faría imprimir el treball d'En Meseguer.

436 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervántes Saavedra. | Tomo ···. | [Monograma de l'editor.] | Leon, | En casa de Tournachon-Molin. | Año 1810. [37-VII

p. 177 × 100 mm. c. 123 × 65 mm. (12.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XLVI pp. + 328 pp. Vol. II :

432 pp. Vol. III : XII pp. + 382 pp. Vol. IV : 438 pp. Mig xagrí morat marroquinat, amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella (1 f. s. n.), Portada, Advertencia de l'editor, Vida d'En Cervantes i la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos de la primera part (pp. I-XLVI); els del segón i quart, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del tercer, Portadella, Portada, la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 1-324 i 5-429; caps. 1-26 i 27-52), i els dos últims, contenen la segona (pp. 1-378 i 5 434; caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició, al dir d'En Rius (I, 68), segueix la impresa a Londres en 1808, i té raó, ja que l'Advertencia de l'editor és la mateixa, i la Vida d'En Cervantes és la d'En Quintana; però havem de dir que s'hi corretgeix l'errada d'haver posat en el volum quart dos capítols amb el núm. 17.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 48.) i Bibliothèque Nationale (París, Y², 10900-10903). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 69.

437 The | Life and Exploits | of the ingenious gentleman | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | now carefully revised and corrected : | with a new translation of the | Spanish Poetry. | To which is prefixed | a copious and new life | of | Cervantes; | including a critique on the Quixote; | also | a chronological plan of the Work. | Embellished with new engravings, and a | Map of part of Spain. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for William Miller, Albemarle Stpeet. | 1810. [35-VI

p. 212 × 132 mm. c. 160 × 84 mm. (8.º). Vol. I : CXLV pp., la següent en blanc s. n. + 371 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. i 1 mapa. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n. + 412 pp.; 5 làms. Vol. III : XVI pp. + 391 pp. la següent en blanc; 4 làms. Vol. IV : XII pp. + 440 pp. + 4 ff. s. n. de catàleg; 6 làms. Les làmines, dibuixades per Stothard, Jones, Banks, Thurston, Shelley; gravades per Anker Smith, Byrne, J. Neagle, Heath, Fittler, Milton, Collyer, Armstrong, Js. Heath, Fitler A., P. Thomson. El mapa gravat per Neele. Relligadura en vedell, amb llom, plans i contracantell daurats. Ex-libris al contraplà amb un cap de llop i les inicials *T. H.*

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, Portadella i Vida d'En Cervantes; Cronología del Quixot, Mapa i llocs assenyalats en les aventures de l'hèroe de la Manxa, Taula de les làmines i dels capítols i el Pròleg de la primera part (pp. III-CXLV); els del segón i quart,

Portada i Taula (pp. III-IX i III-XII, respectivament), i els del tercer, Portada, el Pròleg de la segona part i Taula (II-XVI).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-361 i 1-405; caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims, a la segona (pp. 1-384 i 1-434; caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada tom s'hi troben unes quantes pàgines amb les notes.

En Rius (I, 663) escriu : «reimpresión línea por línea de la edición del mismo librero, año 1801». Molt pot dir-se referent a l'afirmació d'En Rius; de moment opinaríem com ell, però hem de dir que en la de 1801 havem vist dos capítols de la primera part amb el número 37, i en aquesta nova edició es corretgí semblant errada. Referent a què és «reimpresión línea por línea» de la ja esmentada, és molt discutible; per quant si bé té el mateix nombre de pàgines, vegi's la 135 del volum primer entre altres, que amb tot i contenir el mateix text, presenta alguna diferencia :

Londres, 1801	Londres, 1810
... whether the wounds of this unhappy youth whom | thy cruelty has deprived of life, vill bleed afresh at | thy appearance? Or comest thou to triumph in the | cruel exploits...	... vhether the wounds of this unhappy youth whom | thy cruelty has deprived of life, will bleed afresh | at thy appearance? Or comest thou to triumph | in the cruel exploits...

De la mateixa manera, podríem esmentar-ne d'altres corresponents als volums següents.

Havem d'advertir que les pp. I i II de cada volum, o corresponen a una fulla en blanc o bé a una portadella; si és això últim, aquestes hi manquen en l'exemplar d'En Bonsoms.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat copiada en la *Iconografía*, 436.

438 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Florian; | ouvrage posthume. | Avec figures. | Tome ···. | [Monograma.] | Paris, | Briand, Libraire, rue des Poitevins, n.º 2, | au coin de la rue Hautefeuille. | 1810. [36-III

p. 133 × 84 mm. c. 96 × 57 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 159 pp., la següent en blanc s. n. + 1 frontispici. Vol. II : 2 ff. s. n. + 155 pp., la següent en blanc s. n. + 1 frontispici. Vol. III : 2 ff. s. n. + 190 pp. + 1 frontispici. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 171 pp., la següent en blanc s. n., + 1 frontispici. Vol. V : 2 ff. s. n. + 171 pp., la següent en blanc s. n., + 1 frontispici. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 160 pp. + 1 frontispici. Relligadura en pasta.

Les fulles preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), «Avertissement du traducteur» i el Pròleg d'En Cervantes corres-

ponent a la primera part (pp. 1-14); els del segón, tercer, cinquè i sisè, solament Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i els del quart, en el que comença la segona part, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), una Advertencia d'En Florian i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-8).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums contenen la primera part (pp. 15-157, 1-153 i 1-187; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i els tres últims, la segona (pp. 9-169, 1-168 i 1-157; caps. 1-19, 20-37 i 38-55). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

És difícil el dir quina fou l'edició que serví de model a la present; probablement fou una de les d'En Didot, ja que coincideixen en la divisió de capítols, com es pot veure en el núm. 401.

D'aquesta edició n'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), i també en el British Museum (Londres), si bé no podem assenyalar aquí la seva signatura degut a les poques indicacions bibliogràfiques del seu *Catalogue.* La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 298.

439 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Florian; | ouvrage posthume. | Avec figures. | Tome ···. | [Monograma.] | Paris, | Briand, libraire, rue des Poitevins, n.º 2, | au coin de la rue Hautefeuille. | 1810. [35-II

p. 130 × 84 mm. c. 94 × 54 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 177 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II [... | Briand, libraire, rue des Poitevins, n.º 2, au | coin ... | ...] : 2 ff. s. n. + 175 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. III : portada igual a la del volum primer; 2 ff. s. n. + 211 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IV : portada igual a l'anterior; 2 ff. s. n. + 190 pp.; 1 làm. Vol. V : 2 ff. s. n. + 188 pp.; 1 làm. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 176 pp.; 1 làm. Relligadura en mitja pasta. En la portada la firma «Givanel».

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-15); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

El text va repartit de la manera següent : El del volum primer (pp. 17-175) conté els caps. 1-17; el segón (pp. 1-173), els 18-29, i el terç (pp. 1-208), caps. 30-50, donant fi a la primera part; la segona, es continguda en els altres tres volums (pp. 9-188, 1-186 i 1-174), que corresponen als capítols 1-19, 20-37 i 38-55. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Compari's la portada d'aquesta edició amb la de l'anterior, i es veurà que gairebé són iguals; la diferencia està en el nombre de pàgines, que no coincideix amb ella com diu el *Catálogo.* Els gravats són els mateixos.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres). Vegi's, referent a l'exemplar d'aquesta última Biblioteca, ço que havem dit en el número anterior. També veiem esmentat en el Catàleg de la Bibliothèque Nationale (París) un exemplar complet (8.º Y². 55248 i Y². 72205), o d'aquesta o de l'edició anterior. Com que cap exemplar d'aquesta edició figurava en la col·lecció Bonsoms quan es féu la *Iconografía*, per això no figura el facsímil de la portada en l'esmentada obra.

440 Oeuvres | Complètes | de | M. de Florian, | de l'Académie Françoise, de celles de Madrid, | Florence, etc. | Tome ···. | Nouvelle édition. | A Leipsic, chez Gérard Fleischer. | 1810. [En la portadella del vol. 9 :] Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes. [35·VII

p. 168 × 102 mm. c. 126 × 69 mm. (8.º). T. IX : 284 pp. + 2 ff. s. n. de taula; 1 làm. T. X: 329 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n. de taula; 1 làm. T. XI : 309 pp. + 4 pp. s. n. de taula; 1 làm. Les làmines són gravades per F. Penzel. Relligats en dos volums, amb el VIII de la col·lecció, que conté les *Fables* i altres obres de Florian. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer del Quixot (IX de les obres d'En Florian), comprenen : Portadella i Portada, després la Portadella del Quixot, una Advertencia del Traductor i el Pròleg de la primera part i Portadella (pp. 1-21); els del segón (X de les obres), Portadella, Portada i Portadella (pp. 1-6), i els del tercer i últim de la novel·la d'En Cervantes (XI de les obres de Florian), Portadella, Portada i Portadella (pp. 1-6).

El volum primer (pp. 23-284) comprèn els vint-i-nou primers capítols de la primera part; el segón (pp. 7-329), els restants, o siguin del 30 al 50 i els dinou primers de la segona part; el tercer (pp. 7-308), del cap. 20 al 55 inclusiu de la segona, ço és, tot l'acabament. A la fi de cada volum, s'hi troba la Taula.

Cal advertir que en el volum segón, pp. 173-181, hi ha els preliminars de la segona part : Portadella, Prefaci del traductor i el Pròleg d'En Cervantes.

Aquesta edició tingué per model la impresa a Leipzig en 1800 (núm. 396), i les làmines són les mateixes.

Havem d'assenyalar aquí que en el vol. VIII, pp. 147 de les *Œuvres*, s'hi troba una poesía d'En Florian, intitulada *Don Quichotte*.

No sabem que figuri aquesta edició del Quixot en les biblioteques de Madrid, Londres i París. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 297.

441 Leben und Thaten | des fcharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra | überfetzt | von | Ludwig Tieck. | ... Band. | Berlin, 1810. | Bei Johann Friedrich Unger. [35·VII

p. 159 × 95 mm. c. 128 × 66 mm. (8.º). Vol. I : XXXII pp. + 440 pp. Vol. II [...Tieck. | Zweiter Band. | Zweite, verbefferte Auflage. | Berlin, 1812. | In der Realschulbuchhandlung.]: 1 f. s. n. + 478 pp. Cartronet; relligat, portant les signatures d'una biblioteca circulant al llom. Als contraplans, etiqueta de la *Schmuphase' sche Buchhandlung (C. R. Stauffer) in Altenburg.* El segell de la mateixa llibrería es troba en la portada.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portada, Portadella, Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, el Pròleg, Versos-elogis de la primera part (pp. I-XXXII) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, Portada 1 f. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text del volum primer (pp. 3-440), comprèn els vint-i-set primers capítols, i el del segón (pp. 3-478), els vint-i-set següents, o sigui l'acabament de la primera part.

En la col·lecció Bonsoms, com es veu, solament hi ha la primera part; l'edició completa consta de quatre volums publicats en l'espai de sis anys, o sigui de 1810 a 1816. En Dorer, en *Cervantes Literatur* (pàg. 12), assenyala aquesta edició com a segona d'En Tieck; sabem n'hi ha un exemplar incomplet en la Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 5316), i un de complet en el British Museum (Londres, 12490. b. 12). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 506.

442 La Numancia. | Tragedia | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Edicion de J. E. Hitzig. [37-VI

p. 132 × 90 mm. c. 99 × 68 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 97 pp., la següent s. n. + 114 pp. Relligadura en mig marroquí groc, amb puntes (Ménard).

Aquest volum, comprèn *La Numancia* d'En Cervantes, contenint el text original i una traducció alemanya.

Els preliminars del text castellà, són : Portada (1 f. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text original comença en la pàg. 3, i va tot seguit fins la 97, amb què s'acaba l'obra; al verso de l'última pàgina s'hi troba la llista de les errades a corretgir.

Vegi's, referent a aquesta tragedia d'En Cervantes, ço que hem dit en el núm. 332.

El text alemany conté 114 pàgines. La primera és la portada, que diu així : «Numancia. | Trauerfpiel | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Zum Erstenmale übersetzt aus dem Spanifchen | in den Versmassen des Originals. | Berlin, | bei Julius Eduard Hitzig», a l'envers s'hi troba un Sonet d'En A. W Schlegel, i Portadella (pp. 1-4).

El text comença en la pàg. 5, i va tot seguit fins la 114, amb què acaba l'obra.

Amb tot i no figurar el nom del traductor, En Dorer, en *Nachträge und Berichtingungen Cervantes* (pp. 12), ens diu que fou von Friedrich de la Motte Fouqué; En Bertrand, *Cervantes*, pàg. 411, també ho diu així, fent, ademés, un estudi del treball del traductor. Segons l'esmentat bibliògraf alemany, fou en 1810 quan es publicà aquesta edició; En Bertrand la fa de l'any anterior; creiem que la primera data és la justa.

Aquesta obra és una d'aquelles que En Rius fa figurar en dues parts (I, 329 i 995). Si no portés l'exemplar enquadernades les pàgines de la coberta, diríem que es tracta de dues obres, però en la pàg. 4 d'aquella es diu que el volum comprèn : «I, La Numancia, tragedia de Miguel de Cervantes Saavedra; II, Numancia. Ein Trauerspiel von Miguel de Cervantes Saavedra.»

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi figuri aquesta edició.

443 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the spanish | of | Miguel Cervantes de Saavedra. | By | Charles Jarvis, Esq.| In four volumes. | Vol. ···. | London : printed for | Lackington, Allen, and Co.; F. C. and J. Rivington; | Longman, Hurst, Rees, and Co.; Cadell and Davies; | J. Cuthell; J. Nunn; J. Walker; J. Richardson; | J. Mawman; Vernor, Hood, and Sharpe; E. Jeffery | R. H. Evans; and Gale and Curtis. | 1811. [37-I

p. 157 × 97 mm. c. 118 × 64 mm. (6.º). Vol. I : XX pp. + 2 ff. de taula + 308 pp.; 1 làm., amb el retrat d'En Cervantes gravat per H. Meyer. Vol. II : 3 ff. s. n. + 335 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 3 ff. s. n. + 312 pp. Vol. IV : 3 ff. s. n. + 367 pp., la següent s. n. Pasta antiga amb llom decorat.

Les fulles preliminars del primer volum, contenen la Portada, una breu Vida de Cervantes extractada de la d'En Mayans, el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part (pp. I-XX) i Taula de capítols (2 ff. s. n.); els del segón i quart, solament la Portada i Taula (3 ff. s. n.); els del terç, Portada i Taula (3 ff. s. n.) i el Pròleg d'En Cervantes de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums comprenen la primera part (pp. 1-308 i 1-335; caps. 1-8 + 1-6 + 1-13 i 1-25), i els dos últims, la segona (pp. 7-312 i 1-367; caps. 1-17 + 1-15 i 1-20 + 1-22). Al peu de l'última pàgina de cada volum s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Harding & Wright, Printers, St. John's Square, London».

Al nostre entendre hi manca, en els preliminars del primer volum, o una portadella o bé una fulla, la qual havía d'esser en blanc, ja que el treball extractat del d'En Mayans comença en la p. V; abans s'hi troba, solament, el retrat d'En Cervantes, que, com diu molt bé en Rius (I, 664), està inspirat, o és copia,

del d'En Kent (núm. 198), i la portada; afegirem que el retrat està tirat sobre cartulina i no pot esser considerat com pp. I i II. Res ens demostra tant que abans de la portada hi havía una fulla en blanc, com els preliminars dels volums segón i terç, i les tres fulles sense numerar que, segons hem assenyalat, corresponen a la Portada i Taula.

Hi ha exemplars d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 437.

444 Napoleon, | ó | El Verdadero D. Quixote | de la Europa, | ó sean | Comentarios crítico-patriótico-burlescos | á varios decretos de Napoleon y su | hermano José, distribuidos en dos par- | tes y cincuenta capítulos, y escritos | por un español amante de su patria y | rey desde primeros de febrero de 1809 | hasta fines del mismo año. | Parte .... | Tomo .... | Madrid | Imprenta de Ibarra. | 1813.] [39-11

p. 136 × 97 mm. c. 117 × 64 mm. (8.º). T. I : li manca la portada; XXII pp. + 151 pp., la següent en blanc s. n. T. II : 240 pp. + 1 f. s. n. amb les errades. T. III : 163 pp., la següent en blanc s. n. T. IV : 204 pp., per equivocació 104. T. V [... | Comentarios Crítico-Patriótico Burlescos á va- | rios decretos y párrafos de las gazetas de Napo- | leon y su hermano José, distribuidos en dos | partes y cincuenta capítulos, y escritos por un | español amante de su patria y rey desde pri- | meros de febrero de 1809 hasta principios de | enero de 1810, en los que procura vindicar | á su patria, á sus fieles generales, y á todos | los fieles españoles de las negras invectivas y | calumnias con que los franceses y sus sequaces | han querido desacreditarlos. | Parte Segunda. | Tomo V. | ...] : 178 pp. + 1 f. en blanc s. n.; 1 làm. T. VI : 182 pp. La làmina és dibuixada per J. Maca, gravada per A. Vazquez. Els sis toms, relligats en tres volums, en pell valenciana, amb daurats al pla i al llom.

Els preliminars del tom primer, comprenen la Portada (1 f. s. n.), «Dedicatoria | a Jesucristo | resucitado y triunfante», Pròleg «A los fieles españoles» (pp. I-XXII); els dels següents, solament la Portada (pp. 1 i 2).

L'obra va repartida en dues parts. Corresponen a la primera els quatre primers toms (pp. 1-151, 3-236, 3-163 i 3-199; caps. 1-6, 7-14, 15-20 i 21-25; i s'ha d'advertir que en la p. 157 d'aquest últim tom, comença un apèndix, que va fins a la 199, amb el títol de «Reflexiones de un jurisconsulto español sobre algunos de los decretos de S. M. el emperador y rey»). La segona part conté els dos últims toms (pp. 3-178 i 3-176; caps. 1-7 i 8-13). A la fi dels segón, quart i sisè s'hi troba la Taula de capítols, corresponent, respectivament, al primer, segón i tercer volums.

És tota l'obra una crítica a la campanya que féu Napoleó a l'«apoderarse de la España sin mas razón que la de su quixotesco poder» (p. 28), i l'autor es proposa «hacer ver que Napoleon no es el retrato, sino el vivo original de aquel

Don Quixote que con tanta gracia, amenidad y elegancia nos describió el inmortal Cervantes» (p 28). Això dóna idea del propòsit de l'autor.

445 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion, conforme en todo á la de la Real | Academia Española, hecha en Madrid en 1782. | Además del Juicio crítico ó Análisis del Quixote, el Plan | cronológico de sus viages, la Vida de Cervantes, y los | documentos que la comprueban, comprehendidos en la dicha | edicion de la Academia; se han añadido á esta las notas | críticas y curiosas al Don Quixote, escritas por el señor | Pellicer, Bibliotecario de S. M. etc., con hermosas láminas. | Edicion hecha baxo la direccion de José René Masson. | Vida y Análisis. | Tomo ···. | En Paris, | Por Bossange y Masson, calle de Tournon, n. 6. | y en Londres, | 14. Great Marlbourough Street, en los Depositos de Libros | franceses establecidos por Bossange y Masson, Impr.-Libr. | en Paris; y por Leblanc, Imp.-Lib. de la misma Capital. | 1814. [38-II

p. 201 × 128 mm. c. 109 × 60 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 4 pp. + 363 pp., la següent s. n., amb la taula; 1 làmina amb el retrat d'En Cervantes i 1 mapa, dibuixat i gravat per Ambròs Tardieu. Vol. II i següents [... | Edicion hecha baxo la direccion de Jose Rene Masson. | Parte Primera. | Tomo II. | En Paris, | por Bossange y Masson, calle Tournon, n. 6. | 1814.] : 2 ff. s. n. + XXX pp. + 296 pp.; 8 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 386 pp.; 8 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 356 pp.; 6 làms. Vol. V : 2 ff. s. n. + 408 pp ; 6 làms. Vol. VI : 2 ff. s n. + 401 pp., la següent en blanc s. n., 5 làms. Vol. VII : 2 ff. s. n. + 405 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms. Etiqueta a les guardes, i marca en relleu a la portada del vol. I de la llibrería S. Pérez Junquera de Madrid. A la guarda, escrit a mà : «Ed.on epuise et tres rare.» Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Advertencia dels editors (pp. 1-4), la Llicencia de la segona edició de la R. Academia Española (núm. 319), i el Pròleg d'aquesta amb la Vida d'En Cervantes, Anàlisis del Quixot, Pla cronològic i demés treballs d'En Ríos (pp. 1-363) i Taula de materies; els del volum segón, corresponen a la Tassa i Llicencia de la primera edició, la Llicencia per a Portugal i Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i els Versos elogis de la primera part; els del terç, quart, sisè i setè, comprenen solament Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del cinquè, Portadella, Portada (2 ff. s. n.), la Tassa, Aprovacions, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. I-XXIV).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer no comprèn res del llibre d'En Cervantes; està tot ell dedicat als estudis esmentats anteriorment, o siguin els preliminars del volum primer de l'edició de la R. Academia Española; els volums segón, terç i quart corresponen a la primera part (pp. 1-288, 1-376 i 1-346; caps. 1-19, 20-34 i 35-52); els tres últims contenen la segona

(pp. 25-403, 1-392 i 1-396; caps. 1-23, 24-48 i 49-74). En les últimes pàgines de cada volum, excepció del primer, s'hi troben les notes que posà l'Academia referents a variants, i la Taula de capítols.

El dir la Portada que aquesta edició és feta «conforme en todo a la de la Real Academia Española hecha en Madrid en 1782», ens excusa de parlar-ne, així com de les notes que es troben al peu de moltes pàgines, que, com també es diu en la Portada, són tretes de l'edició d'En Pellicer (núm. 378); però sí hem de fer esment de la cura tipogràfica, i de l'esplendidesa del paper, amb grans marges i tipus de lletra nous.

En Rius (I, 70) diu que les làmines «son traslados de las que se hallan en las dos ediciones de la Academia, reducidas a menor tamaño y grabadas por artistas parisienses»; i N'Ashbee, *An Iconography*, diu també cosa semblant, però ni un ni altre detallen quines són les de la primera edició i quines les de la se gona, i heus-les aquí:

Volum I : Retrat d'En Cervantes, dibuix d'En Castillo (primera edició de la R. Academia Española, núm. 308). Volum II : p. 10, *Don Quixot llegint*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 40, *L'hostaler armant cavaller a Don Quixot*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 101, *D. Quixot i Sanxo pels camps de Montiel*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 106, *Don Quixot embestint els molins de vent*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 114, *D. Quixot empaitant els frares de Sant Benet*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 206, *Els yangüeses apallissant D. Quixot*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 248, *El mantejament d'En Sanxo*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 265, *D. Quixot després de la batalla amb els bens, bevent el bàlsem de Fierabràs*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició).

Volum III : p. 33, *D. Quixot posant-se l'elm de Mambrino*, dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 73, *D. Quixot apedregat pels galeots*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 81, *D. Quixot i Sanxo trobant la maleta*, dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 147, *D. Quixot fent tamborelles a l'anar-se'n En Sanxo per a veure Dulcinea*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 201, *Dorotea sorpresa pel capellà i el barber*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 238, *D. Quixot rebent a la princesa Micomicona*, dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 245, *El barber caient de la mula*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 268, *El noi Andreu i D. Quixot*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició).

Volum IV : p. 4, *D. Quixot barallant-se amb els bots de vi*, dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 187, *D. Quixot penjat a la finestra de l'hostal*, dibuix d'En Brunete (primera edició); p. 203, *La discussió de la bacina del barber i de l'albarda*, dibuix d'En Castillo (primera edició); p. 216, *La baralla amb el barber, els quadrillers, D. Quixot i altres*, dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 233, *D. Quixot, encantat, és portat al carro arrocegat per bous*, dibuix d'Isidre i

Antoni Carnicero (segona edició); p. 306, *El cabrer amb l'acompanyament de D. Quixot,* dibuix d'En Carnicero (primera edició).

Volum V : La primera làmina representa *Sanxo disputant-se amb la majordona i neboda de D. Quixot,* dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero (segona edició); p. 120, *D. Quixot renyant En Sanxo davant del batxiller,* dibuix d'En Barranco (primera edició); p. 159, *D. Quixot i les tres hortolanes,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 230, *El cavaller «de los espejos» vençut per D. Quixot,* dibuix d'En Gil (primera edició); p. 268, *D. Quixot desafiant el lleó,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); *D. Quixot a l'entrar a la cova de Montesinos,* dibuix d'En Carnicero (primera edició). La primera làmina porta la signatura : «tom. 7, Pag. 376». Al nostre entendre és degut a una errada de l'editor, per quant creu que el dibuix representa l'arribada d'En Sanxo a casa seva, passatge que, en realitat, es troba en el vol. VII, p. 376.

Volum VI : p. 50, *D. Quixot desbarata el retaule de Maese Pedro,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 118, *Les camaristes de la Duquessa servint a D. Quixot,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 273, *D. Quixot i En Sanxo sobre el Clavileny,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 121, així diu la làmina, però deu esser 312, ja que representa *D. Quixot beneint En Sanxo abans d'anar a l'ínsula,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 353, *Sanxo i el Dr. Pedro Recio,* dibuix d'En Carnicero (primera edició).

Volum VII : p. 31, *El paige de la Duquessa entregant la carta a la muller d'En Sanxo,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 86, *La fi del govern d'En Sanxo,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 193, *Don Quixot i En Rocaguinarda,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 273, *D. Quixot vençut pel cavaller de la «Blanca Luna»,* dibuix d'En Carnicero (primera edició); p. 328, *D. Quixot arriba al seu poble,* dibuix d'En Ferro (primera edició), i p. 339, *D. Quixot fent testament,* dibuix d'En Carnicero (primera edició).

Com s'ha pogut veure, abunden més les làmines de la primera edició que les de la segona; i es comprèn perfectament, per quant les primeres són uns admirables dibuixos, mentre que les que figuren en la segona edició no poden alabar-se, ja que semblen obra d'un dibuixant sense nom, amb tot i firmar-les En Carnicero, nom il·lustre en la historia de l'art castellà. Les làmines que figuren en l'exemplar de la col·lecció Bonsoms, són, com ja indicà En Rius, «antes de la letra». En l'exemplar de la Biblioteca Nacional (Madrid), les làmines són dobles, unes en negre i les altres acolorides.

Hi ha exemplar d'aquesta edició, ademés del ja esmentat de la Biblioteca Nacional, en la Bibliothèque Nationale (París, Y^2. 10904-10910) i quatre en el British Museum (Londres, 12490. de. 6., C. 60. b. 4., C. 60. c. 1. i Cerv. 215.). Cal advertir que els exemplars segón i tercer del British Museum porten notes manuscrites del cervantista En Rawdon Brown. La portada figura reproduïda en la *Iconografía,* 71.

446 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion, | Corregida | por el | Rdo. Don Felipe Fernandez, A. M. | Natural de Xerez de la Frontera, | y Fundador de la Real Sociedad Econo- | mica de los Amigos del Pairs | de dicha Ciudad. | En IV Tomos. — Tomo ···. | London : | Expensas de Lackington, Allen, y Co. Templo | de las Musas, Finsbury-Square; F. Wingrave, | Strand; T. Boosey, Broad-Street; Logman y | Co. Paternoster Row; C. Law y Co. Ave Maria - | Lane; Dulau y Co. Soho-Square; y dicho Edi- | tor, n.º 26, Noble-Street, Falcon-Square. | 1814. [37-IV

p. 143 × 88 mm. c. 116 × 63 mm. (6.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XLIX pp., la següent en blanc s. n., + 305 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II [... | Lane; Dulau y Co. Soho-Square; y dicho Editor, | No 26, Noble Street, Falcon Square | ...] : 1 f. s. n. + 388 pp. Vol. III : X pp. + 1 f. s. n. de taula + 348 pp. Vol. IV : 1 f. s. n. + 391 pp. + 5 pp. s. n. de taula. Mig vedell, amb puntes i llom daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Advertencia de l'editor, Vida d'En Cervantes i Estudi de les seves obres escrita per En Quintana; la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos-elogis de la primera part (pp. I-XLIX); els del segón i quart, solament la Portada (1 f. s. n.), i els del tercer, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part (pp. I-X) i Taula (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-299 i 1-383; caps. 1-26 i 27-52), i els dos últims, a la segona (pp. 1-348 i 1-391; caps. 1-33 i 1-41). A la fi de cada un, excepció del tercer, s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de cada Portada s'hi llegeix : «Printed by J. & T. Clarke, 38, St. John's-Square, London.»

En Rius (I, 69) escriu que aquesta edició és «repetición a plana renglón de la edición de Londres, 1808» (núm. 427), i té raó; però qui vegi les pàgines que tenen els preliminars corresponents al volum primer, hi trobarà una diferencia en la numeració; aquesta diferencia és deguda a què en l'edició de 1808 la portadella i portada del volum primer corresponen a les pp. I-IV, mentre que la portada de l'edició que ara descrivim van en una fulla sense numerar; el nostre parer, emperò, és que en aquest exemplar hi manca la portadella.

L'editor, en la seva advertencia, ens diu que el text és el de la R. Academia Española, si bé segueix a voltes el d'impressions antigues «en que Cervantes corrijió ó mejoró algunos lugares».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12491. b. 12.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 70.

447 The | History and Adventures | of the | Renowned | Don Quixote. | Translated from the spanish of Miguel de | Cervantes Saavedra. | To which is prefixed, | some account of the Author's Life. | By T. Smollet, M. D. | In four volumes. | Vol. ···. | New-York : | Published by D. Huntington, | Corner of William and Liberty-streets. | 1814. [36-II

p. 123 × 67 mm. c. 104 × 53 mm. (12.º). Vol. I : 321 pp. (per errada, marcada com 221), la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. II : 298 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. III : 315 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. IV : 297 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Les làmines, dibuixades per Antonio Carnicero, Leney, Bernardo Barranco; gravades per Leney. Relligadura en pasta antiga. En una de les fulles de guarda de tots els volums, a mà, «Saml. Stevens».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Vida d'En Cervantes, Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-38); els dels segón i quart, solament la Portada (pp. 1 i 2), i els del tercer, Portada, el Pròleg de la segona part, les Aprovacions d'En Marquis (sic) Torres i Valdivielso i Llicencia d'En Gutierrez (sic) de Cetina (pp. 1-12).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 39-321, per errada 221, i 3-298; caps. 8 + 5 + 13, i 25); els dos últims, a la segona (pp. 13-351 i 3-297; caps. 17 + 15 + 5 i 6-20 + 22).

Al verso de la portada del volum primer, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Van Winkle & Wiley, Printers», i en el tercer i quart, «Fanshaw & Clayton, Printers».

Hem d'observar que encara que en les portades dels tres primers volums hi figuri la data de 1814, pertany en realitat aquesta edició a l'any 1815, per quant els frontispicis porten aquest últim any. També hem de dir que En Rius (I, 666) escriu que «La adornan cuatro laminitas originales de Leney y otras cuatro copiadas de Carnicero», i això mereix una aclaració : Els frontispicis dibuixats per En Leney diuen així : «Don Quixote | Translated from the Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra | by | T. Smollet. | Vol. ··· | [Gravat.] | New-York , Publish'd by | David Huntington. | 1815.» Els gravats de les portades representen : el primer, un assumpte camperol amb les figures de D. Quixot i En Sanxo; el segón, un passatge d'*El curioso impertinente*, aquell referent al sonet que féu En Lotario, i comença : «En el silencio de la noche, cuando...»; el tercer, el desafiament entre D. Quixot i el cavaller de «dos Espejos»; i el quart, el mantejament d'En Sanxo. Aquest últim està inspirat en el dibuix d'Isidre i Antoni Carnicero de la segona edició de l'Academia (núm. 319). Les quatre làmines que diu En Rius, copiades de les d'En Carnicero, no són quatre, sinó tres : la del volum primer, representa D. Quixot embestint els molins de vent, és dels germans Isidre i Antoni Carnicero, i l'original figura en la segona edició de l'Academia; la del segón, que és d'En Castillo, i representa Dorotea sorpresa pel capellà i el barber, pertany a al

primera edició de l'Academia com les dues següents; les del tercer i quart sí que són d'En Carnicero, i representen, respectivament, D. Quixot desbaratant el «retablo de Maese Pedro», i En Sanxo, governador de la Barataria i el Dr. Pedro Recio.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició. La portada s'ha reproduït en la *Iconografía*, 438.

448 La Galatea | de Miguel de Cervantes, | imitada, compendiada y concluida | por Mr. Florian. | Traducida | por D. Casiano Pellicer. | Madrid : 1814. | Por la Viuda de Barco Lopez. [36-11

p. 133 × 67 mm. c. 98 × 50 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + XX pp. + 159 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms., la primera de frontispici, gravades per Cipriano Maré. En la portada, a mà: «De Dn. Franco. P. de Castro.» Pasta antiga.

Un altre exemplar. [834. 4 r.*

Els preliminars, comprenen : Portada, Dedicatoria a l'Excm. Sr. D. Pedro de Alcántara Toledo (2 ff. s. n.) i Pròleg del traductor (pp. I-XX).

El text (pp. 1-159) va repartit com en l'original, en quatre llibres (pp. 1, 34, 82 i 120).

Les làmines que il·lustren aquest volum, són les mateixes que hem vist en altres edicions, com per exemple la impresa a París en 1788 (núm. 350).

Vegi's, referent a aquesta obra, ço que hem dit en el núm. 329.

449 El Espíritu | de Miguel de Cervantes | y Saavedra, | ó | La Filosofia de este grande Ingenio, | presentada en máximas, reflexiones, mora- | lidades y agudezas de todas especies, y so- | bre todos los asuntos mas importantes de la | vida civil; sacadas de sus obras, y distribui- | das por orden alfabético de materias. | Va añadida al fin de él una Novela cómica, | intitulada La Tia Fingida; obra póstuma | del mismo Cervantes, hasta ahora inedita, | y la mas amena, festiva y correcta de todas | las de este inmortal é incomparable autor. | Por D. Agustin García Arrieta, | Bibliotecario de los estudios Reales. | Madrid. | Imprenta de la Viuda de Vallin. | Año de 1814. [35-5

p. 144 × 91 mm. c. 117 × 59 mm. (8.º). XLII pp. + 228 pp. Al contraplà, etiqueta de la llibrería Viuda i fill de Sierra (Barcelona). Pasta de l'època.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada, al

* Del fons de la Biblioteca de Catalunya.

verso d'aquesta una cita de l'Epístola d'Horaci «Ad Pisones» (els versos 344 i 345), Advertencia de l'editor i Taula (pp. I-XLII).

El text (pp. 1-228) comprèn dues parts : la primera, una nombrosa llista de textos cervantins, treta de les obres d'aquest i posats per ordre alfabètic, referents a idees polítiques, morals i religioses (pp. 1-194); i l'altra, la «Novela | de | La tia Fingida: | cuya verdadera historia suce- | dió en Salamanca el | año 1575» (pp. 195-228).

En l'Advertencia de l'editor, s'hi llegeix (p. XVII) : «Añadese á estas ... una novela suya póstuma y hasta ahora inédita, intitulada *La tía fingida;* producción la más amena, festiva y correcta de todas cuantas en este género han salido de su fecunda y salada pluma.» Com s'ha vist, l'editor creu que aquesta novela és d'En Cervantes; ¿en què es funda, per a fer tal afirmació? Doncs, «cotejando muchas de las expresiones, frases y modismos de esta novela, con otras que se registran en sus demás obras y que son hermanas carnales de éstas por no decir idénticas; lo mismo que su giro, su estilo y su lenguaje, tan suyos y tan singulares, que no pueden equivocarse en los de ningún otro escrito» (pp. XX). Si visqués en els nostres temps En García Arrieta, quina decepció més gran no rebría al llegir els estudis de N'Icaza, referents a l'origen de *La Tía fingida.*[1]

El text que publica N'Arrieta fou copiat per En Bosarte, aquell qui digué que el *Rinconete y Cortadillo* i *El celoso extremeño* no eren d'En Cervantes, fundant-se en haver vist aquestes novel·letes en el manuscrit intitulat *Compilación de curiosidades españolas,* ofrena feta pel canonge Francisco Porras de la Camara a l'arquebisbe de Sevilla Fernando Niño de Guevara; en aquest mateix còdex hi figurava *La tía fingida.*[2]

La *Compilación de curiosidades españolas* pertanyé al Col·legi de Jesuïtes de Sevilla, passant més tard a la Biblioteca pública de San Isidro (Madrid), lloc on va veure'l En Bosarte; desaparegué sense saber com, anant a parar a poder del llibreter Gabriel Sánchez, i poc després al d'En Gallardo, perdent-se definitivament el 13 de juny de 1823, el dia aquell que el famós bibliògraf va perdre tots els seus manuscrits i llibres.

Però, *La tía fingida,* és d'En Cervantes? Segons En Gallardo, Apraiz i molts altres, sí; segons En Menéndez i Pelayo, Icaza i molts altres, no. Cal dir que en moltes edicions que de les *Novelas ejemplares* s'imprimiren a mitjans del passat segle s'hi troba, després del text d'En Cervantes, aquesta novel·leta a ell atribuïda;[3] però ens sembla que el ja esmentat estudi d'En Icaza farà

1. Vegi's, entre altres, *De cómo y por qué «La Tía Fingida» no es de Cervantes...* Madrid, 1916.
2. Vegi's *Diario de Madrid,* 9 i 10 juny 1788, *Carta sobre las novelas ejemplares de «Rinconete y Cortadillo» i «El Celoso extremeño» de Miguel de Cervantes y elogio del Licenciado Francisco Porras de la Camara.*
3. Vegi's, entre altres, les edicions : Barcelona, 1832; París, 1835; Coblens, 1836; Barcelona, 1842; Madrid, 1864, i Madrid, 1879.

que minvi aquest entusiasme per a la famosa obra, que si no és d'En Cervantes, és digna d'esser-ho.

Com s'ha pogut veure, nosaltres no ens fem partidaris de què aquesta obra sigui d'En Cervantes; però, recordant que ell ens diu que corren moltes obres seves sense nom de l'autor, més d'una volta hem pensat si aquesta novel·la té quelcom de la seva ploma.

450 El Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | En Burdeos, | en la Imprenta de Pedro Beaume. | 1815. [35-VII

p. 174 × 98 mm. c. 129 × 68 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLIV pp. + 327 pp., la següent en blanc s. n., entre les pàgs. 326 i la 327 hi ha relligades les pàgs. 379-381 del volum tercer, que contenen la taula. Vol. II : 433 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : XI pp., la següent en blanc s. n., + 378 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 432 pp. Relligadura en mig xagrí morat, amb puntes; talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), «Advertencia del editor», «Noticia de la Vida y Obras de Cervantes», que féu En Quintana i fou publicada en l'edició de Madrid, de 1797 (núm. 377), la Dedicatoria, Pròleg i Versos de la primera edició (pp. I-XLIV); els del segón i quart, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4 i 2 ff. s. n., respectivament), i els del tercer, Portadella i Portada, i la Dedicatoria i Pròleg de la segona part (pp. I-XI).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 1-324 i 5-430) contenen la primera part (caps. 1-26 i 27-52), i els dos últims (pp. 1-378 i 1-429), la segona (caps. 1-33 i 34-74).

A la fi de cada volum s'hi troba la taula de capítols, si bé, per inadvertencia del relligador, en el volum primer d'aquest exemplar hi figura, com ja s'ha fet observar abans, la del tercer.

En Rius (I, 71), escriu : «Se copió a plana y renglón, pero en papel inferior, de la edición de Burdeos de 1804»; en part té raó, i en part no; la té al dir que és copia de l'edició de Burdeus (núm. 412) i en què el paper és inferior; però no, a l'assegurar que «se copió a plana y renglón», per quant el volum segón de l'edició de 1804 té 432 pàgines, i el que ara descrivim 433, i el quart 438, i el d'ara 432.

Referent a les diferencies del volum segón, direm que fins la p. 427 van quasi igual una i altra edició, però des d'aquesta, amb tot i el text esser el mateix, s'hi troben diferencies en la composició, i en alguns epígrafs corresponents als versos de l'Academia de l'Argamasilla que figuren en l'últim capítol de la primera part, s'hi veuen marcades diferencies:

1804 (núm. 412)	1815
p. 427. Del Caprichoso, discretísimo | académico de la Argamasilla, | en loor de Rocinante, caballo | de Don Quixote de la Mancha.	p. 427. Del Caprichoso,| discretísimo académico | de la Argamasilla. | en loor de Rocinante, | caballo de Don Quixote | de la Mancha.
p. 428. Del Burlador académico | argamasillesco a Sancho Panza...	p. 428. Del Burlador, | Académico argamasillesco, | a Sancho Panza.
p. 428. Del Cachidiablo | académico de la Argamasilla, | en la sepultura de Don Quixote.	p. 429. Del Cachidiablo, | Académico de la Argamasilla, | en la sepultura de Don Quixote.

El text del volum quart comença, en l'edició de 1804, en la p. 5, i en l'edició que ara descrivim en la p. 1; això és degut a què els preliminars d'aquesta no van numerats, però, ademés, la composició tipogràfica no és la mateixa; ho demostra el següent acarament:

1804 (núm. 412)	1815
p. 9. (comença) que se echaba...	p. 5. (comença) igual.
p. 9. (acaba) ... es exer-	p. 5. (acaba) ... es exercicio
p. 381. Llegaron | en esto un hora casi de la noche a un castillo, | que bien conocio Don Quixote que era el del | Duque, donde habia poco que habian estado. | ¡Valame Dios!...	p. 377. Llegaron en | esto un hora casi de la noche á un castillo, que | bien conoció Don Quixote que era el del Duque, | donde habia poco que habian estado. ¡Válame | Dios!...

Aquestes diferencies s'assenyalen per ço que hem dit referent a les linies; en la paginació podríem indicar en la mateixa p. 381 de l'edició de 1804 una marcada diferencia entre aquesta i la de 1815, per començar en la primera el cap. 69 en la pàgina següent, mentre que en la que ara descrivim es troba en la mateixa, quedant en l'una un espai de prop de mitja pàgina menys que l'altra; cosa igual passa al començar el cap. 70. Aquests espais, més les fulles preliminars, numerades en l'una i en l'altra no, són causa de la diferencia de pàgines que hem observat.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 12490, aaa. 22. i Cerv. 49.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 72.

451 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Florian; | ouvrage posthume. | Avec figures. | Tome ···. | Liège, | Chez Lemarié, Imprimeur-Libraire. | 1815. [45-IV

p. 143 × 88 mm. c. 111 × 62 mm. (6.º). T. I : 2 ff. s. n. + 143 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. de frontispici. T. II : 2 ff. s. n. + 140 pp.; 1 làm. de frontispici. T. III : 2 ff. s. n. + 167 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. de frontispici. T. IV : 2 ff s. n. + 150 pp. (per errada 136); 1 làm. de frontispici. T. V : 2 ff. s. n. + 148 pp.; 1 làm. de frontispici. T. VI : 2 ff. s. n + 139 pp., la se-

güent en blanc s. n.; 1 làm. de frontispici. Sis toms relligats en dos volums. Mig pergamí. Ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars del tom primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-13); els del segón, terç, cinquè i sisè, Portadella i Portada; els del quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums corresponen a la primera part (pp. 15-141, 1-138 i 1-165; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i els tres últims, a la segona (pp. 7-148, 1-146 i 1-137; caps. 1-19, 20-37 i 38-55). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició fou desconeguda d'En Rius.

Les sis làmines, una corresponent a cada volum, estàn formades cada una d'elles per quatre òvals, amb una escena del Quixot, l'assumpte dels quals sembla esser copia de les làmines que en Lefebre i En Lebardier dibuixaren per a l'edició de París de 1799 (núm. 388).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 149.).

452 Principales | aventures | extraordinaires | du fameux | Don Quichotte | de la Manche | et de Sancho Pansa | son écuyer. | Au Toboso, | Chez les Libraires Associés. | 1815. [46-V-c. 1*

p. 135 × 81 mm. c. 107 × 59 mm. (6.º). 2 ff. 2. n. × 109 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest volumet, són : Portada (1 f. s. n.), Advertencia del traductor, i el Pròleg de la primera part (pp. 1-14).

El text (pp. 15-109) conté els primers onze capítols de l'obra. Al peu de l'última pàgina, s'hi llegeix : «Nous donnerons dans peu la suite des aventures de notre héros.»

Com s'ha pogut veure, en la portada es diu que aquesta edició fou impresa en el Toboso, a càrrec d'una societat de llibreters; és una broma el suposar que existís en el poble de l'enamorada de D. Quixot, no ja una societat de llibreters, sinó tant sols una impremta.

Començarem dient que el text és el d'En Florian, com ho demostra el següent acarament:

1799 (núm. 387)	1815
I, cap. 1.r Dans un village de la Manche, dont je ne me soucie guere de me rappeler le nom, vivoit il n'y a pas long-temps un de ces gentilshommes qui ont une vieille lance, une rondache rouillée, un cheval maigre, et un levrier...	I, cap. 1.r Igual, amb l'única diferencia en la paraula *guère*.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Però, aquesta fragmentaria edició, pertany a exemplars coneguts, o bé és nova? Difícil és dir-ho; hem de tenir present que portem descrites les següents edicions amb el text d'En Florian : 1799, París (núms. 387 i 388); 1800, París-Leide (núm. 395) i Leipzig (núm. 396); 1801, París-Brussel·les (núm. 401); 1802, París (núm. 403); 1806, París (núm. 421); 1808, París (núm. 432) i 1809, París-Londres (núm. 434); 1810, París (núms. 438 i 439) i Leipzig (núm. 440); i que si fos un exemplar d'edicions anteriors, amb la portada i l'últim full fets després, podríem saber-ho compulsant el fascicle que ara descrivim amb les edicions ja conegudes. Feta aquesta enutjosa tasca, podem dir que no pertany a cap dels exemplars descrits aquí; en el British Museum (Londres) i Biblioteca Nacional de Madrid, hi ha una edició, impresa a París en 1812, que no figura en la col·lecció Bonsoms; no creiem, que sigui aquesta, per quant és il·lustrada i la formen quatre volums, mentre que la que descrivim, sembla, si és que pertany a una edició completa, esser de les en sis volums, com hem vist que són la majoría de les edicions abans esmentades. Una característica tenen quasi totes les edicions de sis volums, o siguin les del format de la que ens ocupa, i és que en les capçaleres de les pàgines s'hi llegeix, en unes, «Don Chichotte», i en altres, «Partie ..., chap. ...»; en canvi, en la impresa al Toboso (?) no hi figuren aquests epígrafs, i porta sols el número de la pàgina dintre un parèntesi.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi figuri aquesta edició, i hem de dir que ni en els molts catàlegs de llibreters que ens han vingut a les mans l'havem vist esmentada.

453 Донъ Кишотъ | ла Манхскій. | Сочиненіе Серванта. | Переведено съ французскаго | Флоріанова перевода | В. Жуковскимъ. | Томъ.... | Изданіе второе. | Москва. | Въ Университетской Типографіи. | 1815. [Vitr. III

p. 144 × 90 mm. c. 110 × 62 mm. (6.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + 250 pp. [per errada porta 150]; 3 làms. i 1 frontispici. Vol. II : 2 ff. s. n. + 208 pp.; 4 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 246 pp.; 3 làms. Vol. IV : 241 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. Vol. V : 224 pp.; 3 làms. Vol. VI : 201 pp., la següent en blanc s. n. [falten les pp. 1 i 2]; 2 làms.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada i Taula (3 ff. s. n.), segueix després el Pròleg d'En Florian, una Portadella, i l'estudi que escrigué l'esmentat traductor francès referent a la vida i obres d'En Cervantes, i el pròleg corresponent a la primera part i Portadella (pp. 1-60); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella, Portada i Taula (2 ff. s. n. i pp. 1 i 2 en el segón, 2 ff. s. n. i pp. 1-3 en els terç; pp. 1-7 en els cinquè i sisè), i els del quart, Portadella, Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-11).

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part ocupa els

tres primers volums (pp. 61-250,[1] 3-208 i 5-246; caps. 1-17, 18-29 i 30-50), i el de la segona, els tres últims (pp. 13-241, 9-224 i 11-201; caps. 1-19, 20-37 i 38-55).

Al revers de la portada, en els dos primers volums s'hi llegeix que la primera edició fou impresa a Moscou en 1804 amb permís de la superioritat.

Com hem vist en la portada, aquesta traducció russa es féu tenint per model la d'En Florian, i encara que no es digués en la portada, els preliminars del primer volum, així com el nombre de capítols corresponents a la primera i segona part de l'obra, ens ho demostraríen clarament.

Cal advertir que no és aquesta la primera traducció russa que es féu de l'obra d'En Cervantes. Primerament, en 1769, es publicà a Sant Petersburg un fragment de la primera part, corresponent als vintisset primers capítols, treball extret de la traducció francesa d'En Filleau de Saint Martin i portat a cap per En N. P. Osipov.[2] Aquesta edició es reproduí en 1791.[3]

En la portada de l'exemplar de 1815 s'hi llegeix : «Segona edició»; i en efecte, la primera sencera, amb la traducció d'En Schukovskiy, es feu a Moscou en 1804.

En Rius (I, 817), al descriure la primera edició russa amb la traducció d'En Schukovskiy, escriu que solament ha pogut veure el primer volum, i fa observar que té «algunas láminas, copia malísima de la edición de Didot, de París, l'an. VII, que es la que sirvió de modelo a la presente»; realment, les làmines són molt borroses i pertanyen a l'edició impresa en 1799 (núm. 388).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21910-21915). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 553.

454 Vita, ed Azioni | dell'Ingegnoso Cittadino | D. Chisciotte | della Mancia | di | Michel di Cervantes Saavedra | tradotta dallo spagnuolo in italiano | da | Lorenzo Franciosini Fiorentino. | Sesta edizione | Diligentemente corretta, migliorata ed accresciuta della | Vita dell'Autore novellamente tradotta; ommessa nel- | le precedenti Edizioni. | Tomo ···. | Milano 1816. | Presso Pietro Agnelli in S. Margarita. [34-VI

p. 153 × 95 mm. c. 125 × 74 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). T. I : 186 pp. + 1 f. s. n. de catàleg. T. II : 156 pp. T. III i següents [... | Diligentemente corretta, migliorata ed accresciuta | della Vita dell'Autore novellamente tradotta; | ommesa nelle precedenti Edizioni. | ...]: 164 pp. T. IV : 184 pp. T. V : 148 pp. T. VI : 176 pp. T. VII : 196 pp. T. VIII : 187 pp., la següent s. n. Els vuit toms estàn relligats en quatre volums. Mitja pasta.

1. Vegi's l'observació que referent a les pàgines del primer volum hem fet abans.
2. D'aquesta edició se'n troben els dos primers volums, únics coneguts, en el British Museum (Londres, 300. e. 2.). Hem d'observar que En Julià Juderias, en el seu article *Los traductores rusos del Quijote*, publicat en l'*Heraldo de Madrid* (11 maig 1905), escriu que «no llevaba nombre de autor».
3. Vegi's Fitzmaurice-Kelly, *The life*, p. 351.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, l'Advertencia d'En Franciosini «A'curiosi lettori», el Pròleg de la primera part i un extret de la Vida de Cervantes d'En Mayans (pp. 1-34); els dels següents, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text va repartit de la següent manera : Els dos primers volums, corresponen a la primera part (pp. 35-184, 3-154, 3-164 i 3-183; caps. 1-17, 18-27, 28-37 i 38-52); els dos últims, a la segona (pp. 3-145, 3-175, 3-195 i 3-187; caps. 1-16, 17-32, 33-53 i 54-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En el núm. 245 hem descrit una edició italiana, que, segons es llegeix en la portada, és la «quinta edizione», i aquesta que ara descrivim es diu «sesta edizione». En Rius (I, 787) en dóna noticia d'una impresa a Venecia en 1795, i aquesta edició existeix en el British Museum (Londres, Cerv. 194), llegint-se en la portada, que és quasi igual a la d'ara, «sesta edizione». Al nostre entendre, fou, com creu En Rius (I, 789), l'edició de 1755 la que serví de model a la de 1816, i ens ho fa pensar el que si els editors haguessin conegut la «sesta edizione» hauríen posat a la seva «settima» i no «sesta» com la de 1795.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi figurin exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 543.

455 Novelas | Exemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva impresion, corregida y adornada | con laminas. | Tomo ···. | Madrid en la Imprenta de Sanchez | Año de 1816. [35-IV

p. 164 × 101 mm. c. 122 × 66 mm. (12.º). Vol. I : XVI pp. + 439 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vo . II : 443 pp., la següent s. n.; 6 làms., gravades per Adam (són les mateixes de l'edició de Perpinyà, núm. 456). Relligadura en mitja pasta, amb el següent títol al dors : *Cours d'études* | *théoriques* | *et pratiques* | 75 | *Langue espag.* | *12* | *Cervantés* | *Novelas* | *Exemplares* | *La Vall-Tolra.* Aquest títol es repeteix en la portadella, escrit a mà. El text de *La Gitanilla*, fins a la pàg. 34 porta entre linies la correspondencia francesa de la major part de les paraules del text. Es veu que, com indica la relligadura, el volum fou empleat en l'ensenyament d'idiomes.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada, els Versos-elogis que es llegeixen en la primera edició (núm. 14), Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-XVI), i els del segón, solament: Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit del modo següent : Volum I : *La Gitanilla*, p. 1-121; *El Amante Liberal*, p. 123-212; *Rinconete y Cortadillo*, p. 213-279; *La Española inglesa*, p. 281-356; *El Licenciado Vidriera*, p. 357-402; *La Fuerza de la sangre*, p. 403-439. Volum II : *El Zeloso Estremeño*, p. 5-70; *La Ilustre fregona*, p. 71-167; *Las Dos doncellas*, p. 169-239; *La Sra. Cornelia*, p. 241-308; *El Casamiento enga-*

ñoso, p. 309-333; *Coloquio de los perros*, p. 335-443. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula.

En Salvà (*Catálogo*, 1754) escriu que en la portada del volum primer s'hi llegeix l'any 1716 «por error», i això no és cert, per quant en l'exemplar de la col·lecció Bonsoms figura l'any 1816. Diu també que aquesta edició està feta per N'Alzine, de Perpinyà «y en algunos ejemplares así lo expresa en la portada»; a això hem de dir que l'esmentat impressor féu en 1816 dues edicions de les *Novel·les* d'En Cervantes, com es pot veure en els núms. 456 i 457. Al nostre entendre aquesta edició madrilenya està composta per exemplars de la que editià N'Alzine, de Perpinyà, però amb portada diferent. A això es deu, potser, el que En Rius (I, 261) faci un sol número dels exemplars amb peu d'impremta madrileny i dels datats a Perpinyà.

Cada novel·la porta una làmina gravada per N'Adam, i són unes grolleres copies de les que figuren en l'edició d'En Sancha, núm. 327.

Aquesta edició no figura en els catàlegs cervantins del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

456 Novelas | Exemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva impresion, corregida y adornada | con laminas. | Tomo ···. | Perpiñan, | en la Imprenta de J. Alzine. | Año 1816. [37-II

p. 165 × 103 mm. c. 122 × 66 mm. (12.º). Vol. I : XVI pp. + 439 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. II : 443 pp., la següent s. n.; 6 làms., gravades per Adam. Mitja pasta de l'època.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella, Portada, els Versos-elogis del Marquès d'Alcanyiç, Fernando Bermudez, Fernando de Lodeña i Juan de Solis Mexia, la Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-XVI); els del segón, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer conté : *La Gitanilla*, p. 1-121; *El Amante Liberal*, p. 123-212; *Rinconete y Cortadillo*, p. 213-279; *La Española inglesa*, p. 281-356; *El Licenciado Vidriera*, p. 357-402; *La Fuerza de la sangre*, p. 403-439; i el segón, *El Zeloso Estremeño*, p. 5-70; *La Ilustre fregona*, p. 71-167; *Las Dos doncellas*, p. 169-239; *La Señora Cornelia*, p. 241-308; *El Casamiento engañoso*, p. 309-333; *Coloquio de los perros*, p. 335-443. A la fi de cada tom s'hi troba la Taula.

Aquesta edició fou el model del número anterior. Vegi's, referent a aquest assumpte, ço que hem dit abans al tractar de l'edició que figura com impresa a Madrid (núm. 455); ara havem de provar el per què creiem que aquesta edició era anterior a l'esmentada; ens ho demostren els gravats, que són fets per l'Adam. És tanta la semblança entre una i altra edició, que, com ja havem dit, pensem que són exemplars d'una mateixa, amb l'única diferencia de la

portada : per exemple, en la p. 110 del tom primer el primer número està més espaiat que els dos últims; en la 185, l'últim número no va en linia; en la 262, el número està en la part interior en lloc de l'exterior i això mateix es veu en l'exemplar del núm. 455.

Com ja havem observat al tractar de l'edició que se suposa impresa a Madrid, les làmines són copia de les que publicà En Sancha en 1783 (núm. 327).

Aquesta edició figura en el British Museum (Londres, 12491. b. 11. i Cerv. 359.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21645-21946).

457 Novelas | Exemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva impresion corregida y adornada | con laminas. | Tomo ···. | Perpiñan, | en la Imprenta de J. Alzine. | Año 1816. [36-VII

p. 148 × 90 mm. c. 122 × 66 mm. (6.º). Vol. I : XVI pp. + 214 pp.; 1 làm. Vol. II : 231 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 235 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 203 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Les làmines, gravades per Adam. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella, Portada, els Versos-elogis del Marquès d'Alcanyiç, Fernando Bermudez, Fernando de Lodeña i Juan de Solis Mexia, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XVI), i els dels següents : Portadella i Portada (pp. 1-4 el del segón i 2 ff. s. n. les del terç i quart).

El text va repartit de la manera següent : El primer volum conté : *La Gitanilla*, p. 1-123; *El Amante Liberal*, p. 125-214; el segón, *Rinconete y Cortadillo*, p. 5-71; *La Española inglesa*, p. 73-148; *El Licenciado Vidriera*, p. 149-194; *La Fuerza de la sangre*, p. 195-231; el terç, *El Zeloso Estremeño*, p. 1-66; *La Ilustre fregona*, p. 67-163; *Las Dos Doncellas*, p. 165-235; i el quart, *La Señora Cornelia*, p. 1-68; *El Casamiento engañoso*, p. 69-93; *El Coloquio de los perros*, p. 95-203.

Les làmines que il·lustren aquesta edició de les novel·les són les mateixes que les dels dos números anteriors; l'ordre ja hem vist que també és el mateix, però, amb tot i portar el peu d'impremta igual, es tracta d'una nova edició feta amb la mateixa composició de l'anterior; no direm que ho sigui pàgina per pàgina, ja que si bé les més que hem acarat resulten iguals, les corresponents a *La Gitanilla* presenten alguna lleu diferencia; per exemple, si en aquesta que ara descrivim s'hi llegeix, en la pàg. 134 del volum segón, «paraque», el mateix es veu en el volum primer, pàg. 342, del número anterior; en canvi, en la pàg. 17 del volum primer de l'edició anterior, s'hi llegeix : «y envíemelos uno a uno» i «Admirados quedáron los que oian a la Gitanica», i en l'edició que ara descrivim diu : «enviemelos» i «quedaron» (I, 18).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21941-21944).

458 Núm. 18. Pliegos 5. | [Gravat.] | Historia de las | Dos Doncellas | Disfrazadas, | y raros acontecimientos de | Don Rafael | de Villavicencio, | y Marco Antonio. | Sacada de las Obras de Miguel de Cervantes. | Con licencia : En Sevilla, por la Viuda de Vazquez y Compa- | ñia, donde se hallará esta, y otras varias. Año de 1816. [42-IX. c. 2*

p. 215 × 152 mm. c. 168 × 112 mm. (4.º). 40 pp.

En la primera fulla, s'hi troba la Portada que havem descrit.

El text comença en la p. 3, i va repartit en tres capítols (pp. 3, 14 i 25).

Com s'ha pogut veure en la portada, es tracta de la novel·la *Las dos doncellas*, i és curiosa la divisió en capítols. El primer, tracta «De como una noche obscura tomó Teodosia un Caballo, y en trage de hombre se salió de su casa, y llegó a una posada, en la cual encontró a su hermano Don Rafael, y sin conocerlo le contó su historia, y de los demas pasages que entre los dos sucedieron»; en el segón, «de como D. Rafael, y Teodosia salieron de la Posada para Barcelona, en seguimiento de Marco Antonio, y en el camino hallaron á Leocadia en trage de hombre, y atada á un arbol, la cual cuenta su historia á Teodosia»; en el tercer, «de como D. Rafael, Teodosia y Leocadia salieron de la posada para Barcelona, y habiendo llegado, se hallaron en una sangrienta pendencia, que entre los de las Galeras donde venía Marco Antonio, y los de la Ciudad se habia trabado, de la cual salió mal herido Marco Antonio». Com es pot veure pels títols dels capítols que hem copiat, aquest quadern, literatura de *canya i cordeta*, com en deia el docte Aguiló, o bé «literatura de cordel», com l'anomenava En Menéndez i Pelayo, és la novel·la d'En Cervantes esmentada anteriorment; el text és íntegre.

459 Ocho entremeses | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Tercera impresion. | Con licencia. | En Cádiz, por D. J. A. Sanchez en su | Imprenta de Hércules, calle del Ro- | sario esquina á la del Baluarte. | Año de 1816. [36-III

p. 146 × 95 mm. c. 112 × 66 mm. (4.º). 123 pp., la següent en blanc s. n., contenint un estudi crític dels *Entremeses*. A continuació es repeteix la portada, i segueixen, amb paginació i signatures diferents (237 pp. en 8.º, la següent s. n., amb la fe d'errades) els *Entremeses*. Relligadura en pasta. Al contraplà, etiqueta de la llibrería «C. & H. Senior, Foreign Booksellers, 49, Pall Mall.»

Els preliminars corresponen a la Portada, Advertencia d'«El Impresor a quien leyere | la tercera edicion de los ocho existentes en- | tremeses de Miguel de Cervantes Saavedra», «Rasguño de análisis» i Llista de les errades (pp. 1-123); segueix després una portada, la qual, a primer cop de vista, es diría idèntica a

* Exemplar procedent dels fons de la Biblioteca de Catalunya.

l'anterior, que diu : «Ocho entremeses | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Tercera impresion. | Con licencia. | En Cádiz, por D. J. A. Sanchez en su | Imprenta de Hércules, calle del Rosario | esquina á la del Baluarte. | Año de 1816.»; com se veu, en el peu d'impremta s'hi troben lleus diferencies, no degudes al text, sinó a la distribució tipogràfica; ve després la Dedicatoria al Comte de Lemos, Taula i Pròleg (pp. 1-15).

El text comença en la p. 17, que conté la portadella del primer entremès, i al verso, el repartiment dels personatges. L'ordre dels entremesos és *El retablo de maravillas*, p. 17-42; seguint *La cueva de Salamanca*, p. 43-72; *El viejo zeloso*, p. 73-102; *El Vizcaino fingido*, p. 103-134; *La Guarda cuydadosa*, p. 135-165; *El Juez de los divorcios*, p. 167-186; *La elección de los alcaldes de Daganzo*, p. 187-210; *El rufian viudo*, p. 211-237. A la fi del volum, en l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi troba la llista de les errades a corretgir. Cada «entremés» porta la seva corresponent portada, i com hem dit abans, al dors d'aquesta, el repartiment.

Les pàgines dirigides per l'impressor al lector, són de forta censura per al «sacador del espíritu», com apellida a N'Arrieta; en el *Rasguño de análisis* passa revista a cada «entremes», criticant de vegades En L. F. Moratín. Cert que no tot quant diu En Cavaleri Pazos, que aquest és el nom de l'editor, pot celebrar-se, i coses hi ha que podríen molt bé discutir-se, però, amb tot, creiem que és aquesta una edició que el comentador d'En Cervantes ha de tenir present.

En Rius (I, 330) afirma, i té raó, que l'editor retoca l'obra d'En Cervantes «hasta un punto que peca de estremado, empezando ya el cercenamiento desde el prólogo», mes per això ja havía demanat llicencia, si bé pot dir-se que n'abusa. Per a veure com l'editor arregla, a la seva manera, el text cervantí, vegi's el següent acarament que hem fet del Pròleg:

1615 (núm. 24)	1816
f. 3. ... del teatro, al qual componian quatro bancos en quadro, y quatro, o seys tablas encima, con que se leuantaua del suelo quatro palmos, ni menos baxauan del cielo nubes con Angeles, o con almas, el adorno ... que hasta entonces ninguno ... (...de mi llaneza) que se vieron en los...	p. 9. ... del teatro, i menos baxaban del cielo nubes con Angeles, o con almas. Quatro bancos en quadro i quatro ó seis tablas encima componian el teatro, con lo que este se levantaba del suelo quatro palmos. Su adorno ... de los que hasta entonces ninguno ... de mi llaneza. El adorno de las comedias llegó a un punto sublime agora que se vieron en los ...

I com aquestes encara podríem assenyalar altres variants del Pròleg. Així arranjava el text En Cavaleri; no ha de negar-se que, tant per la manera arbitraria d'arreglar-lo, com per haver publicat els «entremeses» en l'ordre que cregué convenient, mereix forta censura. El criteri nostre referent a aquesta edició és que l'únic aprofitable és el seu estudi crític.

Hi ha exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 1342. d. 1. i Cerv. 407.).

460 Sancho, | or | The Proverbialist. | Decipimur specie recti. | London : | Printed by Ellerton and Henderson, | Johnson's Court, | for T. Cadell and W. Davies, Strand; | and J. Hatchard, Piccadilly. | 1816. [39-IV

p. 194 × 119 mm. c. 131 × 71 mm. (12.º). 3 ff. s. n. + 181 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de catàleg. Al contraplà, ex-libris amb escut de «Frederich Maude Barclay», i la divisa: MIEUX ETRE QUE PAROITRE. Vedell antic, amb filet al pla.

Els preliminars, comprenen : Portada, Dedicatoria amb data de maig de 1816 i Taula (3 ff. s. n).

El text (pp. 1-181), va repartit en quinze capítols. Al peu de l'última pàgina del text, es llegeix : «Ellerton and Henderson, Printers, | Johnson's Court, Fleet Street, London».

Aquesta obra pertany al genre de les inspirades en el *Don Quijote*, ja que el protagonista de l'obra es diu Sanxo i el seu saber i manera de viure suposa l'autor que els deu als refranys amb què ha estat educat.

461 Leben und Thaten | des ſcharfſinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Überſetzt | von | Ludwig Tieck. | ··· Theil. | Neue verbeſſerte Auflage, wörtlich nach dem Originale. | Wien, 1817. | Gedruckt und im Verlage bey Leopold Grund. [37-VII

p. 172 × 106 mm c. 125 × 74 mm. (12.º). Vol. I : 363 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II : 372 pp.; 1 làm. Vol. III : 405 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IV : 398 pp.; 1 làm. Vol. V : 352 pp.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per D. Chodowiecki i gravades per J. G. Mansfeld. Relligadura en vedell blau, amb l'ex-libris al pla i al revers del primer full de guarda del primer volum, de la biblioteca cervàntica d'En L. Rius.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos de la primera part (pp. I-XXVI) i Portadella (pp. 27-28, cal advertir que la numeració aràbiga segueix correlativament a la romana); els dels restants : Portada i Portadella (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : La primera part correspòn als dos primers volums (pp. 29-363 i 5-372; caps. 24 i 17) i part del terç (pp. 5-167; cap. 11); i la segona comprèn una part del volum terç (pp. 181-405; cap. 17), més el contingut dels dos últims (pp. 5-398 i 5-352; caps. 30 i 27). Els preliminars de la segona part, són : Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, que corresponen a les pp. 169-180 del volum terç.

En Rius (I, 746) diu, i diu bé, que aquesta edició és reimpressió de l'estampada en 1810 (núm. 441), censura ademés la divisió que s'ha fet dels capítols, no fent que la numeració sigui correlativa, sinó començant en cada volum.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 175.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 507.

462 El Rufian viudo. | Entremes en verso | endecasílabo. | De Miguel de Cervantes | Saavedra, | autor de Don Quixote. | Tercera impresion. | Con licencia. | En Cádiz, por D. J. A. Sanchez en su | Imprenta de Hércules, calle del Rosario | esquina á la del Baluarte. | Año 1817. [41-VIII. c. 8

p. 155 × 104 mm. c. 112 × 66 mm. (8.º). 27 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest quadern, corresponen a la Portada. Al darrera d'aquesta, s'hi troba el repartiment (pp. 1 i 2).

El text comença en la p. 3, i va tot seguit fins la 27. Cal advertir que va repartit en escenes.

Aquesta edició és un tiratge apart de les pp. 211-237 del núm. 459; En Cotarelo i Valledor, en *Teatro*, no l'esmenta, com tampoc l'havem vist citat en els catàlegs cervantins del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

463 Sancho, | or | The Proverbialist | Decipimur specie recti | Third Edition. | London : | Printed by Ellerton and Henderson, | Johnson's Court, Fleet Street, | for T. Cadell and W. Davies, Strand; | and J. Hatchard, Piccad[illy]. | 1817. [35-VII

p. 168 × 100 mm. c. 123 × 70 mm. (12.º). 1 f. s. n. de portadella, que està enganxada a la tapa de l'enquadernació, + VI pp. + 1 f. s. n. + 178 pp. + 3 ff. s. n. de catàleg. Assota del títol, escrit en llàpiç, «by Rev. Cunningham». Adalt de la portada, escrit en tinta, «Ed. Whitehurst | Brecon | 1847». Pasta de l'època.

Els preliminars, corresponen a la Portadella (1 f. s. n.), Portada, Dedicatoria, Prefaci de la segona edició, amb data de 7 de novembre de 1816 (pp. I-VI) i Taula (1 f. s. n.).

El text comença en la p. 1 i va repartit en quinze capítols, fins la 178; al peu d'aquesta, s'hi llegeix : «Printed by Ellerton and Henderson, | Johnson's Court, London».

Com es veu, és la tercera edició d'aquesta obra. La primera es féu l'any anterior (núm. 460), i per En Rius (III, 416) sabem que la segona s'imprimí també en 1816.

464 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha | compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion | Arreglada á la tercera de la Real | Academia Española. | Con estampas. | Parte ···. | Tomo ···. | Leipsique, | Por Juan Sommer. | MDCCCXVIII. [37-V

p. 133 × 88 mm. c. 95 × 61 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + 370 pp. + XLVIII pp. + 104 pp. + 1 f. s. n.; 1 làm. Vol. II : 1 f. s. n. + IV pp. + 152 pp. + 384 pp.; 1 làm. Vol. III : 1 f. s. n. + IV pp. + 548 pp.; 1 làm. Vol. IV : 1 f. s. n. + XXXII pp. + 352 pp.; 1 làm. Vol. V : 1 f. s. n. + IV pp. + 396 pp.; 1 làm. Vol. VI : 1 f. s. n. + 416 pp. + 1 f. s. n. + 214 pp., que contenen el [Diccionario | Español y Aleman | sobre el | Don Quixote de la Mancha | compuesto | por | Juan Basilio Vilelmo Beneke.]; 1 làm. Xagrí vermell marroquinat, amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Vida d'En Cervantes i Anàlisi del Quixot per En Ríos (pp. 1-370), el Pròleg de l'Academia (tercera edició), la Tassa i Llicencia de la segona edició de Madrid de 1605 (núm. 5) i la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part, Versos-elogis i Taula (pp. I-XLVIII); els del volum segón, Portada (1 f. s. n.), Taula (pp. I-IV), el Pla cronològic i les Proves i documents corresponents a la Vida d'En Cervantes d'En Ríos (pp. 1-152); els del tercer i cinquè, Portada (1 f. s. n.) i Taula (pp. I-IV); els del quart, Portada (1 f. s. n.) i la Tassa, Aprovacions, Llicencia, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part i Taula (pp. I-XXXII), i els del sisè, solament la Portada (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums comprenen la primera part (pp. 1-100, 1-371, 1-532; caps. 1-8, 9-27 i 28-52), i els tres últims, la segona (pp. 1-348, 1-386 i 1-352; caps. 1-23,24-49 i 50-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines dedicades a variants; però en l'últim, demés d'això, hi ha la Taula de capítols, un extret de les notes d'En Bowle (pp. 363-416) i un Diccionari castellà-alemany corresponent a paraules del *Don Quijote*, fet per En Beneke (pp. 1-214).

Aquesta edició, no sols tingué per model la impresa en 1800 per En Sommer (núm. 394), sinó que són tants i tants els punts de semblança que hem vist compulsant una i altra, que fins diríem que es tracta, o d'exemplars de la primera amb portada diferent, o bé que, si és en realitat una nova edició, fou estereotipada. Vegi's la signatura del full 4 del volum terç i 2 del quart de l'edició de 1800 i de la que ara descrivim, i es podrà observar la gran identitat d'ambdúes edicions.

Les làmines d'aquesta edició que ara descrivim no van firmades, i són les mateixes que les de la que serví de model, si bé en la de 1800 estàn firmades pel dibuixant i el gravador.

Aquesta edició no figura en els catàlegs de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 73.

465 The | History and Adventures | of the Renowned | Don Quixote : | From the Spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | By T. Smollett, M. D. | To which is prefixed, | Some Account of the Author's Life. | In two volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for J. Walker; | F. C. and J. Rivington; J. Nunn; Cadell and Davies; | Longman, Hurst, Rees, Orme, and Brown; Law | and Whittaker; J. Richardson; Newman and Co.; | Lackington and Co.; Black, Kingsbury, Parbury, | and Allen; J. Black and Son; Sherwood, Neely, | and Jones; R. Scholey; Baldwin, Cradock, and | Joy; R. Fenner; J. Robinson; E. Edwards; and | B. Reynolds. | 1818. [36-II

p. 123 × 67 mm. c. 106 × 50 mm. (12.º). Vol. I : XXIV pp. + 563 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. II : XI pp., la següent en blanc s. n. + 598 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Les làmines són dibuixades per T. Uwins i gravades per A. W. Warren. Al contraplà, ex-libris amb escut de «T. Adolphus Trollope», i la divisa : Bene quodcunque est. Relligadura en pell de l'època, amb daurats al llom i filets als plans.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Taula, Dedicatoria del traductor a En Ricardo Wall, Vida d'En Cervantes, Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIV); els del segón, Portadella, Portada i Taula (pp. I-XI).

El text va repartit, corresponent cada volum a una part del llibre d'En Cervantes (pp. 1-563 i 1-598; caps. 8 + 5 + 13 + 25 i 17 + 15 + 20 + 22).

Al verso de la portada del volum primer, i amb alguna variant en l'última pàgina de text de cada volum, s'hi llegeix : «Printed by J. F. Dove, St. John's-Square.»

Al nostre entendre té raó En Rius (I, 667) al dir que aquesta edició es féu en competencia de la publicada a New-York en 1814 (núm. 447). És una edició en miniatura, ben presentada i amb quatre gravats, dues làmines i dos frontispicis; els assumptes d'aquelles són «Dorotea» i «Sanxo amb els moços de cuina del palau dels ducs» i els d'aquests «Don Quixot i Sanxo» i «Don Quixot i la Dueña Rodríguez».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 94.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 439.

466 Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the spanish | of | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Embellished | with engravings from pictures | painted by | Robert Smirke, Esq. R. A. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for | T. Cadell and W. Davies, Strand; | by W. Bulmer and Co. Cleveland-Row, St. James's. | 1818. [36-VIII

p. 224 × 140 mm. c. 163 × 90 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + LXXXIV pp. + 409 pp., la següent en blanc s. n.; 7 làms. Vol. II : 4 ff. s. n. + 395 pp.; la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. III : 4 ff. s. n. + XIII pp., la següent en blanc s. n., + 432 pp.; 7 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + VI pp. + 508 pp.; 7 làms. Les làmines dibuixades per R. Smirke; gravades per F. Engleheart, R. Golding, Anker Smith, J. Heath, A. Raimbach, J. Fittler, C. Armstrong, J. Mitan, Finden, J. Scott. Relligadura en mitja pasta, propia de l'edició, amb el títol i el preu *(six guineas)* gravat al llom.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci de l'editor, Portadella, Vida de Cervantes, Taula de les làmines que il·lustren tota l'obra, el Pròleg d'En Cervantes referent a la primera part, Taula dels capítols del volum primer (pp. I-LXXXIV) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, Portadella, Portada i Taula (4 ff. s. n.) i Portadella (1 f. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada i Taula (4 ff. s. n.), Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XIII); i els de l'últim, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Taula (pp. I-VI) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit, corresponent els dos primers volums (pp. 3-398 i 3-385) a la primera part (caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims (pp. 1-422 i 3-493) a la segona (caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes.

És una de les edicions més luxoses que fins aleshores s'havíen fet; cert que no es pot comparar ni amb les impreses a Londres en 1738 i 1742 (núms. 198 i 212) ni amb les de Madrid de 1780 i 1797 (núms. 308 i 378), però al costat del sens fi d'edicions angleses, franceses i alemanyes, fetes sense gust, amb poc interliniat, tipu de lletra petit i sense cura tipogràfica, és remarcable aquesta edició; sembla que fou feta per a donar a conèixer l'obra del pintor En R. Smirke i la de Miss Mary Smirke autora de l'estudi preliminar que es llegeix en el primer volum.

Les vint-i-nou primeres pàgines numerades que es troben al començament de l'obra comprenen el «Preface of the editor», on s'analitza el treball fet pels anteriors traductors, dient l'autor que s'ha aprofitat de tots, per ço creu que el seu treball no mereix el qualificatiu de nova traducció, i estudía el fi que es proposà En Cervantes a l'escriure la seva obra, que fou satiritzar les monstruositats i estravagancies que es veuen en els llibres de cavallerías, però jamai la llur part meravellosa.

La Vida d'En Cervantes o «Memoir of Miguel de Cervantes Saavedra», és escrita utilitzant la d'En Pellicer.

Les notes són, en llur majoría, les que es llegeixen en les edicions angleses de la traducció d'En Jarvis i algunes altres tretes de l'edició de Madrid de 1797 (núm. 378).

En l'última pàgina numerada de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «London : Printed by W. Bulmer and Co. | Cleveland-row, St. James's».

Vegi's, referent a les làmines, Ashbee *(An Iconography*, 119).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i tres en el British Museum (Londres, Cerv. 258., 635. l. 16-19. i 86. h. 11-14.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 440.

467 L'Ingegnoso Cittadino | Don Chisciotte | della Mancia | Opera | di | Michele di Cervantes Saavedra | Traduzione nuovissima | dall'originale Spagnuolo, colla Vita dell'Autore | Volume ···. | Venezia | dalla Tipografia di Alvisopoli | M. DCCC. XVIII. | Si vende al Negozio di Libri all'Apollo. [37-VII

p. 163 × 100 mm. c. 114 × 64 mm. (8.º). Vol. I : XLVIII pp. + 204 pp.; 4 làms., la primera de frontispici, la terça és posada després de la quarta. Vol. II : 216 pp.; 5 làms. Vol. III : 243 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. IV : 278 pp.; 4 làms. Vol. V : 247 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. VI : 239 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. VII : 252 pp.; 4 làms. Vol. VIII: 279 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Les làmines dibuixades i gravades per F. Novelli. Relligadura en mig xagrí marroquinat granat, amb puntes (Gruel). Cap daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, estudi referent a la Vida i Obres d'En Cervantes (pp. I-XLVIII), Dedicatoria al Duc de Béjar i el Pròleg de la primera part i Portadella (pp. 1-16); els del segón, tercer, quart, sisè, setè i vuitè, solament la Portada (p. 1 i 2); els del cinquè, Portada i Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-18).

El text va repartit de la manera següent: Els quatre primers volums corresponen a la primera part (pp. 17-201, 3-215, 3-241 i 3-276; caps. 1-15, 16-26, 27-36 i 37-52), i els quatre últims, a la segona (pp. 19-243, 3-235, 3-249 i 3-275; caps. 1-17, 18-33, 34-52 i 53-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

L'editor en la seva «Advertencia» comença fent un elogi del llibre, passant tot seguit a parlar-nos de la traducció italiana d'En Franciosini (núm. 53), única fins aleshores coneguda, dient que «tradusse un qualche brano del testo con molta vaghezza e lindura per poi cadere in qualche altro nel basso e negletto; e quasi sempre usò di un periodare lungo e melenso che stucchevole riesce al lettore, e gli rende poco gradito l'originale». Al tractar de la nova traducció que publica ara per primera vegada, diu que és «opera di un quanto modesto altrettanto perito uomo, il quale senza punto scostarsi da una scrupulosa esattezza è riuscito a rendere vago, armonioso e gentile il suo nuovo lavoro», fent saber que segueix el text de la primera edició de la R. Academia Española (núm. 308), si bé ha tingut també present la d'En Pellicer (Madrid, 1797, núm. 378); igualment parla de la traducció d'En Florian, que no surt gaire ben parada de la crítica que fa l'editor, i acaba celebrant l'obra del «franco disegnatore e incisore all'acqua forte signor Francesco Novelli».

La Vida d'En Cervantes i estudi de les seves obres és inspirada en la d'En Ríos i En Pellicer.

Encara que en la portada no es digui el seu nom, el traductor fou En Bartolomeo Gamba, i ens demostrarà com va fer sa tasca el següent passatge que acarem amb el text castellà i la traducció d'En Franciosini:

Text original	Trad. Franciosini	Traducció d'En Gamba
I, cap. I. En vn lugar de la Mancha, de cuyo nombre no quiero acordarme, no ha mucho tiempo que viuia vn hidalgo de los de lança en astillero, adarga antigua, rozin flaco, y galgo corredor. Vna olla de algo mas vaca que carnero, salpicon las mas noches, duelos y quebrantos los Sabados, lantejas los Viernes, algun palomino de añadidura los Domingos : consumian las tres partes de su hazienda...	I, cap. I. In una terra della Mancia, del cui nome non me ne voglio ricordare, non è troppo, che si ritrouaua vn cittadino, di quelli, che per ostentazione d'vna certa grandezza, tengono lancie, & targhe antiche nella rastrelliera; vn can d'aggiugnere, & vn ronzin magro da passeggiare. Nel suo vitto ordinario, che eravna buona pignatta di vn poco più di bue che di castrato, la sera il più delle uolte, carne battuta, il Sabato fritate rognose, i Venerdi lente & qualche piccioncino di più le Domeniche; spendeua la terza parte delle sue faculta ...	I, cap. I. Vivea non ha molto in una Terra della Mancia, che non voglio ricordare come si chiami, un cittadino di quelli che sfoggiavan grandezza tenendo lance nella rastrelliera, targhe antiche, magro ronzino, e cane da caccia. Tre quarte parti della sua rendita erano da lui spese nell'approvvigionarsi, per mangiare piuttosto bue che castrato, carne battuta il più delle sere, il sabato frittate rognose, lente il venerdi, colla giunta di qualche piccioncino nelle domeniche...

Com es pot veure, la traducció d'En Gamba està feta tenint per model el text d'En Franciosini, però millorant-lo, si bé no és sempre tot lo correcte que podría esser.

Les il·lustracions que adornen aquesta edició són fetes amb gran coneixement de l'aiguafort, i les celebraríem molt més si els tipus de D. Quixot i Sanxo fossin més encertats.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i tres en el British Museum (Londres, 12490. bbb. 29., Cerv. 195. i Cerv. 311.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 544.

468 Den Tappre och Snillrike | Riddaren | Don Quixotes | af Mancha | Lefverne och Bedrifter; | af | Miguel de Cervantes Saavedra. | Öfversättning ifrån Spanska Originalet | af | J. M. Stjernstolpe. | ··· Delen. | Stockholm, 1818. | Tryckt hos Direct. Henrik A. Nordström. | På eget Förlag. [37-VII

p. 180 × 108 mm. c. 145 × 80 mm. (8.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + 269 pp., la següent s. n. Vol. II: 5 ff. s. n. + 502 pp.; 2 làms., la primera pertany al volum primer. Vol. III : 4 ff. s. n. + 384 pp.; 1 làm. Vol. IV [... Stockholm, 1819. ...] : 6 ff. s. n. + 428 pp.; 1 làm., les làmines són gravades per S. Anderfon. Cartronet. Al contraplà, escrit a mà, «G. Hobin».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada i Taula (3 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes extractada de la d'En Mayans i Siscar, el Pròleg de la primera part i Advertencia del traductor (pp. 1-32); els del segón, Portadella, Portada, Taula i Advertencia (5 ff. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada i Taula (4 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-8), i els de l'últim, Portadella, Portada, Taula i Advertencia (6 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada dos volums comprenen una part : la primera, els dos primers (pp. 33-269 i 1-502; cap. 1-22 i 23-52), i la segona, els dos últims (pp. 9-384 i 1-423; caps. 1-33 i 34-74). A la fi de l'últim volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes.

Si En Fitzmaurice-Kelly *(Life of Cervantes,* p. 352) no assenyalés una edició anterior a aquesta que ara descrivim, diríem que fins l'any 1818 no fou traduït el *Don Quijote* en llengua sueca, però l'assenyalar-ne una de 1802 i el dir que fou treta del text francès d'En Florian per En C. G. Berg, ens féu cercar la tal edició, i posteriorment l'hem vista en la Biblioteca Nacional (Madrid).

Hi ha exemplar d'aquesta edició que ara hem descrit en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 199.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 577.

469 La Tia fingida, | Novela inédita | de Miguel de Cervantes Saavedra. | Beilage zum dritten Heft der Analekten. | Berlin, | bei G. C. Nauck, 1818. [41-VIII. c. 9

p. 213 × 130 mm. c. 146 × 79 mm. (8.º). 35 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars corresponen a la Portada i Pròleg (pp. I-VI), firmat pels editors C. F. Franceson i F. A. Wolf.

El text comença en la p. 7 i va tot seguit fins la 33. A la fi del quadern (pp. 34 i 35) s'hi troba una nota signada per En Martín Fernández de Navarrete referent a la copia que féu el 7 de desembre de 1810 del text de *La Tia fingida,* fent-nos saber que En García Arrieta, al publicar aquesta novel·leta atribuïda a En Cervantes, no va fer-ho de l'original, ço és, el codi d'En Porras, «sino de otra copia poco exacta, y suprimiendo por la decencia pública varios diálogos y pasajes graciosos y oportunos», i afegint, que «como Cervantes no corrigió esta obrita hay en ella algunos pasajes descuidados o confusos que se han conservado en prueba de la exactitud con que se sacó la copia del original».

Aquesta segona edició, és, doncs, el text de *La Tia fingida,* tal i com es troba en el manuscrit que féu En Porras per a l'arquebisbe de Sevilla. Que hi ha variants entre el text de d'En García Arrieta i el que publicaren En Franceson i En Wolf, ja ens ho ha dit En Fernández de Navarrete, i de les supressions que es feren en la primera edició, en dóna idea la següent confrontació:

Madrid, 1814	Berlín, 1818
p. 216. ... que los otros? Antes imagino yo que los tales se ciegan y caèn màs presto que los otros; porque tienen más entendimiento para conocer y estimar cuanto vale la hermosura. Todas estas cosas, señora tia, ya me las se yo de coro : tráigame otras nuevas, que avisarme y advertirme y dégelas para otra coyuntura; porque le hago saber que toda me duermo, y no estoy para poderla escuchar. Aquí llegaban en su plática ...	p. 22. ... que los otros hombres? ántes imagino yo que los táles se ciegan y caen mas presto que los otros y no se engañan, porque tienen entendimiento para conocer y estimar cuanto vale la hermosura. ¿Hay mas que hacer, que incitar al tibio, probocar al casto, negarse al carnal, animar al cobarde, alentar al corto, refrenar al presumido, despertar al dormido, convidar al descuidado, acordar al olvidado, requerir al... escribir al ausente, alabar al necio, celebrar al discreto, acariciar al rico y desengañar al pobre? ¿Ser angel en la calle, santa en la iglesia, hermosa en la ventana, honesta en la casa y demonio en la cama? Señora tia, ya todo esto me lo sé de coro; traigame otras cosas nuevas de que avisarme y advertirme, y déjelas para otra coyuntura, porque le hago saber, que toda me duermo y no estoy para poderla escuchar. Mas una cosa sola le quiero decir...[1] Váyase a dormir, Señora, por su vida y piense en esto, y mañana habrá de tomar la resolución que mejor le pareciere; pues al cabo, al cabo, habré de seguir sus consejos pues la tengo por madre, y más que madre. Aquí llegaban en su plática ...

Per aquest istil podríen assenyalar-se'n encara algunes altres.

Vegi's, referent a aquesta novel·leta atribuïda a En Cervantes, ço que hem dit en el núm. 449.

470 Don | Chisciotte | della Mancia | di | Nicola Limosino | Torinese | con altre poesie | del medesimo autore. | [Floró.] | Torino | Coi tipi di Luigi Soffietti | 1818. [35-VIII

p. 170 × 105 mm. c. 133 × 77 mm. (12.º). 1 f. s. n. + 180 pp. Tela blanca, amb teixells vermells.

La primera fulla, que va sense numerar, pertany a la Portada.

El text (pp. 1-176) comprèn dues parts : la primera, cervantina (pp. 1-117), l'altra, conté algunes poesíes[2] endreçades a diferents assumptes (pp. 118-176).

1. Segueixen més de quaranta ratlles de text.

2. Aquesta segona secció va subdividida en tres parts, corresponents a *Poesie sacre:* «Pel San tissimo Natale» (p. 118) i «Nel solenne Quinquagenario del Miracolo del Ss. Sacramento» (p. 121); *Anacreontiche:* «Per nozze» (pp. 125 i 127), «Per giorno onomástico» (pp. 131, 133 i 135), «Il Rossore»

A nosaltres sols ens interessa la primera part, que conté una versificació humorística del Quixot; l'argument de l'obra ens el diu l'autor en la següent estrofa:

«Canto l'armi e gli amor del pro Guerriero,
Che di strane avventure andando a caccia
Sostenne, al par d'Orlando e di Ruggiero,
Aspri conflitti con sicura faccia;
Anzi a petto di lui gli Eroi d'Omero
Son tanti fantoccin di carta straccia,
Che si fan pregio d'abbassar la lancia
Avanti a Don Chisciotte de la Mancia.»

Al nostre entendre, aquesta obra queda sense acabar. En Limosino ens dóna aquí solament els set primers cants, que corresponen als vint-i-nou primers capítols del llibre d'En Cervantes, però la continuació no l'hem vist esmentada enlloc.

471 Don Chisciotte | e | Sancio Panza | nella Scizia | Poema originale in dialetto siciliano | del celebre | Don Giovanni Meli | tradotto in lingua Italiana | dal | Cav^re^. Matteo di Bevilacqua. | Tomo ···. | Vienna 1818. | Presso Felice Stöckholzer di Hirschfeld, | Privilegiato Stampatore. [36-VIII

p. 249 × 195 mm. c. 191 × 124 mm. (4.º). T. I : 3 ff. s. n. + 183 pp., la següent en blanc s. n. T. II : 175 pp., la següent en blanc s. n. + 4 ff. s. n. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portada, Dedicatoria del traductor «A Sua Altezza Imperiale Antonio Arciduca d'Austria» i Advertencia; els del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del volum primer va de la pàgina 1 a la 183, contenint els sis primers cants del poema d'En Meli, i el segón (pp. 3-175) porta el sis següents. A la fi d'aquest segón volum s'hi troba la llista dels subscriptors.

En l'Advertencia es diu que l'argument d'aquesta obra és l'excursió de D. Quixot i Sanxo «nella Scizia», descrita per En Meli en dialecte sicilià, i que el traductor volent que el treball d'aquell celebèrrim poeta fos conegut «fuori del regno delle due Sicilie», l'ha portat a l'italià; afegeix que «questo D. Chisciotte nella sostanza è differente da quello del famosissimo Cervantes scritto in lingua spagnuola e in prosa».

(p. 136), «La vanità delle Donne» (p. 138), «A Licisco, pastore della Dora» (p. 140), «La forza della Bellezza» (p. 142) i «Il voto» (p. 145); i *Berniesche:* «Il convito degli Dei» (p. 149), «Contro gli spiriti forti» (p. 157), «Ad occasione d'un convito d'amici» (p. 160), «A Baldassare Ferrero Giovane studente nel Collegio di Prato in Toscana» (p. 164), «L'inverno» (p. 167), «Per nozze» (pp. 171 i 174) i «Contro d'un critico» (p. 176).

472 El Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Cuarta edicion | corregida por la Real Academia Española. | Parte ···. | Tomo ···. | [Gravat : LIMPIA FIJA Y DA ESPLENDOR.]| Madrid en la Imprenta Real | Año de 1819. [35-VIII

p. 180 × 118 mm. c. 129 × 72 mm. (8.º). Vol. I : 175 pp., la següent en blanc s. n., + XXIV pp. + 359 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms. i un mapa. Vol. II : 2 ff. s. n. + 410 pp.; 4 làms. Vol. III : XXII pp. + 406 pp.; 6 làms. Vol. IV : VI pp. + 403 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms., dibuixades per J. Rivelles; gravades per T. López Enguidanos i Alejandro Blanco.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Pròleg de l'Academia, «Juicio crítico ó Análisis del Quijote» i el «Plan cronológico» fet per En Rïos (pp. 1-175), la Tassa i Llicencies de la segona edició de Madrid, impresa en 1605 (núm. 5), la Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, el Pròleg i els Versos-elogis de la primera part i la Taula de capítols (pp. I-XXIV); els del segón, Portada i Taula (2 ff. s. n.); els del tercer, Portada, la Tassa, Aprovacions i Privilegi de l'edició de Madrid de 1615 (núm. 23), la Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos, el Pròleg de la segona part i la Taula de capítols (pp. I-XXII), i els de l'últim, Portada i Taula (pp. I-VI).

El text va repartit de la manera següent : els dos primers volums contenen el de la primera part (pp. 1-349 i 1-394; caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims, el de la segona (pp. 1-395 i 1-395; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes, les més d'elles referents a diferencies observades amb primeres edicions, i altres de lexicogràfiques, bibliogràfiques i històriques.

En el «Prólogo de la Academia» se'ns diu que aquesta edició no és reimpressió de les fetes per la mateixa en 1780, 1782 i 1787 (núms. 308, 319 i 344); és cert, ja que abans havía seguit el text de la segona edició impresa a Madrid en 1605 (núm. 5) i ara prefereix la de 1608 (núm. 9) «considerándola como la postrera voluntad de su autor, y como merecedora a obtener la preferencia sobre la primera, que ni se hizo a su vista, ni recibió su última mano» (p. 7); també fa saber que s'ha aprofitat de les observacions d'En Bowle i d'En Pellicer, als que anomena «únicos ilustradores beneméritos del Quijote».

És, doncs, una edició enterament nova, ja que en el text entre la primera editada per la R. Academia Española i aquesta s'hi troben notables diferencies. Les notes no són les mateixes, ni estàn dedicades únicament a variants com les de la primera edició, sinó que en la d'ara n'hi ha, com ja havem dit abans, que fan referencia a les «alusiones a la vida del autor o sucesos de su tiempo, ya sobre sus imitaciones de autores clásicos, ya sobre la etimología de algunas palabras árabes u otras exóticas».

Les làmines que adornen aquesta edició foren dibuixades per l'«acreditado profesor D. Joséf Ribelles» i gravades per En López Enguídanos, les deu primeres

i les altres deu per En Blanco. Cal dir que tant l'un com els altres compliren admirablement la seva missió.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10911-10915), i en té tres el British Museum (Londres, 635. d. 1, 2., Cerv. 50. i Cerv. 216.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 74.

473 Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the original spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | By | Charles Jarvis, Esq. | embellished | with twenty-four highly finished engravings, | from drawings designed expressly | for this edition. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for T. M'Lean, Bookseller and Publisher. | 1819. [37-VIII

p. 212 × 130 mm. c. 160 × 84 mm. (8.º). Vol. I : LXXXVIII pp. + 376 pp.; 7 làms. Vol. II: VII pp., la següent en blanc s. n. + 403 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms. Vol. III : XVI pp. + 370 pp.; 7 làms. Vol. IV : VIII pp. + 440 pp., + 1 f. s. n. amb la pauta de les làmines; 4 làms., que no segueixen l'ordre marcat per la taula d'ordenació. Són dibuixades per J. H. Clark. Relligadura de l'època en pell verda, amb daurats al llom i als plans.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Prefaci del traductor, Suplement, Vida de Cervantes, extractada de la d'En Mayans i Siscar, el Pròleg de la primera part i Taula (pp. I-LXXXVIII); els dels segón i quart, Portadella, Portada i Taula (pp. I-VII i I-VIII, respectivament); els del tercer, Portadella, Portada, Pròleg de la segona part i Taula (pp. I-XVI).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-376 i 1-403; caps. 8 + 6 + 13 i 1-25), i els dos últims (pp. 1-370 i 1-440), a la segona (caps. 17 + 15 i 20 + 22). A la fi de l'últim volum s'hi troba una fulla sense numerar amb la taula de les làmines.

Al verso de cada Portada i en l'última pàgina del text es troba el següent peu d'impremta : «Printed by J. Brettell, Rupert Street, Haymarket, London».

Les il·lustracions d'En Clark són vint-i-quatre gravats acolorits, de composició un xic caricaturesca.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12489. h. 1.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 441.

474 Vida | de Miguel de Cervantes Saavedra, | escrita e ilustrada | con varias noticias y documentos ineditos per- | tenecientes a la historia y literatura | de su tiempo | Por D. Martin Fernandez de Navarrete, | Secretario de S. M., Ministro jubilado del Consejo | de la Guerra, individuo de numero de las Reales | Acade-

mias Española y de la Historia, Academico | de Honor, y Secretario de la de S. Fernando. | Publícala | La Real Academia Española. | [Gravat : LIMPIA FIJA Y DA ESPLENDOR.] | Madrid en la Imprenta Real | Año de 1819. [35-VIII

p. 189 × 128 mm. c. 141 × 73 mm. (8.º). 643 pp., la següent s. n.; 5 làms., la primera, amb el retrat de Cervantes, dibuixat i gravat per Bs. Ametller, i les altres plegades. Xagrí marroquinat amb puntes (Gruel). Cap daurat.

Els preliminars pertanyen a la Portada i Introducció (pp. 1-8). Al verso de la primera s'hi troba una cita d'Horaci (*Carm.* I, III, XXIV).

El text (pp. 9-539) va dividit en dues parts : 1.ª, *Vida de Miguel de Cervantes* (pp. 9-199), i 2.ª, *Ilustraciones, pruebas y documentos que confirman los hechos que se refieren en la Vida de Cervantes* (pp. 201-539). A la fi del volum (pp. 540-643) s'hi troben les cites dels autors i documents que «no se expresan en las ilustraciones y apoyan las noticias que se dan en los respectivos §§ de la parte 1.ª»; seguint una pàgina, que va sense numerar, dedicada a errades.

Acompanyen aquest volum el facsímil d'un autògraf d'En Cervantes, datat a Màlaga el 17 novembre 1594, i l'arbre geneològic de la familia repartit en tres parts.

El treball d'En Fernández de Navarrete és el més complet que referent a la vida d'En Cervantes es conegué fins a últims del passat segle; cert que avui, amb els moltíssims documents descoberts, entre altres per En Pérez Pastor[1] i En Rodríguez Marín[2], hi ha necessitat d'una nova biografía, però sempre s'haurà de tenir a la vista la que escrigué l'esmentat escriptor per encàrrec de la R. Academia Española. Podrà dir-se que ja hi havía la d'En Pellicer (núm. 378), digna d'elogi, és cert; mes el nou biògraf, en molts passatges, s'apoia en documents fins aleshores desconeguts, cosa que els anteriors, com En Mayans, En Ríos i En Pellicer, no podíen fer.

El mateix autor escriu (p. 228) que, mercès a l'escorcollament d'alguns arxius, ha trobat «documentos desconocidos hasta ahora, pero importantes para dar una idea más cierta, noble y elevada del carácter, costumbres y servicios del celebrado autor del *Quijote*, y aun para comprender mejor varias alusiones y aventuras de sus ingeniosos escritos»; en efecte, la part destinada a «Ilustraciones y documentos» és interessantíssima.[3]

Els documents que dóna a conèixer En Fernández de Navarrete passen de trenta; n'hi ha de referents a En Cervantes, a la seva familia, a En Marco Antonio Colona, Marquès de Santa Cruz i altres. Els més importants, són : Lliuraments a favor d'En Cervantes (pp. 294 i s.), Informació de Miguel de Cervantes dels

1. *Documentos cervantinos*, Madrid, 1897 i 1902.
2. *Nuevos documentos cervantinos*, Madrid, 1914.
3. Referent a la part bibliogràfica, havem d'assenyalar les pp. 494-530, dedicades exclusivament al *Don Quijote*.

seus serveis a S. M., i de quant ha fet estant catiu a Alger (pp. 312 i ss.), Fiances i Comissions referents a compra de queviures i vitualles fetes per En Cervantes per a S. M. (pp. 413 i ss.) i la nota d'ingrés d'En Cervantes com «esclavo del Santísimo Sacramento» (pp. 479).

Una altra de les coses que fa que el treball d'En Fernández de Navarrete sigui apreciat, és l'haver donat a conèixer moltes de les composicions poètiques d'En Cervantes que corríen per diferents llibres, i altres que seguíen manuscrites, gairebé ignorades totes elles, per trobar-se en obres d'ús poc corrent. Heu's en aquí la llista : (p. 262 i ss.), «Epitafio en soneto con una copla castellana que hizo Miguel de Cervantes»; (p. 390), Sonet d'En Cervantes «en alabanza del marqués de Santa Cruz»; (p. 397), Sonet en el *Romancero* de Pedro de Padilla; (pp. 398-401), «Redondillas de Miguel de Cervantes al hábito de fr. Pedro de Padilla» i «Miguel de Cervantes a fr. Pedro de Padilla» i un Sonet a San Francisco; (p. 402), Sonet dedicat a fr. P. de Padilla; (p. 403), Versos dedicats a En López Maldonado amb motiu del seu *Cancionero*; (p. 405), Sonet en la *Filosofía cortesana moralizada* d'Alonso de Barros; (p. 444), Redondilla y Glosa a San Jacinto; (p. 447), «Soneto a la muerte de Fernando de Herrera»; (p. 458), Sonet publicat en la *Dragontea*; (p. 481), Sonet d'En Cervantes a En «Diego de Mendoza y a su fama»; (p. 484), Elogi en el llibre *Secretario de señores*, d'En Gabriel Pérez del Valle Angulo; (p. 487), Cançó dedicada «A los éxtasis de nuestra B. M. Teresa de Jesús»; (p. 491), Sonet-elogi en el llibre d'En Jayme de Salas, *Los Amantes de Teruel.*

Com s'ha pogut veure per ço que portem esmentat, la present *Vida de Cervantes* ha estat durant molta part del passat segle la més completa, apart dels judicis referents a l'obra d'En Cervantes, i ha servit de model als nous biògrafs com Viardot, Aribau, Mainez, etc.

475 Le | Luminose Geste | di | Don Chisciotte | disegnate ed incise | da | Francesco Novelli | in XXXIII Tavole | con Spiegazioni | Venezia | Tipografia di Alvisopoli | 1819. [Portada litografiada.] [35-VIII

p. 190 × 120 mm. c. 115 × 66 mm. 2 ff. s. n. + XXXIII ff. d'explicació de les làmines + 1 f. s. n. amb el colofó; 33 làms. Relligadura de moré vermell, amb daurats al llom i al pla.

Els preliminars, corresponen a la Portada i Dedicatoria d'En Bartolommeo Gamba a En Francesco Novelli.

El text és una breu explicació de l'argument dels dibuixos que féu En Francesco Novelli per a l'edició italiana impresa a Venecia en 1818 (núm. 467).

En l'última fulla, que va sense numerar, s'hi troba el colofó, que diu : «Edizione di esemplari cento e | due in carta colorata di Fran- | cia. Nella tipografia di Alviso- | poli in Venezia nel mese di Set | tembre MDCCCXIX.»

476 Hudibras, | by | Samuel Butler; | with | Dr. Grey's Annotations. | A new edition, corrected and enlarged. | In three volumes. | Vol. ···. | [Gravat.] | London : | Charles & Henry Baldwyn, Newgate Street. | 1819. [35-VI

p. 220 × 135 mm. c. 164 × 89 mm. (8.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + XVI pp. + LVI pp. + 294 pp.; 4 làms. i 1 facsímil. Vol. II : 390 pp.; 2 làms. Vol. III : 347 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Soest, Pye, J. Thurston, J. Ross; gravades per P. Thomson, R. Cooper, G. P. Wainwright. Relligadura en vedell amb llom daurat i filets al pla. Al contraplà, ex-libris de John Wilmot Neat, amb la divisa : FORTITER ET RECTE.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor (3 ff. s. n.), Copia de textos elogiant l'obra d'En Butler (pp. I-XVI), segueix després un elogi a l'autor, la Vida d'aquest i Pròleg (pp. I-LVI) i Portadella (pp. 1 i 2); els dels restants, Portadella, Portada i Portadella (pp. 1-6).

El text del poema va repartit en tres volums (pp. 3-294, 7-390 i 7-202), però no va compresa cada una de les parts en un volum, sinó que si bé el primer conté tota la primera dividida en tres cants, el segón té tota la segona, més el cant primer de la tercera, i l'últim els dos cants següents amb què acaba l'obra. A continuació del poema s'hi troba «una epístola heroica d'Hudibras a la seva senyora» (pp. 205-223) i la «resposta de la senyora al seu cavaller» (pp. 227-250), segueix un Index de noms propis i Taula dels gravats, (pp. 251-347) i en les últimes dues fulles, que van sense numerar, hi ha una llista de «illustrations of Hudibras» i l'anunci de l'obra.

La famosa obra d'En Butler és una punyent sàtira contra els presbiterians, i fou publicada per parts (1663-1678), tenint gran ressò. Meresqué els honors d'esser traduïda a l'alemany i al francès, però té raó En Cotarelo *(Imitaciones*, p. 9) al dir que prové el seu éxit de què els realistes anglesos vegeren en el poema d'En Butler una forta sàtira contra llurs adversaris polítics; per tant, desapareguda l'antiga forma de govern, una de les més importants obres inspirades en el *Don Quijote* caigué en l'oblit, i a l'igual que els llibres pastorils de la literatura castellana, avui dia sols es veu en mans d'algún erudit.

477 The | life and adventures | of | Don Quixote | de la Mancha. | A new edition: | with engravings from designs | by Richard Westall, R. A. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed for Hurst, Robinson, and Co. | Cheapside. | 1820. [36-I

p. 169 × 100 mm. c. 122 × 72 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XX pp. + 371 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. II : 3 ff. s. n. + 388 pp.; 6 làms. Vol. III : 4 ff. s. n. + 367 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. IV : 4 ff. s. n. + 436 pp.; 6 làms. Les làmines, gravades per Cha. Heath.

Relligadura en mitja pasta. Ex-libris al contraplà, amb escut de Udny Passmore i la divisa: FIDE ET AMORE.

Els preliminars del volum primer contenen la Portada (1 f. s. n.), Taula de materies, Vida d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. I-XX); els del segón i quart, Portada i Taula de capítols (3 i 4 ff. s. n., respectivament); i els del tercer, Portada i Taula (4 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums, corresponen a la primera part (pp. 1-348 i 1-376; caps. 8 + 6 + 13 i 25), i els últims a la segona (pp. 7-353 i 1-420; caps. 17 + 15 i 20 + 22). A la fi de cada volum s'hi troben notes aclaratories al text.

Al verso de les portades dels dos últims volums i en l'última pàgina de tots, s'hi troba el següent peu d'impremta : «London | Printed by Thomas Davison, Whitefriars».

Els dibuixos d'En Westall no passen d'ésser correctes; els tipus de D. Quixot i Sanxo, no són gens encertats. Vegi's Ashbee, *An Iconography*, 130.

En Rius (I, 670) diu que aquesta edició que ara descrivim tingué per model la impresa a Londres en 1811 (núm. 443), i al nostre entendre té raó. Com es pot veure, no s'esmenta en la portada el nom del traductor, però ho fou En Jarvis.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12491. bbb. 29.) i Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 442.

478 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | par Florian, | ouvrage posthume. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | Chez Ant. Aug. Renouard, | rue Saint-André-des-Arcs, n.º 55. | M.DCCC.XX. [36-III

p. 135 × 81 mm. c. 103 × 57 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 224 pp.; 2 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 232 pp.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 230 pp.; 2 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 219 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Relligadura en mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, contenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-14); els del segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-8).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 15-222 i 1-230; caps. 1-24 i 25-50), i els dos últims, a la segona (pp. 9-227 i 1-216; caps. 1-28 i 29-55.) A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En les portadelles s'hi llegeix : «Oeuvres | de Florian, | Don Quichotte.»

Al verso de la portada del volum primer, s'hi troba la llicencia d'impressió de les obres pòstumes d'En Florian, i al peu de la mateixa pàgina : «Imprimé chez Paul Renouard, | rue de l'Hirondelle, n.º 22».

Les làmines no són les mateixes que les edicions de París de 1810 (núms. 438 i 439, si bé van una en cada volum com si fossin frontispicis.

En les biblioteques de Madrid i París no sabem que hi figuri aquesta edició, però en la del British Museum (Londres) en veiem esmentada (12236. de. 8.) una d'impresa aquest any a París, però no podem dir si és la que ara descrivim o la del número següent. La portada es pot veure en la *Iconografía*, 300.

479 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | par Florian, | ouvrage posthume. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | Chez Ant. Aug. Renouard, | rue Saint-André-des-Arcs, n.º 55. | M.DCCC.XX. [37-VII

p. 166 × 98 mm. c. 103 × 57 mm. (6.º). T. I : 2 ff. s. n. + 224 pp.; 4 làms. T. II : 2 ff. s. n. + 232 pp.; 4 làms. T. III : 2 ff. s. n. + 230 pp.; 4 làms. T. IV : 2 ff. s. n. + 219 pp., la següent s. n.; 4 làms., gravades per Coupé, Sisco, By Roger, Johannot, Leroux, Sixdeniers. Quatre toms relligats en dos volums. Mig vedell vermell.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella general, que diu : «Oeuvres | de Florian, | Don Quichotte» i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-14); els dels segón i quart, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

Al verso de la Portadella s'hi troba la Llicencia de l'editor, i al peu de la pàgina s'hi llegeix : «Adrien Égron, Imprimeur | de S. A. R. Monseigneur Duc d'Angoulème, | rue des Noyers, n.º 37.»

El text va repartit de la manera següent : El primer volum correspòn a la primera part (pp. 15-222 i 1-230; caps. 1-24 i 25-50) i l'últim a la segona (pp. 9-227 i 1-216; caps. 1-28 i 29-55). A la fi de cada tom s'hi troba la Taula de capítols.

Com es pot veure per la portada, correspòn a l'any 1820; si l'exemplar no tingués làmines diríem que és un tiratge especial per a bibliòfil de l'edició núm. 478, ja que està editada pel mateix, té el mateix nombre de pàgines, la distribució de cada una d'elles és igual, i no hem sabut veure altre diferencia entre un i altre exemplar que les làmines, i la Portadella.

Les làmines de l'edició núm. 478 són copia de les que es troben en la impresa a París en 1810, i les de la que ara descrivim són molt diferents d'aquelles, unes datades en 1820, altres en 1821, i també n'hi ha de sense data. Referent a la novetat de les mateixes s'ha de dir que n'hi ha de copiades, entre altres d'En Coypel, i d'En Navarro, però també se'n troben d'originals.

L'altra diferencia que hem vist entre aquest exemplar i el de l'edició núm. 478 es refereix a la impremta que figura al verso de la Portadella.

Això ens fa pensar que si no és una copia estereotipada la que ara descrivim, es tracta d'una mateixa edició amb dos tiratges; llavors podríem suposar un tiratge corrent amb les làmines ja mig esborrades i anònimes, i l'altre tiratge, per a bibliòfils, amb les noves làmines i fet en paper especial. És clar que aquesta última conjectura presenta la dificultat de què s'hauríen tingut de dur els motllos d'una impremta a l'altra.

Es veu clarament, doncs, que es tracta de dues edicions, amb tot i esser la composició la mateixa.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi figuri exemplar d'aquesta edició; sobres una altra amb aquesta data, que es troba en el British Museum (Londres), vegi's ço que havem dit en el número anterior. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 299.

480 Visita y conversación | de Don Quixote | con el Padre Matusalen. [En l'última pàgina:] | Barcelona : | en la Imprenta Nacional de Garriga, y Aguasvivas. | Año 1820. [Sense portada.] [37-IX. c. 16

p. 183 × 133 mm. c. 164 × 103 mm. (4.º). 8 pp.

Es tracta, com diu el títol, d'un diàleg entre el P. Matusalen i D. Quixot. El seu autor, no hem pogut saber qui és; es mostra liberal en extrem i precursor dels que anys més tard, en juliol de 1835, es dedicaren a cremar els convents; diem això referint-nos a un paràgraf que es llegeix en la pàg. 5.

481 The | Spirit of Cervantes; | or, | Don Quixote abridged. | Being a | selection of the episodes and incidents, | with a | summary sketch | of the | story of that popular romance. | In two Parts, | with superior coloured engravings. | London : | Printed for F. C. & J. Rivington, | no. 62, St. Paul's Church-Yard, | and no. 3, Waterloo-Place, Pall-Mall. | 1820. [36-VIII

p. 249 × 156 mm. c. 157 × 87 mm. (8.º) XV pp., la següent en blanc s. n., + 310 pp.; 4 làms. Mitja pasta.

Els preliminars, corresponen a la Portada, Prefaci, Nota brevíssima referent a Cervantes i ses obres i Taula (pp. I-XV).

El text (pp. 1-310) va repartit en dues parts (pp. 1-172 i 175-310, separades per una fulla, pp. 176 i 177 on s'hi llegeix : «Part II»), les quals contenen divuit i setze capítols respectivament.

Al verso de la portada, i en la última pàgina numerada, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Printed by R. Gilbert, St. John's Square».

Com es pot compendre pel títol de la portada i pel nombre de capítols que hem indicat, aquesta obra és un resum del llibre d'En Cervantes, cosa molt freqüent en obres de fama universal com aquesta; però ço que no podem defensar és que es tergiversi l'ordre concebut per l'autor. En la segona part, posa el capítol referent a l'escrutini que el capellà i el barber feren en la biblioteca de D. Quixot, mentre que en l'original és el capítol sisè de la primera part.

Les làmines que acompanyen al text, són quatre i colorides; En Rius no les descriu, amb tot i esmentar aquesta edició en el vol. I, núms. 671 i 1110; ho comprenem, perquè fins que féu l'*addenda segunda* no en vegé cap exemplar, i llavors solament féu notar que n'hi havía un en la col·lecció Bonsoms. Tampoc N'Ashbee, en *An Iconography*, esmenta aquesta edició; per tant, donarem la mida de cada làmina i l'argument de la mateixa : 1.ª, Serveix de frontispici i porta el següent epígraf : «Examination of Don Quixotte's Library», c. 172 × 118 mm.; 2.ª, «Sancho as governer of Barataria», c. 173 × 119 mm.; 3.ª, «Dispute between Sancho and the Barber», c. 176 × 122 mm., i 4.ª, «Don Quixote Knighted by the Innkeeper», c. 187 × 130 mm. Com s'ha pogut veure, les làmines no tenen totes igual mida, ni van en ordre.

Hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 259.).

482 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | De la Mancha. | Translated from the original Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | London : | Printed by W. Wilson, 4, Greville-Street, | for J. Bumpus, Holborn-Bars; Sharpe, King- | Street, Covent-Garden; Samms, Pall-Mall; | Warren, New Bond-Street; and Reilly, Lord- | Street, Liverpool. | 1821. [36-V

p. 156 × 100 mm. c. 118 × 66 mm. (6.º). Vol. I : LXII pp. + 1 f. s. n. + 295 pp., la següent s. n.; 1 làm. Vol. II : VIII pp. + 319 pp., la següent s. n.; 1 làm. Vol. III : XI pp., la següent en blanc s. n. + 292 pp.; 1 làm. Vol. IV : VIII pp. + 350 pp.; 1 làm. Les làmines, gravades per Wainwright. Relligadura en tela.

Les fulles preliminars del primer volum, corresponen a la Portada, Pròleg del traductor i Suplement, una breu Vida de Cervantes, treta de la publicada per En Mayans i Pròleg d'En Cervantes i Taula de capítols (pp. I-LXII) i Portadella (1 f. s. n.). Els dels volums segón i quart, contenen la Portada i Taula de capítols (pp. I -VIII), i els del volum tercer, la Portada. Taula de capítols i Pròleg de la segona part (pp. I-XI).

El text va repartit de la manera següent : La primera part, comprèn els dos primers volums (pp. 1-295 i 1-319; caps. 8 + 6 + 13 i 1-25), i els dos últims,

la segona (pp. 1-292 i 1-350; caps. 17 + 15 i 20 + 22). En l'última pàgina de cada volum s'hi llegeix : «W. Wilson, Printer, 4, Greville-Street, London».

Les làmines que il·lustren aquesta edició són quatre, que van al començ de cada volum com si fossin frontispicis, i no hi figura en cap d'elles el nom de l'autor, però sí el del gravador, que fou En Wainwright. Hem de fer menció de què cap d'aquestes làmines correspòn a la segona part, com es veu en els assumptes d'elles, que són : 1.ª, Don Quixot enraonant amb el seu criat, portant per la brida a Rocinante; 2.ª, Don Quixot i En Sanxo mirant el que hi ha en la maleta que trobaren a Serra Morena; 3.ª, L'escena dels molins de vent; i 4.ª, Don Quixot amenassant el veí de Quintanar.

N'Ashbee *(An Iconography*, 137) escriu : «The portrait, small, is in a frame, upon which is the name Cervantes, and, below, Engraved by Freeman, London, Published by J. Bumpus, 1821», i en l'exemplar de la col·lecció Bonsoms no hi figura aquest retrat d'En Cervantes, ni aquest nou gravador; ja hem dit l'assumpte de cada gravat, i al peu de cada làmina es llegeix fora el marc del dibuix, a la dreta, el nom d'En «Wainwright Sculpt.», segueix després el següent epígraf «Don Quixote» i més avall «London, Published by J. Bumpus, 1821».

En Rius (I, 672) diu, amb raó, que és «edición económica», i, en efecte, és simpàtica a la vista, amb lletra clara i bon gust tipogràfic.

Hem d'advertir que la numeració dels preliminars dels volums primer i segón no la veiem prou clara, per quant abans de la portada hi havía una portadella, cosa que no figurava en els dos últims volums, o bé una fulla blanca que es comptava com pp. 1 i 2.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 12490. aaaa. 18. i Cerv. 96.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 444.

483 L'Ingénieux Chevalier | Don Quixote | de la Manche. | Tome ···. | [Gravat.] | A Paris | Chez Th. Desoer, Libraire, | Rue Christine n.º 2. | 1821 [Frontispici gravat; la vinyeta canvía a cada volum.] [40-VI

p. 136 × 83 mm. c. 104 × 57 mm. (6.º). Vol. I : 1 f. s. n. + VIII pp. s. n. + 330 pp.; 1 frontispici i 2 làms. Vol. II : 1 f. s. n. + 347 pp., la següent en blanc s. n.; 1 frontispici i 2 làms. Vol. III : 1 f. s. n. + 346 pp.; 1 frontispici i 2 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 445 pp., la següent en blanc s. n.; 1 frontispici, 2 làms. i 1 mapa. Les làmines són dibuixades per Deveria; gravades per Vallot, Simonet, Touzé, Rubierre. El mapa, dibuixat per L. Aubert. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella (1 f. s. n.), Frontispici, Portada, Pròleg del traductor (pp. I-VIII) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-10); els del segón i quart, Portadella (f. s. n.) i Frontispici; els del tercer, Portadella (1 f. s. n.), Frontispici i Pròleg de la segona part (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 11-326 i 1-343; caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims, a la segona (pp. 5-341 i 1-392; caps. 1-32 i 33-74). A la fi de cada volum s'hi troba la taula de capítols, però en l'últim, abans d'ella (pp. 393-440), hi ha notes al text i una llarga llista de refranys, proverbis i sentencies que es troben en el D. Quixot, figurant en sa llengua original i amb la traducció francesa.

Darrera les portadelles s'hi llegeix : «Imprimerie de Fain, place de l'Odéon.»

En el volum primer, trobem un «Avant-propos» firmat per les inicials D L (que corresponen a la De Laulnay ó De Launoy, que d'ambdues maneres l'havem vist escrit), on es passa revista al treball fet pels anteriors traductors francesos del *Don Quijote*, com En Oudin i Rosset, Filleau de Saint Martin i Florian, així com En Bouchon-Dubornial, encara que no esmenta el seu nom; els primers «traduisirent, mot à mot, chacun une moitié de ce roman», però troba que feren una feina massa literal, no veient-se l'estil de l'autor; referent a la d'En Filleau de Saint Martin, escriu que «elle est, en général, assez fidèle, quoique souvent plus prolixe que le texte espagnol»; de l'«aimable Florian» ens diu que així com féu un arranjament de la *Galatea*, volgué tractar d'igual faisó al *Don Quijote* «son livre en est moins une traduction qu'une imitation abrégée»; i, referent a l'últim dels traductors francesos, fa assaber que a les «idées de l'auteur le traducteur en substitue souvent d'autres» i que «ce livre ne peut donc guère être considéré que comme une espèce d'imitation du roman espagnol, mais, il faut l'avouer, bien inférieure à celle de Florian». Si no provés això que diu, podía sospitar-se que hi ha, en les linies que dedica al treball d'En Bouchon-Dubornial, un xic d'inquina, però les notes demostren que tracta amb justicia la dita traducció.

La tasca feta per En De L'Aulnay és digna d'encomi. Es cert que s'aprofita de les anteriors traduccions, com quan copía, indicant això sí, la procedencia, algunes composicions poètiques que figuren ja en les d'En Rosset, Filleau de Saint Martin i Florian, però ens dóna íntegre tot el text d'En Cervantes, i quan es troba amb una d'aquelles frases que posen a prova un bon traductor, o bé d'aquelles altres que són intraduïbles, fa la versió, i en nota posa el text original. De com a complert la seva tasca en pot donar idea el següent acarament del començament de l'obra:

Text original (núm. 2)	Text d'En De L'Aulnay
f. 1. En vn lugar de la Mancha, de çuyo nombre no quiero acordarme, no ha mucho tiempo que viuia vn hidalgo de los de lança en aſtillero, adarga antigua, rozin flaco, y galgo corredor. Vna olla de algo mas vaca que carnero, falpicon las mas noches, duelos y quebrantos los Sabados, lantejas los Viernes, algun palomino de añadidura los Domingos : confumian las tres partes de ſu hazienda...	I, c. I. Dans un village de la Manche, dont je ne veux point me rappeler le nom, vivait, il n'y a pas long-temps, un hidalgo, de ceux qui ont une lance au ratelier, une vieille rondache, un roussin maigre, et un chien courant. Une oglia, plus souvent de boeuf que de mouton; un saupiquet le soir; le vendredi des lentilles, des oeufs au lard le samedi, à la manière d'Espagne; et quelque pigeons de plus les dimanches, consumaient les trois quarts de son revenu ...

Vegi's el fragment de la traducció d'En Bouchon de Dubornial que hem posat en el núm. 424, i podrà dir-se amb raó que l'obra feta per En De L'Aulnay és meritoria. Heu's aquí la crítica que del treball d'En De L'Aulnay féu En Brotonne: *

«Le travail de Delaunay, tout en améliorant celui de ses devanciers, est bien loin de l'éxactitude désirable. Le style n'en est pas élégant, c'est un malheur presque inévitable dans una traduction, et de plus, il n'est pas toujours, correct; j'ajoute que le texte, en mainte occasion, n'y est entendu, ou n'est pas rendu quand il est compris, et que l'on trouve, sous ce rapport, les plus innegables preuves de négligence. Quoi qu'il en soit, Delaunay a sur ses devanciers l'avantage de ne point se permettre de modifications volontaires du texte, et d'avoir traduit tout ce que Cervantes a placé dans son ouvrage.»

El dibuixant de les làmines i dels frontispicis que figuren en aquesta edició, fou En Deveria, i el nombre d'uns i altres és de dotze, corresponent un frontispici i dues làmines a cada volum, essent gravades 6 per En Simonet, 4 per En Vallot, i una respectivament per En Rubierre i En Touzé. Al nostre entendre aquests dibuixos, o més ben dit, les planxes dels gravats, no es feren per aquesta edició; ens ho fa dir el molt de blanc que queda en la part superior i inferior; amb una edició més reduïda de tamany, resultaríen millor.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 150.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21739-21742). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 301.

484 Oeuvres | complètes | de Cervantès, | traduites de l'espagnol | par H. Bouchon Dubournial, | Ancien Ingénieur des Ponts et Chaussées de France, et ancien premier | Professeur de l'Académie royale et militaire espagnole. | Le Don Quichotte. | Tome ···. | [Monograma.] | A Paris, | Chez Méquignon-Marvis, Libraire, | Rue de l'École de Médecine, n.º 3. | M.DCCC.XXI. [36-VIII

p. 221 × 136 mm. c. 141 × 83 mm. (8.º), Vol. I : 2 ff. s. n. + XLI pp., la següent en blanc s. n. + 461 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 529 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 570 pp.; 3 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 598 pp.; 2 làms. (falta una làmina?) i 1 mapa, gravat per Tardieu. Les làmines són dibuixades per H. Vernet, E. Lami; gravades per F. Lignon, Prevost, Leroux, Caron. Volums VI-IX de les obres completes. Cartronet vermell de l'època.

Oeuvres | complètes | de Cervantès, | traduites de l'espagnol | par H. Bouchon Dubournial, | Ancien Ingénieur des Ponts et Chaussées de France, et ancien

* *Don Quichotte*, París, 1845; *Avertissement*, p. XXV.

premier | Professeur de l'Académie royale et militaire espagnole. | Persilès et Sigismonde, | ou | Les Pèlerins du Nord. | Tome ···. | [Monograma.] | A Paris, | chez Méquignon-Marvis, Libraire, | Rue de l'École de Médecine, n.º 3. | M.DCCC.XXII.

[36-VIII

p. 221 × 139 mm. c. 147 × 84 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + VIII pp. + 464 pp.; 2 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 406 pp. + 1 f. s. n. de taula; 3 làms., dibuixades per A. Desenne; gravades per Laugier, Dupont, J. Bein, P. Adam. Volums XI i XII de les obres completes. Cartronet vermell de l'època.

Aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes, comprèn : El *Don Quichotte* (vol. VI-IX) i *Persilés et Sigismonde ou les pélerins du Nord* (vol. XI-XII). Així consta en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

Els preliminars dels volums corresponents a la primera obra, són : Del primer Portadella i Portada (2 ff. s. n.), un «Avis de l'éditeur» i el Prefaci del traductor i Pròleg d'En Cervantes de la primera part (pp. I-XLI); els dels següents, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit així : Els dos primers volums (pp. 1-447 i 1-522) contenen la primera part (caps. 1-25 i 26-50), i els dos últims (pp. 1-557 i 1-557), la segona (caps. 1-35 i 36-73). A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes i la Taula de capítols; però en l'últim, entre una i altra cosa, hi ha un estudi «sur l'itinéraire de Don Quichotte» fet pel coronel Bory de Saint Vincent, el mapa dels viatges de D. Quixot, i una explicació referent a aquests.

D'aquesta traducció, ja hem dit el nostre parer en el núm. 424; però ara havem d'afegir que es veu que alçà gran rebull la tasca d'En Bouchon Dubornial, per quant en l'avís de l'editor se'ns fa asaber que en Chénier i En Arnault li enviaren corals felicitacions per la seva obra, i que En Brifaut, «d'un de nos poëtes les plus distingués», és qui s'ha encarregat de la traducció dels versos que es troben en el llibre, i a la fi es parla de l'edició anterior, per la que sols té l'editor paraules de censura, dient que «l'impression, le papier, les dessins, les gravures, loin d'ajouter au charme d'un livre digne de figurer dans toutes les bibliothèques, attestèrent le peu goût et la parcimonie de l'editeur...»

Hem assenyalat l'existencia d'una carta geogràfica referent a l'itinerari de D. Quixot, gravat per En Tardieu sots la direcció d'En Bory de Saint Vicent, i hem de dir que comparat amb deteniment l'actual mapa amb els que figuren en l'edició primera de la R. Academia Española (núm. 308), la d'En Bowle (núm. 313) i amb la d'En Pellicer (núm. 378) per a no citar-ne d'altres, hi trobem fondes diferencies; cert que és més difícil del que sembla el fer un treball així; recordem haver visitat alguns pobles de la Mancha, com Puerto Lápiche, Criptana, Toboso i Argamasilla de Alba, amb el llibre d'En Cervantes a la mà, i els comptes que fa En Cervantes no ens sortíen de cap manera, com tampoc poden

sortir-li bé a qui vulgui marcar la ruta de la tercera eixida, al nostre entendre, la més difícil d'indicar.

En la portadella s'hi llegeix : «Oeuvres | complètes | de Cervantès. | Tome ···»; i al verso d'aquesta hi ha la nota d'on es troba en venda aquesta edició a l'estranger : «Se trouve aussi, à Londres, | Chez Martin Bossange et Comp., libraires, Great Marlborough | street, 14», i al peu de la pàgina, «De l'imprimerie de L.-T. Cellot.».

Les làmines que decoren aquesta edició, són uns bons dibuixos a l'acer, amb magnífics efectes de clar i obscur; quatre fets per N'Horaci Vernet, i vuit per N'Eugène Lami o Lamie, que d'ambdúes maneres sol firmar. Els gravadors foren En Lignon, qui en gravà set; En Prevost, Leroux i Burdet, una cada u; i En Caron, dos. En l'exemplar Bonsoms hi manca una làmina, corresponent a l'últim volum.

La major partida de les notes que es troben en aquesta edició, són fetes tenint a la vista els comentaris d'En Pellicer.

La segona de les obres que formen la col·lecció, és *Persiles et Sigismonde, ou les pèlerins du Nord.*

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor (pp. I-VIII) i Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos (pp. 1-2), i els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit en dues parts, corresponent una a cada volum (pp. 3-462, caps. 1-27 i 1-406, caps. 1-21). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Vegi's, referent a la portadella, ço que hem dit al tractar del *Don Quichotte.*

En Bouchon Dubornial, en el seu estudi preliminar, fa present que en el *Persiles* diu Cervantes que és sa millor obra, idea que encara corría en 1781, quan En Sancha imprimí la seva edició (núm 316); el nou traductor fa a continuació un paral·lel entre el *Don Quijote* i l'obra pòstuma d'En Cervantes, i acaba dient el mètode que ha seguit per a la present traducció, ço és : «1.º, Que je me suis conformé au texte par-tout où en le faisant j'ai pu conserver le mot et la manière de l'auteur; 2.º, que je me suis permis d'abréger ou de retrancher par-tout où je l'ai cru nécessaire, pour ne pas tomber dans des redites fastidieuses qui sans cette licénce seront toujours inévitables... 3.e, que j'ai *refondu* les passages où l'incohérence des phrases, quelque-fois même celle des faits, m'auraient jeté dans le galimatias ou dans les *absurdos*». Sort que després ell mateix diu : «je conviens que ce n'est plus être *traducteur* dans l'acception qu'en français nous donnons a ce mot».

Ni una paraula hem de dir referent a aquest nou text; vegem com tradueix, recordem que aquesta obra d'En Cervantes té en sa llengua original quatre llibres amb un total de vuitanta capítols, i queda ara convertida en dos llibres que comprenen quaranta vuit capítols, i es compendrà com ha desarreglat el text En Bouchon Dubornial.

Les làmines són dibuixades per En Desenne, i dues gravades per En Laugier, i una per En Dupont, Bein i Adam, respectivament. Cal advertir que s'hi veu el mateix estil que en les del *Don Quichotte*, així com hem d'assenyalar que la primera làmina del volum segón correspòn al primer (p. 449).

De l'edició del *Don Quichotte* hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 6.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21735-21738). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 302.

De l'edició del *Persilès et Sigismonde* hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 6.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21970-21971).

485 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra, | dirigidas | a Don Pedro Fernandez | de Castro, | Conde de Lemos. | Tomo ···. | Madrid 1821, | Por D. Miguel de Burgos. [35-V

p. 153 × 103 mm. c. 123 × 64 mm. (8.º). Vol. I : XVI pp. + 389 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. d'índex. Vol. II : 424 pp. Pell amb contracantells i talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portada, Advertencia de l'editor, Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-XVI). Els del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del volum primer (pp. 1-389) conté les següents novel·les : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante Liberal*, p. 105; *Rinconete y Cortadillo*, p. 185; *La Española Inglesa*, p. 245; *El Licenciado Vidriera*, p. 315; *La fuerza de la sangre*, p. 357. El del volum segón (pp. 3-424), comprèn : *El celoso extremeño*, p. 3; *La Ilustre Fregona*, p. 63; *Las dos doncellas*, p. 151; *La Señora Cornelia*, p. 215; *El Casamiento engañoso*, p. 277; el *Coloquio de los Perros*, p. 299, i *La tia fingida*, p. 398. A la fi del primer volum s'hi troba la Taula referent a les sis primeres novel·les, cosa que manca en el segón volum.

Al darrera de la portada s'hi troba la següent nota : «Se hallará en Madrid en el alma- | cen de papel de don Gerónimo Bueno, | calle del Carmen».

En l'«Advertencia sobre esta edición», es diu que la correcció del text d'aquesta edició es féu tenint present el de moltes altres que «hemos habido a mano (aun de las que pasan por esmeradas, que no hemos hallado tampoco exentas de defectos graves)». Per a demostrar que ço no és cert, ans al contrari, que és menys curosa aquesta edició que moltes altres, copiarem un passatge on es demostra el poc esment en la correcció del text : En la p. 6 del volum primer, s'hi llegeix : «... amores, y pisad el polvito á tan menudito. Y ella respondió sin dejar el baile : Y pisarelo yo a tan menudito...». Aquest últim «a tan menudito», deu esser «a tan menudó», com hem dit en el núm. 18.

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi figuri aquesta edició.

486 Ancient Spanish Ballads, | relating to the | Twelve Peers of France, | mentioned in | Don Quixote, | with | english metrical versions, | By Thomas Rodd. | Preceded by a | History of Charles the Great and Orlando, | translated from the latin of Spanheim. | In two volumes. | [Gravat.] | Vol. ···. | London : | Published by Boosey and Sons, 4, Broad Street, Exchange; | and Rodwell and Martin, New Bond Street. | 1821. [38·I

p. 210 × 127 mm. c. 132 × 71 mm. (8.º). Vol. I : VIII pp. + 56 pp. + XIV pp. + 1 f. s. n. + 275 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 331 pp., la següent s. n. Cartronet.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada amb un gravat representant D. Quixot llegint llibres de Cavalleríes; un Prefaci referent a la Historia de Carle-Many i Roldà (pp. I-VIII). Els del segón, solament la Portada i Taula (2 f. s. n.); el gravat d'aquesta segona portada figura la farsa dels titelles que escapsà i trencà D. Quixot del retaule de Maese Pedro.

El text, corresponent a la *Crònica* d'En Turpin, comprèn les pp. 1-56; a continuació, es troba una Portada que diu : Floresta | de varios | romances | sacados | de las Historias Antiguas | de los | Doce Pares de Francia. | Por Damian Lopez de Tortajada. | The flower | of the | ballads | of the | Twelve Peers of France, | Taken from ancient histories : | with | english metrical versions, | By Thomas Rodd.», segueixen catorze pàgines amb un Prefaci i després la Taula de materies (1 f. s. n.). El text dels Romansos comprèn de la p. 1 a la 275, anant el text castellà en les pàgines parells, i en les senars l'anglès, seguint igual en el volum segón. A la fi de cada volum s'hi anuncía que l'impressor fou en James Compton.

En el volum primer hi figuren els següents romansos : *Romance del moro Calainos*, p. 2-33, que és el núm. 373 del *Romancero* d'En Durán; *Romance de D. Reynaldos*, pp. 34-71, núm. 368 d'En Durán; *Romance de Roldán*, p. 72-105, núm. 367 d'En Durán; *Romance del Conde Grimaltos*, p. 106-164, núms. 382 i 383 d'En Durán; *Romance del Conde d'Irlos*, p. 166-275, núm. 354 d'En Durán. En el volum segón s'hi troba el *Romance de la batalla de Montesinos y Oliveros*, p. 2-31, núm. 370 d'En Durán; *Romance del Palmero*, p. 32-43, núm. 291 d'En Durán; segueix després la «ancient ballad of Prince Baldwin» (pp. 44-53), observant que aquest romanç no es menciona en el *Don Quijote;* en les pp. 54-183 s'hi troba el *Romance del Marqués de Mantua*, que correspòn als núms. 355, 356, 357 i 361 d'En Durán; el *Romance de D. Gayferos*, ocupa les pp. 184-235, núm. 377 d'En Durán; *Romance del Conde Claros de Montalvan*, p. 236-273, núm. 362 d'En Durán; *Romance de Montesinos*, p. 274-279, núm. 386 d'En Durán; *Romance de Montesinos y Durandarte*, p. 291, núm. 388 d'En Durán; *Romance de Montesinos y Durandarte*, p. 288-291, núm. 389 d'En Durán; *Romance de Montesinos y Belerma*, p. 292-299, núm. 392

d'En Durán; *Romance de Belerma*, p. 300-303, núm. 393 d'En Durán; *Romance del viejo*, p. 304-307, núm. 395 d'En Durán; *Romance de la batalla de Roncesvalles*, p. 308-323, número 402; i *Romance del Rey Moro que perdió a Valencia*, p. 324-331, núm. 858 d'En Durán.

Comparat el text castellà d'aquesta obra amb el d'En Durán, hi hem vist notables diferencies, com en el *Romance del viejo*, que comença : «Por la matanza vá el viejo | Por la matanza adelante...», havent-hi en el d'En Durán catorze versos abans d'aquests dos, i en el del *Conde Claros* uns versos intitulats «su tio al Conde» i una contestació d'aquest.*

487 Le | Don Quichotte | Romantique, | ou | Voyage | du Docteur Syntaxe, | a la recherche | du pittoresque et du romantique; | poëme en XX chants, | Traduit librement de l'anglais, et orné de 26 gravures. | Par M. Gandais. | [Monograma de l'impressor.] | A Paris, | Chez | l'Auteur, rue du faubourg Saint-Denis, n.º 45; | [Chez.] | Pélicier, libraire, cour du Palais-Royal. | 1821. [41-II

p. 227 × 153 mm. c. 153 × 90 mm. (8.º). VIII pp. + 146 pp.; 26 làms., la segona de frontispici, litografiades per Malapeau; litografía de G. Engelmann i A. Cornillon. Mig marroquí vermell, amb cap daurat.

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor i Prefaci (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-146) va repartit en vint cants, que expliquen com el Dr. Syntaxe es determinà a anar pel món amb «son cahier sous le bras, son crayon à la main» (p. 6), cercant llocs poètics i romàntics per a una obra que pensava fer; surt cavalcant un cavall digne parió de Rocinant, i se'n va pel món, trobant a cada punt contratemps, sortint-li malfactors pels camins i anant a hostals on li sortía cara la despesa; en el «Chateau de Bon Accueil» també li passen mil peripecies, i coneix poc després un riquíssim milord, qui, admirat del Dr. Syntaxe, li dóna una bona quantitat, abandonant llavors l'ideal que el duia a buscar païsatges romàntics i poètics, comprenent que havía anat pel món cercant una cosa que ja tenía, ço és, la tranquilitat i el benestar de casa.

Com s'ha pogut veure, aquesta obra pertany al genre de les imitacions quixotesques. Al seu autor, que fou En William Combe (1741-1823), li mancà fantasía per a fer una veritable obra còmica; però, amb tot, tingué un fort èxit, si bé el traductor ens diu que «l'auteur regardait les gravures comme le principal mérite de l'ouvrage».

Aquesta obra es publicà per primera volta en el *Political Magazine* en 1809-

* Comença : «No son sino como viento | sus malas ciertas esperanzas...», i acaba : «... que yo quiero mas morir, | que no dexarlas de amar.»

1811, però en 1812 aparegué separadament *The tour of Dr. Syntax in Search of the Picturesque*, i fou tal l'èxit que obtingué, que en el curt espai de deu anys se'n feren vuit edicions.

488 Don Quichotte | gravures | de | Vernet et Lami. [Títol daurat al pla de la relligadura.] [39-VIII

Aquest àlbum conté dotze làmines tirades sobre paper Xina, pertanyents a l'edició impresa a París l'any 1821.

Ja hem dit, al tractar de l'edició del *Don Quichotte* corresponent a la col·lecció d'obres d'En Cervantes editada per En Méquignon-Marvis (núm. 484), que en l'exemplar d'En Bonsoms hi mancava, en el volum quart, una làmina; ara podem dir que és l'última.

De les dotze làmines n'hi ha dues de firmades per En Vernet i tres per En Lami, les restants van sense nom d'autor ni gravador, però, per l'exemplar del *Don Quichotte* podem saber a qui corresponen. Vegi's l'assumpte de cada una d'elles: 1.ª, *D. Quixot llegint*, dibuix d'En Vernet, gravat d'En Lignon, va firmada; 2.ª, *La vetlla de les armes*, dibuix d'En Lami, gravat d'En Lignon, va firmada; 3.ª, *L'escrutini de la llibrería de D. Quixot*, dibuixada d'En Lami, gravada per En Lignon, va firmada; 4.ª, *D. Fernando jurant davant de Dorotea*, no va firmada, dibuix d'En Vernet, gravat d'En Lignon; 5.ª, *En Sanxo troba son ase*, no va firmada, dibuix d'En Vernet, gravat d'En Lignon; 6.ª, *D. Quixot, penjat de la finestra, en l'hostal*, no va firmada, dibuix d'En Lami, gravat d'En Lignon; 7.ª, *D. Quixot en el ball de casa D. Antoni Moreno*, no va firmada pel dibuixant, que fou En Lami, i sí pel gravador En Caron; en realitat, aquesta làmina no està en el seu lloc corresponent, per quant li toca anar desprès de la 10.ª; 8.ª, *El fill de D. Diego de Miranda, llegint els seus versos a D. Quixot*, no va firmada, dibuix d'En Lami, gravat d'En Lignon; 9.ª, *D. Quixot en la cova de Montesinos*, dibuix d'En Vernet, gravat d'En Prevost; 10.ª, *En Sanxo saludant els Ducs en nom de D. Quixot*, dibuix d'En Lami, gravat d'En Leroux; 11.ª, *Sanxo i el Dr. Pedro Recio*, no va firmada, dibuix d'En Lami, gravat d'En Caron; i 12.ª, *Mort de D. Quixot*, no va firmada, dibuix d'En Lami, gravat d'En Burdet.

Del total de làmines sabem que En Lami en dibuixà vuit, i quatre En Vernet, i que foren gravades, set per En Lignon, dos per En Caron, i una, respectivament, per En Prevost, Leroux i Burdet.

Advertim que les làmines primera i segona porten la data de 1820, i la de 1821 les novena i onzena, i també hem de dir que en la primera, segona i tercera s'hi llegeix el nom de l'impressor que féu aquest tiratge, que fou En Drouard.

N'Ashbee *(An Iconography*, 138) ens diu, copiant-ho d'En Sieurin,* que la col·lecció devía esser de catorze làmines, però que En Lami no va acabar els dibuixos que li mancaven, i que «un seul existe à l'état d'eau-forte, très-rare à trouver... ainsi que l'eau-forte du portrait de Cervantes».

489 The | History | of | the Ingenious Gentleman, | Don Quixote | of | la Mancha; | translated from the spanish, | By Motteux. | A new edition, | with | copious notes; | and | an essay on the life and writings | of | Cervantes. | In five volumes. | Vol. ···. | Edinburgh : | Printed for Hurst, Robinson, and Co. London; | and Archibald Constable and Co., | Edinburgh. | 1822. [38-I

p. 192 × 118 mm. c. 139 × 74 mm. (8.º). Vol. I : VIII pp. + LXIV pp. (la numeració comença a la pàg. V) + 366 pp. Vol. II : VII pp., la següent en blanc s. n., + 328 pp. Vol. III : VIII pp. + 350 pp. Vol. IV : VIII pp. + 331 pp., la següent en blanc s. n. (realment 329 pp., ja que la numeració salta de la pàg. 284 a la 287). Vol. V : VIII pp. + 355 pp., la següent en blanc s. n. Relligadura en mig vedell negre amb puntes, llom i caps daurats.

Altre exemplar sense portadelles i amb làmines, contenint : Vol. I : 12 làms., 7 en color i 5 en negre. Vol. II : 5 làms., 4 en color i 1 en negre. Vol. III : 7 làms., 3 en color i 4 en negre. Vol. IV: 6 làms. de color. Vol. V : 4 làms. de color. Les làmines de color són dibuixades per J. H. Clark, i les negres, per R. Westall; gravades per Chas. Heath. Relligadura en mig vedell groc, de l'època, amb puntes.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portadella, Portada, Taula (pp. I-VIII), Vida d'En Cervantes inspirada en la publicada en la quarta edició de la R. Academia Española publicada en 1819 (pp. V-LXIV) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-13); els dels següents, Portadella, Portada i Taula (pp. III-VIII el segón, i III-VIII els altres).

El text va repartit de la manera següent : el volum primer (pp. 15-294), comprèn els caps. 1-8 + 1-6 + 1-10 de la primera part; el del segón (pp. 1-285), els 11-13 i 1-14 de la mateixa; el del tercer (pp. 1-293), els 15-25 de la primera part i 1-16 de la segona; els del quart (pp. 1-284), els 17-43 d'aquesta última, i els del cinquè (pp. 1-327), el final de la segona part, ço és, els caps. 44-74. A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines dedicades a notes, moltes d'elles inspirades en les d'En Bowle, Pellicer i Academia Española.

Al verso de la Portada i en l'última pàgina de cada volum s'hi llegeix, amb petites variants de distribució, el següent peu d'impremta : «Edinburgh : Printed by James Ballantyne & Company.»

Entre el final del text de la primera part (vol. III, p. 120) i el de la segona (p. 133) s'hi troba una portada i el pròleg d'aquesta última part.

* *Manual de l'Amateur d'Illustrations, Gravures et portraits pour l'ornement des livres fran çais et étrangers* (Paris, Labitte, 1875).

D'aquesta edició se'n cuidà En John G. Lockhart, i cal dir que féu el seu treball amb cura, si bé la vida d'En Cervantes adoleix de seguir massa aprop la d'En Pellicer. Havem de fer observar també que no va amb làmines, però, com ja hem dit, en la col·lecció Bonsoms hi figura un exemplar amb les il·lustracions del D. Quixot imprès a Londres en 1819 (núm. 473) i les de l'edició francesa impresa a París en 1820 (núm. 479).

Hi ha exemplars d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 635. d. 6-10.) i Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 54976). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 445.

490 Le | Don Quichotte, | traduit de l'espagnol | par H. Bouchon Dubournial, | Ancien Ingénieur des Ponts et Chaussées de France, et ancien premier | Professeur de l'Académie royale et militaire espagnole. | Nouvelle édition, | revue, corrigée, | ornée de douze gravures, et de la carte du voyage. | Tome ···. | [Monograma.] | Paris, | Méquignon-Marvis, Libraire-Éditeur, | Rue de l'École de Médecine, n.º 3. | M.DCCC.XXII. [37-VIII

p. 208 × 134 mm. c. 147 × 85 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XLI pp., la següent en blanc s. n., + 461 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. II : 1 f. s. n. + 529 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. III : 1 f. s. n. + 570 pp.; 3 làms. Vol. IV : 1 f. s. n. + 598 pp.; 3 làms. Les làmines, dibuixades per H. Vernet, E. Lamie; gravades per F. Lignon, Prevost, Leroux, Caron, Burdet. Manca el mapa. Mig vedell de l'època, amb puntes.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), «Avis de l'Éditeur», prefaci del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. I-XLI); els del següent, solament la Portada (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 1-447 i 1-522) contenen la primera part (caps. 1-25 i 26-50); els dos últims (pp. 1-557 i 1-557), la segona (caps. 1-35 i 36-73). A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes i la Taula de capítols, a excepció de l'últim, que a més d'això porta un estudi fet pel Coronel Bory de Saint-Vincent sobres l'itinerari de D. Quixot.

Al present exemplar hi manquen les portadelles i el mapa.

Qui vegi el nombre de pàgines de cada volum, tant les destinades a preliminars com a text, la distribució d'aquest i el nombre de làmines d'aquesta edició i ho compari amb la impresa a París en 1821 (núm. 484), trobarà que una i altra són iguals. Al nostre entendre, l'edició és la mateixa; més ben dit, la impressió és exactament igual, es tracta d'un tiratge fet amb paper diferent, i també amb diferent portada. En Rius (I, 525), al descriure l'edició núm. 484, impresa en 1821, escriu que «hay ejemplares con la fecha de 1822», però no va reparar en què aquests de 1822 per la portada demostraven esser d'altra edició.

En la Biblioteca Nacional (Madrid) i en el British Museum (Londres, Cerv. 287.)[1] figura una edició impresa a París en 1822, editada per En Méquignon-Marvis, la qual traducció és d'En Bouchon-Dubornial; si d'aquest any no hi hagués cap més edició que tingués tals característiques, la identificaríem amb aquesta, però com la que descrivim amb el número següent també té iguals particularitats i la diferencia entre una i altra és solament en el «monograme» o el «floró» de la portada i en la classe de paper, no podem dir si els exemplars de les biblioteques de Madrid i Londres corresponen a l'una edició o a l'altra. La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 304.

491 Le | Don Quichotte, | traduit de l'espagnol | par H. Bouchon Dubournial, | Ancien Ingénieur des Ponts et Chaussées de France, et ancien premier | Professeur de l'Académie royale et militaire espagnole. | Nouvelle édition, | revue, corrigée, | ornée de douze gravures, et de la carte du voyage. | Tome ···. | [Floró.] | Paris, | Méquignon-Marvis, Libraire-Éditeur, | Rue du Jardinet, n.º 13. | M.DCCC.XXII. [38-III

p. 244 × 162 mm. c. 147 × 85 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLI pp., la següent en blanc s. n., + 461 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. i 1 mapa. Vol. II : 2 ff. s. n. + 529 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 570 pp.; 3 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 598 pp., 3 làms. Les làmines dibuixades per G. Kent, A. Dutillois, H. Vernet, E. Lami; gravades per Cazenave, F. Lignon, Prevost, Leroux, Caron. Mitja pasta de l'època.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Avís de l'editor, Prefaci del traductor i el Pròleg d'En Cervantes referent a la primera part (pp. I-XLI); els dels següents, Portadella i Portada.

El text va repartit en quatre volums, pertanyent els dos primers (pp. 1-447 i 1-522) a la primera part (caps. 1-25 i 26-50), i els dos últims (pp. 1-557 i 1-555), a la segona (caps. 1-35 i 36-73). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines destinades a notes i la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Se trouve aussi, à Londres, Chez Martin Bossange et comp., libraires, Great Marlborough street, 14».

Les làmines que adornen aquesta edició són les mateixes que les que figuren en l'anterior i en la núm. 490; però llur nombre no és igual; pel que respecte al volum primer, en aquesta edició hi ha dos retrats d'En Cervantes, tirats sobre paper Xina : el primer mideix 93 × 68 mm.,[2] i s'hi llegeix : «Gravé d'après l'original de G. Kent par Cazenave»; i el segón, 55 × 42 mm., és fet per A. Dutillois.

1. L'exemplar del British Museum és incomplet.
2. Mida del dibuix sense l'enquadrament.

Aquests retrats, pertanyen a l'edició? Al nostre entendre, no; per quant no s'explica tanta prodigalitat en les efigies d'En Cervantes. Tractant-se de nous dibuixants, i sabent que En Lami n'havía fet un de retrat, semblava més natural el donar a conèixer el d'aquest, que ja era dibuixant de l'obra, que no pas un de nou; ademés, N'Ashbee, en el seu llibre *An Iconography*, esmenta En Cazenave una sola vegada, en el núm. 364, sense dir res de nou, i parla d'En Dutillois en els núms. 155, 165 i 382; en aquest últim fa referencia a un retrat d'En Cervantes, que probablement és el que figura en aquesta edició.

Vegi's ço que havem dit referent a l'exemplar del British Museum (Londres). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 303.

492 The | Exemplary | Novels | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | The Author | of | Don Quixote de la Mancha; | published at Madrid, in 1613; | So called, because in each of them he proposed | Useful Example, | To be either imitated or avoided. | Vol. ···. | London : | Printed for T. Cadell, in the Strand. | 1822. [36-1

p. 180 × 107 mm. c. 132 × 71 mm. (12.º; el primer plec és 8.º). Vol. I : XVI pp. + 391 pp.; la següent s. n. Vol. II : VII pp., la següent en blanc s. n., + 479 pp., la següent s. n. Relligadura en vedell jaspejat amb daurats al llom i als plans (Macmillan & Co., Cambridge).

Les fulles preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Taula i Prefaci de l'editor (pp. I-XVI); els del segón, Portada, Taula i nou Prefaci de l'editor (pp. I-VII).

El text i ordre de les novel·les és el següent : primer volum (pp. 1-92), conté *Fregonne, The illustrious servant maid* (La Ilustre Fregona); p. 93-127, *The Deceitful Marriage* (El casamiento engañoso); p. 127-256, *The conversation of two dogs of the hospital of the Resurrection at Valladolid, called the dogs of Mahudez* (El coloquio de los perros); p. 257-311, *The history of Ruis Dias, and Quixaire, the Princess of the Moluccas* (Historia de Rui Dias..., etc.); p. 312-391, *The jealous Estremaduran* (El celoso extremeño); les del segón, són : p. 1-162, *The Gipsy Girl* (La Gitanilla); p. 163-275, *The liberal lover* (El amante liberal); p. 276-361, *The spanish english lady* (La española inglesa); p. 362-433, *The two maiden ladies* (Las dos doncellas), i p. 434-479, *The force of blood* (La fuerza de la sangre).

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Luke Hansard & Sons, | near Lincoln's -Inn Fields, London.»

Amb el text d'aquesta edició coneixem una nova traducció anglesa de les novel·les d'En Cervantes, treball que ens sembla fet tenint per model una versió francesa, una de tantes edicions on s'hi troba la novel·leta d'En Bellan la *Histoire memorable de Dias Espagnol, et de Quixaire Princesse des Moluques.* Aquesta nova traducció és obra de Miss María Sarah Moore.

Per la curtíssima nota que figura en l'obra d'En Rius (I, 941), «Museo Bri-

tánico, 76», sense més indicació, es coneix que no en va poder veure cap exemplar.

En el British Museum hi ha dos exemplars d'aquesta edició (N. 76. i Cerv. 374.).

493 Oeuvres | de Florian, | de l'Académie Française, etc. | Nouvelle Edition, ornée d'un portrait et de vingt-quatre gravures. | Tome Premier. | Vie et éloge de Florian. — Galatée. — Estelle. | [Monograma de l'impressor.] | A Paris, | Chez P. C. Briand, Éditeur, | Rue des Fossés-S.-Germain-des-Prés, n.º 21. | De l'Imprimerie de Rignoux. | 1823. [38-II

p. 217 × 138 mm. c. 136 × 76 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + IV pp., + 435 pp., la següent s. n.; 3 làms., la primera amb el retrat de Florian. Mig vedell de l'època.

Oeuvres | posthumes et inédites | de Florian, | de l'Académie Française, etc. | Nouvelle Edition, | ornée d'un portrait et de vingt-quatre gravures. | Tome ···. | Don Quichotte de la Manche. | [Monograma de l'impressor.] | A Paris, | Chez P. C. Briand, Éditeur, | Rue des Fossés-S.-Germain-des-Prés, nº 21. | De l'Imprimerie de Rignoux. | 1824. [38-II

p. 217 × 137 mm. c. 136 × 76 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 375 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 384 pp.; 2 làms. Vol. III [··· | Don Quichotte de la Manche. | Dialogue entre deux chiens. | [Monograma de l'impressor.] | ··· | ··· | ··· | ··· | Rue des Francs-Bourgeois-S.-Michel, n.º 8. | 1824] : 2 ff. s. n. + 386 pp. + 1 f. s. n.; 2 làms. Les làmines, dibuixades per Choquet; gravades per Pourvoyeur, Coupé, Bovinet, Pfitzer, Migneret.

D'aquesta col·lecció d'obres d'En Florian, composta per tretze volums, en figuren en la col·lecció Bonsoms quatre : el primer que comprèn la *Galatea*, i els tres que contenen el *Don Quichotte*.

Els preliminars del volum comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci de l'editor (pp. I-IV), Vida d'En Florian (pp. 1-54) i Elogi que d'En Florian féu En Carles Lacratelle (pp. 55-87).

L'arranjament de la *Galatea* fet per En Florian i Dedicat a la Duquessa de Chartres, comprèn les pp. 89-216, seguint desprès una carta d'En Florian endreçada a En Gessner, la resposta d'aquest i una composició d'En Bérenger «Mes souhaits», imitació lliure d'un pròleg de la *Galatea* corresponent al llibre segón.*
En l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi troba la Taula.

Els preliminars del volum primer de les *Oeuvres posthumes et inédites*, pertanyent al *Don Quichotte*, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Portadella, Vida d'En Cervantes, Anàlisi de les seves obres, Advertiment del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-48); els dels següents, Portadella i Portada.

* Ademés d'aquesta novel·la, inspirada en la d'En Cervantes, hi figura en aquest primer volum *Estelle*.

El text va repartit de la manera següent : El volum primer conté els trenta primers capítols de la primera part (pp. 49-371); el segón, del 31 al 50 d'aquesta (pp. 1-190), seguint una Portadella, un Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 191-200), i venint a continuació els vint primers capítols d'aquesta (pp. 201-381); el tercer, comprèn els caps. 21-55 de la segona part, ço és, l'acabament (pp. 1-335), més la Taula de capítols d'aquest volum (pp. 336-338), ve després una Portadella i el text del *Dialogue entre deux chiens*. A la fi dels dos primers volums s'hi troba la Taula de capítols, i en la del tercer, la Taula de les làmines corresponents a tota l'obra.

Les il·lustracions d'En Choquet són diferents de les de l'edició feta a París per En Delongchamps en 1824, les d'ara tenen 118 × 82 mm., mentre que les del núm. 496 són de 89 × 60 mm. En Ashbee *(An Iconography)* no esmenta aquesta edició, i sí en canvi una que féu el mateix Briand en 1830. Els gravadors foren En Pfitzer, En Pourvoyeur, En Coupé, En Bovinet i En Migneret, havent-ne fet el primer dues làmines, i una cada un els altres.

Hi ha exemplar de l'edició del Don Quixot en el British Museum (Londres, 1341. g. 7, 8.). La portada figura en la *Iconografía*, 306.

494 Historia | del valeroso caballero | Dn Rodrigo de Peñadura | publicada | por el licenciado Luis Arias de Leon, | paisano del heroe. | Tomo primero. | Marsella, | en la Imprenta de Carnaud y Simonin, | Calle de la Darce, n.º 13. | 1823.

[37-VII

p. 176 × 102 mm. c. 116 × 67 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 175 pp., la següent s. n. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Pròleg al lector (pp. 1-4).

El text (pp. 5-175) va repartit en set capítols.

Aquesta obra correspòn al genre d'imitacions al Quixot, ja que si aquest va contra les obres cavalleresques, el llibre de N'Arias de León està escrit satiritzant els partits liberals; l'heròi es tornà boig, se'ns diu en el capítol primer, de tant de llegir Voltaire, Rousseau, Mably, Dupuy, Volney i altres, i «aconteció, como era de esperar, que don Rodrigo á fuerza de pasar malas noches leyendo los delirios del contrato social y los disparates de que abundan las obras del filósofo de Ferney, se le llegó á resecar el celebro hasta tal punto que los médicos declararon hallarse muy expuesto á un ataque de demencia». Moltes pàgines estàn escrites recordant passatges del Quixot, i fins alguns personatges, encara que no de nom, però sí psicològicament, corresponen als de l'obra d'En Cervantes.

Segons En Rius (II, 446), no es publicà la continuació d'aquesta obra, la qual segons diu l'Asensio és una venjança personal contra determinada persona.

495 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish | of | Miguel Cervantes de Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In two volumes. | Vol. ···. | London : | Knight and Lacey, Publishers, | Pater-noster Row. | 1824. [37-II

p. 171 × 104 mm. c. 140 × 76 mm. (12.º). Vol. I : XXIV pp. + 370 pp.; 12 làms., la primera de frontispici. Vol. II : XII pp. + 393 pp., la següent en blanc s. n.; 14 làms., la primera de frontispici. Làmines dibuixades per Cruickshank; gravades per R. Fenner, Lears. Mig marroquí verd, amb puntes i daurats al llom.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Taula, un extracte de la Vida d'En Cervantes d'En Mayans i Siscar, i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIV); els del segón, Portadella, Portada i el Pròleg de la segona part (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent, ço és : una part en cada volum (pp. 1-370, caps. 1-8 + 1-6 + 1-13 + 1-25 i pp. 5-393, caps. 1-17 + 1-15 + 1-20 + 1-22).

Entre la portadella i la portada s'hi troba un frontispici, on s'hi llegeix : «The | Life & Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish | of | Miguel Cervantes de Saavedra | by | Charles Jarvis, Esqr. | [Gravat.] | Ilustrated by 24 Dessigns by Cruickshank | London. | Knight & Lacey, publishers, | Pater Noster Row.» El gravat que figura en el frontispici és el mateix en els dos volums, i representa la disputa en l'hostal amb motiu de l'albarda. Al verso de la portadella del vol. I s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «W. Sears, Printer, 45, Gutter Lane, | Cheapside, London.»

Els dibuixos d'En Cruickshank tiren a caricatures.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 97.). El frontispici figura reproduït en la *Iconografía*, 447.

496 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche; | traduite de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Filleau de Saint-Martin. | Tome ···. | [Monograma.] | Paris, | Delongchamps, Libraire, | Quai des Agustins, n.º 51. | 1824. [36-II

p. 135 × 89 mm. c. 100 × 58 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 328 pp.; 1 làm. Vol. II : 2 ff. s. n. + 366 pp.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 349 pp.; la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 320 pp.; 1 làm. Vol. V : 319 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VI : 315 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VII : 2 ff. s. n. + 340 pp.; 1 làm. Vol. VIII : 2 ff. s. n. + 344 pp.; 1 làm. Vol. IX : 2 ff. s. n. + 376 pp.; 1 làm. Vol. X : 2 ff. s. n. + 369 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Làmines dibuixades per Choquet; gravades per Suzinot, Pourvoyeur, Lejeune, J. B. Pitzer. Mig xagrí groc, amb puntes (Ruiz).

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.

en els volums primer, segón, terç, quart, setè, vuitè, novè i últim, i pp. 1-4 en el cinquè i sisè).

El text és el d'En Cervantes i el d'En Filleau de Saint Martin. El del primer, va en els sis primers volums i part del setè (pp. 1-326, 1-364, 1-347, 1-318, 5-316, 5-312 i 1-227), anant repartida la primera part de la manera següent: caps. 1-19, 20-33, 34-48; els tres següents, ço és, el quart, cinquè i sisè, més les 227 primeres pàgines del setè contenen tota la segona part, que va dividida així: caps. 1-20, 21-40, 41-58 i 59-73. El text d'En Filleau de Saint Martin comença en la p. 229 del volum setè i comprèn tot el text dels restants (pp. 229-336, 1-342, 1-374 i 1-366; caps. 1-11, 12-31, 32-47 i 48-61). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «De l'Imprimerie de Plassan, | rue de Vaugirard, n.º 15, derrière l'Odéon.»

És una de tantes reproduccions o copies del llibre d'En Cervantes, amb la continuació feta pel traductor d'aquest, En Filleau de Saint Martin.

Les làmines que acompanyen el text, que no es recomanen ni per la composició ni per l'execució, són : un retrat d'En Cervantes dibuixat per En Choquet, que és el que féu les altres làmines que hi ha en aquesta edició. Els gravadors foren : En Suzinot, que féu el retrat; En Pfitzer, les làmines que figuren com frontispicis en els volums cinquè, sisè, novè i desè; En Lejeune, les dels volums tercer i quart; En Pourvoyeur, el frontispici del segón; En Monceau, el del vuitè; el gravador del volum setè és anònim.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), i en el British Museum (Londres, Cerv. 151.). La portada s'ha reproduït en la *Iconografía*, 305.

497 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | por | Miguel de Cervántes Saavedra. | Tomo ···. | Paris, | Baudry, Rue du Coq, n.º 9, | y Teof. Barrois, Quai Voltaire, n.º 11. | 1825. [40-VI

p. 123 × 79 mm. c. 87 × 53 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 364 pp.; 1 làm., amb el retrat de Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 394 pp. Vol. III : 2 ff. s. n. + 392 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 364 pp. Vol. V : 2 ff. s. n. + 368 pp. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 384 pp. Mig xagrí vermell, amb puntes. Caps daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, que diu : «Coleccion | de | las mejores obras | escritas | en lengua española», Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes feta d'En Ríos, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i els Versos (pp. 1-123); els dels volums segón, tercer, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.); els del quart, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Dedicatoria al Comte de Lemos (pp. I-IV, per errada VI).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums corresponen a la primera part (pp. 125-360, 1-390 i 1-387; caps. 1-17, 18-33 i 34-52), i els tres següents, a la segona (pp. 5-359, 1-363 i 1-378; caps. 1-23, 24-48 i 49-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la Portadella s'hi llegeix : «Blois, | en la Imprenta de Aucher-Eloy, Editor. | Se hallará tambien en las librerias de | Paris J. J. Naudin, rue Pavée-Saint-André n.º 9; | Galignani, rue Vivienne, n.º 18 | Treuttel et Wurtz, rue de Bourbon, n.º 17. | Londres, Treuttel et Wurtz, 30, Soho-Square.»

En Rius (I, 75) escriu que aquesta edició segueix el text de l'editada per la R. Academia Española en 1782 (núm. 319), i al nostre entendre té raó, ja que si son model no fou aquesta, forçosament havía d'ésser alguna de les que la segueixen.

El retrat d'En Cervantes que figura en el volum primer, està dibuixat per En Devéria, amb la data de 1824, i gravat per En Sixdeniers; s'ha de dir, però, que no és el mateix que havem assenyalat en el núm. 483.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10916-10921). La portada s'ha publicat en la *Iconografía*, 76.

498 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel Cervantes de Saavedra. | Tomo ···. | [Monograma.] | Paris, | Libreria de Cormon y Blanc. | 1825. [37-V

p. 132 × 86 mm. c. 110 × 63 mm. (18.º, repartit en un plec de dotze i un de sis). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLV pp., la següent en blanc s. n., + 259 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 339 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 11 pp., la següent en blanc s. n. + 304 pp. Vol. IV: 2 ff. s. n. + 344 pp. Relligadura de l'època, en marroquí blau, amb daurats al llom i al pla.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes i Estudi de les seves obres, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLV); els dels volums segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.); i els del tercer, ademés de la Portadella i Portada, la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-11).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-256 i 1-336; caps. 1-26 i 27-52); els dos següents, pertanyen a la segona (pp. 1-300 i 1-340; caps. 1-33 i 34-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la Portadella es llegeix : «Se vende en las librerías de Cormon y Blanc, | Lyon, calle Sala, n.º 30. | Paris calle Montmartre, n.º 167.», i més avall «Imprenta de Durand y Perrin. Lyon.»

En Rius (I, 64) escriu que és edició «de surtido, arreglada según la de Bur-

deos, del año 1804» (núm. 412); potser té raó, per quant està copiada de la de Madrid de 1797 (núm. 377).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 75.

499 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche; | traduite de l'espagnol | de Michel de Cervantes, | par Filleau de Saint-Martin. | Tome ···. | A Paris, | Chez Salmon, Libraire, | Quai des Augustins, n.º 19. | 1825. [37-IV

p. 141 × 89 mm. c. 107 × 63 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 415 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm.; el primer plec d'aquest volum és de 4 pp., els demés en tenen tots sis. Vol. II : 404 pp.; 1 làm. Vol. III : 412 pp.; 1 làm. Vol. IV : 423 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. V : 411 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VI : 410 pp.; 1 làm. Vol. VII : 424 pp.; 1 làm. Vol. VIII: 422 pp.; 1 làm. L'última pàgina porta, per errada d'impremta, el n. 224. Mig xagrí vermell.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i «Avertissement du traducteur» (pp. I-IV); els dels següents, solament Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text comprèn el *Don Quichotte* d'En Cervantes i la continuació feta per En Filleau de Saint Martin; anant repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 5-411) conté els caps. 1-23 de la primera part; el segón (pp. 5-402), els 24-48; el tercer (pp. 5-410), els 39-48, ço és, l'acabament de la primera part i els 1-15 de la segona; el quart (pp. 5-419), els caps. 16-41; el cinquè (pp. 5-407), els caps. 42-66; el sisè (pp. 5-406), els caps. 67-73, o sigui l'acabament del text d'En Cervantes i els caps. 1-25 de la continuació feta per En Filleau de Saint Martin; el setè (pp. 5-421), els caps. 26-43, i el vuitè (pp. 5-419), els caps. 44-61. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, s'hi llegeix : «Imprimerie de Brodard, | a Coulommiers.»

En cada volum s'hi troba una làmina, posada entre la portadella i la portada; van totes elles sense el nom del dibuixant ni del gravador.

N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21759-21766). En el British Museum (Londres, Cerv. 152.) hi ha un exemplar d'aquest any, però no sabem si es tracta d'aquesta edició. Vegi's *Iconografía*, 307.

500 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduction | de Filleau de Saint-Martin; | avec un | essai sur la vie et sur les ouvrages de Cervantes,| par M. Auger, | de l'Académie Française. | Tome ···. | [Monograma.] | Paris, | Delongchamps, Libraire-Éditeur, | Boulevard Bonne-Nouvelle, n.º 3. | 1825. [37-VIII

p. 207 × 130 mm. c. 139 × 78 mm. (8.º). Vol. I : XL pp. + 425 pp., la següent en blanc s. n.;

1 làm., amb el retrat d'En Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 451 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 443 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 460 pp.; 1 làm. Vol. V : 2 ff. s. n. + 455 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 458 pp.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Devéria; gravades per Lefêvre Jeune, A. Fauchery, Dequevauviller, Sixdeniers, P. Pelée. Relligadura en pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, un estudi referent a la Vida i Obres d'En Cervantes (I-XL) i Pròleg de la primera part (pp. 1-14); els dels següents, sols la Portadella i Portada (2 ff. s. n.)

Al verso de la Portadella s'hi llegeix : «On souscrit a Paris : | Chez Baudouin frères, libraires, rue de Vaugirard, n.º 36; | Le Lievre, libraire, boulevard des Italiens, n.º 17; | Persan et C.ie, libraires, rue de l'Arbre-Sec, n.º 22; | A Bruxelles : | Chez Baudouin frères.» I al peu de la pàgina : «De l'imprimerie de Plassan, rue de Vaugirard, n.º 15, | derrière l'Odeon.»

Els sis volums comprenen el Quixot d'En Cervantes i la continuació d'En Filleau de Saint Martin. Els vint-i-set primers capítols (pp. 15-422) van en el volum primer; en el segón s'hi troba tota la resta de la primera part (pp. 1-407), més tres capítols de la segona (pp. 401-448); el tercer conté del 4.t capítol al 40 (pp. 1-439); el quart, del 41 al 73, fi de la segona part del Quixot d'En Cervantes (pp. 1-426), més els quatre primers de la continuació (pp. 427-456); el cinquè comprèn els caps. 5-34 de la continuació d'En Filleau de Saint Martin (pp. 1-452), i el sisè del 35 fins al final (pp. 1-455). Cal advertir que el cap. 73 està copiat tal i com el va traduir en Filleau de Saint Martin, i com a nota porta el 74 d'En Cervantes, traduït per En Plassan. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

L'estudi referent a En Cervantes i la seva obra, fet per En Auger, és interessant, encara que podría dir-se que s'inspira molt en la labor dels anteriors biògrafs; la part crítica és feta amb amplitut de mires; és segurament una de les més serioses que fins aleshores s'havíen fet.

De les làmines que figuren en aquesta edició, se'n féu un tiratge sobre paper de Xina. En la composició i dibuix estàn bé, amb tot i no esser gens encertats els tipus de D. Quixot i Sanxo.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), en el British Museum (Londres, Cerv. 289) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21753-21758). La portada d'aquesta edició figura en la *Iconografía*, 308.

501 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche; | traduite de l'espagnol | de Michel Cervantes, | par Filleau de Saint-Martin. | Tome···. | A Paris, | Chez Corbet Ainé, Libraire, | Quai des Augustins, n.º 61. | 1825. [36-V

p. 170 × 104 mm. c. 106 × 64 mm. (12.º). Vol. I : 1 f. s. n. + 415 pp., la següent en blanc s.

n.; 1 làm. Vol. II : 404 pp; 1 làm. Vol. III : 412 pp.; 1 làm. Vol. IV : 423 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. V : 411 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VI : 410 pp.; 1 làm. Vol. VII: 424 pp.; 1 làm. Vol. VIII : 422 pp.; 1 làm. Sembla que manquen les pàgs. 1 i 2 de tots els volums, que devíen dur la portadella. El vol. VIII, al llom de la relligadura, porta vol. II; i des del volum II porten III, IV, etc., en lloc de II, III. Mig xagrí.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.) i «Avertissement du traducteur» (pp. I-IV); els dels següents, solament la Portada.

El text va repartit de la manera següent : El volum primer conté (pp. 5-411) els caps. 1-23; el segón (pp. 5-402), els caps. 24-38; el tercer (pp. 5-410), els caps. 39-48 de la primera part i els 1-15 de la segona; el quart (pp. 5-419), els caps. 16-41; el cinquè (pp. 5-407), els caps. 42-66; el sisè (pp. 5-406), els caps. 67-73, ço és, l'acabament del *Don Quijote* d'En Cervantes i els caps. 1-25 de la continuació d'En Filleau de Saint Martin; el setè (pp. 5-421), els caps. 5-421, i vuitè (pp. 5-419), els caps. 44-61. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició, gairebé diríem que està formada per exemplars de la impresa aquest mateix any per En Brodard, a Coulommiers (núm. 499), tantes són les semblances que hem vist entre un i altre exemplar.

En el British Museum (Londres, Cerv. 152.) hi figura un exemplar d'aquest any, però no sabem, pels pocs detalls que dóna de l'edició, si és aquesta o la del núm. 499. La *Iconografía*, 309, reprodueix la portada d'aquesta edició.

502 Cervantes | ſaemmtliche Werke. | Aus | der Urſprache neu ueberſetzt. | ··· Baendchen. | Quedlinburg und Leipzig, | bei Gottfried Baſſe. | 1825. [37-VI

p. 130 × 89 mm. c. 112 × 69 mm. (8.º). T. I : 272 pp. T. II : 320 pp. T. III : 272 pp. T. IV: 272 pp. T. V : 320 pp. T. VI : 319 pp., la següent en blanc s. n. T. VII : 1 f. s. n. + 338 pp. T. VIII : 1 f. s. n. + 234 pp. T. IX : 256 pp. T. X : 320 pp. T. XI [··· | 1826.] : 302 pp. T. XII: portada igual a l'anterior, 123 pp., la següent s. n. + 2 ff. s. n. de catàleg. Dotze toms, relligats en sis volums. Cartronet.

Aquesta edició d'obres d'En Cervantes, comprèn el *Don Quijote*, les *Novelas ejemplares*, el *Persiles y Sigismunda* i la tragedia *Numancia*, i una biografía d'En Cervantes.

El *Don Quijote* (Der ſcharfſinnige Junker Don Quixote von la Mancha) ocupa els sis primers volums, i va repartit així : Els preliminars del volum primer contenen Portada, Portadella, una altra Portadella corresponent a la Dedicatoria, la Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i els Versos-elogis (pp. 1-28). Els del volum segón, tercer, cinquè i sisè, Portada i Portadella. Els del quart, Portada, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-13).

El text corresponent a la primera part ocupa els tres primers volums (pp. 29-272, 5-320 i 5-272; caps. 1-20 + 15 + 17), i els tres següents, la segona (pp. 14-272, 5-320 i 5-319; caps. 1-20 + 26 + 27).

Ha d'advertir-se que a la fi de cada volum, a excepció del tercer, algunes pàgines són impreses amb l'interliniat més petit.

Les *Novelas ejemplares* (Moralische Erzählungen), ocupen els volums VII-IX.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Taula, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-11); els del segón, Portada (1 f. s. n.), Taula i Portadella (pp. 1-4), i els de l'últim, solament la Portada i Portadella (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Volum primer, *Das Zigeunermädchen* (La Gitanilla), p. 12-129; *Der grossmüthige Liebhaber* (El amante liberal), p. 130-212; *Rinconet und Cortadillo* (Rinconete y Cortadillo), p. 213-274, i *Die englische Spanierin* (La Española inglesa), p. 275-338. El volum segón, *Der Licentiat Vidriera* (El Licenciado Vidriera), p. 5-48; *Die Stimme des Blutes* (La fuerza de la sangre), p. 48-81; *Der eifersüchtige Estremadurer* (El celoso extremeño), p. 81-141, i *Die vornehme Küchenmagd* (La ilustre fregona), p. 142-234. El volum tercer, *Die beiden Fräulein* (Las dos doncellas), p. 5-69; *Cornelia* (La señora Cornelia), p. 70-136, i *Die betrügliche Heirath und das Gespräch der beiden Hunde Scipio und Berganza* (El casamiento engañoso i Coloquio de los perros), p. 137-256. A la fi d'aquest volum s'hi troba la taula, que segueix al text del *Coloquio de los perros*.

En els volums X i XI hi va el *Persiles y Sigismunda* (Irrfahrten des Persiles und der Sigismunda).

Els preliminars de cada volum comprenen, solament, la Portada i Portadella (pp. 1-4).

El text del volum primer (pp. 5-320), conté els dos primers llibres (pp. 1-163 i 163-320), i el segón (pp. 5-302), els altres dos (pp. 5-208 i 208-302).

L'últim volum, el dotzè, comprèn : Com a fulles preliminars, la Portada i Portadella (pp. 1-4), seguint després el text de la tragedia *Numancia* (pp. 5-102), una Portadella corresponent a la *Biographie des Cervantes* (pp. 103-104) i el text d'aquesta (pp. 105-123). Al verso d'aquesta última pàgina s'hi troba la Taula de materies corresponent a aquest volum. Les dues últimes fulles, que van sense numerar, són destinades a catàleg de llibres.

En aquesta edició hi trobem unes traduccions de les obres d'En Cervantes, que no segueixen cap de les versions anteriors, sinó que apareixen ara per primera vegada. L'autor fou En L. G. Förster.

Aquesta edició és més que res una popularització de l'obra d'En Cervantes. No es pot comparar la versió del *Don Quijote* amb la feta per En Soltau, a qui sembla tingué present el nou traductor; cosa igual pot dir-se referent a les *Novelas*.

Hi ha exemplar de tota l'obra en el British Museum (Londres, Cerv. 10); de la Biblioteca Nacional (Madrid) solament tenim la nota del *Don Quijote*. La portada s'ha reproduït en la *Iconografía*, 508.

503 Werke | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spanischen übersetzt | von | Hieronymus Müller. | In sechzehn Bändchen. | ··· Bändchen. | ··· | ··· | Zwickau, | im Verlage der Gebrüder Schumann. | 1825. [42-VI

p. 107 × 85 mm. c. 86 × 58 mm. (8.º). Vol. I, fins al vol. VIII [··· | ··· Bändchen. | Don Quijote von der Mancha. | ··· Theil. | Zwickau, | ···] : XLIV pp., manquen les pàgs. I i II de tots els volums, que contenen la portadella amb el títol de la col·lecció, + 211 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II : 256 pp.; 1 làm. Vol. III : 254 pp.; 1 làm. Vol. IV : 256 pp.; 1 làm. Vol. V : XVI pp. + 260 pp., la numeració comença equivocadament a la pàg. 7; 1 làm. Vol. VI : 271 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VII : 240 pp.; 1 làm. Vol. VIII : 303 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. IX fins al vol. XII [··· | Lehrreiche Erzählungen. | ··· Theil. | Zwickau, | ··· | 1826.] : XVIII pp. + 1 f. s. n. + 219 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. X : 3 ff. s. n. + 245 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. XI : 3 ff. s. n. + 247 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. XII [··· | 1827.] : 3 ff. s. n. + 216 pp.; 1 làm. Vol. XIII : fins al vol. XV [··· | Persiles und Sigismunda. | ··· Theil. | Zwickau, | ··· | 1827.] : XVI pp. + 240 pp. Vol. XIV : 270 pp.; 1 làm. Vol. XV : 237 pp., la següent en blanc s. n ; 1 làm. Vol. XVI [··· | 1) Numancia, Trauerspiel. | 2) Leben des Cervantes. | Zwickau, | ··· | 1829.]: XV pp., la següent en blanc s. n., + 160 pp.; 1 làm. Làmines gravades per Rosmäsler. Cartronet verd.

Hi ha un altre exemplar amb les portadelles de la col·lecció "Taschenbibliothek der ausländischen Klassiker, in neuen Verdeutschungen." Núms. 127-134, 157-158, 172, 174, 198-200, 244. Sols té làmina el tom XV. Estàn relligats en vuit volums. Cartronet.

Col·lecció de les obres completes d'En Cervantes, que comprèn : *Don Quijote von der Mancha* (vol. I-VIII), *Lehrreiche Erzählungen* (vol. IX-XII), *Irrfahrten des Persiles und der Sigismunda* (vol. XIII-XV), *La Numancia* (vol. XVI), que corresponen als volums 127-134, 157-158, 172 i 174, 198-200 i 244 de la Taschenbibliothek der ausländischen Klassiker.

Els preliminars del volum primer del *Don Quijote* comprenen la Portadella, Portada, Portada especial corresponent al Quixot, Portadella amb la Dedicatoria a Herrn Domherrn von Ampach, la Dedicatoria firmada per En Hieronymus Müller, el Pròleg i Versos d'En Cervantes de la primera part i una nota referent al nom de «Don Quijote» (pp. I-XLIV); els dels segón, tercer, quart, sisè, setè i vuitè, solament Portadella, Portada i una altra Portada corresponent al D. Quixot (pp. 1-6); els del cinquè, Portadella, Portada, Portada del Don Quixot, Dedicatoria al Comte de Lemos i un Advertiment (pp. I-XVI).

El text va repartit de la manera següent : Els quatre primers volums pertanyen a la primera part (pp. 1-211, 7-256, 7-254 i 7-256; caps. 1-16, 17-27, 28-38 i 39-52); els quatre següents, a la segona (pp. 7-260, 7-271, 7-240 i 7-303; caps. 1-18, 19-35, 36-52 i 53-74).

Al davant de la portada de cada volum hi va una làmina representant escenes del Quixot, a excepció de la del primer, que és el retrat d'En Cervantes. Aquelles semblen inspirades en els dibuixos d'En Coypel, però molt adulterats; amb tot i no anar firmades, creiem són obra d'En Rosmäsler, ja que al peu de cada una d'elles hi figura una R, i al costat, la data corresponent a l'any en què es féu el gravat, que resulta ésser el mateix que el de la impressió.

Els preliminars del primer volum de les *Novelas ejemplares* (*Lehrreiche Erzählungen)* comprenen : Portadella, Portada general, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XVIII), seguint després una fulla sense numerar amb l'índex de les novel·les corresponents a aquest volum; els dels següents, Portadella, les dues Portades i l'Índex (3 ff. s. n.).

El text del volum primer (pp. 1-219), conté : *Das Zigeunermädchen* (La Gitanilla), p. 1-126, i *Der freygebige Liebhaber* (El amante liberal), p. 127-219. El del segón (pp. 1-245), *Winkler und Schneidler* (Rinconete y Cortadillo), p. 1-72; *Die Englische Spanierin* (La española inglesa), p. 73-149; *Der Licentiat Glasmann* (El licenciado Vidriera), p. 150-203, i *Die Macht des Bluts* (La fuerza de la sangre), p. 204-245. El del tercer (pp. 1-247), *Der eifersüchtige Estremadurer* (El celoso extremeño), p. 1-66; *Das vornehme Dienstmädchen* (La ilustre fregona), p. 67-170 i *Die beyden Nebenbuhlerinnen* (Las dos doncellas), p. 170-247. El del quart (pp. 1-214), *Signora Cornelia* (Señora Cornelia), p. 1-73; *Die betrügliche Heirath* (El casamiento engañoso), p. 74-99, i *Gespräch zwischen zwey Hunden* (El coloquio de los perros), p. 100-214.

A la fi de l'últim volum s'hi troba una nota referent a *La Tia fingida.*

A l'igual que en els volums del *Don Quijote,* en cada u dels de les novel·les hi ha una làmina; la corresponent al primer volum va firmada per En Rosmäsler, les altres solament porten una R. i la data de quan foren gravades. Les dues primeres i l'última porten l'any del mateix volum, la del tercer la del següent al de la impressió.

Els tres volums XIII-XV contenen el Persiles i Sigismunda.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada general, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XVI), i els altres dos, solament Portadella, Portada general i Portada.

El text va repartit de la manera següent : Volum primer (pp. 1-240), tot el llibre primer i els set primers capítols del segón; volum segón, tot el final del segón llibre i deu capítols del tercer; volum tercer, tot el final del tercer i tot el llibre quart.

L'últim volum de la col·lecció, el XVI, conté la *Numancia,* traducció feta per En R. O. Spazier.

Els preliminars corresponen a la Portadella, Portada general, Portada, un estudi del traductor (pp. I-XV + 1 p. en blanc) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text (pp. 2-138) conté la famosa tragedia cervantina. Segueix a con-

tinuació una Portadella i la Vida d'En Cervantes (pp. 139-160) feta per J. F. En Müller.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 11). La portada del volum primer, corresponent al D. Quixot, s'ha publicat en la *Iconografía*, 510.

504 Der | ſinnreiche Junker | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel Cervantes de Saavedra. | Aus dem Spaniſchen ueberſetzt | durch | Dietrich Wilhelm Soltau. | ··· Theil. | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1825. [38·I

p. 173 × 104 mm. c. 135 × 76 mm. (12.º). Vol. I : XIV pp. + 295 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 393 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 348 pp. Vol. IV: 2 ff. s. n. + 383 pp., la següent en blanc s. n. Volums I-IV de la : «Bibliothek | claſſiſcher Romane | und | Novellen | des | Auslandes». Mitja pasta.

Un volum tercer. [41·IV

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada general de la «Bibliothek | classischer Romane | und | Novellen | des | Auslandes», Portada, Pròleg de l'editor explicant el pla de la Biblioteca i Prefaci del traductor (pp. I-XIV), segueix una Vida d'En Cervantes i observacions referents a les seves obres, el Pròleg de la primera part i la Dedicatoria al Duc de Béjar (pp. 1-36). Els del segón i quart, solament les dues Portades (2 ff. s. n.). Els del terç, les dues Portades (2 ff. s. n.), la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

El text va repartit així : La primera part comprèn els dos primers toms (pp. 39-295 i 1-309; caps. 1-24 i 25-52), i la segona, els dos últims (pp. 11-348 i 1-383; caps. 1-33 i 34-74).

Aquesta traducció no és exactament igual a la que féu En Soltau l'any 1800 (núm. 397), sinó que ara està més corretgida. Per la vida i estudi de les obres d'En Cervantes que figura en en els preliminars, sembla haver-se inspirat en la d'En Ríos (núm. 308).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La reproducció de la portada figura en la *Iconografía*, 509.

505 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva impresion, corregida. | Tomo ···. | [Monograma de l'impressor.] | Paris, | Librería de Cormon y Blanc. | 1825. [38·IV

p. 138 × 86 mm. c. 109 × 62 mm. (18.º, repartit en un plec de dotze i un de sis). Vol. I : XII pp. + 297 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 296 pp. Mig xagrí morat, amb puntes.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, els Versos-elogi, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la primera edició (pp. I-XII). Els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 1-297), conté : *La Gitanilla*, p. 1-81; *El Amante liberal*, p. 83-141; *Rinconete y Cortadillo*, p. 143-187; *La Española inglesa*, p. 189-240; *El Licenciado Vidriera*, p. 241-271, i *La Fuerza de la sangre*, p. 273-297. El volum segón (pp. 1-296), *El Zeloso extremeño*, p. 1-44; *La Ilustre fregona*, p. 45-110; *Las dos Doncellas*, p. 111-158; *La Señora Cornelia*, p. 159-204; *El Casamiento engañoso*, p. 205-221, i el *Coloquio de los perros*, p. 223-296.

Al verso de la Portadella es llegeix : «Se vende en las Librerías de Cormon y Blanc; | En Lyon, calle Sala, n.º 30. | Paris, calle Montmartre, n.º 167», i en el peu de la mateixa pàgina : «Imprenta de Durand y Perrin, Lyon».

Aquesta edició té el mateix tamany que el *Don Quijote* que editaren aquest mateix any Cormon i Blanc (núm. 498); probablement tingueren la intenció aquests editors de fer una col·lecció de les obres d'En Cervantes.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21947-21948).

506 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Madrid, 1826. | Imprenta de D. Miguel de Burgos. [34-VI

p. 154 × 99 mm. c. 129 × 71 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + 400 pp. + 1 f. s. n.; 6 làms. Vol. II: 431 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms., la núm. IX està col·locada abans que la núm. VIII. Pasta de l'època.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada i Advertencia de l'editor, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXIV); els del volum segón corresponen a la Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

Al verso de la portada del volum primer s'hi llegeix una nota que diu : «Se hallará en Madrid en el Almacén de papel de Bue- | no calle del Carmen frente a la de los Negros, y en la | Libreria de Hurtado calle de Carretas. | Igualmente se hallará alli la nueva edición de las nove- | las del mismo Cervantes, en la que se ha añadido la | de «La Tia Fingida», que no la tiene ninguna de las ante- | riores. Dos tomos en 8.º á 24 reales en pasta fina». Una cosa molt semblant es llegeix en l'última pàgina del mateix volum.

Cada volum conté una part : Volum primer, pp. 1-396, caps. 1-52; i el volum segón, pp. 9-426, caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

L'«Advertencia sobre esta edición» és, com ja digué En Rius (I, 76), feta amb paràgrafs de la impresa a Madrid en 1797 (núm. 337), si bé un xic modificats. L'editor ens fa saber que ha seguit el text de la quarta edició de la R. Academia Española, publicada en 1819 (núm. 472). Les làmines que figuren en aquesta edició són copiades de les que es publicaren en la ja esmentada de 1819.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 77.

507 Obras | escogidas | de Miguel de Cervantes. | Nueva Edicion clásica, | arreglada, corregida é ilustrada con notas históricas, | gramaticales y críticas, | por D. Agustin Garcia de Arrieta, | Individuo de número de la Academia Española, y honorario de la | Latina Matritense, etc. | Tomo ···. | Paris. | En la Libreria Hispano-Francesa | de Bossange Padre, calle de Richelieu, n.º 60. | 1826. [40-VII

p. 114 × 78 mm. 90 × 55 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + CCCCXV pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula. Vol. II : XXXIV pp. + 375 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 447 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : XVII pp., la següent en blanc s. n. + 361 pp., la següent en blanc s. n. Vol. V: 3 ff. s. n. + 369 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VI : 3 ff. s. n. + 379 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VII : XLIV pp + 374 pp. + 1 f. s. n. de taula. Vol. VIII : 2 ff. s. n. + 367 pp., la següent s. n., amb la taula. Vol. IX : 2 ff. s. n. + 391 pp., la següent s. n., amb la taula. Vol. X : 2 ff. s. n. + XLV pp. + 3 pp. s. n. + 469 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de taula. Mig vedell granate amb puntes. Llom i caps daurats.

Col·lecció de les «Obras | escogidas | de Miguel de Cervantes», com es llegeix en la Portadella de cada volum, que comprèn : el *Don Quijote*, *Novelas Ejemplares* i *Teatro*.

El volum primer correspòn tot ell a preliminars, i conté : Portadella de la col·lecció (1 f. s. n.), Portada, Portadella del volum, Advertencia de l'editor, la vida d'En Cervantes escrita per En Fernández de Navarrete i l'Anàlisi del Quixot, però «refundido y reducido nuevamente a su único y verdadero objeto», i Notes referents a la Vida i a l'Anàlisi (pp. I-CCCCXV). A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Els volums II-VI comprenen el *Don Quijote*.

Els preliminars del volum primer d'aquest últim (segón de la col·lecció), contenen Portadella, Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XXXIV); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada, i Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XVII), i els dels dos últims, Portadella, Portada i Portadella (3 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 1-292 i 1-399) contenen la primera part (caps. 1-22 i 23-47), i els tres següents

(pp. 1-297, 1-303 i 1-317) la segona (caps. 1-23, 24-48 i 49-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines amb notes aclaratories al text i la Taula de capítols.

Els volums VII-IX de la col·lecció corresponen a les *Novelas Ejemplares.*

Els preliminars del volum primer (setè de la col·lecció), són : Portadella, Portada, Portadella, Pròleg de l'editor i el Pròleg i Dedicatoria d'En Cervantes (pp. I-XLIV); els dels segón i terç, Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : El primer volum (pp. 1-356), conté : *El Curioso impertinente,* p. 1-77; *El capitan cautivo,* p. 81-151; *El amante liberal,* p. 155-240; *La española inglesa,* p. 243-317, i *La fuerza de la sangre,* p. 321-356. El segón (pp. 3-357), *Las dos doncellas,* p. 3-71; *La Señora Cornelia,* p. 75-140; *La Tia fingida,* p. 143-173; *La Gitanilla de Madrid,* p. 177-290; *Rinconete y Cortadillo,* p. 293-357. El terç (pp. 3-354), *El Licenciado Vidriera,* p. 3-47; *El zeloso Estremeño,* p. 51-113; *La Ilustre Fregona,* p. 117-211; *El casamiento engañoso,* p. 215-238, i *El Coloquio de los Perros,* p. 241-354.

Cal advertir que en l'últim volum de les *Novelas* s'hi troba, a continuació del text d'aquestes i amb la sola separació d'una portadella, una Advertencia, «La Adjunta al Parnaso» i les següents composicions poètiques : el romans «Los Zelos», i els sonets «Al túmulo del rey Felipe II en Sevilla», «A la entrada del Duque de Medina en Cadiz», «A un valenton metido á pordiosero», «A un Ermitaño» i «A la muerte de Fernando de Herrera» (pp. 355-382).

Davant de cada novel·la s'hi troba una portadella, i a la fi de cada volum, en les últimes pàgines, notes il·lustratives al text i la Taula de materies.

L'últim volum (el desè de la col·lecció) va dedicat al *Teatro.*

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Portadella, Pròleg de l'editor, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la primera edició (pp. I-XLV).

El text (pp. 1-457), conté : *La Numancia* (que comença amb una portadella, al verso de la qual s'hi troba el repartiment), 1 f. s. n. + pp. 1-93; *La Entretenida,* p. 95-218; una portadella, on s'hi llegeix : «Entremeses» (pp. 219 i 220), i a continuació els següents : *El juez de los divorcios,* p. 221-239; *El Rufian Viudo,* p. 214-267; *La elección de los alcaldes de Daganzo,* p. 269-293; *La guarda cuidadosa,* p. 295-323; *El vizcaino fingido,* p. 325-353; *El retablo de las maravillas,* p. 355-379; *La cueva de Salamanca,* p. 381-407; *El viejo zeloso,* p. 409-436, i *Los dos habladores,* p. 437-457.

A la fi del volum s'hi troben algunes pàgines amb notes i la Taula de materies.

Al verso de la portadella general, o sigui la primera, s'hi llegeix en els sis primers volums : «Mejico. | Libreria de Bossange padre y C.ia | Londres. | Martin Bossange & C.o, 14, Great Marlborough | Street. | Vicente Salva, 124, Regent

Street.», i al peu de la mateixa : «Paris, en la imprenta de Fermin Didot, | calle de Jacob, n.º 24»; però en els quatre últims, el lloc on es va imprimir no fou el mateix, puix diu : «Paris — En la imprenta de Rignoux, | calle de Francs-Bourgeois, S.-Michel, n.º 8.» Al verso de la portada, s'hi llegeix, a tall de lema, un fragment de l'epístola *Ad Pisones* d'Horaci.

L'edició del *Don Quijote* que arranjà i corretgí En García de Arrieta, mereix forta censura per haver suprimit les novel·les del *Curioso impertinente* i del *Cautivo* (caps. 33-35 i 39-41), la qual cosa fa que el nombre de capítols corresponent a la primera part sigui diferent del de les edicions anteriors en llengua castellana; s'excusa d'aquesta falta, dient (I, XXXI) que En Cervantes en la segona part, manifesta «que el defecto de esta novela (es refereix a *El curioso impertinente)* no es ser mala o mal razonada, sino ser agena de aquel lugar, y no tener que ver con la historia de D. Quijote», i sobre la intercalació d'aquestes dues novel·les escriu en altra part «que muchos, llevados de la atención que piden las hazañas de D. Quijote, no la darían a las dos novelas, y pasarían por ellas, ó con priesa ó con enfado»; aquest fou el motiu de què mutilés el text el nou editor, creient que feia «un verdadero servicio a los lectores del Quijote y aun a esta misma obra»; nosaltres, malgrat el que digué En Cervantes, no trobem justes les paraules que té l'editor per a les dues esmentades novel·les, titllant-les d'«episodios tan inútiles como prolijos e importunos».

També en l'Advertencia del primer volum analitza les dues edicions de la R. Academia Española, la de 1780 (núm. 308) i 1819 (núm. 472), així com la d'En Pellicer (núm. 378); en la primera, li mereix paraules de censura el judici que fa En Ríos del llibre d'En Cervantes al veure-hi la imitació d'Homer, Virgili i Tasso, i referent a la tercera té paraules d'elogi per la Vida d'En Cervantes, però al parlar de les notes, diu (I, XXIII) que «es bien sabido y confesado de todos los inteligentes (no diu qui són) que pecan unas por difusas y prolijas, otras por inoportunas y violentamente traidas, y otras por inútiles, fútiles ó de muy poca importancia», i tot seguit fa saber que ell se n'aprofitarà, reduint-les, alleugerint-les «que es á lo que debe reducirse toda nota ó comentario de cualquiera obra clásica».

Ens fa saber que proposa correccions al text per a millorar-lo, no estant conforme amb el de la R. Academia, edició de 1819.

Les notes il·lustratives que posa l'editor a la fi de cada volum estàn en llur major part copiades de les de l'Academia d'En Pellicer, anant signades amb una A o P respectivament; les que porten la inicial E corresponen a l'editor. Pel que fa referencia a aquestes, podem dir que n'hem vist, com la que figura en la pàg. 304, corresponent a llibres de cavalleríes, que està copiada d'En Bowle, puix esmenta les mateixes edicions que assenyala el crític anglès en la llista d'autors citats en les anotacions, i moltes altres són definicions copiades d'En Covarrubias o del *Diccionario* de l'Academia Española.

És cosa dificilíssima dir l'edició que serví de model a En García de Arrieta per a la seva; a cada moment sembla seguir un text diferent; així veiem que de vegades copía la primera:

Madrid, 1605 (núm. 2)	Madrid, 1605 (núm. 5)	García de Arrieta
f. 6 v.° Y diziendo esto, fué a tener el estribo a don Quixote ...	f. 6 v.° Y diziendo esto, fué a tener del estribo a don Quixote ...	I, p. 17. Y diciendo esto fué a tener el estribo a D. Quijote ...
f. 12 v.° ... pagadle luego sin mas replica ...	f. 12 v.° ... pagalde luego sin mas replica ...	I, p. 35. ... pagadle luego sin mas replica ...
f. 19. ... abrid essa ventana, y echadle al corral ...	f. 19. ... abrid essa ventana, y echalde al corral ...	I, p. 54. ... abrid esa ventana y echadle al corral ...
f. 21. Lleuadle a casa y leedle, y vereis ...	f. 21. Lleualde a casa y leelde, y vereis ...	I, p. 59. Llevadle a casa y leedle, y vereis ...

Com es pot veure en l'anterior acarament, el text del modern editor, segueix en certs passatges el de la primera edició. Ja veurem com en els posats a continuació, segueix la segona impressió d'En Cuesta feta en 1605:

Madrid, 1605 (núm. 2)	Madrid, 1605 (núm. 5)	García de Arrieta
f. 2 v.° ... quando ahogó a Anteo el hijo ...	f. 2 v.° ... quando ahogó a Anteon el hijo ...	I, p. 5. ... cuando ahogó a Anteon el hijo ...
f. 9. ... y sin las preuenciones referidas, y que ...	f. 9. ... y sin las preuenciones recebidas, y que ...	I, p. 25. ... y sin las prevenciones recebidas, y que ...
f. 32. Preguntele yo, que de que se reya? ...	f. 32. Preguntele, que de que se reía? ...	I, p. 90. ... preguntele que de que se reía ...
f. 43 v.° Tal piensa que adora a vn Angel ...	f. 41 v.° Tal piensa que adora vn Angel ...	I, p. 115. Tal piensa que adora un angel ...

En canvi, en l'acarament que va a continuació, veiem que no segueix cap text de les impressions d'En Cuesta de 1605, sinó que s'inclina al que donà tres anys després l'esmentat impressor:

Madrid, 1605 (núm. 2)	Madrid, 1605 (núm. 5)	Madrid, 1608 (núm. 9)	García de Arrieta
f. 1 v.° ... para comprar libros de caualle-rias en que leer ...	f. 1 v.° Igual.	f. 1 v.° ... para comprar libros de caualle-rias que leer ...	I, p. 3. Igual al número 9.
f 3. ... que auian sido de sus visabuelos...	f. 3. »	f. 2 v.° ... que auian sido de sus visaguelos	I, p. 6. Igual al número 9.
f. 7. ... el pan candeal ...	f. 7 v.° »	f. 7. ... el pan candial ...	I, p. 20. Igual al número 9.
f. 9 v.° Acabo de cerrar la noche, pero con ...	f. 9 v.° »	f. 8 v.° Acabó de cerrar la noche con ...	I, p. 26. Igual al número 9.

Com s'ha pogut veure, aquí se segueix el text de la tercera impressió d'En Cuesta, però altres vegades se separa de les tres, com en el cap. III, entre altres passatges que podríem esmentar:

Madrid, 1605 (núm. 2)	Madrid, 1605 (núm. 5)	Madrid, 1608 (núm. 9)	García de Arrieta
f. 9 v.° Admiraronse de tan estraño genero de locura, y fueronselo ...	f. 9 v.° Igual.	f. 8 v.° Admirandose de tan estraño genero de locura, fueronselo ...	I, p. 26. Admirándose de tan estraño género de locura, fuéronsele ...

Es veu, pels acaraments que portem fets, com tan aviat segueix el text de la primera, com el de la segona o el de la tercera, o bé difereix de les tres, i cosa igual podríem dir al comparar-lo amb el de la R. Academia Española en la primera i quarta de les seves edicions:

Academia, 1780 (núm. 308)	Academia, 1819 (núm. 472)	García de Arrieta	
I, p. 3. Con estas y semejantes razones perdia el pobre caballero el juicio ...	I, p. 3. Con estas razones perdia el pobre caballero el juicio ...	I, p. 3.	Igual al núm. 308.
I, p. 9. ... sin llevar otro que el que su caballo queria ...	I, p. 10. ... sin llevar otro que aquel que su caballo queria ...	I, p. 12.	»
I, p. 33. ... no se podia tener en el borrico ...	I, p. 40. ... no se podia tener sobre el borrico ...	I, p. 46.	»
I, p. 45. *El Monserrato* de Cristóbal de Virues ...	I, p. 54. *El Monserrat* de Cristóbal de Virues ...	I, p. 63.	»
I, p. 151. ... y machacándole malamente ...	I, p. 183. ... y machucándole malamente ...	I, p. 212.	»

I seguint així, encara podríem afirmar que copía En Pellicer, com en els dos passatges següents:

Madrid, 1797 (núm. 378)	García de Arrieta	
I, p. 115. Preguntaronle sus compañeros si habia cenado y respondió que si	I, p. 112.	Igual.
II, p. 42. ... sin temor alguno, cualesquiera riñas, batallas ...	I, p. 192.	»

I encara podríem presentar molts més acaraments, demostrant que el text d'En García de Arrieta no està fonamentat exclusivament en cap edició, sinó que l'establía segons son criteri, com ho demostren els següents passatges del cap. II de la primera part : «...propuso hacerse armar caballero...»* (p. 11); «con esto se

* Les edicions esmentades anteriorment, diuen : «propuso de hacerse».

aquietó y prosiguió...»[1] (p. 12); «mirando a todas partes por ver si descubria»[2] (p. 14), i molts d'altres.

Per tant, el text d'En García de Arrieta no en segueix cap; «navega sin brújula» escrigué En Cortejón *(Don Quijote,* I, p. CXLV), i té molta raó.

Al descriure els preliminars del volum VII, el primer corresponent a les *Novelas Ejemplares,* hem assenyalat un «prólogo del Editor», el qual ve a esser una nota crítica del text d'aquesta obra d'En Cervantes. Analitza una per una totes les novel·les que es publicaren en 1613, afegint la del *Curioso Impertinente,* la del *Cautivo* i *La tía Fingida,* incluint-hi també l'*Adjunta al Parnaso,* dividint-les en dues classes, o siguin «novelas serias» i «novelas jocosas», corresponent a la primera divisió les set primeres, i les altres nou a la segona. A això es deu que l'ordre de les novel·les sigui alterat, com s'ha vist anteriorment.

Molt podría dir-se referent a la crítica i als models que se suposa serviren per al text d'En Cervantes; recullí el nou editor tot quant corría referent a aquest assumpte, i no es cuidà de destruir cap de les conjectures que amb més o menys fonament havíen fet els anteriors biògrafs d'En Cervantes, com per exemple la de què l'alemany Gaspar Barth fou qui donà idea a l'autor castellà per a *El Licenciado Vidriera.*

Referent a les notes que es troben a la fi dels volums VII-IX, corresponents al text de les *Novelas,* direm que les del primer pertanyen a les dues primeres novel·les, i les notes són gairebé totes d'En Pellicer i de l'Academia; però, les dels dos volums següents, que no porten cap inicial, són d'En García de Arrieta, i cal dir que valen ben poca cosa. L'erudit crític En F. de Icaza ens diu que tenint a la vista les obres d'En Pellicer i d'En Fernández de Navarrete féu el seu treball el nou comentador,[3] i té raó; tant és així, que algunes de les poesíes que figuren a la fi del volum terç de les *Novelas* (novè de la col·lecció) es copiaren de les biografíes que d'En Cervantes feren els dos esmentats acadèmics de la Historia.

L'últim volum de la col·lecció va destinat al *Teatro.* En el pròleg no ens diu l'editor res de nou : quatre conceptes generals, l'argument d'alguna obra teatral d'En Cervantes, i prou. El criteri que li mereix Cervantes dramaturg, és que de les comedies conegudes, les úniques que no són indignes del seu autor són *La Numancia* i *La Entretenida,* i «las demás comedias... por honor de su nombre no debieran haber visto la luz pública». Celebrant i alabant tot seguit els *Entremeses,* observa que és llàstima que En Cervantes no s'hagués dedicat amb més entusiasme al cultiu d'aquest genre.

Les obres teatrals d'En Cervantes, que formen el volum X d'aquesta edició, ja les hem esmentades anteriorment. Cal dir que no en publicà el text íntegre,

1. En les altres esmentades edicions, «se quietó».
2. En les altres esmentades edicions, «descubriria».
3. *Las novelas ejemplares y sus críticos,* Madrid, 1915, p. 75.

sinó que hi féu fortes supressions. En Rius, amb gran paciencia, comptà els versos que manquen en *La Numancia,* i diu que són 477; nosaltres sols direm que en la primera jornada es troben a faltar uns 12 versos en la primera escena i 8 en la segona, tot i essent aquesta jornada la que té menys supressions. Referent a *La Entretenida,* vegi's les que assenyala En Rius, 332.

Les notes que il·lustren aquest volum, mereixen el mateix judici que les de les novel·les.

Hi ha exemplar d'aquesta col·lecció en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Z. 44933 (1-7)-44936). La portada del *Don Quijote* ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 77*.

508 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol | par Filleau de Saint-Martin; | précédée | d'une notice historique sur la vie et les ouvrages | de Cervantes, | Par M. Pr Mérimée. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | A. Sautelet et Cie, Libraires, | Place de la Bourse. | 1826. [39·1

p. 201 × 134 mm. c. 143 × 84 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLVIII pp.; manquen les p. XIX-XX + 391 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 1 f. s. n. + 394 pp., manca la portadella. Vol. III : 1 f. s. n. + 399 pp., la següent en blanc s. n., manca la portadella. Vol. IV : 1 f. s. n. + 490 pp., manca la portadella. Vol. V : 2 ff. s. n. + 443 pp. (marcada equivocadament com 143); la següent en blanc s. n. Vol. VI : 1 f. s. n. + 447 pp., la següent en blanc s. n., manca la portadella. Mig xagrí amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), una Vida d'En Cervantes i estudi de la seva obra feta per En Mérimée i el Pròleg de la primera part (pp. I-XLVIII); els dels següents, solament la Portada (1 f. s. n.), a excepció del cinquè, que té Portadella i Portada (2 ff. s. n.). En l'exemplar d'En Bonsoms, en els volums segón, terç, quart i sisè, hi manca la Portadella.

Els quatre primers volums comprenen el Quixot d'En Cervantes, els dos últims la continuació feta per En Filleau de Saint Martin. El volum primer (pp. 1-388) conté els primers 27 capítols; el segón (pp. 1-391), el complement de la primera part (caps. 28-48); el terç (pp. 1-395), del 1 al 32 inclusiu de la segona part, i el quart (pp. 1-486), del 33-73; el cinquè (pp. 1-440) comprèn els dos primers llibres d'En Saint Martin, o siguin els 32 primers capítols, i el sisè (1-444), els altres dos, o siguin del 33 al 61 inclusiu. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Imprimerie | de A. Barthelemy, | rue des Grands-Augustins, n.º 10.»

La Vida d'En Cervantes i les notes crítiques referents a la seva obra, cert

que no aporten cap novitat a la biografía, però sí a l'estudi del Don Quixot. Sembla que s'hi ha seguit l'obra d'En Pellicer.

Seguint la traducció d'En Filleau de Saint Martin fa estrany el veure el pròleg del Don Quixot, si bé ja l'havem vist també en altres edicions, com les núms. 235 i 266; però ara no hi ha el pròleg d'En Thémiseul de S. Hyacinthe, sinó que, com ja manifesta En Rius (I, 530), el text del pròleg és d'En Florian.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, 21767-21772). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 310.

509 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche, | traduction de Filleau de Saint-Martin. | Edition mignonne. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | Lugan, Libraire-Éditeur, | passage du Caire, n.º 121. | 1826. [36-IV

p. 106 × 63 mm. c. 81 × 46 mm. (8.º). Vol. I [... | 1826.] : 2 ff. s. n. + 380 pp.; 3 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II [... | 1827.] : 386 pp.; 1 làm. Vol. III : 387 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. IV : 403 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. V : 446 pp.; 3 làms. Vol. VI : 450 pp.; 2 làms. Vol. VII : 455 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VIII : 443 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Les làmines són dibuixades per Ulisse Denis, Tassaert, Chasselat; gravades per Paul Legrand, Dulompré. Mig xagrí vermell amb puntes.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), una breu Vida d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-31); els dels següents, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text conté el d'En Cervantes i la continuació feta per En Filleau de Saint Martin, repartit així : I, pp. 33-377, caps. 1-21; II, pp. 5-384, caps. 22-37; III, pp. 5-384, caps. 38-52 de la primera part i 1-7 de la segona; IV, pp. 5-400, caps. 8-32; V, pp. 5-442, caps. 33-61, i VI, pp. 5-446, caps. 62-73, del text cervantí i els 22 primers de la continuació feta per En Filleau de Saint Martin; VII, pp. 5-452, caps. 23-41, i el VIII, pp. 5-440, caps. 42-61. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «De l'imprimerie de Didot le jeune, | rue des Macons-Sorbonne, n.º 13.»

Apart del retrat d'En Cervantes, firmat sols pel gravador Legrand, de les làmines en foren dibuixades 5 per En Chasselet; 4, per En Tassaert; 2, per En Denis, i 4 d'anònimes; el ja esmentat Legrand en gravà 9; En Dulompié, 2, i les restants, que són anònimes, són les mateixes que no porten el nom del dibuixant.

El pròleg de la primera part està traduït per En Thémiseul de S. Hyacinthe. Vegi's núm. 235.

En el British Museum (Londres, cerv. 154.) n'hi ha un exemplar incomplet; és complet el de la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21773-21780). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 311.

510 Obras | escogidas | de Miguel de Cervantes. | Nueva Edicion clásica, | arreglada, corregida é ilustrada con notas históricas, | gramaticales y críticas, | por D. Agustin Garcia de Arrieta, | Individuo de número de la Academia española, y honorario | de la Latina Matritense, etc. | Tomo ···. | [Escut.] | Paris. | Imprenta de Fermin Didot. | Calle de Jacob, n.º 24. | 1827. [42-VI

p. 114 × 72 mm. c. 90 × 54 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + CCCCXV pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de taula; 1 làm. i 1 facsímil. Vol. II : XXXIV pp. + 375 pp., la següent en blanc s. n.; 1 mapa. Vol. III : 2 ff. s. n. + 447 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : XVII pp., la següent en blanc s. n., + 361 pp., la següent en blanc s. n. Vol. V : 2 ff. s. n. + 369 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 379 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VII [... | Paris. | Imprenta de Rignoux, | Calle des Francs-Bourgeois Saint-Michel, n. 8. | 1827.] : XLIV pp. + 374 pp. + 1 f. s. n. de taula. Vol. VIII : 2 ff. s. n. + 367 pp., la següent s. n. Vol. IX : 2 ff. s. n. + 391 pp., la següent s. n. Relligadura en pell vermella de l'època, daurats els talls i els plans. Al full de guarda, escrit de lletra d'En Rius : «Regalo del Sr. Marqués | de Dos Hermanas, | 20 Novbre. del 1872. | L. Rius.» | El volum cinquè procedeix d'un altre exemplar, relligat en pasta.

Altre exemplar dels sis volums primers, sense la portadella del volum primer i el mapa del segón (113 × 70 mm.). En pasta, amb l'ex-libris de la biblioteca de J. Givanel. [42-III

Aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes conté : El *Don Quijote* (vols. II-VI), les *Novelas Ejemplares* i poesíes (vol. VII-IX), i el teatre (vol. X), si bé aquest últim volum manca a l'exemplar d'En Bonsoms.

El volum primer està format tot ell per la *Vida de Cervantes*, escrita per En Fernández de Navarrete, i l'*Analisi del Quijote*, fet per En Ríos, i és del següent contingut : Portadella (1 f. s. n.), Portada, Portadella, on s'hi llegeix : «Vida de Cervantes, | y | Analisis del Quijote», Advertencia, Vida d'En Cervantes, Portadella i Anàlisi del Quixot i Notes (p. I-CCCCXV). A la fi d'aquest volum s'hi troba un facsímil d'En Cervantes i la Taula.

Els preliminars dels volums segón al sisè, que comprenen el *Don Quijote*, són : els del segón, Portadella, Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXXIV); i els del terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.); els del quart, Portadella, Portada, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XVII).

El text va repartit de la manera següent : Tota la primera part, ocupa els volums segón i terç (pp. 1-292 i 1-399; caps. 1-22 i 23-47), i la segona va en els quart al sisè (pp. 1-297, 1-303 i 1-317; caps. 1-23, 24-48 i 49-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines destinades a notes i la Taula de capítols. Ha d'advertir-se que en el volum primer del *Don Quijote*, abans de la Taula, hi ha un mapa acolorit, que ens ha semblat copia del de l'Academia (núm. 308) amb l'itinerari de la ruta feta per D. Quixot.

Els volums següents, del setè al novè, contenen les *Novelas Ejemplares* i poesíes.

Els preliminars d'aquests tres, són : El del setè, Portadella, Portada, Portadella, dos Pròlegs (el de l'editor i el d'En Cervantes) i la Dedicatoria d'aquest al Comte de Lemos (pp. I-XLIV); i els dels altres dos, Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit així : Volum setè (pp. 1-356), les novel·les *El curioso impertinente*, p. 1; *El capitan cautivo*, p. 81; *El amante liberal*, p. 155; *La española inglesa*, p. 243, i *La fuerza de la sangre*, p. 321. Els del vuitè (pp. 3-357), *Las dos doncellas*, p. 3; *La señora Cornelia*, p. 75; *La tia fingida*, p. 143; *La Gitanilla*, p. 177; *Rinconete y Cortadillo*, p. 293. En l'últim volum s'hi troba : *El licenciado Vidriera*, p. 3; *El Zeloso extremeño*, p. 51; *La ilustre fregona*, p. 117; *El casamiento engañoso*, p. 215, i *El coloquio de los perros*, p. 241; també s'hi troba *La adjunta al Parnaso*, p. 359, i les poesíes : *Los Celos*, *Al túmulo de Felipe II en Sevilla*, *A la entrada del Duque de Medina en Cadiz*, *A un valenton metido a pordiosero*, *A un Ermitaño* i *A la muerte de Fernando de Herrera.* A la fi de cada volum hi ha unes notes aclaratories al text i la Taula de capítols.

Com es pot veure, aquesta edició segueix la que féu l'any anterior el mateix editor, i fins gairebé diríem que és la mateixa amb portades diferents; per tant, el contingut del volum desè, que manca en aquest exemplar que descrivim, es pot trobar en la descripció que hem fet en el núm. 507, així com el nostre judici del treball que féu En García de Arrieta.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12231. bbb. 2.). La portada del Quixot s'ha reproduït en la *Iconografía*, 80.

511 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion en miniatura | enteramente conforme a la ultima corregida | y publicada por la Real Academia Española. | [Monograma de l'editor.] | Paris | en la Imprenta de Julio Didot, | Calle del Puente de Lodi, n.º 6. | 1827. [38-V

p. 122 × 78 mm. c. 102 × 59 mm. (16.º). 2 ff. s. n. + XXII pp. + 1 f. s. n. + 616 pp.: 9 làms. 1 mapa. Les làmines són gravades per E. Stalker. Relligadura de l'època, en vedell amb daurats especials, al llom i als plans, al·lusius a l'obra; talls daurats (Simier). Portadella apedaçada.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria d'En Joaquim María de Ferrer «Al | escritor alegre, | al | regocijo de las Musas, | al | famoso todo, | al admirable é inimitable autor | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | erige y dedica | este pequeño monumento | de la tipografía y calcografía moderna | su apasionado admirador...», un tercet del *Viaje del Parnaso*, Advertencia de l'editor, Portadella corresponent a la primera part de l'obra, els preliminars de la segona edició del *Don Quijote*, impresa a

Madrid per En Juan de la Cuesta, en 1605 (núm. 5), o sigui : Tassa i Privilegis per a Castella i Portugal, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (I-XXII), i una taula on s'assenyalen els passatges corresponents a l'itinerari de D. Quixot (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-585) va repartit així : El de la primera part ocupa les pp. 1-278 (caps. 1-52); en la 279 hi ha la Portadella corresponent a la segona part, seguint després els preliminars d'aquesta, que van en les pp. 281-288, i són : Tassa, Aprovacions, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg; el text de la segona part comprèn les pp. 289-585 (caps. 1-74). A la fi del volum, s'hi troben les notes que figuren en la quarta edició de la R. Academia Española (núm. 472) i la Taula de capítols (pp. 587-616).

Les làmines que figuren en aquesta edició, són nou, gravades per Stalkers; vuit corresponen al text de la novel·la (quatre a cada part), copiades de les de l'edició de Madrid de 1797 (núm. 377), i l'altra és el retrat d'En Cervantes copiat del que féu N'Ametller per a la *Vida* que publicà En Fernández de Navarrete (Madrid, 1819, núm. 474). A la fi del volum s'hi troba un mapa amb l'itinerari seguit per D. Quixot en les tres eixides que féu. Aquesta carta geogràfica ens ha semblat copiada de la que porta la primera edició de la R. Academia Española (núm. 308).

Per l'«Advertencia del Editor» sabem que es féu aquesta edició microscòpica al veure que els llibreters anglesos n'havíen fet una de les obres d'En Shakespeare; la part tipogràfica es confià a En Juli Didot, el paper «es el vitela más delicado que se conoce de la acreditada fábrica de Annonay, de los Sres. Montgolfier hermanos». Cert que el paper és finíssim, però també ha de dir-se que no és gens apreciable, per lo qual estem d'acord amb En Salvà (*Catálogo*, 1572) al dir que és una llàstima que «la gran cantidad de cloruro de cal que pusieron a la pasta del papel para aumentar su blancura, lo haya cubierto de manchas amarillas que con el tiempo se van aumentando»; arribarà dia que el paper d'aquesta edició semblarà ordinaríssim, dificultant en gran manera la lectura del text.

El text que segueix aquesta edició és el de la R. Academia Española, imprès en 1819 (núm. 472).

Es difícil el dir si les col·leccions cervantines de les biblioteques de Madrid, París i Londres, que esmentem en el nostre Catàleg, tenen o no exemplar d'aquesta edició o de la que segueix; En Rius tampoc féu observar les diferencies entre uns i altres exemplars. La portada d'aquesta edició pot veure's en la *Iconografía*, 78.

512 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion en miniatura. | Paris | Imprenta de Julio Didot Mayor. | 1827. [38-V

p. 121 × 79 mm. c. 102 × 59 mm. (16.º). 2 ff. s. n. + XXII pp. + 616 pp. + 1 f. s. n.; 9 làms. i 1 mapa. Les làmines són gravades per E. Stalker. Relligadura en vedell negre, amb daurats al·lusius a l'obra, als plans i gofrats al fred; talls daurats (Simier).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada-frontispici gòtica amb un bust en la part superior, que vol esser el d'En Cervantes, en el mig les figures de Sanxo i Don Quixot i en la part inferior o sòcol un fris representant l'escena de les tamborelles que féu D. Quixot quan Sanxo se n'anà de Serra Morena cap al Toboso (2 ff. s. n.), Dedicatoria de l'editor, «Al | escritor alegre, | al | regocijo de las Musas, | al | famoso todo, | al | admirable é inimitable autor | del | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | erige y dedica | este pequeño monumento | de la | tipografia y calcografia moderna | su apasionado admirador | Joaquín Maria de Ferrer», tres versos del *Viaje del Parnaso*, Advertencia de l'editor, Portadella, on s'hi llegeix : «El Ingenioso hidalgo | Don Quijote de la Mancha. | Parte I.», Tassa d'En Juan Gallo de Andrada (Valladolid, 20 desembre 1604), Privilegi donat en nom del rei per En Juan de Amezqueta (Valladolid, 26 setembre 1604), un altre Privilegi (Valladolid, 9 febrer 1605), Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i els Versos-elogis (pp. I-XXII).

El text de la primera part comprèn les pp. 1-278 (caps. 1-52), seguint després una Portadella, en la qual s'hi llegeix : «El Ingenioso hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Parte II.», Tassa donada per Hernando de Vallejo (Madrid, 21 octubre 1615), Aprovacions d'En Gutierre de Cetina (Madrid, 5 novembre de 1615), Josef de Valdivielso (Madrid, 17 març 1615) i Marquez Torres (Madrid, 27 febrer 1615), Privilegi signat per En Pedro de Contreras en nom del rei (Madrid, 30 març 1615), Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part, tots aquests preliminars, corresponents a la segona part, van en les pp. 279-288; el text d'aquesta, ocupa les pp. 289 a la 585.

A la fi del volum s'hi troben les Notes que figuren en l'última edició de la R. Academia Española (Madrid, 1819, núm. 472) i la Taula de capítols (pp. 587-616), més una pàgina amb l'«explicación de los números que señalan en la carta» referent als punts on es descriuen els principals fets de la novel·la, i un mapa amb l'itinerari de Don Quixot.

La part artística d'aquesta edició, apart del de la carta geogràfica, consisteix en vuit làmines, copia de les que acompanyen a la impresa a Madrid en 1797 (núm. 377), i el retrat d'En Cervantes, copia del que figura en la *Vida* escrita per En Fernández de Navarrete i publicada per la R. Academia Española (núm. 474).

D'aquesta edició se'n feren exemplars en paper de Xina.

Acarat un exemplar d'aquesta edició amb un de l'anterior es veurà que són exactament iguals; no hi ha més diferencia que la portada.

Vegi's, referent al Quixot que imprès per En Didot en 1827 figura en les

col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París) i British Museum (Londres), ço que hem dit en el número anterior. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 79.

513 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel Cervantes de Saavedra. | Tomo ···. | [Floró.] | Paris, | Libreria de Cormon y Blanc. | 1827. [37-VI

p. 134 × 82 mm. c. 106 × 59 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + LXVII pp., la següent en blanc s. n., + 212 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 301 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 267 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : 2 ff. s. n. + XII pp. + 282 pp. Vol. V : 2 ff. s. n. + 284 pp. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 273 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), la «noticia de la vida y de las obras de Cervantes», escrita per En Quintana, la Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg i Versos de la primera part (pp. I-LXVII); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.); i els del quart, Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part comprèn els tres primers volums (pp. 1-209, 1-298 i 1-264; caps. 1-19, 20-34 i 35-52); el de la segona, els tres últims (pp. 1-278, 1-280 i 1-269; caps. 1-24, 25-49 i 50-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al peu de l'última pàgina de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «Lyon, Imprenta de C. Coque, | calle del palacio del Arzobispo», i al verso de cada portadella, s'hi llegeix : «Se vende en la Librería de Cormon y Blanc. | En Lyon, calle Sala, n.º 30. | En París calle Montmartre, n.º 167.»

El text d'aquesta edició segueix el de la impresa a París en 1825, editada pels mateixos (núm. 498).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 51). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 81.

514 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol | par Filleau de Saint-Martin; | précédée | d'une notice historique sur la vie et les ouvrages | de Cervantes, | Par M. Pr Mérimée. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | Imprimerie d'Auguste Barthelemy, | Rue des Grands-Augustins, n.º 10. | 1827. [39-I

p. 201 × 129 mm. c. 142 × 82 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLVIII pp. + 391 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 394 pp. Vol. III : 2 ff. s. n. + 399 pp., la següent en blanc

s. n. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 490 pp. Vol. V : 2 ff. s. n. + 443 pp., la següent en blanc s. n. Les pàgines 439-440 són mal relligades. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 447 pp., la següent en blanc s. n. Mig marroquí marró, amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), una breu «Notice historique sur la vie et les ouvrages de Cervantes», feta per En Mérimée, i Pròleg de la primera part (pp. I-XLVIII); els dels següents, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

Els dos primers volums comprenen la primera part del Quixot d'En Cervantes; els dos següents, la segona part, i els dos últims, la continuació feta per En Filleau de Saint Martin (pp. 1-388, 1-391, 1-395, 1-486, 1-440 i 1-444; caps. 1-27, 28-48, 1-32, 33-73, 1-32i 33-61). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Qui compari aquesta edició amb el núm. 508, corresponent a l'any anterior, trobarà que el nombre de volums i de pàgines, i fins la divisió de capítols, és igual; això ens féu pensar si la que ara descrivim era copia de l'anterior, mes tanta semblança entre una i altra va fer-nos suposar que bé podía tractar-se d'una mateixa edició amb portades diferents; ens sembla més probable aquesta última conjectura, per quant en la p. 349, del vol. I, s'hi llegeix : «Attends un peu; dans un *Credo* j'en aurai fait», i en una i altra edició la paraula *Credo* es troba en lletra cursiva amb la *o* trencada.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París) i British Museum (Londres) no sabem que hi figuri aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 312.

515 Espiritu | de | Miguel de Cervantes; | ó | Filosofia de este singular ingenio, presentada en | maximas, reflexiones, moralidades, sentencias y | agudezas sobre los asuntos mas importantes para | el gobierno civil y moral del hombre, sacadas de | todas sus obras, y distribuidas por orden alfabetico | de materias | por el nuevo editor | é ilustrador de sus obras escogidas. | Segunda Edicion, | corregida y considerablemente aumentada. | Paris, | Imprenta de Gaultier-Laguionie. | 1827. [36-IV

p. 116 × 77 mm. c. 91 × 55 mm. (8.º). 217 pp., la següent en blanc s. n. Pasta de l'època, amb daurats al pla.

Els preliminars, comprenen : Portada i Pròleg (pp. 1-12).

El text ocupa les pp. 13-217.

El tamany d'aquest volum és el mateix que el dels volums de les «Obres de Cervantes» publicades a París en 1826 i 1827 (núm. 507 i 510). Això de «corregida y considerablemente aumentada», com es llegeix en la portada,

mereix una aclaració, per quant de corretgida sí que ho és, comparant-la amb la impresa en 1814 (núm. 449), però no és cert que sigui «considerablemente aumentada», ja que, fullejant més de mig volum, hi havem vist ben poca cosa nova; no creiem arribin a mitja dotzena els articles novament afegits en les pàgines que hem repassat.

516 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | Exeter : | J. & B. Williams. | 1828. [37-V

p. 125 × 74 mm. c. 111 × 59 mm. (8.º). Vol. I : 52 pp. + 242 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. El frontispici porta l'any 1827. Al verso, escrit a mà, els mots : «Hack in Traben». En pasta.

Edició incompleta, de la qual sols hi ha en la col·lecció Bonsoms el volum primer.

Els preliminars corresponen a una làmina representant a D. Quixot embestint un molí de vent, i al peu «Don Quixote. page 47»; segueix després un frontispici, on s'hi llegeix : «Don Quixote. | Translated from the spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra. | Vol. ··· | ... | Exeter : | J. & B. Williams. | 1827», i en el centre un gravat amb una escena del Quixot (2 ff. s. n.), la Portada, el Pròleg de la segona part, el Prefaci del traductor i el suplement que ja hem vist al tractar de la versió feta per En Jarvis i una breu Vida d'En Cervantes, extractada de la d'En Mayans, el Pròleg de la primera part i la Taula de capítols (pp. 1-52).

El text (pp. 1-242) conté els 27 primers capítols de la primera part (1-8 + 1-6 + 1-13).

Aquesta edició completa consta de quatre volums, repartits de la manera següent : I, caps. 1-27; II, 28-52; III, 1-32, i IV, 33-74. En el *Catálogo*, núm. 343, hi figura aquesta edició, la qual creiem completa, per quant solament s'hi fa constar que en el frontispici s'hi veu la data de 1827. En Rius (I, 677) escriu que aquesta edició està formada per un volum amb data de 1828 i tres de 1840; molt difícil és de creure que per a publicar aquesta edició, feta sense cura i sense gust tipogràfic, estiguessin uns dotze anys; el que hi ha, és que probablement en 1840 es repetí l'edició, o a exemplars d'aquesta s'hi posaren portades noves donant-los com una nova edició. Diem això per quant el mateix Williams publicà en 1837 una nova edició del *Don Quixote* igual a la que ara descrivim i als volums de 1840 que detallarem en el seu lloc corresponent.

Una altra observació ha de fer-se referent a figurar el Pròleg de la segona part en aquest volum primer; sembla més natural que anés amb els preliminars del volum terç, i més, encara, no figurant en la Taula. Comença, en aquesta, amb

el «Translator's Preface... Page 7»; si anem comptant les làmines com a fulles sense numerar, de manera que el plec comenci en la portada, el compte de setze pàgines ens resulta exacte, incloent el Pròleg de la segona part; però si comptéssim com fulles del plec les referents a les làmines, aleshores resultaría que la fulla de la portada correspondría a les pp. 5 i 6, i el Prefaci del traductor també estaría en el seu lloc, ja que comença en la p. 7; creiem de totes maneres que no és així, puix l'edició de 1837 reprodueix exactament aquesta i és disposada el mateix que ella.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 448.

517 Le Don Quichotte | En Estampes, | ou | Les Aventures du Héros de la Manche | et de son Écuyer Sancho Pança, | Représentées par 34 jolies gravures. | Avec un texte abrégé de Florian, et revu sur l'original espagnol. | [Monograma.] | Paris. | Eymery, Fruger et C.e, Libraires, Rue Mazarine, n.o 30. | 1828. [43-III

p. 144 × 222 mm. c. 108 × 176 mm. (8.o). VI pp. (de les que en manquen dues) + 132 pp.; 34 làms., la segona de frontispici. Cartronet. Al contraplà, nota referent a aquest exemplar del catàleg de J. Scheible de Stuttgart, on fou venut per 18 marcs.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada i «Avis de l'Éditeur» (pp. I-VI, segons el text, però al nostre entendre aquí hi ha un errada de l'impressor, per quant ha d'esser I-IV).

El text comprèn 128 pp., repartides en trenta dos capítols. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Adverteixi's que no tots els capítols tenen il·lustracions, car n'hi ha, com el cinquè i sisè, entre altres, en què el dibuixant no ha trobat motiu per elles, però d'altres, en canvi, com el vint-i-cinquè i vint-i-novè, en tenen dos.

Les làmines estàn molt ben gravades i compostes, però no interpreten els tipus del cavaller i de l'escuder.

Es diu en la portada que el nombre de gravats és de trenta quatre, anant repartits així : un, de sense numerar, que serveix de frontispici, llegint-s'hi : «Le don Quichotte | en Estampes. | [Gravat representant la lluita de D. Quixot amb els bots de vi, i al peu, p. 78.] | C'en est fait de mon Vin dit l'Aubergiste. | Paris | Eymery, Fruger et C.ie. Rue Mazarine N.o 30.» Els altres trenta tres, corresponen al text.

518 Biographie Littéraire | des | Romanciers Célèbres. | Tome Premier. | (Biographical and critical Notices of | eminent Novelists). [A la Portadella :] Œuvres

Complètes | de | Sir Walter Scott. | Tome Neuvième. | [Al verso :] Imprimerie de H. Fournier, | Rue de Seine, n. 14.] [35-IV

p. 155 × 104 mm. c. 123 × 69 mm. (6.º). 2 ff. s. n. + 324 pp., equivocadament va numerat 224. Tela vermella amb teixell vermell.

Els preliminars corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Advertencia de l'editor.

Aquest volum, que és el novè de les «Oeuvres complètes | de | Sir Walter Scott. | Traduction Nouvelle | [Gravat.] | Paris, | Charles Gosselin et A. Sautelet et C.e | libraires-éditeurs. | M.DCCC.XXVIII», comprèn un breu estudi referent als «Romans espagnols» (pp. 66-68) d'En Fielding, autor de *Don Quixot in England* (pp. 197-233), i d'En Smollet, traductor anglès del Quixot (pp. 234-293).

519 Obras | Escogidas | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Tomo ···. | Madrid: | Imprenta de los hijos | de Doña Catalina Piñuela, | calle del Amor de Dios, num. 14. | 1829. [36-VII

p. 138 × 96 mm. c. 115 × 69 mm. (8.º). Vol. I : Els volums I-IV tenen dos frontispicis, el segón amb el següent títol [El Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha | Compuesto | Por Miguel de Cervantes Saavedra | Tomo ···. | ...] : 12 pp. + XXXII pp. + 420 pp., 8 làms.; les dues primeres de frontispici. Vol. II : VI pp. + 415 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. de frontispici. Vol. III: XXIV pp. + 414 pp.; 6 làms. les dues primeres de frontispici. Vol. IV : VIII pp. + 471 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms., les dues primeres de frontispici. Des del volum cinquè tenen les mides següents : p. 144 × 100 mm. c. 116 × 69 mm. Vol. V : títol del frontispici dels volums cinquè i sisè [Novelas | Ejemplares | Compuestas | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | ...] : VIII pp. + 478 pp. + 1 f. s. n. de taula; 8 làms., la segona de frontispici. Vol. VI : 1 f. s. n + 418 pp. + 1 f. s. n. de taula; 6 làms., la segona de frontispici. Vol. VII : títol del frontispici [Trabajos | de Persiles y Sigismunda | Historia Setentrional | Por Miguel de Cervantes Saavedra | Tomo ··· | ...] : VIII pp. + 352 pp.; 4 làms., la segona de frontispici. Vol. VIII : 316 pp.; 2 làms., manca 1 làmina i el frontispici. Vol. IX : 455 pp., la següent en blanc s. n.; 2 frontispicis, el segón amb el títol següent [Teatro | de | Miguel de Cervantes Saabedra]. Vol. X : títol del frontispici dels volums novè i onzè [La | Galatea | Por Miguel de Cervantes Saabedra | Tomo ···. | ...]; 387 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms., la segona de frontispici. Vol. XI : 415 pp., la següent en blanc s. n.; la p. 225 és portada del [Viage | al Parnaso, | ...], que segueix fins a la p. 377; 4 làms., la segona de frontispici. Gravats firmats per J. A. i J. C. Pasta; el Quixot relligat d'aspecte diferent de les demés obres. La numeració dels volums al llom no és correlativa, sinó que cada obra duu la seva.

Aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes, conté : el *Don Quijote*, vols. I-IV; les *Novelas Ejemplares*, vols. V i VI; el *Persiles y Sigismunda*, vols. VII i VIII; una part del teatre d'En Cervantes, vol. IX; la *Galatea*, vols. X i XI, i el *Viaje del Parnaso*, que es troba en el mateix volum onzè.

Els preliminars dels volums primer al quart, corresponents al *Don Quijote*, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, Taula de capítols (pp. 1-12), la Tassa i la llicencia de la primera edició de Madrid (núm. 2), la llicencia per a Portugal que figura en la segona feta per En Cuesta (núm. 5), Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXXII); els dels volums segón i quart, solament Portada i Taula (pp. I-VI i I-VIII, respectivament), i els del terç, Portada, la Tassa, Aprovacions i Privilegi de la segona part (núm. 23) i la Dedicatoria al Comte de Lemos i la Taula (pp. I-XIV).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 1-411 i 1-408; caps. 1-28 i 29-52), i els dos següents (pp. 1-410 i 1-464; caps. 1-33 i 34-74). Les últimes pàgines de cada volum contenen notes aclaratories al text, que són les mateixes que figuren en la primera edició que féu la R. Academia Española (núm. 308).

Ja hem dit que els volums cinquè i sisè contenen les *Novelas Ejemplares;* els preliminars són : Els del primer, Portada, Pròleg d'En Cervantes, Dedicatoria al Comte de Lemos (pp. I-VIII) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, solament la Portada i Portadella (1 f. s. n. i p. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : El del primer volum (pp. 1-474) conté *El Amante liberal*, p. 3; *La Española Inglesa*, p. 87; *La Fuerza de la sangre*, p. 161; *Las dos Doncellas*, p. 197; *La Señora Cornelia*, p. 265; *La Tia fingida*, p. 331, i *La Gitanilla*, p. 363; el del segón (pp. 1-407), *Rinconete y Cortadillo*, p. 3; *El Licenciado Vidriera*, p. 67; *El Zeloso Estremeño*, p. 113; *La Ilustre Fregona*, p. 177; *El casamiento engañoso*, p. 373, i el *Coloquio que pasó entre Cipión y Berganza*, p. 299. A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines amb notes i la Taula. Cal advertir que abans del text de cada novel·la s'hi troba una portadella.

Veient en aquesta edició que les novel·les anaven classificades en «serias» i «jocosas», i recordant que aquesta mateixa divisió féu En García de Arrieta, hem cregut que l'edició que ara descrivim segueix a aquella, impresa a París en 1826, núm. 507; en efecte, comparats uns i altres volums, podem dir que els actuals impressors tingueren per model la feta tres anys abans, modificant el nombre de les novel·les, ja que suprimiren *El Curioso impertinente* i *El capitan cautivo*, però copiant les notes que féu En García de Arrieta.

Els volums setè i vuitè contenen l'obra pòstuma d'En Cervantes, ço és, *Persiles y Sigismunda.*

Els preliminars d'aquests dos volums, són : Del primer, la Portada, Dedicatoria i Pròleg (pp. I-VIII), i del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text va repartit així : El del volum primer (pp. 1-348) conté els dos primers llibres de dita novel·la, i el del segón (pp. 3-311), els dos últims. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula.

El volum novè està destinat al teatre d'En Cervantes.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XII).

El text (pp. 1-446) va repartit com segueix : *La Numancia*, p. 1; *La entretenida*, p. 105; *El juez de los divorcios*, p. 225; *El rufián viudo*, p. 243; *La elección de los alcaldes de Daganzo*, p. 269; *La guarda cuidadosa*, p. 293; *El vizcaino fingido*, p. 322; *El retablo de las Maravillas*, p. 350; *La cueva de Salamanca*, p. 374; *El viejo celoso*, p. 400, i *Los habladores*, p. 427. A la fi s'hi troben unes poques pàgines amb notes i la Taula.

Cal advertir que tant el text com les notes, són copia del volum desè de l'edició que en 1826 féu En García de Arrieta.

Els últims volums de la col·lecció, que són el desè i onzè, contenen, a més de *La Galatea*, *El Viaje del Parnaso* i unes poesíes.

Els preliminars del primer, comprenen : Portada, Dedicatoria a Ascanio Colona i el Pròleg (pp. I-VIII); els del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text de la *Galatea* ompla tot el primer volum (pp. 9-387), amb els quatre primers llibres (pp. 1, 96, 189 i 283), i part del segón (pp. 3-224) amb el final, o siguin els dos últims (pp. 3 i 104).

Els preliminars del *Viaje* són : Portada, Dedicatoria i Pròleg (pp. 225-229).

El text va de la pàgina 230 a la 377, comptant l'*Adjunta*.

Les últimes pàgines de text d'aquest volum (pp. 378-384) van dedicades a donar a conèixer algunes poesíes d'En Cervantes, que són el romanç *Los celos*, i els sonets *Al túmulo de Felipe 2.º*, *A la entrada del Duque de Medina en Cadiz*, *A un valenton metido a pordiosero* i *A la muerte de Fernando de Herrera*. A la fi del volum s'hi troba una llarga llista de subscriptors; n'hem comptats més de vuit cents.

Aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes es féu, com s'ha vist, seguint la impresa a París en 1826, dirigida per En García de Arrieta. La que ara descrivim té una cosa que la fa més simpàtica, i és els tipus de lletra i els dibuixos.

La part artística és admirable. A cada volum, i abans del text, s'hi troben dues làmines, la primera corresponent a l'obra, amb el número de la pàgina en la part superior, i al peu una breu llegenda del que representa aquesta, i la segona, de frontispici, amb un petit gravat al·lusiu a l'obra o representant un passatge d'ella.

Els dibuixos corresponents al *Don Quijote* van firmats per J. A. i per J. C., inicials que deuen correspondre al dibuixant i gravador; N'Ashbee, en la seva magistral obra *An Iconography*, no ens diu qui foren i En Rius (I, 81) tampoc; direm, però, que hi veiem dos istils, el d'En J. A. i un d'anònim. Compari's les làmines que van firmades i les que no, i no sols s'observaràn notables diferencies, sinó que fins el gravat és millor en les anònimes. En J. A. copía, a voltes, els dibuixos que figuren en la primera edició de la R. Academia Española (vegi's l'encontre de D. Quixot amb les hortolanes, vol. III, p. 80, de l'edi-

ció de 1780, i vol. III, p. 109, de la que descrivim), i altres s'inspira amb els d'En Vernet (vegi's D. Quixot en la cova d'En Montesinos, edició de París, Méquignon-Marvis, 1821, vol. III, p. 338, i la que ara descrivim, vol. III, p. 270). Un altre dibuixant figura també com il·lustrador de l'obra, firmant amb la lletra G. L'únic dibuix que firma es troba en el volum terç, pàgina 2, i sembla copia d'aquells desgarbats gravats al boix de les edicions madrilenyes de mitjans del segle XVIII.

Les làmines corresponents a les *Novelas* són unes grolleres copies de les que féu En Ximeno per a l'edició d'En Sancha, impresa a Madrid en 1783 (núm. 327). Les del *Persiles* també estàn copiades de l'edició d'En Sancha, de 1781 (núm. 317), com ho són els magnífics gravats que figuren al començ de cada llibre, dels que en l'edició que ara descrivim se'n utilitzaren dos per als frontispicis. Aquí hem d'observar que hi ha una làmina diferent (vol. II, p. 199, de l'edició d'En Sancha, i II, p. 179, de la que descrivim), mes, en el fons, és el mateix assumpte : Ruperta anant a l'encontre d'En Croriano per a matar-lo. En el dibuix d'En Sancha, En Croriano està adormit i Ruperta va amb el punyal a la mà, i en el dels fills de Caterina Piñuela, Ruperta ha estat ja descoberta i Croriano està ja despert. Cal advertir que en l'exemplar d'En Bonsoms, en el volum segón del *Persiles* hi manca la primera làmina i el frontispici.

El volum novè, que és el corresponent a les *Comedias y Entremeses,* conté dos frontispicis, en el primer, que representa un assumpte al·legòric, s'hi llegeix al peu del gravat el següent «pareado»:

«Cervantes da a Melpomene y Talia
Nuevo ser, mas realce en este dia.»

i el segón frontispici porta en el mig un gravat, inspirat en el dibuix que féu En de la Cruz per a l'edició del *Viaje*, la *Numancia* i *El trato de Argel* (Madrid, 1784, núm. 332).

Les làmines corresponents a la *Galatea* també són anònimes, i estàn copiades de les que es troben en l'edició d'En Sancha, impresa a Madrid en 1784 (núm. 331), i la del *Viaje* és copia de la ja esmentada edició, núm. 332.

Al parlar de les làmines, ho hem fet perquè de les deu o dotze edicions que han passat per les nostres mans, i actualment en la biblioteca de l'autor d'aquestes notes encara n'hi ha dos exemplars, solament un parell n'hem vist amb les il·lustracions i encara molt mancat d'elles l'un, i en l'altre, que és el que actualment descrivim, ja hem vist, també, en el volum vuitè, com hi falten dues làmines.

Hi ha exemplar d'aquesta col·lecció en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 830. a. 24-33 i Cerv. 7.). La portada del *Don Quijote* ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 82.

520 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Madrid | Imprenta titulada Ramos y Compañia. | 1829. [37-VI

p. 146 × 92 mm. c. 115 × 65 mm. (8.º). Vol. I : XXVIII pp. + 387 pp., la següent en blanc s. n.; 2 ff. s. n. de taula; 4 làms. Vol. II : 389 pp. + 3 pp. s. n. de taula; 3 làms. Vol. III : 428 pp. + 3 ff. s. n. de taula; 3 làms. Vol. IV : 422 pp. + 3 ff. s. n. de taula; 3 làms. Pergamí amb talls daurats, i el monograma Y. B. als plans.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXVIII); els dels volums segón i quart, Portada (pp. 1 i 2), i els del terç, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-12).

Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-387 i 3-389; caps. 1-28 i 29-52), i els altres dos a la segona (pp. 13-428 i 3-422; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició ens ha semblat que segueix el text de la que féu la R. Academia Española en 1819 (núm. 472) i fins s'aprofità de la composició del dibuix.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 52.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 83.

521 Oeuvres | posthumes | de Florian. | Nouvelle Edition, | ornée de deux portraits | et de quatre-vingts gravures d'après Desenne. | Don Quichotte. | Tome ···. | Paris, | Ladrange, Libraire, | Quai des Augustins, n.º 19; | Furne, même Quai, n.º 37. | MDCCCXXIX. [41-IV

p. 165 × 106 mm. c. 112 × 64 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 212 pp.; 7 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 218 pp.; 6 làms. Vol. III : 222 pp. 6 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 209 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. Les làmines són gravades per Hopwood, Coupé, Sisco, B. Roger, Johannot, Leroux, Sixdeniers. Ademés s'hi han afegit 29 aiguaforts de Denon. Pell marró, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-12); els dels segón i quart, solament Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del terç, Portadella, Portada, Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-11).

Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 13-209 i 1-215; caps. 1-24 i 25-50), els dos últims, a la segona (pp. 13-219 i 1-206; caps. 1-28 i 29-55). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la Portadella hi ha el següent peu d'impremta : «Imprimerie de B. Fournier, rue de Seine, n.º 14».

En aquesta edició, l'assumpte que dóna més joc són les làmines; En Rius (I, 533) ja dóna idea de què no totes són fetes per En Derenne, dient que les més són d'En Westall. Nosaltres les repassarem assenyalant les que són noves i les que ja hem vist en edicions anteriors.

Els gravats firmats per En Coupé, Johannot i altres, ja els coneixem per haver-los vist en l'edició francesa de 1820; però, en aquesta edició, solament hi ha d'En Derenne el retrat d'En Cervantes, gravat per En Hopwood; la novitat són els aiguaforts, els quals, al nostre entendre, són dibuixats per En Fragonard i executats per En Denon. Són vuit, anant repartits dos en cada volum, i corresponen a la primera part. Havem de dir que si bé figuren en aquest exemplar, creiem no pertanyen a l'edició.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 314.

522 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | par Florian. | Tome ···. | [Monograma de l'impressor.] | Pest, | Chez C. A. Hartleben. | M.DCCC.XXIX. [36-III

p. 128 × 91 mm. c. 110 × 77 mm. (8.º). Vol. I : 205 pp., manquen les pp. 1 i 2, + 3 pp. s. n. Vol. II : 212 pp., manquen les pp. 1 i 2. Vol. III : 199 pp., la següent en blanc s. n., manquen les pp. 1 i 2. Els tres volums, enquadernats en un volum. Les pp. 1 i 2 que manquen a cada volum, són del full que precedía la portada. Relligadura en cartronet. Al contraplà, ex-libris manuscrit d'«Epifanio Diaz Castañeda», i etiqueta del llibreter «Leop. Paternolli de Laibach». Al primer foli de guarda, girat, en llàpiç : «Vr. 10 ctms. Enº 1894. P. Ferrandiz».

En les setze primeres pàgines del primer volum, s'hi troba la Portada, un «Avertissement du traducteur» i el Pròleg de la primera part; els preliminars dels altres dos són solament la Portada (pp. 3 i 4). Segons s'ha advertit, en l'exemplar que descrivim hi manquen les Portadelles (pp. 1 i 2) de cada volum.

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 17-205) conté els caps. 1-31; el segón (pp. 5-210), conté els caps. 32-50 de la primera part i 1-19 de la segona, i el terç (pp. 5-197), els caps. 20-55 de la segona. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols. Cal advertir que en el tom segón (pp. 107-114) s'hi troben els preliminars de la segona part, i són : Portada, Pròleg de l'editor i el d'En Cervantes.

Al verso de la portada, s'hi llegeix : «De l'Imprimerie | de Chr. Fr. Schade | à Vienne».

A la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 315.

523 Den findrige Adelsmand, | Don Quixote | af Mancha's | Levnet og Bedrifter, | forfattet | af | Miguel de Cervantes Saavedra, | overſat fra det Spanſke | af | Frederik Schaldemose. | ··· Deel. | Kjöbenhavn. | Trykt hos og forlagt af Directeur Jens Hoſtrup Schultz. | Kongelig og Univerſitets-Bogtrykker. | 1829. [39-III

p. 176 × 105 mm. c. 147 × 77 mm. (8.º). Vol. I : 5 ff. s. n. + LVI pp. + 286 pp. Vol. II [... | 1830.] : 3 ff. s. n. + 436 pp. Vol. III : 4 ff. s. n. + 371 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV [... | 1831.] : 4 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta, amb daurats al llom i les inicials A. K.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria a l'emperador Frederic i Taula de capítols (5 ff. s. n.), Portadella, Vida d'En Cervantes, extractada de la d'En Fernández de Navarrete (núm. 474) i el Pròleg de la primera part (pp. I-LXVI); els del segón i quart, solament la Portada i Taula de capítols (3 i 4 ff. s. n. respectivament) i els del terç, Portada, Taula de capítols (4 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-8).

El text va repartit així : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-286 i 1-436; caps. 1-24 i 25-52), i els dos següents (pp. 9-371 i 1-429) a la segona (caps. 1-32 i 33-74).

En el núm. 290 havem vist la primera traducció danesa feta per Na Carlota Dorothea Biehl; ara se'ns presenta en aquesta edició una versió nova que probablement no tingué èxit, per quant ja veurem més endavant com tornen els editors a reproduir el primer text.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 593.

524 Don Pápis de Bobadilla. | Por | Don Rafael José de Crespo, | del Consejo de S. M., | Oidor de la Real Audiencia de Aragon. | Tomo ···. | Numquid qui multa loquitur, non et audiet? | «¿Y no oirá el de muchas palabras?» | Job, XI, 2. | Zaragoza. | Por Polo y Monge : MDCCCXXIX. [Vitr. III

p. 147 × 104 mm. (8.º). Vol. I : XXVII pp. + 216 pp. Vol. II : 288 pp. Vol. III : 305 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : XXXVI pp. + 292 pp. Vol. V ; 296 pp. Vol. VI : 324 pp. Tela blanca amb teixells vermells.

Manuscrit de lletra del segle XIX, repartit en sis volums.

El primer conté ff. XXVII + 81 + 17 + 1 (que porta el número 82). El text, amb numeració romana, comprèn la Portadella, Portada i l'Advertencia «A quien leyere»; les 81 primeres fulles corresponen als caps. 1-17, llegint-se,

al peu de l'última ratlla d'aquest, «Imprimase», i el nom de «Laredo», que deuría ésser el censor, amb una rúbrica; els caps. XVIII-XX van en les fulles 1-17, i després del text del capítol, s'hi llegeix la següent : «*Advertencia* : Estos capitulos XVIII, XIX y XX se hallaban en el manuscrito del tomo 2.º, y habiendose comprendido en el impreso del 1.º, se han reunido y encuadernado aqui después. La rubrica de cada hoja lo manifiesta ya, y el orden mismo de los capitulos»; l'última fulla del volum, que porta el núm. 82, és la pauta de l'Index de capítols, i s'hi llegeix el següent : «Aviso al impresor : | copiará en este indice todos los capitulos por su | orden numérico y con sus páginas : I si el volumen | en la edicion no saliere de un tamaño regular | como de 300 páginas, pondrá en este tomo uno | o dos capitulos del tomo siguiente, y así en los otros | hasta el tomo 3.º en que acaba la primera parte. | Los tomos 2.º y 3.º son mas voluminosos, y esto es | indiferente, con tal que cada tomo empiece : Parte | primera. Capitulo ... | Si acaecieren erratas, las pondrá segun se noten | al fin de cada tomo.» Segueix la rúbrica d'En Laredo.

El volum segón conté 2 ff. s. n. + 98 + 1 s. n. Les primeres, sense numerar, corresponen a la Portadella i Portada. La numeració comença en la fulla 18 (recordi's que en el volum anterior hi ha les disset primeres fulles d'aquest, les quals comprenen els caps. 18-20) i acaba en la 116; conté el text dels capítols 21-36, més una «nota | e | ilustracion al capitulo XXXV pag...», amb una Advertencia per a l'impressor, una «adicion a la página 7 de la nota adicional al tomo II, que se imprimirá en su lugar» i Llista de les errades; en la fulla que va sense numerar s'hi llegeix una nota amb altres errades corresponents al volum primer, i en l'última fulla, que porta el núm. 114, el començament de la Taula de capítols.

El volum terç conté 118 ff. n. + 5 s. n. Les fulles numerades corresponen a la Portadella, Portada i text (caps. 37-55); les que estàn sense numerar comprenen Advertencia (en la que es llegeix «ha de imprimirse al fin del tomo III del Don Papis)», Index de capítols (de diferent mà que el text) i Llista de les errades.

El volum quart conté 2 ff. s. n. + 117 + 1 s. n. Comprenen els primers la Portadella i Portada; segueix el text, caps. 1-21 de la segona part i Llista de les errades del volum terç.

El volum cinquè conté 2 ff. s. n. + 106 + 1 s. n. Les primeres corresponen a la Portadella i Portada, les segones, al text dels capítols 22-29, i l'última, a la Llista de les errades del volum anterior i una nota referent al text.

El volum sisè conté 2 ff. s. n. + 106 + 1 s. n. Les primeres fulles comprenen la Portadella i Portada; les segones, el text (caps. 40-57), i l'última, la Taula.

Aquest manuscrit té totes les fulles amb una rúbrica, que deu esser la de l'autor, i en altres s'hi llegeix, de diferent mà : «Imprimase», i més avall, «Laredo»

amb una rúbrica, que deu esser la del censor; això es troba en les fulles 81 del volum primer, 106, 113-115 del segón, en la segona i última de les que van sense numerar del terç, i en l'última del cinquè i del sisè. En la 117 del quart, s'hi llegeix : «Zarag.ª seis de Marzo de 1829 | Imprimase | Laredo», i «Zarag.ª | Imprimase 6 de Marzo de 1829 | Laredo» en el 106 del cinquè. Ademés, en l'última fulla del volum quart, que està sense numerar, s'hi llegeix : «Imprimase | Covarrubias», amb una rúbrica al peu d'aquest cognom.

525 Don Pápis de Bobadilla. | Por | Don Rafael José de Crespo, | del Consejo de S. M., | Oidor de la Real Audiencia de Aragon. | Tomo ···. | Numquid qui multa loquitur, non et audiet? | «¿Y no oirá el de muchas palabras?» | Job, XI. 2. | Zaragoza. | Por Polo y Monge : MDCCCXXIX. [39-II

p. 147 × 104 mm. c. 115 × 69 mm. (8.º). Vol. I : LXXII pp. + 216 pp. Vol. II : 288 pp. Vol. III : 305 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : XXXVI pp. + 292 pp. Vol. V : 296 pp. Vol. VI : 324 pp. Tela blanca amb teixells vermells.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada i Advertencia «A quien leyere» (pp. I-LXXII); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del quart, Portadella, Portada i una Advertencia o Pròleg, amb el títol «Al siglo XIX» (pp. I-XXXVI).

El text va repartit en dues parts : La primera, conté els tres primers volums (pp. 1-212, 5-247 i 5-294; caps. 1-20, 21-36 i 37-55), i la segona, els tres últims (pp. 1-286, 5-288 i 5-313; caps. 1-21, 22-39 i 40-57). A la fi del volum primer s'hi troba la Taula de capítols i la Llista de subscriptors; després del text del volum segón segueix una llarga Nota aclaratoria a un passatge del cap. 35, la Taula de capítols, Llista de subscriptors i de les errades a corretgir; al final del volum terç s'hi llegeix una «Advertencia» al cap. 30, la Taula de capítols i la Llista de les errades, i acaben els tres volums últims amb la Taula de capítols i les Llistes de les errades i subscriptors.

Aquesta obra pertany al genre de les imitacions quixotesques, i pel contingut de la Portadella ja es dedueix on va endreçada la sàtira; es tracta, segons diu, d'una composició escrita en «defensa del cristianismo y crítica de la seudofilosofia».

En l'Advertencia que es llegeix en el volum primer, simula l'autor una visita que li feren el filosof Lluís Vives i els escriptors Quevedo i Cervantes; i després de tractar del *Don Papis*, li recomanen que el doni al públic per esser obra de mèrit; i en les últimes pàgines (p. LXX) manifesta l'autor son pensament : «Por lo cual con pureza, con simplicidad de corazón, exhorto a los ingenios españoles a que hagan de Vives, Cervantes y Quevedos, y mejoren el plan de una obra popular en defensa del cristianismo, haciéndola más y más útil, instruc-

tiva, amena y accesible a las luces del pueblo. La religión de Jesucristo debe ser no sólo la de España sino la de todo el género humano; no hay cosa más digna del nombre español que propagarla y sostenerla con las armas del buen discurso.» És obra pesadíssima d'estil.

Vegi's la crítica que d'aquesta obra féu En R. León Mainez en la *Crónica de los Cervantistas* (I, 23).

526 Histoire | de | l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin, | précédée | de la vie de Michel de Cervantes. | T. ···. | Paris, | Au Bureau de la Bibliothèque Choisie, | Rue du Coq-Saint-Honoré, n.º 13. | 1830. [40-IV

p. 208 × 129 mm. c. 147 × 83 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XX pp. + 472 pp. Vol. II [... | M.D.CCC.XXX.] : 3 ff. s. n. + 463 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 3 ff. s. n. + 439 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 475 pp., la següent en blanc s. n. Vol. V : 2 ff. s. n. + 496 pp. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella (1 f. s. n.), Portadella i Portada, Vida d'En Cervantes i Pròleg de la primera part (pp. I-XX); els dos següents, les dues Portadelles i la Portada (3 ff. s. n), i els dos últims, Portadella i Portada (2 ff. s. n).

En la primera portadella s'hi llegeix : «Bibliothèque Choisie», i en la segona, «Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche». Al verso de les dues portadelles s'hi troba el següent peu d'impremta : «Versailles. — Imprimerie de Allois, | avenue de Saint Cloud, n.º 3».

Els cinc volums contenen el Quixot d'En Cervantes i la continuació d'En Filleau de Saint Martin, i van així : Volum primer (pp. 1-470), els 34 primers capítols de la primera part; el segón (pp. 1-460), el complement de la primera part, i 20 de la segona; el terç (pp. 1-435), 38 de la segona; el quart (pp. 1-471), 15 de la segona part i 31 de la continuació, i l'últim (pp. 1-494), comprèn 30 capítols, això és, el final. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

La breu biografía d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part que figuren en els preliminars del volum primer, són traduïts per En Florian, i en nota ens diu l'editor (I, p. XV) : «Filleau de Saint Martin n'ayant point traduit cette préface, nous avons eu recours à la traduction de Florian»; En Rius (I, 534) escriu, que si el nou editor hagués tingut a mà alguna edició del segle XVIII, o la impresa a París i editada per En Lugan (núm. 509), no hauría necessitat de recórrer a l'atrofiat treball del «caballero Florian».

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (Paris) no sabem que hi figuri exemplar d'aquesta edició. La portada és reproduïda en la *Iconografía*, 318.

527 Histoire | de | l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin, | précédée | de la vie de Michel de Cervantes, | et | ornée de dix sujets dessinés par Charlet. | T. ···. | [Monograma de l'editor.] | Paris. | Chez Marlin, Éditeur, | Rue de Savoie, n.º 11. | M.D.CCC.XXX. [40·IV

p. 222 × 142 mm. c. 148 × 82 mm. (8.º). Vol. I : XX pp. + 472 pp., 4 làms. i un retrat de Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 463 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 439 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 475 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. V : 2 ff. s. n. + 496 pp.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Charlet, i el retrat de Cervantes per Lefèvre Jeune; són gravades per Lefévre, Frilley, Goulu, A. Dutillois, Tavernier. Cartronet vermell.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada, Vida d'En Cervantes i Pròleg de la primera part (pp. I-XX); els dels següents, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

Al verso de cada portadella hi ha el següent peu d'impremta : «Versailles.— Imprimerie de Allois, | avenue de Saint-Cloud, n.º 3».

Els cinc volums comprenen el text d'En Cervantes i la continuació d'En Saint Martin, repartits així : El volum primer (pp. 1-470) conté els caps. 1-34 de la primera part del *Don Quichotte;* el segón (pp. 1-460), tot l'acabament de la primera, ço és, caps. 35-51, i els caps. 1-20 de la segona; el terç (pp. 1-435), la continuació, o siguin els caps. 31-58; el quart (pp. 1-471), el final de la segona part, o siguin els caps. 59-73 i els 31 primers de la continuació que féu En Filleau de Saint Martin, i l'últim (pp. 1-494), l'acabament, o siguin els caps. 32-61. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols, però, en el segón, ademés de la Taula hi ha una «errata», que no és altra cosa que les poesíes traduïdes per En Filleau de Saint Martin, les quals comencen : «¡Ollailla! je sais que tu m'aime» (I, cap. 11) i «¡Cruelle! Tu veux donc que ma langue publie» (I, cap. 13).

La comparació del nombre de pàgines de cada volum corresponent a aquesta edició i les de l'anterior, ens faría dir, com En Rius (I, 535), que és reimpressió d'aquella; però mirant en detall moltes pàgines, hi hem vist tantes coincidencies, fins en algunes deficiencies tipogràfiques (com la numeració de la pàg. 94 del volum primer, els números de la qual estàn en linia) que creiem que es tracta, o d'una edició estereotipada, o bé d'exemplars d'una mateixa edició amb portades diferents.

L'única diferencia, doncs, entre aquesta edició que descrivim i l'anterior, és en les làmines. Les de l'edició present ja ens diu la portada que són deu, dibuixades per En Charlet, però no s'hi esmenta el retrat d'En Cervantes fet per En Lefèvre.

Els dibuixos d'En Charlet són un xic caricaturats.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), Bri-

tish Museum (Londres, Cerv. 289.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21781-21785). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 319.

528 Don | Quichotte de la Manche, | traduit de l'espagnol, | de Michel de Cervantes, | par Florian, | Suivi de deux Nouvelles imitées de Cervantes par le même. | Nouvelle édition. | Tome ···. | [Monograma de l'impressor.] | A Paris, | Chez P. C. Briand, Éditeur, | Rue Saint-André-des-Arcs, n.º 51. | 1830. [38-II

p. 212 × 131 mm. c. 148 × 83 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + III pp., la següent s. n. + 358 pp.; 2 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 360 pp.; 2 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 364 pp. + 1 f. s. n. amb la taula; 2 làms., dibuixades per Choquet; gravades per Pourvoyeur, Coupé, Bovinet, Pfitzer, Migneret. Mig vedell.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci de l'editor i Avís (pp. I-III), Portadella, l'Elogi a En Florian per En Carles Lacretelle, Vida d'En Cervantes i estudi de les seves obres, «Plan d'un opéra intitulé Cervantes», «Lettre a M. l'Abbé Geoffroy» i resposta d'aquest, Advertencia del Traductor i Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part (pp. 1-99); els dels dos volums següents : Portadella i Portada (2. ff. s. n.).

El volum primer (pp. 101-355) comprèn els 27 primers capítols del Quixot; el segón (pp. 1-357), del 28-50, on acaba la primera part, més el Prefaci de l'editor, Pròleg d'En Cervantes de la segona part i els 19 primers capítols d'aquesta; el terç, conté els capítols 20-55, últims de l'obra (pp. 1-303), més la Taula de capítols corresponent a aquests volums (pp. 304-306), seguint després una Portadella, on s'hi llegeix : «Nouvelles espagnoles | imitées | de Cervantes, | par Florian» (pp. 307 i 308) i el text d'aquestes, que són el «Dialogue entre deux chiens» i «Léocadie ou La force du sang» (pp. 309-364). A la fi dels dos primers volums s'hi troba la Taula de capítols, i en la de l'últim, la Taula de les novel·les i la de les làmines corresponent als tres volums.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris, de l'Imprimerie de Gaultier-Laguionie, rue de Grenelle-St-Honoré, n.º 55».

Cal advertir que aquests dibuixos d'En Choquet són molt diferents dels que hem vist en l'edició núm. 496.

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 317.

529 O Engenhoso Fidalgo | Dom Quixote | de la Mancha, | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Traducçaõ portugueza, | adornada com 25 estampas finas. | Tomo ···. | Paris, | Na Officina de Pillet Ainé, | Rua de Grands-Augustins, n.º 7. | 1830. [37-VI

p. 142 × 88 mm. c. 108 × 62 mm. (18.º, repartit en un plec de 6 i un de 12). Vol. I : 271 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 258 pp., el plec 14 està mal relligat. Vol. III : 289 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : 259 pp., la següent en blanc s. n. Vol. V : 273 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VI : 255 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VII : 236 pp. Vol. VIII : 239 pp., la següent en blanc s. n. Li manquen les làmines. Mig xagrí, amb puntes i tela.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El primer volum (pp. 5-271), conté els 19 primers capítols de la primera part; el segón (pp. 5-258), els 20-29; el terç (pp. 5-289), els 30-41; el quart (pp. 5-259), els 42-52 de la primera part, més els 5 primers de la segona; el cinquè (pp. 5-273), els 6-23; el sisè (pp. 5-255), els 24-41; el setè (pp. 5-236), els 42-57, i l'últim (pp. 5-239), els 58-74.

Aquesta edició segueix el text de la impresa a Lisboa en 1794 (núm. 372).

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. de. 5.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21886-21893). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 573.

530 Galatea | de | Miguel de Cervantes, | imitada, compendiada, y concluida | Por Florian | traducida | Por D. Casiano Pellicer. | [Gravat.] | Barcelona, | Librería de M. Saurí y Compañia. | 1830. [39-II

p. 148 × 95 mm. c. 120 × 69 mm. (8.º). 173 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. colorida. Pasta de l'època. Ex-libris al contraplà, amb el nom escrit a mà : «Jose Puig Alsina».

Altre exemplar igual, però amb més marges (148 × 102 mm.), en mitja pasta, sense la làmina.

El preliminar d'aquest volum és la Portada; al verso d'aquesta hi ha una llarga llista dels punts on es troba en venda el present llibre.

El text (pp. 3-173) va repartit en quatre llibres (pp. 3, 39, 90 i 131).

Més de vint exemplars he vist d'aquesta edició de la *Galatea*, i ben pocs amb el colofó, on s'hi llegeix : «Cervantes. | La | Galatea, | por | Florian | Editores | Sauri y Comp. | 1830.» En la col·lecció Bonsoms hi ha un exemplar que el té, el que no porta làmina, i un altre en que hi manca.

Vegi's la crítica que hem fet d'aquesta obra en el núm. 380.

531 Nébulos | ou | Les Donquichottes | Romantiques, | poème héroï-comique en quatre chants | avec | des notes historiques | et littéraires. | Par L. Castel. | Paris | A.-J. Dénain, Libraire, | Rue Vivienne, n. 16. | 1830. [43-III

p. 163 × 108 mm. c. 118 × 70 mm. (6.º). 4 ff. s. n. + 129 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula. Cartronet.

Les fulles preliminars, sense numerar, corresponen a la Portadella, Portada i «Épitre aux camarades» (4 ff. s. n).

El text comprèn quatre cants (pp. 1-95), seguint després les notes corresponents a cada un; en l'última fulla sense numerar hi ha l'Índex. Abans de cada cant s'hi troba una Portadella.

És un poema satíric endreçat als romàntics. El començ és brillant.

«Chantre immortel du vaillant Don Quichotte,
Viens m'inspirer, souris à mes travaus...»

i a cada punt posa en ridícol el *romantisme*, com diu l'autor. (Vegi's la nota núm. 7 del cant primer.)

532 Don Chisciotte | alle Nozze di Gamaccio. | Don Quijote | en las Bodas de Camacho. | Melodrama jocoso en un acto, | Que debe representarse en el Teatro princi- | pal de Cádiz, en el Carnaval de 1830, | para Beneficio del Señor Maestro | Mercadante. | Compuesta por el Señor Ferrero, | y traducida por | D. J. C. | Con licencia. | Imprenta de D. Ramon Howe. [44-1

p. 148 × 101 mm. c. 124 × 68 mm. (8.º). 93 pp., la següent en blanc s. n. Tela (Ménard).

Els preliminars corresponen a la Portada, Repartiment i Argument (pp. 1-5).

El text (pp. 6-93) va repartit en divuit escenes; havent-hi en les pàgines parells el text italià i en les senars el castellà.

L'argument no cal dir quin és, ja que el títol de l'obra ho indica; segueix el text del *Don Quijote* (II, caps. XX i XXI); en el repartiment s'hi troben alguns personatges que l'autor ha posat en escena per a millor arrodonir l'acció representativa, tals són : «Cristina, amiga de Quiteria» i «D. Diego, amigo de D. Quijote».

En les pàgines preliminars hi ha una nota, on s'hi llegeix : «Habiendo tomado a su cargo el Mtro. Mercadante el aplicar la música a esta composición de caracter español, creyó conveniente servirse de varios motivos de las mejores canciones de la nación, para hacer todavia más característica su obra». Ara bé : en la revista *Cervantes*, publicada a Barcelona en 1876, hi aparegué en els primers números un estudi d'En Joaquim M.ª Bartrina, on es feia menció d'una òpera d'assumpte cervantí del mestre Mercadante, estrenada pels anys de 1822 (En Rius, II, 797, escriu per error, 1722). El Dr. Thebussem, en una de les seves famoses *Droapianas*,* esmenta també aquesta obra, però no en dóna

* *Droapiana del año 1869. Octava carta sobre Cervantes y el Quijote* (Madrid, MDCCCLXIX; p. 15).

cap noticia. Pel que diu la portada, es veu que l'original de l'obra és italià, i aquest Ferrero, autor del llibre, devía esser l'artista Esteban Ferrero, el qual s'encarregà del paper de D. Quixot.

Ja que fem esment de *Les noces de Camacho* teatralitzades, podem afegir que en el curt espai d'uns quants anys fou aquest argument quixotesc molt explotat pels llibretistes d'òpera, puix en 1815 s'estrenà a París una òpera còmica, música del mestre Bochsa, amb el títol de les *Noces de Camache*, i en 1827 apareix *Die Hochzeit des Camacho*, amb música d'En Mendelssohn.

Encara que en la portada del llibre no figura l'any en què s'imprimí, creiem que fou el de 1830.

533 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Madrid : | Imprenta de D. J. Espinosa. | Mayo 28 de 1831. [40-VII

p. 118 × 82 mm. c. 94 × 55 mm. (8.º). Vol. I : XL pp. + 487 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. II [... | Julio 10 de 1831.] : 547 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula; 2 làms. Vol. III [... | Agosto 16 de 1831.] : XV pp., la següent en blanc s. n. + 552 pp.; 2 làms. Vol. IV : 559 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Les làmines gravades per E. Boix. Pasta.

Els preliminars del primer volum, són : Portada, Advertencia dels editors, Dedicatoria al Duc de Béjar, Retrat d'En Cervantes, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XL); els del segón, Portada (pp. 1 i 2); els del terç, Portada, Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg corresponent a la segona part (pp. I-XV); i els del volum quart, Portada (pp. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums (pp. 1-482 i 3-547) comprenen tota la primera part (caps. 1-27 i 28-52); els dos últims (pp. 1-546 i 3-551), la segona (caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula dels capítols.

L'editor ens diu en l'advertencia que el text «va arreglado a la última edición de dicha R. Academia», suprimint les anotacions, anàlisi, etc., «por hallarse extensamente redactadas y recopiladas en el erudito volumen que publicó la R. Academia Española, impreso en la Imprenta Real en 1819» (núm. 474), i que tindría «nueve làminas finas», la primera amb el retrat d'En Cervantes que està copiat del que figura en l'edició que féu l'esmentada corporació de la *Vida* d'En Cervantes, d'En Fernández de Navarrete; les altres làmines són, com ja assenyala En Rius (I, 83), unes males copies d'algunes de les que figuren en l'edició de Madrid de 1797 (núm. 377).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 53.). La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 84.

534 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Zaragoza. | Imprenta de Polo y Monge, hermanos. Abril de 1831. [37-IV

p. 143 × 102 mm. c. 127 × 79 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + 607 pp., la següent s. n.; 5 làms. Vol. II [... | Imprenta de Polo y Monge, hermanos. Julio de 1831.] : XII pp. + 659 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms., fetes a mà a l'aiguada. Mig xagrí vermell.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i els Versos-elogis; (pp. I-XIV); i els del volum segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra. La primera part, que és el volum primer, té 602 pp. (52 capítols), i la segona, que és el segón, 652 pp. (cap. 74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Referent a aquesta edició, que no té res de notable en quant al text i la part tipogràfica, hem de dir que l'exemplar d'En Bonsoms és sense làmines, i els dibuixos que el decoren són fets a mà per un ignorant de l'art.

Si no recordem mal, a casa del llibreter Gasca, a Saragoça, en vegérem un amb làmines, i els que hi ha en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12491. aaaa. 33. i Cerv. 54) també en tenen. Per tant, a l'exemplar d'En Bonsoms hi manquen els gravats, que haurien d'esser els mateixos que es veuen en una edició feta l'any següent per dits impressors.

La portada figura en la *Iconografía*, 86.

535 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quixote | de la Mancha | compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. Tomo ···. | Berlin, | por G. Fincke. | 1831. [40-VI

p. 136 × 91 mm. c. 97 × 62 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + XLVIII pp. + 370 pp. + 1 f. s. n., amb el colofó + 104 pp. Vol. II : 1 f. s. n. + IV pp. + 152 pp. + 384 pp. Vol. III : 1 f. s. n. + IV pp. + 548 pp. Vol. IV : 1 f. s. n. + XXXII pp. + 352 pp. Vol. V : 1 f. s. n. + 396 pp. Vol. VI [... | Parte segunda. Tomo VI. | Con un | Diccionario | español y aleman | sobre el Don Quixote de la Mancha. | Berlin, | ...] : 1 f. s. n. + 416 pp. + 1 f. s. n. + 214 pp. + 1 f. s. n. de catàleg. Notes en alemany, amb llàpiç, als marges. Mig xagrí vermell, amb puntes. Caps daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), el Pròleg de la tercera edició de la R. A. Española (núm. 344), els preliminars de l'edició de Madrid de 1605 (núm. 5), Tassa, Llicencia per a Castella i Portugal, la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part, Versos i Taula de capítols (pp. I-XLVIII), la Vida d'En Cervantes i Anàlisi del Quixot d'En Ríos (pp. 1-370) i Portadella (1 f. s. n.), on s'hi llegeix : «Leipsique | en la impren-

ta de J. Sommer. | 1800»; els del segón, Portada (1 f. s. n.) i Taula (pp. I-V); el Pla cronològic d'En Ríos (pp. 1-152); el terç la Portada (1. f. s. n.) i la Taula de capítols (pp. I-IV); el quart, la Portada (1 f. s. n.), les Aprovacions i Llicencies de la segona part, la Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg i la Taula de capítols (pp. I-XXXII), el cinquè, solament la Portada (1 f. s. n.) i Taula (pp. I-II), i el sisè, la Portada (1 f. s. n.).

Aquesta edició comprèn les dues parts del Quixot, repartides del modo següent : Primer volum (pp. 1-100), els 8 primers capítols de la primera part; el segón (pp. 1-371), del 9 al 27; el terç (pp. 1-532), del 28 al 52; el quart (pp. 1-348), conté els 23 primers capítols de la segona part; el cinquè (pp. 1-386), del 24 al 49, i el sisè (pp. 1-352), del 50 al 74. A la fi del text en cada volum s'hi troben unes pàgines dedicades a assenyalar diferencies entre les edicions de 1605 i de 1608.

En l'últim volum, després del text, de les variants i de la Taula de capítols, s'hi troba una Portada que diu : «Extracto | de las | Anotaciones | de | D. Juan Bowle | á la Historia | de | Don Quixote de la Mancha» (pp. 365-416); a continuació ve la següent Portada del treball d'En Beneke : «Diccionario | Español y Aleman | sobre el | Don Quixote de la Mancha | compuesto | por | Juan Basilio Vilelmo Beneke». Aquest diccionari comprèn de la pàg. 1 a la 214, i va a doble columna.

Edició exactament igual a la de Leipzig, 1800 (núm. 394), més ben dit, la present edició està formada per exemplars d'aquella, amb l'única variant de les Portades; ho demostren les moltes similituts tipogràfiques observades entre exemplars d'una i d'altra edició i el text d'una portadella que hem copiat del volum primer.

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 85.

536 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish | of | Miguel Cervantes de Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In two volumes. | Vol. ···. | London : | Published by Jones and Co. | Temple of the Muses, | (Late Lackington's), Finsbury Square. | 1831. [39·1

p. 192 × 110 mm. c. 140 × 73 mm. (12.º). Vol. I : XXIII pp., la següent s. n. + 370 pp.; 12 làms., un retrat de Cervantes i un frontispici. Vol. II : XIII pp., la següent s. n. + 393 pp., la següent en blanc s. n.; 12 làms. i un frontispici. Les làmines dibuixades per Cruickshank, gravades per W. O. Knight, B. Lane, Sears. Algunes làmines estàn mal relligades. Al contraplà del volum segón, ex-libris : «Ex Bibliotheca | P. Bicheron». Tela de l'època.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada,

Taula de capítols, Taula de les làmines, corresponents als dos volums, Vida d'En Cervantes, extractada de la d'En Mayans, i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIII + 1 s. n.); el segón, té per preliminars la Portadella, Portada, Taula de capítols (pp. I-XI + 1 s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. I-IV).

Al verso de la portadella del primer volum s'hi troba una llista d'obres en venda en la llibrería d'En Jones.

El repartiment del text, és com segueix : El primer volum (pp. 1-370) conté tota la primera part (caps. 1-8 + 1-6 + 1-13 + 1-25), i el segón (pp. 5-393), la segona (caps. 1-17 + 1-15 + 1-20 + 1-22).

A la fi de l'última pàgina de cada volum s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «W. Sears, Printer, 45, Gutter Lane, Cheapside».

Els dibuixos d'En Cruickshank tenen una petita tendencia a la caricatura, principalment el tipus de D. Quixot; la seva manera de caracteritzar Rocinante és admirable.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), però el *Catálogo* diu que no porta any; en el British Museum (Londres) n'hi ha dos exemplars (12491. cc. 39. i Cerv. 89.) La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 449.

537 Leben und Thaten | des fcharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra | überfetzt | von | Ludwig Tieck. | ··· Band. | Dritte verbefferte Auflage. | Berlin, | gedruckt und verlegt bei G. Reimer |1831.
[39-III

p. 183 × 110 mm. c. 145 × 79 mm. (8.º). Vol. I : XXX pp. + 1 f. s. n. + 312 pp. Vol. II [... | 1832.] : 2 ff. s. n. + 352 pp. Vol. III [... | Miguel de Cervantes Saavedra. | Uebersetzt | ...| ... | ... | ... | ... | ... | 1830.] : 2 ff. s. n. + 356 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 388 pp. Al contraplà del volum quart, el nom manuscrit d'un posseïdor alemany. Cartronet de l'època.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXX), la fulla sense numerar que segueix, correspòn a la Portadella del text de la novel·la; els del segón, Portada (1 f. s. n.) i Taula de capítols (pp. 1 i 2); els del terç, Portada i Taula (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-10), i els del quart, Portada i Taula (2 ff. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2).

Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 1-312 i 3-352; caps. 1-27 i 28-52), i els altres dos a la segona (pp. 13-356 i 3-388; caps. 1-33 i 34-74).

Segons En Rius (I, 753) aquesta edició està formada per un primer volum amb data de 1831, un segón, amb la de 1832, i els dos últims, amb la de 1830. En la Biblioteca Nacional (Madrid) també han fet com edició completa aquesta

formada per En Rius; el British Museum (Londres) en té dues col·leccions, la una (Cerv. 179.) formada com suposa En Rius i segueix el *Catálogo* de Madrid; i una segona (Cerv. 180.), composta per un primer volum, amb data de 1831, un segón imprès en 1799 (vegi's núm. 389), un terç, de 1830, i l'últim és de 1816.

Dubtem que En Reimer fes una edició com la present amb volums impresos en 1830, 1831 i 1832; potser es determinà en 1830 a imprimir la segona part, amb la traducció d'En Tieck, per a completar exemplars de edicions anteriors, i a l'any següent donà fi a l'obra publicant la primera part (volum primer, imprès en 1831, i segón, en 1832). Amb tot i no seguir el nostre criteri adoptat amb les primeres edicions de la traducció francesa d'En Filleau de Saint Martin, creiem que ço que pensem de la formació d'aquesta edició alemanya pot haver estat una cosa natural i per això formem aquesta edició amb volums de diferents anys.

La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 511.

538 Novelas Escogidas. | Las dos | Doncellas | y la | Gitanilla de Madrid, | por | Miguel Cervantes Saavedra. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N. 13. | Noviembre 1831. [36-IV

p. 118 × 73 mm. c. 80 × 50 mm. (8.º). 276 pp.; cada novel·la té una portada diferent. Forma el volum primer de la serie de *Novelas escogidas* de la *Biblioteca selecta*, però sense dur cap indicació referent a ella, que apareix en formes diferents en els volums següents. Rústega.

Els preliminars són en la coberta, on s'assenyala el contingut del llibre, ço és, les novel·les *Las dos doncellas* i *La Gitanilla de Madrid.* La Portadella i la Portada que figuren en les pp. 1-4 corresponen a la primera de dites obres cervantines. Després de la Portada i Portadella, ve el Pròleg d'En Cervantes i la Dedicatoria al Comte de Lemos (pp. 5-17), continuant tot seguit el text de *Las dos doncellas* (pp. 19-114), i després el de *La Gitanilla de Madrid* (pp. 117-276).

Abans del text d'aquesta última novel·la s'hi troba una portadella on s'hi llegeix : «La | Gitanilla de Madrid».

En l'última plana de la coberta, a modo de prospecte, s'hi llegeix : «El precio del tomo será de 4 rs. vn. para las personas que se propongan tomar las que vayan saliendo, y 5 para los que compren un tomo suelto.»

Ni en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplars d'aquesta edició.

539 Novelas Escogidas. | Rinconete y Cortadillo, | El Zeloso Estremeño | y la | Fuerza de la Sangre, | por | Miguel Cervantes Saavedra. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N. 13. | Noviembre 1831. [36-IV

p. 116 × 74 mm. c. 80 × 50 mm. (8.º; menys el primer plec, que és en 6.º). 248 pp. + 1 f. d'índex, s. n. Cada novel·la té portada diferent. Volum segón de la serie de *Novelas escogidas* de la *Biblioteca Selecta*. Rústega.

Aquest volum conté, com ja s'indica en la coberta, que ve a esser la portada del llibre, les tres següents novel·les : *Rinconete y Cortadillo*, p. 1-99; *El celoso extremeño*, p. 101-194; *La fuerza de la sangre*, p. 195-248. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Cal advertir que, abans del text, en cada novel·la s'hi troba una Portadella i Portada; per això es diu en l'Index que les dites novel·les comencen en les pp. 5, 103 i 199, respectivament.

Aquest volum és el segón de la col·lecció de *Novelas Escogidas*. Vegi's, referent a aquesta publicació, ço que s'ha dit al tractar del volum primer en el número anterior.

Ni en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) sabem que hi figuri aquesta edició.

540 Don Chisciotte | della Mancia | Poema Epico-burlesco | scritto ed annotato | per | Vincenzio Moreno | Imitazione dell'originale spagnuolo | di | Michele de Cervantes Saavedra. | Vol. ···. | [Gravat.] | Napoli, | per Carlo Cataneo. | MDCCCXXXI. [38-11

p. 227 × 138 mm. c. 144 × 85 mm. (8.º). Vol. I : 4 ff. s. n. + pp. 1-155, la darrera en blanc s. n. Vol. II [Moreno. Vol. ···] : pp. 157-329, la següent s. n. Vol. I, en rústega, a la coberta, escrit a mà : «Al carissimo amico D. Fco. Capaldo | l'Autore». Dalt de la portada, a mà : «Ex libris | M. Multedo». Vol. II, cartronet.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Dedicatoria d'En Moreno a la reina d'Italia D.ª María Isabel, i dos Sonets de l'autor al Lector, en llengua castellana (4 ff. s. n.); a continuació, una Vida d'En Cervantes, extreta de la d'En Mayans (pp. 1-10), seguint a aquesta un *Discurso proemiale* de l'autor (pp. 11-15). Els del volum segón, corresponen a la Portada.

El text va repartit en els dos volums, comprenent el primer (pp. 17-155) els dos primers cants i notes aclaratories a aquests, i el segón (pp. 159-326), els quatre cants següents, també amb notes.

Les últimes tres pàgines (les dues primeres numerades i l'última sense numerar), contenen un Sonet format per versos de diferents autors i Llista de les errades a corretgir.

L'autor del poema ens diu (p. 13) que el celebrat llibre d'En Cervantes «in brieve fu voltato in ogni colto idioma d'Europa : ma disavventuratamente nell' Italia nostra non v'ebbe chi tradotte ne avesse le belleza, tranne il chiarissimo

abate Meli, che lo parafrasó in dialetto siciliano», i això que féu En Meli en sicilià ho vol dur a terme En Moreno.

El traductor-poeta va seguint pas a pas l'obra, potser amb massa d'extensió, i a voltes modificant-la un xic, com a l'apellidar Buscalfana (I, LXXVI) a Rocinante, descrivint també «la ama y la sobrina», «el mozo de campo y casa» el «cura Pero Perez», el barber «Nicolas», no deixant-se cap personatge.

De l'extensió que dóna a la seva obra En Moreno, se'n pot judicar dient que els dos primers cants, els únics que figuren en el volum primer, descriuen la primera sortida de D. Quixot, ço és, els cinc primers capítols del llibre d'En Cervantes.

541 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | Por Miguel de Cervantes | Saavedra. | Tomo ···. | Con Licencia del Consejo. | Madrid : Imprenta que fue de Fuentenebro. | Mayo de 1832. [38·IV

p. 141 × 86 mm. c. 106 × 56 mm. (12.º). Vol. I : LIV pp. + 356 pp.; 4 làms. Vol. II : 469 pàgines, la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. III : 460 pp.; 3 làms. Vol. IV : 450 pp.; 3 làms. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella (1 f. s. n.), Portada, Advertencia de l'editor, Vida de Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-LIV); els dels volums segón i quart, Portadella i Portada (pp. 1-4); i els del volum tercer, són : Portadella (1 f. s. n.), Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-14). Les portadelles han d'anar abans del text i no abans de la Portada, com van en l'exemplar d'En Bonsoms.

A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Els dos primers volums comprenen la primera part; els altres dos, la segona; els de la primera part (pp. 3-352 i 5-465) tenen 26 capítols cada un i els de la segona (pp. 17-454 i 5-443) 35 l'un i 39 l'altre.

En Rius (I, 86) fa observar que, amb tot i dir-se en l'Advertencia de l'editor que va «hermoseada con las mismas 48 estampas que sirvieron de adorno a aquella» referint-se a la impresa a Madrid en 1797 (núm. 377), les làmines que hi figuren són les de l'última edició de l'Academia Española, ço és, la de 1819 (núm. 472); N'Ashbee, en *An Iconography*, també ens diu que les làmines són d'En Rivelles, ço és, les que figuren en l'esmentada edició de l'Academia, i per les nostres mans han passat alguns exemplars i en tots ells hem vist les mateixes làmines, un xic reduïdes.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 89.

542 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | De la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion | Conforme en todo á la última de la Real Academia | Española, y con las notas de D. J. A. Pellicer. | Dedicada | A la Nacion Española. | Tomo ···. | [Gravat.] | Barcelona : | Imprenta de la Viuda é hijos de Gorchs. | Con Licencia. 1832. [39-V

p. 189 × 110 mm. c. 157 × 82 mm. (4.º). Vol. I : XXIII pp., la següent en blanc s. n. [falten en aquest exemplar les pp. V-VIII] + 399 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. II [... | Nueva edición | con nuevas y numerosas anotaciones, | por | D. V. J. B. y C. | dedicada | A la Nacion Española | ...] : 2 ff. s. n. + 422 pp. (un foli s. n. de taula, entre les pp. 382 i 383); 4 làms. Vol. III : com el volum primer, XII pp. + 456 pp.; 4 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 442 pp.; 4 làms. Les làmines dibuixades per Masferrer. Mig pergamí. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel.

Altre exemplar incomplet i sense làmines, més ample de marges (196 × 124 mm.), sense que la portada del volum segón es diferencii de les altres, relligat en pasta de l'època. [39-V

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, Dedicatoria d'aquest «A la Nación Española» i la Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i els Versos-elogis; (pp. I-XXIII); el segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i el terç, Portadella, Portada, una nota amb les dates de la Tassa, Privilegi, Llicencia i Aprovacions corresponents a la segona part, la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XII).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums (pp. 1-338 i 1-381) comprenen la primera part (caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims (pp. 1-374 i 1-371), la segona (caps. 1-35 i 36-74).

A la fi de cada un s'hi troba l'Index, les notes de la R. Academia Española (Madrid, 1819, núm. 472) i les d'En Pellicer (Madrid, 1797, núm. 378).

En l'*Advertencia* (p. VII) es diu : «Los cuatro tomos primeros de la obra contienen el texto del Quijote con las notas y variantes, y el quinto el Análisis del mismo, el plan cronológico y la Vida de Cervantes, formado en vista de lo que han dicho Mayans, Avellaneda, Montiano y Luyando, Haedo, Sarmiento, Iriarte, Pellicer, Ríos, Navarrete y otros escritores de nombradía.».

Estranyarà veure que no descrivim el volum corresponent a la Vida d'En Cervantes; hem seguit el mateix criteri que al descriure l'edició del Quixot anotada per En Pellicer (núm. 382), impresa a Madrid en 1798; allí posàvem apart, donant-li un número, a la Vida d'En Cervantes (núm. 398); a la de l'Academia Española de 1819 li hem donat també un número (núms. 472 i 474), i ara fem igual.

En el primer volum, entre les notes de l'Academia i les d'En Pellicer, s'hi troba aquesta Advertencia (p. 347) : «Estando pendientes de la censura las nuevas notas con que se quiere enriquecer esta edición, y deseando no retardar más la entrega del 2.º tomo con sus notas y las del tomo 1.º, hemos determinado dar

por ahora las de Pellicer, que son las que siguen. Luego que se obtenga el permiso para la publicación de las nuevas, se daran en un cuaderno separado para poderlo unir a la edición.»

Al tractar de les notes d'En Bastús ja farem referencia a aquesta nota; ara sols direm que hem vist anunciar en diferents catàlegs l'edició amb quatre volums solament; altres amb el text del Quixot i el volum amb la vida d'En Cervantes, altres amb els anteriors cinc volums més el de les notes d'En Bastús, i fins n'he vist un que tenía les notes d'aquest repartides en els quatre volums del Quixot seguint les d'En Pellicer.

Com s'ha pogut veure, aquesta edició es féu per a acompanyar les notes que feia En Bastús, però, fos perquè no les tingués acabades, o bé per ço que diu de la censura, es deixaren per a més endavant; llavors, canviaríen les portades i se'n faríen de noves, sense el nom d'En Bastús. A això es deu que en un dels dos exemplars de la col·lecció Bonsoms hi figuri un volum segón amb portada diferent de tots els altres.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 218.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 87.

543 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N.º 13. | Con Licencia. Abril de | 1832. [36·IV

p. 106 × 68 mm. c. 84 × 51 mm. (8.º). Vol. I : 352 pp.; 2 làms. Vol. II [... | Con Licencia. Junio de | 1832.] : 345 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. III : 345 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. IV [... | Con Licencia. | 1832.] : 366 pp.; 2 làms. Vol. V : 381 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Vol. VI : 367 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. Les làmines gravades per Pablo Alabern. Mig vedell amb puntes; talls daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. 1-34); els del segón, terç, cinquè i sisè, Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del quart, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-17).

El text va repartit de la manera següent : La primera part ocupa els tres primers volums (pp. 35-352, 5-345 i 5-345; caps. 1-21, 22-34 i 35-52), i la segona, els tres últims (pp. 19-366, 5-381 i 5-352; caps. 1-23, 24-48 i 49-74). A la fi de l'últim volum s'hi troba la Taula de capítols corresponent a tota l'obra.

Aquesta edició comprèn els volums VI-XI de la «Biblioteca | Selecta Portátil y Económica. | 1.ª Serie».

Les làmines que l'adornen, són, com digué En Rius (I, 88), copies de les que figuren en la impresa a Madrid en 1797, però gravades per En Pau Alabern.

Ens ha semblat veure que segueix el text de la de Madrid, 1819 (núm. 472). Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 90.

544 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Zaragoza. | Imprenta de Polo y Monge, Hermanos. | 1832. [41-IV

p. 161 × 108 mm. c. 126 × 78 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + pp. 1-328; 2 làms. Vol. II : 1 f. s. n. + pp. 329-607, la següent s. n.; 2 làms. Vol. III : XII pp. + pp. 1-256; 2 làms. Vol. IV : 1 f. s. n. + pp. 257-659, la següent en blanc s. n.; 2 làms. Les làmines dibuixades per Antonio Rodríguez; gravades per T. López Enguidanos, Pedro V. Rodríguez, Ant. Vázquez, Albuerne, Rafael Esteve. Tela.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portada, Dedicatoria, Pròleg i Versos (pp. I-XXIV); els del segón i quart, Portada (1 f. s. n.), i els del tercer, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 1-328 i 329-602; caps. 1-30 i 31-52), i el de la segona, els dos últims (pp. 1-256 i 257-652; caps. 1-28 i 29-74). A la fi dels volums segón i quart s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició va il·lustrada amb vuït dibuixos dels que féu En Rodríguez per a l'edició de Madrid, 1797 (núm. 377).

Aquesta edició es va vendre a En Bonsoms com impresa l'any 1857, car cada volum porta una coberta on s'hi llegeix : «El Ingenioso hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo. ··· | Madrid. 1857. | Se hallará en el Libro de Oro, | Calle de la Montera, núm. 7.» Al nostre entendre, aquesta edició està formada per exemplars de la de l'any anterior (núm. 534), canviant les portades, i cosa per l'estil deuría fer el llibreter que en 1857, posant solament cobertes noves, venía l'edició dels impressors saragossans com cosa feta en aquell temps.

Ja que hem tractat d'aquesta martingala editorial, direm que una cosa per l'estil hem vist en la Biblioteca Nacional (Madrid), on hi ha una edició el text de la portada de la qual és així : «El Ingenioso hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra | Nueva edición, | con la Vida de Cervantes | por D. M. F. de Navarrete. | Barcelona | en la Imprenta de Ramón Fernandez | y hermanos | 1839.», i en l'última fulla s'hi llegeix : «Paris. — En la imprenta de Casimir, calle de la Vieille-Monnaie, 12.» Aquesta edició resulta impresa a Barcelona i a París, però en realitat és d'aquest últim punt; la data de Barcelona hi figura perquè uns llibreters compraríen

algunes existencies d'aquesta edició i hi faríen portades noves. Cosa igual feren els llibreters de l'establiment del «libro de oro».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 91.

545 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | por | Migl. de Cervantes Saavedra. | Segunda Edicion | en miniatura | por | D. Joaquin Maria de Ferrer. | Parte ···. | Tomo ···. | Paris. — 1832. [42-VII

p. 118 × 75 mm. c. 100 × 60 mm. (16.º). Vol. I : 1 f. s. n. amb la portadella + XX pp. + 351 pp. + 3 pp. s. n.; 6 làms. i un mapa. Vol. II : XII pp. + 377 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. Les làmines gravades per E. Stalker. Frontispici litografiat en negre sobre cartrolina lluenta, després de la portadella. Relligadura de l'època en vedell ros, amb gofrats adequats al text al dors i plans. Talls daurats.

Altre exemplar (120 × 75 mm.), amb les portades i el frontispici en vermell, sobre cartrolina mate, posat abans del capítol primer de cada part. Pergamí amb talls daurats. [42-VII

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, amb un escut en la part superior amb les inicials J. M. F., i Portada (2 ff. s. n.); Pròleg de l'editor, la Tassa i Privilegis per a Castella i Portugal, que figuren en la segona edició de Madrid de 1605 (núm. 5), Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part, els Versos-elogis (pp. I-XX) i una fulla litografiada en cartrolina que ve a fer de frontispici, on s'hi llegeix : «El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | Compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra | Segunda edición | en Miniatura | Por | D. Joaquin Maria de Ferrer. | 1832»; els del volum segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), els preliminars de la primera edició de Madrid de 1615, amb la Tassa i les Aprovacions d'En Josef de Valdivielso i Marquez Torres, i el Privilegi del rei, la Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XII), i un frontispici igual a l'esmentat en el volum primer.

El text del volum primer (pp. 1-333) conté tota la primera part (caps. 1-52), i el de l'últim (pp. 1-356), la segona (caps. 1-74).

A la fi del volum primer (pp. 335-351) hi ha unes «Notas y observaciones» i Taula de capítols, Explicació dels passatges on passen les principals aventures a D. Quixot i Mapa amb l'itinerari de les tres sortides que féu (pp. 357-377 + 3 pp. s. n., i Carta geogràfica) i en les del segón, Notes, Taula de capítols, Apèndix.

Darrera la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris. — Imprenta de Julio Didot Mayor, calle del Puente de Lodi, n.º 6». L'escrit de les cartrolines és litografiat, llegint-se al peu de les mateixes : «Witthersheim et Derenémesnil, rue Montmorency, 16».

En el Pròleg d'aquesta edició (p. I) es diu que «no contento el editor del *Quijote en miniatura,* publicado en París en 1827, con haber dado en aquella primorosa joya tipográfica una muestra de su veneración al ingenio de Cervantes, quiere ahora repetir su trabajo ... En esta segunda edición que presento al público, casi no hay diferencia de la primera, o a lo menos no hay inferior esmero, corrección y lujo, puesto que a las láminas que tenía la anterior, se han agregado dos más ... Van con todo más espaciados los renglones, para que sea más cómoda de leer... está dividida la obra en dos tomos, división acertada y hasta ahora pocas veces seguida...», seguint amb unes consideracions sobre la idea que tingué En Cervantes a l'escriure l'obra.

Molt podríem dir i objectar referent a aquests últims extrems, però solament esmentarem els que fan relació a la bibliografía, ja que els de crítica ens duríen a assenyalar tot quant s'ha escrit sobre qui pot esser la figura de D. Quixot i quin fou el fi que es proposà En Cervantes en la seva obra. Les dues làmines que diu ha afegit, corresponen als caps. 45 de la primera part i 23 de la segona; la primera, segons l'editor, pertany a la col·lecció de Ribera, i la segona recorda la dibuixada per En Deveria, que figura en l'edició francesa impresa a París en 1825 (núm. 500); això de què el *Don Quijote* «pocas veces» s'havía publicat en dos volums, no és cert, puix són moltes les edicions que portem anotades distribuïdes en dos toms.*

L'Apèndix del volum segón conté tres documents, que són : la carta que escrigué N'Antoni Rui Díaz a En Ríos referent a la tan debatuda qüestió d'*El Buscapié* (vegi's Ríos, *Pruebas a la Vida de Cervantes*, n.º 54); una nota donada per En García de Arrieta referent així mateix al tan discutit llibre, i l'últim també sobre la mateixa qüestió, comentant un passatge del llibre d'En Juan Cristoval Calvete de Estrella, que porta per títol : *El felicísimo viaje del muy alto y muy poderoso príncipe D. Felipe, hijo del Emperador D. Carlos V. Maximo, desde España a sus tierras de la baja Alemaña...* (Anvers, 1552).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 55.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10939-10940.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 88.

546 Histoire | de | l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes, | par | Filleau de Saint-Martin, | précédée | de la vie de Michel de Cervantes. | Tome ···. | Paris, | Lebigre Frères, Libraires, | Rue de la Harpe, n.º 26. | 1832. [39-VII

p. 209 × 138 mm. c. 148 × 83 mm. (8.º). Vol. I : XX pp. + 472 pp.; 4 làms. i un retrat de

* Vegi's, solament en el segle XVII, els següents números : 31, 57, 58, 73, 74, 75, 80, 81, 88, 90, 93, 98, 99, 102, 105, 106, 109, 115, 122, 125, 126 i 127.

Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 463 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. III : 2 ff. s. n. + 439 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 475 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. V : 2 ff. s. n. + 496 pp.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Lefévre, Charlet; gravades per Lefévre, Trilley, Goulu, A. Dutillois, Tavernier. Mig marroquí vermell, amb llom decorat (Ruiz). Tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Vida d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. I-XX), i els dels següents, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

Els cinc volums corresponen al Quixot d'En Cervantes i a la continuació que féu En Filleau de Saint Martin : El primer (pp. 1-470), conté els 34 primers capítols; el segón (pp. 1-460), el rest de la primera part i els 20 primers capítols de la segona; el terç (pp. 1-435), del 21 al 59; el quart (pp. 1-471), capítols 59-73, o sigui la fi de l'obra d'En Cervantes, més els 31 primers de la continuació d'En Saint Martin, i l'últim (pp. 1-494), comprèn els capítols finals, o siguin del 32 al 61. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Darrera la Portadella s'hi troba el següent peu d'impremta : «Imprimerie de G. Doyen, | Rue Saint Jacques, n.º 38».

Aquesta edició és exactament igual a la de 1830 editada per En Marlin (núm. 527).

En l'exemplar d'En Bonsoms hi ha les cobertes, que diuen així : «Histoire | de | l'admirable | Don Quichotte | de la Manche. | Traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin, | précédée | de la vie de Michel de Cervantes. | Nouvelle Édition, | Ornée de dix sujets dessinés par Charlet, et gravés sur acier par les | meilleurs artistes, | avec un trés beau portrait de Michel de Cervantes | T. V. | [Monograma d'En Marlin.] | Paris, | Chez Lebigre frères, rue de la Harpe, en face celle de la Parcheminerie. | M.DCCC.XXXII.»

D'aquesta edició no sabem hi hagi exemplar ni en la Biblioteca Nacional (Madrid) ni en la Bibliothèque Nationale (París); en el British Museum (Londres) n'hi ha una d'impresa a París en 1832, en cinc volums (Cerv. 290.). Nosaltres creiem que és la mateixa que ara hem descrit. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 321.

547 Histoire | de l'incomparable | Don Quichotte | de la Manche; | traduit | de l'espagnol de Michel Cervantes, | par | M. G.-F. de Grandmaison-y-Bruno, | licencié en Droit. | Tome ···. | Paris, | au Bureau de la Bibliothèque des Collèges. | 1832. [36-III

p. 134 × 82 mm. c. 105 × 57 mm. (plecs de 18 pp., formats per un de 8 i un de 10). Vol. I : 2 ff. s. n. + 251 pp., però entre la p. 249 i la 250 hi ha una pàgina blanca sense numerar. Vol. II :

2 ff. s. n. + 300 pp. Vol. III : 2 ff. s. n. + 297 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 210 pp. + 1 f. s. n. de taula. Relligats en dos volums. Mitja pasta.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit en quatre volums, corresponent-ne dos a cada part : La primera (pp. 1-249 i 1-297) conté els caps. 1-17 i 1-20, i la segona (pp. 1-297 i 1-210), els caps. 1-10 i 1-9. A la fi de cada volum hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi troba el següent peu d'impremta : «Bourges, Imp. de V.e Souchais et Cie».

Aquesta edició no és sinó un arranjament del llibre d'En Cervantes, tantes són les supressions i passatges abreviats que s'hi troben! Referent als preliminars, ja ha vist el lector que no n'hi ha cap; i en quant al text bastarà dir que la cançó de Crisostom i la novel·la del *Curioso impertinente* han estat eliminades, així com altres, de corresponents a la segona part, han quedat tan breus, que no donen idea de l'original. En Rius (I, 538) assenyala detalladament les supressions que s'han fet.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), ni en el British Museum (Londres), ni en la Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 322.

548 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris. | A. Hiard, Libraire-Éditeur | de la Bibliothèque des Amis des Lettres, | rue Saint Jacques, n.º 131. | 1832. [37-III

p. 138 × 85 mm. c. 111 × 65 mm. (6.º). Vol. I : 1 f. s. n. + VIII pp. + 263 pp., la següent en blanc s. n. Manquen les pp. 1-4; 1 làm. Vol. II : 256 pp., manquen les pp. 1 i 2, que devíen esser de portadella; 2 làms. Vol. III . 256 pp.; manquen les pp. 1 i 2; 1 làm. Vol. IV : 254 pp.; manquen les pp. 1 i 2; 2 làms. Vol. V : 254 pp., manquen les pp. 1 i 2; 1 làm. Vol. VI : 260 pp.; 2 làms. Vol. VII : 250 pp., manquen les pp. 1 i 2; 1 làm. Vol. VIII : 294 pp.; 2 làm. Les làmines dibuixades per F. Courtin, Choquet, Deveria; gravades per Dutillois, Coupé, Lejeune, Sixdeniers, Leroux, B. Roger, Vallot. Els vuit volums relligats en quatre. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, són : Portada (1 f. s. n.) i Vida d'En Cervantes (pp. I-VIII); els del segón, terç, quart, cinquè i setè, solament la Portada (pp. 1 i 2), i els del sisè i vuitè, Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text conté el d'En Cervantes i el d'En Filleau de Saint Martin. El del primer, és comprès en els cinc primers volums i part del sisè; el del segón, segueix fins el final del vuitè, anant repartit així : Primer, pp. 5-259, caps. 1-24; segón, pp. 5-254, caps. 25-41; terç, pp. 5-253, caps. 42-51 de la primera part i 1-14 de la segona; quart, pp. 5-251, caps. 15-40; cinquè, pp. 5-252, caps. 41-63; sisè,

pp. 5-257, caps. 64-73, ço és, l'acabament de la segona part del llibre, amb el text d'En Cervantes i caps. 1-23 de la continuació feta per En Filleau de Saint Martin; setè, pp. 5-248, caps. 24-38, i vuitè, pp. 5-291, caps. 39-61. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

El tenir els volums sisè i vuitè la portadella i començar la numeració dels altres per la p. 3, ens fa dir que en els sis volums susdits manca una fulla. Per la portadella sabem que aquesta edició fou feta en la «Imprimerie de Marchaud du Breuil, rue de la Harpe, n. 90».

De les il·lustracions d'aquesta edició no en diu res N'Ashbee, car no la coneix; En Rius (I, 539) escriu que «hay 5 láminas de Westall, 3 de Courtin, 2 de Choquet i 2 de Deveria». Com que entre el text d'En Rius i l'exemplar que figura en la col·lecció Bonsoms, que és el mateix que pertangué a aquell bibliògraf, hi ha alguna diferencia, anem a assenyalar el número de les làmines i per qui han estat dibuixades i gravades : Els dibuixants són : En Courtin, que en féu 2, En Choquet, 2, En Deveria, 1, i En Westall, 6, que van sense firma; els gravadors foren En Sixdeniers, En Leroux, En Lejeune i En Dutillois, els quals en gravaren dues cada u, i una En Vallot, En Coupé i En Roger. Algunes d'aquestes làmines, com les d'En Sixdeniers i En Leroux, porten les dates de 1820 i 1821, respectivament.

Estem d'acord amb En Rius al suposar que aquesta edició es féu tenint per model la de Lugan de 1827 (núm. 509).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y² 21786-21793). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 320.

549 Vita e Avventure | di | Don Chisciotte | della Mancia | di | M. Cervantes Saavedra | traduzione | di Lorenzo Franciosini | nuovamente riscontrata | col testo spagnuolo e reintegrata | per cura e studio | di Luigi Toccagni | Volume ··· | Milano | per G. Truffi e Comp. | M. DCCC. XXXII. [42-III

p. 142 × 84 mm. c. 111 × 59 mm. (12.º). Vol. I : 186 pp. (realment 180, ja que la numeració salta de la p. 6 a la 13); 1 làm. Vol. II : 244 pp.; 1 làm. Vol. III [... | M.DCCC.XXXIII.] : 218 pp.; 1 làm. Vol. IV : 238 pp.; 1 làm. Vol. V : 221 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VI : 208 pàgines; 1 làm. Vol. VII : 256 pp.; 1 làm. Vol. VIII : 249 pp., la següent en blanc s. n. 1 làm. Les làmines són gravades per A. Lanzani. Mig pergamí. Ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Prefaci de l'editor, (pp. 1-6), Portadella i Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part (pp. 13-25); els del segón, terç, quart, sisè, setè i vuitè, solament la Portada (pp. 1 i 2), i els del cinquè, Portada i Pròleg de la segona part (pp. 1-9).

Els quatre primers volums contenen la primera part, repartida de la següent

manera : Tom primer (pp. 27-183), caps. 1-14; segón (pp. 3-241), caps. 15-27; terç (pp. 3-216); caps. 28-37, i quart (pp. 3-236), caps. 38-52. Els altres quatre pertanyen a la segona part, i van així : cinquè (pp. 11-218), caps. 1-17; sisè (pp. 3-206), caps. 18-32; setè (pp. 3-252), caps. 33-53, i vuitè (pp. 3-246), caps. 54-74. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició, com ja vaig escriure en una de les guardes, no es troba entre les que descriu En Rius, ni figura en la *Iconografía*, ni en el *Catálogo* de Madrid. Tampoc es troba en la Bibliothèque Nationale (París), però sí en el British Museum (Londres, Cerv. 196.).

En Toccagni ens diu en la seva advertencia que segueix el text d'En Franciosini, si bé modificat, o més ben dit, modernitzat; així ho demostra el següent acarament :

Franciosini, 1622 (núm. 53)	Toccagni, 1832
I, I. In una terra della Mancia, del cui nome non me ne voglio ricordare, non è troppo, che si ritrouaua, un Cittadino, di quelli, che per ostentazione d'una certa grandezza, tengono lancie, & targhe antiche nella rastrelliera; un cane d'aggiunguere, & un ronzin magro da passeggiare ...	I, I. In una terra della Mancia, del cui nome non mi voglio ricordare, non è gran tempo, che viveva un Cittadino di quelli che per ostentazione di una certa grandezza tengono lancie e targhe antiche nella rastrelliera, un can da giugnere, ed un ronzin magro da passeggiare...

Aquesta edició es venía a 8 lires per als abonats i 12 per als que no ho eren, ço és, a raó d'una lira i lira i mitja cada volum. El tipus de lletra és clar, i el paper de fil, i si és cert que no es pot presentar com a model tipogràfic, resulta simpàtica i és molt millor que altres edicions fetes amb pretensions de luxe.

A cada volum l'acompanya una làmina firmada per En Lanzani, autor que no figura en l'obra de N'Ashbee, *An Iconography*. Donarem nota dels assumptes tractats per l'esmentat dibuixant : Volum primer, D. Quixot embestint els molins de vent; segón, el mantejament d'En Sanxo; terç, Sanxo torna a trobar l'ase; quart, l'aventura dels disciplinants; cinquè, D. Quixot desafiant al lleó; sisè, D. Quixot desbaratant el retaule dels titelles; setè, l'escena de Clavileny, i vuitè, la mort de Don Quixot. El treball de l'artista no es recomana ni per la composició ni per l'encert en la interpretació dels tipus.

550 Biblioteca | Selecta, Portátil y Económica, | ó sea | Colección de Novelas Escogidas. | El Amante Liberal, | La Senora Cornelia, | y el | Casamiento Enganoso | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N.º 13. | 1832. [36-IV

p. 117 × 74 mm. c. 80 × 50 mm. (8.º). 256 pp. Rústega.

Aquest volum conté les tres novel·les *El Amante liberal* (pp. 1-122), *La Señora Cornelia* (pp. 123-218) i *El casamiento engañoso* (pp. 219-256).

Els preliminars de cada novel·la, són : Portadella i Portada (pp. 1-4, 1-23 126 i 219-222, respectivament) i el text de cada una d'elles comença en les pàgines 5, 127 i 223.

Aquest és el volum terç de les novel·les d'En Cervantes publicades en aquesta col·lecció; si bé hem d'observar que, com s'ha vist en els núms. 538 i 539, en la coberta-portada s'hi llegía solament «Novelas escogidas», i ara porta ja el títol de la «Biblioteca selecta».

Ni en el British Museum (Londres) ni en la Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició.

551 Biblioteca | Selecta, Portátil y Económica, | ó sea | Colección de Novelas Escogidas. | El Licenciado Vidriera, | y el | Coloquio de los Perros. | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N. 13. | 1832. [36-IV

p. 118 × 74 mm. c. 80 × 50 mm. (8.º). 236 pp. + 1 f. d'índex s. n. Rústega.

Aquest volum conté *El Licenciado Vidriera* (pp. 1-67) i *El coloquio de los perros* (pp. 69-236). L'última fulla, que és l'Index, va sense numerar.

Els preliminars de la primera de dites obres, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4). El text del *Licenciado Vidriera* va de la pàg. 5 a la 67.

Els preliminars del *Coloquio* ocupen les pp. 69-72, i són Portadella i Portada. El text va de la pàg. 73 a la 236.

Aquest és el quart volum de la «Biblioteca», corresponent a les novel·les d'En Cervantes. Vegi's els núms. 538, 539 i 550.

Aquesta edició no sabem que figuri en el British Museum (Londres) ni en la Bibliothèque Nationale (París).

552 Novelas Escogidas. | La | Española Inglesa, | La Ilustre Fregona, | y la | Tia Fingida. | Por | Miguel Cervantes Saavedra. | Barcelona, | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, N. 13. | Marzo 1832. [36-IV

p. 117 × 73 mm. c. 80 × 50 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 296 pp. + 1 f. d'índex.

Aquest volum conté *La Española Inglesa* (pp. 1-107), *La ilustre fregona* (pp. 109-248) i *La tía fingida* (pp. 249-296). En l'última fulla del volum, que està sense numerar, s'hi troba la Taula.

Aquest volum, que és el cinquè de la col·lecció de novel·les d'En Cervantes,

conté, com a preliminars, una Portadella que no havem vist en els anteriors (i que no correspòn a cap full, sinó que és encaixada), i diu : «Biblioteca | Selecta Portátil y Económica. | 1.ª Serie. | Novelas Ejemplares, | compuestas | por Miguel Cervantes Saavedra. | Tomo V.»

Els preliminars de cada novel·la, són : Portadella i Portada (pp. 1-4, 109-112 i 249-252), i el text de cada una d'elles comença, respectivament, en les pp. 5, 113 i 253.

Ni en el British Museum (Londres) ni en la Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplars d'aquesta edició.

553 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Coblens, | Librería de C. Bœdeker. | 1832. [36-V

p. 180 × 115 mm. c. 145 × 84 mm. (12.º). XIV pp. + 1 f. de taula s. n. + 449 pp., la següent s. n. Mig xagrí blau i cap daurat (Ruiz).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, els Versos del Marquès d'Alcanyiç, Fernando Bermudes, Fernando de Lodeña i Juan de Solis Mejía, la Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg (pp. I-XIV) i la Taula (1 f. s. n.)

El text comprèn les pp. 1-440, i l'ordre de les novel·les és el següent : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante liberal*, p. 64; *Rinconete y Cortadillo*, p. 108; *La española inglesa*, p. 142; *El licenciado Vidriera*, p. 181; *La fuerza de la sangre*, p. 205; *El zeloso estremeño*, p. 224; *La ilustre fregona*, p. 258; *Las dos doncellas*, p. 310; *La Señora Cornelia*, p. 346; *El casamiento engañoso*, p. 381; i el *Coloquio de los perros*, p. 394. En l'última pàgina, que està sense numerar, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Impreso de Jorge Maret en Leipsique».

Ni en el British Museum (Londres), ni en la Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició.

554 A. G. D. de V. Y. — Estatua de Cervantes. [45-VIII

Cartas Españolas (Madrid, 8 març 1832; vol. IV, quad. 42). Copia manuscrita en un quadern on s'hi troben altres articles cervantins (320 × 210 mm.). Tela blava.

El seu autor proposa un monument dedicat a En Cervantes, dient que l'únic que pot dur a terme tal idea és el rei Ferràn VII.

555 Amante de las Bellas Artes (El). — Cervantes. [45-VIII

Cartas Españolas (Madrid, 22 març 1832; vol. IV, quad. 44). Copia manuscrita a continuació de l'anterior.

En aquest article s'insinúa que l'esculptor Agreda, autor d'un bust de D. Quixot, també té mèrits suficients per a fer l'estatua o el monument a En Cervantes.

556 C. A. B. — Estatua de Cervantes. [45-VIII

Cartas Españolas (Madrid, 19 abril 1832; vol. V, quad. 48). Copia manuscrita, inclosa en el mateix recull de les anteriors.

L'autor d'aquest article, que algunes voltes hem cregut fou En Gaietà Albert de la Barrera,* celebra i encoratja a A. G. de V. Y. per la idea d'alçar un monument a En Cervantes, com li agradaría veure que Aragó «dedicara un obelisco a su Rey conquistador de Mallorca, ó a sus valientes dominadores de Grecia...».

557 M. — Cuestion literaria. Sobre una novela de Miguel de Cervantes. [45-VIII

Cartas Españolas (Madrid, 28 juny 1832; vol. V, quad. 58). Copia en el mateix recull on són les altres.

Es tracta de *La Tía fingida*, i s'admira l'autor de la carta que en l'edició barcelonina d'En Bergnes (núm. 552) es dubti de què la dita novel·la sigui d'En Cervantes, «por lo demás la edición es muy linda, como todas las que salen de las prensas del Sr. Bergnes, a quien si continua en sus apreciables empresas será deudor nuestro país de la reproducción de muchas obras clásicas, y de un refinamiento de gusto tal en el arte tipográfico, que nada tenga que envidiar a los paises extrangeros». Segons En Rius (I, 269), l'autor d'aquest article pot esser En Mesonero Romanos.

558 La moral | de | D. Quijote | de la Mancha, | Deducida de la historia que de sus glo- | riosas hazañas escribió Cide-Hamete Be- | nengeli. | Por su grande amigo el Cura. | Dala á luz | el Br. D. P. Gatell. | Barcelona : En la libreria de José Solá, | calle de la Bocaria. [41-VIII. c. 8

p. 145 × 103 mm. c. 124 × 76 mm. (8.º). 47 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella i dues advertencies (pp. 1-8), la primera diu així : «La feliz aventura que dió ocasión a que se escri-

* Nasqué el 7 d'agost de 1815, i l'any 1832 es graduà de Batxiller en Filosofía i Lletres.

biera esta obra», i la segona : «El Cura dá los motivos que le obligaron a escribir esta obra». El text (pp. 9-47) conté tot el llibre primer.

Comparant la publicació que ara descrivim amb la primera edició, hi hem trobat una sola correcció; al final del llibre (p. 47) s'hi llegeix : «Confío que todo Español la recibirá gustoso, y que con la práctica de ella hará que entre en el glorioso templo de la inmortalidad nuestro actual Monarca y su dignísima Esposa...», mentre que l'original diu : «...nuestro actual Monarca D. Carlos IV y su dignísima Esposa Doña María Luisa...»

Referent a aquesta obra i al seu autor, vegi's núms. 352 i 367.

Al verso de la portada s'hi troba l'any de la impressió i la impremta : Viuda i fill d'En Texero, 1832.

559 La | Galatea | di Michele Cervantes | tradotta | da Lorenzo Ercoliani | sulla versione francese | di Florian | Sono tra gli uomini | Sazio di vivere, | Perchè tra gli uomini | Spenta è la fè. | Carrer l'Esilio. | Milano | per G. Truffi e Comp. | M.DCCC.XXXII. [42-II

p. 150 × 93 mm. c. 112 × 59 mm. (12.º). 120 pp., 1 làm., litografiada per Ant. Lanzani. Rústega.

Els preliminars d'aquest volum, són solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-120) comprèn els quatre llibres (pp. 3, 29, 62 i 91) com en l'original francès, que comencen en les pp. 1, 29, 62 i 91.

En Secreti publicà per primera vegada el text d'En Florian en italià en 1788 (núm. 349), mes es veu que el seu treball no va satisfer del tot, per quant solament es reimprimí en 1799. Ara apareix la *Galatea* novament traduïda.

Referent a aquesta obra d'En Florian, vegi's el núm. 329.

560 Don Quichotte. Gravats de Courtin y Charlet. [Vitr. III

p. 234 × 144 mm. 20 làms., relligades en mitja pasta. Al llom : «Don Quichotte».

Aquest volum comprèn 20 làmines; 16 dibuixades per En Courtin, i 4 per En Charlet. De les primeres en gravaren En Dutillois, 4; En Goulu, 4; En Ferdinand, 2; En Gaitte, 2; En Blanchard, 2; i En Gerant, 2. De les del segón n'executaren En Frilley, 2; En Dutillois, 1; i En Tavernier, 1.

Aquesta col·lecció completa, com ja veurem, el número que segueix, de làmines d'En Courtin. Cal dir que les làmines d'aquest són noves, no així les d'En Charlet, per quant figuren algunes d'elles en l'edició editada a París per En Marlin, en 1830 (núm. 527).

561 Don Quichotte | Gravures | de | Courtin. [Títol gravat al pla.] [Vitr. III

p. 217 × 144 mm. 13 làms., relligades en xagrí marró; 7 d'elles sobre paper Xina, i les altres sobre paper ordinari.

Aquest volum comprèn 13 làmines dibuixades per En Courtin, de les que en gravaren En Dutillois, 3; En Gerant, 1; En Blanchard, 2; En Gaitte, 2; En Ferdinand, 2; i En Goulu, 3. La col·lecció d'aquestes làmines és incompleta, per quant en 1832 En Hiard, l'editor que hem vist fent una edició del *Don Quijote* (núm. 548), publicà una *Collection de seize vignettes pour l'Histoire de Don Quichotte de la Manche ... dessinées par F. Courtin, et gravées par...*; d'aquesta edició se'n feren uns pocs exemplars en paper de Xina, i els altres en paper corrent.

Les làmines que manquen, són gravades per En Goulu, En Dutillois i En Gerant. Vegi's N'Ashbee, *An Iconography*, 165.

562 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | y comentado | por Don Diego Clemencin. | Parte I, Tomo ···. | [Monograma de l'editor.] | Madrid. | En la oficina de D. E. Aguado, Impresor de Cámara de S. M. | y de su Real Casa. | 1833. [39.VII

p. 217 × 158 mm. c. 161 × 94 mm. (4.°). Vol. I : LXXI pp., la següent en blanc s. n. + 309 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula; 1 làm. amb el retrat de Clemencin, pintat per F. de Madrazo i litografiat per J. Jorro. Vol. II : 2 ff. s. n. + 524 pp. + 2 ff. s. n. de taula. Vol. III : 2 ff. s. n. + 539 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula. Vol. IV [... | 1835.] : 3 ff. s. n. + XIV pp. + 452 pp. + 2 ff. s. n. de taula. Vol. V [... | 1836.] : 2 ff. s. n. + 471 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. de taula. Vol. VI [... | 1839.] : 2 ff. s. n. + 493 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta blava. Exemplar que havía pertanyut al Marquès de Isasi.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada i Pròleg del Comentador (pp. I-XXXIX); segueixen, ademés, continuant la numeració, una Portadella que diu : «El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha.», la Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. XXXIX-LXXI); els del segón, terç, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del quart, Portadella, Portada, Advertencia (3 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XIV).

Els tres primers volums corresponen a la primera part, i els altres tres a la segona; el primer (pp. 1-309) comprèn 14 capítols; el segón (pp. 1-524), del 15 al 32; el terç (pp. 1-539), del 33 al 52; el quart (pp. 1-452), del 1 al 23; el cinquè (pp. 1-471), del 24 al 48, i el sisè (pp. 1-469), del 49 al 74. Al final de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i la Llista de les errades, llevat del sisè, que, a més, porta un acarament amb les variants d'aquesta edició i la quarta de la R. A. Española (Madrid, 1819, núm. 472) i Llista de subscriptors.

Tot el text de la novel·la va a ratlla seguida, els comentaris al peu de cada pàgina i a doble columna.

És una de les edicions més interessants pels estudiosos, i digna companyona de la d'En Bowle (núm. 313) i Pellicer (núm. 378) en quant a les notes; el text fa parella amb aquesta última i amb les de la R. Academia Española (núms. 308 i 472).

El comentari d'En Clemencín és el més extens fet fins aleshores, i seguí el camí traçat pels dos comentadors citats. Ademés, es dedicà per molt de temps a llegir obres cavalleresques, ja que potser de tots els crítics del *Don Quijote* és el que n'ha llegit més, essent això últim causa de què ens resulti un xic massa pobre i migrada la crítica d'aquest benemèrit cervantista. Al seu entendre, tot quant passa en la novel·la ho copià En Cervantes d'altres llibres; per això digué En Valera que, segons En Clemencín, si D. Quixot ferma el seu cavall a un arbre, ho fa perquè altres cavallers ho havíen ja fet així.[1] Un dels més grans defectes que té, també, aquest comentari, és el voler fer que En Cervantes escrigui com un acadèmic, ço és, amb les lleis de concordancia gramaticals, essent així que aleshores les normes que invoca En Clemencín no estaven encara del tot preceptuades. A propòsit d'aquest assumpte, un altre gramàtic, En Joàn Calderón, escrigué un llibre[2] censurant-li moltíssims passatges defectuosos en el comentari de què ens ocupem.

Pot dir-se, doncs, amb raó, que la crítica que fa En Clemencín és moltes voltes massa severa i rigorosa, puix sembla voler demostrar que En Cervantes no coneixía prou la llengua que escrivía, la qual cosa han criticat ja En Valera i En Calderón. En Díaz de Benjumea, en quants passatges se li presenta ocasió, censura el comentari d'En Clemencín, i fins En Cortejón i En Rodríguez Marín, en les seves respectives edicions del *Don Quijote*, fuetegen el treball de l'esmentat escriptor. Amb tot i merèixer aquestes censures, hi ha notes que no poden menys d'alabar-se i fins les han seguides altres crítics.

En el «Prólogo del Comentario», que es llegeix en el volum primer, tracta dels llibres de cavalleríes i de l'època en què aparegué el *Don Quijote*, i això ho aplaudim; en canvi, no trobem justes les seves paraules de què el llibre necessita més correcció,[3] perquè creiem que de seguir el criteri d'En Clemencín, Cervantes hauría fet una obra per l'estil del *Persiles* en quant a llenguatge, i tota aquella vivesa s'hauría perdut en una prosa afectada. També critica les faltes cronològiques que s'observen en el llibre d'En Cervantes, però alaba els personatges que intervenen en la novel·la i la invenció.

1. Vegi's Valera, *Sobre el «Quijote» y sobre las diferentes maneras de comentarle y juzgarle.* (Mem. de la R. A. Española, Madrid, 1886, V, p. 116.)
2. *Cervantes vindicado en ciento quince pasajes.* (Madrid, Martín Alegría, 1854.)
3. «Si a la sencillez del argumento hubiera acompañado más estudio y esmero en los pormenores relativos a la disposición de la fábula y mayor corrección y lima en el lenguaje, el *Quijote* sin duda hubiera alcanzado mayores quilates de perfección...» (p. XXVIII).

En resum, el comentari d'En Clemencín, amb tot i els seus defectes, en molts punts hem de recomanar-lo a tots aquells que vulguin estudiar l'obra d'En Cervantes, si es té compte, però, de llegir després tot el que s'ha escrit en contra d'En Clemencín, que no és poc.

Referent a les notes, ja hem dit, al tractar del comentari que féu En Bowle (núm. 313), que el treball d'aquest ha servit per a molts, entre ells En Clemencín; però, en quant al text, no hem sabut deduir quin fou el preferit, puix a voltes sembla haver seguit el de la primera edició, com ho demostra l'acarament que segueix:

Madrid, 1605 (núm. 2)	Clemencín	
f. 3 v. se debia llamar Quixada y no Quesada ...	I, cap. 1, p. 18.	Igual.
f. 48 v. ... y como las cosas de la guerra y las a ellas tocantes ...	I, cap. 13, p. 268.	»
f. 117. El me lo prometió y ella me lo confirmo con mil juramentos ...	I, cap. 24, p. 259.	»
f. 124 v. ... que daua contento a los ojos que le mirauan.	I, cap. 25, p. 297.	»
f. 141. ... sin forzar mi voluntad, cumplirá la que será justo que vos tengais ...	I, cap. 27, p. 364.	»

En canvi, la compulsa que segueix sembla indicar preferencia per a l'edició núm. 5:

Madrid, 1605 (núm. 5)	Clemencín	
f. 32. Preguntele que de que se reia ...	I, cap. 9, p. 199.	Igual.
f. 41 v. Tal piensa que adora un angel	I, cap. 11, p. 240.	»
f. 51. y en ellas vieron un cuerpo muerto y vestido de pastor	I, cap. 13, p. 285.	»
f. 54 v. Ticio traiga su buitre y	I, cap. 14, p. 298.	»

Però no fou tampoc la segona impressió d'En Cuesta la que serví per a fixar el text de la d'En Clemencín, com tampoc afirmaríem de manera absoluta que ho fos la que acarem a continuació:

Madrid, 1608 (núm. 9)	Clemencín	
f. 1 v. ... para comprar libros de cauallerias que leer ...	I, cap. 1, p. 4.	Igual.
f. 7. ... el pan candial ...	I, cap. 2, p. 39.	»
f. 7 v. ... que andaua muy aceitado en lo que desseaua y que tal prosupuesto ...	I, cap. 3, p. 46.	»
f. 8 v. Admirandose de tan extraño género de locura, fueronselo a mirar ...	I, cap. 3, p. 56.	»
f. 8 v. Acabó de cerrar la noche con tanta claridad de la luna ...	I, cap. 3, p. 56.	»
f. 10. ... y diole sobre el cuello vn gran golpe ...	I, cap. 3, p. 62.	

Pels tres acaraments anteriors no es pot deduir quina fou l'edició model del text d'En Clemencín; a nosaltres ens fóra difícil l'afirmar si fou la segona o la tercera impressió madrilenya, ja que a voltes veiem que se separa de la una o de l'altra, si bé sembla seguir més l'última. En Cortejón *(Don Quijote,* I, CXLV) escriu que «Cl[emencín] se separa muy pocas veces de A[cademia]$_2$».[1] I com hem demostrat que la quarta edició de la R. Academia Española (Madrid, 1819, núm. 472) sembla inspirada en la tercera impressió d'En Cuesta (Madrid, 1608, núm. 9), trobem just en part ço que ha dit el nostre mestre en materia cervàntica, si bé no afirmarem el que siguin «muy pocas veces» les vegades que discrepi un text de l'altre:

Madrid, 1819 (núm. 472)	Clemencín
I, cap. I, p. 3. ... sobre cuál habia sido mejor caballero, Palmerin de Inglaterra ...	I, cap. I, p. 8. ... sobre cuál habia sido mejor caballero, Palmerin de Ingalaterra ...
I, cap. I, p. 5. ... así para el aumento de su honra como para el servicio de la república ...	I, cap. I, p. 14. ... así para el aumento de su honra como para el servicio de su república ...
I, cap. I, p. 5. ... que habian sido de sus bisagüelos ...	I, cap. I, p. 15. ... que habian sido de sus bisabuelos ...
I, cap. 1, p. 7. ... y confirmándose a si mismo ...	I, cap. I, p. 19. ... y confirmádose a si mismo ...
I, cap. 2, p. 14. ... y el mal talle de nuestro caballero acrecentaba en ellas la risa y en él el enojo	I, cap. 2, p. 34. ... y el mal talle de nuestro caballero acrecentaban en ellas la risa y en él el enojo ...
I, cap. 2, p. 18. ... el pan candial ...	I, cap. 2, p. 39. ... el pan candial ...

De la mateixa manera que hem assenyalat aquestes diferencies, podríem esmentar-ne moltes més. Al nostre entendre, el text d'En Clemencín segueix, fins a cert punt, l'edició de Madrid de 1608; de vegades el modifica, no seguint ni el de les ja dites ni el de la primera de la R. Academia Española (Madrid, 1780, núm. 308), ni el d'En Bowle (Londres, 1781, núm. 313) ni el d'En Pellicer (Madrid, 1797, núm. 378), com en els passatges següents : «...les tenian la risa a raya»[2] (I, cap. 3, p. 63); «...tan necesarias que habia de llevar consigo, en especial»[3] (I, cap. IV, p. 67); «...y halló que montaba»[4] (I, cap. 3, p. 71), etc., etc.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París, Y^2. 479-484), i dos en el British Museum (Londres, 836. d. 15. i Cerv. 219.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 93.

563 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Primera edición mejicana, conforme a la de | la

1. En Cortejón usava l'abreviatura A_2 per a significar la quarta edició de l'Academia.
2. En els altres textos : «les tenia...».
3. En els altres textos : «consigo, especial».
4. En els altres textos : «montaban».

Real Academia Española, hecha en Madrid | en 1782. Ademas del analisis de dicha Aca- | demia, se han añadido las notas críticas y | curiosas del Señor Pellicer, con hermosas | laminas. | Analisis y Parte ···. | Tomo ···. | En Mejico, | por Mariano Arevalo, calle de Cadena n.º 2. | 1833. [39-II

p. 142 × 95 mm. c. 119 × 70 mm. (8.º). Vol. I : 170 pp., manquen les pp. 1 i 2, que són de portadella + 1 f. s. n. en blanc + 239 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. d'índex; 5 làms. Vol. II [... | láminas. | Parte ···. | Tomo ···. | ...] : 383 pp. + 3 pp. s. n. de taula; 4 làms. Vol. III: 376 pp. + 2 ff. s. n. de taula; 5 làms. Vol. IV : 329 pp. + 3 pp. s. n. de taula; 4 làms. Vol. V : 281 pp. + 3 pp. s. n. de taula; 3 làms. Relligadura en pell pintada, amb daurats al llom i als plans. En la portada del vol. I i en la p. 5 dels volums següents hi ha una tireta enganxada, amb el nom imprès : «Francisco Javier Robles».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, l'Anàlisi del Quixot d'En Ríos (pp. 3-170), segueix la Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Portada. Cal advertir que en el volum primer hi manca la portadella, a no esser que es conti com pp. 1 i 2 la làmina que hi ha amb el retrat d'En Cervantes.

El volum primer comprèn 19 capítols (pp. 25-239); el segón, del 20 al 41 (pp.5-383); el terç, del 42 al 52 de la primera part, a més, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part i els 21 primers capítols d'aquesta (pp. 5-376); el quart, del 22 al 48 (pp. 5-329), i el cinquè, del 49 al 74 (pp. 5-281). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició la cita En Rius (I, 91), però per nota que li donà En López Fabra. Com es diu en la portada, tingué per model un exemplar de la segona de la R. Academia Española (núm. 319), però no solament en el text, sinó fins en les làmines.

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París) i British Museum (Londres). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 92.

564 The | History and Adventures | of the renowned | Don Quixote : | from the Spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | By T. Smollett, M. D. | to which is prefixed | a Memoir of the Author, | by Thomas Roscoe. | Illustrated by George Cruikshank. | In three volumes. | Vol. ···. | London : | Effingham Wilson, Royal Exchange; | W. F. Wakeman, Dublin; | and Waugh and Innes, Edinburgh. | 1833. [39-III

p. 170 × 107 mm. c. 138 × 79 mm. (8.º). Vol. I : 1 f. s. n. + IV pp. + VIII pp. + XXVII pp., la següent en blanc s. n. + 371 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms., la primera de frontispici. Vol. II [... | Effingham Wilson, Royal Exchange; | Waugh and Innes, Edinburgh; and | W. F. Wakeman, Dublin. | ...] : 1 f. s. n. + IV pp. + 355 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms., la primera de

frontispici. Vol. III : VIII pp. + 384 pp.; 6 làms., la primera de frontispici. Els frontispicis són dibuixats per Meadows i gravats per J. Smith. Mig xagrí vermell, amb puntes. Tall superior i llom daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Taula de capítols i de làmines (pp. I-IV), el Pròleg de la primera part (pp. I-VIII) i Vida d'En Cervantes (pp. I-XXVII); els del segón i terç, solament la Portada i Taula de capítols i làmines. Hi manquen les portadelles.

El text va repartit així : El volum primer (pp. 1-371) comprèn els caps. 1-8 + 1-6 + 1-13 + 1-8; el segón (pp. 1-355), caps. 1-17, donant fi a la primera part, i 1-17 + 1-7 de la segona, i l'últim (pp. 1-384), els caps. 8-15 + 1-20 + 1-22.

En l'última pàgina de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «Printed by Baylis and Leighton, | Johnson's-Court, Fleet-Street.»

Al peu de moltes pàgines s'hi troben notes aclaratories al text, copiades de Motteux, Jarvis, Lockhart i altres.

De les divuit làmines que il·lustren aquesta edició, els dibuixos representant a D. Quixot, Sanxo i Dulcinea que es troben abans de la portada de cada volum, són obra d'En Meadows; els altres divuit van firmats per En Cruikshank, i són molt millors que els que figuren en l'edició anglesa de 1831 (núm. 536).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 100.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 450.

565 Cervantes | Novelas Ejemplares. | Mit kritischen und grammatischen Anmerkungen, | nebst einem | Wörterbuche. | Für den Schul- und Privatgebrauch bearbeitet | von | Dr. Paul Anton Fedor Possart, | ordentl. Mitgliede des Mittwochsprediger-Collegiums zu St. Nicolai. | Novela de la Señora Cornelia y de La | Fuerza de la Sangre. | Leipzig, 1833. | Baumgärtner's Buchhandlung. [36.V

p. 173 × 108 mm. c. 128 × 73 mm. (12.º). XVI pp. + 151 pp., la següent s. n. amb la fe d'errades. Cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Dedicatoria al Dr. Víctor Friedrich Lebrecht Petri, Pròleg de l'editor, el d'En Cervantes i la Dedicatoria d'aquest al Comte de Lemos (pp. I-XVI).

El text (pp. 1-119) comprèn : *La Señora Cornelia* (pp. 1-74) i *La fuerza de la sangre* (pp. 75-119). Segueix després un breu vocabulari (pp. 120-151), i acaba amb la llista de les errades i una curta nota.

En el British Museum (Londres) hi ha exemplar d'aquesta edició (12490. b. 35.).

566 Trabajos | de | Pérsiles y Sigismunda. | Historia setentrional. | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de A. Bergnes y Comp. | Calle de Escudellers, n.º 13. | Con licencia. | 1833. [36-IV

p. 106 × 68 mm. c. 82 × 51 mm. (8.º). Vol. I : 268 pp. Vol. II : 276 pp. Vol. III : 237 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : 238 pp. Els volums segón i tercer suprimeixen [Con licencia]. Pasta de l'època. Al contraplà, etiqueta de llibreter de «C. &. H. Senior Foreign Booksellers, 49, Pall Mall, London.»

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada i Pròleg de l'editor, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-16); els dels següents, solament Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 17-268) i el segón (pp. 5-276) comprenen, respectivament, un llibre cada u; el tercer (pp. 5-237) conté els primers 14 capítols del llibre quart, i l'últim volum (pp. 5-238) els caps. 15-21 del llibre tercer i tot el quart.

Aquesta edició té el mateix format que el *Don Quijote* (núm. 543), i les novel·les que d'En Cervantes publicà el mateix editor (núms. 538, 539, 550-552). Al nostre entendre el text segueix el d'En Sancha (núm. 316).

No coneixem exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

567 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol, | par | Florian, | de l'Académie Françoise, de celles de Madrid, | Florence, &c. | Tome ···. | Stuttgart, | chez Charles Erhard. | 1834. [38-IV

p. 138 × 96 mm. c. 114 × 72 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 272 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 266 pp. Vols. V i VI de les «Œuvres | de | Florian | ...». Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portadella general i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-7); els del volum segón, comprenen, ademés de la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), el Prefaci d'En Florian referent a la segona part i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra : El primer (pp. 8-269), els caps. 1-50, i el segón (pp. 4-263), els 1-55. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 323.

568 Analisis | del Quijote, | por el Teniente Coronel | D. Vicente de los Rios, | Académico de numero. | Vida | de | Miguel de Cervantes | Saavedra, | Escrita e ilustrada | con varias noticias y documentos ineditos pertenecien- | tes a la historia y literatura de su tiempo, | por | Don Martin Fernandez de Navarrete, | Secretario de S. M., Ministro jubilado del consejo de la guerra, individuo | de número de las reales academias española y de la historia, académico | de honor, y secretario de la de S. Fernando. | [Gravat.] | Barcelona : | Imprenta de la Viuda e Hijos de Gorchs. | Con Licencia. | 1834. [39.V

p. 189 × 115 mm. c. 157 × 82 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 494 pp. i un mapa dibuixat per M. A. Rodríguez. Mig pergamí. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel. Relligat formant el volum cinquè de l'edició núm. 542 (Gorchs, 1832).

Altre exemplar sense el mapa, de majors marges (193 × 121 mm.), en pasta antiga, relligat com el volum sisè del duplicat del núm. 542 (Gorchs, 1832).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : L'«Analisis del Quijote» i el «Plan cronológico», d'En Ríos (núm. 308) ocupen les pp. 1-117; segueix després una Portadella, que diu : «Vida | de | Miguel de Cervantes | Saavedra.», i a continuació la biografía d'En Fernández de Navarrete (pp. 121-494) (núm. 472).

Vegi's, referent a aquest volum, ço que hem dit en el núm. 474.

569 Nuevas anotaciones | al Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha | de | Miguel de Cervantes Saavedra, | por | D. V. Joaquin Bastús y Carrera. | [Gravat.] | Barcelona : | Imprenta de la Viuda e Hijos de Gorchs. | Con Licencia. | 1834. [39.V

p. 193 × 121 mm. c. 157 × 82 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 112 pp. + 92 pp. + 113 pp. + 3 pp. en blanc s. n. + 100 pp. Pasta de l'època, formant el volum cinquè de l'exemplar núm. 542.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Advertencia i Nota (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Les notes corresponents als preliminars i capítols (1-27, de la primera part) del volum primer de l'edició d'En Gorchs (núm. 542), ocupen les pp. 1-112; les dels caps. 28-52 del volum segón, pp. 1-92; les dels preliminars i caps. 1-35 de la segona part, pp. 1-113; i les dels caps. 36-74, ço és, el final de l'obra, 1-96. Segueix una *Conclusión* que fa referencia i copía alguns paragrafs de l'opuscle del Dr. Hernández Morejón, *Bellezas de medicina práctica descubiertas en el Ingenioso caballero D. Quijote de la Mancha* (núm. 588).

Els comentaris d'En Bastús són poc originals i inspirats, els més d'ells, en

els que féu En Pellicer, aprofitant-se també d'En Bowle.* Ja hem dit en el núm. 378, que En Pellicer copià molt del comentador anglès sense dir-ho, i així moltes notes d'En Bastús són d'En Bowle, però tretes del text d'En Pellicer.

En l'*Advertencia* ens diu que creient que «leer el testo desnudo y sin esa preciosa luz que descubre y realza sus bellezas, es lo mismo que quitarle gran parte de su gracia original e inimitable, dejar oscuro su espiritu y esponerle a equivocadas interpretaciones», s'ha resolt a il·lustrar amb notes el *Don Quijote.* El nou comentador ens explicarà «las ceremonias que se practicaban al armar caballeros..., el magestuoso e imponente aparato de un torneo, la lujosa descripción de un carrosel o de unas justas», ens donarà «un sucinto análisis de muchos de los libros de caballeria citados por Cervantes y de las ediciones que de ellos se hicieron en España y fuera de ella», i ens farà saber alguna cosa de les «Cortes de Amor... piezas de la armadura antigua y el uso que tenian ... y el origen de donde tomó Cervantes la idea para arreglar muchas de las aventuras de su Don Quijote». Aquest és el plan que es proposava realitzar el nou comentador; en tot quant fa referencia a costums i festes cavalleresques hi ha investigació propia, però al tractar de les cròniques o llibres de cavalleríes i de fets històrics que pot haver aprofitat En Cervantes per al seu llibre, s'hi observa tot seguit gran semblança amb els estudis d'En Bowle i d'En Pellicer.

Després de l'Advertencia, s'hi llegeix una Nota, dient que la primera intenció de l'autor fou que «estas anotaciones formaran parte de la esmerada edición del Quijote, que iba a imprimir Gorchs en Barcelona», però que després pensà «que sería más util publicarlas sueltas, a fin de que los que tuviesen ya la obra, pudieran adquirir las notas sin necesidad de comprar otra edición», i que si bé en realitat s'escrigueren de conformitat amb l'edició Gorchs, «el índice general de materias que va al fin, facilita que pueda hacerse uso de estas noticias en cualquier otra edición del Quijote». Aquest «índice», emperò, no l'hem sabut veure en cap dels molts exemplars que han passat per les nostres mans.

En el *Diario de Barcelona* del 7 d'abril de 1834 hem vist la nota donant compte als llegidors de la publicació de les notes d'En Bastús, i en ella es diu que «para que su adquisición sea más cómoda se han dividido en cuatro entregas correspondientes a cada uno de los cuatro tomos de la edición de Gorchs o de la última de la R. Academia Española. El precio de cada entrega es de 8 rs. vn.; pero por una deferencia particular a los suscriptores de Gorchs, solo satisfarán estos la mitad de su importe. El primer cuaderno correspondiente al primer tomo se entregará ya a los que pasen a recogerle, y sucesivamente y con la posible brevedad los tres restantes».

Vegi's, referent a aquest volum, el núm. 542.

* Vegi's a aquest propòsit, I, p. 335.

570 Honores tributados | a la | memoria | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | En la capital de España | en el primer año del reinado de | Isabel II, y vida de aquel celebre | militar y escritor. | Por | D. Mariano de Rementeria y Fica. | Madrid. | Imprenta de Ortega. | 1834. [42-IX. c. 1

p. 146 × 99 mm. c. 112 × 61 mm. (8.º). 55 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2); al verso d'aquesta s'hi troba un paragraf extret del *Boletín Oficial* de Madrid, amb data de 14 juny de 1834.

El text (pp. 3-55) comprèn una breu biografía d'En Cervantes; explica els tràmits que es feren per a col·locar una làpida commemorativa en la casa en què morí En Cervantes i per a l'estatua que encara avui dia es veu en la Plaça de les Corts. És el monument que es proposava en la revista *Cartas Españolas* en 1832 (núm. 554).

571 La Insula Barataria. [45-VIII

El Artista (Madrid, 1834; vol. I, entrega VIII). Copia manuscrita en un quadern de 4 ff. (320 × 207 mm.). Tela.

En aquest número s'hi publicà una làmina apaïsada, reproducció feta per En M. Arselineau del quadro d'En V. Carderera, la qual representa l'Ínsula Barataria, ço és, Pedrola (Saragossa), amb una breu explicació d'aquest lloc, on passà el govern d'En Sancho.

En la col·lecció Bonsoms hi ha sols copia manuscrita de l'explicació.

572 E[ugenio] de O[choa]. — Estatua de Miguel de Cervantes Saavedra. [45-VIII

El Artista (Madrid, 1834; vol. I, entrega XVIII). Copia manuscrita inclosa en el mateix quadern i a continuació del número anterior.

Aquest article, firmat amb inicials, és de N'Eugenio de Ochoa. Comença copiant un text d'En Salvatore Betis, secretari de l'Academia de Sant Lluc, de Roma, referent a l'estatua d'En Cervantes feta per En Solà, i fa després una breu biografía de l'autor de D. Quixot.

En la dita revista acompanya al text la copia de l'estatua, dibuixada per En Frederic Madrazo.

Aquest manuscrit pertangué a En Rius, qui el féu tenint a la vista un exemplar i unes notes de N'Asensio; en la nostra col·lecció hi manquen els tres volums d'*El Artista*, però no ens serà gens difícil donar nota de tot quant referent

a Cervantes s'hi conté, ja que en la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès en figura un exemplar.

Apart del número anterior i que descrivim, s'hi troba:

I, n.º XVIII. — Una làmina, copiant l'estatua d'En Cervantes feta per En Solà per al monument que hi ha en la avui dia Plaza de las Cortes i aleshores Plaza del Estamento de Procuradores. — N.º XXIV. «Los dos artistas», article d'En J. Bermúdez de Castro, els personatges del qual són En Cervantes i En Velázquez.

S'hi acompanya una làmina dibuixada per En Federico de Madrazo.

II, n.º IX. — «Comunicado» d'En Javier Losada, referent a qui va esser el que encarregà a En Solà l'estatua d'En Cervantes. — N.º XIV. Làmina representant a Dorotea sorpresa pel capellà i el batxiller, dibuix d'En C. L. R. — N.º XIX. Una làmina representant una escena de l'hostal (part I, cap. 16), dibuix d'En F. Aranda.

III, n.º II. — Hi ha una pregunta literaria d'En J. Colom i Colom referent a l'entremès *Los dos habladores*, atribuït a En Cervantes. — N.º IX. Làmina representant a Don Quixot, litografiada per En C. L. R. — N.º X. Làmina, «Rinconete y Cortadillo», dibuix d'En C. L. R. — N.º XIII. Article intitulat «Ibarra y los dos Sanchas», amb una al·lusió al *Don Quijote*, imprès a Madrid en 1798 (núm. 382). Figura també, en aquest volum, una làmina corresponent a un passatge del «Coloquio de los perros», però no havem sabut veure a quin número correspòn.

573 Il Furioso | nell'Isola di S. Domingo | melodramma in due atti | Da rappresentarsi | nel Teatro dell'eccelentissima città | di Barcellona, l'anno 1834. | [Floró.] | Con Permesso. | Dalla Tipografia della Vedova e Figli | di D. Antonio Brusi.

[42-IX. c. 3*

p. 170 × 111 mm. c. 151 × 85 mm. (8.º). 47 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Argument i Repartiment de l'orquestra i dels personatges que intervenen en l'obra (pp. 1-6).

El text (pp. 7-47) comprèn els dos actes en què està dividida l'obra : El primer (pp. 7-32), està repartit en quinze escenes, i el segón (pp. 33-47), en dotze.

L'autor ens diu, en la *Preparación del Argumento*, que «el de esta opera está sacado de los amores de Cardenio»; però també es cuida de fer-nos saber que «ha variado muchísimo el plan y las situaciones». I això és cert, perquè havem observat tanta diferencia entre el text d'En Cervantes i el de l'autor d'*Il Furioso*, que hi ha hagut moment que ens ha semblat era una obra enterament nova.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

El tipus de Cardeni i la narració de la seva desventura no ha estat del gust dels dramaturgs espanyols, però sí dels estrangers, per quant en francès es troben *Les folies de Cardenio* (París, Targa, 1630, i París, Ballard, 1721) i en anglès *The double Falschod*, de Shirley, i *The Mountaners*, d'En Colman, representades en 1727 i 1793.*

Per les notes teatrals del *Diario de Barcelona*, sabem que a mitjans d'abril s'assajava *Il Furioso*, i l'estrena tingué lloc el 3 de maig de 1834. També en dites notes se n'hi llegeix una que diu, que havent-se indisposat el tenor Angelo Tomasi, de la part d'aquest se n'encarregà En Joseph Gomez «quien confía en la benevolencia de un ilustrado público que sabrá hacerse cargo de la buena voluntad con que se ha prestado al desempeño de un papel destinado a otro sujeto, solo con el fin de que no se retarde la ejecución de la opera que se anuncia».

A últims d'any encara es representava.

574 Le | Brahme Voyageur, | ou | La Sagesse Populaire | de toutes les nations; | précédé | D'un Essai sur la philosophie de Sancho. | Par Ferdinand Denis. | A bon entendeur salut. | A la Librairie d'Abel Ledoux, | 95, rue Richelieu. | Paris. M. DCCC XXXIV. [34-VI

p. 155 × 102 mm. c. 106 × 58 mm. (6.º). 2 ff. s. n. + 209 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms., dibuixades per T. Johannot, Arsenne, A. Deveria; gravades per A. Dutillois, J. M. Fontaine. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i una introducció, o pròleg, amb el títol de : «Les proverbes, Essai sur la philosophie de Sancho» (pp. 1-45).

El text comença en la p. 47, i segueix sense interrupció fins l'última del volum, que és la 209.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Éverat, imprimeur | rue du Cadran, 16.»

L'estudi que fa En Denis referent als refranys, és fort interessant i els comentaris de la saviesa d'En Sanxo també. *Le Brahme voyageur* tracta dels refranys, adagis, consells, etc., en les diferents parts del món, suggerint-li aquesta filosofía popular alguns comentaris.

En la *Revue de Paris*, vol. XLIII, es publicà l'estudi d'En Denis, i En Sbarbi l'inclogué en el volum cinquè del *Refranero General Español*.

* Referent a *Cardeni*, drama de Shakespeare i Fletcher, vegi's Ward, *English Dramatic Literature*, I, p. 468, i Armas, *El Quijote y su época*, p. 191.

575 Le azioni più celebrate | del famoso cavaliere errante | Don Chisciotte della Mancia | inventate ed incise | da | Bartolomeo Pinelli Romano | Tavole n.º LXV | Roma | Presso gli Editori e Proprietari R. Gentilucci & C.ª | Via del Corso N.º 250 | Giacomo Bonanni incise. Prezzo Scudi Romani Dieci. [Portada gravada.] [30-X

p. 555 × 420 mm. c. 332 × 280 mm. Relligadura en mig xagrí vermell. Talls daurats.

Aquest volum comprèn la col·lecció de 65 aiguaforts fets per En Pinelli, historiant l'obra cabdal d'En Cervantes.

Els preliminars corresponen solament a la portada. Gairebé totes les làmines van firmades pel susdit gravador, i es veu que va fer la seva magna obra l'any 1833 i el següent. Al peu de cada una d'elles hi posa quatre versos, explicant el fet que representa; així, per exemple, en la baralla que D. Quixot tingué amb els molins de vent, s'hi llegeix:

«Oh! di guerrier ardir quale ti appresta
L'Ispano Cavalier prova funesta!
Animato da bellico talento
Guerra dichiara ad un molino a vento.»

576 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Con el elogio de Cervantes | por D. José Mor de Fuentes. | [Gravat.] | Paris, | En la Libreria Europea de Baudry, | Calle du Coq, cerca del Louvre; | Hallase tambien en casa de Amyot, calle de la Paix; Truchy, Boulevard | des Italiens; Teofilo Barrois, Jun., calle de Richelieu; | y en las otras Librerias estrangeras. | 1835. [39-VII

p. 208 × 134 mm. c. 170 × 95 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + XXXIX pp., la següent en blanc s. n. + 779 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes, per Blanchard. Relligadura en vedell, amb daurats al pla.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), seguint l'«Elogio de Miguel de Cervantes Saavedra», fet per En Mor de Fuentes i Notes (pp. I-XXXIX).

El text (pp. 1-772) comprèn tot el *Don Quijote*; la primera part va fins la pàgina 372, els preliminars de la segona, com la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg, ocupen les pp. 373-377, i en la 378 comença el text de la segona part. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Darrera la Portadella, i en l'última pàgina numerada, s'hi llegeix : «Paris. — En la imprenta de A. Éverat, | calle del Cadran, 16».

Com s'ha pogut veure, hi manquen els preliminars de la primera part, com la Dedicatoria al Duc de Béjar i el Pròleg; En Rius (I, 93) ja escriu que hi falten

en l'exemplar que ell tingué a mà, que és el mateix d'aquesta col·lecció. El que no hem sabut veure és perquè diu que el retrat d'En Cervantes és gravat per En Geoffroy, essent així que es llegeix molt bé Blanchard. També és fet d'ell el retrat que figura en l'exemplar d'aquesta edició descrit per N'Ashbee, *An Iconography*, 183, el qual té làmines igual que l'exemplar que hem vist en la Biblioteca Nacional (Madrid); manquen en l'exemplar d'aquesta col·lecció.

Com diu molt bé En Rius, per a fer aquesta edició serví un exemplar de la impresa a Madrid en 1819 (núm. 472).

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 220.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10941). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 94.

577 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervántes Saavedra. | Nueva edicion. | [Gravat.] | Paris, | en la Librería Europea de Baudry, | Calle du Coq, cerca del Louvre. | Hallase tambien en casa de Amyot, Calle de la Paix; Truchy, Boulevard | des Italiens; Teófilo Barrois, jun., Calle Richelieu; | y en las otras librerías | estrangeras. | 1835. [34-VIII

p. 215 × 135 mm. c. 175 × 94 mm. (8.º). VIII pp. + 1 f. s. n. + 402 pp. + 1 f. d'índex. Relligadura de l'època en vedell ros. Al contraplà, ex-libris amb escut de «John French» i la divisa : MALO - MORI - QUAM - FAEDARI. Aquell nom va esborrar-se, substituint-se en l'ex-libris pel de «Charles Robsons Clar. 1861», escrit a mà.

Les fulles preliminars comprenen : Portadella, Portada i el Pròleg (pp. I-VIII) i Dedicatoria al Comte de Lemos (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-402) va repartit de la manera següent : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante Liberal*, p. 55; *Rinconete y Cortadillo*, p. 93; *La Española Inglesa*, p. 122; *El licenciado Vidriera*, p. 155; *La fuerza de la sangre*, p. 175; *El Zeloso Estremeño*, p. 191; *La Ilustre Fregona*, p. 220; *Las dos doncellas*, p. 264; *La Señora Cornelia*, p. 295; *El Casamiento engañoso*, p. 324; *El Coloquio de los perros*, p. 335. De la pàgina 388 a la 402 s'hi troba *La Tia Fingida*. A la fi del volum, en l'última fulla que va sense numerar, hi ha la Taula de materies.

Al verso de la portadella s'hi troba la indicació d'on s'imprimí : «Paris. — En la Imprenta de Casimir, | Calle de la Vieille-Monnaie, n.º 12».

El gravat que figura en la Portada és el mateix que es veu en l'edició del *Don Quijote* d'En Baudry.

N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21949).

578 Elogio | de | Miguel de Cervantes | Saavedra, | donde | se deslindan y desentrañan radicalmente, y por un rumbo | absolutamente nuevo, los primores

incomparables del | Quijote. | Por | D. José Mor de Fuentes. | [Gravat.] | Barcelona: | Imprenta de la Viuda e Hijos de Gorchs. | Con Licencia. | 1835. [39-V

p. 189 × 115 mm. c. 157 × 82 mm. (8.º). 44 pp. + 2 ff. s. n. i un retrat de Cervantes gravat per G. Amills. Relligat amb el núm. 568 (Análisis, Barcelona, 1834). Mig pergamí.

Altre exemplar en el núm. 568 (Gorchs, Análisis, Barcelona, 1834), sense el retrat d'En Cervantes.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, que diu : «Elogio | de | Miguel de Cervantes | Saavedra.», Portada (pp. 1-4). Entre la Portadella i Portada s'hi troba un retrat d'En Cervantes gravat per N'Amills.

El text comença amb una carta en tercets endreçada *A mi Amigo D. B. G.* (pp. 5-8); segueix després l'*Elogio* fet per En Mor de Fuentes (pp. 9-44), i acaba amb una poesía *El lenguaje* (1 f. s. n.). L'última fulla, que també va sense numerar, conté la llista de les correccions a fer, i al verso l'anunci d'algunes obres en venda en la llibrería d'En Bergnes.

Les poesíes estàn dedicades a elogiar la llengua castellana. La primera, al nostre entendre, va dedicada a En Bartolomé Gallardo.

L'estudi d'En Mor de Fuentes és digne d'esser més conegut del que és; fa crítica nova i original, donant notes purament personals del judici que li mereixen les obres d'En Cervantes, així com les dels demés escriptors que s'han dedicat al cervantisme.

Donem mostra d'alguns dels judicis de l'autor.

La *Galatea* d'En Florian diu que és la d'En Cervantes, «charolada a la francesa»; la d'aquest li fa escriure que «desquició tan forzadamente en su *Galatea* la adecuada prosa, que le era naturalísima, cuanto parece agena de la misma pluma que luego dió a luz la norma y texto castizo y perenne, legítimo y elegante castellano»; referent a les «comedias» diu que «se representaron más de veinte adefesios suyos con aceptación»; el *Viaje del Parnaso* també mereix frases de censura; al seu entendre, es llegeixen les *Novelas Ejemplares* «solo por ser suyas»; el *Persiles* és «lo que en astronomía el absurdo sistema de Tolomeo, embolismo de embolismos», però si tota l'obra d'En Cervantes, que fins ara hem vist, és objecte de censura, al tractar del *Don Quijote*, canvía per complet el sistema i tot són alabances, començant per dir que és llibre «sobrehumano»; el cap. VI de la primera part, que és el que tracta de l'escrutini de la llibrería de D. Quixot, li fa escriure que és «uno de los más primorosos e interesantes», la batalla amb el barber que porta l'elm de Mambrino «es uno de los más hábilmente preparados de toda la obra», en l'encontre amb els galeots «se palpa el embeleso, ú sea la magia, de la descripción en un autor eminente», i així, per aquest istil, va alabant tota l'obra.

Potser algú censurarà el que donguem aquesta obreta separada del volum on s'hi troba l'*Analisis del Quijote* i *Vida de Cervantes* que publicaren la Viuda i fills d'En Gorchs en 1834 (núm. 568) per a acompanyar el *Don Quijote* que

editaren els mateixos en 1832 (núm. 542). La causa es deu a què donaren l'obra per volums, i en les cobertes del publicat en 1834, escrigueren:

«Aviso a los SS. suscriptores : Habiéndosenos proporcionado la adquisición de un erudito y curioso opúsculo titulado : *Elogio de Cervantes donde se deslindan y desentrañan radicalmente, y por un rumbo absolutamente nuevo, los primores incomparables del Quijote,* compuesto por el literato D. José Mor de Fuentes, hemos creído hacer un obsequio a los SS. suscritores incluyéndolo en esta edición, a cuyo efecto está ya en prensa, y se dará muy luego a luz, repartiéndolo gratis a los SS. suscritores, a quienes avisamos para que no manden encuadernar la obra hasta haberlo recibido, que será muy pronto, y con el cual se dará también el retrato de Cervantes, que se está grabando.»

579 Don Quixote | Láminas | de | Rivelles. [Títol gravat al pla.] [Vitr. III

p. 200 × 119 mm. c. 112 × 70 mm. 12 làmines relligades en xagrí marró. Contracantells daurats.

Aquest volum comprèn 12 làmines, dibuixades per En Rivelles i gravades per En Villerey, copiades de les que figuren en la quarta edició de la R. Academia Española.

Al nostre entendre pertanyen a l'edició impresa a París en 1835 (núm. 576), que, com hem fet observar, no figuren en l'exemplar de la col·lecció Bonsoms.

L'assumpte de cada una és el següent : *D. Quixot menjant en l'hostal* (I, cap. 2); *Lluita de D. Quixot amb el viscaí* (I, VIII); *Una escena de l'hostal* (I, XVI); *D. Quixot embestint al barber per a pendre-li l'elm de Mambrino* (I, XXI); *Dorotea acompanyada del barber va a l'encontre de D. Quixot* (I, XXIX); *La lluita de D. Quixot amb els bots de vi* (I, XXXV); *D. Quixot penjat a la finestra de l'hostal* (I, XLIII); *Sanxo i la seva muller* (II, V); *Maese Pedro i el mico* (II, 25); *Altisidora donant la serenata a D. Quixot* (II, XLIV); *L'última nit del govern d'En Sanxo* (II, LIII) i *Els assots d'En Sanxo pel desencantament de Dulcinea* (II, LXXI).

580 Don Quijote | y | Sancho-Panza, | en el castillo del Duque. | Comedia en cuatro actos y en verso. | Original de D. José Robreño. | [Gravat.] Barcelona : | en la imprenta de J. Torner calle del Regomí n.º 4. | Año 1835. [42-IX. c. I

p. 145 × 99 mm. c. 118 × 69 mm. (8.º). 79 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són solament la Portada (pp. 1 i 2), al verso de la qual s'hi troba el Repartiment.

El text (pp. 3-79) va dividit en quatre actes, que comencen en les pp. 3, 25, 45 i 65, respectivament.

Els dos primers i l'últim acte passen en el castell del Duc; el tercer, en l'ínsula Barataria. L'autor s'ha permès algunes llibertats, com fer que En Sanxo desafiï, davant dels Ducs, a D. Quixot i el venci, és a dir, el que li passa a Barcelona amb el cavaller de la Blanca Lluna.

Fullejant el *Diario de Barcelona* de l'any 1834, vegérem en el del 7 de setembre una nota teatral referent al benefici que celebrava aquella nit el popular actor Robreño, en la qual, abans de l'imprescindible «intermedio de baile» i «divertido sainete», es posaría en escena «la comedia en cuatro actos y en verso, composición del Sr. Josef Robreño, titulada *El famoso caballero andante D. Quijote de la Mancha y su escudero Sancho Panza*»; probablement fou aquesta comedia la que l'any següent imprimí amb el títol de *Don Quijote y Sancho Panza en el castillo del Duque.*

581 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Con el elogio de Cervantes | por D. José Mor de Fuentes. | [Gravat.] | En Leipsique, | por Federico Fleischer, Librero. | 1836. [40-IV

p. 217 × 138 mm. c. 169 × 95 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + LII pp. + 779 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm., amb el retrat de Cervantes per Blanchard. Mitja pell valenciana amb puntes.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), l'*Elogio* fet per En Mor de Fuentes, la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-LII).

El text de la primera part, comprèn de la pàg. 1 a la 372. La segona comença amb la Dedicatoria i el Pròleg (pp. 373-377), i el text va de la pàg. 378 a la 772. Les últimes pàgines estàn dedicades a Taula de capítols.

És edició estereotipada de la impresa a París i editada per En Baudry, l'any de 1835 (núm. 576); res ens ho demostra tant com que al peu de la pàg. 779, s'hi llegeixi : «Paris. — En la imprenta de A. Éverat. | Calle del Cadran, 16.»

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem cap exemplar d'aquesta edició. La portada s'ha reproduït en la *Iconografía*, 96.

582 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edición Clásica, | ilustrada con | notas históricas, gramaticales y | críticas, | por la Academia Española, sus individuos de número | Pellicer, Arrieta, y Clemencin. | Enmendada y corregida | por Francisco Sales, A. M. | Instructor de Frances y Español en la Universidad de Har-

vard, en Cambrigia, | Estado de Massachusetts, Norte America. | En dos tomos. | Parte ···. Tomo ···. | Boston : | Se hallará en las Librerias de esta Ciudad de los S.[res] | Perkins y Marvin; Hilliard, Gray, y C.[ia]; Russell, | Shattuck, y C.[ia]; Crocker y Brewster; Munroe | y Francis; S. Burdett; y en las principales Ciudades | de estos Estados Unidos. | 1836. [35-VI

p. 194 × 123 mm. c. 153 × 82 mm. (6.º). Vol. I : XLVIII pp. + 436 pp.; 4 làms., retrat de Cervantes i un mapa gravat per G. W. Boynton. Vol. II : XII pp. + 476 pp.; 6 làms., dibuixades per G. Cruikshank i D. C. Johnston, i gravades per D. C. Johnston. En una guarda del vol. I, escrit a mà : «Henry Williams Pr. | March 4th 1837». En la guarda del vol. II, dedicatoria al Sr. D. L. Rius de C. F. Bradford, datada a Boston el juny de 1879. Tela verda.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, Taula de capítols i d'il·lustracions, el Pròleg d'En Clemencín, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLVIII); els del segón, corresponen a la Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part i Taula de capítols i il·lustracions (pp. I-XII).

El text va repartit de manera que cada volum comprèn una part de l'obra (pp. 1-390, caps. 1-52, i pp. 1-418, caps. 1-74). A la fi de cada un s'hi troben notes aclaratories al text, tretes de les edicions d'En Pellicer, de la R. Academia Española, impresa en 1819, i de N'Arrieta i Clemencín, així com algunes definicions del Diccionari de l'Academia.

El mapa que hi ha a la fi del volum primer està calcat del de l'edició de París 1826 (núm. 507); en l'Advertencia de l'editor s'hi llegeix que està tret de l'edició d'En «García de Arrieta, pero mucho más primoroso y correcto», afegint que és fet per En G. W. Boynton, «habil grabador de esta Capital».

Referent a les il·lustracions de l'obra, diu així l'Advertencia de l'editor (p. V) : «También se hallará en esta edición el retrato del incomparable autor del Quijote imitado del de la referida edición de París, por D. C. Johnston, grabador distinguido de esta metrópoli; así como diez estampas de aventuras diversas, siete imitadas de las ilustraciones de Cruikshank de una edición de la traducción de Smollett publicada en Londres en 1833 y las tres restantes de la invención, dibujo y grabado del expresado ingenioso artista americano.» Ja hem dit que els dibuixos d'En Cruikshank son un xic caricaturats. El retrat d'En Cervantes és un de tants inspirat en el que figura en el llibre d'En Fernández de Navarrete (núm. 474).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 95.

583 Works of fiction; | comprising | The Devil Upon two Sticks and Gil Blas, | by Le Sage; | Don Quixote, | by Cervantes; | Robinson Crusoe, The Cavalier, |

and | The History of the Plague, | by De Foe. | Stereotype Edition. | London : | Printed by W. Lewis, Finch-Lane; | for Isaac, Tuckey, and Co., | 14, Henrietta-Street, | Covent-Garden. | 1836. [38-III

p. 236 × 149 mm. c. 196 × 118 mm. (4.º). Cada una de les novel·les té paginació diferent. El Quixot té VIII pp. (de les quals en falten les dues primeres) + 338 pp. a dues columnes. Vedell jaspejat amb filets, cantell i contracantell daurat; talls daurats i cisellats (Ruiz).

Aquest volum comprèn, com es diu en la Portada : *The devil upon two sticks* (El diablo Cojuelo), p. 1-80; *Gil Blas de Santillana*, p. 1-236; *Don Quixote*, p. I-VIII + 1-338; *Robinson Crusoe*, p. 1-176; *Memoirs of a Cavalier*, p. 1-85, i *The plague in London*, p. 1-52.

Els preliminars del *Don Quixote*, són : Advertencia del traductor, i els dos pròlegs d'En Cervantes (pp. I-VIII; hem d'advertir que en l'exemplar d'aquesta col·lecció hi manca la primera fulla, que al nostre entendre era blanca).

El text (pp. 1-338) conté les dues parts : la primera va de la pàg. 1 a la 162, i la segona, de la 162 a la 338.

La traducció que copiaren és la d'En Smollet.

Al peu de l'última pàgina de la darrera novel·la, s'hi llegeix : «London : Printed by Mayhew, Isaac, and Co., National Library Office, 14. Henrietta-street, Covent-garden.»

En la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 451.

584 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin. | Tome ···. | [Floró.] | Paris. | A. Hiard, Libraire-Éditeur, | Rue Saint-Jacques, n. 131. | 1836. [36-VII

p. 143 × 86 mm. c. 116 × 65 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 214 pp., numerat equivocadament 210; 3 làms. Vol. II : 204 pp., 1 f. s. n. de taula; 1 làm. Vol. III : 211 pp., la següent s. n.; 2 làms. Vol. IV : 204 pp.; 2 làms. Vol. V : 200 pp.; 2 làms. Vol. VI : 203 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. VII : 200 pp.; 2 làms. Vol. VIII : 220 pp.; 2 làms. Vol. IX : 200 pp.; 1 làm. Vol. X : 191 pp., la següent s. n.; 1 làm. Les làmines dibuixades totes elles per F. Courtin; gravades per Dutillois. Relligadura en mitja pasta; caps daurats.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text, conté el d'En Cervantes i la continuació feta per En Filleau de Saint Martin. El del primer, ocupa els volums I-VI i part del VII; el del segón, el final d'aquest últim i el contingut del VIII-X.

El text d'En Cervantes va repartit així : El volum I, pp. 5-212 (caps. 1-21); el II, pp. 5-204 (caps. 22-34); el III, pp. 5-211 (caps. 35-51), donant fi la

primera part. La segona, comença en el volum IV, que conté pp. 5-202 (caps. 1-21); el V, pp. 5-198 (caps. 22-41); el VI, pp. 5-201 (caps. 42-60); el VII, pp. 5-198 (caps. 61-73 del text d'En Cervantes i 1-14 de la imitació d'En Filleau de Saint Martin; cal advertir que la numeració dels capítols del text cervantí acaba en el volum anterior a aquest, segons la Taula en el capítol 59 i aquest comença amb el 61); el VIII, pp. 5-218 (caps. 15-32); el IX, pp. 5-200 (conclusió del cap. 32-49), i el X, pp. 5-191 (caps. 50-61). A la fi de cada volum, exceptuant-ne el IX, s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la Portadella s'hi llegeix : «Meulan. — Imprimerie de A. Hiard».

Aquesta edició segueix la del mateix llibreter, de 1832 (núm. 548).

Les làmines que l'il·lustren són disset, la primera és el retrat d'En Cervantes, firmat per A. Dutillois, i les setze següents són les d'En Courtin, que hem descrit en el núm. 561 (París, 1832). Edició econòmica.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres) coneixem exemplar d'aquesta edició. Figura en la Bibliothèque Nationale (París Y². 21894-21803). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 326.

585 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche, | par | Miguel de Cervantès Saavedra, | traduit et annoté | Par Louis Viardot, | Vignettes de Tony Johannot. | Tome ···. | Paris. | J.-J. Dubochet et C.ie, Éditeurs, | Librairie Paulin, rue de Seine, 33. | M DCCC XXXVI. [40-I

p. 247 × 163 mm. c. 192 × 122 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 744 pp., les 737-742 estàn col·locades després de la 720; 3 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 758 pp.; 2 làms. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí vermell amb puntes. Llom i tall superior daurats.

Les fulles preliminars del primer volum, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), una «Notice sur la Vie et les ouvrages de Cervantès» d'En Viardot i el Pròleg de la primera part (pp. 1-57); els del volum segón, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-5).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra; el primer (pp. 59-740), els 52 capítols de la primera, i el segón (pp. 7-754), els 74 de la segona.

Al verso de les portadelles s'hi troba el següent peu d'impremta : «Imprimerie d'Adolphe Éverat et Compagnie, | 16, rue du Cadran». A la fi de cada volum hi ha les Taules de capítols.

És una de les edicions més esplèndides que es feren en el seu temps, tant en la part literaria com en l'artística i en la tipogràfica.

La tasca d'En Viardot comença ja en el primer pròleg o *Notice sur la vie et les ouvrages de Cervantès*, que és una extensa nota biogràfica i bibliogràfica

de l'autor del *Don Quijote* inspirada en part en els treballs que havíen publicat En Pellicer i En Fernández de Navarrete. La seva traducció és fortament remarcable, ja que dóna a conèixer íntegrament tota l'obra, sense suprimir ni arranjar cap passatge. A la fi de l'estudi ens diu (pp. 47-48) quin criteri l'ha guiat en son treball i com entén que ha d'esser una traducció del llibre d'En Cervantes; segons ell una tasca així «n'est pas seulement une affaire de goût et de style: c'est une affaire de consciencie, et j'oserais presque dire de probité». A continuació, ens diu que el deure de tot traductor és, no solament donar a conèixer el sentit, sinó el valor de cada frase, fent de manera de donar idea exacta de l'original. Les notes que figuren al peu de cada pàgina són tretes o inspirades en les de Bowle, Pellicer i Clemencín entre altres.

Les làmines que es troben acompanyant al text són poques, però els gravats que hi ha són nombrosos (uns 800); la fantasía d'En Tony Johannot va desfer-se il·lustrant el llibre cervantí, i si bé els tipus de D. Quixot i Sanxo resulten caricatures, els dibuixos són molt ben fets i encertats de composició. Entre la portadella i portada de cada volum s'hi troba una làmina i un frontispici, dibuix d'En Johannot. En l'exemplar de la col·lecció Bonsoms figura en el primer volum un retrat d'En Cervantes que no pertany a aquesta edició.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París, Y². 1488-1489), i dos en el British Museum (Londres, Cerv. 291. i G. 18299.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 325.

586 Novelas ejemplares | de | Don Miguel Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de Don Antonio Bergnes, Calle de Escude- | llers, num. 36. | 1836. [37-IV

p. 151 × 94 mm. c. 112 × 66 mm. (6.º). Vol. I : 229 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 1 f. s. n. + 237 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 225 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV : 256 pp. Mig xagrí blau amb puntes.

Els preliminars de cada volum corresponen a la Portadella i Portada (en el primer, terç i quart, pp. 1-4; en el segón, 1 f. s. n. i pp. 1 i 2).

El text va repartit com segueix : El volum primer (pp. 5-229) conté : *Rinconete y Cortadillo*, p. 5; *El zeloso Estremeño*, p. 77; *La fuerza de la sangre*, p. 145, i *El Licenciado Vidriera*, p. 183. El segón (pp. 3-237), comprèn : *El Casamiento Engañoso*, p. 3; *Coloquio que pasó entre Cipion y Berganza*, p. 29, i *El Amante Liberal*, p. 149. El terç (pp. 5-225), *La Señora Cornelia*, p. 5; *La Gitanilla de Madrid*, p. 73, i *La Tía Fingida*, p. 193. L'últim (pp. 5-256), *La Española Inglesa*, p. 5; *La Ilustre Fregona*, p. 83, i *Las Dos Doncellas*, p. 185.

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplars d'aquesta edició.

587 Novelas | Ejemplares | de Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edicion aumentada. | Coblenz, | Librería de C. Bædeker. | 1836. [35-VIII

p. 187 × 119 mm. c. 144 × 84 mm. (12.º). XIV pp. + 1 f. s. n. de taula + 468 pp. Cartronet.

Les fulles preliminars, comprenen : Portadella, Portada, els Versos, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XIV) i la Taula (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-468) va repartit de la manera següent : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante Liberal*, p. 64; *Rinconete y Cortadillo*, p. 108; *La Española Inglesa*, p. 142; *El Licenciado Vidriera*, p. 181; *La fuerza de la sangre*, p. 205; *El zeloso extremeño*, p. 224; *La ilustre Fregona*, p. 258; *Las dos doncellas*, p. 310; *La Señora Cornelia*, p. 346; *El casamiento engañoso*, p. 381; *Coloquio que pasó entre Cipion y Berganza*, p. 394; seguint després la novel·la atribuïda a En Cervantes, *La tia Fingida*, p. 450.

Aquesta edició segueix la de 1832, feta pel mateix editor, amb l'additament de *La tia Fingida*.

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem exemplar d'aquesta edició.

588 Bellezas | de | medicina practica, | descubiertas | por D. Antonio Hernandez Morejon | en el Ingenioso Caballero | Don Quijote de la Mancha, | compuesto | por Miguel Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | En la oficina de Don Tomás Jordan, | Impresor de Cámara de S. M. | 1836. [42-IX. c. 3

p. 171 × 118 mm. c. 140 × 78 mm. (8.º). 25 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle corresponen solament a la Portada (pp. 1-2). Al verso d'aquesta s'hi troba l'aforisme 1113 d'En Boerhaave.

El text (pp. 3-25) va dedicat a estudiar els passatges del *Don Quijote* on s'hi troba alguna al·lusió a la medicina.

L'estudi del «castellano viejo» educat de primeres lletres a Vich i a Cervera, ha estat com la pedra de toc per a tots aquells que han volgut tractar d'En Cervantes i de la Medicina, i és dels que són citats amb elogi. Tracta de les «predisposicions i causes», «sintomatología», «temps i períodes de la malaltía», «la transformació de la bogería», «pronòstic» i «pla curatiu i tractament moral de la follía de D. Quixot», i amb tot i esser l'esmentat estudi l'esboç d'una gran obra, no deixa punt sense indicar.

En la *Revista Médico-Hidrológica** s'ha reproduït aquest interessant estudi de l'autor de la *Historia Bibliográfica de la Medicina Española*.

* Madrid, maig de 1906; any V, núm. 5, pp. 183-194.

589 El Quijote | del Siglo XVIII, | ó | Historia | de la vida y hechos, aventuras y fazañas | de Mr. Le-Grand, | Héroe filósofo moderno, caballero andante, | prevaricador y reformador de todo el gé- | nero humano : obra escrita en beneficio | de la humanidad y aplicada al siglo XIX | por | Don Juan Francisco Siñeriz. | ··· Parte. | Madrid : 1836. | Imprenta de D. Miguel de Burgos. [39.11

p. 148 × 99 mm. c. 124 × 68 mm. (8.º). Vol. I : XVI pp. + 264 pp. Un quadro estadístic. Vol. II [··· Parte, Tomo II. | ···] : 278 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Un quadro estadístic. Vol. III [···| Imprenta de D. Miguel de Burgos.] : 312 pp. Un quadro estadístic. Vol. IV : 368 pp. Un quadro estadístic. Pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Pròleg i Prospecte (pp. I-XVI); els dels altres, solament la Portada (pp. 1 i 2).

L'obra està dividida en dues parts i comprèn 50 caps. : Els 14 primers van en el volum primer (pp. 1-261); en el segón, del 15 al 26 (pp. 3-278); en el terç, del 27 al 38 (pp. 3-307), i en el quart, del 39 al 50 (pp. 3-364). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i després un quadro estadístic; el del primer és un *Estado general del Comercio de la Gran Bretaña con las Indias Orientales, extractado de las cuentas entregadas al Parlamento, y recogidas por el Caballero Carlos Whitworth,* i comprèn de l'any 1697 fins 1773; el del segón, *Estado de los navios expedidos a las Indias orientales por la Compañía de Holanda desde el año 1720 hasta el de 1729, de las dotaciones de los buques, de los navios que han vuelto, del producto general de las ventas de los dividendos distribuídos a los interesados, y del dinero contante enviado tanto al Cabo como á las Indias;* el del terç, comprèn un *Estado general del producto neto, deducido el descuento del diez por ciento, de las mercaderías de las Indias, de la China y de las Islas de Francia y de Borbon, procedente del Comercio particular, después de la suspensión del privilegio exclusivo de la Compañía de las Indias de Francia, cuya venta se ha hecho publicamente en el puerto de Oriente en los años sucesivos hasta el de la guerra;* i el de l'últim, un *Plan general que comprende los capitales con que ha girado y el comercio que ha hecho la real Compañía de Filipinas, desde su establecimiento en 1.º de Julio de 1785 hasta 30 de Setiembre de 1789, con expresión de la clase de efectos en que ha negociado, sus derechos y gastos, ventas, existencias, y resultas que ha producido cada dependencia, con los retornos recibidos hasta el día.*

L'autor ens diu en el «Prologo» (p. V) que «doscientos veinte y siete años hace que el inmortal Cerbantes nos ha abierto la puerta para que a imitación suya pudiésemos combatir los vicios y desórdenes de la sociedad, procurando hacerles la guerra como la hizo él a los libros de caballerias», i aquests vicis i desordres són les filosofíes modernes, les quals, segons l'autor, són principi de corrupció i doctrina criminal i subversiva. En el «Prospecto» ens fa assaber el plan de l'obra, que no és altre que una imitació del llibre d'En Cervantes.

L'argument es resumeix en poques ratlles. Un jove, amb el cervell ple per la lectura de llibres de filosofía, se'n va a París; coneixent en aquest punt altres joves aficionats com ell a les teoríes modernes, determina convertir-se en rodamón, predicant les noves doctrines que ha après en contacte amb aquells joves filòsofs. Per a imitar més a l'heroi de la Manxa, abandona París, acompanyat d'un criat, anant pel nordoest de França fins a Burdeus, on s'embarca fent via cap a Amèrica; des de Veracreu se'n va al Cap de Bona Esperança, viatja per l'Àfrica i Asia, retornant a Amèrica i corrent-la de cap a cap, no parant fins a Buenos Aires, des d'on retorna a França; però, abans de tocar terra sab la desfeta que hi hagué en 1789, caient malalt per efecte de les sensacions que rebé al saber quelcom de la revolució. Al sortir de la malaltía i veure's arruinat del tot, se'n anà a la illa de Jersey, on morí poc després, arrepentit del mal que havía fet propagant idees contraries a la salut del poble.

Potser el defecte més gros del llibre és el fer córrer per tants diferents països a l'heroi i voler que el criat sigui graciós. Poques són les aventures on la gracia s'hi trobi, i no poden comparar-se amb les de D. Quixot. És un llibre pesat i moltes de les seves pàgines semblen pertànyer a una Geografía Universal, per exemple les pp. 98 i ss. del III i les pp. 11 i ss. del volum IV.

590 El | Sancho Gobernador. Diario político, literario, industrial y mercantil. [37-I X*

p. 437 × 314 mm. c. 386 × 270 mm. Cada número consta de 4 pp. Col·lecció incompleta, que comprèn els números publicats des del 3 de novembre de 1836 fins al 16 de gener de 1837. Cartronet.

Es publicà a Barcelona, en la impremta de Indar, carrer d'Escudellers, i durà, al nostre entendre, del 16 octubre 1836 a 16 gener 1837. En un «Aviso», imprès en la tercera plana d'aquest últim número, s'hi llegeix : «El *Sancho Gobernador*, consultando sus intereses, cesa desde este día.»

En Rius (III, 467) ja esmenta aquest diari, però diu quelcom que s'ha de rectificar.

El primer gravat fou dibuixat per A. de Brugada i gravat per M. Torner, representant a Sanxo assegut en un silló i tenint en la mà dreta la vara de la justicia; al seu costat una taula, i sobre d'aquesta un llibre obert, on s'hi llegeix : «Cons | ti | tu | cion»; al peu del gravat, la següent llegenda : «Tengo de probar a qué sabe el ser Gobernador». Aquest dibuix el veiem fins el número 27, ço és, fins l'11 de novembre de 1836; des del dia següent n'hi ha un altre, dibuixat també per A. de Brugada i gravat per Jean Bibouste, de París, i representa a Sanxo cavaller amb un garrot a la mà en actitut amenaçadora.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

En Rius diu que el primer número aparegué el 1.r d'octubre de 1830;* però es diu en la portada que «sale todos los días», i el número 19 és de 3 de novembre, el primer correspòn al 16 d'octubre i no al 1.r

591 Die | vorgebliche Tante. | Nachgelaffene Studenten-Novelle | von | Cervantes. | Stuttgart. | Hallberger'fche Verlagshandlung. | 1836. [41-VIII. c. 11

p. 187 × 115 mm. c. 113 × 61 mm. (8.o). 58 pp. + 1 f. s. n. Rústega.

Els preliminars d'aquest opuscle corresponen a la Portadella, Pròleg i Portadella (pp. 1-12). En el pròleg es diu que han seguit per a la traducció el text de l'edició de Madrid d'En Miguel de Burgos, any 1821 (núm. 485), i l'autor es mostra partidari dels que creuen que *La tía fingida* és d'En Cervantes.

El text de la novel·la va de la pàg. 13 a la 58.

En la fulla sense numerar hi ha una Advertencia de l'editor, la qual diu que a aquesta novel·la en seguiràn d'altres del mateix autor, essent la primera *La Gitanilla.*

592 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto | Por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Zaragoza. | Imprenta de Polo y Monge, hermanos. 1837. [42-II

p. 147 × 102 mm. c. 126 × 79 mm. (8.o). Vol. I : XXIV pp. + 607 pp., la següent s. n.; 3 làms. Vol. II : XII pp. + 659 pp., la següent en blanc s. n.; 3 làms., dibuixades per F. G. Lafuente. Mig xagrí vermell (Vives).

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXIV); els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. I-XII).

El text va repartit de la següent manera : El volum primer (pp. 1-602) comprèn tota la primera part (caps. 1-52), i l'últim (pp. 1-652), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició, com escrigué En Rius (I, 96), segueix el text de les fetes pels mateixos impressors en 1831 (núm. 534) i 1832 (núm. 544), i amb tot i tenir el mateix nombre de pàgines que les ja esmentades, no és estereotipada, com sembla a primera vista, per quant entre la que ara descrivim i l'anterior s'hi observen certes diferencies tipogràfiques que demostren l'afirmació d'En Rius. Vegi's, entre altres, les següents, corresponents al text de la primera part : El filet del peu del sonet del *Burlador* i del *Cachidiablo* (II, p. 601 i

* Manifesta errada, probablement del caixista, que d'un *6* en féu un *o*.

602, i I, p. 601 i 602), la *e* de «laudem» de la pàg. 599, en l'exemplar de 1837, està caiguda, i en el de 1832, no; el text de la ratlla 10 de la pàg. 598 és de 38 mm. en l'edició de 1832 i de 40 en la de 1837.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 97.

593 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion Clásica, | ilustrada con | notas históricas, gramaticales y | críticas, | por la Academia Española, sus individuos de número | Pellicer, Arrieta, y Clemencin. | Enmendada y corregida | por Francisco Sales, A. M. | Instructor de Frances y Español en la Universidad de Harvard, en Cambrigia, | Estado de Massachusetts, Norte América. | En dos tomos. | Parte ···. Tomo ···. | Segunda Edicion. | Boston : | Se hallará en las librerías de esta Ciudad de los S.res | Perkins y Marvin; Carlos C. Little y C.ia; Jaime | Munroe y C.ia; Crocker y Brewster; | y S. Burdett. | 1837. [35-VI

p. 190 × 118 mm. c. 153 × 82 mm. (6.º). Vol. I : XLVIII pp. + 436 pp.; 4 làms. i un retrat de Cervantes; falta 1 mapa. Vol. II : XII pp. + 472 pp., falten les pp. 473-476; 6 làms. dibuixades per G. Cruikshank, D. C. Johnston; gravades per D. C. Johnston. Relligadura en pasta de l'època. A la guarda del primer volum, de lletra d'En L. Rius : «Regalo de mi distinguido amigo D. Francisco López Fabra». En la guarda del vol. II : «Edward A. Dexter».

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor i Taules de capítols i d'il·lustracions, el Pròleg d'En Clemencín, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLVIII); els del segón, corresponen a la Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg de la segona part i Taules (pp. I-XII).

El text va com segueix : Cada volum conté una part de l'obra (pp. 1-390, caps. 1-52 i 1-418, caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines destinades a notes.

Té aquesta edició, com es pot veure, el mateix número de volums i pàgines que la de 1836 (núm. 582). Hem compulsat algunes pàgines d'una i altra, i quasi afirmaríem que es tracta d'una edició estereotipada, per les moltes coincidencies que hem observat.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no hi figura aquesta edició. La portada ha estat publicada en la *Iconografía*, 98.

594 Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish of | Miguel Cervantes de Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | Carefully revised and corrected. |

Illustrated by Tony Johannot. | London : | J. J. Dubochet & Co., 75, Old Broad Street. | 1837. [40·II

p. 241 × 152 mm. c. 176 × 101 mm. (4.º). Vol. I : LIV pp. + 434 pp. Vol. II : 534 pp. Vol. III : 538 pp. Les làmines són gravades per Porret, Andrew Best. Leloir, Brevière. Relligadura de l'època en vedell verd, amb llom decorat, filets als plans i cantells; talls jaspejats.

Els preliminars del primer volum comprenen la Portadella, una làmina i Frontispici, Portada, Vida d'En Cervantes, Estudi de les seves obres fet d'En Viardot (pp. I-LIV) i Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els dels dos següents, Portadella, una làmina i Frontispici i Portada (pp. 1-8).

La primera i segona part del Quixot van repartides en els tres volums, de la manera següent : El primer (pp. 9-429), conté els 33 primers capítols de la primera part; el segón (pp. 9-530), 19 de la primera i els 22 primers de la segona, i el terç (pp. 9-534), el complement d'aquesta, ço és, els capítols 23-74. Cal advertir que en el volum segón, entre el final del text de la primera part i el començament del de la segona (pp. 284-293), s'hi troba una portadella i el pròleg de la segona part. A la fi de cada volum hi ha la Taula de capítols.

Al verso de cada portada s'hi llegeix : «London : | Willoughby and Cº, printers, 109, Goswell Street», repetint-se al peu de l'última pàgina.

Les notes que il·lustren el text, corresponen a En Viardot les numerades i les que tenen asterisc a En Jarvis.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i en el British Museum (Londres, 12490. g. 26.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 453.

595 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | Exeter : | J. & B. Williams. | 1837. [38·IV

p. 123 × 74 mm. c. 114 × 58 mm. (8.º). Vol. I : 52 pp. + 242 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. II : 264 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. III : 244 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. IV : 291 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Els frontispicis porten el peu d'impremta de 1827. Ex-libris de la Biblioteca de J. Massó Torrents. Al primer full de guarda del vol. IV, escrit a mà : «I own to Juan Massó». Pasta antiga.

En les pàgines preliminars del volum primer s'hi troba la Portada, el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la segona part, Prefaci del traductor i suplement a dit Prefaci, un extracte de la Vida d'En Cervantes, feta per En Mayans, el Pròleg d'En Cervantes referent a la primera part i la Taula de capítols (pp. 1-52), i en les dels següents, Portada i Taula (pp. 1-6 el segón i tercer i 1-8 el quart).

El text va repartit de la manera següent : El del volum primer (pp. 1-242) conté 8 + 6 + 13 capítols de la primera part; el segón (pp. 7-264), tot el final d'aquesta, o siguin els capítols 1-25; la segona part comprèn els dos últims volums, dividits així : el volum terç (pp. 7-244), caps. 17 + 15, i el quart (pp. 9-291), caps. 20 + 22.

En cada volum s'hi troben, abans de la portada, dues làmines, la segona fent de frontispici; el text d'aquest, és : «Don Quixote. | Translated from the Spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | Vol. ··· | [Gravat.] | Exeter : | J. & B. Williams. | 1827.»

Aquesta edició és reproducció exacte del núm. 516.

En la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi figuri aquesta edició.

La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 452.

596 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris, | Imprimerie de Madame Huzard (née Vallat-La-Chapelle), | rue de l'Éperon, n.º 7. | 1837. [40-IV

p. 209 × 134 mm. c. 159 × 84 mm. (8.º). Vol. I : 368 pp.; 5 làms. Vol. II : 384 pp.; 4 làms. Vol. III [··· | Tome Troisième. | Paris. | Imprimerie de J.-A. Boudon. | 131, rue Montmartre. | 1837.]: 2 làms. Les làmines dibuixades per Lefèvre, Charlet; gravades per Lefèvre, Frilley, Goulu, A. Dutillois, Tavernier. Relligadura en tela, amb títols daurats al pla.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada i el Pròleg de la primera part traduït per En Florian (pp. 1-7), i els dels dos següents, sols la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El primer volum (pp. 9-366) comprèn la primera part del text d'En Cervantes, caps. 1-37, i els 1-4 de la segona; el segón (pp. 5-381), conté el final de la segona part (caps. 5-63); i el terç (pp. 5-382), correspòn tot ell a la continuació feta per En Filleau de Saint Martin (caps. 1-48). A la fi de cada volum hi ha la Taula de capítols.

Qui compari el nombre de capítols del text d'En Cervantes traduït per En Filleau de Saint Martin, hi podrà observar una diferencia remarcable entre el text de l'edició de 1722 (núm. 169), per exemple, i el de la que ara descrivim; la primera part d'aquella consta de 48 capítols i de 73 la segona i en l'edició present una i altra part ha quedat reduïda a 37 i 63. Cosa igual podem fer observar referent a la continuació que féu En Filleau de Saint Martin, per quant ja sabem que el text d'aquesta és de 61 capítols, i en aquesta edició de 48. Això és degut a haver passat per alt molts capítols, com ho demostra el següent acarament, corresponent a la primera part del text d'En Cervantes:

1681	1837	1681	1837	1681	1837	1681	1837
1	1	13		25	20	37	
2	2	14		26	21	38	
3	3	15	10	27	22	39	29
4	4	16	11	28	23	40	30
5	5	17	12	29	24	41	31
6		18	13	30	25	42	32
7	6	19	14	31	26	43	33
8	7	20	15	32	27	44	
9		21	16	33		45	34
10	8	22	17	34		46	35
11	9	23	18	35	28	47	36
12		24	19	36	29	48	37

El capítol 36 de l'edició de 1681, és : *Suite de l'histoire de l'Infante Micomicona*, i el 39, *De ce qui arriva de nouveau dans l'hostellerie, et de plusieurs autres choses dignes d'estre sceues*; en canvi, en l'edició que ara descrivim, el cap. 29 del vol. I és : *Suite de l'histoire de l'infante Micomicona, et de plusieurs autres choses dignes d'être sues*. A això es deu el que en el quadro anterior s'hi trobin dos capítols amb el núm. 29.

Aquesta edició figura en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21810-21812). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 329.

597 Oeuvres | posthumes | de Florian, | de l'Académie Française. | Nouvelle Édition, | ornée d'un portrait et de vingt-quatre gravures. |Tome ···. | Don Quichotte de la Manche. | [Gravat amb monograma de l'editor.] | Paris, | Chez Ménard, Libraire-Éditeur, | Place Sorbonne, 3. | 1837. [41-II

p. 216 × 135 mm. c. 147 × 83 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + IV pp. + 358 pp.; 2 làms. Volum II [··· | 1838] : 2 ff. s. n. + 360 pp.; 2 làms. Vol. III : 2 ff. s. n. + 364 pp.; 2 làms. Les làmines dibuixades per Choquet; gravades per Pfitzer, Migneret, Bovinet, Coupé, Pourvoyeur; estàn mal relligades. Mig llevant blau, amb puntes; llom i tall superior daurat (David).

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci de l'editor (pp. I-IV), l'Elogi de Florian fet per En Charles Lacretelle, Vida de Cervantes i Estudi de les seves obres, «Plan d'un opéra intitulé Cervantes», Carta a l'Abbé Geoffroy i contesta d'aquest, «Avertissement du traducteur» i el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part (pp. 1-99); els dels següents, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la següent manera : En el volum primer (pp. 101-355), 27 capítols de la primera part; en el segón (pp. 1-357), 23 de la primera i 19 de la segona part (abans del text d'aquesta, s'hi troben un Prefaci d'En Flo-

rian i el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la segona part), i el terç comprèn 35 capítols de la segona (pp. 1-303), això és, del cap. XX fins el final i Taula de capítols (pp. 304-306). Segueix després una portadella, on s'hi llegeix : «Nouvelles Espagnoles | imitées | de Cervantes, | par Florian», i tot seguit ve una traducció i arranjament amb el títol de *Dialogue entre deux chiens* i una altra intitulada *Léocadie, ou la force du sang* (pp. 307-364). A la fi dels dos primers volums s'hi troba la Taula de capítols.

Les làmines són mal col·locades, car les corresponents al volum terç van en el primer, i les d'aquest en aquell.

Aquesta edició és, segons ens ha semblat, estereotipada de la impresa per En Briand en 1830; tanta és la igualtat entre una i altra. Al verso de les portadelles s'hi llegeix : «Impremierie de Moquet et Comp., | Rue de la Harpe, 90».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 21.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 327.

598 Histoire | de | Don Quijote | de la Manche, | traduite sur le texte original, | et d'après les traductions comparées | de Oudin et Rosset, Filleau de Saint-Martin, Florian, | Bouchon-Dubournial et Delaunay; | par F. de Brotonne, | Conservateur adjoint de la Bibliothèque de Sainte-Geneviève. | Tome ···. | Paris. | Lefèvre, Libraire-Éditeur, | Rue de l'Éperon, 6; | A. Desrez, Éditeur, | Rue Saint-Georges, 11. | 1837. [40-III

p. 219 × 136 mm. c. 158 × 86 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + VI pp. + 1 f. s. n. + 480 pp.; 9 làms. i 2 retrats de Cervantes. Vol. II : 2 ff. s. n. + 524 pp.; 13 làms. Les làmines dibuixades per A. Dutillois, Charlet, F. Courtin, Lefèvre; gravades per Geoffroy, Frilley, A. Dutillois, Goulu, Lefèvre, Blanchard, Gerant, Tavernier, Gaitte. Mitja pasta vermella.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Advertencia de l'editor (pp. I-VI) i Vida d'En Cervantes amb la llista de les seves obres (1 f. s. n.) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8). Els del segón, contenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), la Dedicatoria al Comte de Lémose (!) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 6-478) comprèn la primera part, caps. 1-52, i el segón (pp. 7-519), els 74 de la segona. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En la portadella s'hi llegeix : «Bibliothèque | d'auteurs classiques», i al verso : «Paris. — Typographie de Rignoux, rue des Francs-Bourgeois-Saint-Michel, 8.»

Com es veu en la Portada, aquesta edició publica una traducció nova, si bé no ho és enterament, ja que s'aprofita molt de la tasca feta per anteriors traductors.

En l'«Avertissement» que es llegeix en el volum primer parla en els següents termes de les anteriors traduccions (p. II): «Filleau de Saint-Martin condamne la sécheresse littérale d'Oudin; c'est ainsi que Bouchon-Dubornial, qui s'est fait un système tout particulier, accuse Filleau de Saint-Martin et paraphrase lui-même dans sa longue et infidèle traduction le texte de Cervantes qu'il reproduit bien rarement... Delaunay, prend pour modèle Filleau de Saint-Martin, et l'améliore par des corrections souvent heureuses.»

Segons En Brotonne, el traductor de *Don Quijote* que ha fet millor tasca és En Delaunay, el seu text «est plus exact, mais loin encore d'une exactitude parfaite; le style n'en est pas élégant ni toujours correct». Aquesta traducció, més que les altres, és la que serveix al Conservador de la Biblioteca de Santa Genoveva per a fer el seu treball, que al nostre veure, millora, en general, l'anterior text, gracies al coneixement que el nou traductor tenía de la llengua castellana.

La versió d'En Brotonne és completa, puix fins les poesíes les tradueix íntegrament, si bé en prosa, opinant que val més donar-les a conèixer així que no suprimir-les o bé traduir-les en versos dolents.

Com s'ha dit anteriorment, En Brotonne corretgeix el text d'En Delaunay, i aquest el d'En Filleau de Saint Martin. Vegi el lector un mateix fragment de les tres traduccions; per exemple el començament de l'obra:

Filleau de Saint Martin	Text d'En Delaunay	Brotonne
Dans une contrée d'Espagne qu'on appelle la Manche, vivoit il n'y a pas long-tems un Gentilhomme de ceux qui ont une Lance au ratelier, une vieille Rondache, un Rouffin maigre, & quelque chien de chasse. Un morceau de viande dans la marmite, plus souvent boeuf que mouton; une galimafrée le soir du reste du disner; le Vendredi des lentilles; des oeufs au lard le Samedy á la maniere d'Espagne, & quelque pigeon du plus les Dimanches consumoient les trois quarts de son revenu ...	I, c. I. Dans un village de la Manche, dont je ne veux point me rappeler le nom, vivait, il n'y a pas longtemps, un hidalgo, de ceux qui ont une lance au ratelier, une vieille rondache, un roussin maigre, et un chien courant. Une oglia, plus souvent de boeuf que de mouton; un saupiquet le soir; le vendredi des lentilles, des oeufs au lard le samedi, à la manière d'Espagne; et quelque pigeons de plus les dimanches, consumaient les trois quarts de son revenu ...	Dans un village de la Manche, dont je ne veux point me rappeler le nom, vivait, il n'y a pas longtemps, un de ces gentilshommes qui ont une lance au ratelier, une vieille rondache, un roussin maigre à l'écurie, et un chien courant. Un bouilli plus souvent de boeuf que de mouton; une vinagrette le soir, le vendredi des lentilles, les restes de la semaine le samedi, quelques pigeons de surplus le dimanche, emportaient les trois quart de son revenu ...

L'exemplar de la col·lecció Bonsoms comprèn tres retrats d'En Cervantes, un signat per A. Dutillois i un altre de gravat per En Geoffroy en el volum primer, i en el segón, un d'En Lefèvre; ademés, en els dos volums s'hi troben una vintena de làmines, les quals no pertanyen, al nostre entendre, a aquesta

edició; ho diem perquè, si no menten els nostres apuntaments, fa uns quants anys vegérem un exemplar d'aquesta mateixa edició en la Biblioteca Nacional de Madrid que no tenía làmines. Ademés, ens fa creure que no en deu dur, que en l'exemplar Bonsoms n'hi ha unes de tirades sobre paper de Xina i altres no; les primeres porten en la part superior del gravat el volum i pàgina on corresponen, i les altres no. L'esmentat detall és la causa de què diguem que no corresponen a aquesta edició, sinó que les féu posar un posseidor del llibre; ens apoiem, per fer tal afirmació, en què en la part superior de la làmina que representa a D. Quixot fent-se seu l'elm d'En Mambrino, s'hi llegeix «Tome I» i «Page 219», i en aquesta edició el fet representat en la làmina es llegeix en la pàgina 153 del primer volum; com aquest podríem esmentar-ne d'altres.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 292.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21808-21809). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 328.

599 Der finnreiche Junker | Don Quixote | von La Mancha. | Von | Miguel Cervantes de Saavedra. | Aus dem Spanifchen überfezt; | mit dem Leben von Miguel Cervantes nach Viardot, | und einer Einleitung | von | Heinrich Heine. | ··· Band.| Stuttgart 1837. | Verlag der Claffiker. [40-II

p. 248 × 166 mm. c. 192 × 119 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + LXVI pp. + 734 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. II [··· | Aus dem Spanifchen überfezt. | Mit dem Leben von Miguel Cervantes nach Viardot. | Zweiter Band. | Stuttgart 1838. | ···] : 2 ff. s. n. + 870 pp.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Andrew Best Leloir, Brevière. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), estudi d'En Viardot referent a la Vida i obres d'En Cervantes, Breu advertencia del traductor, Prefaci d'En Heine (pp. I-LXVI) i el Pròleg d'En Cervantes de la primera part (pp. 1-10); els del volum segón, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 1-730) comprèn tota la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 7-864), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella del primer volum s'hi llegeix : «Druck unter der Leitung von A. F. Huass in Stuttgart», i en el del segón, «Gedruckt in der Buchdruckerei des Verlags der Claffiker | unter Direction von Moritz Schöffler».

Aquesta edició, encara que no fos apreciable pel seu treball tipogràfic i pels dibuixos d'En Tony Johannot, ho fóra per l'important estudi d'En Heine, una de les notes crítiques més justes i celebrades que s'han escrit. L'esmentat prefaci és l'obra d'un poeta-pensador que veu en el llibre d'En Cervantes un sens

fi de coses que si altres les havíen insinuades, ningú encara les havía expressades de manera més clara i elegant.

El text d'aquesta edició, segons se'ns diu en l'Advertencia, és el d'En Bertuch, però molt corietgit, i el d'En Soltau. D'En Tieck no en segueix res, diu que copía pàgines enteres del primer i fa un elogi de la tasca d'aquest traductor.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12490. g. 22.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 513.

600 Der | finnreiche Junker | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spanifchen überfetzt | durch | Dietrich Wilhelm Soltau. | Zweite Auflage. | ··· Theil. | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1837. [40-V

p. 172 × 111 mm. c. 135 × 79 mm. (12.º). Vol. I : VI pp., falten 2 pàgines + 295 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 1 f. s. n. + 393 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 1 f. s. n. + 348 pp. Vol. IV : 1 f. s. n. + 383 pp., la següent en blanc s. n. Relligadura en vedell ros, amb filets als plans i cantells; llom, contracantells i talls daurats (David).

Els preliminars del volum primer, contenen : Portada, Advertencia d'En Soltau (pp. I-IV), Vida de Cervantes i Dedicatoria al Duc de Béjar i Portadella (pp. 1-38); els dels segón i quart, solament la Portada (1 f. s. n.), i els del tercer, Portada (1 f. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-10).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums ocupen la primera part (pp. 39-295, caps. 1-24 i 4-393, caps. 25-52), i els dos últims (pp. 11-348 i 1-383), la segona (1-33 i 34-74).

Al peu de l'última pàgina dels volums segón i quart, s'hi troba el següent peu d'impremta : «Druck von F. A. Brockhaus in Leipzig».

El text d'aquesta edició és copia, no direm exactíssima, per quant hi hem vist lleus diferencies tipogràfiques, de la impresa pel mateix en 1825 (núm. 504).

Al nostre entendre les dues pàgines que manquen a cada volum deuen correspondre a la portada general de la «Bibliothek Classischer Romane und Novellen des Auslandes», que figura en l'edició de 1825.

La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 512.

601 Der | finnreiche Junker | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spanifchen überfetzt | durch | Dietrich Wilhelm Soltau. | Zweite Auflage. | ··· Theil. | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1837. [41-IV

p. 165 × 105 mm. c. 135 × 79 mm. (12.º). Vol. I : VI pp. (en falten dues) + 1 f. s. n. en blanc + 295 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 1 f. s. n. + 393 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV:

1 f. s. n. + 383 pp., la següent en blanc s. n. Falta el vol. III. En la guarda del primer volum, escrit a mà : «Seinem liebem Freunde | Erwin | zu Ostern 1890 | H. Wagner.» Mitja pasta, com el número 504 (1825) que el completa.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Pròleg del traductor (pp. I-VI, però hi manca la Portadella), 1 fulla en blanc, sense numerar; Vida d'En Cervantes, el Pròleg de la primera part, la Dedicatoria al Duc de Béjar i Portadella (pp. 1-38); els del segón i quart, solament la Portadella (1 f. s. n.).

El text comprèn : El dels dos primers volums tota la primera part (pp. 39-295 i 1-393; caps. 1-24 i 25-52), i el del quart, el final de la segona (pp. 1-383; caps. 34-74).

Com que aquesta edició és igual que la de 1825, a En Bonsoms li vengueren els tres volums ara descrits amb el tercer de la de dit any.

L'única diferencia que hi ha entre aquesta i l'anterior és en la portada; si bé és igual la disposició tipogràfica, el tipus de lletra i l'espaiat són diferents. La ratlla que diu «Don Quixote von la Mancha» ocupa 73 mm., i en l'anterior, 78 mm.; la que diu «Dietrich Wilhelm Soltau.», 66, i en l'anterior, 65, i la de l'any «1837.», 13 mm. i 15, respectivament.

No podem dir si els exemplars de la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 181.) corresponen a aquest o a l'anterior número.

602 Spanifches | Lefebuch. | Enthaltend : | Uebungen | aus | Franc. de Quevedo, Hurtado de Mendoza, | Miguel Cervantes, | u. m. A.; | fo wie | Fernandez de Moratin's «Comedia nueva» | vollftändig; | mit beigefetzter | teutfcher Bedeutung | der fchweren Stellen, | und vorzüglicher Hinweifung auf | Huerta's fpanifche Grammatik, | herausgegeben von | López Azara, | einem Refugiado. | Grätz, 1837. | Verlag von Eduard Ludewig. | Leipzig, Magazin für Induftrie und Literatur. [44-VI

p. 214 × 126 mm. c. 174 × 95 mm. (8.º). IV pp. + 140 pp.

Els preliminars corresponen a la Portada i Pròleg (pp. I-IV).

El text (pp. 1-140) està compost per fragments d'En Quevedo *(El gran tacaño)*, del *Lazarillo de Tormes*, d'En Cervantes *(Don Quijote)*, d'En Moratín *(La comedia nueva o El café)* i del *Romancero*.

A nosaltres solament ens interessa el text cervantí, i aquest ocupa les pp. 58-90. A excepció de les últimes pàgines, que contenen la primera sortida de D. Quixot (cap. 2 de la primera part), tot el demés correspòn als capítols on es dóna compte del govern d'En Sanxo (caps. 45-53 de la segona part).

Es veu que aquest llibre servía de lectura per a algún curs de castellà.

603 Die Leiden | des | Perfiles und der Sigismunda | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spanifchen überfetzt. | Mit einer Einleitung | von | Ludwig Tieck. | ··· Theil. | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1837. [36-I

p. 172 × 111 mm. c. 134 × 178 mm. (12.º). Vol. I [Erster Theil] : XXIV pp. + 271 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II [Zweiter Theil] : 2 ff. s. n. + 246 pp. Relligadura en vedell ros, amb filets als plans i cantells, llom, contracantells i talls daurats (David).

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada general, Portada, Pròleg del traductor, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XXIV); els del segón, solament les dues portades (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 1-271) conté els dos primers llibres (pp. 1-130 i 131-271), i el segón (pp. 1-246), els dos últims (pp. 1-166 i 167-246).

Al peu de l'última pàgina de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «Druck von F. A. Brockhaus in Leipzig.»

Aquests dos volums pertanyen a la «Bibliothek Classischer Romane und Novellen des Auslandes», com es llegeix en la portada general, i són els números 23 i 24 de dita col·lecció.

Ço que hem dit al tractar de la manera de traduir En Tieck el text del *Don Quijote*, pot aplicar-se a aquesta nova traducció del *Persiles*. Vegi's també En Bertrand, *Cervantes*, pp. 538, on analitza l'erudit crític francès els principals paràgrafs del magistral estudi d'En Tieck referent a l'obra pòstuma d'En Cervantes.

En el British Museum (Londres) hi ha dos exemplars d'aquesta edició (12490. c. 21. i 243. h. 33.).

604 Elojio | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Por | Don José Mor de Fuentes. | [Floró.] | Segunda edicion. | Barcelona. | Imprenta de Don Antonio Bergnes, calle | de Escudellers, num. 36. | 1837. [41-VIII. c. 20 *

p. 123 × 74 mm. c. 78 × 50 mm. (8.º). 111 pp., la següent s. n.

Els preliminars corresponen a la Portadella, Portada i epístola «A mi amigo D. B. G.» (pp. 1-12).

El text comença en la pàg. 13 i va seguit fins la 106, i de la 107 fins a la 111 s'hi troba una poesía amb el títol de «Cervantes o El desamparo». En l'última pàgina, que va sense numerar, hi ha una llista de les obres d'En Mor de Fuentes, en venda en la llibrería d'En Bergnes.

La portada diu que és «segunda edición»; vegi's el núm. 578, fent referencia a les edicions que la casa Bergnes havía fet de l'*Elogio*.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

605 El Asno Ilustrado, | ó sea | la Apología del Asno. | Con notas | y el Elogio del Rebuzno por apéndice, | por un Asnologo, aprendiz de poeta. | Corregido todo, reformado é ilustrado con nuevas copiosísimas | anotaciones históricas, críticas, filológicas, geográficas, fisicas | médicas, filosóficas, políticas, morales y religiosas. | Por J. J. Zeper Demicasa, borriquero del Asnólogo. | Auriculas Asini quis non habet? | ¿Quién es mas que el Asno? | Asnol. | Asinus Asinum fricat. | Cada Asno con su tamaño. | Borriq. | [Escut.] | Madrid. | En la Imprenta Nacional. | 1837. Se hallará en la librería de Matute. [43-VIII *

p. 202 × 134 mm. c. 144 × 83 mm. (8.º). XXIV pp. + 582 pp. + 1 f. s. n.; 1 làm. gravada per A. B.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, al verso d'aquestes dues notes, Pròleg, Dedicatoria al «Vulgo ignorante», Discurs preliminar i Taules (pp. I-XXIV).

El text de l'«Apología del Asno» ocupa les pp. 1-56. Segueixen després 150 notes i il·lustracions a aqueixes (pp. 57-508). A continuació va l'«Elogio del Rebuzno, | o sea | Apendice a la Apologia del Asno. | Por el mismo autor, | e ilustrado por el mismo su amigo» (pp. 509-541) i 22 notes i il·lustracions (pp. 543-560). A la fi del volum (pp. 561-582) s'hi troba un índex alfabètic, i en l'última fulla, que està sense numerar, hi ha la llista d'errades a corretgir.

Aquesta obra és, com es diu en la portada, un estudi seriós de l'ase; com es pot suposar, en alguns passatges s'hi troben cites d'En Sanxo Panza. S'imprimí primerament a Madrid, l'any 1829, si bé és molt diferent la primera edició, d'aquesta d'ara; en 1868 es féu una altra edició igual a la que aquí descrivim, amb el mateix nombre de pàgines i contenint el mateix text.

El seu autor fou En José Joaquín Pérez de Necochea, canonge d'Oviedo, segons diu En Cejador en la seva *Historia de la lengua y literatura castellana* (VII, 277), i En M[l]. Lozano Pérez Ramajo al dir d'En Rius (III, 408).

606 Rambles in the | Footsteps of Don Quixote. | By the late | H. D. Inglis, | Author of «Spain:» — «New Gil Blas, or Pedro of | Penaflor:» — «The Tyrol:» — «Channel Islands,» etc. etc. | With illustrations by George Cruikshank. | [Gravat.] | London : | Whittaker and Co., Ave-Maria-Lane. | 1837. [38-II

p. 201 × 125 mm. c. 139 × 76 mm. (12.º). 3 ff. s. n. + XII pp. + 203 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms. Relligadura en tela verda, propia de l'edició.

Els preliminars, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.). La primera fulla conté anuncis de llibres en venda a la casa editora, Prefaci i Taula (pp. I-XII).

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

El text (pp. 1-203) va repartit en 28 capítols.

Es tracta d'una excursió per la Manxa servint de Baedecker el llibre d'En Cervantes, recordant a cada punt els principals personatges i fets descrits en la novel·la cervantina i transcrivint les explicacions fetes pels guies de fets ocorreguts així a persones de la comarca com forasteres.

Al peu de l'última pàgina del volum s'hi troba el següent peu d'impremta: «London : | Printed by Manning and Smithson, | Ivy Lane, Paternoster Row.»

607 Don Quichotte, | et | la tâche de ses traducteurs. | Observations | sur | la traduction de M. Viardot; | accompagnées | d'éclaircissements nouveaux | sur | le style et l'interprétation de l'original, | et sur | l'esprit de son Auteur. | Par | F. B. François Biedermann. | Paris, | Palais Royal, | Librairie de Delaunay. | 1837. [41-VIII. c. 7

p. 220 × 138 mm. c. 142 × 80 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 79 pp., la següent s. n.

Els preliminars són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Introducció (pp. 1-12).

El text comença en la pàg. 13 amb la traducció del Pròleg de la primera part del *Don Quijote,* feta per En Viardot (núm. 585) i ocupa fins la pàg. 28, segueix una Portadella (pp. 29 i 30) i el treball d'En Biedermann que és l'anàlisi del text fet pel traductor francès (pp. 31-79). Acaba el fascicle amb una «Conclusion» (1 p. s. n.) en la que diu el seu autor que tot quant ha fet observar és per a aclarir i servir d'apoi als nous traductors que es proposin fer «une traduction satisfaisante du plus original des originaux».

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — Imprimerie de Casimir, | rue de la Vieille-Monnaie, n.º 12».

En la «Introduction» es fan breus comentaris a les traduccions fetes per Oudin i Rosset (núms. 15 i 52), Filleau de Saint Martin (núm. 110), Florian (núm. 387), Bouchon-Dubornial (núm. 424) i Delaulnay (núm. 483); analitza, després, les correccions al text que han fet anteriors comentaires, i prenent nota d'un paragraf de la traducció d'En Viardot jutja amb un xic massa de rigorisme la tasca d'aquest últim traductor francès, aprofitant-se a voltes fins de les errades d'impremta.

En Rius (II, 376), al tractar d'aquest treball d'En Biedermann, judica amb recte criteri la nota n.º 3 referent al text : «Ainsi, que pouvait engendrer un esprit stérile et peu cultivé comme le mien ... où tout bruit sinistre fait sa demeure?»; demostrant que no té raó al criticar, com ho fa, el treball d'En Viardot.

608 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra | con el Elogio de Cervantes | por D. José Mor de

Fuentes. | ... | [Floró.] | Paris, | Lefevre, librero, calle de l'Eperon; | Ledentu, Librero, | muelle des Augustins, n. 41. | M.DCCC.XXXVIII. [37-V

p. 123 × 76 mm. c. 93 × 55 mm. (8.º). Quatre volums : I, 2 ff. s. n. + LXXVIII pp. + 1 f. blanca + 343 pp.; II, 451 pp., la següent en blanc s. n.; III, 434 pp., i IV, 428 pp. Mig xagrí.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), l'Elogi de Miguel de Cervantes Saavedra d'En Mor de Fuentes, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes i els Versos-elogis de la primera part (pp. I-LXXVIII); els del segón i quart, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del terç, Portadella i Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-11).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part; el primer, comprèn pp. 1-339 i 5-448, caps. 1-26 i 27-52, i el segón, pp. 13-430 i 5-424, caps. 1-35 i 36-74. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de cada portadella s'hi llegeix : «Paris. — Imprenta de Everat.»

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 10942-10945). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 99.

609 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche, | par | Miguel de Cervantès Saavedra, | Traduit et annoté | par M. Louis Viardot. | Tome ···. | Paris. | J.-J. Dubochet et Cie, Éditeurs, | Rue de Seine-Saint-Germain, 33. | 1838. [37-I

p. 156 × 103 mm. c. 116 × 57 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 2 ff. s. n. + LXXIV pp. + 385 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 410 pp. Vol. III : 2 ff. s. n. + 432 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 422 pp. Mitja pasta.

Els preliminars dels quatre volums, comprenen : El del primer, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), «Notice sur la vie et les ouvrages de Cervantes» feta per En Viardot (pp. I-LXXIV), el Pròleg de la primera part (pp. 1-13); els del segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del terç, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la segona part (pp. 1-7).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 15-382 i 1-408) contenen la primera part (caps. 1-27 i 28-52), i els dos últims (pp. 9-427 i 1-417) la segona (caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, així com en l'última pàgina de cada volum, s'hi llegeix : «Paris. — Imprimerie de Casimir, rue de la Vieille-Monnaie, 12.»

No cal dir que el text d'aquesta edició és el mateix que el del núm. 585.

D'aquesta edició hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 1148-1151). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 330.

610 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervántes Saavedra. | Nueva edición. | [Monograma de l'editor.] | Paris. | En la Librería Europea de Baudry, | Calle du Coq-Saint-Honoré, | cerca del Louvre. | 1838 [41-II

Forma part com vol. II del núm. 628.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella corresponent a la «Colección de los mejores autores españoles» i Portada general de les «Obras de Miguel de Cervantes Saavedra» (2 ff. s. n.), Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-402), comprèn : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante Liberal*, p. 55; *Rinconete y Cortadillo*, p. 93; *La Española Inglesa*, p. 122; *El Licenciado Vidriera*, p. 155; *La Fuerza de la Sangre*, p. 175; *El Zeloso Estremeño*, p. 191; *La Ilustre Fregona*, p. 220; *Las Dos Doncellas*, p. 264; *La Señora Cornelia*, p. 295; *El Casamiento Engañoso*, p. 324; *Coloquio de los perros*, p. 335; segueix després la novel·la atribuïda a En Cervantes, *La Tia Fingida*, p. 388. A la fi del volum i en l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi troba la Taula.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — En la imprenta de Casimir, Calle de la Vieille-Monnaie, 12».

Hem vist en el núm. 576 una edició del *Don Quijote*, feta per la casa Baudry en 1835; pertanyía a la «Colección de los mejores autores españoles» que imprimía a París dit editor, i fent joc a aquesta obra d'En Cervantes es publicaren les *Novelas Ejemplares* el mateix any (núm. 577). L'edició que ara descrivim és copia estereotipada d'aquesta, però com anys després anà reproduint les mateixes edicions i solament fent noves les portadelles i portades generals de la Col·lecció, per això veiem en el text de la portada que copiem a continuació una data diferent de la que figura en la portada especial que hem copiat com epígraf d'aquesta edició. En la portada general, que es troba després de la portadella, s'hi llegeix : «Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edición, con la Vida del Autor, | por | D. M.-F. de Navarrete. | Tomo segundo. | Novelas Ejemplares. | [Monograma de l'editor.] | Baudry, Librería Europea, | n.º 3, Quai Malaquais, cerca del Pont des Arts, | y Stassin y Xavier, 9, calle Du Coq, cerca del Louvre. | Se vende tambien por Amyot, calle de la Paix; Truchy, Boulevard des Italiens; | Brockhaus y Avenarius, calle Richelieu; Leopold Michelsen, Leipzig; | y por todos los principales libreros del Continente. | 1841.»

Ni en el British Museum (Londres), ni en la Bibliothèque Nationale (París), coneixem exemplar d'aquesta edició.

611 Les | Nouvelles | de | Miguel de Cervantès Saavedra, | traduites et annotées | par Louis Viardot. | Tome ···. | [Gravat.] | Paris. | J.-J. Dubochet et C.ie, Éditeurs, | Rue de Seine, 33. | 1838. [40-III

p. 224 × 142 mm. c. 161 × 83 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 385 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula. Vol. II : 2 ff. s. n. + 373 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula; els gravats de les portades van firmats per Roux et Feret, Gigoux i Thompson. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-12), i els del segón, Portadella i Portada (pp. 1 i 2).

L'ordre de les novel·les és el següent : En el volum primer hi ha : *Cornelia*, p. 15-68; *Rinconete et Cortadillo*, p. 71-126; *L'amant généreux*, p. 129-198; *La Bohemienne de Madrid*, p. 201-296; *Les deux jeunes Filles*, p. 299-355; *La Tante supposée*, p. 359-385. En el segón : *Le jaloux Estrémadurien*, p. 1-51; *L'Espagnole Anglaise*, p. 53-116; *L'illustre servante*, p. 117-196; *La force du sang*, p. 197-228; *Le mariage trompeur*, p. 229-251; *Le dialogue des chiens Scipion et Berganza*, p. 253-354, i *Pamphlet littéraire*, p. 355-373.

Cada novel·la porta sa corresponent Portadella. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula, i a l'últim de la pàgina, el següent peu d'impremta : «Paris : Imprimerie de Casimir, | Rue de la Vieille-Monnaie, n.º 12», nota que figura també al verso de la portadella general.

Com s'ha pogut veure, hi manca la traducció d'*El Licenciado Vidriera*, explicant-se el per què en el Prefaci, i en canvi dóna l'*Adjunta al Parnaso* i tradueix, també, *La Tia Fingida*.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 427.).

612 Manual alfabético | del Quijote, | ó | coleccion de pensamientos de Cervantes | en su inmortal obra, | ordenados con algunas notas | por | Don M. de R. | Madrid : | Imprenta de Don I. Boix. | 1838. [35-VII

p. 154 × 102 mm. c. 123 × 66 mm. (8.º). 131 pp., la següent en blanc s. n. + 6 ff. s. n.; 3 d'índex i 3 de catàleg. Tela blanca amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i Advertencia «A los lectores» (pp. I-VIII).

El text ocupa les pp. 9-116 sense cap altra divisió que l'alfabètica dels articles, seguint després en les pp. 117-131 una biografía d'En Cervantes. A la fi s'hi troba un Index per ordre alfabètic de les materies contingudes en el present volum.

En la portada sols figuren les inicials del nom de l'autor, que fou En Mariano de Rementería.

L'obra de què tractem ve a esser com una continuació de la que hem vist ja amb el títol d'*El espíritu de Miguel de Cervantes*, feta per En García de Arrieta (núm. 449), amb la diferencia de què aquest no solament s'aprofita del

Quixot, sinó també de les demés obres d'En Cervantes. ¡Llàstima que al peu de cada cita no hi figuri la part i el capítol on correspòn!

613 Lo Rey | Micomicó. | Comedia | en dos actes | y en vers catalá | Escrita | per un Micomico. | Barcelona. | Imprenta de Anton Berdeguer | Carrer den Lladó n.º 18. | 1838. [41-VIII. c. 23

p. 148 × 98 mm. c. 124 × 69 mm. (8.º). 1 f. s. n. + VI pp. + 45 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars corresponen a la Portada (1 f. s. n.), al verso de la qual s'hi troba la llista dels personatges que intervenen en l'obra; seguint, després, una «Breu noticia sobre lo rey Micomicó» i l'argument de l'obra (pp. I-VI).

El text (pp. 1-45) va repartit en dues parts, però seguint l'ordre de la numeració d'escenes. El total d'aquestes és de dotze; les nou primeres pertanyen a la primera part i les tres últimes a la segona.

L'acció de l'obra passa a Figueres i sembla que es tracta d'un fet històric ocorregut a aquell punt de l'Empordà. Així ho demostra l'autor en les primeres pàgines del llibre.

Encara que en la portada no hi figuri el nom de l'autor, aquest fou, no En Magí Pers i Ramona, com creu En Rius (II, 608 i 661), sinó N'Abdó Terradas. Vegi's Tubino, *Historia del Renacimiento literario contemporáneo de Cataluña* (Madrid, 1880, p. 204), i Elías de Molins, *Diccionario de Escritores y Artistas catalanes* (vol. II, p. 656).

Es veu que En Rius no tingué a mà cap exemplar d'aquesta comedieta al fer la nota bibliogràfica, per quant li diu *Lo princep Micomicó* en una part (II, 661), i anteriorment, *Lo princep Micocó* (II, 608).

614 Cervantes et Walter Scott | parallèle littéraire | soumis à la discussion publique | l'avant-midi du 21 Nov. 1838 | par | Charles Auguste Hagberg. | Avec la permission | du | Très-Savant et Très-Célèbre | Consistoire de l'Université de Lund | La discussion publique des aphorismes | Allemands et Anglais aura lieu l'aprés-midi | du dit jour. | Lund, | Imprimé chez C. F. Berling | Imprimeur de l'Université | MDCCCXXXVIII. [42-IX. c. 4

p. 194 × 117 mm. c. 147 × 84 mm. (4.º). 1 f. s. n. + 16 pp. + 2 ff. s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle corresponen solament a la Portada (1 f. s. n.).

El text ocupa les pp. 1-16. A la fi s'hi troben dues fulles sense numerar, amb el qüestionari de què se'n fa referencia en la portada, el primer en alemany i el segón en anglès.

Els principals paràgrafs de l'estudi de N'Hagberg referents a l'obra d'En Cervantes, han estat publicats en el vol. III, p. 267 i ss. de l'obra d'En Rius.

615 Wanderungen | in den | Fufsftapfen | des | Don Quixote. | Nach dem Englifchen | des | H. D. Inglis. | [Gravat.] | Leipzig, 1838. | Verlag von Georg Wigand. [39-IV

p. 184 × 115 mm. c. 136 × 75 mm. (8.º). X pp. + 229 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta. Al contraplà, etiqueta de l'Antiquariat de R. Sandrog (Berlín).

Els preliminars d'aquest volum corresponen a la Portada i Pròleg de l'autor (pp. I-X).

El text (pp. 1-229) va repartit en vint-i-vuit capítols.

És la traducció de *Rambles in the Footsteps of don Quixote* que hem descrit en el núm. 606. En Rius (III, 418) escriu, per error, que fou impresa en 1888.

616 Miguel's de Cervantes | fämmtliche | Romane und Novellen. | Aus dem Spanifchen | von | Adelbert Keller und Friedrich Notter. | ··· Band. | ··· | Stuttgart. | Verlag der J. B. Metzler'fchen Buchhandlung. | 1839. [42-III

p. 146 × 108 mm. c. 118 × 79 mm. (8.º). Vol. I : els cinc primers tenen la següent portada : [··· | ···Band. | Don Quixote. I. | Stuttgart. | ···] : 2 ff. s. n. + 284 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 296 pp. Vol. III : 299 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. Vol. IV [··· | 1840.] : 267 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula. Vol. V : 328 pp. Els vols. I i II estàn relligats en un sol, i els III, IV i V en un altre. Mitja pasta. p. 151 × 112 mm. c. 118 × 79 mm. Els vols. VI i VII tenen la següent portada [··· | ···Band. | Galathea. I. | ··· | ··· | 1841.] : 252 pp., darrera de la portada hi ha 1 f. amb el pròleg del traductor numerat com pàgines 15 i 16. Vol. VII [··· | 1842.] : 288 pp. Vol. VIII : els vols. VIII, IX i X tenen la següent portada [··· | ··· Band. | Novellen. I. | 1840] : 230 pp. + 1 f. s. n. de taula. Vol. IX [··· | 1841] : 259 pp., la següent de taula s. n. Vol. X : 268 pp. + 1 f. s. n. de taula. Els vols. XI i XII tenen la següent portada [··· | ··· Band. | Die Prüfungen des Perfiles und der Sigismunda. I. | ··· | ··· | 1839.] : 300 pp. Vol. XII : 276 pp. (per errada de caixa diu 286). A la fi d'aquest volum hi ha les pp. 301-304 del volum anterior. Mig xagrí marroquinat vermell, amb puntes i tall superior daurat; els vols, I-V, mitja pasta.

Aquesta Col·lecció d'Obres d'En Cervantes, comprèn dotze volums : cinc per al *Quixote*, dos per a la *Galatea*, tres per a les *Novelas* i dos per al *Persiles*. Però si seguíssim l'ordre cronològic que es veu al peu de cada tom, aleshores, fóra el següent : I, *Persiles* (any 1839); II, *Don Quixote* (anys 1839-1841); III, *Novelas* (any 1840-1841), i IV, *Galatea* (anys 1841-1842).

El *Don Quixote* comprèn els volums I-V. Els preliminars del primer, són: Portada general i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i

Versos (pp. 1-22), i tots els altres, les dues portades (2 ff. s. n. el primer, i els següents, pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Volum primer (pp. 23-281), capítols 1-24, de la primera part; volum segón (pp. 1-293), caps. 25-41 de la mateixa; volum tercer (pp. 5-299), conté tot el final de la primera part, la Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg de la segona part i setze capítols de la mateixa; volum quart (pp. 5-267), caps. 17-42, i l'últim (pp. 5-325), caps. 43-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

La *Galatea* comprèn els volums VI i VII de la col·lecció.

Els preliminars del volum primer, són : Portada general i la Portada corresponent a l'obra, Prefaci del traductor, Dedicatoria a N'Ascani Colonna i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-10, en realitat són 12); els del volum segón (pp. 1-4), les dues Portades.

El text va repartit així : El volum primer (pp. 11-252) comprèn els tres primers llibres, i el del segón (pp. 5-288), els tres últims.

Les *Novelas* comprenen els volums VIII-X.

El primer, conté : La Portada general i la dedicada al volum, els Versos, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-14); els dels altres dos, les Portades ja dites.

El text del volum primer (pp. 15-230), conté : *Geschichte des Zigeunermädchens*, p. 15; *Geschichte von dem grosmüthigen Liebhaber*, p. 110, i *Geschichte von Eklein und Schnittel*, p. 178. El del segón (pp. 5-259); *Die englische Spanierin*, p. 5; *Der Licentiat Vidriera*, p. 65; *Die Macht des Bluts*, p. 102; *Der eifersüchtige Extremadurer*, p. 131, i *Die vornehme Küchenmagd*, p. 182. El terç (pp. 5-227), *Die beiden Mädchen*, p. 5; *Fräulein Cornelia*, p. 60; *Die betrügliche Heirat*, p. 115; seguint després l'*Adjunta* del *Viaje del Parnaso* (Zugabe zum Parnass) i *La tía fingida* (Die vorgebliche Tante), que ocupen les pp. 228-268. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de materies i Llista de les errades.

Els toms XI i XII corresponen al *Persiles*.

Els preliminars del volum primer comprenen les dues Portades, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-10), els del següents, les dues Portades (pp. 1-4).

El text va repartit com segueix : Cada volum comprèn dues parts de l'obra, el primer (pp. 11-300) i el segón (pp. 5-272). A la fi del volum segón s'hi troben les Taules dels capítols corresponents als dos volums.

En Keller ha traduït el Quixot i els dos últims volums de les novel·les, En Duttenhofer la *Galatea*, i en Notter el primer tom de les *Novelas* i el *Persiles*.

Hi ha exemplar del Quixot en la Biblioteca Nacional, però el *Catálogo*, núm. 410, diu que són sis volums; de la col·lecció completa n'hi ha dos exemplars en el British Museum (Londres, 12489. aa. 20. i Cerv. 12.).

617 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion adornada | con 800 laminas | repartidas por el contexto : | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de Antonio Bergnes y Compañia, | Calle de Escudellers. n.º 2. | M DCCC XXXIX. [40-III

p. 238 × 159 mm. c. 191 × 116 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 646 pp.; 2 làms. apart, la segona de frontispici. Vol. II : 655 pp., la següent s. n.; 2 làms. apart, la segona de frontispici, dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Andrew Best Leloir, Breviere. Relligadura en pell pintada, amb daurats als plans i al llom (Monserrat). Talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada, la «Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes» d'En Viardot, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. 1-59); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

Cada volum comprèn una part de l'obra (pp. 61-641, caps. 1-52 i pp. 11-650, caps. 1-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

És una de les edicions del *Don Quijote* que més honra a la impremta barcelonina. Les làmines i dibuixos intercalats en el text són els d'En Tony Johannot; totes les pàgines van enquadrades amb un doble filet, i al peu d'algunes d'elles s'hi troben les notes que féu En Viardot per a l'edició francesa de 1836 i altres d'En Clemencín.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 100.

618 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche, | traduction | de Filleau de Saint-Martin, | corrigée et revue sur le texte espagnol, | ornée de gravures | Dessinées par Deveria. | [Gravat.] | Paris, | Corbet Ainé, Libraire, Quai des Augustins, 61. | 1839. [41-III

p. 242 × 159 mm. c. 204 × 126 mm. (8.º). 506 pp., el text a dues columnes; 6 làms. mal relligades, dibuixades per Devéria; gravades per Lefèvre, Dequevauviller, A. Fauchery, Sixdeniers, P. Pelée. Pell de llevant. Tall superior, cantells i contracantells daurats.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i el Pròleg de la primera part (pp. 1-6).

El text comprèn la primera i segona part d'En Cervantes i la continuació d'En Filleau de Saint Martin; el de la primera part conté 37 capítols (pp. 7-154); 62 el de la segona (pp. 155-339; a l'arribar a la pàg. 164, segueix la numeració 153-164 amb asterisc) i el de la tercera, ço és, la continuació, 48 caps. (pp. 340-502). A la fi del volum s'hi troba l'Index de materies.

Al verso de la portadella hi ha el següent peu d'impremta : «Dijon : |

Imprimerie de Madame Brugnot», i en la pàg. 502, última del text, aquest altre: «Imprimerie de Madame Huzard (née Vallat-Lachapelle), | Rue de l'Éperon, n.º 7.»

És edició econòmica, feta sense gust tipogràfic.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 331.

619 Romane und Novellen | aus dem Spanifchen | des | Miguel Cervantes de Saavedra. | Mit Illuftrationen | nach | Tony Johannot und andern Künftlern. | ··· Band. | ··· | ···. | 1839. | Verlag von Dennig, Finck & C.º | Pforzheim. [42-IV

p. 155 × 118 mm. c. 119 × 79 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 230 pp. + 5 ff. s. n., el primer de taula i els altres de catàleg; 22 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 260 pp. + 1 f. s. n. de taula; 14 làmines. Vol. III : 2 ff. s. n. + LVI pp. + 174 pp + 1 f. s. n. de taula; 16 làms. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 231 pp., la següent en blanc s. n.; 16 làms. Vol. V : 2 ff. s. n. + 249 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. de taula; 18 làms. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 290 pp. + 2 ff. s. n. de taula. A la fi d'aquest volum hi ha 1 f. s. n. de taula, el qual pertany al volum IV; 18 làms. Vol. VII : 2 ff. s. n. + 251 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. de taula; 8 làms. Vol. VIII : 2 ff. s. n. + 247 pp., la següent s. n.; 12 làms. Vol. IX : 2 ff. s. n. + 169 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. X : 2 ff. s. n. + 183 pp., la següent s. n.; 10 làms. 10 toms relligats en 5 volums. Els vols. I-VI duen, a més, una portada especial del Quixot, i els VII-X de les *Muster Novellen*. Mig xagrí verd, amb llom decorat i tall superior daurat (David).

Aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes, comprèn : *Der sinnreiche Junker Don Quixote von La Mancha* (vols. I-VI, amb data de 1839) i *Muster Novellen* (vols. I-IV, amb data de 1840).

Els preliminars del *Don Quijote*, són : Els del volum primer, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), el Pròleg de la primera part i Portadella (pp. 1-14); els del segón, cinquè i sisè, solament la Portadella i Portada (2 ff. s. n.); els del terç, Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i nota biogràfica i crítica d'En Cervantes (pp. I-LVI), i els del quart, Portadella, Portada (2 ff. s. n.), el Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-10).

El text va repartit com segueix : La primera part ocupa els tres primers volums (pp. 15-230, 1-260 i 1-174; caps. 1-21, 22-38 i 39-52), i la segona, els tres últims (pp. 11-231, 1-249 i 1-290; caps. 1-22, 23-47 i 48-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, però en l'exemplar Bonsoms la Taula del tom quart es troba relligada a continuació de la de l'últim.

La Portada diu així: «Der finnreiche Junker | Don Quixote | von La Mancha. | Von | Miguel Cervantes de Saavedra. | Aus dem Spanifchen. | Mit Illuftrationen nach Tony Johannot. | ··· | 1839. | Verlag von Dennig, Finck & C.º. | Pforzheim».

Els preliminars del volum primer de les *Novelas Ejemplares* (vol. VII-X de la col·lecció), contenen les dues Portades ja esmentades (2 ff. s. n.), Pròleg

i Dedicatoria al Comte de Lemos (pp. 1-8); els dels altres, solament les dues Portades (2 ff. s. n.)

L'ordre de les novel·les no és el mateix que el de la primera edició castellana, sinó que és així : El volum primer, comprèn : *Das Zigeunermädchen von Madrid* p. 9; *Der edelmüthige Liebhaber*, p. 113, i *Winkelpeter und Schneiderlein*, p. 191. El segón, *Die Spanierin als Engländerin*, p. 1; *Die Macht des Blutes*, p. 67; *Der eifersüchtige Estremadurianer*, p. 99, i *Die berühmte Scheuermagd*, p. 157. El terç, *Die beiden Mädchen*, p. 1, *Der Licentiat Glaskopf*, p. 67, i *Cornelia*, p. 109. I el quart, *Die trügerische Heirath*, p. 1, *Unterredung der beiden Hunde Scipio und Berganza*, p. 25. Conté també, aquest últim volum, *La Tía Fingida* i la *Adjunta* del «Viaje del Parnaso» (pp. 153-183). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de les novel·les.

La traducció del Quixot és la mateixa que figura en l'edició feta a Stuttgart en 1837 (núm. 599). La de les novel·les fou feta per En F. M. Duttenhofer.

Hi ha exemplar d'aquesta edició completa en el British Museum (Londres, Cerv. 13), i del *D. Quijote* en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada d'aquest s'ha reproduït en la *Iconografía*, 515.

Una observació ha de fer-se al tractar del text corresponent al volum segón, i és que, en aquest exemplar, les catorze primeres pàgines de *La Española Inglesa* (Die Spanierin als Engläderin) corresponen a la novel·la *Las dos doncellas* (Die beiden Mädchen), ço és, la primera novel·la del volum terç, i les primeres catorze pàgines d'aquest són les que hauríen d'estar en el segón.

620 The | Life and Writings | of | Miguel de Cervantes | Saavedra. | With | Literary and Historical Illustrations | from | authentic Documents supplied by spanish Biographers, | and other Editors of his Works. | By Thomas Roscoe, Esq. | London : | Printed for Thomas Tegg, 73, Cheapside. | MDCCCXXXIX. [36-III

p. 145 × 98 mm. c. 122 × 72 mm. (8.º). XI pp., la següent en blanc s. n.; sembla que manquen les pp. 1 i 2 + 412 pp.; 1 làm., amb el retrat de Cervantes gravat per Dean. Vedell negre, amb daurats al llom i al pla.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada i Taula de capítols (pp. III-XI). Les pàgines I i II pertanyen a una fulla en blanc, o a una Portadella, que manca en l'exemplar d'aquesta col·lecció.

El text (pp. 1-412) va repartit en disset capítols.

Al darrera de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «London : | Bradbury and Evans, printers, Whitefriars.»

Es tracta d'una biografía d'En Cervantes escrita tenint al davant la que féu En Fernández de Navarrete en 1819 (núm. 474), però afegint-hi notes crítiques i judicis d'escriptors estrangers.

621 Historia | de la vida y hechos | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesta | por Miguel Cervantes Saavedra. | Ultima edicion completisima | conforme al original primitivo. | Tomo ···. | Madrid : | Imprenta de la Venta Publica, | calle de Preciados, número 23. | 1840. [42-II

p. 145 × 98 mm. c. 118 × 67 mm. (8.º). Vol. I : XXVII pp., la següent en blanc s. n. + 297 pp. + 3 pp. s. n. d'índex; 6 làms., la primera de frontispici. Vol. II : 364 pp. + 2 ff. s. n. d'índex; 7 làms., la segona de frontispici. Vol. III [··· | Imprenta del Establecimiento Central, | calle del Arenal, número 22. | 1840.] : 389 pp. + 3 pp. s. n. d'índex; 6 làms., la primera de frontispici. Volum IV : 375 pp., la següent en blanc s. n. + 3 ff. s. n.; 5 làms., gravades per F. Miranda, Alvarez, N. Cobo. Al vol. III, p. 3, gravat en relleu, el nom «José Ferrandiz». En els fulls de guarda dels tres últims volums, les inicials «J. P. J.». Pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Dedicatoria a Don Quixot per En Cide Hamete Benengeli, els Versos i Pròleg de la primera part (pp. I-XXVII); els del segón i quart, solament la Portada (pp. 1 i 2), i els del terç, Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-9).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums pertanyen a la primera part de l'obra (pp. 1-297 i 3-364; caps. 1-27 i 28-52), i els dos següents a l'última (pp. 11-389 i 3-375; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols; en l'últim abans d'ella, ço és, entre el final del text i la Taula, hi ha la copia de les actes de baptisme tretes dels llibres de la parroquial esglesia de Santa María d'Alcazar de San Joan, referents a una suposta germana d'En Cervantes, batejada el 6 de febrer de 1566, i la d'un Miguel de Cervantes, en 9 de novembre de 1556.

Aquesta edició sembla tenir per model la feta a Madrid en 1804 (núm. 411).

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 57.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 102.

622 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion adornada | con 800 laminas | repartidas por el contexto. | Segunda Edicion. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de Antonio Bergnes y Compañia, | Calle de Escudellers, n.º 2. | M DCCC XL. [40-I

p. 256 × 170 mm. c. 191 × 116 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 646 pp., 2 làms.; la segona de frontispici. Vol. II : 655 pp., la següent s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Les làmines dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Andrew Best Leloir, Breviere. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), «Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes» i Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. 1-59); els del segón, Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra d'En Cervantes, comprenent la primera part les pp. 61-641 i els caps. 1-52, i la segona, les pp. 11-650 i els caps. 1-74. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició, ¿és idèntica a la feta pel mateix Bergnes amb data de 1839-1840 (núm. 617), amb l'única diferencia de les portades? Així ho faría pensar la molta igualtat entre els dos exemplars, el mateix nombre de pàgines, la composició idèntica i fins les lletres trencades que hem observat en els mateixos indrets (vegi's I, p. 329 «y volver al mundo la» on la primera *o* es troba partida en una i altra edició; en la pàg. 185 del segón volum, en la paraula «Finalmente» la *m* està trencada en el pal del mig); però, per altra banda, fa dubtar de què sigui així, que en la pàg. 63 del volum primer i en l'edició de 1839 s'hi llegeix la paraula «Anaxartes», seguint després quatre punts i cinc en la de 1840; cosa igual passa en la ratlla següent, después de «Argines». Confirmen la nostra opinió de tractar-se de dues edicions diferents, dos versos de la pàg. 57 del volum primer. El primer, diu :

«Tuve a mis pies postrada la fortuna»

en l'edició de 1839 després de «fortuna» ve punt i coma, i en la de 1840 dos punts; l'altre, és

«Siempre se vió encumbrada mi ventura»

en l'edició de 1839 la paraula «ventura» està bé, però en la de 1840 la *u* és al revés.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), en el *Catálogo* es diu que «es la misma de 1839-40, con nueva portada»; creiem haver demostrat que no ho és; en el British Museum (Londres) n'hi ha dos exemplars (12491. l. 2. i Cerv. 221.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 101.

623 The | Life and Exploits | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the original Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | Exeter : | J. & B. Williams. | 1840. [37-V

p. 124 × 74 mm. c. 111 × 58 mm. (8.º). Vol. II : 264 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. III : 244 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. IV : 291 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Els frontispicis porten l'any 1827. Cada un d'ells, al verso, duu escrit a mà els mots : «Hack in Traben». En pasta com el núm. 516, al qual completa.

Exemplar incomplet, car hi manca el volum primer.

Els preliminars de cada volum corresponen a la Portada i Taula (pp. 1-6 pel segón i tercer i 1-8 en el quart).

El text va repartit de la manera següent : El volum segón (pp. 7-264)

conté vint-i-cinc capítols de la primera part, i els dos següents tota la segona (pp. 7-244, caps. 1-17 i 1-15 i pp. 9-291, caps. 1-20 i 1-22).

Al davant de cada volum s'hi troba una làmina i un frontispici, on s'hi llegeix : «Don Quixote. | Translated from the Spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | Vol... | [Gravat.] | Exeter : | J. & B. Williams. | 1827.» Els gravats que figuren en els esmentats frontispicis representen algunes escenes de l'obra.

Vegi's el núm. 516; el volum que manca a l'exemplar d'aquesta edició és exactament igual al que allí es descriu.

624 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche, | par | Miguel de Cervantès Saavedra, | traduit et annoté | par Louis Viardot. | Vignettes de Tony Johannot. | Tome ···. | Paris. | J.-J. Dubochet et Cie, Éditeurs, | Librairie Paulin, Rue de Seine, 33. | MDCCCXL. [40-1

p. 265 × 173 mm. c. 194 × 121 mm. (8.º). Vol. II : 2 ff. s. n. + 758 pp.; 2 làms., gravades per Breviere, Andrew Best Leloir. Mitja pasta, fent joc amb un volum primer, editat a París per En Garnier l'any 1850.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-5).

El text (pp. 7-754) conté tota la segona part (caps. 1-74). A la fi s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Imprimerie de G. Silbermann, Place Saint-Thomas, 3, a Strasbourg.»

En Rius (I, 547) diu que els exemplars d'aquesta edició es feren per a completar-la amb el volum primer de la impresa a París l'any 1836, editada pel mateix Dubochet; és molt probable; i de què quedaríen molts exemplars d'aquest volum que ara descrivim, no n'hi ha dubte, per quant ja veurem que en 1850 els germans Garnier fan imprimir un volum primer perquè faci joc amb els exemplars de la segona part impresos a Strasburg i editats per En Dubochet.

Amb tot i tenir el mateix nombre de pàgines de l'edició de 1836, no són exemplars d'aquesta, ni edició estereotipada, sinó que és composició nova, com ho demostra el següent acarament:

1836 (núm. 585)	1840
p. 336. ... tue enchaînent les mains à | mon juste ressentiment.	p. 336. ... tue enchaînent les mains | à mon juste ressentiment.
p. 380. (comença) mille, mais trois ... (acaba) ... chaque mois	p. 380. (comença) mais trois ... (acaba) ... chaque mois
p. 466. (La nota que hi ha al peu d'aquesta pàgina ocupa tres ratlles.)	p. 466. (La nota que hi ha al peu d'aquesta pàgina ocupa dues ratlles.)

1836 (núm. 585)	1840
p. 481. (comença el text) entendant, le duc ... (acaba el text) ... Mais son histo-	p. 481. (comença el text) entendant, le duc ... (acaba el text) ... Mais son his-
(Al peu d'aquesta pàgina hi ha una nota que ocupa tres ratlles.)	(Al peu d'aquesta pàgina hi ha una nota que ocupa dues ratlles.)

I així encara podríem assenyalar moltes més diferencies.

En el *Catálogo* (núm. 251) es diu que és edició de dos volums, impresos a Strasbourg; si així fos, tant l'exemplar del British Museum (Londres, Cerv. 341.) com el d'aquesta col·lecció foren incomplets.

625 Der finnreiche Junker | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spanifchen überfetzt | durch | Dietrich Wilhelm Soltau. | Neuefte Auflage. | ··· Theil. | Wien, | bei Rudolph Sammer. | 1840. [35-VIII

p. 177 × 107 mm. c. 159 × 89 mm. (12.º, repartit en un plec de 8 i un de 4). Vol I : IV pp. + 194 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Vol. II : mancat de portada, 257 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 1 f. s. n. + 227 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la segona de frontispici. Volum IV : 2 ff. s. n. + 250 pp.; 2 làms., la segona de frontispici. Les làmines dibuixades per Chodowiecki; gravades per Weinrauch. En les portades, segell, en tinta negra, d'una societat, amb la llegenda il·legible. Mig xagrí verd, amb tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Prefaci del traductor (pp. I-IV), Vida d'En Cervantes, Pròleg de la primera part, Dedicatoria al Duc de Béjar i Portadella (pp. 1-25); els del tercer, Portada (1 f. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg d'En Cervantes i Portadella (pp. 1-8), i els del quart, solament la Portada (1 f. s. n.) i Portadella (pp. 1 i 2). En el segón hi manquen les fulles preliminars, les quals devíen esser la Portada i Portadella.

El text va repartit com segueix : El volum primer (pp. 27-194) comprèn els capítols 1-24 de la primera part; el segón (pp. 1-257), els vint-i-vuit següents; el terç (pp. 9-227), els caps. 1-33 de la segona part, i el quart (pp. 1-250), els caps. 34-74, ço és, l'acabament de la segona part.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 516.

626 L'Ingegnoso Idalgo | Don Chisciotte | della Mancia | di | Michele Cervantes di Saavedra | tradotto | da Bartolomeo Gamba | ed ora riveduto da Francesco Ambrosoli. | Edizione illustra[ta.] | Volume ···. | Milano | Presso l'editore Andrea Ubicini | MDCCCXL. [40-I

p. 252 × 169 mm. c. 198 × 123 mm. (4.º). Vol. I : VIII pp., les dues primeres s. n., amb el frontispici + 1 f. s. n. d'índex + 583 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Vol. II [··· | MDCCCXLI]: 650 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Les pp. 649 i 650 i el full d'índex són repetits; 2 làms., la segona de frontispici, dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Andrew Best Leloir, Breviere. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portada, una Advertencia «Al Lettore», que ve a esser com una breu biografía d'En Cervantes (pp. I-VIII), Taula de capítols de la primera part (1 f. s. n.) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, comprenen : Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-7).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra, comprenent el primer, pp. 9-583, caps. 1-52, i el segón, pp. 9-650, caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de les portades s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tipografia Guglielmini e Redaelli.»

Aquesta edició tingué per model, en la part artística, la impresa a París en 1836 (núm. 585), i en el text, les notes d'En Viardot; fins de la puntuació se n'aprofita l'editor italià.

No sabem que existeixi aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), però en el *Catálogo*, núm. 290, en figura una del mateix Ubicini, però amb a data de 1841; si no hi ha errada, ens dóna a conèixer una nova edició feta l'any següent d'aquesta que ara descrivim; ens sorprèn, emperò, ja que en el frontispici es diu també en ambdós exemplars (el de la Biblioteca Nacional i el d'aquesta col·lecció) que pertanyen a l'any 1861, i cosa igual podem dir de l'exemplar del British Museum (Londres, Cerv. 312.). La portada ha estat re produïda en la *Iconografía*, 546.

627 Pericia Geografica | de | Miguel de Cervantes, | demostrada con la Historia | de D. Quijote de la Mancha | por | D. Fermin Caballero. | [Gravat.] | Madrid. | En la Imprenta de Yenes. | 1840. [36-1

p. 168 × 115 mm. c. 121 × 61 mm. (8.º). 117 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. amb pauta d'errades. Tela blanca amb teixells vermells.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria de l'autor endreçada «A los lugares descritos por Cervantes» i un Pròleg o introducció, però sense epígraf (pp. 1-14).

El text (pp. 15-117) va repartit en quatre divisions. En l'última fulla, que va sense numerar, s'hi troba la llista de les errades a corretgir.

El treball d'En Caballero és interessantíssim. Enumera el sens fi de noms geogràfics que es troben en les obres d'En Cervantes, estudía els cos-

tums que esmenta, i acaba afirmant que «Cervantes debía ser geógrafo», per sa organització física, pels viatges que féu i pel pla que desenrotlla en el *Don Quijote,* «y acreditó serlo» per l'elecció del lloc on sitúa el seu principal personatge, per indicar els punts que descriu i altres que no nomena, per enunciar principis de geografía matemàtica i natural, i per donar a conèixer costums i particularitats de molts pobles.

628 Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edicion, con la vida del autor, | por | D. M.-F. de Navarrete. | Tomo ···. | ··· | [Monograma de l'editor.] | Baudry, Librería Europea, | n.º 3, Quai Malaquais, cerca del Pont des Arts, | y Stassin y Xavier, 9, Calle du Coq, cerca del Louvre. | Se vende tambien por Amyot, calle de la Paix; Truchy, Boulevard des Italiens; | Brockhaus y Avenarius, Calle Richelieu; Leopold Michelsen, Leipzig; | y por todos los principales libreros del Continente. | 1841. [Coleccion de los mejores autores españoles. T. II, XXV, XXVI.] [41-III

p. 210 × 132 mm. c. 176 × 94 mm. (8.º). Falta el vol. I, que conté el *Quijote.* Vol. II : *Novelas Ejemplares.* 1838, 2 ff. s. n. + VIII pp. + 402 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Vol. III : p. 222 × 136 mm. c. 183 × 96 mm. *Galatea, Viaje al Parnaso* i *Obras Dramaticas.* 1841, 1 f. s. n. + IX pp., la següent s. n. + 458 pp. Vol. IV : p. 223 × 136 mm. c. 170 × 94 mm. *Persiles y Sigismunda.* 1841, 3 ff. s. n. + VIII pp. + 336 pp. El vol. II, en mitja pasta; els III i IV, en mig xagrí vermell.

Aquesta col·lecció d'*Obras de Miguel de Cervantes* comprèn el *Don Quijote* (vol. I), les *Novelas Ejemplares* (vol. II), la *Galatea, Viaje al Parnaso* i *Obras dramáticas* (vol. III) i el *Persiles y Sigismunda* (vol. IV).

En la col·lecció Bonsoms hi manquen els dos primers volums, és a dir, el segón es pot veure en el núm. 610, on hem esmentat una portada corresponent a l'exemplar de l'any 1838 i una altra de general que comença «Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra...» amb la data de 1841, i com ja hem dit que l'editor aprofitava exemplars anteriors posant noves portades generals, a això es deu el que es trobin exemplars del D. Quixot i de les Novel·les amb dues portades i amb sengles dates diferents.

El volum III, conté la *Galatea,* el *Viaje del Parnaso* i les dues obres dramàtiques *La Numancia* i *El trato de Argel.*

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella (1 f. s. n.), Portada general i Portada, Dedicatoria a N'Ascani Colona, Comissió d'En Gracian Dantisco, amb data de 1.r febrer de 1584, Pròleg i el Sonet d'En Galvez de Montalbo (pp. I-X).

El text de la *Galatea* va en les pp. 1-266 repartit com en la primera edició, en sis llibres, que comencen en les pàgines 1, 39, 80, 123, 168 i 212; segueix tot seguit el *Viaje del Parnaso* amb una Advertencia de l'editor, la Dedicatoria

a En R. de Tapia, Pròleg, l'Epigrama d'En Casanate Rosas, el text, més la «Adjunta al Parnas» (pp. 267-351); en la pàg. 353 comença la tragedia *La Numancia,* i en la 409, la comedia *El trato de Argel.*

Al verso de la portadella, i al peu de l'última pàgina, s'hi troba el següent peu d'impremta : «Paris. — En la imprenta de Fain y Thunot, | Calle Racine, 28, cerca del Odeon.»

El volum IV conté el *Persiles i Sigismunda.*

Els preliminars d'aquest volum, són : la Portadella, Portada general, Portada (3 ff. s. n.), Pròleg de l'editor i l'Aprovació firmada per En Josef de Valdivielso, Versos, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la primera edició (pp. I-VIII).

El text comprèn les pp. 1-332 i va repartit en quatre llibres que comencen en les pàgs. 1, 86, 177 i 283. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, i al peu de la pàg. 336, s'hi troba el següent peu d'impremta : «Paris. — En la imprenta de Fain y Thunot, | Calle Racine, 28, cerca del Odeon.»

Aquesta edició completa figura en la Bibliothèque Nationale (París, Z. 45617, 45618, 45641 et 45642), però els dos primers volums porten la data de 1840; en el British Museum (Londres 12489. i. 15.) hi ha el *Don Quijote* amb data de 1841, però no hi ha els altres volums. La portada del *Don Quijote,* corresponent a l'any 1841, s'ha reproduït en la *Iconografía,* 103.

629 Vida y hechos | del | Ingenioso Hidalgo | Don | Quijote | de la | Mancha. | Obra original española | de Don Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion económica. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de J. Mayol y Compañia. | 1841. [42-11

p. 144 × 95 mm c. 118 × 72 mm. (8.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + XVI pp. + 376 pp. + 3 pp. d'índex, la següent en blanc s. n.; 5 làms. Vol. II : 442 pp. + 4 pp. d'índex; 4 làms. Vol. III : 487 pp., la següent en blanc s. n. + 5 pp. d'índex, la següent en blanc, s. n.; 3 làms. Les làmines gravades per Pablo Alabern. Mig vedell amb llom i caps daurats (Monserrat).

Els preliminars corresponents al volum primer, són : Portadella, Portada i Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar (3 ff. s. n.), el Pròleg de la primera part i Versos-elogis (pp. I-XVI); els del segón i terç, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El del primer volum (pp. 1-376) conté els capítols 1-33 de la primera part; el del segón (pp. 5-442), capítols 34-52 de la primera part i 1-21 de la segona, i el del terç (pp. 5-487), l'acabament de la segona part, o sigui els capítols 22-74. A la fi de cada volum s'hi troba l'Índex.

Per esser, com es llegeix en la Portada, «edición económica», mereix aplau-

diments tant per la impressió com per la il·lustració; la primera és neta, i la segona conté un retrat d'En Cervantes, admirable gravat al cer fet per N'Antoni Roca, a més d'unes làmines gravades per N'Alabern, que ja hem vist en l'edició barcelonina de 1808 (núm. 426).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 58.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 104.

630 Fragmentos escogidos | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Paris, | Carlos Hingray, editor, | Calle de Seine, 10. | 1841. [36-I

p. 167 × 106 mm. c. 146 × 84 mm. (6.º). 1 f. s. n. + 212 pp. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Vida d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-12).

El text va de la pàg. 13 a la 209, seguint a la fi la Taula de materies.

Al peu de la pàg. 212, o sigui l'última, s'hi llegeix : «Paris. — Imprenta de H. Fournier y Cª, | calle Saint-Benoit, 7.».

Com pot suposar-se, no hi manquen ni els discursos de l'edat d'or (I, cap. 11) i de les armes i les lletres (I, caps. 37-38), ni els consells de D. Quixot a Sanxo (II, caps. 42-43).

631 El Quijote de la Revolucion, | ó | Historia | de la | vida, hechos, aventuras y proezas | de | Monsieur le Grand-Homme Pamparanuja, | heroe político, filósofo moderno, caballero | andante y reformador de todo el | género humano. | Obra escrita en beneficio de la humanidad | por D. Juan Francisco Siñeriz, | publicada en París en 1837, y traducida | al español. | Tomo ···. | Barcelona : | Imprenta de Valentin Torras. | 1841. [42-II

p. 146 × 99 mm. c. 125 × 71 mm. (8.º). T. I : XVII pp., la següent en blanc s. n. + 214 pp. T. II [··· | o Historia | de la | vida, hechos, aventuras y proezas | de | Monsieur le Grand Hom-me Pamparanuja. | ···] : 228 pp. T. III : 252 pp. T. IV : 236 pp. Els quatre toms estàn relligats en dos volums. Mitja pasta.

Els preliminars del primer tom, comprenen la Portada, Pròleg de l'autor, Plan de l'obra i Nota de l'editor (pp. I-XVII), i els dels següents, solament la Portada (pp. 1 i 2).

Cada tom comprèn un llibre : El primer, conté 14 capítols (pp. 1-210); el segón, 12 (pp. 3-223); el terç, 12 (pp. 3-248), i el quart, 12 (pp. 3-224). A la fi de cada tom s'hi troba una Llista de les errades i Taula de capítols, i en l'últim, ademés d'això hi ha unes Notes referents als «Estados mercantiles que se ci-

tan en esta obra» i una llarga llista de les «Autoridades de la Biblia» mencionades.

En el tom segón, pàg. 224, s'hi troba una nota que diu : «Aunque esta obra se publicó en París bajo el título de «Quijote del siglo XVIII»* ha parecido convenirle mejor el de «Quijote de la revolucion», ya por que no es más que un relato de la revolucion francesa é ya porque se dirige a combatirla ý ridiculizarla. Con todo cierta delicadeza no permitia que esta circunstancia se pasara en silencio, así como la variacion de dos ó tres nombres que por ser tan insignificantes segun echará de ver el que lea el original frances se omiten aqui creyendo bastar para nuestro objeto esta indicación.» Aquesta obra, en la seva llengua original, que fou la castellana, es publicà a Madrid en 1836 (núm. 589).

632 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Obra adornada de 125 estampas litográficas | y publicada | Por Mafse y Decaen, | impresores litógrafos y editores, | Callejon de Santa Clara n.º 8. | Tomo ···. | México. | Impreso por Ignacio Cumplido, calle de los Rebeldes num. 2. | M.DCCC.XLII. [Portada enquadrada en doble filet.] [38-III

p. 238 × 153 mm. c. 191 × 110 mm. (4.º). Vol. I : 1 f. s. n. + 24 pp., a dues columnes, + XVI pàgines + 434 pp.; 67 làms. i 1 frontispici. Vol. II : VII pp., la següent en blanc s. n. + 473 pp., la següent en blanc s. n.; 59 làms., 1 frontispici litografiat i un altre colorit, i 1 mapa. Les làmines són dibuixades per Heredia i Blanco, Yriarte i Heredia. Relligadura en pell negre, amb llom i plans decorats.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada (1 f. s. n.), «Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes» d'En Viardot (pp. 1-24), Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i els Versos (pp. I-XVI); els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-VII).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el primer (pp. 1-431), conté tota la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 1-470), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines, però en el segón, entre el text i la taula, hi ha una carta geogràfica amb la ruta dels viatges de D. Quixot.

Les làmines són totes elles litografiades i moltes mancades d'originalitat, essent copia dels dibuixos d'En Tony Johannot.

Tot el text va entre filets i a columna seguida; l'estudi preliminar i els dos índexs de capítols, a doble columna.

* *Le Quichotte du XVIIIe siècle, ou Histoire de la vie, des faits, des aventures et des exploits de M. Le Grand, héros philosophe moderne, chevalier errant et rèformateur de tout le genre humain. Ouvrage ècrit pour le bien de l'humanité et appliqué au XIXe siècle par D. Juan Francisco Sineriz.* París. Jules Laisné, libraire, passage Vero-Dodat, et chez l'auteur, passage Colbert, escalier E. 1837. 2 vol., pp. XII-418 i 432.

Com ja digué En Rius, per nota bibliogràfica que li donà En Palacio Viteri, aquesta edició es feu copiant-la de la impresa per En Bergnes en 1839 o 1840 (núms. 617 i 622).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 12489, l. 18. i Cerv. 222.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 106.

633 Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq. | Carefully revised and corrected. | Illustrated by Tony Johannot, | and others. | Vol. ···. | London : | Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden. | MDCCCXLII. [38-III

p. 245 × 155 mm. c. 173 × 101 mm. (4.º). Vol. I : LIV pp. + 706 pp.; 12 làms. i un frontispici. Vol. II : 5 ff. s. n. + 772 pp.; 12 làms. i un frontispici : gravats intercalats en el text. Les làmines són dibuixades per Tony Johannot, J. Gilbert; gravades per Porret, Andrew Best Leloir, Breviere, Folkard, J. Walmsley, C. Armstrong, Blauer. Relligadura en vedell.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Taula, Vida de Cervantes i Noticia de les seves obres, traduïda de la d'En Viardot (pp. I-LIV) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, corresponen a la Portada, Taula (5 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-5).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum ocupa una part de l'obra, el primer, pp. 9-706, 52 caps., i el segón, pp. 7-772, 74 caps.

Al verso de la portada del primer volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «G. Norman, printer, Maiden Lane, Covent Garden.»

És edició amb notes d'En Viardot i d'En Jarvis; les del primer van numerades, les del segón ja van assenyalades amb asterisc.

Les il·lustracions, en sa major part, són d'En Tony Johannot; les làmines són d'En Gilbert, excepció feta de les dues primeres de cada tom.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 454.

634 Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra. | London : | Charles Daly, 19, Red Lion Square. | 1842. [38-III

p. 242 × 158 mm. c. 202 × 118 mm. (8.º). VIII pp. + 507 pp., la següent en blanc s. n., el text és a dues columnes; 18 làms., les dues primeres de frontispici, dibuixades per J. Gilbert; gravades per Folkard, C. Armstrong, J. Walmsley, Blauer. Relligadura en tela, amb planxes als plans i al llom.

Els preliminars corresponen a la Portada i Taula de capítols (pp. I-VIII), Prefaci de l'editor, Vida de Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-27).

El text de la primera part va de la pàg. 29 a la 246, seguint després una Portadella, la qual diu : «Adventures | of | Don Quixote. | Part II.», i en les pp. 249-252 hi ha la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part; el text comprèn les pp. 253-507.

Al verso de la portada i al peu de l'última pàgina s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Bensley, printer, Woking».

En la portada no consta la traducció que s'ha seguit, però, acarats el text de l'edició amb els de traductors anteriors, podem dir que té raó En Rius (I, 686) al dir que «está arreglada en cuanto al texto por la de Smirke, año 1818, cuyos preliminares transcribe».

No són únicament els preliminars, sinó tot el text ço que s'ha copiat de l'edició núm. 446.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 455.

635 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de C. y J. Mayol, | Calle Mayor del Duque de la Victoria. | 1842. [39-III

p. 149 × 100 mm. c. 123 × 69 mm. (6.º). Vol. I : XI pp., la següent en blanc s. n. + 315 pp.; 1 làm., retrat de Cervantes gravat per Antoni Roca. Vol. II : 346 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Pasta.

Els preliminars del primer volum, contenen la Portadella i Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XI); els del segón, Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text de les novel·les va repartit, en els dos volums, de la manera següent: Volum primer, comprèn : *La Gitanilla*, p. 1; *El amante liberal*, p. 89; *Rinconete y Cortadillo*, p. 153; *La Española Inglesa*, p. 201; *El Licenciado Vidriera*, p. 257, i *La fuerza de la sangre*, p. 290. El volum segón, conté : *El zeloso extremeño*, p. 5; *La ilustre fregona*, p. 53; *Las dos doncellas*, p. 125; *La Señora Cornelia*, p. 177; *El casamiento engañoso*, p. 227, i *Coloquio de los Perros*, p. 244, seguint després la novel·la atribuïda a En Cervantes, *La Tía Fingida*, p. 325. A la fi del segón volum s'hi troba l'Índex corresponent a tota l'obra.

Aquesta edició, com ja digué En Rius (I, 276), es féu prenent per model el text d'En Bergnes (núm. 538). El tamany és el mateix que el del *Don Quijote* fet a Barcelona l'any anterior (núm. 617); es veu que els editors l'estamparen per a fer joc amb ell i potser imprimint més endavant altres obres d'En Cervantes per a publicar una col·lecció d'aquestes. El retrat d'En Cervantes que

precedeix el primer volum, és el mateix que hem esmentat al tractar del Quixot.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 360.),

636 El | Amante Liberal. | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos. | 1842. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 64 pp.; 1 làm., dibuixada per Josef Ximeno; gravada per Joaquin Pro. Forma part del núm. 637.

Els preliminars corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2). Al verso d'aquesta s'hi llegeix un paragraf de la Vida d'En Cervantes feta per En Mayans que tracta de les *Novelas Ejemplares*.

El text comprèn les pp. 3-64.

La làmina que es troba abans de la portada és la que es féu per a l'edició de les *Novelas* que publicà En Sancha en 1783 (núm. 327).

Hem d'advertir que En Rius (I, 278), d'aquesta edició d'*El Amante Liberal* i de les que després es publicaren, com *La fuerza de la sangre* (núm. 637), *La Tía Fingida* (núm. 638), *El Licenciado Vidriera* (núm. 641), *El Zeloso extremeño* (núm. 642) i *Las dos Doncellas* (núm. 643), en fa un sol número, com si es tractés d'un volum amb diverses novel·les d'En Cervantes; en part, no va del tot desencaminat, ja que publicades de primer en fascicles les esmentades novel·les, després determinaren els editors aplegar-les en un volum, la coberta del qual deia així : «Novelas | de | Miguel de Cervantes Saavedra | ilustradas | con | notas históricas. | Tomo I. | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos y Ciegos. | Calle del Turco, núm. 11. | 1843.» Cosa per l'estil hem vist en els núms. 287, 291-293, 298-300, 303 i 304, al tractar de les novel·les d'En Cervantes traduïdes al francès per En Coste d'Arnobat i Lefebure de Villebrune.

En les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició.

637 La fuerza | de la Sangre, | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos. | 1842. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 32 pp.; 1 làm., dibuixada per Josef Ximeno; gravada per Bart. Vazquez. Relligada a continuació del núm. 636.

Els preliminars corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text ocupa les pp. 3-32.

La làmina que es troba abans de la portada és la que figura en l'edició d'En Sancha (núm. 327). El text és tret d'aquesta edició. Vegi's el núm. 636.

No coneixem aquesta edició en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

638 La Tia | fingida | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos. | 1842. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 30 pp. + 1 f. en blanc s. n. Relligada a continuació del número anterior.

Els preliminars corresponen a la Portadella (pp. 1 i 2).
El text comprèn les pp. 3-30.
Vegi's, referent a aquesta edició, ço que hem dit en el núm. 636.

639 Adiciones | a la | Historia del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | en que se prosiguen los sucesos ocur- | ridos a su Escudero | el famoso | Sancho Panza. | Escritas en arabigo | por Cide-Hamete Benengeli, | y traducidas al castellano con las memorias de la | vida de este | Por D. Jacinto Maria Delgado. | Primera Reimpresion Mexicana por S. R. | México. | Imprenta del ciudadano Santiago Perez, calle del Angel N. 2. | 1842. [Portada orlada.] [40-III

p. 226 × 148 mm. c. 188 × 104 mm. (4.º). 121 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. d'índex; 17 làms., n'hi ha algunes mal relligades. Litografía de Rocha; dibuixos d'Ortega, Lucio. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia «Al público de Madrid» i Pròleg (pp. 1-6).

Tot el text (pp. 7-121) va enquadrat. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi troba una nota, la qual comença : «A costa de un corto sacrificio pecuniario, tenemos la doble satisfacción de presentar a nuestros Suscritores esta obrita en papel de Maguey...»

Vegi's, referent a aquesta obra, ço que diguérem en el núm. 341.

640 Novelas | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Escut.] | Madrid. | En la Imprenta Nacional. | 1843. [40-III

p. 228 × 142 mm. c. 156 × 82 mm. (8.º, els plecs 1, 2, 4, 5, 8 i 9; 4.º, els plecs 3, 6 i 10; foli, els plecs 7 i 11). 127 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., dibuixades per Josef Ximeno; gravades per Moreno Tejada, J. Pro. Mig marroquí amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són solament la Portada (pp. 1 i 2). Al verso d'aquesta hi ha una cita d'En Mayans, treta de la Vida de Cervantes, la

mateixa que es troba després de la portada en l'edició de Madrid 1842 (número 636).

Les novel·les que comprèn, són : *Rinconete y Cortadillo*, p. 3-39; *La Española inglesa*, p. 41-84, i la d'*El Cautivo*, p. 85-127, extreta del *Quixot.*

Les làmines corresponents al *Rinconete* i *La Española inglesa*, són les que figuren ja en l'edició d'En Sancha (núm. 327).

Aquesta edició no la coneixem en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

641 El Licenciado | Vidriera | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos. | 1843. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 42 pp.; 1 làm., dibuixada per Josef Ximeno; gravada per Moreno. Forma part del núm. 636.

Els preliminars d'aquesta novel·la, corresponen a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-41) conté tot el de la novel·la.

En dues o tres pàgines hi ha notes, i al final se n'hi troba una de bastant extensa, treta de la Vida de Cervantes d'En Fernández de Navarrete referent a la semblança entre En Vidriera i l'humanista Barthio.

La làmina que es troba abans del text, és la mateixa que figura en l'edició d'En Sancha de 1783 (núm. 327).

Vegi's, referent a aquesta edició, ço que hem dit en el núm. 636.

No coneixem exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

642 El Zeloso | Estremeño. | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos. | 1843. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 56 pp. Forma part del núm. 636.

Els preliminars corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-56) conté el de la novel·la.

En l'exemplar d'En Bonsoms hem trobat a mancar la làmina que hem vist en altres; la susdita làmina és la que figura en l'edició d'En Sancha de 1783 (núm. 327).

Vegi's, referent a aquesta edició, ço que hem dit en el núm. 636.

No coneixem aquesta edició en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

643 Las Dos | Doncellas. | Novela | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta del Colegio de Sordo-Mudos | 1843. [40-III

p. 215 × 135 mm. c. 151 × 78 mm. (8.º). 60 pp.; 1 làm., dibuixada per B. Barranco; gravada per Joaquin Pro. Forma part del núm. 636.

Els preliminars corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).
El text d'aquesta novel·la ocupa les pp. 3-60.
La làmina que es troba abans de la portada és la que figura en l'edició d'En Sancha de 1783 (núm. 327).
Vegi's, referent a aquesta edició, ço que hem dit en el núm. 636.
Aquesta edició no sabem que figuri en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

644 El Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Madrid : 1844. | Imprenta de Don Alejandro Gomez | Fuentenebro. [38-V

p. 138 × 85 mm. c. 106 × 57 mm. (12.º). Vol. I : LIV pp. + 356 pp.; 13 làms. Vol. II : 469 pp., la següent en blanc s. n.; 11 làms., manquen les pàgs. 3 i 4. Vol. III : 460 pp.; 13 làms. Vol. IV : 450 pp., manquen les pàgs. 3 i 4, segurament de portadella; 11 làms., dibuixades per Antonio Rodríguez; gravades per Ped. V. Rodríguez, T. L. Enguidanos, Ml. Albuerne, Rafael Esteve, Bart. Vázquez, Blas Ametller, Ant. Bazquez, J. Vazquez, M. Brandi. Pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, Vida d'En Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-LIV) i Portadella (pp. 1 i 2); els dels segón i quart, Portada (pp. 1 i 2), al nostre entendre a aquests dos volums hi manquen unes portadelles que figuren en els exemplars de l'edició de 1832 (núm. 541); els del terç, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-16).
El text va repartit així : El de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 3-352 i 5-465; caps. 1-26 i 27-52), i la segona, els dos últims (pp. 17-454 i 5-443; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula.
Aquesta edició està formada per exemplars de la de 1832 (núm. 541) amb les variants d'haver-ne tret les làmines i posat de noves, i amb el canvi de Portada.
Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), sabem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 107.

645 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesta por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion. | Tomo ···. | Madrid : 1844. | [Segueix a

dues columnes. Primera columna :] | Estab. Tipográfico, | calle del Sordo, núm. 11. | [Segona columna :] | Gabinete Literario, | calle del Príncipe, n. 25. [39-III

p. 161 × 104 mm. c. 118 × 71 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + 607 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. II [··· | Madrid : 1844. | Establecimiento Tipográfico, | de D. Francisco de P. Mellado] : XIV pp. + 657 pp., la següent s. n.; 6 làms., algunes estàn mal relligades. Mitja pasta Al contraplà del volum primer, etiqueta de la Llibrería de la Viuda i fills de D. J. Cuesta. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXIV); els del segón, a la Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. I-XIV).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer comprèn la primera part (pp. 1-602; caps. 1-52), i el segón, la segona (pp. 1-650; caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i la de làmines.

Les làmines que avaloren aquesta edició són copia de les que es veuen en la quarta editada per la R. Academia Española (núm. 472), però els clixés no són els d'aquesta, sinó que semblen de la impresa en 1835.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 108.

646 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | Nueva Edicion, corregida y anotada | Por Don Eugenio de Ochoa | [Gravat.] | Paris | Libreria de Carlos Hingray | 10 calle de Seine | 1844. [36-I

p. 175 × 103 mm. c. 155 × 89 mm. (6.º). 1 vol. de 2 ff. s. n. + XXXIV pp. + 695 pp. la següent en blanc.

Les dues fulles sense numerar comprenen la Portadella i Portada; les vint-i-quatre planes següents que van numerades contenen una *Advertencia del editor*, breu biografía d'En Cervantes, la Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes de la primera part i Versos.

De la pàgina 1 a la 688, hi ha el text de la novel·la. La primera part arriba fins la pàgina 335; els preliminars de la segona (pp. 337-340) corresponen a la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part, i el text d'aquesta comença en la pàgina 341. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

L'editor ens diu en la seva Advertencia que el text és el d'En Clemencín (núm. 562), «que nos parece, sin comparación, el más correcto y fiel de todos», i les notes són les unes d'aquest últim comentaire i les altres, en llur major part, d'En Bowle i Pellicer.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «En la imprenta de H. Fournier y C.ª, | calle Saint-Benoit, 7».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10946). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 109.

647 [El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha compuesto por D. Miguel Cervantes. Parte primera. Nueva edicion en la que se presenta el texto nuevamente enmendado y reducido por primera vez a un estado regular de correccion por D. Francisco Biedermann, Encargado de negocios que ha sido de la real corte de Sajonia cerca de la España, Comendador de la Orden de Isabel la Católica. Paris, en casa de Firmin Didot hermanos, libreros. Calle Jacob. 1844.] [41-III

p. 250 × 165 mm. c. 193 × 120 mm. (8.º). 336 pp., exemplar incomplet, sense portada. Al full de guarda, dedicatoria d'aquest exemplar a Mr. Ferdinand Denis firmada per L. Dubeux. A sota altra dedicatoria de Mr. Denis a En Rius : «Je me fais un plaisir d'offrir cette edition incomplète à Monsieur Leopoldo Rius qui la placera en souvenir du digne et savant Dubeux dans sa belle collection des oeuvres de l'inmortel Cervantes. Paris 18 Avril 1875. Ferdinand Denis». Marroquí vermell, amb talls, llom i contracantells daurats. Filets als plans i cantells.

L'exemplar de la col·lecció Bonsoms comença amb la Dedicatoria al Duc de Béjar, seguint amb el Pròleg de la primera part i els Versos (pp. 1-14).

El text del Quixot (pp. 15-336) arriba fins al començ del capítol 42.

Es veu que l'obra completa tindría dos volums, un per a cada part.

La portada que donem aquí s'ha copiat de la d'En Rius (I, 106), acarant-la també amb la nota del Catàleg de la Bibliothèque Nationale de París (Y². 485). L'esmentat bibliògraf cervantí ens diu que En Dubeux es proposà publicar, amb el concurs d'En Biedermann, aquesta edició del *Don Quijote*, la qual quedà interrompuda al morir En Dubeux.

En Rius escriu : «De sentir es que no continuara esta bellísima edición, notable, tanto por el lujo y gusto con que está impresa en excelente papel de Holanda, como por el esmero puesto en la corrección del texto, y en la introducción de las variantes casi siempre atinadas y felices.» Referent a què és una magnífica edició, bellament impresa i en bon paper, no direm res en contra, però sí farem present que pocs anys abans una impremta barcelonina, la d'En Bergnes, havía donat a l'estampa l'obra celebrada d'En Cervantes de manera molt superior a aquesta impressió parisenca. Les variants i correccions al text sí que són encertades; algunes ja les havem vistes en l'edició d'En Clemencín, però altres el corretgeixen. ¡Llàstima gran que no haguessin imprès les notes al peu de cada pàgina, puix tindríem les dels 42 primers capítols!

La primera plana d'aquesta incompleta edició s'ha reproduït en la *Ico-*

nografía, 110. No sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres).

648 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol, | par | J. P. C. de Florian. | Nouvelle édition. | Tome ···. | Stuttgart, | chez Charles Erhard. | 1844. [38-IV

p. 138 × 94 mm. c. 115 × 72 mm. (8.º). Vol. I : IV pp. + 269 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : VI pp. + 263 pp., la següent en blanc s. n. Cartronet.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada i Taula de capítols (pp. I-IV), Advertencia del traductor i Pròleg de la primera part (pp. 1-7) i els del segón, Portada, Taula (pp. 1-6) i Prefaci del traductor i Pròleg de la segona part (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra; el primer (pp. 8-269), els capítols 1-50, i el segón (pp. 4-263), els caps. 1-55.

Aquesta edició és copia de la impresa a Stuttgart, l'any 1834 (núm. 567).

No sabem que figuri en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 332.

649 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | [Gravat amb el monograma de l'editor.] | Barcelona. | Imprenta de Juan Oliveres, Editor, | Calle de Escudellers, n. 53. | 1844. [37-I

p. 168 × 106 mm. c. 136 × 79 mm. (18.º, en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 2 ff. s. n. + X pp. + 257 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. d'índex + 6 pp. de catàleg, les tres últimes s. n.; 1 làm. Vol. II : 2 ff. s. n. + 287 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. d'índex + 6 pp. de catàleg, les tres últimes s. n.; 1 làm. Les làmines dibuixades per S. Ribo; gravades per Dubier. Pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), els Versos-elogis del Marquès d'Alcañices, En Fernando Bermúdez Carbajal, En Fernando de Lodeña i En Juan de Solis Mexía, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-X); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : El primer volum (pp. 1-257) conté : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante liberal*, p. 73; *Rinconete y Cortadillo*, p. 123; *La española inglesa*, p. 165; *El licenciado Vidriera*, p. 209, i *La fuerza de la sangre*, p. 237. El segón (pp. 1-287), comprèn : *El zeloso extremeño*, p. 1; *La ilustre Fregona*, p. 41; *Las dos doncellas*, p. 101; *La señora Cornelia*, p. 143; *El casamiento engañoso*, p. 183; *Coloquio de los perros*, p. 199; seguint després *La tía fingida*, p. 269. A la fi de cada volum s'hi troben la Taula i el Prospecte de

la Col·lecció *Tesoro de autores ilustres*, de la qual forma els volums XVIII i XIX; cada volum costava deu rals.

En Rius (I, 281) escriu que «en cuanto al texto, es el de la edición de Bergnes, corregido»; potser sí, però ens sembla que l'exemplar que tingué per model l'editor, fou un dels impresos per En Mayol en 1842 (núm. 629).

En el British Museum (Londres, Cerv. 361.) hi ha exemplar d'aquesta edició.

650 La vida | del | Lazarillo de Tórmes | y sus fortunas y adversidades. | por | D. Diego Hurtado de Mendoza. | Nueva edicion. | [Floró.] | Barcelona. | Imprenta de Pedro Fullá, | calle Alta de S. Pedro n.º 60. | 1844. [45-IV

p. 112 × 74 mm. c. 85 × 52 mm. (8.º). 224 pp.; 1 làm., gravada per A. R.

Els preliminars contenen la Portadella i Portada, una breu biografía d'En Diego Hurtado de Mendoza i el Pròleg del *Lazarillo* (pp. 1-22).

El text (pp. 23-224) conté el *Lazarillo de Tormes* (pp. 23-137) i *El zeloso extremeño* (pp. 141-224). Abans del text de la novel·leta d'En Cervantes, s'hi troba una Portadella (pp. 139 i 140), que diu així: «El | zeloso estremeño. | Por | el inmortal Cervantes.»

Entre la portadella i la portada s'hi troba una làmina corresponent a la primera novel·la.

El text d'aquesta edició sembla esser el de la d'En Bergnes (núm. 539).

No sabem que existeixi aquesta edició en el British Museum (Londres) ni Bibliothèque Nationale (París).

651 Aventuras | de | Rústico Di-Mas | de Quincoces. | Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas, | gaudia, discursus, nostri farrago libelli. Juven. Satir. | Este librote es un retozo satirico estrafalario por los | alcaceres de la epoca revolucionaria. | Traduccion libre | Rústico-Dime-Coceadora. | Libro ···. | Madrid : 1844. | Imprenta de D. José Felix Palacios. [45-VII*

p. 208 × 143 mm. c. 166 × 95 mm. (8.º). Llibre I : 205 pp., la següent en blanc s. n. (falten les pàgs. 5 i 6) + 1 f. s. n. Llibre II [··· | Este librote es un retozo satírico estrafalario | por los alcacéres de la época revolucionaria. | ··· | ··· | ··· | Madrid : 1845. | Imprenta de D. Joaquin del Rio, calle de las Fuentes, núm. 5.] : 205 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. Relligats en un volum.

Els preliminars del llibre primer, corresponen a la Portada i Dedicatoria (pp. 1-9), i els del segón, solament a la Portada.

El text del llibre primer ocupa les pp. 11-205, i el del segón les pp. 3-205.

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Un i altre van repartits en dotze capítols. A la fi de cada llibre s'hi troba la Llista de les errades a corretgir.

Aquesta obra pertany al genre d'imitacions quixotesques. El primer llibre ve a esser una sàtira contra les doctrines liberals, i quasi tota la segona part va dedicada a combatre les doctrines jansenistes. El llibre segón acaba amb l'anunci d'una continuació, que no sabem hagi arribat a imprimir-se; però ens fa creure la seva existencia el que En Cejador, en la *Historia de la lengua y literatura Castellana* (v. VII, 392), escrigui que consta de tres volums, impresos en 1844-1845.

Encara que en la portada no hi figuri el nom de l'autor, aquest fou la Trifon Muñoz y Soliva.

652 Biografia | di | Michele de Cervantes Saavedra | Estratta | Dalla Ghirlanda | Fiore di Letteratura | Strenna per l'anno 1844 | Presso Rocchi e Marsigli Editori | [Floró.] | Bologna | Tip. Tiocchi e C. nelle Spaderie. [41-VIII. c. 22

p. 222 × 150 mm. c. 170 × 101 mm. (8.º). 16 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, corresponen a la Portadella (pp. 1 i 2). El text va de la pàgina 3 a la 16, i és firmat per «Don Giovacchino Mugnoz | Cappellano Militare». Enganxada a la coberta s'hi troba la Llista de les errades a corretgir.

La part biogràfica ocupa les cinc primeres pàgines, i la crítica de l'obra d'En Cervantes les següents. Havem de dir que la primera part no aporta res de nou, ni diu encara tot quant es sabía ja mercès als estudis d'En Pellicer i Fernández de Navarrete. La part referent a l'estudi del *Don Quijote* és recomanable, si bé a voltes s'inspira potser un xic massa en el que referent a Cervantes publicà el nostre Capmany en el *Teatro Histórico crítico de la Elocuencia Española* (Madrid, Sancha, 1786, vol. IV, pp. 378 i ss.).

653 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra. | Segunda Edicion. | Tomo ···. | Madrid. 1845: | Establecimiento Tipográfico, | de D. F. de P. Mellado. — Editor. [41-IV

p. 164 × 106 mm. c. 120 × 71 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + 607 pp., la següent s. n.; 6 làms. Vol. II : XIV pp., equivocadament marca XV, + 657 pp., la següent s. n.; 6 làms., n'hi ha una fora de lloc. Mitja pasta. Forma part de la *Biblioteca popular*.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XXIV); els del segón, Portadella,

Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XIV, per errada del caixista es llegeix XV).

Cada volum comprèn una part de l'obra : el primer (pp. 1-602) la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 1-650) la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i la de les làmines.

En Rius (I, 113) escriu : «exacta reproducción de la publicada el año anterior por el mismo Mellado». En efecte, fullejats alguns capítols d'una i altra edició, hi hagué moments que creguérem que eren edicions estereotipades, però no és així, per quant, solament en el volum primer, podem assenyalar les següents variants, degudes a la disposició tipogràfica del text:

Madrid, 1844 (núm. 645)	Madrid, 1845
I, p. 32. ...quien ha puesto a vuestra merced | desta suerte? Pero él seguia con su romance à cuán- | to le preguntaba. Viendo esto el buen hombre, lo | mejor que pudo le quitó el peto y espaldar, para | ver si tenia alguna herida ...	I, p. 32. ... quien ha puesto a vuestra merced | de esta suerte? Pero el seguia con su romance à | cuanto le preguntaba. Viendo esto el buen hombre, | lo mejor que pudo le quitó el peto y espaldar, para | ver si tenia alguna herida...
I, p. 33. ...Recogió las armas, has | ta las Astillas de la lanza, y liolas sobre Rocinan- | te, el cual tomó de la rienda, y del cabestro al asno | y se encaminó hácia su pueblo ...	I, p. 33. ...Recogió las armas, has- | ta las astillas de la lanza, y liolas sobre Rocinante, | al cual tomó de la rienda, y del cabestro al asno, | y se encaminó hácia su pueblo ...

Però hem de dir que és cert que serví de model per a l'edició que ara descrivim la que féu En Mellado l'any anterior.

Les làmines que acompanyen al text són copia de les de l'Academia de 1819, ço és, els mateixos clixés de l'edició anterior.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 112.

654 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha; | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra: | Nueva Edicion | conforme á la corregida y anotada | por D. Eugenio de Ochoa. | Tomo ···. | Barcelona: | Libreria de los SS. A. Pons y Cª | Calle de Copons. n.º 2. | 1845. [37-III

p. 116 × 77 mm. c. 96 × 58 mm. (8.º). Vol. I : 253 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex; 1 làm. Vol. II : 270 pp. + 1 f. s. n. d'índex; 1 làm. Vol. III : 278 pp. + 1 f. s. n. d'índex; 1 làm. Vol. IV : 245 pp. + 3 pp. s. n. d'índex; 1 làm. Vol. V : 249 pp. + 3 pp. s. n. d'índex. Vol. VI : 296 pp.+ 2 ff. s. n. d'índex; 1 làm.; les làmines de Clavel i Chambaron. Pasta amb daurats al llom i als plans.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia, Vida d'En Cervantes, Dedicatoria de la primera part al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. 1-58); els dels volums segón, terç, cinquè i sisè, Portadella

i Portada (pp. 1-4); i els del quart, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-12).

El text va repartit de la manera següent : Els tres primers volums contenen tota la primera part (pp. 59-253, 5-270 i 5-278; caps. 1-18, 19-33 i 34-52), i els tres últims la segona (pp. 13-245, 5-249 i 5-296; caps. 1-22, 23-46 i 47-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Imprenta de los SS. A. Pons y C.ª». Forma part de la col·lecció d'obres d'entreteniment que publicava la *Biblioteca de Familia.*

En Rius (I, 110) creu que aquesta edició tingué per model la impresa a París per En Fournier l'any anterior (núm. 646), i té raó, per quant els preliminars del volum primer, «Advertencia» i «Vida de Cervantes», són iguals.

Les làmines que acompanyen el text van una en cada volum, posades entre la portadella i portada, essent copies d'algunes de les que havem vist en l'edició madrilenya de 1797 (núm. 377).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 111.

655 Vida y hechos | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Obra original española | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de la Viuda é hijos de Mayol, | Calle de Fernando VII. | 1845. [41-IV

p. 154 × 100 mm. c. 125 × 68 mm. (18.º, repartit en plecs de 8.º, 4.º, 4.º, foli). Vol. I : 3 ff. s. n. + XVI pp. + 417 pp., la següent en blanc s. n., + IV pp. d'índex; 1 làm., amb el retrat de Cervantes gravat per Antoni Roca. Vol. II [··· | 1846.] : 409 pp., la següent en blanc s. n., + V pp. d'índex, la següent en blanc s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 553 pp. (realment 453 pp.; la numeració salta de la pàg. 361 a la 462), + 6 pp. de taula + 9 pp. de catàleg. Pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada i Dedicatoria al Duc de Béjar (3 ff. s. n.), Pròleg i Versos (pp. I-XVI), i els dels següents, Portadella i Portada (pp. 1-4 i 2 ff. s. n., respectivament).

El text va repartit així : El volum primer (pp. 1-417) conté els trenta sis primers capítols de la primera part; el segón (pp. 5-409), l'acabament d'aquesta, o siguin els caps. 37-52, i el començament de la segona, caps. 1-24; i l'últim (pp. 1-553), els caps. 25-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i en l'últim, ademés d'això, una llista d'obres en venda en la llibrería barcelonina de la Viuda i fills d'En Mayol. Per aquesta llista sabem que la present edició es venía al preu de 24 r. v.

Cal advertir que el text de la primera part acaba en la pàg. 185 del volum segón, i el de la segona comença en la pàg. 195, havent-hi entre un i altre text la dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg corresponent a la segona part.

Aquesta edició forma part d'una col·lecció d'obres d'amena literatura que es publicava sota el títol de *Panteón Literario*. En el «Prospecto» d'aquesta publicació s'hi llegeix que «como sea justo tributar un obsequio a los autores españoles ... hanos parecido oportuno ceder la palma de la primacia a la *Vida y hechos de Don Quijote de la Mancha*, obra inimitable del inmortal Cervantes».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 114.

656 Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edicion, con la vida del autor, | por | D. M.-F. de Navarrete. | Tomo ···. | ···. | [Monograma de l'editor.] | Paris. | Baudry, Librería Europea, | n.º 3, Quai Malaquais, cerca del Pont des Arts, | Stassin y Xavier, 9, Calle du Coq. | Se vende tambien por Amyot, Calle de la Paix; Truchy, Boulevard des Italiens; | Th. Barrois, Quai Voltaire; Leopold Michelsen, Leipzig; | y por todos los principales libreros del Continente. | 1845. [Coleccion de los mejores autores españoles. T. I]. [41-II

p. 215 × 132 mm. c. 181 × 103 mm. (8.º). Vol. I [Don Quijote. 1845] : 3 ff. s. n. + CXIX pp., la següent en blanc s. n., + 679 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. (la primera de frontispici, la segona amb el retrat de l'autor gravat per Geoffroy i un facsímil). Mitja pasta.

Aquesta col·lecció d'*Obras de Miguel de Cervantes Saavedra* probablement comprenía les mateixes obres que publicà la *Colección de los mejores autores españoles*, que editava el mateix Baudry, en 1835, i foren : *Don Quijote*, vol. I de la col·lecció; *Novelas Ejemplares*, vol. II; *Galatea*, *Viaje al Parnaso* y *Obras dramáticas*, vol. XXV, i *Persiles y Sigismunda*, vol. XXVI. Anys més tard, en 1840 i 1841, repetí l'edició, l'exemplar de la qual es pot veure en la Bibliothèque Nationale (París, Z. 45617, 45618, 45641 et 45642).

En el volum primer solament hi ha el *Don Quijote*.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada general, Portada (3 ff. s. n.), la Vida d'En Cervantes escrita per En Fernández de Navarrete, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-CXIX).

El text de la primera part comprèn les pàgs. 1-323; la segona part comença en la pàg. 325 amb la Dedicatoria al Comte de Lemos, seguint després amb el Pròleg i text fins la pàg. 674. A la fi s'hi troben les taules de capítols de les dues parts.

Al verso de la portadella s'hi troba el següent peu d'impremta : «Paris. — En la imprenta de Fain y Thunot, | Calle Racine, 28, cerca del Odeon» i gairebé igual es llegeix al peu de la pàg. 679.

Aquesta edició sembla estereotipada d'altres que ja havem vist.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Z. 45679). Vegi's *Iconografía*, 113.

657 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | traduite de l'espagnol de Michel Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin | Ornée de gravures | Paris | Renault et C.ie, Libraires-Éditeurs | Rue d'Ulm, 48. [41-III

p. 241 × 158 mm. c. 189 × 101 mm. (8.º). 2 ff. s. n.+ 407 pp., la següent en blanc s. n.; 6 làms., dibuixades per Coussereau; gravades per Lacoste, Orret. Pell verda.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-3).

El text (pp. 5-407) comprèn tota l'obra, si bé molt abreviada; la primera part (pp. 5-198) conté 37 capítols, i la segona (pp. 199-407), 63.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Imprimé par Charles Noblet, rue Soufflot, 18».

Aquesta edició, encara que en la portada no hi figuri cap data, la creiem impresa en 1845. En Rius (I, 555) descriu una edició del mateix Renault, la portada de la qual diu així : «*Hist. de l'Ingénieux Seigneur Don Quichotte de la M. trad. sur le texte original par Filleau de Saint-Martin, nouv. éd. revue et cor. d'après les traductions comparées de Oudin, Rosset, Florian, Bouchon-Dub... et Delaunay, F. de Brotonn, ect. Ornée de huit grav. Paris. — B. Renault, éditeur. 1845.*» i nosaltres podem assenyalar el text de la coberta de l'edició que ara descrivim, text que amb lleugeres diferencies és igual a l'esmentat per En Rius; la coberta del volum, corresponent a aquesta col·lecció diu així : «*Histoire | de l'Ingenieux Seigneur | Don Quichotte | de la Manche | traduite sur le texte original | par | Filleau de Saint-Martin | Nouvelle Edition | revue et corrigée d'après les traductions comparées | de | Oudin et Rosset, Florian, Bouchon-Dubornial, Delaunay | F. de Brotonne, etc. | Ornée en huit gravures. | Paris | B. Renault, éditeur.*»

No hi ha molta diferencia entre el text de la portada, el de la coberta i el de la portada descrita per En Rius; com tampoc n'hi ha en quant al nombre de pàgines i en dir que el pròleg «está muy abreviado y empieza : "Lecteur desoeuvré"». Al nostre entendre es tracta d'una edició que féu fer En Renault, amb portades diferents de les d'abans, que portaven data.

D'aquesta edició no en coneixem exemplar en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 337.

658 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | traduit et annoté | par Louis Viardot | vignettes de Tony Johannot | [Gravat.] | Paris | J.-J. Dubochet et Cie, Éditeurs | Rue Richelieu, 60 | 1845. [40-I

p. 269 × 184 mm. c. 200 × 113 mm. (4.º). 2 ff. s. n. + XVI pp. + 888 pp.; 2 làms., dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Brevière. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí vermell amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, contenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), la Vida d'En Cervantes i Estudi de les seves obres d'En Viardot, a dues columnes (pp. I-XVI), i el Pròleg de la primera part (pp. 1-6).

El text de la primera part va de la pàg. 7 a la 427, cap. 1-52, seguint després el Pròleg de la segona part (pp. 428-430) i el text d'aquesta en les pp. 431-884 (caps. 1-74). A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — Typ. Lacrampe et Comp. Rue Damiette, 2».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Rés. Y². 973). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 334.

659 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | par | Michel Cervantes | traduite sur le texte original et d'après les traductions comparées | de Oudin et Rosset, Filleau de Saint-Martin, Florian, Bouchon- | Dubournial, Delaunay et Louis Viardot, | par F. de Brotonne | conservateur de la Bibliothèque de Sainte-Geneviève | Nouvelle édition | [Gravat.] | Paris | Didier, Libraire-Éditeur | 35, Quai des Augustins | 1845. [40-11

p. 239 × 151 mm. c. 191 × 109 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + XXIV pp. + 635 pp., la següent en blanc s. n.; 12 làms., la primera de frontispici, litografiades per Janet Lange; imp. de Lemercier. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Elogi de Cervantes escrit per En Mor de Fuentes (pp. I-XXIV), Advertencia del Traductor, Portadella i el Pròleg de la primera part (pp. 1-11).

El text de la primera part comprèn les pàgs. 12-304 (caps. 1-52), segueix després la Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 305-309); el text de la segona correspòn a les pàgs. 309-627 (caps. 1-74), acabant el volum amb l'Index de capítols.

Al verso de la portadella, i en l'última pàgina, s'hi troba el peu d'impremta : «Imprimerie de Gustave Gratiot, 11, rue de la Monnaie».

Hem vist, en 1835, com En Brotonne, aprofitant-se dels anteriors traductors francesos, féu una nova versió, però aquesta que ara publica no és copia exacta d'aquella, sinó que la corretgeix, millorant el treball. Se'ns diu en l'Advertiment que s'ha servit de la traducció menys imperfecte, o sigui la d'En Viardot.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 335.

660 Adiciones | a la Historia del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | continuacion de la vida | de Sancho Panza. | [Gravat.] | Madrid 1845: | Establecimiento Tipografico, | de D. F. de P. Mellado. — Editor. [36-I

p. 159 × 102 mm. c. 120 × 70 mm. (8.º). 216 pp. Pasta. Gravats intercalats en el text, per Oliveros.

Els preliminars corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va de la pàg. 7 a la 201; en la 205 comencen les Memories d'En Cide-Hamete Benengeli, i a la fi s'hi troba la Taula de capítols.

L'autor d'aquestes *Adiciones* és En Jacinto M. Delgado; l'edició reprodueix la que es féu a últims del segle XVIII, ço és, en 1786 (número 341).

En Rius menciona aquesta edició (II, 437), però escriu, per errada d'impremta, que té 274 pàgs., essent així que el text arriba fins la 214, més la taula.

661 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias, | ordenada é ilustrada | por D. Buenaventura Carlos Aribau. | Tomo Primero. | Madrid, | Imprenta, Librería, Fundicion y Estereotipía de M. Rivadeneyra y Comp.ª, | Calle de Jesus del Valle, n.º 6. | 1846. [40-II

p. 250 × 160 mm. c. 220 × 142 mm. (4.º). XXXIV pp. + 623 pp., la següent en blanc s. n., a dues columnes, menys els pròlegs i dedicatories. Relligadura en tela, amb els plans decorats i talls daurats.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, on s'hi llegeix : «Biblioteca | de | Autores Españoles. | Tomo primero. | Obras | de | Miguel de Cervantes Saavedra», i Portada, Advertencia de l'editor i Vida d'En Cervantes (pp. I-XXXIV).

El text (pp. 1-620), comprèn:

La *Galatea* (pp. 1-96), amb els següents preliminars : Dedicatoria d'En Cervantes «al Ilmo. Sr. Ascanio Colonna», Pròleg i Versos d'En Gálvez de Montalvo, Vargas Manrique i López Maldonado. El text va repartit, com l'original, en sis llibres (pp. 3, 16, 31, 46, 61 i 77).

Les *Novelas Ejemplares* (pp. 96-225), els preliminars de les quals són : Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i Versos del Marquès d'Alcanyiç, d'En Bermúdez Carvajal, Fernando de Lodeña i Juan de Solis Mejía. El text va repartit així : *La Gitanilla*, p. 99; *El amante liberal*, p. 115; *Rinconete y Cortadillo*, p. 128; *La española inglesa*, p. 137; *El licenciado Vidriera*, p. 148; *La fuerza*

de la sangre, p. 154; *El celoso Extremeño*, p. 159; *La ilustre Fregona*, p. 168; *Las dos doncellas*, p. 182; *La Señora Cornelia*, p. 192; *El casamiento engañoso*, p. 201; *Coloquio que pasó entre Cipión y Berganza*, p. 205, i també hi va *La tía Fingida*, p. 220, novel·la com s'ha vist (núm. 449) atribuïda a En Cervantes.

El *Don Quijote de la Mancha* (pp. 227-485), que comprèn : Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg i Versos-elogis (pp. 227-231), el text de la primera part (pp. 233-353), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 355-356), i tot el text de la segona part (pp. 357-485).

El *Persiles y Sigismunda* ocupa les pp. 487-586. Les dues primeres comprenen els preliminars, i són : Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos, Pròleg i els Versos d'En Francisco d'Urbina i Luis Francisco Calderón. El text conté els quatre llibres, que comencen en les pp. 489, 513, 540 i 572.

El *Viaje al Parnaso* (pp. 587-611) comprèn : Dedicatoria a En Rodrigo de Tapia, Pròleg i l'epigrama llatí d'En Casanate; els vuit capítols corresponents al text, més la «Adjunta al Parnaso».

Les últimes pàgines del text, o siguin les 612-620, contenen algunes poesíes d'En Cervantes; unes, conegudes ja, i altres, atribuïdes a ell. Les primeres, són : L'epitafi i les redondilles i l'elegía *A la muerte de la reina Doña Isabel de Valois;* el sonet que es llegeix en el *Romancero de Pedro de Padilla;* les redondilles, una cançó i el sonet a Sant Francesc en el *Jardín Espiritual;* el sonet que es llegeix en *Grandezas y Excelencias de la Virgen Ntra. Señora*, i el sonet i la cançó que figuren en el *Cancionero* de López Maldonado; el sonets que féu per a la *Filosofía moralizada*, de N'Alonso de Barros, *La Austriada*, d'En Juan Rufo i *La Dragontea* d'En Lope de Vega; la composició dedicada a En Gabriel Pérez del Barrio Angulo, autor de *Dirección de secretarios;* el sonet que es llegeix en *Los Amantes de Teruel*, d'En Juan Yague de Salas, i el que figura en les *Obras* d'En Diego de Mendoza; el dedicat a la mort de N'Hernando de Herrera; el que es llegeix en *Comentarios de la jornada de las Islas Azores;* la glosa dedicada a Sant Jacinto en la *Relación de las justas celebradas en el convento de PP. Predicadores de Zaragoza en la canonización de San Jacinto;* el sonet dedicat *Al túmulo del rey Felipe II en Sevilla*[1] i la cançó *A los extasis de la Beata Madre Teresa de Jesús*. Com es pot veure, moltes d'elles figuren ja en les il·lustracions que posà En Fernández de Navarrete a la *Vida de Cervantes* que féu per encàrrec de la R. Academia Española (núm. 474). Altres les havía donades a conèixer En García de Arrieta (núm. 507), com són : el romanç *Los celos* i els sonets *A la entrada del Duque de Medina en Cadiz en julio de 1596*, *A un valentón metido a pordiosero* i *A un ermitaño*, o N'Ochoa, com els romansos *El Desdén*, *Elicio* i *Galatea*,[2] i també es publica una oda dedicada

1. S'havía publicat ja en el *Parnaso Español*, Madrid, 1772.
2. Vegi's *Romancero*, París, 1838.

Al Conde de Saldaña, composició autògrafa, al dir de «personas las más versadas en el conocimiento de los escritos de nuestro autor», en poder d'En Joan Cortada.

A la fi del volum s'hi troba l'Índex de materies.

En l'Advertencia es diu que «lo único que falta a la integridad de las obras de Cervantes son las composiciones dramáticas... Pero, según el plan que nos hemos propuesto en nuestra empresa, estos documentos importantes de la historia del teatro tienen su lugar propio y exclusivo en otra sección». I hem de dir que les *Comedias y entremeses* d'En Cervantes no s'han publicat en la Biblioteca de Autores Españoles.

La *Vida de Cervantes* de N'Aribau, s'inspira en el treball dels anteriors biògrafs d'En Cervantes, com En Mayans, Ríos, Quintana, Pellicer, Fernández de Navarrete i altres, aprofitant-se així mateix d'uns manuscrits d'En García de Arrieta. El text també ha estat objecte de seria correcció, si bé dient que «hemos andado sobrado parcos y meticulosos»; afegeix que s'ha permès aprofitar «una variante curiosa, en la cual, sin embargo, nadie, que sepamos, había parado la atención» i que En Luis Usoz del Río féu observar a N'Aribau; aquesta variant es troba en el cap. XXXVI de la segona part; són les paraules que posà el novel·lista en boca de la duquessa, de les quals havem tractat en el núm. 26.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, 4.º Z. 72). Vegi's *Iconografía,* 115.

662 Rinconete | y | Cortadillo. | Novela | de Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion ilustrada | bajo la direccion de D. V. Castelló | [Monograma de l'editor.] | Madrid, | Imprenta y establecimiento de grabado de los SS Gonzalez y Castello. | Calle de Hortaleza, n. 89 | 1846. [41-VIII. c. 20

p. 185 × 135 mm. c. 147 × 87 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 71 pp., la següent en blanc s. n. A la portada, escrit a mà : «J. Givanel Mas». Rústega.

Els preliminars d'aquest opuscle, comprenen Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va en les pàgines 1-71, acompanyat d'alguns gravats al boix dibuixats per En Lameyer i gravats per En Castelló.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. cc. 30.).

663 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Novisima Edicion clasica | ilustrada | con notas históricas, gramaticales y críticas | segun las de la Academia Española, sus indivi-

duos de número: | Pellicer, Arrieta y Clemencin. | Aumentada y corregida | por Francisco Sales, A. M. | Grabados ejecutados por los mejores artistas españoles. | [Gravat.] | Madrid: | Imprenta y Libreria de Gaspar y Roig, Editores, | calle del Príncipe núm. 4. | 1847. [40-I

p. 268 × 170 mm. c. 205 × 115 mm. (4.º). XX pp. + 774 pp. + XL pp. + 3 ff. s. n. de taula; 11 làms., la primera de frontispici amb el retrat de Cervantes de l'Antonio Roca, les altres, segons els originals de Johannot, Urrabieta, Vallejo, Gaspar, A. Martí, Cibera, L. Severini, i gravats intercalats en el text. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada, Advertencia dels editors, Abreviatures, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de l'autor i Versos (pp. I-XX).

El text de la primera part comprèn de la pàg. 1 a la 363. Segueixen després els preliminars de la segona part (pp. 365-375), i són : Portadella, la Tassa, Aprovacions i Privilegi de l'edició de 1615, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg; el text de la segona part va de la pàg. 377 a la 774. Segueix amb numeració romana (pp. I-XL), un apèndix en qual Portada s'hi llegeix : «Apéndice | al | injenioso hidalgo | Don Quijote de la Mancha. | Contiene : | Observaciones críticas, | Vida de Miguel de Cervantes, | y | composiciones de varios literatos españoles | en elojio | de autor tan celeberrimo», i a la fi s'hi troba la Taula de capítols i de les làmines (3 ff. s. n.).

És una edició que es pot recomanar per la part literaria, l'artística i tipogràfica.

El text segueix en preferencia el de la R. Academia Española de 1819 (núm. 472), però a voltes s'aprofita de les correccions que havíen fet altres comentadors, com En Pellicer, Arrieta i Clemencín, si bé les notes que copía d'aquests van arranjades i no tal com les escrigueren el primer i últim; en quant a les notes, a més de les que copía dels esmentats comentaires, En Francisco Sales en féu de noves, així com, encara que amb parquedat, els editors.

La part artística copía en gran part els coneguts dibuixos d'En Tony Johannot, gravats alguns d'ells novament.

L'apèndix de la fi del volum (pp. I-XL), comprèn :

I, *Observaciones del Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch al comentario del Quijote por D. Diego Clemencín*, erudit article, on el seu autor censura algunes de les observacions fetes en les notes del *Don Quijote* imprès a Madrid en 1833 (núm. 562), alaba sa erudició i son gran coneixement dels llibres de cavalleríes, però «creo que el Sr. Clemencín se equivocó en juzgar el de Cervantes, como si este hubiese vivido en nuestra época», assenyalant molts passatges on no creu justa la crítica d'En Clemencín. Moltes de les solucions que dóna l'autor de l'article són, però, molt discutibles.

II, La *Vida de Cervantes,* que escrigué En Quintana, publicada en 1797 (núm. 377), si bé amb correccions i afegits.

III, *La Locura contagiosa,* quadret en prosa, de N'Hartzenbusch. L'època és en 1603, i el lloc d'acció, la casa d'En Cervantes a Valladolid, els personatges que intervenen és la familia de l'autor del *Don Quijote* i uns amics d'aquesta; aquests amics, incitats per la muller d'En Cervantes, que el creu foll, el visiten; poc després es senten estrepitoses riallades, i és que En Cervantes els hi llegeix passatges del *Don Quijote.* Més endavant veurem a En Narciso Serra escrivint *El loco de la guardilla,* inspirat en l'esmentat conte de N'Hartzenbusch.

IV, L'última part de l'Apèndix comprèn poesíes dels següents autors : *Soneto* d'En Miguel Agustín Príncipe; *Al Príncipe de nuestros ingenios Miguel de Cervantes Saavedra,* per En Rafael Gálvez y Amandi; *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra,* per En Gregorio Romero Larrañaga; *A la estatua de Cervantes,* per En José Zorrilla; sonet *En desagravio del célebre Sancho Panza,* per En Juan Martínez Villergas; *La luz del jenio, A Cervantes,* per En Teodoro Guerrero; *A Miguel de Cervantes,* per En R. de Satorres, i *Cervantes,* per En J. Heriberto García de Quevedo.

En Rius (I, 115) descriu una edició exactament igual a aquesta, amb una diferencia, la de la portada; aquesta és així : *El injenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha, compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra. Novísima edición clásica, ilustrada con notas históricas, gramaticales y críticas segun las de la Academia Española, sus individuos de número Pellicer, Arrieta y Clemencín, y además las de F. Sales A. M. y Luis Viardot; aumentada, anotada y corregida por Martínez del Romero. Grabados ejecutados por los mejores artistas españoles. — Madrid : Imprenta y librería de Gaspar y Roig, editores, calle del Príncipe, núm. 4. 1847.** Com es pot veure, en aquesta última hi figuren els noms d'En Viardot i Martínez del Romero, que en la portada de l'exemplar de la Col·lecció Bonsoms no hi són; però, si mal no recordem, en una de les nostres estades a Madrid vegérem un exemplar, tal com el que descriu En Rius, en la Biblioteca Nacional, i compulsats un i altre exemplar tinguérem la convicció de què es tractava d'una sola edició amb portada diferent.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no ens consta l'existencia de cap exemplar d'aquesta edició. La portada es pot veure reproduïda en la *Iconografía,* 116.

* Ha arribat a les nostres mans una *Bibliografía crítica de las ediciones del Quijote* (Barcelona, 1917), feta pels Srs. Suñé Benajes i Suñé Fonbuena, i amb tot i llegir-se en la «Introducción» que dita obra «podria intitularse *Bibliografía completa de ediciones del Quijote*», hem de dir que no hi figura aquesta, com tampoc hem vist entre altres les señalades amb els núms. 96, 108, 153, 154, 209, 238, 296, 340, 439, 451, 452, 549. ¡Qui és que referint-se a una obra de bibliografía pot dir que ha fet obra acabada o completa!

664 Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra. | London: | Henry G. Bohn, 4 & 5, York Street, Covent Garden. | 1847. [40-III

p. 240 × 150 mm. c. 200 × 119 mm. (8.º). VIII pp. + 507 pp., la següent en blanc s. n. Tot el text a dues columnes. 18 làms., les dues primeres de frontispici, dibuixades per J. Gilbert i gravades per Folkard, J. Walmsley, C. Armstrong, Blauer. Relligadura en tela, amb gravats al·lusius en el llom i primer pla.

Els preliminars, corresponen a la Portada i Taula de capítols (pp. I-VIII), Prefaci de l'editor, Vida de Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-27).

El text (pp. 29-507) conté tota la novel·la, comprenent la primera part les pp. 29-246 (caps. 1-52); segueixen després els preliminars de la segona part (pp. 247-252), que són : Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos, i el Pròleg i el text que va en les pp. 253-507.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «R. Clay, printer, Bread Street Hill», repetit en l'última pàgina.

En Rius (I, 688) escriu : «es copia a plana y renglón de la edición de Daly, del año 1842. Lleva igualmente las láminas de Gilbert».

Com es pot veure, no figura en la portada el nom del traductor, però podem dir que el text és el que arreglà Miss Smirke (núm. 446). Va a doble columna.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 262.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 456.

665 Florian | Don Quichotte | orné de 16 gravures sur acier | Tome ... | Paris | Librairie de Victor Lecou | Rue Montmartre, 124. | 1847. [36-V

p. 165 × 106 mm. c. 103 × 61 mm. (4.º). T. I : 2 ff. s. n. + 224 pp. T. II : 232 pp. T. III: 2 ff. s. n. + 227 pp., la següent en blanc s. n. T. IV : 216 pp. Els vols. II i IV, sense portada, relligats en dos volums. Relligadura en pell marró amb filets als plans i caps daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-14); els dels segón i quart, manquen en l'exemplar de la Col·lecció Bonsoms, però al nostre entendre són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del terç, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i el Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums (pp. 15-222 i 1-230) comprenen la primera part (caps. 1-24 i 25-50), i els dos últims (pp. 9-227 i 1-216) la segona (caps. 1-28 i 29-55). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, però en l'exemplar que descrivim hi manca la corresponent a l'últim volum.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Imprimerie de A. Henry, Rue Git-le-Coeur, 8».

Les làmines que acompanyen aquesta edició són les d'En Westall.

En Rius no conegué aquesta edició, com tampoc una altra que féu dos anys abans el mateix Lecou, de la qual hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 156.); al nostre entendre l'edició que ara descrivim és copia de la de 1845, si no són exemplars de la mateixa amb portada nova.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 339.

666 Don Quichotte | de la Manche, | traduit de l'espagnol | par Florian. | Paris, | Librairie de Firmin Didot Frères, | Imprimeurs de l'Institut, | Rue Jacob, 56. | 1847. [40-V

p. 180 × 110 mm. c. 140 × 80 mm. (6.º). 3 ff. s. n. + 498 pp. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada i Advertencia de l'editor (3 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 249; el de la segona, de la 257 a la 494. Entre el text de la primera i segona part s'hi troben els preliminars d'aquesta (pp. 251-256) corresponents a la Portadella, Advertencia del traductor i el Pròleg. A la fi s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris. — Typographie de Firmin Didot frères, rue Jacob, 56».

Com es pot veure en el número anterior, aquest mateix any de 1847 s'imprimí també una traducció del *Don Quijote* seguint el text d'En Florian; però el llegir l'advertencia d'En Didot en l'edició que ara descrivim, ens fa pensar si en realitat pertany aquella a l'esmentat any o bé és un de tants embolics bibliogràfics com fan els editors. En Didot escriu : «Cette édition, publiée avec l'agrément du propriétaire actuel des oeuvres *posthumes* de Florian, M. A. Dupont acquéreur des droits de M. A. A. Renouard (conformément à l'avis inséré par celui-ci dans son edition de 1820), a reçu quelques améliorations.» Al nostre entendre, els exemplars de l'edició núm. 665 pertanyen als de 1845, amb l'única diferencia de dur portada nova; per això comprenem que En Dupont donés autorització a En Didot per a fer una nova edició d'En Florian.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21826). La portada figura reproduïda en la *Iconografía*, 341.

667 L'admirable | Don Quichotte | de la Manche | par Michel Cervantes | traduction nouvelle | par M. Damas Hinard | traducteur du Romancero Espagnol et des Théatres de Calderon | et de Lope de Vega | Tome ··· | Paris | Charpentier, Libraire-Éditeur | 17, Rue de Lille | 1847. [40-V

p. 172 × 109 mm. c. 143 × 79 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XXXII pp. + 591 pp., la següent s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 629 pp., la següent en blanc s. n. Tela (Vives).

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes (pp. I-XXXII) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-10), i els del volum segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

Al verso de la portadella s'hi llegeix una cita del *Viatge al Parnàs*, amb la seva corresponent traducció, i al final de la pàgina el següent peu d'impremta: «De l'imprimerie de Crapelet | rue de Vaugirard, n.º 9».

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra; el primer (pp. 11-588), els caps. 1-52, i el segón (pp. 7-623), els caps. 1-74. A la fi del primer volum s'hi troba la Taula de capítols i Llista de les errades, i en el segón, solament la Taula.

La *Vida de Cervantes* està inspirada en la que escrigué En Fernández de Navarrete per encàrrec de la R. Academia Española (núm. 474), i el treball del nou traductor es féu, ens sembla, tenint al davant la traducció feta per En Viardot (núm. 585); diem això pels molts punts de semblança que hem observat entre una i altra traducció:

Traducció Viardot (núm. 585)	Traducció Damas Hinard
I, cap. 1. Dans une bourgade de la Manche, dont je ne veux pas me rappeler le nom, vivait, il n'y a pas longtemps, un hidalgo, de ceux qui ont lance au râtelier, rondache antique, bidet maigre et lévrier de chasse. Un pot-au-feu, plus souvent de mouton que de boeuf, une vinegrette presque tous les soirs, des abatis de bétail le samedi, le vendredi des lentilles et le dimanche quelque pigeonnau outre l'ordinaire, consumaient les trois quarts de son revenu ...	I, cap. 1. Dans un certain bourg de la Manche, dont je ne veux pas me rappeler le nom, vivait naguère un hidalgo, de ceux qui ont lance au râtelier, rondache antique, roussin maigre et lévrier de chasse. Un pot-au-feu, où il entrait plus de boeuf que de mouton, un saupiquet presque tous les soirs, des abatis de bétail le samedi, des lentilles le vendredi, et quelque pigeonneau en surcroît le dimanche, consommaient les trois quarts de son bien ...

I així com havem dit que el text és el d'En Viardot modificat, cosa igual podem dir de les notes que es troben al peu de moltes pàgines.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 158.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21824-21825). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 340.

668 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | Compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion adornada | con 800 láminas repartidas por el contexto. | Tomo ···. | [Gravat.] | Barcelona. | Por D. Juan Oliveres, Impresor de S. M., | Calle de Monserrate, n. 10. | 1848. [36-VIII

p. 237 × 160 mm. c. 192 × 116 mm. (4.º). 2 vols. Vol. I : 2 ff. s. n. + 646 pp. Vol. II : 655 pp. Il·lustracions de Tony Joannot. Relligadura en pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), *Noticia sobre la vida y escritos de Cervantes*, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i els Versos-elogis de la primera part (pp. 1-59); i els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 61-641) comprèn tota la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 11-650), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició és copia de la de Barcelona, 1839 (núm. 617); més ben dit, és edició estereotipada d'aquesta, amb les portades diferents.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 117.

669 Peirce's Library Edition. | The History | of | Don Quixote de la Mancha. | From the spanish of Cervantes. | With illustrations by Schoff. | Boston: | Charles H. Peirce. | Cornhill. | M DCCC XLVIII. [36-VIII

p. 212 × 137 mm. c. 156 × 95 mm. (6.º). VIII pp. + 424 pp.; 4 làms., la segona de frontispici, dibuixades per H. Warren; gravades per S. A. Schoff. Relligadura en tela, amb daurats al·lusius als plans i al llom.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Taula (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-424) va repartit en noranta sis capítols; comprèn la primera part els trenta quatre primers i la segona els restants.

Al verso de la portada s'hi troba el següent peu d'impremta : «Stereotyped and Printed | By Geo. C. Rand and Company. | No. 3 Cornhill, Boston».

Com es pot suposar, en aquesta nova traducció hi ha moltes supressions; per exemple, hi manquen, entre altres, els passatges referents al llibre d'En Joannot Martorell *Tirant lo Blanch* (I, cap. 6), el discurs que D. Quixot endreça als cabrers descrivint l'edat d'or (I, cap. XI), la novel·la d'*El Curioso Impertinente* (I, caps. 33-35) i la historia del captiu (I, caps. 39-41).

Ni en la portada, ni en cap dels catàlegs que hem vist esmentant aquesta edició, hem trobat el nom del traductor.

Madrid, 1605 (núm. 2)

f. 1. En vn lugar de la Mancha, de cuyo nombre no quiero acordarme, no ha mucho tiempo que viuia vn hidalgo de los de lança en aſtillero, adarga antigua, rozin flaco, y galgo corredor. Vna olla de algo mas vaca que carnero, ſalpicon las mas noches, duelos y quebrantos los Sabados, lantejas los Viernes, algun palomino de añadidura los Domingos : conſumian las tres partes de ſu hazienda ...

I, 1. In a certain village in La Mancha, in the Kingdom of Arragon, of which I cannot remember the name, there lived not long ago one of those old-fashioned gentlemen, who are never without a lance upon a rack, an old target, a lean horse, and a greyhound. His diet consisted more of beef than mutton; and with minced meat on most nights, lentiles on Fridays, and a pigeon extraordinary on Sundays, he consumed three quarters of his revenue ...

Així tradueix el començament de la novel·la, aquest anònim traductor.

Aquesta edició no sabem figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 457.

670 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | Traduction nouvelle | Illustré | par J.-J. Grandville | ··· partie | [Inicials de l'editor.] | Tours | A^d Mame et Cie, Imprimeurs-Libraires | M DCCC XLVIII. [41-I

p. 198 × 123 mm. c. 153 × 81 mm. (12.º). Vol. I : XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 383 pp., la següent en blanc s. n.; 17 làms. Vol. II : XII pp. + 406 pp.; 15 làms., dibuixades per J.-J. Grandville, K. Girardet; gravades per Barbant, Th. Ruhierre, Chevauchet, P. Soyer, Quichon. Relligadura en tela de l'època, amb gravats en or i mosàics al llom i als plans.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada, Avís del traductor, breu Vida d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIII) i els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el primer, conté pp. 1-378, caps. 1-32; i el segón, pp. 1-402, caps. 1-30. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En l'última pàgina de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta: «Tours. Impr. Mame.»

En l'«Avis du traducteur» s'hi llegeix un elogi del llibre d'En Cervantes, dient-nos també que ha procurat esser fidel al text, però que ha cregut convenient alleugerir-lo de certes paraules i descripcions impropies del nostre temps. En la primera part hi manquen les histories de Dorotea, Cardeni i el captiu, així com també el *Curioso Impertinente*.

Aquesta edició està molt ben presentada, el paper és bo i la lletra clara.

Els dibuixos que acompanyen al text són trenta dues làmines; havent-n'hi vuit, o sigui quatre en cada volum, gravades al cer per En Ruhierre, dibuixades per En Grandville; l'orla al·legòrica d'aquestes làmines és obra del dibuixant En Feart. Les altres vint-i-quatre làmines són gravades al boix, i en corresponen tretze a En Grandville, sis a En Girardet i cinc no van signades; són degudes als següents gravadors : a En Barbant, vuit; a En Soyer, tres; a En Chevauchet, quatre; a En Quichon, dues; a En J. Ch., dues; i cinc van sense nom. Donem aquests detalls referents a les il·lustracions, per quant ni En Rius ni N'Ashbee esmenten aquesta edició.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 343.

671 Донъ-Кихотъ | Ламанчскій. | Романъ | Мигэля Сервантеса, | переведенный съ испанскаго | Константиномъ Масальскимъ. | Томъ первый | Санктпетербургъ. | Въ типографіи Константина Жернакова. | 1848. [46-VIII

p. 250 × 159 mm. c. 199 × 112 mm. (4.º) Vol. I : LXVI pp. + XII pp. + pp. 5-364. Làmines i gravats intercalats en el text, d'en Tony Johannot. Mig xagrí vermell.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes i Estudi de les seves obres (pp. I-LVI), Portadella, el Pròleg de la primera part (pp. I-XII).

El text (pp. 5-362) comprèn els vint-i-set primers capítols de l'obra. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

El treball d'En Constantí Massallskiy no es donà a conèixer per primera volta en aquesta edició, sinó que dèu anys abans ja s'havía imprès. De com féu el seu treball, el conegut professor barceloní Dr. Santiñón digué a En Rius (I, 823) que era una traducció literal; la qual cosa no podía dir-se de les fetes per En Osipow i Jovkovski.

Es veu que la present edició havía de tenir quatre volums. No sabem que figuri en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) o Bibliothèque National (París), ni l'havem vista esmentada en els molts catàlegs que han passat per les nostres mans; per això no podem dir si va acabar-se. La portada, es pot veure reproduïda en la *Iconografía*, 554.

672 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion. | Aumentada con cuatro novelas | de Doña Maria de Zayas. | [Monograma de l'editor.] | Paris. | Baudry, Librería Europea, | 3, Quai Malaquais, au premier étage, | cerca del Puente des Arts. | 1848. [41-II

Forma el vol. II del núm. 656 (París, Baudry, 1845). Mig xagrí vermell.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i el Pròleg (pp. I-VIII).

El text comprèn, com es llegeix en la portada, el de les *Novelas Ejemplares* d'En Cervantes, més *La Tía Fingida* (pp. 1-330) i quatre novel·les de Na María de Zayas i Sotomayor (pp. 1-61). El d'En Cervantes va repartit així: *La Gitanilla*, p. 1; *El amante liberal*, p. 42; *Rinconete y Cortadillo*, p. 73; *La Española Inglesa*, p. 97; *El Licenciado Vidriera*, p. 125; *La fuerza de la sangre*, p. 142; *El zeloso extremeño*, p. 155; *La ilustre fregona*, p. 179; *Las dos doncellas*, p. 214; *La Señora Cornelia*, p. 240; *El casamiento engañoso*, p. 264, i *Coloquio que pasó entre Cipión y Berganza*, p. 273. *La Tía Fingida* ocupa les pp. 319-330. A continuació s'hi troba, en una fulla que va sense numerar, la Taula de materies. Les novel·les de Na María de Zayas van precedides per una portadella (1 f. s. n.), on s'hi llegeix : «Cuatro novelas | de | Doña María de Zayas | y Sotomayor». Aquestes novel·les, són : *El castigo de la miseria*, p. 1; *La fuerza del amor*, p. 20; *El juez de su causa*, p. 31, i *Tarde llega el desengaño*, p. 44.

Al verso de les dues portadelles i al capdavall de la Taula s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris. — En la imprenta de Fain y Thunot, | Calle Racine, 28, cerca del Odeon».

Aquest volum és el segón de la «Colección | de los mejores | autores españoles», i ja hem vist en números anteriors, com reproduïen els textes cervantins (núms. 577 i 610).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 4.) i Bibliothèque Nationale (París, Z. 45618).

673 El | Buscapié | de Cervantes, | con notas historicas y criticas | Por Don Adolfo de Castro. | Cadiz. | Imprenta, librería i litografía de la Revista Médica, | á cargo de D. Juan B. de Gaona, | plaza de la Constitucion número 11. | 1848. [45-VII*

p. 214 × 143 mm. c. 128 × 69 mm. (4.º). XIX pp., la següent s. n., + 64 pp. + 194 pp. Totes les planes van orlades i la portada és en colors. Relligadura d'època.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i Pròleg de l'editor (pp. I-XIX), Portada, Aprovacions d'En Gutierre de Cetina i Gracian Dantisco donades a Madrid el 27 juny 1605 i a Valladolid el 6 d'agost del mateix any, respectivament, i Pròleg (pp. 1-7).

El text ocupa les pp. 9-55. Segueix al text d'*El Buscapié* i una «carta inedita | de Mateo Aleman | autor de El Picaro Guzman de Alfarache | a Miguel de Cervantes», datada a Sevilla el 20 d'abril de 1607 (pp. 57-64), acabant el

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

volum amb notes a l'atribuït llibre d'En Cervantes, fetes per N'Adolfo de Castro (pp. 1-194).

Si en remogué de rebombori, aquesta obra, al veure la llum! En Juan Martínez Villergas, G. de Cuevas, Mr. Laudin, Ticknor, Ildefons Martínez Fernández, Gallardo i Gayangos impugnaren el llibre, sortint a la seva defensa Serafín Estévanez Calderón, Emilio Bravo, Mr. Lucas i Miss Ross. Mentrestant es reimprimía a Espanya i fora d'ella, i es traduía al francès, anglès, italià, alemany i portuguès,[1] si és que hem de creure a N'Adolf de Castro.

El Buscapié és el treball d'un home d'enginy, coneixedor del lèxic castellà en l'època d'En Cervantes que, per passatemps, féu una obra, aprofitant-se de la tan desacreditada idea de què el *Don Quijote* fou rebut fredament pel públic. La Historia del *Buscapié* és la següent : La primera noticia ens la dóna En Pellicer, a l'escriure : «Un escrito dicen que anda intitulado el *Buscapiés* atribuído a Miguel de Cervantes que lo compuso según piensan algunos para avivar al público, y moverle a la compra de Don Quixote, cuya obra miró al principio con indiferencia; pero la multitud de sus ediciones hechas en pocos años, y alguna dentro del mismo primer año en que se imprimió, prueban su pronto y abundante despacho, y contradicen la intención que se supone en Cervantes en la publicación de aquel papel suelto, si acaso existe, y es autor de él.»[2] Aquest «si acaso existe» demostra que En Pellicer no creia en l'existencia de tal llibre; però En Ríos, en la seva *Vida de Cervantes* (§§ 44 i 45), escriu que «su autor conociendo que el Quixote era leído de los que no le entendían, y que no le leían los que podían entenderle, procuró excitar la atención de todos, publicando el *Buscapié*. En esta obrita, que se imprimió anónima, y es extremadamente rara, hizo una aparente y graciosa crítica del Quixote, insinuando que era una sátira fina y paliada de varias personas muy conocidas y principales; pero sin descubrir, ni manifestar aun por los más leves indicios ninguna de ellas... La sátira es el hechizo y encanto del vulgo y no hay lazo alguno más seguro para prenderle : la del *Buscapié* contra Cervantes fué causa de que esta obrita fuese bien recibida y leída, su lección incitó a la del Quixote...», i en les *Pruebas* inserta una carta de N'Antoni Ruidíaz, amb data de 16 de desembre de 1775, en la que es diu que aquest va veure un exemplar en casa del Comte de Saceda, que tampoc era propietat d'aquest, sinó que li havía deixat un amic, però que era imprès, sense nom d'autor, i «su grueso como de unos seis pliegos».

La noticia d'En Pellicer i els comentaris d'En Ríos feren que En Castro es proposés fer una broma, fins si es vol de mal genre, escrivint *El Buscapié*.

1. A les traduccions que figuren en la Bibliografía d'*El Buscapié* (*El cachetero del Buscapié*, p. 17), pot afegir-se aquesta : *O Buscapié*, opusculo inedito que em defensa da primeira parte do Quixote escreveu Miquel de Cervantes, publicado con muitas notas por don Adolfo de Castro vertido por J. A. N. Vieyra. Porto, 1848.

2. *Ensayo de una Biblioteca de Traductores Españoles* (p. 116, § 24), Madrid, Sancha, 1778.

L'estil és l'home, i per l'estil es pot dir que analitzat el text de *El Buscapié* si bé sembla a voltes esser de l'autor del Quixot, altres, les més d'elles, traeix el d'un que vol escarnir-lo. N'Hartzenbusch, que va veure el manuscrit, digué que solament eren de paper de l'època les primeres fulles, i la lletra, si bé molt estrafeta, volía esser contemporania del paper; tot el demés, tant aquest com l'escriptura, era modern.

L'èxit que va tenir aquest llibre es veurà per les edicions i traduccions que se'n publicaren.

Qui vulgui saber noticies, així bibliogràfiques com crítiques, referents a aquest llibre i a les acalorades discussions que promogué, vegi l'obra d'En La Barrera, *El Cachetero del Buscapié*.[1]

674 El Buscapié. | Opúsculo inédito | que en defensa de la primera parte | del Quijote | escribio | Miguel de Cervantes Saavedra. | Publicado con notas históricas, críticas | i bibliográficas | por Don Adolfo de Castro. | [Monograma de la imprenta.] | Cadiz. | Imprenta, librería i litografía de la Revista Médica, | á cargo de D. Juan B. de Gaona, | plaza de la Constitucion n. 11. | 1848. [39-V

p. 188 × 122 mm. c. 128 × 69 mm. (8.º). 1 f. s. n. + XIX pp., la següent en blanc s. n., + 64 pp. + 194 pp. Mig marroquí groc, amb cap daurat.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella (1 f. s. n.), Portada, R. O. de la Propietat literaria amb data de 23 de novembre de 1847 i Pròleg de N'Adolf de Castro (pp. I-XIX) i Portada, Aprovacions d'En Gutierre de Cetina i d'En Gracian Dantisco amb dates de 27 de juny i 6 d'agost de 1605 i Pròleg al lector (pp. 1-7).

Aquesta edició és absolutament igual a la descrita en el número anterior, però en paper inferior i sense tant marge. La diferencia principal es troba en els preliminars, que aquí tenen un foli més, contenint la R. O. de propietat literaria i en la portada, que és en colors en l'edició de luxe.

675 Giménez, J. — Un paseo a la patria de Don Quijote. — 1848. [05 (4641)[2]

Semanario Pintoresco Español (Madrid, 1848; pp. 19, 35, 41, 109 i 130; núms. 3, 5, 6, 14 i 17).

El treball d'En Giménez Serrano va repartit en cinc articles, estudiant, com es diu en el títol, Argamasilla de Alba, ço és, la patria de D. Quixot, i els seus voltants, Malagón, la *Venta del Cuadrillero*, on suposa el mantejament

1. Santander, J. Martínez, 1916.
2. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

d'En Sanxo, Villalta, lloc on creu hi hagué la batalla amb el biscaí, el camp de Montiel i el Toboso. També esmenta les llegendes de la presó d'En Cervantes a Argamasilla, i la del parent de Na Catalina Palacios que s'oposà al casament d'aquesta amb En Cervantes.

Acompanyen al text uns quants gravats amb vistes dels llocs visitats per l'autor.

676 GIMÉNEZ SERRANO, J. — Recúerdos de Cervantes. — 1848. [05(46.41)*

Semanario Pintoresco Español (Madrid, 1848; p. 161, n.º 21).

L'autor descriu l'estat ruinós de la finca d'En Azan Agá.

677 LAFUENTE, Modesto. — El Quijote de Antaño y los Quijotes de ogaño. [40-III

Revista Europea (Madrid, 1848; t. II, p. 387).

Fray Gerundi llegeix a Tirabeque el cap. XIX de la primera part del Quixot, i de pas fa saborosos comentaris contra Proudhon, Leroux, Blanc, Raspail i altres. És un comentari contra les doctrines socialistes.

678 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias, | ordenada é ilustrada | por D. Buenaventura Carlos Aribau. | Obras | de | Miguel de Cervántes Saavedra. | Segunda Edicion. | [Escut.] | Madrid, | Imprenta de la Publicidad, á cargo de D. M. Rivadeneyra, | calle de Jesus del Valle, núm. 6. | 1849. [40-II

p. 257 × 170 mm. c. 218 × 140 mm. (8.º). XXXIV pp. + 718 pp., a dues columnes, menys els pròlegs i dedicatories. Xagrí vermell, amb filets al pla; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella general de la col·lecció, Portada, Advertencia de l'editor i Vida de Cervantes, escrita per en B. Aribau (pp. I-XXXIV).

En la pàgina primera comencen *Los seis libros de la Galatea*, amb la Dedicatoria, Pròleg i els Versos d'En Gálvez de Montalvo, Vargas Manrique i López Maldonado, i el text dels sis llibres (pp. 1-98).

En la pàg. 99 comencen les *Novelas Ejemplares*, amb la Dedicatoria, Pròleg i els Versos del Marquès d'Alcanyiç, En Bermúdez Carvajal, En Fernando de Lodeña i En Solis Mejía. L'ordre de les novel·les és el següent : *La Gitanilla*,

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

p. 101; *El amante liberal*, p. 119; *Rinconete y Cortadillo*, p. 134; *La española inglesa*, p. 145; *El licenciado Vidriera*, p. 158; *La fuerza de la sangre*, p. 166; *El celoso extremeño*, p. 172; *La ilustre fregona*, p. 183; *Las dos doncellas*, p. 199; *La Señora Cornelia*, p. 211; *El casamiento engañoso*, p. 222, i el *Coloquio que pasó entre Cipión y Berganza*, p. 226. Ademés, els editors hi han afegit *La Tía Fingida* (pp. 245-250).

En la pàg. 251 comença *El Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha*, amb les Dedicatories i Pròleg d'ambdues parts i els versos de la primera, seguint el text que arriba fins la pàg. 558.

Segueixen els *Trabajos de Persiles y Sigismunda*, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg i text, ocupant les pàgs. 559-678.

El *Viaje del Parnaso* té com a preliminars la Dedicatoria, el Pròleg i l'Epigrama d'En Casanate Rosas, hi manca el sonet d'«El autor a su pluma», segueix el text i l'«Adjunta al Parnaso» (pp. 679-703).

Amb l'epígraf de *Poesías sueltas* (pp. 705-713), hi ha composicions poètiques d'En Cervantes que es troben en els següents llibres : *Historia y relación del tránsito y exequias de la Reina D.ª Isabel de Valois* (Madrid, 1569); *Romancero*, de Pedro de Padilla (Madrid, 1583), *Jardín Espiritual*, de Pedro de Padilla (Madrid, 1583); *Grandezas y excelencias de Ntra. Señora*, de Fr. P. de Padilla (Madrid, 1587); *Cancionero*, de López Maldonado (Madrid, 1586); *Filosofía moralizada*, per Alonso de Barros (Madrid, 1587); *La Austriada*, de Juan Rufo (Madrid, 1584); *La Dragontea*, de Lope de Vega (Madrid, 1593); *Dirección de Secretarios*, per Gabriel Pérez de Barrio Angulo (Madrid, 1613); *Los Amantes de Teruel*, de Juan Yague Salas (Valencia, 1616); *Poesías*, de Diego Hurtado de Mendoza (Madrid, 1610); *Comentarios de la jornada de las islas de las Açores*, per Muquera de Figueroa (Madrid, 1596); *Relación de las justas celebradas en el convento de PP. Predicadores de Zaragoza en la canonización de San Jacinto*, per Jerónimo Martel (Zaragoza, 1597); *Compendio de las fiestas celebradas en España con motivo de la beatificación de la madre Teresa de Jesús*, per Fr. Diego de San José (Madrid, 1615), i altres com els romansos *Los celos*, *El desdén*, *Elicio*, *Galatea* i la oda *Al conde de Saldaña*.

Aquesta edició, com es llegeix en la portada, és la segona corresponent a la *Biblioteca de Autores Españoles;* la primera es publicà en 1846; però hem de dir que amb tot i tenir el mateix text una i altra, la d'ara té més pàgines que aquella. Vegi's en el núm. 661 la nostra opinió referent a aquesta edició.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 2044. a.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 118.

679 El Buscapié | by | Miguel de Cervantes; | with the illustrative notes | of Don Adolfo de Castro. | Translated from the spanish, | with a life of the Author, |

and some account of his works, | by Thomasina Ross. | London: | Richard Bentley, New Burlington Street. | 1849. [41-V

p. 200 × 124 mm. c. 131 × 72 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + XII pp. (la I i II corresponen a un gravat) + 235 pp., la següent s. n.; 1 retrat de Cervantes, dibuixat per Moreno i gravat per J. Brown. Relligadura en tela propia de l'edició. Al contraplà, etiqueta de la llibreria Sutton, Taunton. A la primera guarda, escrit a mà : «C. Winter».

Els preliminars d'aquest volum, són : Anuncis d'obres editades per la casa Bentley (2 ff. s. n.), Retrat d'En Cervantes amb la seva firma, dibuixat per En J. Moreno i gravat a l'acer per En J. Brown, Portada i Prefaci de la traductora, datat a Londres el 1.r de desembre de 1848 (pp. I-XII), Vida de Cervantes (pp. 1-98) i Portadella (1 f. s. n.).

El text d'*El Buscapié,* ocupa les pàgs. 99-148. Una portadella (pp. 149 i 150) separa el text de les notes, que van a la fi del volum (pp. 151-235).

Al verso de l'última pàgina numerada, s'hi troba la Llista de les errades a corretgir i el següent peu d'impremta : «W. Ostell, Printer, Hart-street, Bloomsbury-square; and Burlington | Mews, Regent street».

En la revista anglesa *Bentley's Miscellany* (agost i setembre de 1848) es donà a conèixer per primera volta *El Buscapié,* publicant la traducció de text i donant idea de les notes; la versió és obra de Miss Thomasina Ross.

680 The | 'Squib' | or | Searchfoot: | an unedited little work which Miguel de | Cervantes Saavedra wrote in defence | of the first part of the Quijote. | Published by | Don Adolfo de Castro, | at Cadiz, 1847. | Translated from the original spanish | by | a member of the University of Cambridge. | Cambridge: | J. Deighton. | London : John W. Parker. | Liverpool : Deighton and Laughton. | 1849. [41-IV

p. 177 × 110 mm. c. 139 × 76 mm. (8.º). XV pp., la següent en blanc s. n., + 79 pp., la següent en blanc s. n., + 24 pp. de catàleg. Tela, amb dorats al pla.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Pròleg del traductor, el que féu En Castro per a la primera edció (pp. I-XV), Portadella, les Aprovacions d'En Gutierre de Cetina i d'En Gracian Dantisco i el Prefaci de l'autor al lector (pp. 1-3).

El text d'*El Buscapié* ocupa les pp. 5-52, i tot seguit ve la carta d'En Mateo Aleman a Cervantes i unes quantes notes de les d'En Castro (pp. 53-79).

En el pròleg del traductor es diu que al veure que Miss Thomasina Ross no publicà íntegre el treball d'En Castro, el nou traductor es determinà a fer-ho, tenint com el tenía ja treslladat un bon xic abans que l'esmentada traductora; potser és veritat, però, si bé la data de Miss Ross és de 1.r desembre 1848 i la d'aquest de 27 setembre 1848, en el mes d'agost ja es publicava la traducció d'aquella en la *Bentley's Miscellany.*

681 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Novísima edicion clásica | ilustrada | con notas históricas gramaticales y críticas. | Segun las de la Academia Española, y sus individuos de número | Pellicer, Arrieta, Clemencin, y por F. Sales A. M. | aumentada con el | Buscapié | anotado | por Adolfo de Castro. | Grabados ejecutados por los mejores artistas españoles. | [Gravat.] | Madrid : | Imprenta y Libreria de Gaspar y Roig, editores, | calle del Príncipe núm. 4. | 1850. [45-VIII*

p. 257 × 170 mm. c. 203 × 116 mm. (4.º). XX pp. + 772 pp. + XXXIV pp. + 3 ff. s. n. + 84 pp.; 11 làms., dibuixades per Urrabieta, Vallejo; gravades per Antoni Roca, A. Martí, Cibera, Severini. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia dels editors, Llista de les abreviatures, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg i Versos-elogis de la primera part (pp. I-XX).

El text de la primera part comença en la pàg. 1, i va tot seguit fins a la 359; a continuació vénen els preliminars de la segona part, que són : Portadella, Tassa, Aprovacions i Privilegi de la primera edició corresponent a la segona part, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 361-371), seguint després el text de la segona part que comença en la pàg. 373 i va tot seguit fins a la 772.

En la pàg. 773 s'hi troba una portada, on s'hi llegeix : «Apéndice | al | Ingenioso hidalgo | Don Quijote de la Mancha. | Contiene : Observaciones críticas, | Vida de Miguel de Cervantes, | Composiciones de varios literatos españoles | en elogio | de autor tan celebérrimo, | y | El Buscapié».

Aquest «Apéndice» conté les *Observaciones* que féu N'Hartzenbusch al comentari d'En Clemencín; una *Vida de Cervantes* i les següents composicions poètiques : Un *soneto* d'En Miguel Agustín Príncipe; *Al príncipe de nuestros ingenios Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Rafael Gálvez i Amandi; *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Gregorio Romero Larrañaga; *A la estatua de Cervantes*, per En José Zorrilla; *En desagravio del célebre Sancho Panza*, per En Juan Martínez Villergas; *A Cervantes*, per En Teodoro Guerrero; *A Miguel de Cervantes*, per En R. de Satorres; *¡Cervantes!*, per En J. Heriberto García de Quevedo (pp. III-XXXIV). A continuació segueix la Taula de capítols del *Don Quijote* i de les làmines (3 ff. s. n.).

El Buscapié porta la següent portada : «Gaspar y Roig, editores. | El Buscapié | de Cervantes. | Con un discurso preliminar y notas de | Adolfo de Castro. | Obra corregida y aumentada en esta | tercera edicion». Al verso s'hi llegeixen les aprovacions del Dr. Gutierre de Cetina i Tomàs Gracian Dantisco; i a continuació, en les pàgines successives (III-XI), hi ha els següents preliminars: Pròleg al lector i el Discurs preliminar.

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

El text de l'obra d'En Castro, que així podem anomenar a *El Buscapié,* ocupa les pàgs. 13-28; seguint després les notes il·lustratives al text. Com es llegeix en la portadella, el seu autor corretgí algunes de les notes i fins en féu de noves. Potser la més important és la contestació a les refutacions que féu En Ticknor, en la *History of Spanish literature* (New York, 1849) de l'apòcrif llibre cervantí, però cal dir que el treball d'En Castro no és concloent; s'hi veu una defensa feta amb por.

Les il·lustracions artístiques que figuren en aquesta edició, són les mateixes que les que acompanyen el text de 1847, a excepció de les d'*El Buscapié,* que són noves.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12490. k. 9.).

682 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | traduit et annoté | Par Louis Viardot | vignettes de Tony Johannot | Tome ··· | Paris | Garnier Frères, Libraires-Éditeurs | 215 Palais-National, et Rue Richelieu, 10 | 1850. [40-I

p. 266 × 170 mm. c. 194 × 120 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 744 pp.; 2 làms., la segona de frontispici, dibuixades per Tony Johannot; gravades per Porret, Andrew, Best Leloir. Mitja pasta, formant joc amb el núm. 624 (París, Dubochet, 1840).

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), l'estudi d'En Viardot referent a la Vida i Obres d'En Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-57).

El text, que solament és el de la primera part, va de la pàg. 59 a la 740 (caps. 1-52), seguint la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris | Imprimé par J. Claye et C.º | Rue Saint-Benoit, 7».

Aquest volum, amb tot i tenir el mateix nombre de pàgines que el primer de l'edició feta a París en 1836 per Everat (núm. 585), no és exactament igual a ell, per quant hi ha moltes diferencies tipogràfiques entre un i altre. Vegi's l'observació feta en el núm. 624.

Aquesta edició no sabem figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 348.

683 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin | ornée de gravures | [Gravat.] |

Paris | Publié par Vialat et Cie | P.-H. Krabbe, Libraire-Éditeur | 12, Rue de Savoie | 1850. [36-VIII

p. 227 × 143 mm. c. 187 × 100 mm. (8.º). 3 ff. s. n. + 379 pp., la següent en blanc s. n. En aquest exemplar les dues fulles contenint el Prefaci de l'autor van relligades entre les pàgs. 378 i 379. 8 làms. per Th. Guerin, Lacoste, Pallet i Coussereau. Pasta vermella.

Els preliminars, corresponen a la Portada i el Pròleg de la primera part, traduït per En Florian (3 ff. s. n.).

El text (pp. 1-376) va repartit en vuit llibres, però solament conté la part cervantina. A la fi del volum s'hi troba la Taula, i al peu de l'última pàgina el següent peu d'impremta : «Lagny. — Imprimerie de Vialat et Cie».

Les il·lustracions són uns mals dibuixos gravats al boix.

Aquesta edició no la coneixem en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 347.

684 Florian | Don Quichotte | orné de 16 gravures sur acier | Tome ···. | Paris | Librairie de Victor Lecou | Rue Montmartre, 124 | 1850. [40-V

p. 165 × 104 mm. c. 103 × 57 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 222 pp. + 232 pp.; 8 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 227 pp., la següent en blanc s. n., + 216 pp.; 8 làms., gravades per Coupé, B. Roger, Sisco, Johannot, Leroux, Sixdeniers. Quatre toms en dos volums. Mitja pasta amb llom decorat.

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-14); els de la segona part, són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor i Pròleg de la segona part (pp. 1-8).

El text va repartit així : Cada dos toms comprenen una part de l'obra; la primera (pp. 15-222 i 1-230) comprèn els caps. 1-24 i 25-50; la segona (pp. 9-227 i 1-216), els 1-28 i 29-55. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, però en l'exemplar de la Col·lecció Bonsoms hi manca la corresponent a la segona part.

Al verso de la portadella s'hi troba el següent peu d'impremta : «Paris. — Imprimerie Schneider, rue d'Erfurth, 1».

Vegi's l'edició de París 1847 (núm. 665) amb la que coincideix en el nombre de volums, de pàgines i divisió de capítols. Podríem dir que és edició estereotipada de l'esmentada anteriorment, com ho demostren les moltes igualtats que hem observat acarant els dos exemplars de dites edicions : Volum I, p. 37, «Partie» la part superior de la *P* i de la *e* està trencada; cosa igual pot dir-se referent a la pàg. 187 del volum segón.

Les làmines que acompanyen aquesta edició són les d'En Westall.

No sabem que aquesta edició existeixi en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 349.

685 Der ſinnreiche Junker | Don Quixote | von der Mancha. | Von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Aus dem Spaniſchen | von | Adelbert Keller. | ··· Band. | Zweite Ausgabe, | Stuttgart. | Verlag der J. B. Metzler'ſchen Buchhandlung. | 1850. [42-II

p. 143 × 108 mm. c. 119 × 79 mm. (8.º). T. I : 1 f. s. n. + 284 pp. T. II : 1 f. s. n. + 296 pp. T. III : 299 pp., la següent en blanc s. n. (manquen les dues primeres), + 1 f. s. n. de taula. T. IV : 267 pp., la següent en blanc s. n. (manquen les dues primeres), + 1 f. s. n. de taula. T. V : 328 pp. (manquen les dues primeres). Relligats en dos volums : (I, II, III) i (IV, V). Relligadura en tela propia de l'edició, amb dorats i gofrats als lloms i plans.

Els preliminars del primer tom, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. 1-22); els dels següents, solament la Portada (pp. 3 i 4 en tots els toms, a excepció del segón, que és una fulla sense numerar).

Els cinc volums contenen les dues parts, repartides així : Volum primer (pp. 23-281), 24 capítols; segón (pp. 1-293), del 25 al 41; terç (pp. 5-299), 11 capítols de la primera part, i els 1-16 de la segona; quart (pp. 5-267), 26 capítols, o sigui 17-42, i cinquè (pp. 5-325), del 43 al 74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

És la segona edició de la traducció feta per En Keller; la primera és de 1839 (núm. 616). En Rius (I, 761) escriu «copia exacta de la primera» i nosaltres, apoiant-nos en aquesta afirmació d'En Rius, direm que és estereotipada de l'esmentada per ell.

Aquesta edició figura en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 183.). La portada, reproduïda en la *Iconografía*, 519.

686 Geschenk | aan de gelukkige bezitters of lezers | der opregte | oud-hollandsche vertaling | van | Cervantes geschiedenis van Don Quichot | door L. V. B.... | in de jaren 1696, 1699 en anderen uitgegeven | zonder de Voorreden en Opdragtverzen | van den Spaanschen Schrijver. | Proeve van eene kleine Bijdrage tot | de Beöefening der spaansche let- | terkunde in Nederland. | Door | Mr. R. T. Guyot. | Gedrukt te Groningen, bij | P. W. van Heijningen Bosch. | 1850 | (Niet in den Handel.) [42-I X. c. 4

p. 162 × 100 mm. c. 140 × 78 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 40 pp.

Els preliminars, corresponen a la Portada (1 f. s. n.). Al verso s'hi troben dues cites, una d'En Juan Pablo Bonet i una altra signada per L. V. B., inicials que corresponen a Lambert van den Bosch, traductor del *Don Quijote* en llengua holandesa. Vegi's núm. 88.

El text (pp. 1-40) comprèn una Introducció firmada per R. T. Guyot a Groningen en 1850, segueix una carta d'En L. V. B. a En L. W te G., datada a Amsterdam en 1696, enviant-li els manuscrits d'una part dels preliminars del *Don Quijote*, com són el Pròleg i Versos-elogis de la primera part, més el d'En Tiquitoc, que es troba al final d'aquesta i el Pròleg de la segona part; la qual cosa manca en la traducció holandesa abans esmentada. A continuació, En R. T. Guyot dóna a conèixer una nova versió dels dos pròlegs; aquesta és deguda a ell, i es compendrà que és millor aquesta última que la primera.

En Rius (I, 803) s'admira de què els preliminars traduïts per En Lambert van den Bosch quedessin inèdits un segle i mig. Això no ha d'estranyar en cap manera. La primera edició del text amb aquesta traducció, fou en 1657, i els següents editors es cuidaren de copiar solament el text; res els hi feia la manca de Dedicatories, Pròlegs i Versos.

687 Don Quichotte, | A'Híres Manchai Lovag. | Spanyol eredeti mü Cervantestöl. | Florian után franciából magyarra fordította | Horváth György, | H. Mérnök. | ··· Rész. | Kecskeméten, | Szilády Károly Betüivel és Költségén. | 1850. [41-IV

p. 161 × 119 mm. c. 123 × 87 mm. (8.º). Vol. I : VII pp., la següent en blanc s. n., + 307 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. II [···| Kecskeméten, | Nyomatott Kiadó-Tulajdonos Szilády Károlynál. | 1853.] : 2 ff. s. n. + 314 pp. + 1 f. s. n.; 8 làms. Mig xagrí marró, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Advertencia del traductor i breu Vida de Cervantes (pp. I-VII); els del segón, Portada i Pròleg de Cervantes molt abreviat (2 ff. s. n.).

El text és fet tenint a la vista la traducció d'En Florian; el volum primer (pp. 1-307) conté la primera part, repartida en cinquanta capítols; i el segón (p. 1-314), la segona, en cinquanta cinc. A la fi del segón volum s'hi troba el Pròleg que féu En Florian per a la segona part.

Aquesta edició hongresa del *Don Quijote* no és la primera que es féu en dita llengua, per quant En Rius (I, 840) n'esmenta una d'impresa a Pest per En Heckenart, en 1813, i En Fitzmaurice-Kelly n'assenyala una altra de 1848 *(The Life*, p. 349).

Aquesta edició conté algunes grolleres copies d'uns quants dibuixos d'En Tony Johannot.

N'hi ha exemplars en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 581.

688 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Novisima Edicion clasica | ilustrada | con notas históricas, gramaticales y críticas. | Segun las de la Academia Española, y sus individuos de número | Pellicer, Arrieta, Clemencin, y por F. Sales A. M. | Aumentada con el | Buscapié | Anotado | por Adolfo de Castro. | Grabados ejecutados por los mejores artistas españoles. | [Gravat.] | Madrid : | Imprenta y Libreria de Gaspar y Roig, Editores, | calle del Príncipe núm. 4. | 1851. [40-II

p. 258 × 170 mm. c. 202 × 116 mm. (4.º). XX pp. + 772 pp. + XXXIV pp. + 3 ff. s. n. de taula + 84 pp.; 11 làms., dibuixades per Urrabieta, Vallejo; gravades per Antonio Roca, A. Martí, Cibera, Severini. Gravats intercalats en el text. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia dels editors, Abreviatures, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XX).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 359; en la pàg. 361 s'hi troba la Portadella de la segona part; en les pàgs. 363-366 hi ha la Tassa, Aprovacions i Privilegi corresponents a l'edició de 1615, segueix la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part que ocupen les pàgs. 367-371, i en la 373 comença el text d'aquesta, que va tot seguit fins la 772.

En la portada s'hi llegeix que aquesta edició comprèn el *Don Quijote* i el *Buscapié*, però no s'indica que l'acompanyarà un «Apéndice | al | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha». Aquest apèndix (pp. I-XXXIV) comprèn : *Observaciones del Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch al comentario del Quijote por D. Diego Clemencín*, *Vida de Cervantes*, i les següents poesíes : un *Soneto* d'En Miguel Agustín Príncipe; *Al príncipe de nuestros ingenios Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Rafael Gálvez i Amandi; *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Gregorio Romero Larrañaga; *A la estatua de Cervantes*, per En José Zorrilla; *En desagravio del célebre Sancho Panza*, per En Juan Martínez Villergas; *La luz del Genio (A Cervantes)*, per En Teodoro Guerrero; *A Miguel de Cervantes*, per En R. de Satorres, i *A Cervantes*, per En J. Heriberto García de Quevedo.

A continuació segueix la Taula de capítols i de làmines (3 ff. s. n.).

Amb numeració nova comença *El Buscapié*, amb la següent portada: «Gaspar y Roig, editores. | El Buscapié | de Cervantes. | Con un discurso preliminar y notas de | Adolfo de Castro. | Obra corregida y aumentada en esta | tercera edición». Al verso de la portada s'hi troben les Aprovacions d'En Gutierre de Cetina i Gracian Dantisco, amb data, respectivament, de 27 de juny i 6

d'agost de 1605, segueix després el Pròleg al lector i el discurs preliminar de N'Adolf de Castro (pp. I-XI).

El text comprèn de la pàg. 13 fins a la 28; de la pàg. 29 fins a la 84 s'hi troben les Notes.

Edició exactament igual a la impresa l'any anterior.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, C. 60. w. 5.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 119.

689 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin | ornée de gravures | [Gravat.] | Paris | Publié par Vialat et Cie | P.-H. Krabbe, Libraire-Éditeur | 12, Rue de Savoie | 1851. [40-III

p. 238 × 150 mm. c. 188 × 100 mm. (8.º). 4 ff. s. n. + 379 pp., la següent en blanc s. n.; 8 làms., dibuixades per Th. Guerin, Coussereau; gravades per Lacoste ainé, Pollet. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada i el Pròleg de la primera part traduït per En Florian (3 ff. s. n.).

El text (pp. 1-376) va repartit en vuit llibres. A la fi del volum (pp. 377-379) s'hi troba la Taula, amb el sumari de cada un dels vuit llibres que comprèn l'obra.

Al peu de l'última pàgina hi ha el següent peu d'impremta : «Lagny. — Imprimerie de Vialat et Cie».

Aquesta edició és exactament igual a la núm. 683, més ben dit, al nostre entendre es tracta d'exemplars de la mateixa amb portades noves.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 350.

690 Don Quichotte | de la Manche | traduit de l'espagnol | par | Florian, | de l'Academie Française, de celles de Madrid, Florence etc. | Für den Schul- und Privat-Gebrauch bearbeitet und mit | grammatischen Bemerkungen | und | einem Wörterbuche | herausgegeben | von | Dr. Ed. Hoche, | Subrector am Königl. Gymnasium zu Zeitz. | Zweite Auflage. | Leipzig, | Verlag von Ernst Fleischer. | 1851. [41-I

p. 180 × 114 mm. c. 154 × 90 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 280 pp. Cartronet.

Els preliminars, són : Portada i Llista d'abreviatures (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-232) comprèn la traducció d'En Florian, però amb moltes

supressions. Des de la pàg. 233 a la 280 s'hi troba el Diccionari francès-alemany fet pel Dr. Hoche.

Al peu de moltes pàgines hi ha notes aclaratories al text, que fan referencia a paraules i frases.

No coneixem cap exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 351.

691 L'Ingegnoso Idalgo | Don Chisciotte | della Mancia | di | Michele Cervantes di Saavedra | tradotto | da Bartolomeo Gamba | edizione napoletana sull'ultima di Milano. | Volume ···. | Napoli | 1851. [41-IV

p. 175 × 107 mm. c. 133 × 77 mm. (12.º). Vol. I : 260 pp. Vol. II : 312 pp. Vol. III : 292 pp. (numerat equivocadament 204). Vol. IV : 309 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. Mitja pasta; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Advertencia que ve a esser una breu biografía d'En Cervantes i Pròleg de la primera part (pp. 1-17); els del segón i quart, solament la Portada (pp. 1 i 2) i els del tercer, Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-7).

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 19-258, caps. 1-25 i pp. 3-310, caps. 1-27), i els de la segona, els dos últims (pp. 9-289, caps. 1-34 i pp. 3-305, caps. 1-40). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i en l'últim, ademés d'això, hi ha la conformitat d'En Vicens Taglialatela reconeixent que aquesta edició és copia de la de Milà, 1850.

Al verso de les portades dels tres primers volums s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tipografía Ranucci».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 547.

692 O | D. Quixote | da infancia. | Aventuras de D. Quixote | Compendiadas | para uso dos meninos. | Tomo ···. | Paris, | na Typographia de Pillet fils ainé, | Rua de Grands-Augustins, n. 7. | 1851. [44-I

p. 139 × 84 mm. c. 104 × 56 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). T. I : 179 pp., la següent en blanc s. n. T. II : 143 pp., la següent en blanc s. n. Dos toms relligats en un volum. Mitja pasta. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars de cada volum, són la Portadella i Portada (pp. 1-4). El text del volum primer (pp. 5-179) comprèn vuit capítols, i el del segón

(pp. 5-128), dotze; cal advertir que la numeració d'aquests, corresponent als dos volums, és correlativa. A la fi del volum segón s'hi troba la Taula de capítols de tota l'obra i Catàleg de llibres.

El text és molt abreviat; per a donar idea de com s'ha fet l'arranjament, bastarà dir que els deu primers capítols corresponen als cinquanta dos de la primera part.

No sabem figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

693 Cartas | dirigidas | desde el otro mundo | á | D. Bartolo Gallardete | por | Lupianejo Zapatilla, | con mas | el proceso fulminado por este caballero contra aquel iracundo | filólogo. | [Gravat.] | Madrid : | Imprenta del Semanario Pintoresco y de la Ilustracion á cargo de | Alhambra, Jacometrezo 26. | 1851. [41-VIII. c. 20

p. 217 × 147 mm. c. 158 × 95 mm. (8.º). 23 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars corresponen a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-23) és tot ell una punyent sàtira endreçada a En Gallardo. Les cartes figuren com escrites en La Laguna Estigia en abril i maig de 1851. Des de la pàg. 16 s'hi llegeix un «Proceso fulminado contra D. Bartolo Gallardete por D. Antonio Lupian Zapata». A la fi, en nota, sembla anunciar-se la *Vida y milagros de D. Bartolo Gallardete.*

Aquestes cartes es publicaren en *La Moda,* diari de Cádiz, i més tard en *Las Novedades.* L'autor d'elles és el mateix autor d'*El Buscapié;* per això es defensa fins arribar a l'insult.

694 El Buscapié | del | Buscaruido | de Don Adolfo de Castro. | Crítico-crítica | Por el Bachiller Bo-vaina. | Làdreme el perro, y no me muerda. | Valencia : | Imprenta de D. Mariano de Cabrerizo. | 1851. [42-IX. c. 3

p. 197 × 128 mm. c. 148 × 80 mm. (4.º). 40 pp.

Els preliminars comprenen la Portada i una introducció, sense títol, firmada pel Batxiller Bo-vaina (pp. 1-4).

El text (pp. 5-40) és un al·legat a favor d'En Gallardo i d'altres literats que digueren que *El Buscapié* no era obra d'En Cervantes sinó de N'Adolf de Castro.

Es veu que tant N'Ildefonso Martínez i Hernández, autor d'*El Buscapié del Buscaruido,* com En Gallardo, estaven en correspondencia, per quant al final diu el primer que «él (referint-se a En Gallardo) dará su correspondiente *Zapatazo a Zapatilla*», i casualment aquest fou el títol de l'opuscle d'En Gallardo.

695 Zapatazo | a | Zapatilla, | i á su falso Buscapié | un puntillazo : | por | D. B. J. Gallardo. | Madrid : | Imprenta de la Viuda de Burgos, | calle de Toledo, número 42. | 1851. [42-I X. c. 3

p. 191 × 125 mm. c. 132 × 77 mm. (8.º). 88 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 1-88) comença amb un article endreçat als redactors de *La Ilustración,* insultant a En Lupianejo Zapatilla per haver-li dirigit una «Epístola del otro mundo». Segueix després «El Buscapié. | Rasgos volantes, escritos a varios de mis | amigos, sobre el qe ha publicado, | como de Zervantes, | Don Adolfo de Castro»; això és una carta dirigida a En D. Del-monte retornant-li un plec d'*El Buscapié* d'En Castro i dient-li el seu parer, i altres cartes endreçades a Tomás Muñoz, Pascual Gayangos, Tomás de Sancha i altres. La segona part és una postdata, posada a una carta d'En Gallardo dirigida a En Del-monte; aquest últim escrit fou causa de la forta antipatía que hi hagué entre un i altre escriptor.

696 D. Severino Magriço, | ou o | Dom Quichote | Portuguez. | Tomo ···. | Paris, | na Typographia de Pillet Fils ainé, | Rua de Grands-Augustins, n. 7. | 1851. [44-I

p. 139 × 84 mm. c. 104 × 56 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). T. I : 192 pp. T. II : 203 pp., la següent en blanc s. n. Dos toms relligats en un volum. Mitja pasta. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text del volum primer (pp. 5-192) va repartit en dotze capítols, i el del segón (pp. 5-194), en tretze, formant-ne l'obra un total de vint-i-cinc. A la fi del volum segón s'hi troba un Catàleg de llibres portuguesos.

Aquesta obra, com ho indica el seu títol, és una imitació del llibre d'En Cervantes. Es tracta d'un «fidalgo infatuadisimo de la sua prosapia», solter, amb bon passament que li havíen deixat els seus pares, «cuya idade frizava com os quarenta annos», tenint al seu servei un criat i una cuinera. Les aficions de D. Severino Magriço foren les lectures d'obres com les *Decades* d'En Barros, les *Peregrinaciones* d'En Fernando Méndez Pinto, o la crònica d'En Palmerí d'Anglaterra i altres obres per l'estil, concebint a la fi la mateixa idea que D. Quixot de la Manxa, ço és, anar-se'n pel món «ajudando os fracos, castigando os tyrannos, soccorrendo casadas, viuvas e donzellas», i amb aquest pensament, després d'haver comunicat el seu projecte a En Garcez Palha, que en la novel·la representa el paper del capellà Pero Pérez, abandona sa casa acompanyat del seu criat; i cavalcant l'Almiranta, se'n va pel món disposat, com diu el prota-

gonista, a «arremedar as façanhas dos meus gloriosos antepassados, e tambem as desses heroes portuguezes, que cançarâo a trombeta da Fama, nas quatro partidas do mundo».

697 El Ingenioso Hidalgo | D. Quijote | de la Mancha, | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Obra adornada con muchas laminas, | y publicada | Por Simon Blanquel. | Tomo ···. | Mexico. | Imprenta de la Voz de la Religion, | Calle de S. Juan de Letran N.º 3. | 1852. [41-IV

p. 164 × 114 mm. c. 138 × 84 mm. (8.º). Vol. I : XII pp. + 386 pp., manquen les pàgs. 197-212; 16 làms. Vol. II [··· | 1853.] : IX pp., la següent en blanc s. n., + 576 pp. + 1 f. s. n. de taula de les làmines. 27 làms., mal col·locades en aquest exemplar. Mitja pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part (pp. I-XII) i Versos (pp. 1-7); els del segón, Portada i Pròleg (pp. I-IX).

El text de la primera part (pp. 9-382), conté quaranta set capítols i setanta quatre el de la segona (pp. 1-570). En la primera part no hi figuren ni la novel·la d'*El curioso impertinente* ni la del *Capitán cautivo*, però es troben a la fi de l'obra (pp. 491-570). A la fi de cada volum hi ha la Taula de capítols.

En Rius (I, 121), seguint la nota que li donà En López Fabra, posa que aquesta edició fou impresa per la «Imprenta Real», i trobem justa l'observació que esmenta d'En Menéndez i Pelayo a l'escriure que «esta edición existirá, sin duda; pero siendo de Méjico y de 1852, no se comprende que haya sido estampada en ninguna imprenta Real».

Les làmines que figuren en aquesta edició no estàn en ordre en l'exemplar d'En Bonsoms.

No coneixem exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 121.

698 Leben und Thaten | des fcharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra | überfetzt | von | Ludwig Tieck. | ··· Band. | Dritte verbefferte Auflage. | Berlin. | Verlag von A. Hofmann & Comp. | 1852. [41-IV

p. 162 × 114 mm. c. 123 × 81 mm. (8.º). Vol. I : XXXIV pp. + 571 pp., la següent s. n. Vol. II [···| 1853.] : XVI pp. + 623 pp., la següent s. n. Mig xagrí marró, amb puntes; tall superior daurat (Vives).

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part, Versos, Portadella i

Taula de capítols (pp. I-XXXIV); els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i Taula (pp. I-XVI) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit així : Cada volum comprèn una part de l'obra; el primer (pp. 1-571), conté els cinquanta dos capítols de la primera part, repartits en cinc llibres (caps. 8 + 6 + 17 + 10 + 11); i el segón (pp. 3-623), els setanta quatre de la segona, en els llibres 6-11 (caps. 7 + 10 + 16 + 19 + 13 + 9).

Al verso de l'última pàgina numerada de cada volum hi ha el següent peu d'impremta : «Leipzig. | Druck von Giesecke & Devrient».

Féu observar En Rius (I, 762) que amb tot i llegir-se en la portada «Dritte verbefferte Auflage» deu esser «vierte», per quant les edicions amb la traducció d'En Tieck són quatre i no tres; a tot això podem dir nosaltres que les reproduccions del text d'En Tieck són més, com es pot veure en els núms. 389, 441, 461 i 537; ço que hi ha és que el núm. 461 no és impressió berlinesa, sinó feta a Viena, i les altres sí, i com el model de l'edició que ara descrivim fou la número 537 i en la portada d'aquesta s'hi llegeix «tercera edició», ho copiaren tot sense canviar el número.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 184.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 520.

699 Novelas | Ejemplares | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Málaga. | Imp. del Avisador Malagueño, | calle del Marques, núm. 12. | 1852. [37-VI

p. 144 × 97 mm. c. 115 × 72 mm. (4.º). T. I : X pp. + 298 pp.; 2 làms. T. II : 326 pp.; 2 làms. Els dos toms, relligats en un volum. Al final del volum hi ha una pàgina d'índex manuscrit, comprenent les novel·les dels dos toms. Relligadura en mig marroquí de Llevant marró.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-X); els del segón, Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 1-298), conté : *La Gitanilla*, p. 1; *El Amante liberal*, p. 81; *Rinconete y Cortadillo*, p. 142; *La Española inglesa*, p. 188; *El Licenciado Vidriera*, p. 241, i *La Fuerza de la sangre*, p. 273. El volum segón (pp. 5-326), *El Zeloso Estremeño*, p. 5; *La Ilustre fregona*, p. 50; *Las dos Doncellas*, p. 117; *La Sra. Cornelia*, p. 166; *El Casamiento engañoso*, p. 213, i el *Coloquio de los perros*, p. 229; seguint després el text de *La Tía fingida*, que comença en la p. 306.

Al nostre entendre a l'exemplar d'aquesta Col·lecció hi manca l'índex o taula, el qual, probablement, aniría a la fi del volum segón. Diem això, per quant el full 41 solament té dues pàgines i és manuscrit en el nostre exemplar.

Les làmines litografiades que acompanyen a aquesta edició, són mal dibuixades i pitjor executades.

No coneixem exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres) ni Bibliothèque Nationale (París).

700 Facsimile | de la | partida de bautismo | de | Miguel de Cervantes Saavedra, | de su firma y la de su muger | D.ª Catalina de Palacios y Salazar. | Por | D. Jose Velasco Dueñas. | Madrid. | 1852. [Portada litografiada.] [36-X. c. 1

p. 277 × 193 mm. c. 223 × 140 mm. 2 facsímils.

El contingut és la fe de baptisme de 9 d'octubre de 1547, conservada a la Parroquia de Santa María d'Alcalà d'Henares i els facsímils de les firmes de Cervantes i la seva muller trets de la carta dotal existent en l'Ajuntament d'Esquivias.

701 Les | Deux Don Quichotte | Étude critique | sur l'œuvre de Fernandès Avellaneda | faisant suite | a la Ire Partie du Don Quichotte de Cervantès | par | A. Germond de Lavigne | Traducteur de la Celestine de Rojas et du Tacaño | de Quevedo | Paris | Didier, Libraire-Éditeur, | 35, quai des Grands-Augustins. | Novembre 1852. [41-VIII. c. 20

p. 222 × 140 mm. c. 144 × 82 mm. (8.º). 62 pp. + 1 f. s. n. A la coberta, dedicatoria manuscrita a Mr. Jules Janin.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-62) està dedicat a estudiar el llibre d'En Cervantes i el d'En Fernández de Avellaneda. En l'última pàgina, que està sense numerar, s'hi troba una nota bibliogràfica de les edicions d'aquest últim.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — Imprimerie Bonaventure et Ducessois, | 55, quai des Grands-Augustins».

En Germond de Lavigne, opina que l'autor del segón *Don Quijote* no féu cap cosa fora de raó, car la literatura castellana dóna moltes mostres de continuacions semblants i els autors de *La Celestina*, del *Lazarillo de Tormes* i *Guzmán d'Alfarache*, entre altres, al deixar ses obres sense acabar no s'enfadaren al saber que hi havía qui les havía continuades. Fins aquell vers de l'*Orlando*, que es llegeix en el final de la primera part del Don Quixot,

«Forse altri canterá con miglior plettro»

sembla que espera que un altre continuarà l'obra per ell començada. Esmenta les suposicions que s'han fet referents a qui pot esser En Fernández de Avella-

neda, no arribant a cap conclusió, si bé creu que aquest pogué esser En Bartolomé Leonardo de Argensola. Glosa l'aprovació de N'Agustín Montiano i Luyando, publicada en el pseudo Quixot, edició de Madrid 1732 (núm. 188). Analitza el llibre, trobant-lo superior en argument i estil al d'En Cervantes. L'estudi d'En Germond de Lavigne és un continuat elogi al llibre d'En Fernández de Avellaneda i una forta censura pel d'En Cervantes.

702 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva edicion | ilustrada con las notas de Pellicer, y adornada con láminas finas, | bajo la direccion | de Don Francisco Bonosio Piferrer. | Tomo ···. | Madrid : | en casa del editor, calle de Preciados, núm. 68. | 1853. [39-VI

p. 212 × 139 mm. c. 160 × 95 mm. (4.º). T. I : 1 f. s. n. + XX pp. + 271 pp., la següent s. n. d'índex; 6 làms. T. II : 1 f. s. n. + 288 pp.; 6 làms., la primera de frontispici. T. III [···| 1854.] : 1 f. s. n. + VII pp., la següent en blanc s. n., + 348 pp.; 7 làms., la primera de frontispici. T. IV : 1 f. s. n. + 304 pp.; 8 làms., dibuixades per A. Navarro, Raf. Ximeno, Monnet, P. Camaron, J. Camaron, Paret; gravades per Moreno Texada, Pre. Duflos. Quatre toms, relligats en dos volums. Pasta.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada (1 f. s. n.), Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XX); els del segón i quart, solament la portada (1 f. s. n.); el terç, Portada (1 f. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-VII).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums, comprenen la primera part (pp. 1-271, caps. 1-27 i pp. 1-286, caps. 28-52), i els dos següents, la segona (pp. 1-346, caps. 1-39 i pp. 1-296, caps. 40-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula, però en l'últim, abans d'aquesta hi ha una breu biografía d'En Cervantes (pp. 297-302).

Al verso de la portada del vol. I s'hi llegeix : «Madrid. | Imprenta de Don José Repullés. | Calle del Nuncio, 19, pral. | 1853».

Aquesta edició sembla feta tenint per model la d'En Pellicer (núm. 378). Ja es diu en la portada que les notes són les que féu l'esmentat cervantista, però no es diu que les làmines siguin les mateixes que figuren en la dita edició.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 122.

703 Don Quixote | de la Mancha. | Translated | from the spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra. | London : | Henry G. Bohn, 4 & 5, York Street, Covent Garden. | 1853. [41-III

p. 240 × 154 mm. c. 202 × 118 mm. (8.º). VIII pp. + 507 pp., la següent en blanc s. n., tot el text a dues columnes; 49 làms., les dues primeres de frontispici, dibuixades per J. Gilbert, Tony Johannot, P. Soyer; gravades per Folkard, C. Armstrong, J. Walmsley, Lacoste, Andrew Best Leloir, Porret, Rasibert, Blauer, Brevière, Verdeil, Rambert, A. Pollet i altres. Tela, amb gravats al·lusius als plans.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Taula (pp. I-VIII), Advertencia de l'editor, Vida de Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. 1-27).

El text de la primera part va de la pàg. 29 a la 246; i el de la segona, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, de la 247 a la 507.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «R. Clay, printer, Bread Street Hill». Els frontispicis són els que dibuixà En Gilbert per a l'edició de 1841.

L'escriure En Rius (I, 691) que aquesta edició és «copia a plana y renglón de la publicada por el mismo editor en 1842», ens ha fet acarar un i altre exemplar; i hem de dir que va sofrir una equivocació, per quant l'editada per En Bohn a Londres en 1842 consta de dos volums, i el text va a ratlla seguida, essent així que la present té un sol volum i el text va a dues columnes. Al nostre entendre aquesta edició de 1853 és copia de la impresa a Londres per En Bensley i editada per En Daly l'esmentat any de 1842; tenen, una i altra, el mateix nombre de pàgines, les làmines són iguals, la distribució tipogràfica la mateixa; diem això últim després d'haver-ne acarat algunes pàgines, però l'edició d'En Bohn, de 1847 (núm. 664), es troba en les mateixes circumstancies que la que ara descrivim, i el veure al verso de la portada el nom de l'impressor En R. Clay, ens fa dir que l'edició de 1853 és copia de la de 1847 (núm. 664), això si no és edició estereotipada.

Encara que en la portada no hi figuri el nom del traductor, se segueix el text de Miss Smirke.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 458.

704 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | traduit et annoté | par Louis Viardot | vignettes de Tony Johannot. | [Gravat.] | Paris | Victor Lecou, Libraire-Éditeur | 10, Rue du Bouloi | MDCCCLIII. [42-I X

p. 273 × 187 mm. c. 208 × 121 mm. (4.º). 2 ff. s. n., la primera de frontispici, + XIX pp. a dues columnes, la següent en blanc s. n., + 840 pp., les tres darreres de taula a dues columnes. Gravats intercalats en el text (Brevière). Mig marroquí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.),

la Vida d'En Cervantes i Estudi de les seves obres (pp. I-XIX) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-6).

El text va de la pàg. 7 a la 837; però el de la primera part arriba solament fins la 400, ocupant les tres següents el Pròleg de la segona part; de la pàg. 404 a la 837 s'hi troba el text d'aquesta. A la fi del volum hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Paris, Typographie de Plon frères, | Imprimeurs de l'Empereur, | 36, rue de Vaugirard».

En Rius (I, 569) escriu que aquesta edició «va ajustada a la edición de Dubochet del año 1845», i al nostre entendre és molt probable que la idea dels editors fou el fer una edició del *Don Quichotte* amb la traducció d'En Viardot i els dibuixos d'En Tony Johannot, però en un sol volum.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 353.

705 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | par | Michel Cervantes | Traduite sur le texte original et d'après les traductions comparées | de Oudin et Rosset, Filleau de Saint-Martin, Bouchon- | Dubournial, Delaunay et L. Viardot | par F. de Brotonne, | Conservateur de la Bibliothèque de Sainte-Geneviève. | Illustrée de jolies gravures en taille-douce. | ··· | [Gravat.] | Paris | Didier, Libraire-Éditeur | 35, quai des Augustins. | 1853. [38-VI

p. 177 × 110 mm. c. 147 × 84 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 2 ff. s. n. + XLIV pp. + 458 pp.; 7 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 495 pp., la següent en blanc s. n.; 9 làms., dibuixades per Charlet, F. Courtin; gravades per Frilley, A. Dutillois, Goulu, Lefevre, Gaitte, Tavernier, Lietaut i altres. Mitja pasta.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia del traductor, Elogi d'En Cervantes fet per En Mor de Fuentes (pp. I-XLIV) i Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part del llibre d'En Cervantes; el primer (pp. 8-453), els cinquanta dos capítols de la primera part; i el segón (pp. 7-490), els setanta quatre de la segona. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En Rius (I, 567) diu que els exemplars contenen 13 làmines : 10 d'En Charlet i 3 d'En Courtin; el d'En Bonsoms en té 16 : 9 dibuixades per En Charlet i 7 per En Courtin.

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris. — Imprimerie Bonaventure et Ducessois, 55, quai des Augustins».

No sabem que hi hagin exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cer-

vàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 354.

706 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche | par | Cervantès Saavedra | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Rue Pierre-Sarrazin, n.º 14 | 1853. [41-VI

p. 169 × 105 mm. c. 135 × 77 mm. (8.º). 1 f. s. n. + III pp., la següent en blanc s. n., + 312 pp. Pasta de l'època; plans gofrats.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada (1 f. s. n.) i Advertencia (pp. I-III).

El text (pp. 1-309) comprèn la primera i segona part, si bé molt abreviades, ja que tota l'obra està resumida en vint-i-vuit capítols. A la fi del volum s'hi troba l'Índex.

Al peu de l'última pàgina s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Imprimerie de Ch. Lahure (ancienne maison Crapelet) | rue de Vaugirard, 9, près de l'Odéon».

En l'«Avertissement» s'hi llegeix «que le *Don Quichotte* que nous publions n'est ni un résumé ni un extrait», que solament vol ser obra instructiva per als joves lectors, als quals va destinada l'edició, i acaba dient que «nous nous sommes servi de traductions anciennes, en les corrigeant l'une par l'autre, et en faisant disparaître les locutions vieillies».

Aquesta edició és il·lustrada amb gravats al boix, dibuixats per En Pouget i gravats per En Forest.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 160.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21834). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 355.

707 Historia | de | D. Quixote de la Mancha | por | Miguel Cervantes de Savedra. | Edicção enriquecida com gravuras. | [Gravat.] | Lisboa — Typographia Universal. — 1853. [39-VI

p. 206 × 152 mm. c. 183 × 124 mm. (8.º). 579 pp., la següent en blanc s. n., a dues columnes. Pasta.

Els preliminars d'aquest volum, són solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-579) va repartit així : La primera part ocupa les pàgs. 3-284; i la segona, de la pàg. 285 a la 579.

Segueix la traducció corresponent a l'edició de Lisboa, 1794, i com en ella, els versos són en sa llengua original.

Els dibuixos que il·lustren el llibre són els d'En Tony-Johannot, però s'ha de dir que han estat pèssimament gravats.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 574.

708 Novelas escogidas | de las Ejemplares | de Miguel de Cervantes Saavedra. | Toledo. | Imprenta de Severiano Lopez Fando. | 1853. [35-V

p. 151 × 113 mm. c. 122 × 84 mm. (8.º). VII pp., la següent en blanc s. n., + 784 pp., la primera d'índex, + 1 f. d'índex. L'obra es degué entregar en dos volums, a pesar de què la paginació és una sola. El volum I es tancava en la pàg. 368 amb *Las dos doncellas*, segons es desprèn de l'*Indice del tomo I*, que va després del pròleg. El volum II, començava a la pàg. 369 amb *La señora Cornelia*, i l'índex corresponent va a la fi. Mig xagrí vermell.

Les fulles preliminars, corresponen a la Portada, el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-VII) i Taula (pp. 1 i 2).

L'ordre de les novel·les, és el següent : *Rinconete y Cortadillo*, p. 3-55, *La Española Inglesa*, p. 56-116; *La Fuerza de la Sangre*, p. 117-145; *El Celoso extremeño*, p. 146-197; *El Licenciado Vidriera*, p. 198-234; *La Ilustre Fregona*, p. 235-312; *Las dos doncellas*, p. 313-368; *La Señora Cornelia*, p. 369-422; *El Casamiento Engañoso* junt amb el *Coloquio de los perros*, p. 423-530; *La Tía fingida*, p. 531-554; *El Amante Liberal*, p. 555-625; *La Gitanilla*, p. 626-720, i *El Cautivo*, p. 721-784.

Com s'ha fet observar abans, sembla que l'obra havía de tenir dos volums i així ho indiquen les taules, però la paginació i les signatures són correlatives.

No coneixem aquesta edició en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

709 La | Bohémienne de Madrid | par | Cervantès Saavedra | Traduction | de Louis Viardot | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Rue Pierre-Sarrazin, n.º 14 | 1853. [41-IV

p. 168 × 102 mm. c. 135 × 76 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + VI pp. + 107 pp., la següent en blanc s. n., + 8 pp. de catàleg de llibres. Mig marroquí verd.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i el Prefaci fet pel traductor (pp. I-VI).

El text va de la pàg. 1 a la 107.

En la portadella s'hi llegeix : «Bibliothèque | des chemins de fer | Quatrième série | Litteratures anciennes et étrangères», i al verso de la mateixa : «Impri-

merie de Ch. Lahure (ancienne maison Crapelet) | rue de Vaugirard, 9, près de l'Odéon».

En el catàleg de la fi del volum s'indica el preu, que era de o'75 francs, N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21635).

710 Costanza | ou | l'Illustre Servante | par | Cervantès Saavedra | Traduction | de Louis Viardot | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Rue Pierre-Sarrazin, n.º 14 | 1853. [41-IV

p. 168 × 102 mm. c. 135 × 76 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 92 pp. Relligat amb *La Bohémienne de Madrid.* (Núm. 709).

Els preliminars, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text conté les pàgs. 1-92.

En la portadella s'hi llegeix : «Bibliothèque | des chemins de fer | Quatrième série | Litteratures anciennes et étrangères», i al verso : «Imprimerie de Ch. Lahure (ancienne maison Crapelet) | rue de Vaugirard, 9, près de l'Odeon».

En Rius (I, 915), del número anterior i aquest en fa un de sol. Com que eren opuscles que es veníen per separat, continuem el criteri seguit anteriorment, com férem al tractar de les novel·les impreses a París en 1775 i següents (núms. 287, 291, 292, 293, 298, 299, 300, etc.).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 388.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 21640).

711 El Curioso impertinente, | Novela de Cervantes, | reducida á drama en 4 actos y en verso, | por | D. Adelardo Lopez de Ayala | y | D. Antonio Hurtado. | [Gravat.] | N.º 218. | Madrid. | Imprenta á cargo de C. Gonzalez : calle del Rubio núm. 14. | 1853. **[41-VIII. c. 20**

p. 204 × 130 mm. c. 150 × 78 mm. (8.º). 99 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, Dedicatoria a l'Excma. Sra. Marquesa Vda. de Castelldosrius, Nota del Registre de propietat intel·lectual i Repartiment (pp. 1-6). Forma part de la biblioteca teatral de *La España dramática,* que publicava el *Círculo Literario Comercial.*

El text (pp. 7-99) va repartit en quatre actes, que comprenen vuit, quinze, divuit i disset escenes, respectivament.

L'argument del drama és el mateix que el de la novel·la d'En Cervantes.

712 El Fenix de los Ingenios.| Drama en cinco jornadas, | original de | Don Tomas Rodriguez Rubi. | [Gravat.] | N.º 205. | Madrid. | Imprenta á cargo de C. Gonzalez : calle del Rubio, n.º 14. | 1853. [42-I X. c. 2

p. 208 × 138 mm. c. 150 × 80 mm. (8.º). 112 pp. Dedicatoria autógrafa de l'autor.

Els preliminars, corresponen a la Portada, Dedicatoria al general Fernández San Román, Registre de la propietat intel·lectual i Repartiment (pp. 1-6). Forma part de la mateixa col·lecció del número anterior.

El text (pp. 7-112) va repartit en cinc actes que tenen setze, dinou, dotze, dotze i una escenes, respectivament.

L'obra, com es diu en el títol, té per protagonista En Lope de Vega; entre els personatges que intervenen en l'acció del drama hi figura En Miguel de Cervantes, el qual surt solament en el primer acte, que passa en el taller de pintura d'En Joan Pantoja, punt de reunió d'artistes, literats i nobles.

713 Le | Don Quichotte | de | Fernandez Avellaneda | Traduit de l'espagnol et annoté | par | A. Germond de Lavigne | Traducteur de la Célestine de Rojas | et de don Pablo de Ségovie (El gran Tacaño) | de Quevedo. | [Gravat.] | Paris | Didier, Libraire-Éditeur | 35, Quai des Augustins. | 1853. [41-II

p. 208 × 131 mm. c. 147 × 82 mm. (8.º). XLVI pp. + 1 f. s. n. + 474 pp. + 1 f. s. n. de catàleg. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, Introducció (I-XLVI), 1 f. s. n. amb notes bibliogràfiques i Portada, Dedicatoria i Pròleg del Quixot d'En Fernández de Avellaneda (pp. 1-8).

Els trenta sis capítols del text comprenen les pp. 9-416. A la fi del volum, des de la pàg. 417 fins a la 470, s'hi troben notes al text, i de la 471 a la 474, la Taula de materies.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — Imprimerie Bonaventure et Ducessois | 55, quai des Grands-Augustins».

El pròleg o introducció d'En Germond de Lavigne és l'estudi que publicà anteriorment, si bé corretgit. Vegi's núm. 701. Algunes de les correccions que fa deslluеixen el treball, i la més remarcable és la nota que es llegeix en la pàg. XII referent a les traduccions franceses del *Don Quijote*, nota que li valgué una forta crítica per part d'En Rius (II, 473).

714 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | [Gravat.] | Sevilla. | [Segueix a dues columnes. Primera columna :] | Tena, Hermanos | editores, | calle de la Cuna núme-

ro 76. | [Segona columna :] | Juan Moyano | impresor, | calle de Pajaritos número 12. | [Acaba la segona columna.] | 1854. [41-I

p. 193 × 130 mm. c. 167 × 103 mm. (8.º). Vol. I : XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 624 pp.; 3 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II [··· | 1855.] : 628 pp. Les làmines són gravades per J. López, Beneduto. Gravats intercalats en el text. Mitja pasta, amb talls daurats.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXIII); els del volum segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XII).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el primer (pp. 1-624), conté els cinquanta dos capítols de la primera part, i el segón (pp. 13-628), els setanta quatre de la segona.

Les il·lustracions que acompanyen el text són d'En Tony Johannot.

En Rius (I, 124) diu que l'intent dels editors fou que el text anés acompanyat de notes, «como así lo designan los números que, por capítulos, hay en el mismo», i té raó; com també a l'escriure que en l'exemplar per ell descrit no hi són. N'Asensio, al detallar els exemplars que formaven part de la seva Biblioteca Cervantina,* escriu, tractant d'aquesta edició, que porta els números en el text, perquè els editors pensaven publicar un volum tercer que solament hauría contingut notes, el qual no va publicar-se; i ens fa assaber que «se ha hecho muy rara, por haberse perdido en la mar gran número de ejemplares que se enviaban a América».

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 225.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 124.

715 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Nueva Edicion, corregida y anotada. | Por Don Eugenio de Ochoa. | Nueva-York : | por D. Appleton y Compañia, | 347 y 348 calle de Broadway. | 1854. [40-V

p. 176 × 113 mm. c. 152 × 85 mm. (12.º). XXXVI pp. + 695 pp., la següent en blanc s. n. En la portada, escrit a mà : «Jaime Carreras». Mig marroquí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada, Advertencia de l'editor, Vida de Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXVI).

* *Catálogo de la Biblioteca Cervantina de D. José M. Asensio.* Revista de Valencia, 1882, p. 563.

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 335 (caps. 1-52); el de la segona, de la pàg. 341 a la 688 (caps. 1-74). Abans del text de la segona part s'hi troba la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. 357-340). La Taula de capítols va a la fi del volum (pp. 689-695).

En Rius (I, 123) escriu que aquesta edició és «copia sustancial de la editada por Hingray» (París, 1844), i té raó. Vegi's els components d'una i altra edició, les pàgines preliminars, les de text, i es trobarà encertada l'afirmació d'En Rius al dir que serví de model per a l'edició que ara descrivim un exemplar de la impresa a París per En Fournier.

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 123.

716 Histoire | de l'incomparable | Don Quichotte | de la Manche | de Michel Cervantes | traduite | par G.-F. de Grandmaison-y-Bruno. | Quatrième Edition. | ··· | Paris | Jacques Lecoffre et Ce, Éditeurs, | Rue du Vieux Colombier, 29. | 1854. [41-IV

p. 183 × 112 mm. c. 138 × 76 mm. (12.º). Vol. I : 394 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 378 pp. + 1 f. s. n. de catàleg. Mig marroquí blau, amb llom decorat i tall superior daurat.

Els preliminars de cada volum, corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 5-390) comprèn tota la primera part, que està reduïda a trenta vuit capítols, i els set primers de la segona (caps. 39-45); i el segón (pp. 1-374), tot el final (caps. 46-88). A la fi de cada volum s'hi troba l'Índex.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Typ. de Mme. Ve. Dondey-Dupré, rue de Saint-Louis, 46, au Marais».

Com es diu en la portada, és aquesta la quarta edició de la traducció d'En Grandmaison (núm. 547).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 356.

717 Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Libreria de Oliveres. | Concepcion Gerónima, 13. | 1854. [40-III

p. 239 × 158 mm. c. 184 × 102 mm. (4.º). 483 pp., la següent en blanc s. n. (manquen les pàgs. I i II, segurament de portadella), + 1 f. s. n. d'índex; 4 làms., litografiades per D. Valdivieso en la litografía de J. J. Martínez. Mig vedell, amb puntes i llom decorat.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX).

El text de les novel·les (pp. 11-483), comença pel *Rinconete y Cortadillo*, p. 11; seguint amb *La Gitanilla*, p. 47; *La Española Inglesa*, p. 105; *La Señora Cornelia*, p. 145; *La Fuerza de la sangre*, p. 181; *El celoso extremeño*, p. 201; *El amante Liberal*, p. 235; *El Licenciado Vidriera*, p. 281; *Las dos doncellas*, p. 307; *El casamiento engañoso*, p. 345; *Coloquio de los perros*, p. 358; *La Ilustre fregona*, p. 417. Segueix al text cervantí, *La Tía Fingida*, p. 467. A la fi del volum, ço és, en l'última fulla que va sense numerar, s'hi troba la Taula de materies.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Madrid, 1854. — Imp. de T. Fortanet. | Greda, núm. 7».

Hem de dir que en la Dedicatoria s'hi llegeix: «le envío, como quien no dice nada, doce cuentos...», i en nota es diu que s'hi afegeix a aquesta edició *La tía Fingida*, que «la escribió Cervantes posteriormente».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 418.).

718 The Wanderings of Persiles | and Sigismunda; | A northern story. | By Miguel de Cervantes Saavedra. | [Gravat amb el retrat de Cervantes : MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA.] | London : | Joseph Cundall, 168, New Bond Street. | 1854. [37-VII

p. 174 × 115 mm. c. 132 × 77 mm. (8.º). XVII pp., la següent en blanc s. n., + 477 pp., la següent en blanc s. n. Relligadura en tela, propia de l'edició, amb títol al dors, afegint-hi la indicació d'editor i preu : «Henry G. Bohn's | Edition | 5 /-».

Les fulles preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria a N'Edward Lyulph Stanley, Pròleg firmat per L. D. S., inicials que corresponen al nom de la traductora, Na Lluïsa Dorotea Stanley, la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes.

El text (pp. 3-463) va repartit, com en l'original, en quatre llibres, començant aquests en les pp. 3, 133, 271 i 393. Les pp. 467-477, últimes del volum, són dedicades a notes. Cal advertir que abans de cada llibre s'hi troba una portadella.

El treball de Miss Stanley és recomanable, amb tot i les llibertats que diu s'ha pres, essent una de les principals la supressió de certs passatges. Les notes que posa, aclaratories al text, són concises però plenes d'erudició.

En l'última ratlla de la pàg. 477 s'hi llegeix el següent peu d'impremta: «Printed by C. Whittingham, 21, Tooks Court, Chancery Lane».

El retrat d'En Cervantes, amb tot i dir-se en el *Postscript* que es llegeix després de la «advertencia del traductor», que va esser adquirit a Madrid d'una

familia que el considerava com autèntic, no convenç. Això dels retrats autèntics d'En Cervantes és una passa que es reprodueix de tant en tant.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12490. c. 27.).

719 Le Sventure | di | Persile e Sigismonda | istoria settentrionale | per | Michele de Cervantes Saavedra | Prima versione italiana | di | Enrico Zezon | Napoli | nel Gabinetto Letterario | Largo Trinita Maggiore n.º 6, 7, e 8. | 1854. [42-III

p. 148 × 92 mm. c. 117 × 61 mm. (6.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XI pp., la següent en blanc s. n., + 218 pp. + 1 f. s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 231 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 261 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 138 pp. + 1 f. s. n. Mig xagrí vermell.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX); els dels següents, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn un llibre de l'original (pp. 3-218, caps. 23; pp. 3-231, caps. 22; pp. 3-261, caps. 21, i pp. 3-138, caps. 14). Cada capítol porta la seva corresponent Portadella, i a la fi de cada volum s'hi troba la llicencia donada a l'impressor Rafel Rossi.

Ens trobem amb una nova traducció de l'obra pòstuma d'En Cervantes, que al dir d'alguns és millor que la que féu el «Signor Francesco Ellio Milanese»; nosaltres no direm tant, però sí que és remarcable. Vegi's una mostra:

Traducció de N'Ellio (Núm. 65)	Traducció d'En Zezon
p. 1. All'angusta bocca d'vna profonda, & sotterranea cauerna, anzi sepoltura, che prigione di molti corpi viui, che vi erano sepolti, stauasi il Barbaro Corsicurbo chiamando, e tutto che il terribile e spauenteuole suono della sua voce tanto dapresso, quanto di lontano s'vdisse, non erano però le sue parole articolatamente d'alcuno intese fuori, che dall'infelice Clelia, cui la sua mala sorte in quella profondità tenea rinchiusa ...	p. 1. Voci mettea il barbaro Corsicurbo alla breve bocca di una profonda caverna, anzi tomba che prigione di molti corpi vivi in essa insepolcrati; e, comechè suo terribile e spaventoso strepitare presso e lungi si ascoltasse, da nessuno erano uditi articolatamente i motti che pronunciava allo infuori della misera Clelia, cui le sue sventure teneano in quel profondo ristretta ...

Com es pot veure, el nou traductor ha fet, creiem, obra nova directament de l'original, sense oblidar la traducció que ja existía en llengua italiana.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 406.).

720 Cervantes vindicado | en | ciento y quince pasajes del texto | del | Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha, | que no han entendido, ó que han entendido

mal, algunos | de sus Comentadores ó críticos. | Por | Don Juan Calderon, | Profesor de Humanidades. | Madrid : | Imprenta de J. Martin Alegría, | Callejon de San Márcos, núm. 6. | 1854. [39-IV

p. 176 × 115 mm. c. 129 × 73 mm. (8.º). XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 256 pp. Pell amb super-libris en or, amb escut del Sr. J. Gómez de la Cortina als plans, i monograma amb corona de marquès en les quatre cantonades. Al contraplà, ex-libris del mateix en vermell i la llegènda : J. GOMEZ DE LA CORTINA ET AMICORUM. FALLITUR HORA LEGENDO. Talls daurats.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Advertencia d'En Luis de Usoz y Río i Pròleg (pp. I-XXIII).

El text (pp. 1-256) està compost per cent quinze observacions a les notes d'En Clemencín, i cal dir que gairebé sempre, per no dir sempre, està en lo just l'autor de *Cervantes vindicado*.

És un dels llibres que han criticat amb més força i de manera serena i desapassionada, el comentari que En Clemencín posa a l'edició del *Don Quijote*, (núm. 562); En Cortejón, en la seva, copià moltes de les observacions fetes per En Calderón.

721 Don Quijote | de | la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion. | Ilustrada con láminas de colores aparte del texto | Tomo ···. | Madrid : | Establecimiento tipográfico de D. F. de P. Mellado, | Calle de Santa Teresa, núm. 8. | 1855. [41-III

p. 222 × 150 mm. c. 175 × 104 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 508 pp. + 1 f. s. n.; 24 làms. Vol. II [··· | 1856.] : 2 ff. s. n. + 563 pp., la següent s. n.; 24 làms., litografiades en color per Cel. Nanteuil; litografía de J. J. Martínez. Tela.

Els preliminars de cada volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra; el primer (pp. 1-505), els caps. 1-52; i el segón (pp. 1-560), els caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines.

En Rius (I, 126) escriu : «edición regular en la parte tipográfica»; nosaltres no direm tant; cert que no és luxosa, però el tipus de lletra és llegible i l'espaiat està bé.

D'aquesta edició hi ha dos exemplars en el British Museum (Londres, 12491. h. 26 i Cerv. 226.), l'últim incomplet. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 125.

722 Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva Edicion, con la vida del Autor, | por | D. M. - F. de Navarrete. | Tomo primero. | Don Quijote. | [Mono-

grama de l'editor.] | Paris. | Ve Baudry, Librería Europea, | Rue Bonaparte, 12, cerca del Palacio des Beaux-Arts. | 1855. [39-VI

p. 214 × 130 mm. c. 181 × 103 mm. (8.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + CXIX pp., la següent en blanc s. n., + 679 pp., la següent en blanc s. n.; 14 làms., la primera de frontispici i un facsímil, gravades per Geoffroy, Villerey. Mitja pasta, suplint el vol. I del núm. 628.

Els preliminars, són : Portadella, Portada general i Portada (3 ff. s. n.), Vida de Cervantes d'En Fernández de Navarrete, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-CXIX).

El text de la primera part comprèn de la pàg. 1 a la 323; el de la segona, amb la dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, de la pàg. 325 a la 674; les últimes, van destinades a Taula.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. — En la imprenta de E. Thunot y C^a, calle Racine, 26, cerca del Odeon».

Il·lustren aquesta edició, ademés de les làmines que es feren per a l'edició quarta de la R. Academia Española (núm. 472), una al·legoría del Quixot, un retrat d'En Cervantes i un facsímil d'aquest.

Aquesta edició, al dir d'En Rius (I, 125), està estereotipada de la de París, Baudry, 1845 (núm. 656), i ho demostren molts i molts punts de semblança que havem vist acarant exemplars d'ambdues edicions, com per exemple:

En la pàg. CIX (Dedicatoria al Duc de Béjar) s'hi llegeix «acogimiento», i a la primera *i* li manca el pic; el 7 de la pàg. 57 està mal fet; el 5 de la pàg. 135 està trencat per la part superior; el 9 de la pàg. 179 no està a nivell dels altres dos números, com tampoc ho estàn els de la pàg. 493; però també hi hem observat diferencies tipogràfiques entre un i altre exemplar:

Edició de 1845 (núm. 656)	Edició de 1855
p. 268, els números són iguals als demés.	p. 268, els números són més grossos que els altres.
p. 341, els números són iguals als demés.	p. 341, els números són més grossos.
p. 410 i 411, els números són iguals als demés.	p. 410 i 411, els números són més grossos.
p. 451, els números són més petits.	p. 451, els números són més grossos.

Aquestes diferencies podríen fer creure que l'edició de 1855 és de nova composició, però al nostre entendre no és així, per quant tot el text és igual; si en la numeració d'algunes pàgines s'hi noten diferencies, ¿no podríen esser degudes a que s'hagués trencat el motllo en les puntes d'algunes pàgines i que els números es posessin al convertir el motllo de la pasta d'estereotipia, en metall?

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Z. 45680). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 126.

723 Don Quixote | de la Mancha. | By | Miguel de Cervantes Saavedra. | A revised translation | based on those of | Motteux, Jarvis, and Smollett. | With numerous characteristic illustrations. | New-York : | D. Appleton & Company, | 346 & 348 Broadway. | M.DCCC.LV. [40-III

p. 230 × 148 mm. c. 187 × 117 mm. (8.º). 495 pp. a dues columnes, la següent en blanc s. n.; 15 làms., la primera de frontispici, per J. W. Orr. Tela blava, amb gravats al·lusius al llom i als plans, propia de l'edició; talls daurats. En el segón full de guarda, escrit a mà en llàpiç blau : «M. Schimper».

Els preliminars corresponen a la Portada, Taula de capítols, Prefaci de l'editor, Vida de Cervantes, Portadella i Pròleg (pp. 1-38).

El text (pp. 39-495) conté tota l'obra; la primera part ocupa les pàgs. 39-245; a continuació segueixen els preliminars de la segona part (pp. 247-253), que són Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg; el text de la segona part ocupa les pàgs. 255-495.

Aquesta edició es féu, probablement, copiant la que imprimí En Daly en 1842 (núm. 634); les làmines són dibuixades per En Gilbert, el Prefaci de l'editor és el mateix, la Vida d'En Cervantes, igual. La traducció és la de Miss Smirke.

En Rius esmenta aquesta edició (I, 692), per haver-la vista citada en la col·lecció d'En Ticknor.

No recordem que figuri aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 459.

724 Skarbiec Arcydziel Pismienniczych Europy. | Cervantes'a. | Don Kiszot z Manszy. | Przeklad W. Zakrzewskiego. | Illustracya Tony Johannot. | [Gravat.] | Warszawa. | Nakladem S. H. Merzbacha Księgarza. | 1855. [33-I X

p. 296 × 205 mm. c. 257 × 177 mm. (4.º). 1 f. s. n. + 239 pp. a dues columnes, la següent en blanc s. n. Mitja pasta; caps daurats.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada; al verso s'hi troba la Llicencia.

El text, resumit (pp. 1-239), conté el de la novel·la d'En Cervantes. La primera part ocupa les pàgs. 1-118 (caps. 1-51), i des d'aquesta fins a la 239 va la segona (caps. 1-73).

Aquesta edició recorda la que s'imprimí a París pels voltants de 1850, pertanyent a la col·lecció *Romans, contes et nouvelles illustrés*, i com aquesta, està il·lustrada per En Tony Johannot.

La traducció és feta per En Zakrzewski.

I ja que tractem de la primera edició polaca que figura en la col·lecció Bonsoms, hem de dir que no és aquesta la primera que es féu, sinó que en 1786 es publicà a Varsovia la traducció d'En Podoskiego, edició que consta de sis volums, l'exemplar de la qual hem vist en la Biblioteca Nacional (Madrid); en 1854 es publicà en la mateixa ciutat polonesa una nova traducció, la d'En Zakrzewski, en quatre volums. Per tant, l'exemplar descrit per nosaltres pertany a la tercera edició.

No sabem que hi hagin exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 585.

725 The | Exemplary Novels | of | Miguel de Cervantes Saavedra : | To which are added | El Buscapié, or, The Serpent; | and | La Tia fingida, or, The pretended Aunt. | Translated from the spanish | by | Walter K. Kelly. | London : | Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden. | MDCCCLV. [39-IV

p. 181 × 115 mm. c. 143 × 83 mm. (8.º). XI pp., la següent s. n., + 484 pp.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes. Relligadura en tela, propia de l'edició.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Prefaci del traductor, Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XI) i la Taula.

L'ordre de les novel·les és el següent : *The Lady Cornelia*, p. 1-41; *Rinconete and Cortadillo*, p. 42-85; *The Licenciate Vidriera*, p. 86-111; *The deceitful Marriage*, p. 112-177, començant en la pàg. 124 el *Dialogue between Scipio and Berganza; The little Gipsy Girl*, p. 178-235; *The generous Lover*, p. 236-277; *The spanish-english Lady*, p. 278-313; *The force of Blood*, p. 314-330; *The jealous Estramaduran*, p. 331-364; *The illustrious Scullery-maid*, p. 365-409; *The two Damsels*, p. 410-440. Ademés, en la pàg. 441 comença *El Buscapié (The Serpent)*, i en la 449 *La tía fingida (The pretended Aunt)*.

En l'última pàgina, al final, es llegeix : «Petter and Galpin, Playhouse yard, adjoining the «Times» office».

En un petit espai que queda en blanc en la pàg. VIII, s'hi troba escrit en llàpiç, amb lletra d'En Rius : «Unicamente en la ed. de las novelas de Valencia 1797 hay el error de decir *trece cuentos*, de modo que tal vez traduciría Kelly aquella ed.».

Nosaltres dubtem que En Kelly tingués al davant un exemplar de les novel·les imprès a Valencia en 1797 (núm. 379) al fer la seva traducció, per quant l'ordre de les novel·les no és el mateix.

Com s'ha pogut veure, en les pàgs. 441-448, s'hi publica una nova traducció

d'*El Buscapié.* Amb aquesta són tres les traduccions angleses que coneixem d'aquest treball d'En Castro. Vegi's núm. 673.

Hi ha dos exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 2500. k. 3. i Cerv. 375.).

726 ANDRIEUX. — Aquarelles, pour Don Quichotte. [Títol al llom del llibre.] [36-I X

388 × 314 mm. Conté sis aquarel·les originals (227 × 188 mm.), firmades per Andrieux, muntades i enquadrades en cartolina. Relligadura en pell verda; talls daurats.

Començarem dient que el nom d'aquest artista no figura en el llibre de N'Ashbee, *An Iconography*, com il·lustrador del llibre d'En Cervantes, ni tampoc en el *Dictionnaire* de Siret.

Els assumptes de les aquarel·les, són : El mantejament d'En Sanxo; Els galeots apedregant a D. Quixot i a l'escuder; D.ª Guiomar prometent a D. Quixot que el seu criat, el viscaí, anirà al Toboso; La lluita en l'hostal referent a l'albarda i l'elm; L'encontre de D. Quixot amb les hortolanes, i El desbaratament del retaule de Maese Pedro.

Apart de què el tipus de D. Quixot no és sempre encertat, es pot dir que en conjunt les aquarel·les estàn ben fetes, si bé la composició recorda el treball d'altres autors.

Referent a l'època a què pertanyen, direm que de les sis aquarel·les n'hi ha tres que porten data, i són les dues primeres i l'última; la primera i la sisena foren fetes en 1855 i la segona en 1854.

727 El Quijote | para todos, | abreviado y anotado por un entusiasta | de su autor | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Gravat.] | Madrid : | Imprenta de José Rodriguez, Factor, 9. | 1856. [39-V

p. 191 × 131 mm. c. 144 × 88 mm. (8.º). XXXV pp., la següent s. n., + 620 pp., les pàgines 613-616 són repetides; 1 làm. amb el retrat de Cervantes gravat per Antonio Roca. Mig marroquí marró; tall superior daurat.

Les fulles preliminars, comprenen : Portadella, Làmina, Portada, Pròleg de l'Abreviador, Pròleg d'En Cervantes corresponent a la primera part, Versos d'Urganda i Taula d'erradas (pp. I-XXXV).

El text (pp. 1-613) va repartit així : El de la primera part comprèn les pàgs. 1-269 i conté trenta cinc capítols, segueix després la Dedicatoria al Comte de Lemos, i en la pàg. 273 comença la segona part, repartida en cinquanta set capítols. Les pp. 615-620 corresponen a la Taula de capítols.

El frontispici és el retrat d'En Cervantes gravat a l'acer per N'Antoni Roca;

magnífic gravat que hem vist, entre altres, en les edicions de Barcelona, 1845, i Madrid, 1850 (núms. 655 i 681).

El pròleg d'*El Abreviador* (Fernando de Castro) és un estudi i a l'ensems un breu resum del llibre d'En Cervantes; tot ell és un elogi a dita obra, però observa que es poden fer tres edicions del Quixot sens que perdi res l'original : una «para los que estudian lo que leen», una altra «para los que solamente leen por gusto y pasatiempo», i una tercera «para los que empiezan a deletrear y han de llegar a leer». Aquesta edició d'*El Quijote para todos*, correspòn a la segona, per això els cinquanta dos capítols de la primera part i setanta quatre de la segona han quedat reduïts a trenta cinc i cinquanta set; desapareix la «novela del Curioso Impertinente... los amores de D. Luis y Doña Clara, los de Claudia Geronima y los de Ana Felix... la segunda mitad del cap. 6.º..., la última parte del capítulo 48,...» suprimint també «aquellos como prólogos que sirven de introducción a varios capítulos, y especialmente al del cap. 9 ... suprimimos todos los sonetos que sirven de principio y fin a la primera parte», i a l'igual que aquests, suprimeix tots els versos de l'obra perquè «no hacía en general buenos versos»; com si encara fos poc el que elimina, ens fa assaber «que abreviamos la relación del cautivo, el episodio de Grisóstomo, el de las bodas de Camacho, y el de Cardenio y Dorotea con todos sus incidentes» y que suprimeix «cuentos como el del capítulo 25, parte primera», modifica «escenas como la de Maritornes con el arriero» i substitueix amb altres «ciertas palabras nada decentes y aun deshonestas». Inútil dir que l'obra d'En Cervantes, tal com la deixà En Castro, pot destinar-se «ad usum delphini».

Al peu d'algunes pàgines hi ha notes aclaratories al text.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10955), i dos en el British Museum (Londres, 12491. d. 22 i Cerv. 227.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 127.

728 El Quijote | de los niños y para el pueblo, | abreviado | por un entusiasta de su autor | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid : | Imprenta de José Rodriguez, Factor, 9. | 1856. [43-III

p. 150 × 105 mm. c. 124 × 83 mm. (8.º). 537 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta; ex-libris J. Givanel.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-VI).

El text (pp. 7-532) va repartit de la manera següent : El de la primera part (pp. 7-199) és dividit en vint capítols; i el de la segona (pp. 203-532), en trenta quatre. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Encara que en la portada no hi figuri el nom de l'arranjador, fou aquest En Fernando de Castro, el qual havía publicat *El Quijote para todos* (núm. 727).

Aquesta edició va destinada, com es diu en el pròleg, «para los que comienzan a deletrear y han de llegar a leer»; el text no està compost per fragments del d'En Cervantes trets sense ordre del cos de la novel·la, sinó tan hàbilment enllaçats que se segueix punt per punt l'argument de l'obra.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 12491, b. 22.) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 10956).

729 Volksbücher | aus | alter und neuer Zeit. | Abenteuer | des ſinnreichen Junkers | Don Quixote | und seines Knappen | Sancho Panſa. | Von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Mit 21 Original-Illuſtrationen. | Wien 1856. | Verlag von Albert A. Wenedikt, Lobkowitzplatz Nr. 1100. | [41-IV

p. 160 × 105 mm. c. 125 × 76 mm. (12.º). 343 pp., la següent en blanc s. n. Mig marroquí blau; llom i caps daurats (Pierson).

Els preliminars, corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-343) comprèn tota l'obra, si bé molt resumida; res ho demostra tan clarament com el nombre de capítols, que és solament de trenta sis.

L'arranjament és fet amb un xic de llibertat; la primera part ve a tenir els vint primers capítols, i la segona, que al nostre entendre és la més accidentada, solament en té quinze; recordi's que en l'original una en té cinquanta dos i setanta quatre l'altra.

No coneixem exemplar d'aquest arranjament en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 521.

730 El ingenioso hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Parte ···. | Tomo ···. | Madrid : 1857. | Se hallará en el Libro de Oro, | Calle de la Montera, núm. 7. [41-IV

p. 161 × 108 mm. c. 126 × 78 mm. (8.º). Vol. I : XXIV pp. + pp. 1-328; 2 làms. Vol. II: 1 f. s. n. + pp. 329-607, la següent s. n.; 2 làms. Vol. III : XII pp. + pp. 1-256; 2 làms. Vol. IV: 1 f. s. n. + pp. 257-659, la següent en blanc s. n.; 2 làms., dibuixades per Antonio Rodríguez; gravades per T. Lopez Enguidanos, Pedro V. Rodríguez, Ant. Vázquez, Albuerne, Rafael Esteve. Tela.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portada, Dedicatoria, Pròleg i Versos; els dels segón i quart, Portada; els del tercer, Portada, Dedicatoria al comte de Lemos i Pròleg de la segona part.

El text va repartit de la manera següent : El de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 1-328 i 329-602; caps. 1-30 i 31-52), i el de la segona,

els dos últims (pp. 1-256 i 257-652; caps. 1-28 i 29-74). A la fi dels volums segón i quart s'hi troba la Taula de capítols.

Aquesta edició va il·lustrada amb els dibuixos que féu En Rodríguez per a l'edició de Madrid, 1797 (núm. 377).

Vegi's ço que hem dit al tractar de l'edició impresa a Saragoça per En Polo i Monge, en 1832, núm. 544.

731 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion ilustrada | con las notas de Pellicer, Clemencin y otros. | Tomo ···. | [El peu d'impremta, a dues columnes. 1.ª columna :] | Madrid | Libreria Española | calle Relatores, 14. | [2.ª columna :] | Barcelona | En el Plus Ultra | Rambla Centro, 15. | 1857. [39-VI

p. 196 × 126 mm. c. 162 × 97 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + 408 pp.; 4 làms., gravades per Martínez. Relligadura suïça en tela, amb gravats en or i en color als plans, típiques d'aquestes edicions de *La Maravilla.*

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), «Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes», Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i els Versos-elogis (pp. 1-56); els del segón, solament Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text de l'obra va repartit una part en cada volum : el primer (pp. 57-425) conté tota la primera part (caps. 1-52); i el segón (pp. 7-403), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de les portades s'hi llegeix : «Imprenta de Luis Tasso, en Barcelona, calle Guardia, 15».

La *Noticia sobre la vida y escritos de Cervantes* és traducció de la feta per En Viardot i publicada en l'edició d'En Bergnes (Barcelona, 1839, núm. 617). Les làmines són unes grolleres copies d'alguns dibuixos d'En Tony Johannot, gravats al boix per En Martínez.

En Rius (I, 129) escriu que és edició econòmica i ben impresa, amb tot i esser la més barata que fins aleshores s'havía publicat, puix el seu preu fou de cinc rals cada volum.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 228.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 128.

732 Don Quixote af La Mancha | af | Miguel de Cervantes Saavedra. | Öfversatt från spanska originalet | af | A. L. | Stockholm. | Axel Hellstens Förlag. [38-VI

p. 181 × 125 mm. c. 157 × 95 mm. (8.º). 6 ff. s. n. + XII pp. + 785 pp., la següent s. n., + IV pp. intercalades entre les pàgines 376 i 377; 8 làms., gravades per F. Kjerrulf. Tela vermella, amb dorats al·lusius en el llom i al primer pla; relligadura propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Advertencia i Taula de capítols (6 ff. s. n.), Vida de Cervantes i el Pròleg de la primera part (pp. I-XII).

El text de la primera part comprèn de la pàg. 1 a la 376 (caps. 1-52), segueix el Pròleg de la segona part (pp. I-IV), i el text d'aquesta, que correspòn a les pp. 377-785 (caps. 1-74).

Cada part va repartida en quatre llibres (caps. 1-8 + 9-14 + 15-27 + 28-52 i 1-17 + 18-32 + 33-52 + 53-74).

Al verso de l'última pàgina s'hi troba el següent peu d'impremta : «Stockolm. Tryckt Hos Axel Hellstens, 1857».

Les làmines que figuren en aquesta edició, amb tot i no portar el nom del dibuixant, són copiades de les que, segons En Rius (I, 694), féu En Gilbert per a l'edició anglesa impresa l'any següent (núm. 733). També havem de dir que, amb tot i no figurar en la portada l'any d'impressió, el veure'l esmentat en l'última pàgina no ens deixa dubtes sobre ell.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), i British Museum (Londres, Cerv. 200.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 578.

733 Adventures | of | Don Quixote | De la Mancha. | Translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra. | By | Charles Jarvis. | A New Edition, Illustrated by John Gilbert. | London : | G. Routledge & Co. Farringdon Street; | New York : 18, Beekman Street. | 1858. [38-VI

p. 190 × 126 mm. c. 152 × 83 mm. (8.º). XVI pp. + 605 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de catàleg; 8 làms. gravades per Dalziel. En la portada, escrit a mà : «M. J. Jones. Augst 1860 | The gift of a friend». Tela blava, amb gravats als plans, propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols (pp. I-XVI).

El text (pp. 1-605) va repartit com segueix : La primera part ocupa les pp. 1-276, caps. 1-52; i la segona, pp. 281-605, caps. 1-74. Les pp. 277-280 comprenen el pròleg de la segona part. Per la taula de capítols de la segona part es veurà que sumen aquests setanta cinc, essent així que en l'original són solament setanta quatre; la diferencia és deguda a un error del caixista, per quant del número 27 passa al 29.

Al peu de l'última pàgina s'hi llegeix : «Printed by Cox (Bros.) and Wyman, Great Queen Street».

En Rius (I, 694) escriu que el dibuixant Gilbert féu «para esta ocho nuevos dibujos que fueron grabados por Dalziel»; són les mateixes de l'edició sueca de l'any anterior (núm. 732).

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 460.

734 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | Traduction nouvelle | Illustré par Grandville | [Inicials de l'editor.] | Tours | A^d Mame et Cie, Imprimeurs-Libraires | M DCCC LVIII. [41-III

p. 245 × 162 mm. c. 176 × 97 mm. (8.º). VIII pp. + 552 pp., les pàgs. 551 i 552 són a dues columnes; 8 làms., dibuixades per J. J. Grandville; gravades per Th. Ruhierre. Gravats intercalats en el text. Mitja pell rossa amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Avís del traductor (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-550) conté la primera i segona part de l'obra (caps. 1-32 i 1-29), començant aquesta última en la pàg. 269. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Vegi's, referent al text d'aquesta edició, ço que hem dit al tractar de la tasca del traductor en el núm. 670. També hem d'advertir que els dibuixos d'En Girardet que en l'edició ja esmentada figuren com a làmines separades del text, ara són intercalades en el mateix.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 297.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 358.

735 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Michel Cervantes | Traduction nouvelle | par Ch. Furne | Tome ··· | [Inicials de l'editor.] | Paris | Furne, Libraire-Éditeur | M DCCC LVIII. [41-III

p. 235 × 148 mm. c. 177 × 98 mm. (8.º). Vol. I : XXVIII pp. + 357 pp., la següent en blanc s. n.; 4 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + IV pp. + 416 pp.; 4 làms., dibuixades per Eug. Lamy, H. Vernet; gravades per Ch. Paquin, Ch. Colin, Ed. Ramus. Mig Llevant blau, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portadella, Portada i Vida de Cervantes per En Furne, i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXVIII); els del segón, Portadella (2 ff. s. n.) Portada i Pròleg de la segona part (pp. I-IV).

El text va repartit així : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el primer (pp. 1-354), conté cinquanta dos capítols, i el segón (pp. 1-412), setanta quatre. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella hi ha el següent peu d'impremta : «Paris. — Imprimerie de J. Claye, rue Saint-Benoit, 7».

Com es pot veure pel següent acarament, les traduccions d'En Filleau de Saint Martin i d'En Viardot foren els models que serviren a En Furne per al seu treball; i té molta raó En Rius (I, 573) al dir que la traducció de les poesíes pertany a En Filleau de Saint Martin, a excepció dels versos de Merlin, que són trets de la traducció d'En Florian:

Trad. d'En Filleau de St. Martin	Trad. d'En Viardot	Trad. d'En Furne
I, cap. 1. — Dans une contrée d'Espagne qu'on appelle la Manche, vivoit il n'y a pas long-tems un Gentilhomme de ceux qui ont une lance au ratelier, une vieille rondache, un rouzin maigre et quelque chien de chasse. Un morceau de viande, dans la marmite, plus souvent bœuf que mouton, une galimafrée le soir du reste du diner; le vendredi des lentilles; des œufs au lard le samedi, a la maniere d'Espagne, et quelque pigeon de plus les dimanches, consumoient les trois quarts de son revenu...	I, cap. 1. — Dans une bourgade de la Manche, dont je ne veux pas me rappeler el nom, vivait, il n'y a pas longtemps, un hidalgo, de ceux qui ont lance au râtelier, rondache antique, bidet maigre et levrier de chasse. Un pot-au-feu, plus souvent de mouton que de bœuf, une vinnegrette presque tous les soirs, des abattis de bétail le samedi, le vendredi des lentilles, et le dimanche quelque pigeonneau outre l'ordinaire, consumaient les trois quarts de son revenu...	I, cap. 1. — Dans un petit bourg de la Manche, dont je ne veux pas me rappeler le nom, vivait naguère un de ces hidalgos qui ont lance au râtelier, rondache antique, vieux cheval et lévrier de chasse. — Une olla, bien plus souvent de bœuf que de mouton, un saupiquet le soir, le vendredi des lentilles, des abatis de bétail le samedi et le dimanche quelques pigeonneaux outre l'ordinaire, emportaient les trois quarts de son revenu...

La introducció ve a esser una biografía d'En Cervantes, inspirada en la d'En Viardot.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 296.), i dos en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21842-21843 i Y². 21844-21845). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 357.

736 De vernuftige Jonkheer | Don Quichote | van de Mancha, | door | Michael Cervantes de Saavedra. | Uit het spaansch vertaald | door | Mr. C. L. Schuller Tot Peursum. | ··· deel. | Haarlem, | A. C. Kruseman. **[41-1**

p. 183 × 114 mm. c. 138 × 79 mm. (12.º). Vol. I : 290 pp., les pàgs. 289 i 290 estàn fora de lloc; 4 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II : VI pp. + 308 pp., començant la paginació d'aquestes a la pàg. 5; 4 làms. Vol. III : 305 pp., la següent en blanc s. n., + IV pp. d'índex; 3 làms. Vol. IV : 332 pp. + IV pp. d'índex; 1 làm. El retrat és gravat per D. J. Sluyter. Mig xagrí vermell marroquinat; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar i Pròleg (pp. 1-14); els del segón, Portadella, Portada i Taula

(pp. I-IV); els del terç, la Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp 1-12), i els del quart, solament la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums corresponen a la primera part (pp. 15-288 i 5-308; caps. 8 + 5 + 13 i 4 + 10 + 11), i els dos últims, a la segona (pp. 13-305 i 5-332; caps. 7 + 10 + 16 i 19 + 13 +9). A la fi de cada volum s'hi troba l'Índex de capítols, però el corresponent al primer, porta numeració aràbiga (pp. 289-290), i en els següents comença nova paginació, però amb tipus romans. Sumats tots els capítols de la primera part sembla n'hi hagi 51; en realitat són 52, per quant el segón llibre del volum primer conté dos capítols amb el núm. 5.

Les làmines que il·lustren aquesta edició són els dibuixos d'En Tony Johannot, però litografiats; ha de dir-se que cada làmina en comprèn cinc de les del dibuixant anglès.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Gedrukt bij A. C. Kruseman».

Encara que en les portades no hi ha data corresponent a l'any en què va imprimir-se aquesta edició, l'exemplar d'En Bonsoms conserva les cobertes de cada volum, i per elles sabem es posà en venda els anys 1858 i 1859.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 570.

737 Les | Nouvelles | de | Miguel de Cervantès Saavedra | traduites et annotées | par Louis Viardot | Nouvelle édition | Publication de Ch. Lahure et Cie | Imprimeurs à Paris | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Rue Pierre-Sarrazin, n.º 14 | 1858. [36-V

p. 181 × 112 mm. c. 147 × 81 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + IV pp. + 482 pp. + 1 f. s. n. de taula i peu d'impremta. En la portada, segell de la : «Union protestante libérale. 1869. Bibliothèque populaire». Mitja tela vermella.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor (pp. I-IV) i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-4).

El text (pp. 5-482) va repartit de la manera següent : *Cornelia*, p. 5; *Rinconete et Cortadillo*, p. 41; *L'Amant généreux*, p. 78; *La Bohémienne de Madrid*, p. 124; *Les deux jeunes filles*, p. 186; *Les petits-fils de Sancho Panza*, p. 224; *Le Jaloux Estrémadurien*, p. 254; *L'Espagnole-Anglaise*, p. 286; *L'Illustre Servante*, p. 327; *La Force du Sang*, p. 378; *Le Mariage Trompeur*, p. 398; *Dialogue de les chiens*, p. 412; segueix després la traducció de la *Adjunta* del *Viaje del Parnaso* amb el títol de *Pamphlet littéraire*, p. 473. A la fi del volum, en l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi troba l'Índex.

En 1838 va publicar En Viardot la seva nova traducció de les novel·les,

però no va traduir *El Licenciado Vidriera;* ara ens el dóna amb el nom de *Les petits-fils de Sancho Panza.*

Al verso de la taula i de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tipographie de Ch. Lahure et Cie | Imprimeurs du Sénat et de la Cour du Cassation | rue de Vaugirard, 9».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21959).

738 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Dramaticos posteriores a Lope de Vega. | Coleccion escogida y ordenada, | con un discurso, apuntes biográficos y críticos de los autores, | noticias bibliográficas y catálogos, | por Don Ramon de Mesonero Romanos. | Tomo primero. | [Escut.] | Madrid. | M. Rivadeneyra-Impresor-Editor, | Calle de la Madera, 8. | 1858. [834.1[1]

p. 254 × 168 mm. c. 220 × 140 mm. (8.º). LIII pp., la següent en blanc s. n., + 620 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada, Estudis dels dramàtics contemporanis d'En Lope de Vega i notes biogràfiques i crítiques i Catàleg cronològic dels autors que integren el volum (pp. I-LIII).

El text (pp. 1-620) conté obres de diversos autors, com són En Solis, Matos Fragoso, Martínez, Zárate i altres.[2] En l'última fulla del volum, que va sense numerar, s'hi troba la Taula general.

Les comedies que més ens interessen, són : *La Gitanilla de Madrid,* d'En Solis i *El yerro del entendido,* d'En Matos Fragoso.

1. Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

2. Les obres que comprèn aquest volum, són : De Antonio Solis, *El amor al uso, Un loco hace ciento, El doctor Carlino* i *La Gitanilla de Madrid;* de D. Alvaro Cubillo de Aragón, *El conde de Saldaña* (primera i segona part), *La perfecta casada, prudente, sabia y honrada, Las muñecas de Marcela, El señor de Noches Buenas, El amor como ha de ser, El invisible príncipe del Baul;* d'En Juan de Matos Fragoso, *El sabio en su retiro y villano en su rincón Juan Labrador, Lorenzo me llamo y carbonero de Toledo, El galán de su mujer, El yerro del entendido, Ver y creer, Callar siempre es lo mejor* i *La dicha por el desprecio;* d'En Francisco de Leiva Ramírez de Arellano, *Cuando no se aguarda y príncipe tonto, La dama presidente* i *El socorro de los mantos;* d'En Diego i José de Figueroa i Córdoba, *Mentir y mudarse a un tiempo y mentidero en la corte* i *Pobreza, amor y fortuna;* d'En Sebastián de Villaviciosa i Francisco de Avellaneda, *Cuantas veo tantas quiero;* de N'Antonio Martínez, *El tercero de su afrenta;* de N'Antonio Enríquez Gómez, *Celos no ofenden al sol* i *A lo que obliga el honor;* d'En Fernando de Zárate, *La presumida y la hermosa, Mudarse por mejorarse, Quien habla más obra menos* i *El valiente Campuzano;* d'En Juan Velez, *El mancebón de Los Palacios o agraviar para alcanzar,* i d'En Jerónimo de Cuellar, *Cada cual a su negocio.*

La primera (pp. 59-77) té tres jornades, i solament llegint el repartiment es veu que està inspirada en la novel·la d'En Cervantes *La Gitanilla;* Preciosa i Maldonado són noms que descobreixen el seu original, encara que no es llegeixi l'obra; l'argument és el de la novel·la. Cal observar, com a dada curiosa, que en la jornada segona Preciosa esmenta

«...una comedia
de Cervántes, que se llama
La Gitanilla...»

El yerro del entendido (pp. 261-281) és una comedia en tres jornades que recorda vagament l'assumpte d'*El curioso impertinente,* si bé, com diu En Rius (II, 587), «no pasa de ser refundición de otra de Lope de Vega, *La necedad del discreto*».

739 Mon cousin | Don Quixote | Physionomie d'un Philhellène | par | Charles Asselineau | [Escut : CONCORDIAE FRUCTUS] | Paris | Poulet-Malassis et de Broise | Libraires-Éditeurs | 9, rue des Beaux-Arts | 1858. [41-VIII. c. 9

p. 222 × 139 mm. c. 122 × 75 mm. 27 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars, corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text comença en la pàg. 7, i va tot seguit fins a la 27.

Al verso de la portadella s'hi llegeix la nota del registre de propietat literaria, i després el següent peu d'impremta : «Typ. de Poulet-Malassis et De Broise».

Aquesta obra pertany al genre de les imitacions quixotesques. Es tracta d'un tal Mr. Franqueville, cosí de l'autor, que, per les exageracions que fa, sembla tenir quelcom de l'esperit exaltat de l'heroi de la Manxa.

740 Don Quixote | und | Falſtaff. | Novelle | von | Eduard Schüller. | «Darum ſage ich, wer ein Buch her- | auszugeben ſich entſchlieſſt, ſetzt ſich | einer groſſen Gefahr aus; denn es iſt | rein uumöglich es ſo abzufaſſen, daſſ | es jeden Leſer befriedigt. | Hätte der, welcher mich abhandelt, | nur Wenige zufriedeu geſtelltl» | Don Quixote, II. Theil, Cap. 3. | Berlin. | Nicolai'ſche Verlagsbuchhandlung. | (G. Parthey.) | 1858. [43-III

p. 165 × 106 mm. c. 133 × 81 mm. (8.º). 1 f. s. n. + II pp. + 225 pp., la següent s. n. Cartronet.

Els preliminars, corresponen a la Portada (1 f. s. n.), Taula de capítols (pp. I i II) i Pròleg (pp. 1-4).

El text (pp. 4-223) va repartit en deu capítols; seguint després un epíleg

(pp. 224 i 225). En l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi troba la Taula de les errades a corretgir.

Al peu de l'última pàgina numerada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Gedruckt bei A. N. Schade in Berlin, Grünftr. 18».

Aquesta obra pertany al genre de les imitacions quixotesques. Es tracta d'una novel·la en la que els protagonistes són D. Quixot i Falstaff. La fantasía de l'autor es manifesta original en tota l'obra, que acaba amb el desafiament de Don Quixot amb Falstaff.

741 Der | Neue Don Quixote | von | F. W. Hackländer. | ··· Band. | Stuttgart. | Verlag von Adolph Krabbe. | 1858. [41-II

p. 197 × 125 mm. c. 148 × 83 mm. (8.º). Vol. I : VI pp. + 1 f. s. n. + 333 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de catàleg. Vol. II : VI pp. + 1 f. s. n. + 296 pp. Vol. III : VI pp. + 1 f. s. n. + 288 pp. Vol. IV : VI pp. + 1 f. s. n. + 286 pp. Vol. V : VI pp. + 1 f. s. n. + 328 pp. En la portada, etiqueta de la llibrería A. Piaget (Barcelona). Tela blanca i teixells vermells (Miquel).

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella, Portada, Taula de capítols (pp. I-IV) i Portadella (1 f. s. n.).

El text va repartit així : Vol. I, pp. 1-333, caps. 14; II, pp. 1-296, caps. 15-23; III, p. 1-288, caps. 24-37; IV, pp. 1-286, caps. 38-50, i V, pp. 1-328, caps. 51-64.

Al verso de cada portada s'hi llegeix : «Schnellpressendruck der J. G. Sprandel'schen Buchdruckerei in Stuttgart».

L'autor (1816-1877), novel·lista alemany de certa gracia i gran fecunditat, havía fet un viatge a Espanya en 1853, del qual en publicà en 1855 una relació *(Ein Winter in Spanien)*.

742 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion ilustrada | con las notas de Pellicer, Clemencin y otros repartidas por | el contexto. | Tomo ···. | [El peu d'impremta a dues columnes. Primera columna :] | Madrid. | Libreria de San Martin, | Victoria 9. | [Segona columna :] | Barcelona. | En el Plus Ultra, | Rambla del Centro. | 1859. [41-I

p. 186 × 126 mm. c. 161 × 96 mm. (8.º). Vol. I : 423 pp., la següent en blanc s. n.; abans o després de la portada semblen faltar-hi quatre pàgines que devíen esser blanques. 4 làms. Vol. II : 386 pp. Del primer plec semblen mancar dues pàgines (blanques?). 4 làms. gravades per Martínez. Mig xagrí vermell.

Un altre exemplar. [834. 4. R.*

Les fulles preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Làmina, Portada, una «Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes», la Dedicatoria de

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

la primera part al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes i els Versos-elogis (pp. 1-64); els del segón, Portadella, Làmina, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-11).

El text va repartit en els dos volums, corresponent una part a cada un (pp. 65-420, caps. 1-52 i pp. 13-382, caps. 1-74). A la fi de cada volum (pp. 421-423 i 383-386), s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix, en el tom primer : «Barcelona. — Imp. de Narciso Ramírez, Escudillers, 40, piso 1.º — 1858», i això mateix en el segón, però amb la data de l'any següent.

La *Noticia sobre la vida y escritos de Cervantes* és copia de la que figura en edicions anteriors i que publicà en 1839 En Bergnes (núm. 617), i les làmines són les mateixes que les de l'edició de 1857 (núm. 731).

Qui compari l'edició de què ara tractem amb la impresa per En Tasso, en 1857, veurà que un exemplar d'aquesta fou la que serví de model; tant l'una com l'altra impressió les féu fer l'empresa editorial *La Maravilla,* dirigida per En Miguel de Rialp i domiciliada a Barcelona (carrer de la Lleona, 4).

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), i British Museum (Londres, Cerv. 229.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 129.

743 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | ··· Parte. | Barcelona, | Imprenta de Tomás Gorchs, Editor | 1859. [39-VIII

p. 421 × 295 mm. c. 270 × 169 mm. (Foli). Vol. I : XIX pp., la següent en blanc s. n., + 430 pp., les pàgs. 417-430, a dues columnes; 7 làms. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. + 469 pp., les pàgs. 467-469, a dues columnes, la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n.; 6 làms. i 1 mapa. Les làmines són dibuixades per L. Madrazo, Espalter, L. Ferrant, B. Montañés, C. Lorenzale, Murillo, C. L. Ribera, M. Fluyxench, R. Martí, E. Planas; gravades per P. Hortigosa, Estevanillo, D. Martínez, A. Roca, A. Fatjó. Relligadura en pell verda amb gofrats als plans.
Un altre exemplar. [834. 4. R.*

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria de l'editor «A la memoria de Cervantes», Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg, Versos-elogis (pp. I-XIX) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg (pp. I-IX) i Portadella (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum pertany a una part de l'obra; el primer (pp. 3-414), comprèn cinquanta dos capítols; i el segón (pp. 1-462), setanta quatre. A la fi de cada volum s'hi troba l'Índex i Notes relatives al text, però en l'últim, ademés d'això, el mapa de l'itinerari de D. Quixot,

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

amb l'explicació dels llocs, copiada, com es diu, de la que féu fer En Pellicer per a la seva edició de 1797 (núm. 378).

Les notes que hem esmentades corresponen totes elles a variants d'altres edicions; en nota es diu que la present edició s'ha fet tenint per model la primera de 1605, però no oblidant el text de la de 1608 (núm. 9), així com tampoc els de 1738 (núm. 198), 1780 (núm. 380), 1797 (núm. 378), 1819 (núm. 472) i 1833 (núm. 562).

Si és estimable el text per la cura que demostrà l'editor, no tanta per això com suposa En Rius (I, 131), la part artística és de mèrit. No sols les làmines són dibuixades pels primers dels nostres artistes i executades al buril pels millors gravadors de la nostra terra, sinó que cada inicial de capítol és un nou gravat al boix dibuixat per Estebanillo o bé En T. Moragas; i en la primera pàgina de text corresponent a cada volum, s'hi veu un frontispici molt ben fet, degut al llàpiç i al buril del primer dels esmentats artistes.

El retrat d'En Cervantes que figura entre els preliminars del volum primer, és dibuixat per En Lluís Madrazo i gravat per En P. Hortigosa; és un retrat excel·lent, que, com diu molt bé En Rius, «ha imprimido gran distinción y sello de inteligencia al rostro, y, separándose de los retratos anteriores, ha representado a Cervantes en la edad que tenía cuando escribió la primera parte del *Quijote*».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 1870, a. 13.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 130.

744 Trabajos | de | Persiles y Sigismunda, | compuestos | por Miguel de Cervantes Saavedra. | [Segueix a dues columnes. Primera columna :] | Madrid. | Librería de San Martin, | Victoria 9. | [Segona columna :] | Barcelona. | En el Plus Ultra, | Rambla del Centro. | 1859. [39-IV

p. 191 × 125 mm. c. 192 × 95 mm. (8.º). 360 pp. De la pàgina 286 a la 360 hi ha *La Gitanilla* i *Rinconete y Cortadillo;* 4 làms. entre les pàgines 352 i 353, dibuixades per Gironella; gravades per Piquer, Branguli. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i els Versos d'En F. d'Urbina i En Lluís Fernández Calderón (pp. I-X). Abans de la portadella hi havía una fulla blanca.

El text del volum (pp. 11-355) comprèn tres obres d'En Cervantes, que són: quatre llibres del *Persiles* que ocupen de la pàg. 11 a la 285, segueix després *La Gitanilla* (pp. 286-329) i *Rinconete y Cortadillo* (pp. 330-355). L'index es troba a la fi del volum (pp. 357-360).

Al verso de la portada s'hi llegeix : «La traducción de esta obra es propiedad de los editores y se perseguirá ante la ley a quien la reimprima». Traducció, el *Persiles*, *La Gitanilla* i el *Rinconete*, en sa llengua original? Al peu de la mateixa pàgina hi figura el següent peu d'impremta : «Barcelona. — Imp. de Narciso Ramírez, Escudillers, 40, piso 1.º — 1859».

Acompanyen al text quatre làmines, gravades al boix per En Piquer i En Branguli, dos cadascú, i dibuixades per En Gironella, pertanyents a la primera de dites obres.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 435.).

745 Mariano C. y Gomez, Editor. | Cervantes | novela original | de | Don Ramon Ortega y Frias. | Edicion de lujo adornada con preciosas láminas litografiadas | á varias tintas, representando las escenas mas | interesantes de la obra. | [Floró.] | Madrid 1859 : | Imprenta de Don Antonio Gracia y Orga, | Pla. del Biombo, num. 4. [41-III

p. 240 × 156 mm. c. 181 × 98 mm. (4.º). Vol. [I] : 614 pp. + 3 ff. s. n.; 14 làms., manca 1 làm. de portada. Vol. II [··· | interesantes de la obra. | Tomo II. | Madrid: | Imprenta de D. Tomas Fortanet, Libertad, 29. | 1859.] : 612 pp. + 2 ff. s. n.; 10 làms., manca 1 làm. de portada; dibuixades per Zarza, C. Mugica; Lit. Heráldica, Lit. de M. Bori, Lit. de S. González. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars del volum primer, són : Portada, Dedicatoria de l'autor a la seva muller Na Matilde Verdes-Montenegro i Pròleg (pp. 1-45); els del segón, solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text del volum primer (pp. 47-614) va repartit en dues parts (caps. 44 i 21); el del segón (pp. 3-612), conté l'acabament de la segona part (caps. 22-35) i l'última, que és la tercera, i conté quaranta nou capítols. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines.

El pròleg està dedicat tot ell a descriure la batalla de Lepant. La novel·la comença descrivint el captiveri d'En Cervantes, i va pas a pas, com es pot suposar, fantasiant-ho tot, fins arribar a sa mort.

746 La Venta encantada. | Zarzuela en tres actos y en verso, | letra de | Don Adolfo Garcia. | Música de | D. Antonio Reparaz. | [Floró.] | Madrid: | Imprenta de José Rodriguez, Factor, 9. | 1859. [42-IX. c. 1

p. 189 × 135 mm. c. 146 × 67 mm. (8.º). 73 pp., la següent s. n.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria a En Ventura de la Vega, Notes de la Propietat intel·lectual i Repartiment (pp. 1-8).

El text (pp. 9-73) va repartit en tres actes, que tenen 9, 13 i 13 escenes, respectivament. Forma part de la col·lecció *El Teatro*.

L'obra comença quan el Capellà i el Barber, acompanyats de Sanxo, van en recerca de D. Quixot, i acaba amb l'encantament d'aquest, retornant al seu poble. El llibre no segueix el text cervantí, sinó que l'altera; potser amb el propòsit de donar intensitat dramàtica a l'obra.

Al verso de la pàg. 73 s'hi llegeix la llicencia del Censor de Teatres, N'Antoni Ferrer del Río, autoritzant la representació.

Per la Dedicatoria sabem que En Ventura de la Vega tenía pensat escriure una sarsuela amb l'argument de Cardeni.

747 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Dramáticos posteriores a Lope de Vega. | Coleccion escogida y ordenada, | con un discurso, apuntes biográficos y críticos de los autores, | noticias bibliográficas y catálogos, | por Don Ramon de Mesonero Romanos. | Tomo Segundo | [Escut.] | Madrid. | M. Rivadeneyra-Impresor-Editor, | Calle de la Madera, 8. | 1859. [834. 1[1]

p. 254 × 168 mm. c. 222 × 140 mm. (8.º). LI pp., la següent en blanc s. n., + 654 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars, són : Portadella, Portada i breus notes biogràfiques i crítiques referents als autors compresos en aquest volum, rectificacions a aquestes notes i taula de comedies, tragedies, etc., de 1580 a 1740 (pp. I-LI).

El text (pp. 1-645) conté obres de diversos autors, com En Diamante Céspedes, Zamora i altres.[2] A la fi del volum, en una fulla que va sense numerar, s'hi troba la Taula de materies.

1. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

2. Les comedies que comprèn aquest volum, són : *La judía de Toledo, El valor no tiene edad y Sansón de Extremadura, El honrador de su padre, Cuanto mienten los indicios y el ganapan de desdichas*, d'En Juan Bta. Diamante; *La batalla de Pavia y prisión del rey Francisco, El ofensor de si mismo* i *Las mocedades del Duque de Osuna*, d'En Cristóbal de Monroy i Silva; *El conde de Partiemples*, de Na Ana Caro; *Las glorias del mejor siglo*, d'En Valentín de Céspedes; *El caballero de Olmedo*, d'En Francisco de Monteser; *El triunfo del Ave María*, d'Un ingenio de esta corte; *El castigo de la miseria* i *El montañés Juan Pascual, primer asistente de Sevilla*, d'En Juan de la Hoz i Mota; *El encanto es la hermosura y el hechizo sin hechizo* i *Elegir al enemigo*, de N'Agustín de Salazar i Torres; *Los empeños de una casa*, de Sor Juana Inés de la Cruz; *El esclavo en grillos de oro, El duelo contra su dama, El sastre del Campillo* i *Por su rey y por su dama*, d'En Francisco Bances Cándamo; *El sordo y el montañés*, d'En Melchor Fernández de León; *No hay plazo que no se cumpla ni deuda que no se pague, y convidado de piedra, El hechizo por fuerza, Mazariegos y Monsalves* i *Cada uno en linaje aparte y los Mazas de Aragón*, de N'Antonio de Zamora, i *El dómine Lúcas, El picarillo en España, señor de la gran Canaria, Abogar por su ofensor y baron del Pinel, El honor da entendimiento y el mas bobo sabe mas, La más ilustre fregona, Por acrisolar su honor, competidor hijo y padre* i *Yo me entiendo y Dios me entiende*.

A nosaltres, l'única obra que ens interessa és *La más ilustre fregona* (pp. 591-612) d'En Cañizares.

La comedia té tres jornades, i sols amb llegir la llista dels personatges es reconeix la novel·la cervantina portada al teatre. En Tomàs de Avendaño, En Diego Enríquez, Na Clara, El Corregidor i Constanza, són figures que intervenen en la novel·la i en la comedia, i l'argument és el mateix en una i altra producció.

748 PATXOT, Ferran [Ortiz de la Vega]. — Cervantes.

Article publicat en *El Telégrafo* (Barcelona, 13 abril 1859).

Nota crítica escrita amb motiu de la publicació del *Don Quijote* imprès per En Gorchs (núm. 743); s'hi troben algunes idees referents a Cervantes i la seva obra.

Aquest article es publicà després en un volum que, amb el títol de *Artículos de Ortiz de la Vega,* imprimí la casa barcelonina d'En Tasso, l'any 1875.

749 Estudios de crítica. | Coleccion | de | artículos escogidos | de | D. Pablo Piferrer. [45-VI

p. 224 × 160 mm. c. 174 × 108 mm. (8.º). 209 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex. Tela.

Els preliminars, són : Portada, Avís al llegidor i Pròleg (pp. I-X).

El text (pp. 11-209) comprèn una cinquantena d'articles, publicats, els més d'ells, en el *Diario de Barcelona* pels anys de 1841-1845, i en la revista *La Discusión,* en 1847; també hi ha una memoria que escrigué amb el tema de *Vicisitudes del gusto y del estilo de la Literatura Española,* i a la fi del volum (pp. 200-209) s'hi troba un estudi amb el títol de *Miguel de Cervantes Saavedra.* En l'última fulla, que va sense numerar, hi ha la Taula de materies.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Barcelona. — Imprenta del Diario de Barcelona, a cargo de Francisco Gabañach, | calle Nueva de San Francisco, núm. 17. — 1859».

El pròleg és un estudi de l'obra d'En Piferrer escrit per En Manuel Milà i Fontanals, que és el mateix que serví d'introducció del llibre que es publicà en 1851 amb el títol de *Composiciones poéticas de D. Pablo Piferrer, D. Juan Francisco Carbó y D. Juan Semis y Mensa.*

L'estudi que féu En Piferrer analitzant l'obra d'En Cervantes, és admirable; se celebren molt les pàgines que Heine dedicà al *Don Quijote* i no es fa esment de les del crític català, essent, al nostre entendre, dignes de parangonar-se unes i

altres. Com a crítica analitzant el sentit intern de l'obra, potser era la més forta que s'havía llegit en llengua castellana, i sols uns quants anys després En Valera féu una cosa semblant en el magistral treball llegit en la R. Academia Española en la sessió del 25 de setembre de 1864, tractant *Sobre el Quijote y sobre las diferentes maneras de comentarle y juzgarle.*

Aquest admirable estudi crític d'En Piferrer es publicà anys abans en el llibre *Clásicos Españoles* (Barcelona, Gorchs, 1846), col·lecció de fragments dels principals autors de Castella, precedits d'una nota crítica; ço és, una cosa per l'estil del que féu En Capmany en el *Teatro crítico de la elocuencia española.*

750 LORENZALE [Claudi]. — Dos dibuixos originals per el *Don Quijote.* [37-IX[1]

p. 390 × 295 mm. c. 310 × 214 mm.

Aquests dos dibuixos d'En Lorenzale corresponen a les figures de don Quixot i del Capellà que figuren en la làmina del cap. 35 de la primera part del *Don Quijote* editat per En Gorchs (núm. 743).

751 OLAVE, S. — Dos palabras sobre el Quijote. [41-VIII. c. 8[2]

Copia d'un article datat a Cochinchina l'any 1859. És un elogi al llibre d'En Cervantes. Amb tot i anar sense nom d'autor, el nostre bon amic N'Angel Uriarte, en unes notes al final, demostra que l'autor fou En Serafí Olave.

752 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha | compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | ··· Parte. | [Marca de l'editor.] | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1860. [38-VI

p. 180 × 113 mm. c. 146 × 82 mm. (8.º). Vol. I : XVII pp., la següent en blanc s. n. (manquen les pàgs. I i II, segurament de portadella), + 374 pp. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n. (manquen les pàgs. I i II), + 400 pp. Ex-libris al contraplà de «Francis W. Nash». En llàpiç, a dalt de les portades : «J. M. Nash. | Dec. 3, 1863». Mig vedell blau, amb puntes.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. III-XVII; creiem que abans de la Portada hi devía anar una Portadella, ja que en l'edició que féu el mateix Brockhaus en 1866, que és copia d'aquesta que ara descrivim, hi ha la Portadella); els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. III-IX).

1. Regalat a la Biblioteca pels Srs. Hereus de don Claudi Lorenzale.
2. En dipòsit.

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra (pp. 1-372, caps. 52, i pp. 1-395, caps. 74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols, i en l'última pàgina d'aquesta el següent peu d'impremta : «Leipzig. — En la imprenta de F. A. Brockhaus».

En Rius (I, 134) escriu que «el texto sigue con ligeras variantes, al de Baudry»; potser sí, però és difícil afirmar-ho, per quant aquest és un de tants textos copiats d'altres edicions i rectificat segons li ha semblat al corrector de proves o al director literari de la casa editorial.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 132.

753 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Segun el texto corregido y anotado por el Sr. Ochoa. | Nueva edicion americana | Acompañada de un ensayo histórico sobre la vida y escritos | del Cervantes. | Por el Dr. Jorge Ticknor, | autor de la «Historia de la Literatura Española». | Con catorce láminas y grabado de un busto original de Cervantes por Solá. | Nueva-York : | D. Appleton y Compañia, | 346 y 348 Calle de Broadway. | 1860. [40-IV

p. 213 × 134 mm. c. 152 × 86 mm. (8.º). LIV pp. + 695 pp., la següent en blanc s. n.; 15 làms. Mig marroquí marró; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Advertencia, Vida de Cervantes i Anàlisi de les seves obres per En Ticknor, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-LIV).

El text (pp. 1-688) conté el de tota l'obra, repartit així : la primera part va de la pàg. 1 a la 335 i el de la segona comprèn les pàgs. 341-688. Cal advertir que aquesta comença amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 337-340). A la fi s'hi troba la Taula de capítols.

El retrat d'En Cervantes que hi ha en el començ del volum és un gravat al cer per En Picart, reproduint el bust en marbre que l'escultor Solà féu de l'estatua d'En Cervantes.

Referent al text adoptat diuen que : «Se ha preferido el de la Edición del Sr. Ochoa, por ser el más breve y apropiado en sus notas, al mismo tiempo que es correcto y limpio. Así era también necesario para darle un carácter popular y accesible a todo lector; uno de los objetos más dignos de tenerse en vista en toda publicación destinada a los pueblos hispano-americanos.»

La Vida d'En Cervantes i Anàlisi de les seves obres que figura en els preliminars del volum (pp. V-XL), són trets de la *Historia de la Literatura Española* d'En Ticknor, traduïda per En Gayangos i Vedia.*

* Madrid, La Publicidad, 1851; vol. II, 185-235.

Les làmines que figuren en aquesta edició són les dibuixades per En Gilbert, que hem vist en edicions anteriors.

En les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 133.

754 Leben und Thaten | des ſcharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra | überſetzt | von | Ludwig Tieck. | ··· Band. | Vierte Auflage. | Berlin. | Verlag von A. Hofmann & Comp. | 1860. [41-IV

p. 162 × 118 mm. c. 136 × 88 mm. (8.º). Vol. I : XXVIII pp. + 1 f. s. n. + 482 pp. Vol. II: XIV pp. + 545 pp., la següent s. n. Mig vedell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part, Versos, Taula de capítols (pp. I-XXVIII) i Portadella (1 f. s. n.); els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part i Taula de capítols (pp. I-XIV). La portadella, que es troba abans del text de la segona part, va numerada com pàgs. 1 i 2.

El text va repartit corresponent cada part a un volum (pp. 1-482, caps. 8 + 6 + 17 + 10 + 11 i pp. 3-545, caps. 7 + 10 + 16 + 19 + 13 + 9).

Al peu de la pàg. 482 del volum primer i del verso de l'última pàgina numerada del segón s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Leipzig. Druck von Giesecke & Devrient».

En Rius (I, 764) diu que «copia línea por línea la tercera edición de 1852», i cosa igual afirmen els autors de la *Bibliografía crítica de ediciones del Quijote;* això no és exacte, perquè acarant els dos exemplars hauríen vist que l'edició de 1852 (núm. 698) té, de text, 571 i 623 pàgines, mentre que la d'ara en té 482 i 545 respectivament.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 522.

755 Δὸν Κισὸτ | ἤ | τὰ περιεργότερα τῶν συμβάντων αὐτοῦ. | [Gravat.] | Ἐν Ἀθήναις, | Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδέλφεως. | 1860. [Vitr. III

p. 185 × 123 mm. c. 145 × 82 mm. (8.º). 128 pp. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí verd.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i una mena de prefaci, on, en forma dialogada, una mare explica en istil familiar, al seu fill Jordi, els fets heroics de Carle Many, les creuades i altres gestes cavalleresques, dedicant breus paraules a la biografía d'En Cervantes (pp. 1-5).

El text (pp. 6-128) va repartit en vint-i-tres capítols, on s'expliquen els

principals fets de D. Quixot i del seu escuder. A la fi s'hi troba un epíleg, on, en forma dialogada també, mare i fill fan breus comentaris referent a la moral del llibre d'En Cervantes.

En realitat, no és més que un breu extracte del *Don Quijote;* per això es diu en el títol que s'hi trobaràn «les més curioses de les seves aventures» d'acord amb el caràcter de la Βιβλιοθήκη τῶν παιδιῶν μετὰ εἰκονογραφίων, de la qual forma el segón volum, segons es veu en la portadella.

D'aquesta edició, que és treta, segons ens ha semblat, d'un text francès, quasi diríem el d'En Florian, n'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. bb. 33. (1.)). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 595.

756 Catálogo | bibliográfico y biográfico | del Teatro Antiguo Español, | desde sus orígenes hasta mediados del siglo XVIII, | por | D. Cayetano Alberto de la Barrera y Leirado. | Obra premiada por la Biblioteca Nacional | en el concurso público de enero de 1860, | é impresa á expensas del Gobierno. | [Marca de l'impressor.] | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle de la Madera baja, número 8. | 1860. [834. 63*

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Introducció o Pròleg, Nota bibliogràfica de Catàlegs, Llista d'abreviatures (pp. I-XIII) i Portadella, on s'hi llegeix : «Indice de autores, | sus biografias | y repertorio de las obras propias de cada uno» (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-250) va a doble columna, i per ordre alfabètic s'hi llegeixen gairebé tots els autors del teatre castellà, precedits d'una curosa biografía i llista de les seves obres. Les pàgs. 511-520 són d'apèndix al text.

El final del volum, o sien les pàgs. 521-724, estàn destinades a diversos índexs, i l'última pàgina, que és sense numerar, correspòn a la taula general i llista de les errades.

Fullejant el text ens trobem amb els següents autors, que s'han inspirat, més o menys directament, en el text cervantí. Són els següents:

Avila, Francisco de. — Autor de l'*Entremés famoso de los invencibles hechos de D. Quijote de la Mancha,* obra que figura en el *Fenix de las Españas Lope de Vega Carpio, familiar del Santo Oficio. Octava parte de sus comedias, con Loas, Entremeses y Bailes* (Barcelona, Sebastián Cormellas, 1617). No ha de causar cap estranyesa veure barrejades entre les obres d'En Lope de Vega algunes que no li pertanyen; això era cosa corrent en molts dels volums de les *Partes* de comedies que es publicaven com d'un sol autor, podent assenyalar entre molts d'altres els dos exemples següents : En la *Quinta parte de las come-*

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

dias de D. Pedro Calderón de la Barca (Barcelona, Antonio Lacaballería, 1677) s'hi troba *El rey D. Pedro en Madrid, Infanzón de Illescas*, que és d'En Téllez, conegut en el món literari per *Tirso de Molina*, i en la *Parte veinte y nueve de comedias de diferentes autores* (Valencia, 1636) hi figuren les d'En Calderón de la Barca, *La dama duende* i *Casa con dos puertas mala es de guardar*, com escrites per En Lope de Vega. En el volum corresponent a l'*Octava parte* de les comedies d'En Lope de Vega, ço és, en l'obra que hem dit s'hi troba l'entremès de N'Avila, n'hi ha un altre que és d'En Barrionuevo. Que *Los invencibles hechos de D. Quijote de la Mancha* no pertanyen a En Lope, ho demostra l'escrit que s'hi llegeix al final, on es diu que fou «compuesto por Francisco de Avila, natural de Madrid». Referent a qui pot esser aquest Avila, vegi's En La Barrera en el llibre de què ara tractem, i Cotarelo y Mori en *Colección de Entremeses* (vol. XVII de la *Nueva Biblioteca de Autores Españoles*, pàgina LXIX).

L'acció d'aquest entremès és la vetlla de les armes; la figura del protagonista ens resulta una caricatura. Algunes modificacions fa l'autor al text de la novel·la, com són el fer-hi sortir l'escuder Sanxo Pança, el convertir a Marina, criada de l'hostal, en Dulcinea, així com presentar l'heroi vestit a lo «picaro».

Calderón de la Barca, Pedro. — No volgué esser menys aquest autor que l'anterior, i en el seu gros bagatge literari s'hi fa menció d'una comedia que porta el títol de *Don Quijote de la Mancha*, representada a Madrid, un dels dies de Carnestoltes de 1637.* Algú potser titllarà d'atrevida la nostra hipòtesi a l'afirmar que aquesta obra és d'En Calderón de la Barca, perquè si es llegeix *El Averiguador Universal* (I, 124) veurem que diu que aquesta obra fou escrita per En Pedro de la Rosa.

Observarem que aquest no figura en el llibre que ara descrivim, i que En La Rosa no se sab que fos autor de comedies, sinó director d'espectacles, cosa molt diferent; ens fa opinar que la dita obra és d'En Calderón el fet de què les més de les comedies que es representaven en les festes reials foren escrites per ell; ademés, pocs mesos abans de morir En Calderón, en carta que escrigué al Duc de Veragua, assenyalava com obra seva una que portava el títol de *Don Quixote de la Mancha*, i alguns anys més tard, quan En Joàn de Vera Tassis i Villarroel editá les obres d'En Calderón de la Barca, pensava incloure en el vol. X, que per desgracia no va arribar a les premses, l'esmentada comedia.

* Hem escrit «un dels dies», per quant no se sab si fou el dilluns o dimarts. En una *Relación de las cosas más particulares sucedidas en España, Italia, ... desde Febrero de 1630 a Abril de 1639*, s'hi llegeix : «Lunes (de Carnestolendas de 1637) corrieron de gala los señores y caballeros y jugaron alcancías y corrieron dos toros, y a la noche se representó la comedia *Don Quixote*, con lindos bailes y entremeses...», i en els *Anales de Madrid*, escrits per En León de Pinelo, es diu que «el martes de Carnestolendas (1637) la villa de Madrid hizo otra mojiganga de infinitas figuras e invenciones y novedades, hasta sacar los gigantes con mascarillas, por no incurrir en el bando. A la noche se representó comedia de *Don Quixote de la Mancha*...» Vegi's Hartzenbusch, *Biblioteca de Autores Españoles*, XIV, 672.

En Calderón escrigué, ademés, un entremès amb el títol d'*El Dragoncillo*, publicat en *Flores del Parnaso cogidas para recreo del entendimiento por los mejores ingenios de España* (Zaragoza, Pascual Bruno, sense any, però probablement de 1708), i aquest petit sainet no és altra cosa que una imitació de *La Cueva de Salamanca.*[1]

CAÑIZARES, José. — Fou un dels més aprofitats deixebles d'En Calderón; escrigué drames, comedies, sarsueles i entremesos. La llista de les obres teatrals d'aquest escriptor castellà és llarga, però n'hi ha una que ens interessa, i aquesta porta per títol *La más ilustre fregona.* En Rius (II, 597) fa un anàlisi d'aquesta comedia i censura que el seu autor hagi tergiversat el caràcter de la protagonista de la novel·la, i fins sembla que s'enfada a l'escriure que «aquellos tan bosquejados cuadros de la novela, llenos de vida real, de colorido local, de naturales escenas y de sobrias imágenes, desaparecen en la comedia tras un armazón de episódicos detalles y enredadas situaciones, dignos, en fin, de una comedia de figurón, pero nada más». Creiem que això era precisament lo que En Cañizares es proposava a l'escriure aquesta comedia; per això no es cuidà poc ni molt en seguir el text cervantí, sinó que se n'apropià ço que li convenía.

Vegi's, referent a En Cañizares, ço que hem escrit al tractar de la comedia *Pedro de Urdemalas*, en el núm. 231.

CASTILLO SOLÓRZANO, Alonso del. — Escrigué una obra intitulada *Huerta de Valencia, prosas y versos en las Academias della* (Valencia, Miguel Sorolla, 1629), i comprèn cinc «divertimientos», corresponent els quatre primers a altres tantes novel·letes, i l'últim és una comedia que té per títol *El agravio satisfecho*, en la qual al dir d'En La Barrera «copió el autor, hasta cierto punto, el argumento de la novela de Cervantes, *La fuerza de la sangre*».

CASTRO I BELLVIS, Guillem de. — Escrigué les comedies cervantines *Don Quixote de la Mancha, El curioso impertinente* i *La fuerza de la sangre.*

La *Primera Parte de las Comedias* d'aquest escriptor es publicà a Valencia per En Felip Mey en 1618; anys més tard, en 1621, es reproduí el volum, i el descriu detalladament En Salvà en el seu *Catálogo*, núm. 1,154. Per aquesta descripció sabem que les dues primeres obres, abans esmentades, es publicaren en 1618, i l'última va inserta entre altres comedies del mateix autor en la *Segunda parte de las Comedias de don Guillen de Castro* (Valencia, Miguel Sorolla, 1625).

Al nostre entendre, la primera comedia en què surt el famós heroi cervantí fou la d'En Castro i Bellvis, *Don Quixote de la Mancha*, i ho diem per quant el seu autor escrigué en 1625, referint-se a les dotze comedies que es publicaren en la *Primera Parte*, que «la que menos años tiene, tendrá de quince arriba»,[2] i com

1. A començos del segle XIX es representà un sainet o entremès d'En Gaspar de Zabala i Zamora amb el títol d'*El soldado exorcista*, que no és altra cosa que una refundició del d'En Calderón. Vegi's Hartzenbusch, *Biblioteca de autores españoles*, XIV, 615.

2. En Said Armesto, en el Pròleg a *Las mocedades del Cid*, edició de *La Lectura* (Madrid, 1913), inspirant-se en A. L. Stiefel, *Zeitschr. für rom. Philol.*, XVI, 263, opina que són anteriors a 1609.

abans de publicar-les juntes aniríen alguns anys manuscrites i en les caixes dels representants de companyíes de la faràndula, creiem que a poc d'haver-se publicat la primera part del llibre d'En Cervantes, En Castro escrigué la seva obra, així com la inspirada en la novel·la que es llegeix en els capítols XXXIII-XXXV de la primera part del Don Quixot.

L'argument de *Don Quixote de la Mancha* té per assumpte principal els amors de Luscinda i Cardeni, i de Dorotea i el Marquès, acabant l'obra amb l'encantament de D. Quixot. Es podrà dir, comparant la novel·la i la comedia, que l'autor d'aquesta s'ha pres certes llibertats, però al nostre entendre han de perdonar-se-li, per quant no és cosa gens fàcil el portar a l'escena aquests capítols de l'obra d'En Cervantes.

Hem dit abans, que en la *Primera Parte de las comedias* d'En Guillem de Castro s'hi troba *El curioso impertinente*, comedia en tres jornades, com l'anterior. En Clemencín en la pàg. 40 del vol. III, de la seva edició del *Don Quijote* (núm. 542) i no II com escriu En Rius (II, 566), diu que l'escriptor valencià en *El curioso impertinente* va canviar el desenllaç de l'obra «para que parara (según costumbre) en casamiento», i també ens diu que «en ella insertó, frecuentemente, no sólo las cosas, sino, también, los pensamientos y aun las palabras de su original». El final de l'obra, segons En Castro, és el següent : Anselmo i Lotario renyeixen, i aquest fereix mortalment a aquell; abans de morir, el marit enganyat, reconeixent que en realitat es éll el causant de tots els mals, demana al Duc de Florencia

«...que de mi muerte
alcance el perdon Lotario
para que después hereden
él y Camila, casados».

I mor, casant-se el traidor Lotari amb l'adúltera Camila.

Hem vist que En Guillem de Castro escrigué una altra comedia, publicada en la *Segunda Parte*, comedia inspirada en el text d'En Cervantes *La fuerza de la sangre*. L'argument de l'obra és el mateix que el de la novel·la.*

COELLO, Antonio. — Escrigué, entre ses moltes obres escèniques, dues, al dir de molts, que pertanyen a la bibliografía cervantina i són *El celoso Extremeño* i la segona part amb el títol de *Los celos de Carrizales*. La primera figura impresa en la *Parte veinte y ocho de comedias de varios autores* (Huesca, Pedro Bluson, 1634), si bé hem de dir que en aquest volum es diu que aquesta comedia és escrita per En Lope de Vega; En Fabio Franchi en *Ragguaglio di Parnasso*, imprès l'any 1636, escriu : «Ed a D. Antonio Coeglio potrá V. M. supprema mandare a dire, che se fá pari commedie come quella del *Geloso Estremegno* fara

* El nostre benvolgut amic, En Francesc Martínez i Martínez, té anunciada des de 1905 una reproducció d'aquesta comedia, deguda a qui encobrí el seu nom amb el d'Artemidoro.

anche gelosi tutti gli altri ingegni cómici». En la *Parte quarenta y dos de Comedias de diferentes autores* (Zaragoza, 1650) ocupa l'últim lloc una comedia, sense nom d'autor, que porta per títol *Los celos de Carrizales.*

Segons En La Barrera *(Catálogo,* p. 534) és la segona part d'*El celoso Extremeño;* En Cotarelo i Valledor *(Teatro,* p. 531) creu es tracta d'una sola, i En Rius (II, 572) ens fa assaber que *El celoso extremeño* «se ha impreso también con el título *Los celos de Carrizales*». Al nostre entendre es tracta d'una sola obra que potser primer tingué el nom d'*El celoso extremeño,* i després, arranjada en algunes escenes, li fou canviat pel de *Los celos de Carrizales.**

ESQUERDO, Vicente. — Figura aquest autor valencià com autor d'una comedia que porta el títol de *La Ilustre fregona,* representada el primer de juliol de 1619. Encara que no es diu el punt on es representà per primera vegada, suposem sería en la ciutat del Turia, i ho creiem, per quant allí s'estrenaren *Marte y Venus en Paris* i *El fuerte, animoso, sagaz y valiente Martin Lopez de Aybar.*

FIGUEROA Y CÓRDOBA, Diego de. — Aquest escriptor castellà també s'inspirà, com N'Esquerdo i En Cañizares, en la novel·la d'En Cervantes *La Ilustre fregona;* diem això per igual entre les obres que esmenta En La Barrera n'hi ha una que porta igual títol, però en el *Pensil de Apolo* (Madrid, Domingo García Morràs, 1660) s'hi troba aquesta comedia d'En Figueroa i Córdoba amb el següent títol : *La hija del mesonero o la ilustre fregona.*

HURTADO DE MENDOZA, Antonio. — Aquest patge de la casa del Comte de Saldaña escrigué una comedia que porta per títol *Los empeños del mentir,* que segons En Rius (II, 584) «está escrita en recuerdos de *La Entretenida,* de Cervantes». Figura impresa, junt amb altres obres dramàtiques, en la *Flor de las mejores doce comedias de los mayores ingenios de España, sacadas de sus verdaderos originales* (Madrid, 1652); nosaltres hem llegit aquesta comedia i hem de dir que no trobàrem cap passatge d'aquells que demostren una clara copia.

LOPE DE VEGA CARPIO, Fra Fèlix. — Aquest nom no podía mancar en la llista d'autors que s'aprofitaren per a llurs arguments de l'obra d'En Cervantes. Entre el sens fi d'obres que coneixem del que fou anomenat «monstruo de la naturaleza», n'hi ha quatre que havem d'esmentar, i són *La ilustre fregona, Los cautivos de Argel, La necedad del discreto* i *La noche toledana.*

La primera figura impresa en la *Veintiquatro parte perfeta de las comedias del Fénix de España* (Zaragoza, Pedro Vergés, 1641); és la quinta de les comedies d'aquest volum, i porta un subtítol que és *Amante al uso.* En la *Parte veinte cinco,* impresa així mateix a Saragossa en 1647 pel dit Vergés, s'hi troba *Los Cautivos de Argel,* portant també aquesta mateixa comedia els títols de *Los*

* La comedia del llicenciat Juan B. Felices de Cáceres, *El ingrato por amor o nunca el bien hacer se pierde,* s'ha imprès amb el títol d'*Hacer bien nunca se pierde* (La Barrera, *Catálogo,* p. 149).

Cautivos i *Los esclavos de Argel;* ocupa els últims llocs de l'esmentat volum *La necedad del discreto*, i *La noche toledana* es troba en la *Tercera parte de las comedias de Lope de Vega y otros autores* (Barcelona, Cormellas, 1612).

La ilustre fregona, com ho demostra el seu títol, està inspirada en el text cervantí, i l'argument és, amb lleus variants, el de la novel·la; *Los esclavos de Argel* segueixen *El trato de Argel* d'En Cervantes, si bé en l'obra d'aquest hi ha més realitat i en la imitació més fantasía; *La necedad del discreto* pot passar com obra suggerida per la novel·la *El curioso impertinente;* no és que s'hi vegi clarament l'original, però tantes obres s'han esmentat com inspirades en el text cervantí, tenint-hi solament una lleu retirada, que pot molt ben passar aquesta última com obra escrita tenint presents els capítols del *Don Quijote* on hi ha la dita novel·la; *La noche toledana* recorda vagament *La ilustre fregona.**

MATOS FRAGOSO, Juan.— També aquest dramaturg ha de figurar en la llista cervantina, per haver escrit *El yerro del entendido.* Aquesta obra es publicà en la *Primera parte* de les seves comedies, impresa a Madrid per En Julián Paredes en 1658; sembla inspirada en *El curioso Impertinente*, i segons En Rius (II, 587) «no pasa de ser refundición de otra de Lope de Vega, *La necedad del discreto*». Prenent per peu el text de l'esmentat bibliògraf, hem de dir que figurant en la *Bibliografía* la comedia d'En Matos Fragoso, ens estranya molt no hi hagi donat cabuda a la d'En Lope de Vega; si fossim aficionats als silogismes, podríem fer el següent : Si la comedia *El yerro del entendido* té «analogía» amb la novel·la d'En Cervantes i la comedia d'En Matos és refundició de la d'En Lope de Vega *La necedad del discreto*, aquesta d'En Lope deu tenir analogía amb *El Curioso impertinente.*

Porta també En La Barrera com obra d'En Matos l'entremès *La Fregona* que es diu publicat en el llibre imprès pels hereus d'En Dormer a Saragossa a fins del segle XVII, amb el títol de *Entremeses varios, ahora nuevamente recogidos* i al descriure en la pàg. 718 aquest volum, solament es posa d'En Matos el ball *Los carreteros.* Aquest entremès, ¿estava inspirat en *La Ilustre fregona* d'En Cervantes? No ho sabem.

També hi ha en la llista d'obres teatrals d'En Matos una d'atribuïda que porta per títol *Don Quixote de la Mancha*, i pregunta En La Barrera : «¿Será esa comedia ... la de D. Pedro Calderón de la Barca?» Difícil és contestar, per quant, com hem vist, la comedia d'En Calderón no es coneix.

MONTERO NAYO, Francisco José. — És un altre autor que es troba en l'obra d'En La Barrera; figura aquí per haver escrit una farsa joco-seria que porta per títol *Don Quijote Renascido.* En Cesáreo Fernández Duro diu que el veritable nom d'aquest autor és el de Román Montero de Espinosa. Potser sí, però

* Vegi's : Cervantes, *La Ilustre fregona*, edició anotada per En Rodríguez Marín (Madrid, 1917).

nosaltres direm que aquest últim escriptor publicà les seves obres a mitjans del segle XVII, com els *Diálogos Militares y Políticos* (Bruselas, 1654), i En Montero Nayo nasqué a primers del segle següent.

MORETO, Agustín. — D'aquest celebrat dramaturg ja n'hem fet esment en el núm. 216, al tractar de la comedia que escrigué amb el títol d'*El licenciado Vidriera*, però en la *Segunda Parte* de les seves comedies, impresa a Valencia per En Benito Macé, en 1676, hi figura *El parecido*, obra que s'havía imprès feia uns quants anys en el volum *Parte veinte y tres de comedias nuevas* (Madrid, 1665).

En el volum *Pensil de Apolo* (Madrid, Palacio i Villegas, 1660) hi figura en primer lloc una comedia d'En Moreto que porta per títol *No puede ser...*; no direm que aquesta obra segueixi l'argument d'*El celoso extremeño* d'En Cervantes, però sí que se'n troben reminiscencies.

En La Barrera va veure en la Biblioteca del Duc d'Osuna una refundició d'aquesta comedia d'En Moreto amb el títol d'*El parecido en la corte*, que diu que és arranjament fet pel mateix autor, i ademés cinc manuscrits amb el primer títol. Un d'ells sembla que havía pertanyut a una companyía de còmics, per quant porta notes d'on havíen representat la dita comedia. Segons En Fernández-Guerra* «algo sirvió a D. Agustín para su drama la primera parte de *El Castigo del penseque*, de Tirso de Molina; y dicen si le sugirió el pensamiento *La entretenida* de Cervantes; pero el arriesgado oficio de los geneologistas nobiliaros está expuesto a erradas cavilaciones».

PÉREZ DE MONTALBÁN, Juan. — És autor d'una comedia que no figura impresa en els dos volums que de les seves obres dramàtiques es publicaren en 1638; aquesta comedia porta el títol de *La Gitanilla*. En La Barrera (p. 268) creu que és la que escrigué En Solis amb el títol de *La Gitanilla en Madrid*, però En Rius (II, 574) fa assaber que és diferent, si bé es tracta d'una refundició feta per aquest de l'obra d'En Pérez de Montalbán.

També escrigué una comedia amb el títol de *Pedro de Urdemalas*. Vegi's el núm. 231.

ROJAS ZORRILLA, Francisco de. — Aquest celebrat autor dramàtic escrigué una comedia que porta el títol de *Persiles y Sigismunda o hallarse para perderse* qual argument, com es pot suposar, és tret de l'obra pòstuma d'En Cervantes. Es publicà aquesta comedia en la *Parte treinta de comedias famosas de varios autores* (Zaragoza, 1636).

Figura, també, com d'aquest autor, una comedia que porta el títol de *Numancia destruída*.

RUIZ DE ALARCÓN I MENDOZA, Juan. — Autor de moltes obres teatrals, entre les quals són d'assumpte més o menys cervantí *El semejante a si mismo*, *La cueva de Salamanca* i *La Manganilla de Melilla*. Les dues primeres es pu-

* *Biblioteca de autores españoles*, vol. XXXIX, p. XXXIX, col. 2.ª.

blicaren en la *Parte primera de las comedias de Juan Ruiz de Alarcon y Mendoza* (Madrid, J. González, 1628), i l'última, en *Parte segunda de las comedias del licenciado Don Juan Ruiz de Alarcon y Mendoça* (Barcelona, Sebastián Cormellas, 1634).

El semejante a si mismo pertany al genre de les comedies d'enredo, i el seu argument té reminiscencies d'*El curioso impertinente.*

La cueva de Salamanca no ha de comptar-se entre les obres inspirades per En Cervantes, encara que aquest fes un entremès amb aquest mateix títol, però ha d'entrar en la bibliografía cervantina, ja que tant l'escriptor mejicà com l'alcalaí s'inspiraren en la llegenda de la famosa cova salmantina on creia la gent que el diable hi feia els seus afers, i tant en la comedia com en l'entremès hi passen coses que semblen fetes per art del dimoni.

La Manganilla de Melilla té per argument les valeroses gestes d'En Pedro Vanegas de Córdoba, governador de Melilla. Com es pot suposar, aquesta obra pertany al genre de les de moros i cristians; En Rius (II, 571) fa assaber l'opinió d'En L. Fernández-Guerra, exposada en la fantasiosa obra *Don Juan Ruiz de Alarcon y Mendoza,* però hem de dir que després d'haver llegit tota la comedia no hi hem sabut veure la influencia cervantina.

Silva, Antonio José da. — Al nostre entendre aquest autor hauría de figurar entre els escriptors portuguesos, per quant nasqué a Rio Janeiro en 1705, estudià en la Universitat de Coimbra i va passar més tard a Lisboa, on va exercir la jurisprudencia; en 1726 fou processat per la Inquisició i més tard absolt, però en 1737 fou pres novament, i el 18 d'octubre de 1739 fou acompanyat amb altres condemnats al Prado do Rocio, on fou decapitat i cremat per «judaizante convicto, negativo y relapso».* En La Barrera esmenta com obra d'En Silva una comedia, manuscrita, que porta el títol de *Don Quixote;* no la coneixem, però en canvi no porta el citat bibliògraf una altra d'esmentada per En Rius (II, 810) i anys abans per N'Asensio en l'opuscle *Un cervantista portugués del siglo XVIII, quemado por el Santo Oficio de la Inquisición* (Sevilla, 1885); la comedia que no cita En La Barrera porta per títol *Vida do grande Don Quixote e do gordo Sancho Panza,* comedia que s'estrenà en el Teatre «*do Bairro alto*» de Lisboa, el 14 d'octubre de 1733.

Solis y Rivadeneira, Antonio. — Entre les moltes obres que donà a l'escena, n'hi ha una que porta per títol *La Gitanilla de Madrid,* publicada en el volum de *Comedias* que s'imprimí en l'establiment d'En Melcior Alvarez a Madrid en 1681. El títol d'aquesta obra ja ens diu clarament quina és la seva procedencia i argument; és un arranjament de la que hem vist escrigué En Pérez de Montalbán.

* En Menéndez y Pelayo troba que la sentencia fou inicua; vegi's el que diu en la seva obra *Historia de los Heterodoxos Españoles,* III, 106.

Entre les moltes obres dramàtiques que s'imprimiren sense nom d'autor, n'hi ha una que porta per nom *Quien da luego da dos veces*, però l'autor d'aquesta comedia és Fr. GABRIEL TÉLLEZ. L'argument d'aquesta comedia, al dir de N'Hartzenbusch,[1] és tret de la novel·la d'En Cervantes, *La señora Cornelia.*

ZAMORA, Antonio. — Escriptor nascut a Madrid a mitjans del segle XVII; entre les moltes obres teatrals que escrigué, com comedies, balls, loas i entremesos, n'hi ha una que intitulà *La Gitanilla*, publicada en el volum primer de *Comedias nuevas* (Madrid, Diego Martínez Abad, 1722).

ZAYAS DE GUZMÁN. — Figura com autor d'una obra que porta per títol *Numancia destruida*, i ens diu En La Barrera que és obra inèdita, escrita a començos del segle XVIII, i que N'Hartzenbusch en tingué un «lujoso manuscrito». Hem de dir, per la nostra part, que En Salvà, en el *Catálogo*, I, p. 631, esmenta un drama amb el mateix títol que el d'En Zayas, i el bibliògraf valencià la posa com original de N'Ignasi López de Ayala, escrita, probablement, en 1775.

Hem dit abans que a la fi del volum s'hi troben uns índexs (pp. 521-724), i d'aquests solament ens interessa la Secció tercera i els seus apèndixs (pp. 608-671), si bé havem de dir que molts dels títols ja els coneixem per haver-los vist esmentats al tractar dels seus respectius autors. En aquesta llarga llista d'entremesos, loas, sainets, balls, etc., s'hi troben els següents títols, que al nostre entendre semblen inspirats en l'obra d'En Cervantes.[2] Aquests, són : *Loa para las Bodas de Camacho*, de la qual ja n'hem parlat en el núm. 333; *Sancho Panza, Sancho Panza en la Insula; Don Quijote;* figuren dues obres amb el títol *Gitanilla*, i les dues són balls, el primer comença :

«Gitanilla soy que vengo
Robando las voluntades...»

el segón:

«Pues ya de Abril
El año propicio...»

Si ens diguessin que dels dos esmentats balls n'hi ha un que està inspirat en la novel·la cervantina, diríem que és el primer. Veiem, també, altres títols, com el de l'entremès *Insula Barataria o todo el reino es una quinta, Quijada y el Alcalde.*

També havem d'esmentar els títols següents : *Amor hace milagros*, el seu autor és En Benito Gómez Labrador; l'anònima *Aventuras de D. Quijote y religión andantesca* i *Segundo D. Quijote o cualquier marido es bueno.*

En les pàgs. 85-89 s'hi troba una nota biogràfica i bibliogràfica d'En Cervantes, amb notes referents a algunes de les seves obres teatrals.

1. *Biblioteca de autores españoles*, vol. V, p. XLII.
2. No incluïm les comedies que semblen haver-se inspirat en els tipus de l'Alcalde i Sacristà, recordant o bé inspirant-se en els protagonistes dels entremesos *La elección de los Alcaldes de Daganzo* i *La cueva de Salamanca;* tampoc hi van els que tenen assenyalat autor.

757 FEDERICO, Ricardo de. — A las tropas de Africa, al pasar delante de la estatua de Cervantes en la noche del 8 del presente. [34-IX

El Museo Universal (IV, núm. 16), Madrid, 15 abril 1860.

Sonet.

758 Iglesia de San Marcos. [34-IX

El Museo Universal (IV, núm. 31), Madrid, 29 juliol 1860.

A la descripció de la dita esglesia s'hi acompanya un gravat. A la fi de l'article s'hi llegeix que aquest era el lloc on «contemplaba Miguel de Cervantes Saavedra el hermoso retrato de Isabela, que cercana a la iglesia vivía...»

759 El Quijote | de los niños, | abreviado | por un entusiasta de su autor | Miguel de Cervantes Saavedra, | y declarado de texto para las escuelas, por el Consejo | de Instruccion Pública. | Segunda edicion con grabados. | Madrid, | Imprenta de Manuel Galiano, | Plaza de los Ministerios, 3. | 1861. [42-II

p. 150 × 110 mm. c. 127 × 77 mm. (8.º). 648 pp., manquen les pàgs. 1 i 2. Mig vedell vermell, amb puntes; llom decorat; tall superior daurat (Ménard).

Els preliminars d'aquest volum, contenen la Portada, unes poques ratlles amb la biografía d'En Cervantes i el Pròleg (pp. 1-8).

El text del Quixot abreviat (pp. 9-641) comprèn vint capítols la primera part i trenta quatre la segona. A la fi s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada hi ha la següent advertencia : «Se vende a 8 rs. encuadernado en las librerías de Hernando, calle del Arenal, y de Villaverde, calle de Carretas».

La il·lustren uns quants gravats intercalats en el text, i el retrat d'En Cervantes, dibuixats per En Urrabieta i gravats per En Sierra. En Rius (I, 1059) creu que aquesta segona edició és la d'*El Quijote para todos* (núm. 727), i no és així, perquè tot seguit de llegir el Pròleg es veu que hi ha diferencia gran entre una i altra edició. «En fe de ser verdad lo que decimos en el Prólogo de *El Quijote para todos*, sale á luz este al mismo tiempo que aquel, no de cuerpo entero para los que estudian lo que leen, o de los que leen por gusto y pasatiempo, sino en *boceto* para los que comienzan a deletrear y han de llegar a leer, intitulado : *El Quijote de los niños.*» Això es diu en el Pròleg de la primera edició, i això s'ha anat repetint en les següents.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 135.

760 Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Nueva edicion, con la vida del autor, | por | D. M.-F. de Navarrete | Tomo primero. | Don Quijote. | [Monograma de l'editor.] | Paris. | Baudry, Librería Europea, | Dramard-Baudry y Cª, Sucesores, | Rue Bonaparte, 12, cerca del Palacio des Beaux-Arts. | 1861. [41-II

p. 215 × 130 mm. c. 183 × 103 mm. (8.º). Vol. I : 3 ff. s. n. + CXIX pp., la següent en blanc s. n., + 679 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms. i 1 facsímil. La primera làmina, de frontispici, la segona amb el retrat de Cervantes gravat per Geoffroy. Mitja pasta. Al contraplà, ex-libris de la *Biblioteca Cervántica* d'En L. Rius.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada general de les «Obras de Miguel de Cervantes Saavedra» i Portada (3 ff. s. n.), la Vida de Cervantes d'En Navarrete, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-CXIX).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 323, i el de la segona, comprenent Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, de la pàg. 325 a la 674. A la fi s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «París. — En la imprenta de E. Thunot y C.ª, calle Racine, 26, cerca del Odeon», i al peu de la pàg. 679 el mateix peu d'impremta, però suprimint «cerca del Odeon».

En Rius (I, 135) diu que és edició estereotipada de la impresa a París en 1855 (núm. 722), i així ho sembla per la molta similitut que entre elles s'observa.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 134.

761 Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | traduite de l'espagnol de Michel de Cervantes | par | Filleau de Saint-Martin | ornée de gravures | [Floró.] | Paris | Bernardin-Bechet, Libraire | Quai des Grands-Augustins, 31 | 1861. [37-VIII

p. 230 × 148 mm. c. 187 × 100 mm. (8.º). 4 ff. s. n. + 379 pp., la següent en blanc s. n.; 8 làms., dibuixades per Th. Guerin, Coussereau; gravades per Lacoste ainé. Mitja pasta.

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada i el Pròleg de la primera part (4 ff. s. n.).

El text (pp. 1-376) està repartit en vuit llibres, contenint-ne quatre la primera part i altres tants la segona. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Al verso de la portadella i a la fi de l'última pàgina s'hi troba el següent peu d'impremta : «París. — Typ. Gaittet, rue Git-le-Coeur, 7».

Aquesta edició, segons En Rius (I, 576), és «reimpresión línea por línea de la edición de 1851» (núm. 689), i té raó; sembla estereotipada.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 298.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 359.

762 Don Quijote de la Mancha : | Drama en tres actos | de | Don Ventura de la Vega. | Madrid | Imprenta de José M. Ducazcal | Plazuela de Isabel II, 6. | 1861.

p. 200 × 133 mm. c. 143 × 86 mm. (8.º). 64 pp.

Els preliminars, comprenen la Portada i Repartiment (pp. 1 i 2). La coberta correspòn a la «Galería dramàtica | de | Don Manuel Pedro Delgado, | en Madrid, calle de Jesus y María, n.º 4. | Comprende | muchas y buenas obras de teatro, | escritas por autores de conocida reputación».

El text (pp. 3-64) va repartit en tres actes, que tenen, respectivament, deu, setze i vint-i-una escenes.

L'acció comença amb l'arribada del capellà Pero Pérez i el barber «maese Nicolás» a Sierra Morena, i acaba amb l'encantament de Don Quixot.

En Rius (II, 625) esmenta una «hermosa cantata final», amb música del mestre Barbieri, i en el llibre no es veu per res la lletra de dita cantata; també hem de dir que En Marcos J. Bertrán, en el seu erudit treball bibliogràfic *El Quijote en el teatro,** escriu que aquesta comedia fou estrenada en 1832, i fins copía una crítica feta per En Larra referent a aquesta obra.

En el començament del primer acte se sent la veu d'En Cardeni que canta l'«ovillejo» que es troba en el *Don Quijote*, part primera, cap. XXVII, i comença:

«¿Quien menoscaba mis bienes?
Desdenes...»

I que a la fi de l'obra, en l'última acotació, s'hi llegeix : «rompe una música triunfal...». Per tant, sabem que hi ha dos números de música, l'«ovillejo» i aquesta «música triunfal»; però, és que En Rius ens parla d'una cantata, i la lletra d'aquesta no es veu enlloc, i amb tot, aquest bibliògraf té raó, la cantata existeix i la música és d'En Barbieri. Vegi's, referent a aquest assumpte, el número que segueix.

Ja havem dit que En Marcos J. Bertrán esmenta una comedia amb el mateix títol de la que ara tractem d'En Ventura de la Vega, escrita en 1832, i escriu que «para dar mayor realce a la comedia, el maestro Barbieri, compuso un número de música para el ovillejo de Cardenio, las escenas del segundo acto y la gran cantata final». Referent això, està un xic equivocat el nostre amic, per quant si en Larra féu la crítica d'aquesta comedia d'En Vega, i ella s'estrenà en 1832, mal podía En Barbieri haver il·lustrat musicalment l'obra, perquè aleshores tenía nou anys i encara no havía anat a cap Conservatori; En Vega, sí que podía haver fet una comedia inspirada en el llibre d'En Cervantes, perquè comptava ja uns vint-i-cinc anys

* Es troba inclòs en el volum *Entre el telar y el foro* (Valencia, Bertrán, s. a.).

i havía escrit aquella composició poètica, potser la millor que ha eixit de sa ploma, dedicada al rei Ferràn VII amb motiu de la pacificació de Catalunya. Ademés, recordem haver sentit dir a l'actor Ricard Calvo i Revilla, germà d'En Rafel, que la primera obra que representà fou una d'En Ventura de la Vega, que duia per títol *Don Quijote de la Mancha,* que el seu pare féu el paper d'heroi de la Manxa, i l'acompanyaren en la representació Na Rita Luna i En Pere Delgado. Aquesta obra és la que s'estrenà en 1861. Però hem de dir que el mateix autor ens parlà d'una altra obra d'En Ventura de la Vega, inspirada també en el *Don Quijote,* obra que anys abans l'autor havía fet representar amb el títol de *Don Quijote de la Mancha en Sierra Morena,* prenent-hi part Na Joaquima Baus i En Josep García Luna; l'argument d'aquesta és exactament igual al de la que vint-i-nou anys després es representà i imprimí. Que en 1861 era aquesta comedia d'En Vega l'última coneguda en què hi prenía part D. Quixot, es desprèn de les següents ratlles que escrigué En Tubino en *El Quijote y la Estafeta de Urganda* (Sevilla, 1862, p. 179), dient que En Benjumea ofería al públic un llibre que compendrà tot lo publicat que s'hi refereixi «desde el Quijote de Guillen de Castro, hasta el de D. Ventura de la Vega...», ço és, des de la comedia més antiga fins la més moderna en què intervé el famós cavaller.

I ja que tractem d'aquesta comedia, que porta per títol el del famós cavaller, anem a esmentar-ne una dotzena de les que tenim anotades i que no figuren en aquesta col·lecció:

Don Quichotte de la Manche (Strassburg, Stadel, 1703). Vegi's Rius (II, 688).

Don Quichotte, representada en 1670, prenent-hi part el cèlebre Molière. Vegi's Rius (II, 680) i Brimeur *Supplement français à la Bibliographie de Rius,* núm. 112.

Don Quichotte, ball representat a Burdeus en febrer de 1758. Vegi's Asensio *Cervantes inventor,* i Rius (II, 700).

Don Quixote de la Manche, comedia en cinc actes, escrita per En Guyon Guerin de Bouscal. Vegi's Rius (II, 673).

Don Quichotte, pantomima arreglada per En Panard, en 1734. Rius (II, 696).

Don Quichotte, comedia d'En Pròsper Merimée i publicada a mitjans del segle passat. De cervantí l'obra sols en té el títol.

Don Quixote, opereta d'En G. A. Macferren, representada a Londres en 1846.

Der irrende Ritter D. Quixotte de la Mancia, opereta, lletra d'En L. Hinsch, música d'En Ph. Förths, representada a últims del segle XVII. (Vegi's Dorer, *Die Cervantes-Literatur,* p. 23.)

Don Quischott von Mancia, opereta representada a Viena en 1771, amb música d'En Paisello. (Vegi's Dorer, *Nachträge und Berichtigungen zur Cervantes-literatur,* p. 15.)

Don Quixotte, lletra d'En Frd. Jul. Heinr. Graf, Comte de Soden. (Vegi's Dorer, *Die Cervantes-Literatur,* p. 23.)

Don Quixote, opereta d'En K. F. Huesler, representada a Viena en 1803. (Vegi's Dorer, *Die Cervantes-Literatur*, p. 23.)

Don Chisciotte, comedia de N'Apostolo Zeno, impresa a Venecia en 1744.

També hem de dir que en *El Museo Universal* del 10 de desembre de 1865, s'hi llegeix, al fer la necrología d'En Ventura de la Vega, que «entre sus papeles se ha encontrado ... el prólogo, ya terminado de un drama cuyo título y protagonista era Cervantes». Al descriure la comedia *Los dos camaradas* (Madrid, 1867), ja tindrem ocasió de tractar d'aquesta nova obra d'En Vega.

763 Don Quijote de la Mancha | Comedia en 3 actos | Letra de | D.ⁿ Ventura de la Vega | Música de | D.ⁿ Fran^co^. A. Barbieri. [38-VII

Manuscrit de 36 ff. (318 × 205 mm.). Escrit en paper pautat i relligat en mig xagrí verd.

Aquest volum comprèn tres números de música que féu En Barbieri per a la comedia d'En Ventura de la Vega, *Don Quijote de la Mancha.*

El primer és l'*Ovillejo* que canta En Cardeni al començament de l'obra (f. 1), el segón, el ball que fan a l'hostal al començ de l'acte segón (f. 4), i el tercer, la marxa del final amb què s'acaba la comedia (f. 25). Vegi's, referent a aquesta marxa, ço que hem dit en el número anterior.

Com que és gairebé desconeguda la lletra de l'himne, la posem aquí per a coneixement del llegidor; diu així:

«Cantemos al que un día | regó con sangre y llanto
Sus lauros en Lepanto | sus grillos en Argel
Al genio por quien reina | la musa castellana
Del mundo soberana | ceñida de laurel.»

764 Cervantes, | drama apologético | en tres actos y en verso, | original de | Don Joaquín Tomeo y Benedicto. | Estrenado en el teatro de Novedades el dia 9 de Octubre de 1861, | aniversario del natalicio del Príncipe de los ingenios españoles, | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid. | Imprenta de José Rodriguez, Factor, 9. | 1861. [42-I X. c. 3

p. 210 × 140 mm. c. 146 × 67 mm. (8.º). 86 pp. + 1 f. s. n.

En les fulles preliminars, s'hi troba : Portada, Repartiment dels personatges que intervenen en el drama i Dedicatoria a Na María Rodríguez, l'actriu que representà la part de D.ª Catalina Palacios de Salazar (pp. 1-4).

El text (pp. 5-86) va repartit en tres actes que tenen set, nou i nou escenes, respectivament. A la fi de l'opuscle s'hi troba un «post scriptum» (1 f. s. n.), que és un elogi a En Cervantes.

El treball d'En Tomeo Benedicto es distingeix més per la fantasía que per la realitat històrica. Diem això perquè l'acció del drama comença el 22 d'abril de 1616 a la tarda, i acaba l'endemà, a les vuit de la nit, amb la mort d'En Cervantes, i no es pot creure que ell el dia abans freqüentés l'hostal «del Halcón de Oro», això deixant apart de què tampoc creiem que entre els seus contertulis hi hagués l'Alonso Fernández de Avellaneda.

El títol d'aquesta comedia d'En Tomeo Benedicto ens fa recordar el d'altres obres, el protagonista de les quals és el nostre autor, com són : L'obra que preparava en Florian amb el títol de *Cervantes*, que hem esmentat en el núm. 597, i que descriu En Rius (II, 707), el drama *Michel-Cervantes* (París, Levy frères, 1856) que es representà en el teatre de l'Odeon de París el 28 de març de 1856, escrit per En Théodore Muret, i el que s'havía imprès a Francfort en 1819, escrit per Döring.

765 Cervantes. | Nueva utopia | Monumento Nacional | de eterna gloria, | imaginado en honra | del | Príncipe de los Ingenios. | [Inicials de l'autor.] | Madrid, | Imprenta de Manuel Galiano, | Plaza de los Ministerios, 3. | 1861. [42-I X. c. 2

p. 215 × 146 mm. c. 155 × 85 mm. (16.º). 31 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest fascicle, són : Portadella, Portada i Advertencia firmada per N'Antoni M. Segovia (pp. 1-6).

En el text d'aquest opuscle (pp. 7-31) es tracta de la formació d'una colonia amb el títol de *Cervantes*, on s'hi trobessin reproduïdes en un gran camp les principals aventures de D. Quixot, i s'hi alcessin un palau destinat a Biblioteca i Museu cervantí, passeigs adornats amb escultures que recordessin personatges de les principals obres d'En Cervantes i una serie de xalets on hi visquessin gent aficionada a les lletres o les arts, etc.

766 Don Quijote | de | la Mancha | en el siglo XIX. | Por Don T. Y. | Doctor en Jurisprudencia. | I. — ¿Por qué agrada tanto en el dia la lectura del | Quijote? | II. — ¿Existen hoy locos semejantes al héroe Manchego? | III. — ¿Hay hombres parecidos á Sancho Panza? | IV. — ¿Podria aplicarse á los farsantes políticos del siglo | XIX la crítica que encierran las aventuras del | Ingenioso Hidalgo? | Cadiz. | Imprenta y Litografía de la Revista Medica. | Año de MDCCCLXI. [41-VIII. c. 22

p. 200 × 131 mm. c. 141 × 84 mm. (4.º). IV pp. + 36 pp.

Els preliminars, comprenen : Portada i Advertencia de l'editor (pp. I-IV).

El text (pp. 1-36) va repartit en quatre parts, que desenrotllen els temes assenyalats en la portada i comencen en les pàgs. 1, 10, 23 i 30.

El nom de l'autor, les inicials del qual figuren en la portada, és Teodomir Ibáñez. En la nota de l'editor hi ha observacions justes sobre crítica cervàntica; censura que «En España, por regla general, se han empleado los literatos en aplicar la cronología y las reglas de sintáxis a la obra inmortal de Cervantes, plagándola de notas, adiciones y comentarios que han puesto de manifiesto la erudición y paciencia de los glosadores». Es refereix a tots els comentadors i crítics del llibre d'En Cervantes, des d'En Mayans fins a N'Hartzenbusch, i si escriu per «regla general», és per a fer excepció d'En Puigblanch[1] i En Díaz de Benjumea.

Dels quatre temes que tracta, el que al nostre entendre està més ben desenrotllat és el primer, ço és : *¿Por qué agrada tanto en el dia la lectura del Quijote?*

767 La | Estafeta de Urganda, | ó aviso de Cid Asam-Ouzad Benenjeli sobre | el desencanto del Quijote. | Escrito por | Nicolas Diaz de Benjumea. | Londres : | Imprenta de J. Wertheimer y C.ª | 1861. [42-I X. c. 2

p. 183 × 120 mm. c. 145 × 81 mm. (8.º). 64 pp.
Un altre exemplar. [C 414 n.º 6[2]

Els fulls preliminars, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text comença en la pàg. 5 amb una *Introducción*, en la 39 s'hi troba la *Narración preliminar documentada*, i acaba (p. 57) amb l'*Especimen del comentario relativo a la auto-biografía o personalidad de Cervantes.*

En aquest opuscle tracta : 1.r, de l'esperit del genre literari a què el Quixot pertany; 2.n, examen de l'època en què visqué en Cervantes; 3.r, crítica de les seves obres, i 4.t, biografía.

És un dels treballs més interessants per a l'estudi del sentit esotèric del Quixot. En Díaz de Benjumea, molt amic dels anagrames, formà el nom de Cid Asam-Ouzad Benenjeli amb les lletres del seu.

Hem dit que era molt aficionat als anagrames i en aquest opuscle se'n poden señalar aquests dos:

«El amor del caballero no es el amor de Aldonza, sino el de la sabiduría. Dulcinea es el alma de Quijano objetivada, el anagrama exacto de *Dina Luce,* la digna *donna Lux* de Guinicelli, la *donna filosofia* del Dante... El Bachiller caído, prosigue en su respuesta, diciendo : «Llámome Alonso López, soy natural de Alcobendas». Tómense los nombres de *López de Alcobendas* y se verá que es el anagrama exacto del siguiente epígrafe de la aventura : *Es lo de Blanco de Paz...*»

Tot l'estudi d'En Díaz de Benjumea sembla fet per a demostrar que en

1. *Opúsculos gramático-satíricos* (Londres, 1832).
2. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

molts passatges, no solament del *Don Quijote* sinó també en altres obres, Cervantes fa manifesta al·lusió a En Juan Blanco de Paz. Ja veurem més endavant com aquesta obra i altres del seu autor promogueren apassionades discussions entre els cervantistes d'aquell temps.

768 (Den Bühnen gegenüber als Manuscript gedruckt.) | Der neue Don Quichotte. | Lustspiel in einem Acte. | Nach dem Französischen | von | Alexander Bergen. | Personen : | Baron Bergheim. | Henriette, seine Frau. | Nestor Baron v. Rosenholz. | Julie, Kammermädchen der Baronin. | Johann, Reitknecht des Barons. | Theater Repertoire Nr. 72. [42-I X. c. 4

p. 228 × 145 mm. c. 182 × 115 mm. (4.º). 12 pp., a dues columnes.

Els preliminars d'aquest opuscle, comprenen la Portada. Les indicacions bibliogràfiques que en ella falten, es troben en la coberta, que diu així : Wiener | Theater-Repertoir | 72 ste Lieferung. | ····· | ····· | ····· | ····· | ····. | Wien, 1861. | Verlag der Wallishausser'schen Buchhaudlung (Josef Klemm), | Stadt hoher Markt, 541, gegenüber dem Galvagnihof.

Es tracta d'una comedia en un acte, repartit en vint-i-set escenes, inspirada en el Don Quixot. El protagonista d'aquesta comedia, Baron Rosenholz, prenent per model a l'heroi de la Manxa, fa tota mena de sacrificis per a defendre i complaure a les dames. Les situacions són còmiques de debò i la farsa és conduïda amb traça.

En Rius conegué aquesta obreta, dient, equivocadament, que té tretze pàgines (II, 776).

769 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion, | adornada con láminas en cobre, cuyas planchas son propiedad | de la Real Academia Española. | Tomo ···. | [Escut.] | Madrid. | En la Imprenta Nacional. | 1862. [32-I X

p. 360 × 277 mm. c. 245 × 156 mm. (4.º). Vol. I : XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 389 pp., la següent en blanc s. n., + 3 ff. s. n.; 16 làms., la primera de frontispici. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n., + 430 pp. + 7 ff. s. n.; 17 làms., la primera de frontispici. Vol. III [··· | de la Mancha. | Nueva edicion, | adornada con láminas en cobre, y facsímiles de Cervantes. | Tomo tercero : | comprende el juicio crítico de la obra, que escribió Don Vicente de los Rios : | (el mejor de los publicados hasta el dia) | la Vida de Cervantes, | recopilada y añadida con nuevos datos | por Don Jerónimo Moran; | y un copioso catálogo de las ediciones mas notables del Quijote. | [Escut.] | ··· | ··· | 1863] : XIX pp., la següent en blanc s. n., + 391 pp., la següent en blanc s. n., + 4 ff. s. n.; 7 làms., 2 facsímils i 1 mapa. Les làmines són dibuixades per Antonio Carnicero, Joseph del Castillo, Joseph Brunete, Bernardo Barranco, Pedro Arnal, Jerónimo Gil, Gregorio Ferro, Galban, J. Va-

llejo; gravades per Fernando Selma, Manuel Salvador y Carmona, Jerónimo A.º Gil, Pedro Pasqual Moles, J. Joaquin Fabregat, Joaquin Ballefter, Juan de la Cruz, Francisco Muntaner, Juan Barcelon, Martínez; el mapa és dibuixat per Tomás López. Mig vedell, amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Advertencia, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos-elogis (pp. I-XXIII); el segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. I-IX), i els de l'últim, Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-XIX).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer conté el text de la primera part (pp. 1-389, caps. 1-52); el del segón, el de la segona (pp. 1-430, caps. 1-74), i l'últim (pp. 1-391), conté : *El juicio crítico y análisis del Quijote*, d'En Ríos (pp. 1-93) i el *Plan cronológico* (pp. 95-105), les dues peces que figuren ja en la primera edició que del *Don Quijote* féu la R. Academia Española en 1780 (núm. 308); segueix després la *Vida de Cervantes* (pp. 109-312) escrita per En Moran; ademés hi ha *Documentos ... para la Historia de Cervantes* (pp. 315-341), *Noticia bibliográfica* de les principals edicions del D. Quixot, treta en part de la d'En Fernández de Navarrete (pp. 345-391) i una Advertencia de l'editor (1 f. s. n.). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols. Abans de la *Vida* d'En Cervantes, dels *Documents* i de la *Noticia bibliográfica* hi ha una portadella.

En el «Preámbulo sobre la presente edición» que es llegeix en els preliminars del primer volum, es diu que les làmines que són les de la primera edició de l'Academia foren cedides per aquesta, que el tiratge de les làmines, així com la impressió de l'obra, s'ha encarregat a la Imprenta Nacional, i que el text és el de l'Academia, publicat en 1819 (núm. 472). Referent als dos primers volums res havem de dir. Passem, doncs, a tractar de l'últim, el més interessant d'aquesta edició, no per lo referent al treball d'En Ríos, perquè ja n'havem parlat d'ell en el núm. 380, sinó per la Vida d'En Cervantes, els documents pertanyents a la seva vida i part de les edicions del *Don Quijote* i altres llibres cervantins, i les notes bibliogràfiques, estudis tots ells d'En Moran.

En el pròleg del volum tercer se'ns diu que són tan extensos els additaments que s'han determinat a publicar que hauría resultat el volum segón d'aquesta edició massa feixug, i que per això han determinat fer-ne un tercer per a donar cabuda a tots quants materials posseeixen; passa després el prologuista a fer un breu anàlisi dels comentadors del Quixot, i en especial d'En Fernández de Navarrete. Al tractar de la Vida d'En Cervantes que féu aquest, sols té paraules d'elogi, però diu que no copía el text que aparegué en 1819 perquè hauría tingut de prescindir de les moltíssimes dades descobertes d'aleshores ençà, i creu que val més fer-la de nou, apoiant-se amb el treball de l'esmentat acadèmic i afegint-hi «cuantas noticias y datos dignos de fe hemos logrado recoger relativos a las extrañas vicisitudes de la historia de Cervantes», aprofitant-se de molts documents

referents al nostre autor que tingué En Fernández de Navarrete i que, gracies al seu nét, pogué utilitzar En Moran. En resum : la Vida d'En Cervantes que figura en aquesta edició, fou escrita tenint al davant la impresa en 1819, afegint-hi totes aquelles dades que li havíen proporcionat les recerques fetes fins aleshores, en particular les d'En Fernández de Navarrete i les de l'autor del *Boletín Bibliográfico Español*, En Dionisio Hidalgo.

Potser la part més interessant d'aquesta biografía de l'autor del *Don Quijote*, és la publicació de documents cervantins, entre els quals n'hi ha d'interessants : En la pàg. 134 s'hi troba un aute de presó per a En Miquel de Cervantes (setembre 1569); en la pàg. 167, Epístola d'En Cervantes al Secretari del Rei, En Mateo Vázquez; i en les 336 a 341 s'hi troben molts apuntaments de documents cervantins corresponents als anys 1587-1598, copiant-se per enter els de dos lliuraments a favor d'En Cervantes, com «ayuda de costa», amb data de 21 maig 1581. Havem de dir que en facsímils s'hi troba un document firmat per En Cervantes perquè no es faci l'embarg dels béns a En Pere de Isunza, com demanava En Salvador de Toro (desembre, 1592); també hi ha el facsímil de la partida de baptisme d'En Miquel de Cervantes i els de les firmes d'aquest i de la seva muller.

Les làmines que acompanyen a aquesta edició, a part de les corresponents als dos primers volums, que ja havem dit que són les de l'Academia, són en el tercer uns magnífics dibuixos a l'acer i gravats a l'aiguafort, havent-hi entre ells vistes de poblacions com Alcalà d'Henares i la part del «Rastro» de Valladolid, i escenes de la vida d'En Cervantes.

Ja s'ha dit abans que a la fi del volum tercer hi ha algunes pàgines dedicades a bibliografía del *Don Quijote*, i ens dol que en els primers números tinguem de fer observacions de censura a En Moran; per exemple, posa com *editio princeps* la que fou segona de Madrid, aquella en què s'hi llegeix «con privilegio en Castilla, Aragón y Portugal»; és cert que així figurà en la Vida d'En Cervantes escrita per En Fernández de Navarrete, impresa en 1819, però si aquest va sofrir una equivocació just era que En Moran la corretgís; pot servir de disculpa que aquesta bibliografía és titulada «Noticia de las principales y más curiosas ediciones del Don Quijote por Don Martín Fernández de Navarrete hasta el año 1808 y añadida y continuada en esta edición hasta 1862» i que el treball d'En Moran comença al descriure les edicions de 1808, però no hauría estat de més que en nota hagués fet assaber que algunes de les dades de l'esmentat acadèmic, que no estaven prou bé, s'havíen corretgit. Ja sabem que és impossible fer una obra de bibliografía acabada, i que al més entès se li obliden alguns articles, però havem vist que en la llista d'edicions del Quixot feta per En Moran arriben a 83 les fetes fins l'any 1862, mentre que En Rius, vegi's el volum primer, en senyala 136. La diferència, com es veu, és notable, i tant és així, que sols passant la vista per la llista d'En Moran, trobem que hi manquen, en l'espai de sis anys, les següents : París, Baudry, 1825 (núm. 497); París, Didot, 1827 (núms. 511

o 512); París, Cormon y Blanch, 1827 (núm. 513); Madrid, Ramos, 1829 (número 520); Zaragoza, Polo y Monge, 1831 (núm. 534), i Berlín, Fincke, 1831 (número 535).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, Cerv. 350.) i Bibliothèque Nationale (París, Rés. Y². 308-310). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 136.

770 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Adornado con láminas sueltas. | Tomo ···. | Madrid. | Murcia y Martí, Editores. | Cruz Verde, 12 | 1862. [38-VI

p. 176 × 121 mm. c. 147 × 87 mm. (8.º). Vol. I : 693 pp., la següent en blanc s. n., + 4 ff. s. n.; 7 làms., la primera de frontispici. Vol. II : 744 pp. + 3 ff. s. n.; 7 làms. Mitja pasta. Al contraplà del primer volum, etiqueta de la llibrería de la viuda i fills de J. Cuesta. Madrid.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. 1-24), i els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-11).

El text va repartit de la manera següent : El primer volum (p. 25-693) comprèn tota la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 13-744), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Madrid 1862. — Imp. de la Galeria Literaria a cargo de Castillo calle de la Cruz Verde núm. 16».

En Rius (I, 136) escriu que hi ha tretze làmines, i és així, si no es compta el frontispici que es troba en el volum primer.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 137.

771 Obras en Prosa | Festivas y Satíricas | de los | más eminentes ingenios españoles. | Publicaciones ilustradas de La Maravilla. | Barcelona. | [Els noms dels editors a dues columnes.] Administracion de La Maravilla, | calle de Aviño, núm. 20. | Libreria de El Plus Ultra, | Rambla del Centro, núm. 15. | Madrid. | Don. A. de San Martin, | calle de la Victoria, 9. | Don Emilio Font, | calle de Relatores, 12. [40-II

p. 252 × 166 mm. c. 206 × 121 mm. (4.º). Conté diverses obres amb paginació diferent; en segón lloc [Obras en Prosa | Festivas y Satíricas | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Publicaciones ilustradas de La Maravilla. | ···], 83 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., dibuixades per Patufleh; Lit. Abadal. Tela.

Altre exemplar. [834ª 40 C.*

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Els preliminars del volum, corresponen a la Portadella i Portada (pp. I-IV). Al verso d'aquesta s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Barcelona. — Imp. de Narciso Ramírez; Escudillers 40, piso principal. — 1862».

El text (pp. 3-83) conté tres novel·les d'En Cervantes : *Coloquio de los perros*, p. 3-41; *El licenciado Vidriera*, p. 42-58, i *Rinconete y Cortadillo*, p. 59-83. Les altres novel·les que formen el volum, són : *El Lazarillo de Tormes*, que l'encapçala; *El diablo cojuelo*, d'En Luis Velez de Guevara; *Vida de D. Gregorio Guadaña*, de N'Antonio Enríquez Gómez; *Virtud al uso y mística a la moda*, d'En Fulgencio Afan de Ribera; *La Garduña de Sevilla*, d'En Castillo Solorzano, i *Estebanillo Gonzalez*.

Abans de la portada s'hi troba una litografía corresponent al *Coloquio*.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

772 Théatre | de | Michel Cervantès | traduit pour la premiére fois | de l'espagnol en français | par | Alphonse Royer | [Inicials de l'editor.] | Paris | Michel Lévy Frères, Libraires-Éditeurs | Rue Vivienne, 2 bis | 1862 | Tous droits réservés. [36-I

p. 183 × 117 mm. c. 241 × 80 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n. + 421 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. de taula. Mig xagrí, amb llom decorat i caps daurats (Pierson).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Introducció i el Pròleg que En Cervantes féu per a la seva edició de les *Comedias* (pp. 1-35).

El text (pp. 37-419) comprèn la traducció de les següents comedies : *Pedro de Urde Malas*, p. 37-88; *Le vaillant espagnol*, p. 89-142; *Christoval de Lugo*, que és el *Rufian dichoso*, p. 143-188, i *Numance*, p. 189-228; segueix després la dels següents entremesos : *Le guardien vigilant*, p. 229-243; *Le tableau des merveilles*, p. 245-257; *La cave de Salamanque*, p. 259-273; *Trampagos*, que és el *Rufian Viudo*, p. 275-287; *Le juge des divorces*, p. 289-299; *Le vieillard jaloux*, p. 301-314; *Le biscayen supposé*, p. 315-329, i *Les deux bavards*, p. 331-340; s'explica, un xic detallat, l'argument de *La maison de la jalousie*, p. 341-370, traduint alguns passatges i acaba el text amb els resums de *La comédie amusante*, que és *La entretenida*, *La grande sultane*, D.ª Cathalina d'Oviedo, *Le labyrinthe d'amour*, *L'élection des alcades de Daganzo*, *La vie d'Alger* i *Le bagne d'Alger*, p. 373-419; les pàgs. 371 i 372 pertanyen a una portadella. A la fi del volum, en l'última pàgina, que està sense numerar, s'hi troba la Taula de materies.

Les pàgs. 420 i 421 corresponen a una «conclusión», en la que s'explica el per què s'han traduït unes obres senceres, d'altres solament fragments, i d'unes quantes se'n dóna solament el resum.

Es diu en la portada que el teatre d'En Cervantes es traduïa per «première fois» al francès; en efecte, ens dóna el conjunt d'obres escèniques del nostre autor; si es referís a versions isolades hauríem de dir que en el volum XVI de *Chefs d'oeuvre des Théâtres étrangers* (París, 1822) hi figura ja la tragedia d'En Cervantes *Numance.*

En la Introducció ens diu En Royer que ha volgut donar a conèixer els diferents genres del teatre d'En Cervantes, i per això ha triat *Pedro de Urdemalas,* que s'inclou en les comedies picaresques; *Le vaillant espagnol,* que pertany a l'escola cavalleresca i galant de moros i cristians; *Christobal de Lugo,* que és un drama religiós, i *Numance,* «tragédie épique qui a valu à son auteur le surnom d'Eschyle castillan». Elogía els diversos tipus que figuren en aquestes obres, dient que «sont fortament accentués et ont la parole assez libre». En l'estudi d'En Royer s'hi troba un estudi seriós de l'obra teatral d'En Cervantes.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Paris. Imp. Pillet. fils aîné, rue des Grands-Augustins, 5.» i cosa igual en l'última pàgina del volum, que va sense numerar.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 11725. aa. 14.) i Bibliothèque Nationale (París, Yg. 3105).

773 Oración fúnebre | que, por encargo | de la Real Academia Española, | y en las honras | de Miguel de Cervantes | y demas Ingenios españoles, | pronunció | en la iglesia de Monjas Trinitarias de Madrid, el 28 de Abril de 1862, | el Ilmo. Sr. D. Antolin Monescillo, | obispo de Calahorra y la Calzada. | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle de la Madera baja, Núm. 8. | 1862. [41-VIII. c. 8

p. 260 × 172 mm. c. 173 × 98 mm. (8.º). 39 pp., la següent en blanc s. n. En la portada, escrit a mà : «Givanel».

Els preliminars, corresponen a la Portada (pp. 1 i 2).

El text comença en la pàg. 3 i va tot seguit fins a la 36. Les tres pàgines següents estàn dedicades a notes.

Desenrotlla el tema «Multa vidi errando et plurimas verborum consuetudines», perquè diu que en aquesta sentencia de l'Ecclesiastes (XXXIV, 12) s'hi veu la fesomía d'En Cervantes.

774 El Cautivo en Argel, | drama en un acto y en verso. | original de | Don Joaquin Tomeo y Benedicto. | Estrenado con gran aplauso en el teatro Principal de Zaragoza | la noche del 21 de Mayo de 1860. | [Gravat.] | Madrid. | Imprenta de José Rodriguez, Factor, 9. | 1862. [41-II

p. 203 × 134 mm. c. 146 × 69 mm. (8.º). 41 pp. + 3 pp. s. n. Tela blanca, amb títol daurat al pla.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Repartiment i Dedicatoria de l'autor a l'Excm. Infant D. Sebastià de Borbón (pp. 1-6).

El text (pp. 7-41) va repartit en vuit escenes. Al peu de l'última pàgina s'hi troba la llicencia per a la seva representació, firmada per N'Antoni Ferrer del Río amb data del 2 d'abril de 1860. En les tres últimes pàgines, que van sense numerar, hi ha en la primera unes ratlles de l'autor agraint l'interès dels actors al representar la dita obra, i en la segona, una llista d'obres d'En Tomeo Benedicto; l'última és blanca.

L'argument del drama és d'alt interès dramàtic, però falseja la historia, per quant no és cert que la fugida projectada per En Cervantes fos la vigilia del seu rescat i tampoc ho és que En Blanco de Paz morís aleshores.

Referent al cautiveri d'En Cervantes, recordem haver vist esmentat el drama *Cervantes in Algier*, escrit per En Cristòfol Kuffer i imprès a Brünn l'any 1820.

775 El Quijote | y | La Estafeta de Urganda. | Ensayo crítico | por | Don Francisco María Tubino. | No ha sido otro mi deseo que | poner en aborrecimiento de los | hombres las fingidas y dispara- | tadas historias de los libros de | caballerías. | Cervantes. | La Andalucia. | Imprenta, Periódico y Librería. | Sevilla. — 1862. [39-VII

p. 210 × 146 mm. c. 148 × 82 mm. (4.º). 196 pp. + 2 ff. s. n. Mig xagrí marroquinat groc, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada, Pròleg (pp. 1-6).

El text (pp. 8-183) va repartit en nou capítols. Les pàgs. 185-196 pertanyen a notes. Les dues últimes fulles, que estàn sense numerar, contenen la Taula de materies i Llista de les errades a corretgir.

Al tractar de *La Estafeta de Urganda* (núm. 767) diguérem que les produccions d'En Díaz de Benjumea promogueren acalorades discussions i nombrosos treballs, en sentit contradictor els més, on s'estudiaven els punts de vista del ferm defensor del sentit simbòlic en l'obra d'En Cervantes. L'obra d'En Tubino de què tractem, és una forta crítica censurant la manera de pensar de l'autor de *La Estafeta.*

En nou capítols es desenrotlla l'obra. En els dos primers tracta del *Don Quijote* en si i dels comentadors que ha tingut, passa revista als diferents treballs d'autors nacionals i estrangers que han estudiat aquesta novel·la d'En Cervantes, tenint paraules potser massa encomiàstiques per En Bastus, car ja havem demostrat que els comentaris d'aquest erudit català són inspirats en els d'En Bowle i Pellicer; els tres capítols següents, o siguin el tercer i quart, estàn dedicats a l'esperit cavalleresc, cròniques d'aquest genre i les invectives i censures endreçades a aquesta literatura medieval; en el capítol cinquè s'estudía el *Don*

Quijote, i fins al següent, o sigui el sisè, no comença a fer-se al·lusió a l'opuscle d'En Díaz de Benjumea; per tant, els preliminars a la crítica de *La Estafeta* no comencen fins a la pàg. 95, i si no fos que tracta el mateix tema que el d'aquesta obra ço és, l'esperit del genre literari a què pertany el *Don Quijote*, diríem que encara En Tubino no entra en materia.

El capítol sisè demostra una cosa que no cal cap gran esforç per a esser provada, i és que el *Don Quijote* és un llibre de cavalleríes; això és cosa sabuda, per quant ja s'ha dit que era «un Amadis a lo burlesco» i tothom està conforme en considerar-lo com un llibre de cavalleríes més, però sense el cúmul d'assumptes sobrenaturals i ridícols de què els altres n'estàn plens; en el següent s'analitza l'examen de l'època en què visquè En Cervantes i de pas dirigeix suaus censures a *La Estafeta*, si bé espera, per a tractar de l'assumpte amb més deteniment i coneixement de causa, que En Díaz de Benjumea publiqui els comentaris que promet en el seu petit treball. El capítol vuitè tracta de l'afecció cerebral de D. Quixot, afirmant que és una follía, millor dit, una «monomanía razonante», en contra del parer d'En Díaz de Benjumea, el qual diu que la malaltía de l'heroi fou melancolía. En la conclusió, o sigui l'últim capítol, troba que amb tot i les exageracions d'En Díaz de Benjumea, són dignes d'esser conegudes les seves observacions, si bé amb el temps veurà el seu autor que anava desencaminat.

776 Obras | completas | de Cervantes | dedicadas á S. A. R. el Sermo. Sr. Infante | Don Sebastian Gabriel de Borbon y Braganza. | Tomo ···. | ··· | [Monograma de l'editor.] | Madrid, | Imprenta de Don Manuel Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1863. [42-V

p. 276 × 187 mm. c. 174 × 107 mm. (8.º). Vol. I [··· | Tomo ···. | Los cuatro primeros libros | de la Galatea : | edicion dirigida y enmendada con presencia de las antiguas, y principalmente de la de 1585, | por D. Cayetano Rosell | ···] : 1 f. s. n. + CLXX pp. + 272 pp. + 2 ff. s. n.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes gravat i dibuixat per T. Goutiere, i 1 facsímil. Vol. II [··· | Tomo ···. | Libros V y VI de la Galatea. | Relacion de las fiestas de Valladolid en 1605. | Carta á Don Diego de Astudillo. | Edicion dirigida | por D. Cayetano Rosell. | ···] : 2 ff. s. n. + 362 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Vol. III [Tomo ···. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha : | texto corregido con especial estudio de la primera edición, | por D. J. E. Hartzenbusch. | Tomo ···. | Argamasilla de Alba, | Imprenta de Don Manuel Rivadeneyra, | (casa que fué prision de Cervantes).| 1863.] : LII pp. + 332 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 414 pp. Vol. V : XII pp. + 403 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VI : 2 ff. s. n. + 365 pp., la següent en blanc s. n. Vol. VII [··· | Tomo ···. | Novelas Ejemplares; | edicion dirigida | por Don Cayetano Rosell. | Tomo ···. | Madrid, | Imprenta de Don Manuel Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1864.] : XV pp., la següent en blanc s. n., + 373 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex. Vol. VIII [··· | Las cinco últimas Novelas Ejemplares. | Viaje del Parnaso. Poesías sueltas. | Edicion dirigida | por Don Cayetano Rosell. | ···] : VII pp., la següent en blanc s. n., + 474 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Vol. IX [··· | Tomo ···. |

Los Trabajos | de | Persiles y Sigismunda; | edicion dirigida | por Don Cayetano Rosell. | ···] : VI pp. + 497 pp., la següent en blanc s. n. Vol. X [··· | Tomo ···. | Obras Dramaticas; | edicion dirigida | por Don Cayetano Rosell. | Tomo ···. | ···] : XVI pp. + 417 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex. Vol. XI : 2 ff. s. n. + 408 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Vol. XII : 2 ff. s. n. + 409 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n. Mig marroquí marró; tall superior daurat. En el full de guarda, retall d'un catàleg de maig de 1877 de la casa A. Rouquette, en el que es marquen 300 francs a un exemplar d'aquesta edició.

És la primera i única col·lecció de les obres completes d'En Cervantes; cert que se n'havíen publicat algunes edicions amb el títol d'*Obres completes*, però, en realitat, hi manquen textos. Anem, doncs, a descriure el contingut de cada volum.

Volum I. — Els preliminars corresponen a la Portadella (1 f. s. n.), Portada, Dedicatoria d'En Rivadeneyra a l'Infant D. Sebastián Gabriel de Borbón y Braganza, Advertencia de l'editor, Vida d'En Cervantes, l'escrita per N'Aribau per a la Biblioteca de Autores Españoles, «Nuevas investigaciones acerca de la Vida y obras de Cervantes», eruditíssim estudi d'En Cayetano Alberto de la Barrera, Portadella i notes a l'esmentat estudi; Portadella corresponent a *La Galatea,* Dedicatoria a En Ascanio Colona, Pròleg d'En Cervantes i els Sonets d'En Gálvez de Montalvo, Vargas Manrique i López Maldonado (pp. I-CLXX).

El text (pp. 1-272) conté els quatre primers llibres de *Galatea* (pp. 1-63, 65-131, 133-196 i 197-272). A la fi del volum s'hi troba l'Índex de materies, un facsímil d'En Cervantes i llista dels subscriptors.

Volum II. — Els preliminars, contenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-301) comprèn : Els llibres cinquè i sisè de la *Galatea* (pp. 1-72 i 73-153); la *Relación | de lo sucedido | en la ciudad de Valladolid, | desde el punto del felicísimo nacimiento | del Príncipe Don Felipe Dominico Victor, Ntro. Señor, | hasta que se acabaron las demostraciones de alegría que por él se hicieron* (pp. 155-250) i la *Carta | a Don Diego de Astudillo Carrillo, | en que se le da cuenta | de la fiesta de San Juan de Alfarache, el dia de Sant Laureano* (pp. 251-301). A la fi del volum (pp. 303-362) s'hi troben unes notes referents al «Canto de Caliope» (Cant sisè de la *Galatea)* i a la «carta a Don Diego de Astudillo», aquestes de N'Aureliano Fernández-Guerra, aquelles d'En La Barrera, i en l'última pàgina, que està sense numerar, s'hi troba l'Índex.

Abans del text de la «Relación» i de la «Carta» s'hi llegeixen sengles Advertencies referents a cada una de dites obres.

Volum III. — Les pàgines preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, el Pròleg referent a aquesta edició, fet per En J. E. Hartzenbusch, així com el «Diario para la mejor inteligencia de los viajes y aventuras de Don Quijote», Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg d'En Cervantes referent a la primera part i els Versos-elogis (pp. I-LII).

El text (pp. 1-257) comprèn els primers vint-i-cinc capítols del *Don Quijote.*

A la fi del volum (pp. 259-332) s'hi troben notes aclaratories al text, i la Taula de materies.

Volum IV. — Els preliminars, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.)

El text (pp. 1-353) conté els caps. 26-52 de la primera part del *Don Quijote.* A la fi del volum (pp. 355-414) s'hi troben notes il·lustratives al text, i la Taula.

Volum V. — Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Aprovació firmada per En Marquez Torres, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XII).

El text (pp. 1-354) conté els caps. 1-40 de la segona part del *Don Quijote.* A la fi del volum (pp. 355-403) s'hi troben notes i la Taula de materies

Volum VI. — Els preliminars, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.)

El text (pp. 1-298) comprèn els caps. 41-74 de la segona part del *Don Quijote.* A la fi del volum (pp. 301-365) hi figuren notes al text, dos apèndixs i la Taula de materies.

Volum VII. — Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Advertencia, Dedicatoria de les *Novelas Ejemplares* al Comte de Lemos, Pròleg d'En Cervantes i els Versos del Marquès d'Alcanyic, Bermúdez Caravajal, Fernando de Lodeña i Solis Mejía (pp. I-XV).

El text (pp. 1-348) comprèn : *La Gitanilla,* p. 1-82; *El Amante Liberal,* p. 83-143; *Rinconete y Cortadillo,* p. 145-190; *La Española inglesa,* p. 191-243; *El Licenciado Vidriera,* p. 245-276; *La Fuerza de la sangre,* p. 277-301 i *El Celoso Extremeño,* p. 303-348. A la fi del volum (pp. 349-373) s'hi troben notes i un apèndix. En l'última pàgina, que va sense numerar, hi ha la Taula.

Volum VIII. — Els preliminars d'aquest, són : Portadella, Portada i Advertencia (pp. I-VII).

El text (pp. 1-458) està compost per les novel·les *La Ilustre fregona,* p. 1-68; *Las dos doncellas,* p. 69-117; *La Señora Cornelia,* p. 119-165; *El Casamiento engañoso,* p. 167-184, i el *Coloquio de los perros,* p. 184-258; segueix a continuació *La Tia fingida,* p. 259-288; després de les *Novelas Ejemplares* ve el *Viaje del Parnaso* (pp. 289-409) amb els seus preliminars : Dedicatoria, Pròleg, l'epigrama d'En Casanate Rojas i el Sonet de «El autor a su pluma», així com també després del text hi ha la «Adjunta al Parnaso» i en les pàgs. 411-458, *Poesías sueltas,* que són gairebé les mateixes que hem vist en el núm. 661, o sigui el volum I de la «Biblioteca de Autores Españoles», dita d'En Rivadeneyra. A la fi del volum (pp. 459-474) s'hi troben algunes notes referents a les novel·les, i en l'última pàgina, que va sense número, hi ha la Taula.

Volum IX. — Els preliminars, corresponen a Portadella, Portada i Advertencia (pp. I-VI), Portadella, Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos, Pròleg i Elogis (pp. 1-7).

El text (pp. 9-491) conté tot el del *Persiles*, repartit en quatre llibres, que

comencen en les pàgs. 9, 131, 265 i 419, respectivament. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols (pp. 493-497).

Volum X. — Els preliminars, són : Portadella, Portada, Advertencia, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XVI).

El text (pp. 1-417) comprèn les següents comedies : *El gallardo español,* p. 1; *La casa de los celos y selvas de Ardenia,* p. 109; *Los baños de Argel,* p. 203, i *Pedro de Urdemalas,* p. 313. A la fi del volum s'hi troba, en l'última pàgina, que va sense numerar, la Taula de materies.

Volum XI. — Els preliminars, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-408) conté les comedies : *El rufián dichoso,* p. 1; *La gran sultana Doña Catalina de Olmedo,* p. 99; *El laberinto de amor,* p. 199, i *La entretenida,* p. 305. A la fi del volum, en l'última fulla, que està sense numerar, s'hi troba la Taula.

Volum XII. — Els preliminars, contenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-316) comprèn : *El trato de Argel,* p. 1; *La Numancia,* p. 85; una Portadella (pp. 166 i 167); *El juez de los divorcios,* p. 169; *El rufián viudo,* p. 179; *La elección de los alcaldes de Daganzo,* p. 195; *La guarda cuidadosa,* p. 209; *El vizcaíno fingido,* p. 225; *El retablo de las maravillas,* p. 243; *La cueva de Salamanca,* p. 253; *El viejo celoso,* p. 267; també hi ha els entremesos atribuïts a En Cervantes, com *Los habladores,* p. 281; *La carcel de Sevilla,* p. 293, i *El hospital de los podridos,* p. 307. A la fi d'aquest últim volum de la col·lecció s'hi troben dos apèndixs (pp. 317-409), l'un amb les «Notas biográficas de los poetas elogiados por Cervantes en El viaje del Parnaso», original d'En La Barrera; l'altre tracta del *Don Quijote,* i va firmat amb les inicials de N'Hartzenbusch; desprès d'aquests dos apèndixs segueixen dues fulles sense numerar; en la primera s'hi troba la Taula, i en l'última una nova llista de subscriptors.

En l'Advertencia de l'editor es diu que el seu propòsit ha estat el donar en conjunt totes les obres d'En Cervantes, tant les per ell reconegudes, com atribuïdes pels altres; que s'ha valgut dels textos més antics, i altres voltes dels més autoritzats; que s'usa la forma dialogada, però s'ha deixat sense corretgir l'ortografía, i que pel text de la *Galatea* s'ha servit de l'exemplar d'En Salvà (Alcalà, 1585), que creu l'editor és la segona edició.

De la Vida d'En Cervantes, escrita per N'Aribau, ja n'hem parlat en el núm. 661; però hem de fer esment de les *Nuevas investigaciones* d'En La Barrera. Aquest erudit escriptor féu avençar la biografía d'En Cervantes, destruint llegendes i conjectures que s'anaven repetint sense visos de veritat; una d'elles és la referent a l'afirmació feta pel catedràtic de Salamanca, En Tomàs González, el qual, en 1819, digué a En Fernández de Navarrete que «entre los apuntamientos de las matrículas» hi figurava el nom d'En Cervantes «para el curso de filosofía durante dos años consecutivos»; no es fa solidari de la llegenda de què el Duc de Béjar rebé fredament la dedicatoria del *Don Quijote;*

tampoc creu en la publicació d'*El Buscapié;* opina que la *Relación de lo sucedido en la ciudad de Valladolid desde el punto del felicisimo nacimiento del Príncipe Don Felipe Dominico Victor nuestro Señor, hasta que se acabaron las demostraciones de alegria que por él se hicieron* (Valladolid, Godinez, 1605) és obra d'En Cervantes; referent a aquest assumpte, hem de dir que En Narciso Alonso Cortés, que és qui més ha estudiat l'estada d'En Cervantes a Valladolid, creu que tot lo més que pot dir-se és que en fou col·laborador, però no autor;[1] i acaben les *Nuevas investigaciones* donant com obra d'En Cervantes la *Carta a D. Diego Astudillo Carrillo* que publicà N'Aureliano Fernández Guerra y Orbe al final del volum primer de l'*Ensayo de una Biblioteca de Libros raros y curiosos* (Madrid, 1863). Com es veu, l'estudi biogràfic d'En La Barrera és interessant, i lo mateix pot dir-se de les notes que acompanyen el text.

Ja hem assenyalat que a la fi del volum segón hi figura la *Relación* impresa a Valladolid en 1605. Cert que en l'advertencia que precedeix dit opuscle es diu que «ni su lenguaje y estilo ... dejan traslucir al ingenioso autor que acababa de dar su primera parte del *Don Quijote*», i a continuació que «en el modo de frasear se descubre que era un escritor inexperto y adocenado», però amb tot i això l'editor no gosa contradir als Srs. Gallardo i La Barrera, i per això l'inserta. Com es veu, ho fa amb certs escrúpols. Referent a aquesta *Relación,* vegi's Pérez Pastor, *Documentos* (II, pp. 413 i 418), on es diu que son autor fou el cronista major d'Indies, N'Antonio de Herrera.

Més important és la *Carta a Don Diego de Astudillo Carrillo* atribuïda a En Cervantes. Fou descoberta per N'Aureliano Fernández Guerra en un còdex miscel·lani[2] existent en la Biblioteca Colombina de Sevilla, en 1845, i en aquest còdex s'hi troba, també, *La tía fingida* i *Relación de lo que pasó en la cárcel de Sevilla,* aquests dos últims escrits atribuïts igualment a Cervantes. La primera volta que s'imprimí la dita *Carta* fou en l'any 1863, en els números 1, 3-6 de *La Concordia,* però N'Hartzenbusch ja n'havía donat a conèixer uns fragments al comentar el teatre d'En Ruíz de Alarcón, en la *Biblioteca de Autores Españoles,* volum XX.[3] Si en causà de sensació! Feia poc s'havía descobert l'*Epístola de Cervantes a Mateo Vázquez,* i interpretant allò que es llegeix en el pròleg de les *Novelas* que algunes obres havía escrit que «andan por ahí descarriadas y sin el nombre de su dueño», s'atribuiren a En Cervantes moltes obres que no li pertanyen, entre les quals s'hi troba aquesta carta.

1. Aquesta *Relación* ha estat reimpresa amb un important estudi de N'Alonso Cortés en el *Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones* (Valladolid, 1916, vol. VII, pp. 229-240, 254-264 i 272-282); després en opuscle apart (Valladolid, 1916).

2. La descripció completa del Còdex es pot veure en l'*Ensayo*, vol. I, Apèndix.

3. L'exemplar d'aquest volum, procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya, porta la data de 1866.

En l'exemplar de la col·lecció Bonsoms, que havía pertangut a En Rius, s'hi llegeix, escrit per aquest, que «quien leyere esta carta y haya antes leído el Quijote, no puede menos sino que declarar que es de Cervantes, porque son tantos los pasajes, las frases, las palabras y los giros y aun las escenas parecidas a las que se hallan en aquella inmortal novela, que saltan a la vista del menos esperto». Una conjectura més, però sense cap fonament, perquè ¿quin document hi ha que digui que En Cervantes estigué a Sevilla a mitjans de 1606? ¡Llàstima de treball que féu N'Aurelià Fernández Guerra, anotant la dita *Carta!* Estem d'acord amb En Cotarelo i Mori *(Efemérides*, p. 212) a l'escriure que En Fernández Guerra «adjudicó a Cervantes dicha *Carta*, que exornó con abundantes notas críticas é históricas, y, aunque no convencieron á nadie, por respeto al autor de ellas, se dió como bueno el descubrimiento, y como de Cervantes pasó esta epístola. La verdad, es, sin embargo, que ni es del gran novelista, ni existe fundamento serio para atribuírsela», i fem nostres les paraules d'En Rodríguez Marín al tractar d'aquesta carta en l'edició del *Rinconete*, p. 177.

El text de *La Galatea* segueix el de l'edició primera (Alcalà, 1585).

Els volums II-VI ja hem vist que contenen el *Don Quijote*, però de l'edició d'aquesta obra no se'n cuidà En Gaietà Rosell, sinó N'Hartzenbusch. Aquests quatre volums no foren impresos a Madrid, com els altres dos anteriors i els sis últims, sinó que foren fets a Argamasilla de Alba, habilitant per a impremta la casa d'En Medrano, assenyalada per la tradició com presó d'En Cervantes. Vegi's, referent a això, el núm. 777.

Si seguíssim l'ordre que havem indicat en la *Nota preliminar*, abans de l'edició que ara descrivim hi hauría anat l'assenyalada amb el número 777, impresa així mateix a Argamasilla, per quant es començà el 23 d'octubre de 1862 i s'acabà el 8 de febrer de l'any següent; per la nota de l'editor que figura en el volum primer de l'edició de què ara tractem, sabem que es començà aquesta el 9 de febrer i es termenà el 9 de maig de 1863, però com que aquesta col·lecció d'obres d'En Cervantes comença per la *Galatea*, donem la primacía a aquesta edició.

Sembla natural que l'edició que aquí descrivim i la del número que segueix, com sortides del mateix comentador i fetes quasi en igual temps, fossin iguals, i si no iguals molt semblants; no és així, per quant, acarats un i altre exemplar, hi hem vist notables diferencies, com es demostren en el quadro següent:

Argamasilla (núm. 777)		Argamasilla (núm. 776)	
I, p. 2.	... y cartas de amorios ...	I, p. 2.	... y cartas de desvarios ...
I, p. 8.	... por su tardanza ...	I, p. 7.	... con su tardanza ...
I, p. 77.	... si el caballero cumple ...	I, p. 72.	... si el caballero cumpliere ...
I, p. 80.	... de pasar la noche alli ...	I, p. 75.	... de parar alli ...
I, p. 84.	... con el celo de la ...	I, p. 79.	... con el soplo de la ...

En la primera edició d'Argamasilla, s'hi troba a la fi un total de setcentes cinc notes, mentre que en la que ara descrivim n'hi ha noucentes vuitanta vuit. Moltes d'elles són atrevides (notes 58, 90, 94, 97, 102 i 104, del volum primer), altres inspirades amb En Clemencín (notes 76, 79, 80, 82, 87 i 95, del mateix volum), altres innecessaries (notes 90, 114, 118, 122, 134, 139, del mateix volum), i les més amb el criteri de fer un text com si fos escrit en ple segle XIX, sense pensar que En Cervantes escrigué la seva obra a últims del segle XVI i començos del següent. Vegi el lector els acaraments que posem al tractar de la primera edició d'Argamasilla (núm. 777), i cosa igual podríem dir ara; és un text que no segueix amb regularitat cap de les edicions d'En Cuesta; tan aviat copía les de 1605 com la de 1608; així ho demostra el següent quadro:

Cuesta 1.ª (núm. 2)	Cuesta 2.ª (núm. 5)	Cuesta 3.ª (núm. 9)
f. 182 v.° ... de vna donzella principal ...	f. 183. Igual.	f. 160 v.° Igual.
f. 183 v.° ... cuyo credito estaua en mas ...	f. 183 v.° »	f. 161. »
f. 183 v.° ... dezmar, frisar ...	f. 184. »	f. 161 v.° »
f. 186 v.° ... verdades de mi sacra religion...	f. 186 v.° »	f. 163 v.° verdades de nuestra sacra Religion ...
f. 186 v.° ... tiempo gastado	f. 186 v.° »	f. 164. tiempo mal gastado ...
f. 188. ... qual quedarias sin ella	f. 188 v.° »	f. 165 v.° qual quedaria sin ella ...
f. 209. ... mis mismissimos ojos ...	f. 209. ... mis mismos ojos ...	f. 183 v.° Igual.
f. 209. ... los preuilegios ...	f. 209 v.° ... los priuilegios ...	f. 184. »
f. 209 v.° ... mala ventura le de Dios ...	f. 210. ... mala auentura le de Dios ...	f. 184 v.° »

En l'acarament anterior hi ha passatges, com el primer, segón i tercer en què el text de N'Hartzenbusch no segueix el de cap de les edicions d'En Cuesta, i escriu : «...de Camila, doncella principal...» (p. 100), «...cuyo crédito le estaba en mas...» (p. 101), «...dezmar, sisar...» (p. 102); en el quart i cinquè exemple (p. 107), segueix el text de la tercera, ço és, el de 1608; en el sisè, octau i novè (pp. 110, 150 i 151), segueix la primera d'En Cuesta i en el setè, la segona (p. 150). Al descriure els components del volum sisè, hem dit que hi havía a la fi dos apèndixs, aquests són : Uns fragments d'unes observacions fetes per N'Hartzenbusch i publicades en el diari madrileny *El Laberinto* en 1845, censurant el treball d'En Clemencín, i en el segón s'hi troben rectificacions a les notes de N'Hartzenbusch i una *Epístola de Don Quijote, en rancio lenguaje caballeresco, enderezada al muy respectable público matritense*, escrita per l'autor de les Notes d'aquesta edició, composició que fou llegida en el Teatro de la Zarzuela, de Madrid, en la festa cervantina que es celebrà el 9 d'octubre de 1861.

Les *Novelas exemplares* ocupen els volums setè i vuitè i van anotades per En Rosell.

En l'Advertencia preliminar del volum primer, es diu que segueix el text de la de Madrid, 1614 (núm. 16), ço és, aquella edició clandestina feta per N'Antoni Alvarez. Les notes que es troben a la fi corresponen a la compulsa feta entre l'exemplar esmentat i els d'altres edicions i per això s'hi troben notes com la núm. 146, en la que es demostra l'opinió de N'Amezua, al dir que està millor el text de la primera edició, amb tot i els sens fi d'errades que té, que no el de la que figura com impresa a Madrid en 1614.

L'apèndix que es troba a la fi del volum fa referencia a unes atinades observacions fetes per N'Asensio analitzant l'època en què es desenrotlla l'acció d'algunes novel·les, i en l'època en què probablement les escrigué el seu autor.

Cert que d'aquestes conjectures unes són ben encertades i altres molt discutibles. Però la que està fora de raó és la referent a *El licenciado Vidriera*,* ja que entusiasmat per la llegenda de què el model d'En Tomàs Rodaja fou l'alemany Gaspar Barth, fa seva la idea d'En Fernández de Navarrete, sostinguda anys després per En García de Arrieta.

Al descriure el volum vuitè ja havem fet observar que després de les *Novelas* d'En Cervantes l'editor ha reimprès el text de *La Tía Fingida*, anant a continuació el *Viaje del Parnaso* i Poesíes.

En les pàgines preliminars del volum, s'hi troba una Advertencia, en la que, després de fer breus observacions a la gènesi de les novel·les, tracta de *La Tía Fingida*, mostrant-se partidari de què és un text cervantí, i que per creure-la En Cervantes «algo libre y peligrosa, y no muy merecedora del título de *ejemplar*», no la féu imprimí en el volum publicat en 1613. Al peu de cada pàgina que conté la novel·la de *La Tía Fingida*, s'hi troba el text del còdex de la *Biblioteca Colombina*, esmentat ja al tractar de la *Carta a Don Diego Estudillo*.

El text del *Viaje* està copiat del de la primera edició, ço és, el que té el sonet d'«El autor a su pluma».

Les poesíes ja hem dit que la major part figuraven en el volum primer de la Biblioteca de Autores Españoles (núm. 661), i diem «la major part» per quant hi trobem a faltar els romansos que porten per títol *Elicio* i *Galatea*, però en canvi hi ha els sonets «A Don Diego Rosel y Fuenllana inventor de nuevas artes», «A D.ª Alfonsa González de Salazar, monja profesa en el convento de Constantinopla de esta Corte» i «Al Doctor Francisco Díaz», l'«Epístola a Mateo Vázquez», i els dos sonets «A Bartolomeu Rufino» i a la seva obra *Sopra la desolatione della Goletta e Forte di Tunisi*.

El sonet endreçat a En Rosel y Fuenllana, i a la monja González de Salazar, els donaren a conèixer els traductors de la *Historia de la Literatura Espa-*

* No pertany al Sr. Asensio, sinó que és d'En Rosell.

ñola d'En Ticknor, Srs. Gayangos i Vedia, imprimint-los en les pàgs. 506 i 507 corresponent les «Adiciones y notas» al volum III de la dita *Historia*.

El primer, es publicà en la *Parte primera de varias aplicaciones y transformaciones, las quales tractan términos cortesanos, práctica militar y casos de Estado, en prosa y verso, con nuevos hieroglíficos y algunos puntos morales* (Nápoles, Juan Domingo Roncallols, 1613), i el segón, en la *Minerva sacra* (Madrid, 1616) d'En Miguel Toledano. El referent al Dr. Díaz, personatge celebrat ja pel nostre autor en el *Canto de Caliope* que es llegeix en la *Galatea*, es troba en els preliminars del llibre *Tratado nuevamente impresso de todas las enfermedades de los riñones, vexiga y carnosidades de la verga y orina* (Madrid, Francisco Sánchez, 1588).

De l'*Epístola a Mateo Vázquez* i dels dos sonets a En B. Rufino ja en parlarem en el núm. 782.

El volum IX ja hem vist que conté solament el *Persiles*, i per l'Advertencia sabem que es copià el text d'un exemplar de l'edició príncep; acarats un i altre exemplar, en la moderna edició té el llibre segón un capítol més per haver-se corretgit l'errada repetició del capítol setè de la primera i referent als epígrafs han omplert l'omissió copiant-los d'altres edicions, com per exemple la de Madrid, 1719.

Els volums X-XII contenen les *Comedias y Entremeses*. En l'Advertencia del volum primer se'ns diu que el text de les comedies publicades en aquest volum i el següent, s'ha copiat d'un exemplar imprès per la Vda. d'Alonso Martín l'any 1615 (núm. 24) i el de la tragedia *Numancia*, de l'edició d'En Sancha (Madrid, 1784, núm. 332), i el de *El trato de Argel*, d'un manuscrit existent en la Biblioteca Nacional (Madrid). També ens diu que els entremesos es copiaren de la dita edició de 1615 i els tres que no figuren en aquesta, com *Los habladores*, *La cárcel de Sevilla* i *El Hospital de los podridos*, de la *Séptima parte* de les comedies d'En Lope de Vega (Madrid, 1617).

De tots tres, potser el que té més probabilitats d'esser d'En Cervantes és el primer, els altres dos, passat l'entusiasme de moment, han quedat oblidats.

El de *Los habladores* figura com d'En Cervantes en el volum imprès a Cádiz per En Velasco l'any 1646. Però la paternitat dels altres dos no es veu per enlloc; l'argument que es fa en favor seu és que es troben junts al de *Los habladores*, i essent aquest d'En Cervantes, els altres dos també ho han d'esser. Argument mesquí! Però, i l'estil?, i la gracia? Comparin-se qualsevol dels entremesos d'En Cervantes i els que se li han atribuït, i es veurà una gran diferencia, potser *Los habladores* és l'únic que pot sofrir el paral·lel, per això hem dit abans que és el sol que, al nostre entendre, pot esser del nostre autor. Dels altres dos entremesos com *La cárcel de Sevilla* i *Hospital de los podridos*, en tractem en el núm. 784.

A mitjans de la passada centuria hi hagué febre de descobrir textos cer-

vantins, i ja veurem com, ademés d'En Fernández Guerra, N'Adolfo de Castro* en féu massa, a pesar d'esser ja desacreditat per la famosa troballa d'*El Buscapié* (núm. 673).

A la fi de l'últim volum s'hi troben uns documents cervantins descoberts per En Joseph M.ª Asensio, dels quals parlarem al tractar del llibre d'aquest, *Nuevos documentos para ilustrar la vida de Cervantes* (Sevilla, 1864).

Al verso de la portadella corresponent al volum primer, s'hi llegeix que d'aquesta edició se'n feren trescents deu exemplars, repartits així : cinquanta en paper de fil, doscents cinquanta en paper continu i deu en paper anglès. L'exemplar d'aquesta col·lecció té el número 208.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid); en el British Museum (Londres) n'hi ha dos (636. l. 1-12. i Cerv. 1.). La portada del *Don Quijote* està reproduïda en la *Iconografía*, 140.

777 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion corregida con especial estudio de la Primera, | por D. J. E. Hartzenbusch. | Tomo ···. | Argamasilla de Alba, | Imprenta de Don Manuel Rivadeneyra, | (casa que fué prision de Cervantes). | 1863. [38-V

p. 135 × 85 mm. c. 102 × 59 mm. (8.º). Vol. I : LXXVI pp. + 349 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes, gravat per T. Goutiere, i 1 facsímil. Vol. II : 2 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : XII pp.+ 428 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n.+ 378 pp. Vedell, amb llom decorat i filets als plans i cantells; contracantells i talls daurats (Bauser).

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria de l'impressor a l'Excma. Sra. Condesa Viuda de Velle, Advertencia de l'editor, Pròleg de N'Hartzenbusch, Dietari de la Historia de D. Quixot, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-LXXVI); els dels segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (I-XII).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums pertanyen a la primera part (pp. 1-273 i 1-376; caps. 1-25 i 26-52), i els dos últims, a la segona (pp. 1-380 i 1-320; caps. 1-40 i 41-74). A la fi de cada un s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a Notes i Taula de capítols, i en l'últim, ademés d'això, dos Apèndixs i Llista dels subscriptors.

En l'Advertencia de l'editor es diu que aquesta edició s'ha imprès a Argamasilla de Alba i en la casa on, «según es fama, estuvo preso Miguel de Cervantes», que va començar-se el 23 d'octubre de 1862 i s'acabà el 8 de febrer de 1863, que se'n tiraren 2,000 exemplars, i dóna la llista dels operaris que hi prengueren

* *Varias obras inéditas de Cervantes* (Madrid, 1874).

part, entre els quals hi veiem dos catalans, dels set que intervingueren, essent un d'ells el regent.

Això de què la casa d'En Medrano, d'Argamasilla de Alba, fos la presó on estigué En Cervantes i on començà a escriure el *Don Quijote*,[1] és cosa que avui dia ningú la sosté, més que aquells que es troben a les beceroles del cervantisme; però entre els molts estudis que s'han publicat referent a aquesta llegenda, n'esmentarem dos, potser els més importants, demostrant que la presó de què es parla en el pròleg de la primera part del llibre d'En Cervantes no fou la presó d'Argamasilla de Alba, sinó la «real de Sevilla»; aquests dos treballs, que porten el convenciment de ço que havem dit, són el d'En Cortejón, *La coartada* (Barcelona, 1903), i Rodríguez Marín, *La cárcel en que se engendró el Quijote* (Madrid, 1916). Tampoc ens diu l'editor, al fer-nos assaber el nombre d'exemplars que s'imprimiren, que se'n féu un tiratge especial de 200, en paper de més cos, dins dels 2,000 que s'estamparen; per tant, la impressió fou de 1,800 en paper fi, corrent, i 200 en paper superior.

Després de l'Advertencia feta per l'editor segueix el Pròleg que per a aquesta edició escrigué En Juan E. Hartzenbusch. Comença amb una ràpida biografía d'En Cervantes, i tot seguit entra a parlar «de la creación del Quijote». La llegenda de què l'empresonament d'En Cervantes a Argamasilla de Alba fou filla de la inquina que sentía un tal Rodrigo Pacheco contra el nostre autor, li ve admirablement bé, per anar juntant aquest nom amb el d'una inscripció de començos del segle XVII que es llegeix en un altar de l'esglesia parroquial d'Argamasilla.[2] Aquesta inscripció és en un quadro on hi ha els retrats, dins uns ovals, d'una senyora i un senyor, que recorda els caps pintats pel Greco; en la part superior d'aquest quadro hi ha una Mare de Déu i àngels, i en la part inferior els dos medallons amb els retrats, i més avall, la dita inscripció. N'Hartzenbusch veu en el retrat d'aquest anònim senyor el model de D. Quixot, i més encara llegint que patía d'una malaltía cerebral; ens parla també de la casa d'aquest, i esmenta la finestra que dóna a un pati, recordant amb això la finestra per on llençaren els llibres de D. Quixot. Nosaltres, en una excursió que férem per terres de la Manxa, recordem haver vist quelcom del que descriu N'Hartzenbusch, però no hi sabérem trobar tot allò que hi vegé l'esmentat cervantista. Quantes coses no fa dir la fantasía! Diem això, no per la conjectura de qui fou el model de D. Quixot, sinó pels comentaris que fa N'Hartzenbusch al descriure la casa dita d'En Medrano.[3]

1. Recordi's que en el pròleg de la primera part s'hi llegeix : «Bien como quien se engendró en una carcel, en donde toda incomodidat tiene su asiento», etc.

2. La dita inscripció diu així : «Apareció nuestra señora a este caballero estando malo de una enfermedad gravísima desanparado de los médicos víspera de S. Mateo, año de MDCI, encomendándose a esta S. y prometidole una lámpara de plata, llamándola de dia y de noche del gran dolor que tenia en el celebro de una gran frialdad que se le quajó dentro».

3. La primera idea de qui podía esser el model de D. Quixot, la donà En J. Jiménez Serrano en *Un paseo por la patria del Quijote* (*Semanario Pintoresco Español*, 1848. Vegi's núm. 675).

Si bé no estem conformes amb el que diu referent a la dita casa, aplaudim la part bibliogràfica, per quant assenyala ja les sis edicions del *Don Quijote*, impreses l'any 1605, detallant quina és la primera i quina la segona de les que féu En Cuesta en dit any. A l'analitzar el text de les primeres edicions, es deté en el «robo del rucio» de què havem parlat en el núm. 5. Comparant el text de les edicions impreses per En Cuesta, treu el convenciment de què la segona de 1605 corretgeix a la prínceps, i la de 1608 a les dues anteriors.

Tracta també de la caligrafía d'En Cervantes, prenent per model la instancia feta per aquest en 1594 per a deduir que qui en un ofici per l'estil escrivía *haui* per *habia*, *qued* per *quedo* i *gudix* per *Guadix*, entre altres, què no faría en l'original del Quixot! Demostra, amb això, que moltes de les errades que es llegeixen en les obres d'En Cervantes, són degudes a què el caixista no entengué la lletra de l'autor, més ben dit, del copista, perquè, segons N'Hartzenbusch, de l'original se'n féu una copia, per això diu que «no hemos de respetar nosotros, en obsequio al autor, los errores del escribiente y los de la imprenta»; i al tractar del nom de Don Quixot i veure que en el cap. I de la primera part l'anomena *Quijada*, *Quesada*, *Quejana* i *Quijana*, no segueix cap d'aquests noms i s'inclina al *Quijano*, perquè així figura en el capítol últim de l'obra. Així, podríem anar esmentant molts dels passatges del text d'En Cervantes corretgit per N'Hartzenbusch. Confessa que moltes de les observacions fetes per En Clemencín i altres referents al text, han estat aprofitades, i que no ha cregut de gran necessitat posar notes o explicacions a certs passatges, per quant el ja esmentat Díaz de Benjumea i En Tubino tenen preparat un nou comentari al *Don Quijote,* i la R. Academia Española pensa publicar «una edición monumental del Quijote con todo el aparato de erudición y doctrina que libro tan insigne merece».*

Passa, després, a fer breus consideracions referents a l'època en què passa l'acció de la faula, i amb un resum molt ben fet dels principals personatges que intervenen en l'obra acaba el Pròleg transcrivint la composició poètica dedicada al «Rey del ingenio español».

Al descriure el contingut de les pàgines preliminars, havem dit que hi havía un *Dietari del Don Quixot*, amb les seves tres sortides; però no és el d'En Ríos que figura en la primera edició de la R. Academia Española, núm. 308, sinó que el d'ara és nou completament. Segons N'Hartzenbusch, els episodis de la primera part pertanyen a l'any 1589, i els de la segona a 1614; l'afirmació de què les dues primeres eixides del nostre heroi foren en el primer dels dits anys, es fonamenta en què «D. Quijote hizo su primera salida en un viernes de Julio, en el cual cerrada ya la noche, alumbraba la luna», i aquesta circumstancia

* En Díaz de Benjumea fins l'any 1880 no va donar a conèixer el seu comentari al *D. Quixot;* el d'En Tubino no sabem es publiqués, i l'edició de la R. Academia Española encara està per fer.

recau en el divendres 28 de juliol de 1589, i els altres dos arguments són la lliurança que dóna D. Quixot a Sanxo i l'entrada d'aquests al poble.

La cronología de la segona part la posa en 1614, i la sortida de D. Quixo del seu poble, dos dies abans de l'octava del Corpus; En Sanxo escriu a sa muller el 20 de juliol, i així fan la seva entrada a Barcelona el 29 d'agost dia de la Degollació de Sant Joan Baptista.*

El text del *Don Quijote,* tal com ha sortit de les mans de N'Hartzenbusch, és el més adulterat que havem vist fins avui; ningú s'havía atrevit a tant. Al nostre entendre no és el text d'En Cervantes, sinó el del comentador. Diem això desprès d'haver compulsat molts capítols entre l'edició príncep i la que publicà En Rivadeneyra en la titulada «casa de Medrano» o «carcel de Argamasilla». Sembla natural que qui digué que l'edició de 1608 millorava el text de les dues edicions anteriors, seguís en part aquest, o introduís sols lleus variants, però no és així; si li plau, abandona el text de la tercera d'En Cuesta, per a seguir el de la primera o segona, o modifica el de les tres, suposant que l'amanuense s'equivocà per no entendre l'original. Vegi's, en afirmació de ço que havem dit, els següents acaraments:

Cuesta, 1.ª, 1605 (núm. 2)	Hartzenbusch
f. 85. ... del agua, que pusieran pauor a ...	I, p. 177. ... del agua, pusieran pavor á ...
f. 86. ... oydo predicar al Cura de nuestro lugar (que vuestra merced bien conoce) que ...	I, p. 178. ... oido muchas veces predicarar al Cura de nuestro lugar, que vuestra merced muy bien conoce, que ...
f. 88. ... porque tenia vnos pocos de vigotes que...	I, p. 183. ... porque tenia unos pocos bigotes, que ...
f. 89. ... Tenga vuestra merced cuenta en las cabras ...	I, p. 184. Tenga vuestra merced cuenta con las cabras ...
f. 90 v.° ... vnos arboles altos, que ellos eran castaños ...	I, p. 188. ... unos arboles altos, que eran castaños ...

Cuesta, 2.ª, 1605 (núm. 5)	Hartzenbusch
f. 166 v.° ... de dar deuida, satisfecha y entera vengança ...	II, p. 71. ... de dar debida, satisfactoria y entera venganza ...
f. 168. ... y que esté en el hombro, o que esté en el espinazo ...	II, p. 74. ... y que esté debajo del hombro o que esté en el espinazo ...
f. 169. ... este buen barbado escudero ...	II, p. 76. ... este bien barbado escudero ...
f. 169. ... con los filos desta (no quiero decir buena) espada, merced a Gines de Passamonte, que me llevó la mia : esto dixo entre dientes, y prosiguió diziendo : y despues ...	II, p. 76. ... con los filos desta, no quiero decir buena espada; y despues ...
f. 169 v.° Porque mientras que yo tuuiere ocupada la memoria, y cautiva la voluntad, perdido el entendimiento, a aquella, y no digo mas ...	II, p. 76. ... porque miéntras que yo tuviere ocupada la memoria, perdido el entendimiento y cautiva la voluntad por aquella ... y no digo más ...

* Referent a l'entrada de D. Quixot a Barcelona en aquest dia, vegi's el que diguérem en l'opuscle *Don Quijote en Cataluña,* quadern III (Barcelona, 1911) i la nota que posàrem en el vol. VI, cap. 60 del *Don Quijote,* d'En Cortejón (Madrid 1905-1913).

Cuesta, 1608 (núm. 9)	Hartzenbusch
f. 206. Que en propia y sangre agena ...	II, p. 212. I en propia y sangre ajena ...
f. 206 v.º Subieron viuas a ...	II, p. 212. Subieron libres a ...
f. 207. ... que decienden de la casa Otomana ...	II, p. 213. ... que descienden de la casa otomana ...
f. 207. ... con los mas hijos ...	II, p. 214. ... con los demas hijos ...
f. 208 v.º Tomè mi bueu dinero, quebré la caña ...	II, p. 217. Tomé y besé el dinero, quebré la caña ...

Com s'ha pogut veure pels anteriors acaraments, el text de N'Hartzenbusch no s'inclina a cap de les edicions abans esmentades, i fins hem observat que la forma antiquada *mesmo* usada algunes vegades en l'edició de 1608, figura en el text de l'edició d'Argamasilla amb la moderna forma de *mismo*. Però, just és dir que no tot han d'esser censures, i que també hem de celebrar algunes correccions que en realitat aclaren el text del passatge; cert que, com ja féu observar En Rius (I, 138), s'aprofita de les esmenes que En Clemencín anotà en les notes, però altres se'n troben, com la del cap. XIX de la primera part, amb aquell «Olvidábaseme de decir», i el XXIII de la mateixa amb el «furt del ruc»* que demostren que algunes voltes l'encert l'acompanyava.

Les notes i correccions fetes per N'Hartzenbusch, són nombroses, passant de setcentes les que figuren en aquesta edició, però no quedà satisfet d'elles, per quant en l'edició que hem descrit en el núm. 776 se'n troben de noves; sembla que considerava un passatemps l'anar fent conjectures i anotant el text d'En Cervantes.

Hem dit abans que a la fi del quart volum s'hi troben dos apèndixs : És el primer, el text d'una epístola d'En Cervantes al Secretari del Rei, En Mateo Vázquez, escrita per aquell des del captiveri, probablement en 1577, trobada en l'arxiu del Marquès d'Altamira; el manuscrit no és d'En Cervantes, però la lletra és del seu temps, i alguns versos de l'acabament, si bé amb lleugeres variants, es llegeixen en la comedia *El trato de Argel*. Vegi's el núm. 332.

En el segón apèndix s'hi troben dos sonets d'En Cervantes, endreçats a Bartolomeo Ruffino de Chambery, autor d'un escrit *Sopra la desolatione della Goletta e Forte di Tunisi* i catiu a Alger. Aquests dos sonets porten la data del 3 de febrer de 1577, i foren donats a conèixer pel Director de la Biblioteca del S. A. R. el Duc de Gènova, A. Ripa de Meana, com existents en la Biblioteca de la Universitat de Turín; aquests mateixos dos sonets d'En Cervantes foren objecte d'una memoria llegida per N'Antoni Sánchez Moguel en la sessió que celebrà la Real Academia de la Historia el 21 de desembre de 1888, dient que estàn escrits amb «clarisima letra española de la época» i que «al pie de cada soneto y al final de sus respectivos encabezamientos, hay una misma rúbrica que conviene también en un todo con la rúbrica de Cervantes», opinant també

* En l'edició de N'Hartzenbusch es troba en el cap. 25.

que «a las circunstancias de originales y autógrafos, añaden la no menos preciosa de haber quedado, según todas las probabilidades, inéditos hasta el día, como la historia que los contiene». A això hem de dir que és cert que la dita *Historia della desolatione della Goletta e forte di Tunisi e insieme della conquista fatta da Turchi de Regni de Fezza e di Marocco*, d'En Ruffino, ha quedat inèdita, però no així els dos sonets, per quant aquests ja s'havíen donat a l'estampa en 1863, ço és, vint-i-cinc anys abans de què els llegís En Sánchez Moguel en dita sessió; creiem, però, que els dits sonets no són de mà de l'autor.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), Bibliothèque Nationale (París, Y². 10947-10950) i dos en el British Museum (Londres, 12491. a. 37. i Cerv. 60.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 138.

777ª El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Edicion corregida con especial estudio de la Primera, | por D. J. E. Hartzenbusch. | Tomo ···. | Argamasilla de Alba, | Imprenta de Don Manuel Rivadeneyra, | (casa que fué prision de Cervantes). | 1863. [38-V

p. 135 × 87 mm. c. 102 × 59 mm. (8.º) Vol. I : LXXVI pp. + 349 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. amb el retrat de Cervantes; gravat per T. Goutiere, i 1 facsímil. Vol. II : 2 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : XII pp. + 428 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 378 pp. Mig xagrí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria de l'impressor a l'Excma. Sra. Condessa Viuda de Velle, Advertencia de l'editor, Pròleg de N'Hartzenbusch, Dietari de la Historia de D. Quixot, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-LXXVI); els dels segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (I-XII).

El text va repartit com segueix : Els dos primers volums pertanyen a la primera part (pp. 1-273 i 1-376; caps. 1-25 i 26-52), i els dos últims, a la segona (pp. 1-380 i 1-320; caps. 1-40 i 41-74). A la fi de cada un s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a Notes i Taula de capítols, i en l'últim, ademés d'això, dos Apèndixs i Llista dels subscriptors.

Tiratge especial en paper de tina.

778 Sentencias | de | Don Quijote | y agudezas | de Sancho. | Maximas y pensamientos | más notables contenidos en la inmortal obra | de Cervantes, | Don Quijote de la Mancha. | Madrid : | Libreria de Moya y Plaza, | Carretas, 8. | 1863. [42-I X. c. 1

p. 142 × 96 mm. c. 103 × 58 mm. (8.º). 88 pp.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada i Pròleg o Advertencia (pp. 1-6).

El text (pp. 7-79) sembla copiar en part el de l'«Espíritu del Quijote» que féu En García Arrieta i es publicà l'any 1814 (núm. 449). Les pàgs. 81-88 comprenen refranys. És cert que una i altra obra tenen la mateixa finalitat, i han sortit ambdúes del Quixot, però els punts de semblança són potser excessius. L'única diferencia que hi ha és que en l'obra d'En García Arrieta no es segueix el text del llibre d'En Cervantes i en aquesta sí; sembla que l'edició de què s'ha servit, és la impresa a Argamasilla de Alba l'any 1863 (núm. 777).

Al verso de la portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Madrid: 1863. — Imprenta de Matute y Compagni, | Encomienda, 22».

779 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Barcelona. | Sociedad editorial la Maravilla, | calle de Aviño, núm. 20. | Madrid. | Libreria Española, | Relatores, 12. [41-VII

p. 262 × 164 mm. c. 205 × 121 mm. (4.º). 693 pp., la següent en blanc s. n., + V pp. + 3 pp. s. n.; 20 làms., dibuixades per Zarza; gravades per Capuz. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. 1-17).

El text de la primera part comença en la pàg. 19 i acaba en la 338; els preliminars de la segona part, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, ocupen les pàgs. 339-343, i el text de la segona part comprèn les pàgs. 345-693. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Barcelona. — Imp. de Narciso Ramírez, pasaje de Escudillers, n.º 4. — 1863.»

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 322.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 141.

780 El Ingenioso | Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | ··· Parte. | Barcelona, | Imprenta de Tomás Gorchs, Editor. | 1863. [39-VIII

p. 430 × 310 mm. c. 270 × 169 mm. (Foli). Vol. I : XIX pp., la següent en blanc s. n., + 430 pp., les pàgs. 417-430 a dues columnes; 7 làms. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. + 469 pp., la següent en blanc s. n., les pàgs. 467-469 a dues columnes, + 1 f. s. n.; 6 làms. i 1 mapa. Les làmines, dibuixades per L. Madrazo, Espalter, L. Ferrant, B. Montañés, C. Lorenzale, Murillo, C. L. Ribera, M. Fluyxench, R. Martí, E. Planas; gravades per P. Hortigosa, Estevanillo, D. Martínez, A. Roca, A. Fatjó. Encuadernació en tela i pell. Ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria de l'editor «A la memoria de Cervantes», la Dedicatoria de la primera part al Duc de Béjar, el Pròleg i Versos (pp. I-XIX) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX) i Portadella (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum ocupa una part de l'obra; el primer, pp. 3-414, caps. 1-52, i el segón, pp. 1-462, caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i, ademés, una llarga llista amb variants d'altres edicions.

Al tractar de l'edició impresa en 1859 per En Gorchs (núm. 743) diguérem que la part artística era excel·lent, i hem de repetir-ho ara, per quant és exactament igual. Del text hem de fer algunes observacions. Acarats l'exemplar de 1859 i el d'ara, veient el nombre de pàgines que té un i altre, el text com va igual i fins les ratlles d'aquest, sembla que es tracta d'exemplars d'una sola edició, amb preliminars i les fulles de les variants diferents, i no és així, ja que es poden assenyalar diferencies notables que demostren l'existencia de dues edicions : En la pàg. 230 acaba el cap. XXX, i el cul de llantia és diferent en ambdúes edicions; en la pàg. 247 del volum primer s'hi llegeix : «Pensarás, amigo Lotario...», i entre «Pensarás» i «amigo» hi ha el número 216 que fa referencia a una nota, cosa igual es veu en l'edició de 1863, però l'espai entre «Pensarás» i «amigo» és més petit en l'edició d'ara que en la de 1859; en la pàg. 401, en el passatge «y ausentadose de la aldea», després de «ausentadose» hi ha el número 342 amb un asterisc, que fa referencia a una nota, i en l'edició de 1859 no hi figura ni el número ni l'asterisc, ni existeix tal nota. I així com hem esmentat aquestes tres del primer, podríem assenyalar-ne també del segón.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 139.

781 L'Ingénieux Hidalgo | *Don Quichotte* | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | traduction de Louis Viardot | avec | *les dessins de Gustave Doré* | gravés par H. Pisan | Tome ···. | Paris | *Librairie de L. Hachette et C.ie* | Boulevard Saint-Germain, n.º 77 | M DCCC LXIII. [39-VIII

p. 422 × 301 mm. c. 308 × 190 mm. (Foli). Vol. I : 2 ff. s. n. + XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 459 pp., la següent en blanc s. n., + II pp.; 62 làms. Vol. II : 1 f. s. n. + 515 pp., la següent en blanc s. n., + II pp.; 58 làms. Relligadura en mitja pell vermella.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), «Notice sur la vie et les ouvrages de Cervantes», d'En Viardot (pp. I-XXIII), Portadella i Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, contenen: Portada (1 f. s. n.), mancant la Portadella general, que diu : «L'ingenieux

hidalgo | Don Quichotte | de la Manche.», Portadella i Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra (pp. 9-434, caps. 1-52, i pp. 7-488, caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines destinades a notes i taules de capítols i de làmines.

Aquesta edició és la primera en la que es veuen les il·lustracions del fantasiós llàpiç d'En Doré. Les làmines de tota l'obra són 120, però hi ha que afegir-hi els frisos que encapçalen els capítols i els culs de llantia que els tanquen.

L'èxit que tingueren les edicions d'En Doré fou sorollós; molt aviat traspassaren les fronteres, i a tot arreu foren rebudes amb aplaudiments, amb tot i no haver encertat gaire, al nostre gust, els tipus de D. Quixot i Sanxo.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Rés. Y°. 311-312) i dos en el British Museum (Londres, 1871. f. 12. i Cerv. 352.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 363.

782 CERVANTES, M. de. — Carta a M. Vazquez. * [34-1 X

El Museo Universal (VII, núm. 18), Madrid, 3 maig 1863.

Transcriu l'epístola escrita, probablement en 1577, durant el seu captiveri, i endreçada a En Mateu Vázquez, Secretari d'Estat del rei Felip II. Aquesta joia, que no és autògrafa, es trobà en l'arxiu del Comte d'Altamira i està escrita en tercets, excepció del final, que és una quarteta; des del vers que comença : «Cuando llegué vencido y vi la tierra», fins l'últim, es troben, amb lleugeres variants, en la comedia *El trato de Argel*, en boca d'En Saavedra, en la relació de la jornada primera, que comença : «Rompéos ya, cielos, y llovednos presto».

S'ha dit que probablement fou escrita en 1577, fundant-nos en el tercet que diu : «Sentí de ageno yugo la gran carga | y en las manos sacrílegas malditas dos años ha que mi dolor se alarga».

783 Ensayo | de una | Biblioteca Española | de libros raros y curiosos, | formado con los apuntamientos | de Don Bartolomé José Gallardo, | coordinados y aumentados | por D. M. R. Zarco del Valle y D. J. Sancho Rayon. | Obra premiada por la Biblioteca Nacional, | en la junta pública del 5 de Enero de 1862, | é impresa á expensas del Gobierno. | Tomo ···. | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1863. [016 : 09 (46)*

p. 275 × 188 mm. c. 210 × 135 mm. (8.°). Vol. I : XI pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. + 1,404 columnes. Vol. II [..... | Imprenta y estereotipia de M. Rivadeneira, | Impre-

* Exemplar del fons de la Biblioteca de Catalunya.

sor del Depósito de la Guerra, | calle del Duque de Osuna, número 3. | 1866] : VII pp., la següent s. n., + 1,103 columnes + 179 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III [..... | formado con los apuntamientos de | Don Bartolomé Josè Gallardo, | coordinados y aumentados por | D. M. R. Zarco del Valle y D. J. Sancho Rayón. | ..... | ..... | ..... | ..... | ..... | Imprenta y fundición de Manuel Tello, | Impresor de Cámara de S. M. | D. Evaristo, 8 | 1888.] : X pp. + 1 f. s. n. + 1,280 columnes + 1 f. s. n. Vol. IV [..... | 1889] : 4 ff. s. n. + 1,572 columnes.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria i Advertencia o Pròleg (pp. I-XI) i Llista de les abreviatures (1 f. s. n.); els del segón, Portadella, Portada i Advertencia (pp. I-VII), més Llista de les abreviatures (1 p. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada, una Nota i Advertencia (pp. I-X) i Llista de les abreviatures, i l'últim, Portadella, Portada i Llista de les abreviatures (3 ff. s. n.).

El text del volum primer conté 1,238 columnes, on es descriu en 1,284 títols de llibres, més un Apèndix que porta per títol : «Noticia | de un precioso códice de la Biblioteca Colombina, | con varios rasgos inéditos | de | Cetina, Cervántes y Quevedo. | Algunos datos nuevos para ilustrar el Quijote | por | D. Aureliano Fernández-Guerra y Orbe» (cols. 1,245-1,404); el del segón, 1,404 columnes, descrivint-se 988 obres, segueix després un Apèndix (179 pp.), amb l'índex dels manuscrits de la Biblioteca Nacional; el del tercer conté 1,280 columnes, detallant 1,267 obres, a la fi, en una fulla que va sense numerar, s'hi troba la llista de les errades a corretgir; i el de l'últim, comprenent-hi el suplement, conté 1,572 columnes, donant nota de 1,043 obres.

De la importancia d'aquesta obra no n'havem de dir res, però sí hem de tractar aquí de quelcom que fa referencia a En Cervantes i la seva obra. Com s'ha pogut veure, en el volum primer hi ha un apèndix que tot ell entra de ple en la bibliografía cervantina, i en el volum segón, núms. 1,760-1,785, s'hi descriuen algunes edicions d'obres d'En Cervantes, com la *Galatea* : Alcalà 1585, París 1611 (núm. 11) i Lisboa 1618 (núm. 44); *Don Quijote* : Madrid 1605 i 1615 (núms. 5 i 23), Valencia 1605 (núms. 6 i 7), Lisboa 1605 (núms. 3 i 4), Brussel·les 1607 i 1616 (núms. 8 i 27), Milà 1610 (núm. 10), Barcelona 1617 (núm. 31); *Novelas Ejemplares* : Madrid 1613 i 1617 (núms. 14 i 33); *Viaje del Parnaso*, Madrid 1614, el tiratge on hi ha el sonet d'«El autor a su pluma», vegi's el núm. 19, i del *Persiles y Sigismunda* les edicions de Madrid 1617 (núms. 36 i 37), Valencia 1617 (núm. 39), Lisboa 1617 (núm. 41), París 1617 (núm. 42) i Brussel·les 1618 (núm. 45). També hi figura entre les obres d'En Cervantes la *Relación de lo sucedido en la ciudad de Valladolid* de què hem tractat en el núm. 776.

Al descriure el text del volum primer hem esmentat un apèndix amb quelcom referent a En Cervantes, i és una *Carta a Don Diego de Astudillo Carrillo, en que se le da cuenta de la fiesta de San Juan de Alfarache el dia de Sant Laureano; Algunos datos nuevos para ilustrar el Quijote;* els entremesos *La cárcel de*

Sevilla i *El hospital de los podridos* i uns romansos «compuestos por el Bachiller Engrava».

Referent a la *Carta,* ja n'havem dit alguna cosa en el núm. 776.

Algunos datos nuevos para ilustrar el Quijote, és un treball en el que s'hi veu més voluntat que encert. Llegit amb calma, gairebé fa creure que molts dels noms que figuren en el *Don Quijote* són anagrames de gent principal de l'època d'En Cervantes, i que alguns fets que en el llibre s'hi descriuen oculten un fons simbòlic; «quiero callar quien puede ocultarse con el disfraz de *Brandabarbaran de Boliche,* señor de las *Tres Arabias;* y quien el del jugador hugonote *Pierres Papin,* señor de las baronías de *Utrique*» ens diu En Fernández Guerra, però ens fa assaber que els dos exèrcits de bens amb qui lluita D. Quixot, simbolitzen «otros tantos partidos que sordamente se disputaban entonces en España el esquilmo de las rentas públicas...». Si així fos, tindríen raó els partidaris del sentit esotèric.

És aquest últim, un treball que ha de tenir present el comentador del *Don Quijote,* ja que, si bé no sempre el seu autor ha estat encertat, no per això deixa de tenir punts de vista originals.

També s'hi troben, en l'esmentat apèndix, dos entremesos : *La cárcel de Sevilla* i *El hospital de los podridos,* que segons En Fernández Guerra, són obra d'En Cervantes.

Ja s'ha cuidat el temps de destruir tal suposició, i pot assegurar-se que avui dia no es trobaría cap editor que al donar a llum una «col·lecció d'obres completes d'En Cervantes» hi adjuntés aquests dos entremesos entre les obres originals del nostre autor.

L'argument en què s'apoia per a dir que són d'En Cervantes és, apart d'unes quantes frases que li semblen cervantines, el trobar-se en el llibre *Fenix de España, Lope de Vega Carpio... Septima parte de sus comedias* (Barcelona, Cormellas, 1717) a continuació de *Los habladores.* En Cotarelo, al publicar en la *Nueva Biblioteca de Autores Españoles* els volums XVII i XVIII, corresponents a una *Colección de Entremeses, jácaras, loas, etc.*, inclou entre els anònims els dos que ara reimprimeix en el dit apèndix En Fernández Guerra, i el de *Los habladores* el posa entre els d'En Cervantes, cosa aquesta que trobem justa, puix ja hem dit que de tots els entremesos atribuïts al nostre autor, aquest últim és, potser, l'únic que creiem li pertany.

A la fi de l'Apèndix s'hi troba la copia d'una fulla impresa a Madrid, en la impremta Reial, l'any 1653, amb set romansos «compuestos por el Bachiller Engrava», i entre aquests n'hi ha dos, un que comença :

«En la corte esta Cortés | del católico Felipe...»

i un altre «del Gran Capitan Gonzalo Fernández de Córdoba», el principi del qual és:

«El mundo le viene estrecho | todo es ira, todo es rabia...»

En Fernández Guerra escriu que «uno y otro parecen, con efecto, caídos de la pluma de Cervantes ... uno y otro rasgo lírico reflejan el alma de Cervantes, desatendido en la corte y olvidado». A això podem repetir ço que hem dit al tractar de la *Carta* endreçada a En Diego de Astudillo i Carrillo.

També ens fa assaber En Fernández Guerra que els dos romansos que comencen :

«Elicio un pobre pastor | ausente de Galatea...
Galatea, gloria y honra | del Tajo y de nuestro siglo...»

que en la col·lecció d'obres d'En Cervantes publicada en 1846 (núm. 661) i en altres s'han donat com del nostre autor «no le pertenecen..., son *Versos del Dr. D. Juan Salinas*, segun de su puño y letra dice el mismo...»

Com s'ha pogut veure, aquest apèndix interessa als cervantistes. Aprofitant la forma impresa per a l'*Ensayo*, se'n féu un tiratge apart, la portada del qual diu:

Noticia | de | un precioso códice de la Biblioteca Colombina | algunos | datos nuevos para ilustrar el Quijote; | varios rasgos ya casi desconocidos ya inéditos | de | Cervantes, Cetina, Salcedo, Chaves | y el Bachiller Engrava; | por | Don Aureliano Fernández-Guerra y Orbe. | Madrid. | Imprenta y estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1864.

784 Oración fúnebre, | que por encargo | de la Real Academia Española, | y en las honras | de Miguel de Cervantes | y demas ingenios españoles, | pronunció | en la iglesia de Monjas Trinitarias de Madrid, | el dia 23 de Abril de 1863, | el Ilmo. Sr. D. Francisco de Paula Benavides y Navarrete, | Obispo de Sigüenza, y Académico correspondiente. | [Segell de l'Academia Española : LIMPIA, FIJA Y DA ESPLENDOR.] | Madrid. | En La Imprenta Nacional. | 1863. **[41-VIII. c. 21**

p. 260 × 174 mm. c. 177 × 101 mm. 20 pp.

Els preliminars corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-20) desenrotlla el tema : «Et per illam defunctus adhuc loquitur» (Epist. ad Heb. XI, § 4).

785 RAMIREZ Y DE LAS CASAS-DEZA, L. M. — El Potro de Córdoba. **[34-IX**

El Museo Universal (VII, núm. 30), Madrid, 26 juliol 1863.

Article en què es descriu aquest lloc, citat per En Cervantes en el *Don Quijote* (Part 1.ª, cap. III) i es parla també del *caño de Vecinguerra de Cordoba*, esmentat en la dita obra (II, 22).

A l'article l'acompanya un dibuix amb la font d'*El potro de Córdoba*.

786 Juicio analítico | del | Quijote, | escrito en | Argamasilla de Alba | por | D. Ramon Antequera. | Madrid : | Imprenta de D. Zacarias Soler, | calle de Pelayo, núm. 34. | 1863. [39-VI

p. 219 × 148 mm. c. 184 × 99 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 433 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada (2 ff, s. n.), una Carta a l'autor escrita per En Joan de D. de la Rada i Delgado, Advertencia de l'autor i Pròleg (pp. 1-8).

El text va de la pàg. 9 a la 427, repartit en dues parts : l'una conté onze capítols, i l'altra, nou. A la fi del volum s'hi troba la Taula i Llista dels subscriptors.

Aquesta obra és una d'aquelles que ha d'haver conegut el crític del *Don Quijote*, car li dóna a conèixer molts del noms usats en la immortal novel·la, com vivents en plena Manxa.

En el capítol primer tracta del poble d'Argamasilla de Alba, la suposada patria de l'heroi de la Manxa, dels cognoms en ella més corrents i families més senyorívoles; així es veuen els de Medrano, Barrios, Pacheco, Pérez, López i altres, que recorden tots els de persones que intervenen en la biografía d'En Cervantes, o bé en les obres d'aquest.

En el capítol segón s'analitza la Dedicatoria, el Pròleg i els versos de la primera part del *Don Quijote*. Al tractar de la Dedicatoria fa historia de la dita «cárcel de Argamasilla» i al parlar dels versos que es dediquen a Rocinante, escriu que «se ve el despecho de Cervantes por hacer su dedicatoria al de Béjar, tomando para dar colorido al pasaje lo del Lazarillo de Tormes, pero diciendo que «pecados de flaqueza» le obligaron a ello»; així va fent comentaris a cada composició.

El capítol tercer tracta del «caballero Quijana», ço és, el tipus que serví de model per al de D. Quixot, aquell Rodrigo Pacheco de què ens ha parlat N'Hartzenbusch, i a l'ensems ens descriu la seva cara. En el capítol quart, ens dóna noticies de qui pogué esser En Sancho Panza i la seva muller, creient que el primer fou un tal «Melchor Gutiérrez», dient-se la seva muller Joana; recordi's que En Cervantes, en el cap. 7 de la primera part, ens diu que la muller d'En Sanxo es deia Juana Gutiérrez; en el cinquè sabem qui fou el capellà Pero Pérez; en el sisè, el batxiller Sansón Carrasco, i així anem coneixent fets descrits per En Cervantes i ocorreguts al poble d'Argamasilla o als seus encontorns, i personatges reals que han servit de model a En Cervantes per la seva obra.

Aquesta obra és aprofitable, per quant demostra que molts dels tipus que figuren en l'obra d'En Cervantes i especialment en el *Don Quijote*, són reals. Cert que no en tot el que diu té raó N'Antequera; i estem d'acord amb En Rius (II, 244) a l'assenyalar certs judicis amb els quals no s'hi pot estar

de conformitat, com al suposar que el celebrat novel·lista fos d'Alcázar de San Juan, i dir també que la primera part del Quixot fou escrita pels successos que li passaren a Argamasilla de Alba, i la segona, perquè En Fernández d'Avellaneda féu la continuació.

787 El loco de la guardilla. | Paso que pasó en el siglo XVII, | escrito en un acto y en verso | por | Don Narciso Serra. | Música del Maestro | Don Manuel Caballero. | Representado por primera vez en el teatro de la | Zarzuela el dia 9 de Octubre de 1861. | Cuarta edicion. | Madrid : | Imprenta de Manuel de Rojas. | Pretil de los Consejos, 3, pral. | 1863. [42-I X. c. 3

p. 205 × 144 mm. c. 155 × 82 mm. (8.º). 31 pp., la següent s. n.

Els preliminars, són : Portada, Repartiment i Dedicatoria a Na Raimunda Ceriola de Carriquiri (pp. 1-43).

El text (pp. 5-31) va repartit en catorze escenes. El lloc de l'acció és Madrid, a casa d'En Cervantes, l'any de 1605. Entre els personatges hi figura un hidalgo que es diu «Miguel» i l'autor li fa cinquanta un anys. Si vol esser En Cervantes, ha de dir cinquanta vuit, perquè l'autor del Quixot va néixer l'any de 1547.

En l'última pàgina, que va sense numerar, es llegeix l'autorització donada pel censor de teatres per a la representació amb data de 20 juny de 1861. Abans es diu que *El loco de la guardilla* ha estat escrit recordant *La Locura contagiosa,* de N'Hartzenbusch. (Vegi's núm. 663).

788 Le | Don Quichotte | Philosophe | ou | histoire de l'avocat Hablard | «Dicentes enim se esse sapientes, | stulti sacti sunt.» | (Rom., cap. I, v. 22) | Tome ··· | J. B. Pélaugaud, Imprimeur-Libraire | de N. S. P. le Pape. | Lyon | Grande rue Mercière, | 48. | Paris | Rue de Tournon, | 5. | 1863. [45-IV*

p. 173 × 99 mm. c. 131 × 73 mm. (12.º). Vol. I : XII pp. + 464 pp. Vol. II : 425 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 460 pp. Vol. IV : 388 pp. Relligadura en pergamí.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-XII); els dels tres següents, solament Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit així : Vol. I, pp. 1-374, que conté vint-i-quatre capítols; vol. II, pp. 1-376, caps. 1-29; vol. III, pp. 1-410, caps. 1-37, i l'últim, pp. 1-348, caps. 1-32. A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines amb notes aclaratories al text i la Taula de capítols.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

En l'«Avant propos» que figura en el primer volum s'hi llegeix que el Don Quixot filòsof, és un vell advocat a qui les modernes filosofíes han trastocat el cervell com a D. Quixot els llibres de cavalleríes; també hi surt un criat que es diu Jaume, el qual fa el paper de Sanxo, i al qual les idees del seu amo tenen un xic allunyat dels principis religiosos que seguía. Com es pot compendre, els llibres de filosofía que trastornaven el cervell de l'advocat Hablard foren les doctrines d'En Voltaire, Rousseau, Diderot, Boulanger, etc., i se'n va pel món lluitant sempre en pro de la seva idea, promovent discussions sobre els mateixos temes, fins que a la fi, a l'igual que D. Quixot maleint els llibres de cavalleríes, Hablard abjura dels seus errors i mor assistit per «Mr. le curé Chardin».

En Rius (II, 530) esmenta una edició impresa a Lyó en 1872.

789 Die drei Liebesproben des Cervantes. | Luftfpiel in 5 Acten | von | Karl Richard Waldemar Afchner. | [Den Bühnen gegenüber als Manufcript gedruckt.] | Ratibor. | Druck von V. Wichura. | 1863. [44-II

p. 164 × 108 mm. c. 129 × 80 mm. (8.º). 62 pp. Cartronet.

Els preliminars, corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-62) està repartit en cinc actes, els quals comprenen sis, quatre, quatre, tres i tres escenes, respectivament.

És una obra dramàtica fantasiosa que gira envers la figura d'En Cervantes, en l'any 1568; l'acció es desenrotlla a Roma i Apulia; els personatges que hi intervenen són, ademés d'En Cervantes, el Cardenal Acquaviva, la neboda d'aquest, el Comte de Mondescalchi, el general Marc Antoni Colona i altres. Per aquesta comedia sabem de la manera que En Cervantes va entrar al servei del dit Cardenal, i que les ferides que obligaren a tallar-li la mà esquerra no foren produïdes a Lepant, sinó a Apulia.

790 Sechs Bilder | zum | Don Quixote. | Erfunden und radirt | von | A. Schrödter. | Inhalt. | 1. Der lefende Don Quixote. 2. Die Waffenwacht. 3. Kampf mit den Windmühlen. 4. Kampf mit dem Biscayer. 5. Raft bei den | Ziegenhirten. 6. Abenteuer mit der asturifchen Magd. | Ausgabe No. III. | Altona, | G. Mayer's Verlag. | (Haendcke & Lehmkuhl.) | 1863. | Druck von G. Kreysing in Leipzig. [39-VIII

p. 460 × 355 mm. 6 làms. Mig xagrí vermell.

Aquesta edició dels dibuixos a l'aiguafort d'En Schrödter, consta de sis làmines, i representen : 1.ª, *D. Quixot llegint llibres de cavalleríes;* 2.ª, *D. Quixot vetllant les armes;* 3.ª, *La lluita de D. Quixot amb el viscaí;* 4.ª, *La batallade D. Quixot*

amb els molins de vent; 5.ª, *L'escena de D. Quixot amb Maritornes a l'hostal,* i 6.ª, *D. Quixot amb els cabrers.*

Aquesta edició, com es diu en la portada, és la tercera. Les dues anteriors corresponen al mateix any. En la primera s'hi llegeix «Druck d. Kupferdruckerei d. Königl. Kunst-Academie zu Ddorf v. C. Schulgen-Bettendorff. Verlag von Mayer & Wigand in Leipzig». La segona és igual, però els gravats estàn tirats sobre paper de India; això mateix veiem en la tercera, la qual té, ademés, lleugers apuntaments en els marges.

791 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias, | ordenada é ilustrada | por D. Buenaventura Carlos Aribau. | Obras | de | Miguel de Cervántes Saavedra. | Tercera edicion. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra-Impresor-Editor, | Calle de la Madera, 8. | 1864. [41-III

p. 255 × 169 mm. c. 220 × 140 mm. (8.º). XXXIV pp. + 718 pp., a dues columnes, menys els pròlegs i dedicatories. Tela.

Un altre exemplar. [834ª-I*

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor i Vida de Miguel de Cervantes escrita per En Bonaventura Carles Aribau (pp. I-XXXIV).

El text (pp. 1-713) conté les següents obres:

La Galatea (pp. 1-98), amb la Dedicatoria a En Colona, el Pròleg, els Versos-elogis d'En Gálvez de Montalvo, Vargas Manrique i López Maldonado i els sis llibres, que comencen en les pàgs. 3, 18, 33, 47, 65 i 81.

Les *Novelas Ejemplares* (pp. 99-250) comprenen : Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i Versos del Marquès d'Alcanyiç, Bermúdez Carvajal, Lodeña i Solis Mejía. L'ordre de les novelles és el següent : *La jitanilla,* p. 101; *El amante liberal,* p. 119; *Rinconete y Cortadillo,* p. 134; *La Española inglesa,* p. 145; *El licenciado Vidriera,* p. 158; *La fuerza de la sangre,* p. 166; *El celoso extremeño,* p. 172; *La ilustre fregona,* p. 183; *Las dos doncellas,* p. 199; *La señora Cornelia,* p. 211; *El casamiento engañoso,* p. 222; *Coloquio de los perros,* p. 226. Segueix a continuació el text de *La tía fingida,* p. 245.

El *Don Quijote de la Mancha* (pp. 251-558) conté la Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos-elogis, el text de la primera part, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i tota la segona part.

El *Persiles y Sigismunda* (pp. 559-678) conté : Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg, l'epitafi de N'Urbina i el sonet d'En Fernández Calderón. El text va repartit en quatre llibres, que comencen en les pàgs. 561, 590, 623 i 661.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

El *Viaje del Parnaso* (pp. 679-703) conté la Dedicatoria a En Rodrigo de Tapia, Pròleg, l'epigrama llatí d'En Casanate i Rosas, i el text amb l'*Adjunta al Parnaso.*

Les pàgs. 705-713 estàn dedicades a les composicions poètiques d'En Cervantes i comprenen les mateixes que coneixem ja per haver-se publicat en la primera edició de la Biblioteca de autores españoles (núm. 661).

A la fi del volum s'hi troba la Taula de materies (pp. 716-718).

Aquesta edició és estereotipada de la núm. 678.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) ni Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 143.

792 Biblioteca ilustrada de Gaspar y Roig. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | novísima edicion | con notas históricas, críticas y gramaticales, de la Academia Española, Pellicer, Arrieta, | Clemencin, Cuesta, Janer, etc. | aumentada con | El Buscapié. | Anotado por Don Adolfo de Castro. | Adornada | con 300 grabados intercalados, laminas sueltas | y el retrato del Autor grabado en acero. | [Inicials de l'editor.] | Madrid : | Imprenta y Libreria de Gaspar y Roig, Editores, | calle del Príncipe, número 4. | 1864. [42-I X

p. 261 × 170 mm. c. 222 × 127 mm. (8.º). 540 pp. + 1 f. s. n.; 7 làms., dibuixades per Urrabieta, Vallejo, Martí; gravades per Antonio Roca, Cibera, L. Severini. Gravats intercalats en el text. Mig marroquí marró, amb puntes; tall superior daurat (Grimaud).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia dels editors, llista de les Abreviatures, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XV).

El text del *Don Quijote* va de la pàg. 17 a la 509, contenint les dues parts (pp. 17-243 i 255-509). Entre el final de la primera part i el començament de la segona (pp. 245-254), s'hi troba : Portadella, Tassa, Aprovació i Llicencia de la primera edició de la segona part (núm. 23), Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg. A continuació del text, hi ha la Vida d'En Cervantes escrita per En Quintana (pp. 511-518), i *El Buscapié* de N'Adolf de Castro (pp. 519-536), però sense els apèndixs i il·lustracions que acompanyen les primeres edicions. A la fi del volum s'hi troben l'Índex de capítols (pp. 537-540) i el de les làmines (1 f. s. n.).

Els gravats intercalats al text són els d'En Tony Johannot.

En l'Advertencia editorial es diu que aquesta és la tercera edició del llibre d'En Cervantes que fa la casa Gaspar i Roig, i en realitat no són dues, sinó tres

les edicions que bibliogràficament portava fetes la dita casa, ço és, en 1847 (número 663), 1850 (núm. 681) i 1851 (núm. 688); la causa d'aquesta divergencia és deguda a les moltes mixtificacions que fan els editors, aprofitant exemplars d'altres edicions que amb portades noves els donen al públic com noves tirades. També ens fa assaber que serà un dels llibres més barats de la *Biblioteca Ilustrada;* es venía al preu de vint-i-cinc rals. Així mateix se'ns diu que a les notes posades en les anteriors edicions s'hi afegiràn unes de noves, i que al final del volum s'hi trobarà *El Buscapié* «nuevamente anotado por el Sr. D. Adolfo de Castro».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 142.

793 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por. | Miguel de Cervántes Saavedra | Edicion conforme á la última corregida por la Academia Española | con notas para la buena inteligencia del texto | [Gravat.] | Paris | Libreria de Garnier Hermanos | calle de Saints-Pères, n.º 6 | 1864. [41-III

p. 225 × 140 mm. c. 181 × 96 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + XLIV pp. + 768 pp.; 8 làms., dibuixades per C. Staal; gravades per E. Mouard, Pann, Pannemaker. Relligadura en pell, amb filets daurats als plans; talls daurats.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen: Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida de Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLIV).

El text (pp. 1-762) comprèn el de la primera part (pp. 1-366, caps. 52) i el de la segona, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. 367-762, caps. 74). A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, i al peu de l'última pàgina, s'hi troba el següent peu d'impremta: «Corbeil. — Imprenta de Crété».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, 8º Oo. 1147). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 144.

794 Δὸν Κιχώτης | ὁ Μαγχήσιος | Μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἐκδοθεὶς | ὑπὸ Ι. 'Ισιδωρίδου Σκυλίσση | κοσμηθεὶς δὲ διὰ 13 εἰκονογραφιῶν | ὑπὸ | Gustave Doré. | 'Εν Τεργέστῃ, | Τύποις τοῦ Αὐστριακοῦ Λουδ. | 1864. [46-VII

p. 232 × 158 mm. c. 182 × 113 mm. (8.º). 4 pp. s. n. + 407 pp. 13 làmines. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum pertanyen a la Portada, Portadella i Pròleg del traductor (4 ff. s. n.).

El text (pp. 1-407) comprèn tota l'obra, repartida com segueix: La primera

part (pp. 1-197), segueix després una Portadella i dos pròlegs, ço és, l'Advertencia d'En Florian i el Pròleg d'En Cervantes corresponent a la segona part, si bé molt reduït (pp. 199-204), i el text d'aquesta ocupa les pp. 205-407.

El text, com ens diu en el pròleg el traductor Skylissis és traduït del d'En Florian (núm. 387), però modificat.

La part il·lustrada és, quasi tota, treta dels dibuixos d'En Doré; i diem quasi tota, per quant la primera làmina representant a D. Quixot llegint, és de dibuix d'En Bertall, gravat per En Midderich.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 12489. dd. 7. i Cerv. 316.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 596.

795 Bláznivý rytír. | Kratochvilné čteni pro lid. | Dle španělského románu | Don Quixote de la Mancha | vzdělal a vydal | Josef Pečírka. | Díl ···. | V Praze 1864. | Tiskem Jarosl. Pospíšila. — Nákladem vydavatelovým. [38-VI

p. 174 × 114 mm. c. 142 × 83 mm. (18.º, en un plec de 12 i un de 6). T. I : 244 pp.; 1 làm. T. II : 220 pp.; 1 làm. Dos toms relligats en un volum. Mig xagrí verd marroquinat; tall superior daurat (Pierson).

Les fulles preliminars d'ambdós volums, corresponen a la Portada (pp. 1 i 2), precedida d'un full sense numerar, amb un gravat al boix.

El text va repartit del modo següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el primer comprèn vint-i-vuit capítols (pp. 3-244), i el segón, vint-i-cinc (pp. 3-220).

Com es veu, és un resum del llibre d'En Cervantes.

Aquesta traducció txeca no és la primera que es féu del llibre d'En Cervantes, sinó que molts anys abans, en 1838, se n'havía publicat ja una altra en la mateixa ciutat de Praga.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París), coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 589.

796 Le Voyage | au Parnasse | de Michel de Cervantes | traduit en français pour la première fois | avec une notice biographique | une table des auteurs cités dans le poëme | et le fac-simile d'un autographe inédit | de Cervantes | par J. M. Guardia | Bibliothécaire-adjoint à l'Académie impériale de médecine | Paris | Chez Jules Gay, éditeur | Quai des Augustins, 41 | 1864. [39-IV

p. 183 × 108 mm. c. 120 × 63 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + CLXXVI pp. + 260 pp. + 2 ff. s. n.; 1 facsímil. Mig marroquí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Advertencia, Vida de Cervantes i notes a aquesta, i Introducció (pp. I-CLXXVI). Segueix una Portadella, un tercet del dit *Viaje* (cant VIII), la Dedicatoria d'En Cervantes a En Rodrigo de Tapia, l'Avís al llegidor, una Portadella i el sonet de l'edició príncep «El autor a su pluma», amb la seva traducció francesa (pp. 1-10).

El text del *Viaje* amb l'*Adjunta* comprèn les pàgs. 11-126, seguint a continuació (pp. 127-258) una serie de notes biogràfiques i crítiques referent als autors esmentats en aquesta obra d'En Cervantes. Les dues últimes pàgines numerades van dedicades al facsímil que es troba en les fulles preliminars i és una relació autògrafa d'En Cervantes de les despeses fetes a Ecija en els anys 1588 i següent per encàrrec de N'Antoni de Guevara (6 febrer, 1589). Les dues últimes del volum, que van sense numerar, comprenen la Taula i peu d'impremta. Aquesta fou la parisenca d'En Ch. Lahure, situada en la «rue Fleurus, 9».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Yg. 2529) i dos en el British Museum (Londres, 11826. bb. 20. i Cerv. 398.).

797 ACOSTA, Zacarías. — Demostraciones críticas, para los lectores de «El Ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha» impreso en Argamasilla de Alba. [34-I X

El Museo Universal (VIII, núms. 50, 51 i 52) Madrid, 11, 18 i 25 desembre 1864; (IX, números 1-5, 7, 9, 13, 20, 23-27), i 1, 8, 15, 22 i 29 gener, 12 i 26 febrer, 26 març, 14 maig, 4, 11, 18 i 25 juny i 2 juliol 1865.

El treball de N'Acosta és digne d'esser conegut per aquells que defensen les notes de N'Hartzenbusch.

798 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Novelistas posteriores a Cervantes. | Coleccion revisada y precedida de una noticia crítico-bibliográfica, | por Don Cayetano Rosell | [Escut.] | Madrid. | M. Rivadeneyra-Impresor-Editor, | Calle de la Madera, 8. | 1864. [834. I*

p. 254 × 165 mm. c. 220 × 138 mm. (8.º). XIV + 586 pp.

Els preliminars d'aquest volum, que és el XVIII de la *Biblioteca Rivadeneyra,* corresponen a la Portadella, Portada i «Noticia de las obras y autores que se incluyen en este tomo» feta per En Cayetano Rosell (pp. I-XIV).

El text (pp. 1-584) comprèn obres de diversos autors, però a nosaltres sols

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

ens interessa la primera de les novel·les que integren el volum, que és *El Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha* escrit per N'Alonso Fernández de Avellaneda,* així com també les quatre primeres pàgines de la Introducció que fan referencia a l'esmentat llibre. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

El text d'En Fernández de Avellaneda és copia del de la primera edició (núm. 20).

799 El | pedestal de la Estatua. | Drama original, en dos actos y en verso, | por | Don Roque Bárcia. | Representado por primera vez en el teatro de Variedades, | el 5 de Marzo de 1864. | Madrid, | Imprenta de F. Martinez García, | calle del Oso, número 21. | 1864. [42-I X. c. 2

p. 181 × 126 mm. c. 152 × 81 mm. (8.º). 59 pp., la següent en blanc s. n. Manquen les dues pàgines primeres.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, que manca en l'exemplar d'aquesta col·lecció, Portada, Advertencia, Dedicatoria de l'autor al còmic En Francisco Oltra (qui desempenyà la part de Cervantes, en l'obra), Repartiment i Advertencies (pp. 1-8).

El text (pp. 9-59) va repartit en dos actes, que contenen onze i catorze escenes, respectivament. Al peu de l'última pàgina s'hi troba l'autorització del censor de teatres N'Antoni Ferrer del Río, datada a Madrid el 3 de febrer de 1863.

L'acció de l'obra que és un xic fantasiosa, es desenrotlla en l'any 1616, i hi prenen part, entre altres, el llibreter Villarroel, Cervantes i la seva filla.

800 La Ínsula Barataria, | Zarzuela en tres actos y en verso, | letra de | Don Luis Mariano de Larra. | Música de | Don Emilio Arrieta. | Estrenada en el teatro del Circo el 23 de Diciembre de 1864. | Madrid. | Imprenta de José Rodriguez, Calvario, 18 | 1864. [42-I X. c. 3

p. 185 × 125 mm. c. 145 × 68 mm. (8.º). 81 pp., la següent en blanc s. n. (manquen dues pàgines, segurament de portadella), + 2 ff. s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella (que manca en l'exemplar d'aquesta col·lecció), Portada, Repartiment i Dedicatoria de l'autor de la lletra al seu fill «Luis» (pp. 1-6).

El text comença en la pàg. 6 i va tot seguit fins a la 81, repartit en tres

* Ademés del llibre d'En Fernández de Avellaneda, s'hi troba *El español Gerardo y desengaño del amor lascivo*, d'En Gonzalo Céspedes y Meneses (pp. 117-271); *Fortuna varia del soldado Píndaro*, del mateix autor; *Relaciones de la vida del escudero Marcos de Obregon*, d'En Vicente Espinel; *Los tres maridos burlados*, d'En Tirso de Molina, i *El donado hablador Alonso, mozo de muchos amos*, d'En Jerónimo de Alcalá.

actes, que comprenen 13, 13 i 14 escenes, respectivament. Al peu de l'última pàgina del text s'hi llegeix l'autorització del censor En Narcís Serra, per a poder representar l'obra, amb data del 9 de desembre de 1864. Segueixen després tres pàgines, que van sense numerar, amb fragments del *Don Quijote* perquè puguin guiar al director d'escena en la millor presentació de l'obra.

L'acció diu que passa «en un pueblo de Aragon, en el año de 1596» que bé podría esser Pedrola, punt on es suposa l'Ínsula Barataria, però l'època tant pot esser en 1596 com en 1614.

L'argument no cal dir que està inspirat en el llibre d'En Cervantes i segueix pas a pas els episodis del *Don Quijote* (II, caps. 44-53); els noms dels personatges que intervenen en la comedia, apart dels que ha creat la fantasía de l'autor, figuren en la dita novel·la.

El govern d'En Sanxo a l'Insula Barataria ha donat argument per un sens fi d'obres teatrals. En els núms. 157, 256 i 282 ja hem vist com els francesos i els italians s'aprofitaren d'aquest assumpte, i a les tres obres esmentades en els anteriors números s'hi poden afegir algunes més, com són : *Le gouvernement de Sancho Pança,* comedia en cinc actes d'En Guerin de Bouscal, impresa a París per En Sommerville en 1642.

Het gouvernement van Sancho Panza op het Englant Barataria, comedia d'En Van der Cruyssen, impresa a Amsterdam, 1681.

Sancho Pança Gouverneur, lletra d'En Thierry i música d'En Gilliers, representada a la fira de Sant Llorenç, a París, i impresa en 1727.

Sancho gouverneur, d'En Joan de Nougaret, estrenada a Baviera l'any 1763.

801 Obras de encargo, | coleccion que comprende algunas | de Don Juan Eugenio Hartzenbusch. | [Gravat.] | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1864. [46-III*

p. 169 × 112 mm. c. 125 × 77 mm. (6.º). IX pp., la següent en blanc s. n., + 244 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Advertencia (pp. I-IX).

El text (pp. 1-244) conté diverses obres literaries. A nosaltres solament ens interessa *La hija de Cervantes* (pp. 41-79) i *Epístola de D. Quijote, en rancio lenguaje caballeresco* (pp. 221-225).

La hija de Cervantes es representà en el Teatro del Príncipe (Madrid) en la funció celebrada el 23 d'abril de 1861, amb motiu de l'aniversari de la mort d'En Cervantes.

L'acció passa en la nit del 23 d'abril de 1616, i la protagonista és, com diu

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

el títol, la filla d'En Cervantes. La fantasía de l'autor ha fet un quadro dramàtic en el que no surt gaire ben parada N'Isabel, per quant el mateix dia que moriren els seus pares, la dama portuguesa de què se'ns ha parlat en les biografíes cervantines i En Cervantes, per la nit la filla té una cita en el cementiri de les Trinitaries amb un antic pretenent, i poc després amb un criat d'aquest.

Aquesta *loa* es publicà en *El Museo Universal* (Madrid), en els números corresponents al 5 i 12 de maig de 1861.

El paper de la protagonista anà a càrrec de Na Teodora Lamadrid.

L'*Epístola* que hem esmentat ja es llegí en una festa cervantina celebrada en el Teatro de la Zarzuela la nit del 9 d'octubre de 1861, aniversari del bateig d'En Cervantes.

802 Oración funebre | que por encargo de la Real Academia Española, | y en las honras | de Miguel de Cervantes | y demas ingenios españoles, | pronunció | en la Iglesia de Monjas Trinitarias de Madrid, | el dia 23 de Abril de 1864, | el Ilmo. Sr. D. Francisco de Paula Jimenez, | Obispo de Teruel. | [Floró.] | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de Don Manuel Rivadeneyra, | calle de la Madera, número 8. | 1864. [41-VIII. c. 21

p. 250 × 185 mm. c. 179 × 108 mm. 19 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars, corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-19) desenrotlla el tema de l'Apocalipsi (cap. XIV, 13) *Beati mortui qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit Spiritus ut requiescant à laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos.*

803 Sobre el Quijote | y sobre las | diferentes maneras de comentarle y juzgarle. | Discurso | leido | por el Señor Don Juan Valera, | individuo de número | de la Real Academia Española, | en la junta pública | que para solemnizar el aniversario de su fundacion | celebró dicho cuerpo literario, en cumplimiento del art. XXVIII de sus estatutos | el dia 25 de setiembre de 1864. | Madrid. | 1864 | Imprenta de Manuel Galiano, | Plaza de los Ministerios, 2. [41-VIII. c. 9

p. 261 × 178 mm. c. 185 × 104 mm. (8.º). 56 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, són solament la Portada.

El text ocupa les pàgs. 3-56.

El present treball d'En Valera és un dels més interessants estudis que s'han escrit dedicats al famós llibre cervantí. Fuig de la crítica verbalista, de gramàtic i de retòric; no es deixa dur, tampoc, per l'interès que pot tenir la crí-

tica històrica, sinó que analitzant de les diverses maneres que s'ha comentat el llibre d'En Cervantes, assenyala l'orientació que ha de seguir la moderna crítica, estudiant no solament el lèxic, sinó fent estudi psicològic dels diversos personatges que intervenen en l'obra, i no veient en el llibre d'En Cervantes una copia d'altres llibres, com fa En Clemencin quant de fets cavallerescs es tracta. Tampoc creu que s'hagi de buscar en l'estil d'En Cervantes, el d'un refinat acadèmic, ni gran gramàtic; per això trobem justíssimes les seves paraules referents a aquest punt a l'escriure que Cervantes «dejaba correr libremente la pluma, escribía obras de imaginación y no disertaciones académicas, y no había su fantasía de abatir el vuelo, ni él había de pararse en lo mejor de su entusiasmo para consultar sus autores, si los tenía, y ver si la cita iba ó no equivocada».

804 VALERA, Juan. — [Discurso sobre el Quijote, leido por D. Juan Valera en la sesion de la Academia Española de 25 setiembre de 1864.] [36-IX. vol. II

La Política, Madrid, 1864.

Vegi's el que havem dit en el núm. 803.

805 Nuevos documentos | para ilustrar la vida | de | Miguel de Cervantes Saavedra; | con algunas observaciones | y artículos sobre la vida y obras del mismo autor, | y | las pruebas de la autenticidad de su verdadero retrato, | por | D. José María Asensio y Toledo. | Precedidos | de una carta escrita por el Sr. D. Juan Eujenio Hartzenbusch, | é ilustrados con la copia del retrato | que pintó Francisco Pacheco, sacada de un dibujo | del | Sr. D. Eduardo Cano. | Sevilla : | Imprenta y Litografía : Librería Española y Extrangera de D. José M. Geofrin, | Impresor honorario de Cámara de S. M. — Siérpes 35. | 1864. [43-VIII

p. 308 × 214 mm. c. 179 × 110 mm. (4.º). XVIII pp. + 1 f. s. n. + 95 pp., la següent en blanc s. n.; una fotografía del retrat de Cervantes. Mig xagrí blau; tall superior daurat.

Altre exemplar en paper diferent, amb els marges més petits (265 × 199 mm.). Tela. Exlibris de J. Givanel al contraplà. [43-VIII

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Pròleg i una carta de N'Hartzenbusch a N'Asensio (pp. I-XVIII) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-94) comprèn els següents onze documents cervantins : Poder d'En Cervantes a favor d'En Fernando de Silva (24 febrer, 1588); Poder d'En Cervantes a favor d'En Miguel de Santa Maria (26 juny, 1589); Finiquit d'En Cervantes amb En Tomás Gutiérrez (26 juny, 1589); Carta de pagament d'En Cervantes a favor d'En Diego de Zufre (27 març, 1590); Poder d'En Cervantes a favor d'En Diego Ruy Sayez (27 juny, 1592); Carta de pago d'En Cervantes a favor

d'En Diego Ruy Sayez (14 juliol, 1592); Fiança d'En Cervantes a favor d'En Joan Fortuny (5 agost, 1592); Declaració d'En Cervantes del blat i cibada que estava a càrrec d'En Salvador Toro (5 agost, 1592); Escritura d'En Cervantes amb el representant de comedies Rodrigo Osorio per a escriure'n sis per encàrrec d'aquest a raó pe cinquanta ducats per cada una (5 setembre, 1592; En Rius, en la recapitulació que fa de documents cervantins (II, 203), escriu, per error, 19 setembre); Carta de pago d'En Cervantes a favor de N'Andrés Cerio (8 juliol, 1593), i Poder d'En Cervantes a favor d'En Juan Salinas (12 juliol, 1593). Esmenta, ademés, sis documents que diu no ha pogut copiar per mancar-li els llibres que els contenen. A continuació segueix una portadella, que diu : «Algunas observaciones | acerca de los nuevos documentos para ilustrar la vida | de | Miguel de Cervantes Saavedra», i en les pàgines següents comenta alguns passatges de la vida del nostre autor amb els documents ara descoberts, seguint unes pàgines de notes. En la pàg. 57 s'hi troba una portadella amb el títol de «Artículos varios», que són dos : l'un referent a *La española inglesa* i l'altre a *Los académicos de Argamasilla.* A continuació (pàg. 65) s'hi troba una altra portadella amb el següent títol : «Pruebas | que demuestran la autenticidad | del | retrato verdadero | de | Miguel de Cervantes Saavedra, | pintado | por Francisco Pacheco, | en un cuadro que se conserva en el Museo Provincial | de Sevilla». En aquest treball no se sab què admirar més, si el sens fi de coneixements cervantins que s'hi demostren o l'enginy per a fer passar com a bona una cosa falsa.

Com s'ha pogut veure, aquest volum de N'Asensio és interessantíssim. Els documents, pertanyen directament a En Cervantes i aclareixen alguns assumptes referents a les seves excursions per l'avituallament de les naus de Castella. En el vol. XII de les *Obras Completas* (núm. 776) es copiaren dos documents dels donats a conèixer per N'Asensio.

Referent als dos articles ja esmentats, estudiant en el primer *La española inglesa* i en el segón *Los Académicos de la Argamasilla*, hem de dir que aquell es publicà, en part, en el volum setè de les dites *Obras completas*, i la crítica que fa a En Pellicer de l'època en què posà el desenllaç d'aquesta novella la trobem justa; i el segón, és potser un xic massa fantasiós.

L'obra cabdal d'erudició és l'últim treball del volum, si bé no convenç. Comença N'Asensio el seu estudi dient que de retrats d'En Cervantes se'n feren dos, per En Francisco Pacheco i En Juan de Jauregui, i que perduts un i altre en l'espai de més de dues centuries, ell, a la fi, ens pot donar a conèixer el que pintà el primer, que es troba en el Museu Provincial de Sevilla i representa Sant Pere amb un catiu que van en direcció d'una barca a la que dos catius més hi van posant bagatges que porten el segell de la Mare de Déu de la Mercè; dret a la barca s'hi troba el barquer. El tipus del barquer, segons N'Asensio, és En Cervantes. Seguiren l'opinió de N'Asensio, En La Barrera i Díaz de Benjumea entre altres; i tots quants vegeren el quadro s'afermaren amb el juí del

celebrat cervantista sevillà. ¡Qui havía de dir a N'Asensio que ell mateix passaría anys després per davant del quadro i no li cridaría l'atenció aquella figura que al dir d'ell «no hay... una sola faccion, que no corresponda exactamente a la descripción que Cervantes hizo de su propia persona!»

El retrat d'En Cervantes que figura en aquest volum de N'Asensio, és fotografía del dibuix que féu N'Eduard Cano, de l'esmentat quadro d'En Pacheco.

806 Don | Quichotte | pièce en trois actes | en huit tableaux | par | Victorien Sardou | [Inicials de l'editor.] | Paris | Michel Lévy Frères, Libraires Éditeurs | Rue Vivienne, 2 bis, et Boulevard des Italiens, 15 | A la Librairie Nouvelle | 1864 | Tous droits réservés. [41-I

p. 178 × 122 mm. c. 142 × 85 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n. + 183 pp., la següent en blanc s. n. Tela blanca, amb teixells vermells (Miquel).

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i Repartiment dels personatges que intervenen en l'obra (2 ff. s. n.). Al verso de la portadella s'hi troba una llista d'obres dramàtiques d'En Sardou, i al peu de la pàgina s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Imprimerie de L. Toinon et Cie, a Saint Germain».

El text (pp. 1-183) va repartit en tres actes, que comprenen vuit quadros i setanta nou escenes (l'acte I té tres quadros i disset, vuit i quatre escenes; el II, tres quadros i tretze, dotze i onze escenes, i el III, dos quadros i dotze i dues escenes).

Aquesta comedia fou representada per primera vegada en el teatre del Gimnàs (París), el 25 de juny de 1864.

L'arranjament d'En Sardou no donarà pas gaire gloria al seu autor. Comença l'acció a casa de D. Quixot poc abans de tapiar-li la porta de la cambra de la llibrería, i acaba amb les noces d'En Camatxo. Entre els personatges hi figuren «un toréador» i «Chiquita», «Juanita» i «Piquilla», personatges que no recordem haver vist en l'obra d'En Cervantes.

807 Biblioteca ilustrada de Gaspar y Roig. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | novísima edicion | con notas históricas, críticas y gramaticales, de la Academia Española, Pellicer, Arrieta, | Clemencin, Cuesta, Janer, etc. | Aumentada con | El Buscapie, | anotado por Don Adolfo de Castro. | Adornada | con 300 grabados intercalados, laminas sueltas | y el retrato del Autor grabado en acero. | [Escut : SPERO LVCEM POST TENEBRAS.] | Escudo de la primera edicion. | Madrid: | Imprenta y Libreria de Gaspar y Roig, Editores, | calle del Príncipe, número 4. | 1865. [42-I X

p. 267 × 168 mm. c. 220 × 127 mm. (8.º). 540 pp. + 1 f. s. n.; 1 retrat de Cervantes gravat a l'acer per Antoni Roca, i 6 làms. de litografía per Urrabieta, Vallejo; gravades per Antonio Roca, Cibera, Severini, Martí.. Gravats segons els dibuixos de Johannot, intercalats en el text. Pell verda, amb gravat al·lusiu al pla; llom i talls daurats. A la portadella, etiqueta de la llibrería d'E. Puig, Barcelona.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Advertencia dels editors, Llista d'abreviatures, Pròleg i Versos (pp. I-XV).

El text (pp. 17-509) conté el de la primera i segona part de l'obra (pp. 17-243, cap. 52, i 255-509, cap. 74). Entre la primera i segona part s'hi troben els preliminars d'aquesta, que són : Portadella, Tassa, Aprovacions i Privilegi de l'edició de 1615, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg.

A continuació del text hi ha la *Vida* d'En Cervantes, escrita per En Quintana (pp. 511-518); seguint després *El Buscapié* de N'Adolf de Castro (pàgines 519-536). A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols (pp. 537-540) i de làmines (1 f. s. n.).

Amb tot i tenir el mateix nombre de pàgines que l'edició de 1864, feta pels mateixos editors (núm. 792), són dues edicions diferents.

Com en les anteriors edicions que del Don Quixot féu la casa Gaspar i Roig, els dibuixos són copies dels d'En Tony Johannot, i també moltes de les làmines.

Hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 12490. k. 8.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 145.

808 El Ingenioso Hidalgo | *Don Quijote* | de la Mancha | compuesto por | *Miguel de Cervántes Saavedra* | Dibujos de Gustavo Doré | grabados por H. Pisan | Tomo ···. | Barcelona | *Sociedad editorial la Maravilla* | Calle de Aviñó, n.º 20 | MDCCCLXV. [37-I X

p. 425 × 305 mm. c. 306 × 190 mm. (Foli). Vol. I : 2 ff. s. n. + XIV pp. + 1 f. s. n. + 400 pp.; 62 làms. Vol. II (portada a una sola tinta) [··· | Barcelona | Imprenta y Librería Religiosa y Científica | del Heredero de D. Pablo Riera | Robador, 24 y 26 | MDCCCLXXVI] : 2 ff. s. n. + V pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. + 452 pp. 58 làms. Relligadura en pell vermella en relleu, amb títol al pla; talls, cantells i contracantells daurats (Monserrat).

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Duc de Béjar, Próleg i Versos (pp. I-XIV), i Portadella (1 f. s. n.); i els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-V) i Portadella (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra : el primer, pp. 1-396, cap. 52; i el segón, pp. 1-447, cap. 74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i la de les làmines.

Com s'ha pogut veure, aquesta edició començà fent-la la societat editorial barcelonina «La Maravilla», i l'acabà la casa editorial, barcelonina també, de l'Hereu d'En Pau Riera. En Rius (I, 146) explica el per què durà la publicació d'aquesta edició l'espai d'onze anys. La començà la dita societat i n'havíen sortit ja trenta un quadern, quan va sospendre's la publicació fins que l'any 1875 s'encarregaren de la continuació els hereus d'En Riera.

En aquesta edició s'hi veuen per primera vegada a Espanya les làmines d'En Doré.

El text sembla seguir l'edició madrilenya d'En Gaspar i Roig (núm. 663).

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconogafía,* 146.

809 The History | of the Ingenious Gentleman | Don Quixote | of | La Mancha; | translated from the spanish | By Motteux. | With copious notes; and an essay on the life | and writings of Cervantes, | By John G. Lockhart, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | Boston: | Little, Brown and Company, | 1865. [39-IV

p. 186 × 118 mm. c. 146 × 81 mm. (8.º). Vol. I : V pp., la següent en blanc s. n., + LV pp., la següent en blanc s. n. (manquen les pàgines I i II), + 344 pp. Vol. II : VIII pp. + 457 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : XVI pp. + 418 pp. Vol. IV : VII pp., la següent en blanc s. n., + 405 pp., la següent en blanc s. n. Mig marroquí vermell; tall superior daurat.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portada, Advertencia de l'editor (pp. I-V), Taula de capítols, Vida de Cervantes (pp. III-LV) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-12); els dels volums segón i quart, solament la Portada i Taula (pp. II-VIII i I-VII) i els del tercer, Portada, Taula i Pròleg de la segona part (pp. I-XVI). Com ja s'ha indicat, en l'exemplar d'aquesta col·lecció hi manca una fulla en els preliminars del volum primer que és una portadella; en el volum segón, abans de la Portada s'hi compta un fulla en blanc.

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums pertanyen a la primera part (pp. 13-281 i 1-389; caps. 1-8 + 1-6 + 10 i 11-13 + 1-25), i els dos últims a la segona (pp. 1-366 i 1-380; caps. 1-35 i 36-74). A la fi de cada volum s'hi troben unes pàgines dedicades a notes illustratives al text.

Al verso de cada portada s'hi llegeix : «Riverside, Cambridge : | Printed by H. O. Houghton and Company. | Stereotyped by Stone and Smart».

Aquesta edició, com es diu en l'Advertencia editorial, és copia de la que s'imprimí a Edimburg en 1822.

En la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 462.

810 Den findriige Adelsmand | Don Quixote af la Manchas | Levnet og Bedrivter. | Af | Miguel de Cervantes Saavedra. | Overfat af | Charlotta Dorothea Ziehl. | Anden Udgave, revideret af F. L. Liebenberg. | Med Billeder af Profesfor W. Marftrand. | ··· Deel. | Kjobenhavn. | Fr.Woldikes Forlags-Expedition. | 1865. [39-IV

p. 198 × 133 mm. c. 150 × 83 mm. (8.º). Vol. I : XIV pp. + 506 pp. + 1 f. s. n.; 13 làms. (la col·locació de les làmines no correspòn a la pauta). Vol. II [..... | Kjobenhavn. | Fr. Woldikes Forlag. | 1869. |] : VI pp. + 537 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n.; 8 làms. Mig Llevant verd, amb puntes (David); tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, són : Portada, Pròleg i Versos, a excepció dels d'Urganda i el «Donoso» (pp. I-XIV) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, Portada, Pròleg (pp. I-VI) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum correspòn a una part de l'obra; el volum primer (pp. 3-502) conté tota la primera, i els cinquanta dos capítols de què consta van repartits en quatre llibres (1-8, 9-14, 15-27 i 28-52), i el segón (pp. 3-531), l'última, i els setanta quatre capítols que comprèn, van repartits en quatre llibres també (1-17, 18-32, 33-52 i 53-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i en l'última fulla, que va sense numerar, l'Índex de les làmines.

Els dibuixos són d'En Marstrand, dibuixats sobre la pedra.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 282.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 594.

811 Memoria | remitida | al Excmo. Sr. Ministro de Fomento, | Instruccion y Obras Públicas, | por el Director | de la Biblioteca Nacional. | [Escut.] | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle del Duque de Osuna, número 8. | 1865. [36-X. c. 3

p. 273 × 183 mm. c. 210 × 132 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 24 pp. (incomplet).

Els preliminars, corresponen a la Portadella (1 f. s. n.) i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-20) és la Memoria presentada pel Director de la Biblioteca Nacional, En Juan E. Hartzenbusch, referent a la dita Biblioteca en l'any anterior. A la fi s'hi troben uns apèndixs, en el primer dels quals, s'hi detalla la inversió de 140,000 rals que per a material i llibres assenyalà l'Estat per a la Biblioteca, i el segón, la llista de les obres adquirides en l'any 1864.

En la Memoria, la part més interessant per a nosaltres és la cervantina i aquesta ocupa les pàgs. 7-10. En ella se'ns diu que en l'Índex antic s'assenyala l'existencia d'un exemplar, la primera part del *Don Quijote*, imprès en 1605 i

un altre de la segona, en 1615, i que amb tot i guardar-se «por especial cautela, fuera del lugar señalado en el Indice» varen desaparèixer; però amb motiu d'haver reproduït En Francisco López Fabra per la foto-zinc-litografía la primera pàgina que de l'exemplar de la primera edició posseeix la R. Academia Española*, arribà un d'aquest facsímils a mans d'un estudiant, En Justo Zapater i Jareño, i recordant que a una casa de Terol hi havía un llibre amb aquella portada, el cercà, l'adquirí i el va oferir a la Biblioteca Nacional. A continuació ens diu que l'exemplar que regalà En Zapater és mancat de «la portada y la tabla de los capítulos», cosa que han suplert amb facsímils. Tracta detalladament de l'exemplar de la Biblioteca Nacional, comparant-lo amb el de la dita Academia, i assenyala una variant tipogràfica en la «Tassa», esmentant-ne també una altra en el testimoni de les errades.

N'Hartzenbusch copía malament el text del dit testimoni, per quant escriu que s'hi llegeix : «este libro no contiene cosa digna que no corresponda a su original», i devía haver escrit ço que hem vist en els exemplars de la Nacional i d'aquesta col·lecció i fins en els facsímils : «este libro no tiene... etc.». Referent a la Y, lletra inicial del «Yo Juan Gallo...», no podem dir res, per quant no tenim nota d'aquesta variant de la Tassa.

812 Díaz de Benjumea, N. — Aniversario de Cervantes. La plegaria del cautivo. [34-I X

El Museo Universal (IX, núm. 17), Madrid, 23 abril 1865.

Romans dividit en set parts, que porta la data de «Londres 15 Abril». Tracta de la sortida d'Alger de Azan-Agà per a Constantinoble.

813 Un suscriptor. — Carta al Director de El Museo Universal. [34-I X

El Museo Universal (IX, núm. 48), Madrid, 26 novembre 1865.

L'autor d'aquesta carta defensa les notes fetes per N'Hartzenbusch en les edicions d'Argamasilla de Alba (Madrid, 1863, núms. 776 i 777), i és una censura de les *Demostraciones críticas* d'En Zacarías Acosta, publicades en la mateixa revista (núm. 797).

814 Hartzenbusch, J. E. — Reparos a unas demostraciones críticas. [34-I X

El Museo Universal (IX, núms. 49-52), Madrid, 3, 10, 17 i 24 desembre 1865.

* Al descriure l'edició facsímil de la primera edició del *Don Quijote*, feta a Barcelona en 1871, ja tractarem d'aquesta pàgina.

En el núm. 48 de la dita revista va aparèixer un article firmat per «Un suscritor» (vegi's el núm. 813), referent als articles que féu En Zacarías Acosta criticant les notes i variants que N'Hartzenbusch posà a les edicions que del Quixot s'imprimiren a Argamasilla (núms. 776 i 777), i queixant-se de la manca de mètode i argument en la crítica de N'Hartzenbusch. I ara comença aquest a contestar els articles que publicà En Zacarías Acosta (núm. 797), l'any anterior, en el mateix *Museo Universal*.

La defensa d'aquest és sutilíssima i pesada. En la col·lecció Bonsoms solament s'hi troben els primers articles que féu N'Hartzenbusch, però aquests continuaren publicant-se a l'any següent, en els núms 1-3, 5-7, 11-15 i 18-28, corresponents a 7, 14 i 21 gener, 4, 11 i 18 de febrer, 18 i 25 mars, 1, 8 i 15 d'abril 6, 13, 20 i 27 de maig, 3, 10, 17 i 24 de juny i 1, 8 i 15 de juliol.

815 Cada entrega una obra. | Una obra cada semana. | Entrega 14. | Singlots poétichs | ab ninots. | Cada obra un singlot. | Cada singlot un ral. | Singlot 14. | 'L boig de las Campanillas. | [Gravat.] | Gatada en un acte en vers y en catalá del que ara's parla | per | D. Serafí Pitarra. | Representada ab aplauso la nit del 24 de febré en 'l teatro del Odeon. | Barcelona. | Llibreria Espanyola de I. Lopas, Edito. | Carré Ampla 26, y Rambla del Mitx 20. | 1865. [41-VIII. c. 8

p. 256 × 175 mm. c. 220 × 144 mm. (8.º) 15 pp., la següent sense numerar. A dues columnes.

Un altre exemplar [C. 49e, n.º 4*

Al verso de la portada, i després de dues Advertencies referents als drets de propietat i al text, en l'última ratlla, es llegeix : «Barcelona; Imprenta de Narciso Ramirez, Pasaje de Escudillers, num.º 4. — 1865». En l'última pàgina hi ha una advertencia de l'autor.

El text (pp. 3-15) va repartit en quinze escenes.

Aquesta comedieta és la parodia d'*El loco de la guardilla* d'En Serra (número 787).

En l'última pàgina, que va sense numerar, s'hi llegeix : «En cuand a lo que puga criticá la malicia dels meus detractors, 'l que yo'm posi en lo mateix puesto que ocupa en la preciosa producció de D. Narcís Serra, la respectable figura del inmortal Cervantes; contesto que aixó es una parodia, y com á tal, y prenent per modelo del jénero al *Gran Quijote*, oposo extrém á extrém. Allá; la escencia de rosas 's converteix en furtó d'alls; 'l casco acerat del guerrero, en la ridicul vassina de barbé; la princesa ideal, en una Dulcinea y'ls enemichs, en bots de vi. Axis, al primer jenit, oposo, l'escritor mes atrotinat; á la grande-

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

sa, la insignificancia; al Sol resplandent que il·luminará'l mon fins á la consumacio dels sigles, 'l misto de cerilla que no arriba per pujá una escala, encara que'l que'l porti visca en un entresuelo; y en una paraula; á Cervantes, yo.»

816 Biblioteca ilustrada de Gaspar y Roig. | Obras | de | Cervantes | novisima edicion | ilustrada con gravados intercalados en el texto | y laminas sueltas. | Contiene: | La Galatea, | [Segueix a dues columnes. Primera columna :] | La Gitanilla, | El Amante Liberal, | Rinconete y Cortadillo, | La Española Inglesa, | El Licenciado Vidriera, | La fuerza de la sangre, | [Segona columna :] | El Celoso Estremeño, | La Ilustre Fregona, Las dos Doncellas, | La Señora Cornelia, | El casamiento engañoso, | Coloquio de los perros, | [Continúa a ratlla seguida :] | La tia fingida, | Trabajos de Persiles y Sigismunda. | Viaje del Parnaso, | Poesías sueltas | [Inicials de l'editor.] | Madrid: | Imprenta de Gaspar y Roig, Editores, | calle del Príncipe, núm. 4. | 1866. [42-1 X

p. 266 × 168 mm. c. 224 × 127 mm. (8.º). 4 ff. s. n. + 540 pp. + 1 f. s. n.; 5 làms., dibuixades per J. Ruiz, A. Pérez; gravades per Severini, Laporta. Gravats intercalats en el text. Relligadura en pell verda, amb daurats al llom i als plans; talls daurats. A la portadella, etiqueta de la llibrería Eudald Puig, Barcelona.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia dels editors, Dedicatoria de la *Galatea* a N'Ascanio Colonna, Pròleg d'En Cervantes i els Versos d'En Gálvez de Montalvo, Vargas Manrique i López Maldonado (4 ff. s. n.).

El text (pp. 1-536) conté les següents obres d'En Cervantes:

Galatea (pp. 1-127), repartida en sis llibres, els començaments dels quals es troben en les pàgs. 1, 22, 43, 61, 84 i 105.

Novelas Ejemplares. Els preliminars d'aquestes, o siguin Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i els Versos del Marquès d'Alcanyices, Bermúdez Carvajal, Lodeña i Solis Mejia, ocupen les pàgs. 128 i 129. El text va repartit com segueix : *La Gitanilla,* p. 130; *El amante liberal,* p. 155; *Rinconete y Cortadillo,* p. 175; *La Española Inglesa,* p. 192; *El licenciado Vidriera,* p. 211; *La fuerza de la sangre,* p. 222; *El Celoso Extremeño,* p. 231; *La Ilustre Fregona,* p. 246; *Las Dos Doncellas,* p. 268; *La Señora Cornelia,* p. 284; *El casamiento engañoso,* p. 300; *El Coloquio de los perros,* p. 307. També hi ha *La Tía fingida,* p. 334.

En el *Persiles y Sigismunda* els editors han suprimit els preliminars, i el text (pp. 342-503) va repartit en quatre llibres, que comencen en les pàgs. 342, 382, 426 i 479.

El *Viaje del Parnaso* comença amb la Dedicatoria a En Rodrigo de Tapia, el Pròleg i l'Epigrama d'En Casanate Rosas (p. 504), i el text amb l'Adjunta, ocupa les pàgs. 505-526.

Les *Poesías* d'En Cervantes que es troben en aquest volum, ocupen les pàgines 527-536, i són les mateixes, i per el mateix ordre, que les que figuren en el volum primer de la *Biblioteca de Autores Españoles* (núm. 661); es veu que es copiaren d'aquesta edició, per quant l'errada de *Cabriel* per *Gabriel* que es llegeix en la Taula del volum imprès en 1846, reproduïda en la edició de Madrid, 1864 (núm. 791), també es troba en aquesta edició; i no solament això, sinó fins la nota que referent a l'Oda *Al Conde de Saldaña* publicaren els editors de la *Biblioteca de Autores Españoles*, s'ha copiat igual.

A la fi del volum s'hi troba la Taula de materies (pp. 537-540) i la de les làmines (1. f. s. n.).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 2.).

817 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha | compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | ··· Parte. | [Monograma de l'editor.] | Leipzig: | F. A. Brockhaus. | 1866. [Colección de autores españoles. Tomo III-IV]. [38-VI

p. 185 × 118 mm. c. 145 × 83 mm. (8.º). Vol. I : XVII pp., la següent en blanc s. n., + 374 pp. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n., + 400 pp. Mig xagrí marroquinat, amb tall superior daurat i llom decorat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XVII); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. I-IX).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum ocupa una part de l'obra; el primer, pp. 1-372, caps. 1-52, i el segón, pp. 1-395, caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

En les últimes pàgines de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta: «Leipzig. — En la imprenta de F. A. Brockhaus».

En Rius (I, 147) escriu encertadament : «Reimpresión exacta de la de 1860.» (núm. 752).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 147.

818 Adventures | of | Don Quixote | De la Mancha. | Translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis. | [Monograma de l'editor.] | London: | George Routledge and Sons, | Broadway, Ludgate Hill; | New York : 129, Grand Street. | 1866. [40-V

p. 180 × 124 mm. c. 118 × 103 mm. (8.º). XII pp. + 531 pp., la següent s. n.; 8 làms. per Dalziel. Tela verda. Al verso de la guarda, etiqueta de la *Librería de A. Duran. Madrid.*

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols (pp. I-XII).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 242 (caps. 1-8 + 9-14 + 15-52), i el de la segona, amb el Pròleg inclusiu, de la pàg. 243 a la 831 (caps. 1-17 + 18-32 + 33-52 + 53-74).

Al verso de la portada i de l'última pàgina numerada s'hi troba el següent peu d'impremta : «London : | R. Clay, Son, and Taylor, printers, | Bread Street Hill».

D'aquesta edició hi ha dos exemplars en el British Museum (Londres, 12490. d. 26. i Cerv. 103.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 463.

819 Adventures | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the Spanish | of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis. | With one hundred illustrations by A. B. Houghton, | engraved by the Brothers Dalziel. | London: | Frederick Warne and Company, | Bedford Street, Covent Garden. | 1866. [35-VI

p. 227 × 166 mm. c. 168 × 109 mm. (8.º). XIII pp. + 710 pp. + 2 pp. s. n.; 1 làm. Relligadura en tela vermella, pròpia de l'edició.

Els preliminars, comprenen la Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols, corresponent a tota l'obra (pp. I-XIII).

El text va repartit de la manera següent : Tota la primera part ocupa les pàgs. 1-328 (caps. 1-8 + 9-14 + 15-27 + 28-52); el Pròleg de la segona part està en les pàgs. 329-332, i el text d'aquesta va de la 333 a la 710 (pp. 1-17 + 18-32 + 33-52 + 53-74).

Les il·lustracions artístiques són uns gravats al boix sense color local, els tipus de D. Quixot y Sanxo, no essent gaire encertats.

N'hi ha dos exemplars en el British Museum (Londres, 12490. h. 2. i Cerv. 266.). En el *Catálogo* de la col·lecció de la Biblioteca Nacional (Madrid) hi figura aquesta edició, però sense data. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 464.

820 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Michel Cervantes | Traduction nouvelle | par Furne | ··· | [Inicials de l'editor.] | Paris | Furne, Jouvet et Cie, Éditeurs | M DCCC LXVI. [41-VII

p. 234 × 155 mm. c. 178 × 98 mm. (8.º). Vol. I : XXVIII pp. + 357 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. Vol. II : 2 ff. s. n. + IV pp. + 416 pp.; 4 làms., dibuixades per Eug. Lamy, H. Vernet; gravades per Ch. Colin, Ch. Paquin, Ed. Ramus. Mig xagrí marró marroquinat, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Vida de Cervantes i Prefaci de la primera part (pp. I-XXVIII); els del segón, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Pròleg de la segona part (pp. I-IV).

El text de la primera part (caps. 1-52) ocupa el primer volum (pp. 1-354); i el de la segona (caps. 1-74), l'últim (pp. 1-412). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de cada portadella s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris. — Imprimerie E. Panckoucke et Cie | Quai Voltaire, 13».

Són tants i tants els punts de semblança d'aquesta edició amb la que li serví de model, que fou la feta pels mateixos editors en 1858 (núm. 735), que diríem que la que ara descrivim és estereotipada de la primera.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y°. 21861-21862.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 365.

821 Донъ-Кихотъ | Ламанчскій. | Сочиненіе Мигуэля Сервантеса Саведры. | часть···. | Переводъ съ Испанскаго | В. Карелина. | Санктпетербургъ. | Въ печатнѣ В. Головина, у Владимірской церкви, домъ № 15, кв. № 3. | 1866. [46-VII

p. 185 × 127 mm. c. 153 × 95 mm. (8.°). Vol. I : 2 ff. s. n. + 514 pp. Vol. II : 1 f. s. n. + 559 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars del volum primer, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del segón, solament a la Portadella (1 f. s. n.).

El text del volum primer pertany a la primera part (pp. 1-514, cap. 52), i el del segón, a l'última (pp. 1-559, cap. 74).

Fins aquí sols coneixíem les traduccions russes d'En Joukovsky i Massallsky (núms. 453 i 671), però n'hi havíen d'altres també, com les d'En Chaplet, publicada en 1837, i d'En Grech en 1860; ara ens trobem amb un nou traductor, En Karelin. El treball d'aquest ha estat celebrat per molts, amb tot i els grossos defectes que té, com ha demostrat En Schepelevich, catedràtic de la Universitat de Karkof i distingit hispanòfil. Vegi's : Juderías, *Los traductores rusos del Quijote*, article publicat en el diari *Heraldo de Madrid* el 11 de maig de 1905.

No coneixem aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 555.

822 Don Quijote | de la Mancha. | Ze španělského | M. Cervantesa de Saavedra. | Díl ···. | Překlad J. B. Pichla. | S 52 původními vyobrazeními Quida Manesa. | V Praze. | Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober. | 1866. [41-III

p. 236 × 158 mm. c. 192 × 124 mm. (8.º). Vol. I : VIII pp., la primera de frontispici, + 384 pp. Vol. II [Překlad Kr. Stefana. | S 75 vyobrazeními Quida Manesa a Karla Purkyně. | V Praze. | ··· | 1868.] : XII pp., la primera de frontispici, + 432 pp. Mig xagrí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, són : Frontispici, Portada i Taula de capítols i Advertencia (pp. I-VIII); i els del segón, Frontispici, Portada, el Pròleg de la segona part i Taula (pp. I-XII).

El text va repartit així : El volum primer (pp. 1-384) conté tota la primera part (caps. 1-52), i el segón (pp. 1-429), la segona (caps. 1-74).

El volum primer, publicat en 1866, està traduït per En J. Boj Pichla, i el segón, que es publicà en 1868, per En Kristiana Stefana. Ja hem vist que no és aquesta la primera traducció del Quixot en llengua txeca, per quant dos anys abans ho havía fet En Pecirka (núm. 795). En Rius (I, 849) esmenta una edició anterior de 1838, però no assenyala qui en fou el traductor.

No sabem figuri aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 590.

823 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Comedias | de | Don Juan Ruiz de Alarcon y Mendoza. | Coleccion hecha é ilustrada | por Don Juan Eugenio Hartzenbusch. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra - Impresor - Editor, | Calle del Duque de Osuna, 3. | 1866. **[834.1[1]**

p. 254 × 168 mm. c. 220 × 140 mm. (8.º). XLVIII pp. + 552 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars d'aquest volum, que és el XX de la *Biblioteca de Autores Españoles*, corresponen a la Portadella, Portada, Pròleg i l'estudi *Caracteres distintivos de las obras dramáticas de D. Juan Ruiz de Alarcon*, Notes, Articles crítics referents a aquest comediògraf mexicà i els preliminars dels dos volums d'obres seves (pp. I-XLVIII).

El text (pp. 1-508) conté diverses comedies,[2] però a nosaltres sols ens interessen *El semejante a sí mismo* (p. 63), *La cueva de Salamanca* (p. 83) i *La*

1. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

2. Les comedies que integren el volum, són : *Los favores del mundo, La industria y la suerte, Las paredes oyen, El semejante a sí mismo, La cueva de Salamanca, Mudarse por mejorarse, Todo es ventura, El desdichado en fingir, Quién engaña más a quien, No hay mal que por bien no venga, La culpa busca la pena y el agravio la venganza, Quien mal anda en mal acaba, Siempre ayuda la verdad, Los empeños de un engaño, El dueño de las estrellas, La amistad castigada, La manganilla de Melilla, La verdad sospechosa, Ganar amigos, El Antecristo, El tejedor de Segovia* (dues parts), *Los pechos privilegiados, La prueba de las promesas, La crueldad por el honor, El exámen de maridos, Algunas hazañas del Marqués de Cañete.*

manganilla de Melilla (p. 303). A la fi del volum (pp. 509-552) s'hi troben algunes observacions i en l'última fulla, que va sense numerar, hi ha l'Índex.

Sobre aquestes comedies d'En Ruiz de Alarcón, vegi's núm. 756.

En les pp. XXVII i següents s'hi troben alguns fragments de la carta d'En Diego Astudillo y Carrillo descrivint la festa de Sant Joàn d'Alfarache el dia de Sant Laureà (núm. 776).

824 Las | Bodas de Camacho. | Episodio | de la inmortal novela de Cervantes | Don Quijote de la Mancha, | escrito para solemnizar el natalicio del | príncipe de los ingenios españoles. | Por | D. F. García Cuevas. | Música del maestro | D. A. R. | Representado por primera vez en el teatro del Circo el dia 9 de Octubre | de 1866. | Madrid | Establecimiento tipográfico de T. Fortanet | calle de la Libertad, núm. 29. | 1866. [42-1 X. c. 2

p. 220 × 147 mm. c. 143 × 82 mm. (8.º). 39 pp., la següent en blanc s. n.

Les fulles preliminars, comprenen : Portadella, Portada i Repartiment (pp. 1-4).

La comedia va de la pàg. 5 a la 39, repartida en deu escenes; al final hi ha l'autorització del censor, que fou En Narcís S. Serra, amb data de 2 d'octubre de 1865.

L'argument d'aquesta zarzuela és igual que el que es llegeix en la segona part del *Don Quijote*, caps. 19-22, i els personatges gairebé tots són els mateixos.

Com s'ha pogut veure, aquest assumpte sembla que no hagi agradat als comediògrafs espanyols; solament tres comedies castellanes coneixem d'aquest argument : la descrita en el núm 333, la de què ara tractem, i una esmentada per En Clemencin en la seva edició del *Don Quijote* (IV, 400) escrita per N'Antoni Valladares; i amb tot, els francesos, més de mig segle abans havíen donat al teatre una obra en un acte, també amb aquest mateix títol, *Les noces de Gamache*, comedia d'En Fuzelier, representada a París, en el teatre «des Italiens», el 16 de setembre de 1722; en el *Catalogue de la Bibliothèque dramatique de Soleinne* s'hi troba, en el núm. 3233, el següent títol : «Luby. — *Programme de Basile et Quitterie, ou le triomphe de Don Quichotte*, 1801.»

En Brimeur, en el *Supplement français a la Bibliographie de Rius,** esmenta un ball d'espectacle que es representa a París en el teatre de l'Opera, en el mes de gener de 1801, arreglat per En L. J. Milon, amb música d'En M. E. C. Lefebure, que portava per títol *Les noces de Gamache*; es veu que anys després es modificà i s'imprimí a París, a casa d'En Dondey-Dupré, l'any 1818; igualment es troba, en el dit número del *Catalogue* expressat anteriorment, una

* *Revue Hispanique*, XV, pàg. 819, núm. 126.

opereta «par Dupin et Sauvage; musique de Mercadante, arrangée par Guénée, 1825», i el ja citat bibliògraf francès fa conèixer un vodevill en tres actes, que té per títol *Don Quichotte aux noces de Gamache,* representat a París el 26 de desembre de 1835, i imprès per En Bezón l'any següent; En Cesáreo Fernández Duro en la *Crónica de los Cervantistas* (II, núm. 2, p. 57) esmenta una comedia en tres actes i en vers, escrita per un tal Gautier i representada en 1723; aquesta obra no duia el títol de les abans citades, sinó que el seu autor li donà el nom de *Basile et Quiteria,* i també ens fa assaber així mateix que en 1778 es representà en un teatre particular a París *Les noces de Camacho*; En Joaquim M. Bartrina, en l'article 5 de la revista *Cervantes,* tracta del Quixot en el teatre i assenyala l'existencia d'una òpera en tres actes *(Les noces de Gamache),* música d'En Robert Bochsa, i representada a París en l'Opera Còmica, l'any 1815, que segons En Ferràn Denis en carta a En Rius, amb data de 29 d'octubre de 1877, havía tingut èxit.

També els alemanys han escrit quelcom teatral amb aquest argument, com l'opereta *Don Quixote,* lletra d'En Taglioni i música d'En Gährrich, i En Dorer en *Nachträge und Berichtigungen Cervantes,* p. 15, ens fa conèixer *Die Hochzeit des Gamacho,* òpera en dos actes, lletra d'En Lichtenstein i música d'En Mendelssohn, Berlín, 1827.

825 Sociedad | de | Cervantes. | Reglamento para la misma. | [Floró.] | Madrid. — 1866. | Imprenta de D. Gregorio Hernando, calle de Isabel la Católica, n.º 10. [42-I X. c. 3

p. 207 × 148 mm. c. 176 × 115 mm. (6.º). 9 pp., la següent en blanc s. n.

Aquesta societat recreativa es constituí i funcionà en Alcalà d'Henares.

826 El | Correo de Alquife, | ó segundo aviso de Cid Asam-Ouzad Benenjeli | sobre el desencanto del Quijote. | Escrito por | Nicolás Diaz de Benjumea. | Barcelona: | Alou Hermanos, Editores. | Santo Domingo del Call, 13. | 1866. [42-I X. c. 2

p. 175 × 115 mm. c. 135 × 80 mm. (8.º). 80 pp.

Els preliminars, són : Portadella, Portada, Dedicatoria de l'autor a Mr. H. i N. Wetherell, i Pròleg (pp. 1-7) i Introducció (pp. 1-20).

El text (pp. 21-80) és un comentari filosòfic del Quixot dividit en sis parts; ve a esser una continuació o segona part de *La Estafeta de Urganda* (núm. 767).

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de Ramírez y Compª.».

En el pròleg es diu que el present estudi ve a esser una contestació a tots

aquells que interpretaren malament l'anterior treball; que és una amplificació de la seva última part i que espera que les controversies que promourà el *Correo de Alquife* seràn de més profit que les estèrils discusions que armà *La Estafeta de Urganda.*

En Benjumea assegura que el tipus del Bachiller Sansón Carrasco no és altre que el de Blanco de Paz, i després d'ampliar el que ja havía escrit en *La Estafeta,* fa assaber (p. 54) que «En el primer encuentro le llama el caballero del Bosque y con este nombre le sigue apellidando durante las sombras de la noche, hasta que llegado el día, describe su vestidura, hace notar que en la sobrevesta o casaca llevaba sembradas muchas *lunas pequeñas de resplandecientes espejos* y comienza desde este punto a llamarle el caballero de los Espejos, como preparación discreta para llamarle en su segunda batalla el caballero de la *Blanca* Luna, con lo que, sin llamar mucho la atención, viene a decir el nombre de *Blanco* a quien personifica... La máscara de Tomé Cecial que le acompaña es otro adminículo, adherente y comprobante, con que se pretende significar que se trata de negocios y personajes inquisitoriales, representándose en este disfraz, que tanto asustó a Sancho, las caretas que ponían a los infelices relajados por el Santo Oficio en los autos de fe y las cuales tenían una nariz muy prominente y desmesurada, según las pinturas que se conservan de aquellos tiempos...»

S'ha copiat aquest text, perquè el lector vegi fins a quin punt el sectarisme canvía la manera de veure les coses; llegeixi el lector les últimes pàgines de l'opuscle que tracten de la llegenda del segell d'En Joan de la Cuesta : *Post tenebras spero lucem,* i es trobarà amb idees peregrines i coses noves que jamai hauría pogut arribar a pensar.

En Tubino, Asensio, Valera i altres ja criticaren i ridicularitzaren les idees d'En Díaz de Benjumea.

827 Salvador Manero, editor | Teatro selecto | antiguo y moderno | nacional y extranjero, | coleccionado | é ilustrado con una introducción, notas, | observaciones críticas, y biográficas de los principales autores | por | Don Francisco José Orellana. | Edición correcta, | exornada con retratos y viñetas alusivas al texto. | Tomo···. | Barcelona : | Establecimiento Tipográfico Editorial de Salvador Manero, | Rambla de Sta. Mónica, 2. — Ronda, 146. | 1866. [834.61*

p. 273 × 172 mm. c. 225 × 124 mm. (4.º). Vol. I : 1349 pp. [incomplet]. Vol. II [... | 1867.] : 898 pp. + 1 f. s. n. Vol. III : 1006 pp. + 1. f. s. n.

Aquest exemplar és incomplet. En el volum segón s'hi troben comedies d'En Ruiz de Alarcón, Rojas Zorrilla i Moreto.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya

A nosaltres solament ens interessen *El semejante a si mismo* (p. 211) del primer i *El parecido en la corte* (p. 693) i *El licenciado Vidriera* (p. 721) de l'últim. Referent a aquestes obres, vegi's ço que hem dit en els núms. 216 i 756.

828 Michel | de | Cervantes | sa vie, son temps | son œuvre politique et littéraire | par | Émile Chasles | Professeur de littérature étrangère a la Faculté | des Lettres de Nancy | Deuxième édition | [Monograma de l'editor.] | Paris | Librairie Académique | Didier et Cie, Libraires-Éditeurs | 35, Quai des Augustins | 1866 | Tous droits réservés. [41-I

p. 178 × 114 mm. c. 149 × 83 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 3 ff. s. n. + 460 pp. Tela blanca, amb teixells vermells (Miquel).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Dedicatoria «A M. Michel Chasles» (3 ff. s. n.).

El text (pp. 1-458) va dividit en dèu capítols i una conclusió.

En una de les millors biografíes fetes fins aleshores, i la millor de les publicades a l'estranger; s'aprofita dels treballs i documents publicats per En Ríos, Pellicer i Fernández de Navarrete, i amb el text cervantí a la vista fa no solament una biografía, sinó a l'ensems crítica de l'obra, fent de passada observacions referents a l'estat moral, polític i social d'aquella època. Potser son únic defecte és el trobar massa autobiografía en les obres d'En Cervantes.

Aquesta edició, com es diu en la portada, és la segona; la primera correspòn a l'any anterior, però En Chasles abans de publicar aquest volum havía tractat ja aquest tema, donant en la Sorbona una conferencia. Vegi's ***Revue des cours littéraires de la France et de l'étranger*** (París, 1864-65, pp. 326-329).

829 Galatea. | A pastoral romance, | by | Miguel de Cervantes Saavedra. | Literally translated from the spanish by | Gordon Willoughby James Gyll, Esq., | author of "A tractate on Language," "The History of Wraysbury, | Horton, and Colubrook, Bucks," etc. | London: | Bell and Daldy, York Street, Covent Garden. | 1867. [36-I

p. 182 × 115 mm. c. 145 × 83 mm. (8.º). XVII pp. n. + 1 p. s. n. + 349 pp., la següent en blanc s. n. Relligadura en tela propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Prefaci del traductor, Dedicatoria de l'editor Antonio Sancha al Comte de Floridablanca (en el llibre s'hi llegeix «Dedicated by Cervantes to His Excellency Don Joseph Moniño»), i la d'En Cervantes a N'Ascanio Colona, l'Aprovació de l'edició primera amb

data de 1.r de febrer de 1634, manifesta errada per 1584, el Pròleg d'En Cervantes i la Taula (pp. I-XVII).

El text (pp. 1-349) va repartit en sis llibres, els quals comencen en les pàgines 1, 49, 102, 160, 216 i 274.

L'edició que serví de model al traductor fou la impresa per En Sancha en 1784 (núm. 331), però com que en aquesta no hi ha sumaris, el traductor s'ha cuidat d'omplir aquest descuit dels anteriors editors.

En el «Translator's preface» l'autor ens fa unes quantes observacions referents a l'obra d'En Cervantes.

La tasca del traductor no és tan acabada com es pensà En Rius (I, 883), com ens ho demostra En Fitzmaurice-Kelly en la seva Introducció a la *Galatea* (Glasgow, 1903).

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. cc. 27.).

830 El Quijote | de los Niños, | Abreviado | por un entusiasta de su autor | Miguel de Cervantes Saavedra, | y declarado de texto para las escuelas, por el Consejo | de Instruccion Pública. | Tercera Edicion con grabados. | Madrid, | Imprenta de F. Martinez Garcia, | Calle de Segovia, número 26. | 1867. [43-III

p. 149 × 103 mm. c. 125 × 78 mm. (8.º). 642 pp. Mig marroquí vermell (Ménard).

Els preliminars contenen la portada, retrat d'En Cervantes amb una lleugeríssima biografía i el Pròleg de la primera edició (pp. 1-8).

El text (pp. 9-635) va repartit en vint i trenta quatre capítols, corresponent, respectivament, a cada part de l'obra.

Al verso de la Portada s'hi llegeix : «Se vende a 8 Rvn. encuadernado, en la librería de | Hernando, calle del Arenal, Núm. 11.». L'arranjador fou D. Ferran de Castro.

En la portada s'hi llegeix «tercera edición»; les dues anteriors corresponen als anys 1856, núm. 728, i 1861, núm. 759.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 148.

831 Wit and Wisdom | of | Don Quixote. | Patch grief with proverbs. — Shakespeare. | New-York: | D. Appleton & Co., 443 and 445 Broadway. | 1867. [41-V

p. 185 × 118 mm. c. 136 × 77 mm. (12.º). V pp., la següent en blanc s. n., + 161 pp., la següent en blanc s. n. Tela verda, amb títol en planxa daurada al pla.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada i Prefaci (pàgines I-V).

El text (pp. 1-161) comprèn fragments del Quixot i adagis, refranys, pensaments, etc., esmentats en la dita obra cervantina.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 12490. bb. 28.).

832 Der ſinnreiche Junker | Don Quijote | von der Mancha. | Aus dem Spaniſchen | des | Miguel de Cervantes Saavedra | von | Edmund Zoller. | ··· Band. | Hildburghauſen. | Verlag des Bibliographiſchen Inſtituts. | 1867. [41-V

p. 189 × 125 mm. c. 148 × 86 mm. (8.º). Vol. I : 314 pp. Vol. II : 304 pp. Vol. III : 342 pp. 1 f. s. n. de catàleg. Vol. IV : 288 pp. Mig xagrí verd, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, contenen la Portada general de la col·lecció, Portada, Prefaci de N'E. Zoller, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. 1-44); els del segón i quart, les dues Portades ja esmentades (pp. 1-4), i els del tercer, les dues Portades, Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pàgines 1-12).

Els dos primers volums (pp. 45-312 i 5-302; caps. 1-27 i 28-52) comprenen la primera part; els dos següents (pp. 13-339 i 5-285; caps. 1-40 i 41-74), la segona. A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

A les traduccions d'En Basteln van der Sohle, de 1621;* d'En J. R. B., de 1683 (núm. 114); l'anònima impresa a Leipzig en 1734 (núm. 189); d'En Bertuck, de 1775 (núm. 286); d'En Tieck, en 1799 (núm. 389); d'En Soltau, en 1800 (núm. 397), i altres, cal afegir aquesta d'En Zoller. En Rius (I, 766) tracta d'aquesta traducció fent seu l'article d'En Guillem Schott publicat en la *Crónica de los Cervantistas,* el 30 de juny de 1877 (III, núm. I), i no juliol, com erradament escriu el citat bibliògraf. L'edició que serví de model al nou traductor fou una de les impreses a Argamasilla de Alba, corretgides per N'Hartzenbusch; per judicar la traducció, recomanem al llegidor l'article del professor de la Universitat de Berlín.

Aquesta edició pertany a la «Bibliothek ausländischer Klassiker in deutscher Uebertragung».

Al peu de l'última pàgina de cada volum s'hi troba el següent peu d'impremta : «Druck vom Bibliographischen Institut (M. Meyer) in Hildburghausen».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12209. e.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 523.

* Com ja s'ha dit en el núm. 83, de l'edició alemanya de 1621 no se'n coneix cap exemplar; l'obra d'aquest traductor es pot veure en el núm. 83.

833 Донъ-Кихотъ | для дѣтей. | сочиненіе сервантеса. | Uзданie Н. С. Львова. | Санктпетербчргъ. | Въ печатнѣ. В. Головина, у Владимірской черкви, | д. Фредерикса № 15, кв. № 3. | 1867. [A dreta i esquerra del peu d'impremta hi ha el facsímil d'una medalla de premi d'una exposició de l'any 1865.] [46-VII

p. 198 × 134 mm. c. 170 × 103 mm. (8.º). 4 ff. s. n., la segona de frontispici, + 275 pp., la següent en blanc s. n. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí vermell.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Frontispici, Portada i Taula de capítols (4 ff. s. n.).

El text (pp. 1-275) va repartit en vint-i-vuit capítols.

Es un text molt abreviat del llibre cervantí destinat als infants.

En Rius (I, 826) escriu que els preliminars van en dues fulles, però en realitat són quatre les fulles preliminars.

No sabem exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 556.

834 Les | Nouvelles | de | Miguel de Cervantès Saavedra | traduites et annotées | par Louis Viardot | Nouvelle édition | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Boulevard Saint-Germain, n.º 77 | 1867 | Tous droits réservés. [35-I

p. 182 × 116 mm. c. 146 × 84 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + IV pp. + 482 pp. + 1 f. s. n. amb la taula i el peu d'impremta + 4 pp. de catàleg. Relligadura en xagrí marroquinat marró, amb puntes. Cap daurat.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor (pp. I-IV) i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-4).

El text (pp. 1-482) conté : *Cornelia*, p. 5; *Rinconete et Cortadillo*, p. 41; *L'amant généreux*, p. 78; *La bohémienne de Madrid*, p. 124; *Les deux jeunes filles*, p. 186; *Le petit fils de Sancho Pança* (El licenciado Vidriera), p. 224; *Le jaloux Extremadurien*, p. 254; *L'espagnole anglaise*, p. 286; *L'illustre servante*, p. 327; *La force du sang*, p. 378; *Le mariage trompeur*, p. 398; *Le dialogue des chiens Scipion et Bergançe*, p. 412; a continuació hi va *Pamphlet littéraire* (l'Adjunta al Parnaso), p. 473. A la fi del volum s'hi troba, en l'última fulla que va sense numerar, la taula i el següent peu d'impremta : «Imprimerie générale de Ch. Lahure | Rue de Fleurus, 9, à Paris».

Al verso de la portadella es repeteix el peu d'impremta que havem esmentat.

Per les dues fulles del catàleg de la llibreria Hachette que es troba a la fi del volum, sabem que el preu dels exemplars d'aquesta edició era d'un franc.

N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y², 21960).

835 CARRERAS, Luis. — Cervantes, su vida y sus obras.

El Principado (núms. 265 i 269), Barcelona, 22 i 26 setembre; (núms. 275, 283, 289, 292, 297 i 300), 2, 10, 16, 19, 24 i 27 octubre; (núms. 305, 310, 314, 318, 321, 328, 331 i 334), 1, 6, 10, 14, 17, 24, 27 i 30 novembre; (núms. 339, 342, 349, 353, 356, 359 i 362), 5, 8, 15, 19, 22, 25 i 29 desembre de 1867; (núms. 9, 11, 16, 21, 25 i 28), 10, 12, 17, 22, 26 i 29 gener 1868; i (núms. 35, 37 i 44), 5, 7 i 14 febrer. Hi manca un article publicat els primers nou dies del mes de gener de 1868.

Amb tot hi haver escrit N'Icaza, en *Las Novelas Ejemplares de Cervantes,*[1] que el nom d'En Lluís Carreras és conegut més que pels seus estudis cervantins pels «folletos escandalosos contra los duques de la Torre», creiem que uns i altres donaren nom al periodista,[2] qui, si hagués viscut a Madrid, potser hauría ocupat llocs importants en la premsa i en la política, malgrat el seu caràcter independent i fins diríem quixotesc. El nom d'En Carreras en el cervantisme no és el de cap *parvenu,* car si als vint-i-set anys escrigué *Cervantes, su vida y sus obras,* molts anys després, en 1886, escrivía en *El Diluvio* uns articles cervantins referents al llibre d'En Pi i Molist, *Primores del Don Quijote,* i en la *Ilustración Artística* d'aquesta ciutat l'any següent, un altre intitulat *Primera educación de Cervantes.*

Comencem a tractar d'aquesta biografía d'En Cervantes, interrompuda pel seu autor, no perquè no hi treballés després, sinó per la vida que portà, dedicant-se a la política i escrivint articles periodístics; l'estudi publicat en el diari barceloní *El Principado* fou, emperò, continuat, quedant inèdit, aprofitant-se més tard En Dumaine, el qual publicà en 1896 un llibre amb el títol d'*Essai sur la vie et oeuvres de Cervantes d'après un travail inédit de A. Luis Carreras* (París, 1896), on comprèn els articles publicats i els primers capítols de l'esmentat llibre; és difícil en l'esmentat volum saber quines són les idees d'En Carreras o les d'En Dumaine.

La *Vida* escrita per En Carreras té un defecte capital, i és l'haver-se deixat portar, potser un xic massa, al camp de les conjectures, com ja ens ho diu l'autor a l'escriure : «Confesamos que lo que hacemos es andar de conjetura en conjetura, de hipótesis en hipótesis; pero téngase en cuenta que esto es cabalmente lo que nos hemos propuesto, pues si no hubiésemos tenido otra idea que referir lo que todo el mundo ha dicho, hubiéramos guardado silencio. Nuestro objeto biográfico es enlazar los hechos conocidos por medio de una explicación psicológica, averiguar a fondo el carácter de Cervantes y desentrañar la formación desconocida y misteriosa de su prodigioso talento. Esta tentativa, pues, ha de dar por resultado mostrar a los investigadores curiosos, nuevos

1. Madrid, 1915; p. 79.
2. Tant en *Un casamiento infame* com en *Boet y el Toisón de oro,* els tribunals de justicia donaren la raó al polemista.

puntos de vista desde los cuales les sea posible hacer investigaciones más acertadas y curiosas.»

L'estudi està dividit en tres parts; les dues primeres completes i l'última ha quedat per acabar. La primera comprèn els anys 1547-1582; la segona, de 1582 a 1588, i la tercera, d'aquest últim any fins 1605.

Llegits detingudament els articles, treiem la conseqüencia que a voltes s'ha deixat dur per les idees del seu temps, com a l'escriure que En Cervantes estudià en la Universitat de Salamanca dos anys (I de la primera part), i en els comentaris que fa al tractar del retrat d'En Cervantes atribuït a En Pacheco (VI de la primera part); són dignes de tenir-se en compte les observacions suggerides per les temptatives de lliurar-se del captiveri (VII de la primera part), i al tractar de la *Galatea* i *Don Quijote* (cap. IV i següent de la segona part, i III i següents de la tercera); refuta el que el *Don Quijote* fos escrit a Argamasilla (II de la tercera part), per bé que no creiem que «la primera parte del *Don Quijote* fué escrita en Andalucía, estando Cervantes en la cárcel de Sevilla, en 1597», així com trobem un xic fantasiós el que essent cambrer del cardenal Acquaviva pogués freqüentar la Universitat romana (III de la primera part), i presenciés les conversacions teològiques, literaries i jurídiques dels concurrents al palau del dit cardenal (II de la primera part).

836 Cervantes cautivo. | Drama en verso, | en tres actos y un epílogo, | original de | Jaime Horta. | Barcelona. | Imprenta de la viuda é hijos de Gaspar. | 1867.

p. 208 × 142 mm. c. 154 × 72 mm. (8.º). 119 pp., la següent s. n.

Els fulls preliminars, comprenen : Portada, Dedicatoria a N'Eulogi Pinós i Repartiment (pp. 1-4).

El text (pp. 5-119) va repartit, com es diu en la portada, en tres actes i un epíleg que comprenen setze, divuit, vint-i-una i sis escenes, respectivament.

Encara que un xic massa poetitzada, descriu la vida de Cervantes captiu i els seus amors amb la mora Zoraida. En l'última pàgina (119) s'hi llegeix: «Habiendo examinado este drama no hallo inconveniente en que su representación se autorice, con la supresión hecha, y no vistiendo de Sacerdote el Doctor don Antonio Sosa. — Madrid 9 Marzo de 1866. — El censor de teatros. — Narciso S. Serra.»

Com es pot suposar, aquest drama està inspirat en la relació que fa el «Cautivo» en el *Don Quijote*, part 1.ª, cap. 39 i ss.

837 El bien tardío. | Segunda parte | de | El loco de la guardilla. | Drama original en un acto y en verso | de D. Narciso S. Serra. | Representado en el teatro

de la Zarzuela en | Octubre de 1867. | Madrid. | Imprenta de Rojas y Compañia, | Valverde, 16, bajo. | 1867. [42-I X. c. 3

p. 201 × 129 mm. c. 152 × 82 mm. (8.º). 44 pp.

Els preliminars corresponen a la Portada, Repartiment, Privilegis, Llicencia i Dedicatoria.

El text (pp. 5-44) comprèn un acte, repartit en dinou escenes.

La primera part d'aquest drama, ço és, *El loco de la guardilla* (núm. 787), passa un xic abans de 1605, això és, quan la primera part del Quixot estava escrita, però no impresa; l'acció de la segona part es desenrotlla a Madrid també, però moments abans de morir En Cervantes. Segons En Serra, l'elegant Gaspar de Ezpeleta fou mort pel mateix Cervantes, i poc abans de morir aquest, el rei el féu governador de les Indies. Així s'escriu la Historia!

838 Los dos camaradas, | primera parte del drama póstumo | Miguel de Cervantes, | que dejó sin concluir | Don Ventura de la Vega, | dividida en dos actos, y precedida de un proemio en uno, titulado | Un hallazgo literario, | escrito por | Don Luis de Eguilaz. | Ambas obras han sido puestas en escena por primera vez en el teatro de | Jovellanos la noche del 21 de Abril de 1867. | Madrid. | Imprenta de José Rodriguez, Calvario, 18. | 1867. [42-I X. c. 3

p. 187 × 124 mm. c. 143 × 82 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 56 pp.

Els preliminars, són : Portada i Repartiment (pp. 1 i 2).

El text (pp. 1-56), comprèn les dues obres : *Un hallazgo literario* (pp. 17) i els dos primers actes del drama *Cervantes*. Vegi's, referent a aquest últim, el final del núm. 762.

L'època del proemi és a mitjans del passat segle i passa entre còmics i gent aficionada al teatre.

El drama d'En Ventura de la Vega conté dos actes (pp. 21 i 41, escenes 7 i 8, respectivament) i té sabor local, i «los dos camaradas» són En Joàn d'Austria i En Miquel de Cervantes.

839 Vida | de Miguel Cervantes | Saavedra. | Edicion de la Imprenta Nacional, | recopilada y añadida con datos de grande importancia para la historia de Cervantes, hallados | en Sevilla. — Extracto de nuevos documentos inéditos encontrados en Simancas acerca de | las comisiones de Cervantes en Andalucia; con una noticia bibliográfica de las | principales y mas curiosas ediciones y traducciones del Quijote, | por D. Gerónimo Morán, | é ilustrada con nueve láminas

en cobre grabadas espresamente para esta edicion, por | Vallejo, facsímiles de Cervantes y varias viñetas en cobre. | Tomo único. | [Escut.] | Madrid: | Imprenta de Segundo Martinez, | Fuencarral, 81, bajo. | 1867. [32-I X

p. 352 × 260 mm. c. 245 × 157 mm. (4.º). XIX pp., la següent en blanc s. n., + 391 pp. + 5 ff. s. n.; 8 làms., 2 facsímils i 1 mapa. Les làmines són dibuixades per Pedro Arnal, Joseph del Castillo, Galban, J. Vallejo, i gravades per Juan de la Cruz, Manuel Salvador y Carmona, Martínez; el mapa és dibuixat per Tomás López. Tapes en tela vermella, amb títol al pla, propies de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Pròleg (pàgines I-XIX).

El text (pp. 1-391), comprèn : *Juicio crítico o análisis del Quijote,* i *Plan cronológico del Quijote,* d'En Ríos (pp. 1-105); Portadella i *Vida de Cervantes,* escrita per En Moran (pp. 107-312); Portadella i *Documentos de grande importancia para la Historia de Cervantes hallados en Sevilla* (pp. 313-341), i Portadella i *Noticia bibliográfica* de edicions i traduccions i altres obres referents al Quixot (pp. 343-391). A la fi del volum s'hi troba una Advertencia de l'editor i la Taula de materies.

Sobre els treballs que integren aquest volum, vegi's, referent als dos primers, el núm. 308, i pels altres, així com per les il·lustracions, el núm. 769.

840 Les Petits-Fils | de | Don Quichotte | par | Émile Leclercq | Paris | Librairie Internationale | 15, Boulevard Montmartre, 15 | Au coin de la rue Vivienne | A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie, Éditeurs | a Bruxelles, a Leipzig et a Livourne | 1867 | Tous droits de traduction et de reproduction réservés. [41-VI

p. 179 × 114 mm. c. 140 × 83 mm. (6.º). 331 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de taula. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada i Dedicatoria (pp. 1-6).

El text (pp. 7-331), conté tres estudis : *Une insensée,* p. 7; *Un lache,* p. 171, i *Moulins a vent,* p. 257. En l'última fulla del volum, que està sense numerar, s'hi troba la Taula de materies.

El títol de «nets de D. Quixot» correspòn als protagonistes dels tres treballs, publicats en aquest volum; diem això, perquè tant Elena, com Eduard, com Leopold, els principals personatges de les esmentades novel·les, tenen quelcom del caràcter de l'heroi de la Manxa.

Qui vulgui enterar-se en detall de l'argument de cada una d'aquestes obretes, vegi la descripció que en fa En Rius (II, 528).

Cada títol va dedicat a persona diferent.

841 NETTEMENT, Alfred. — Michel Cervantes. [38-IX. c. 12

La Semaine des Familles (núms. 50 i 51; pp. 786 i 811), París, 14 i 21 setembre 1867.

Aquests dos articles ressenyant la vida d'En Cervantes han estat escrits tenint a la vista, com ens ho indica el seu autor, el llibre d'En Chasles, *Michel de Cervantes, sa vie, et son temps* (núm. 828).

En la pàgina primera del núm. 50, ço és, la núm. 785, s'hi troba un retrat d'En Cervantes.

842 The Works | of | Henry W. Longfellow. | Vol. II. | The Spanish Student. Evangeline. | The Golden Legend. | Authorized edition. | Leipzig : Alphons Dürr. | 1867. [41-VI

p. 178 × 120 mm. c. 144 × 98 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 318 pp. + 1 f. s. n. de taula. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada. (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-318) comprèn tres obres dramàtiques que ja estàn esmentades en la portada. A nosaltres solament ens interessa la primera «The spanish student» (pp. 1-94), per quant té reminiscencies de *La gitanilla.*

A la fi del volum s'hi troba la Taula de materies.

Al peu de la pàg. 318 s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Printed by A. Edelmann, Leipzig».

Aquesta comedia és en tres actes, els quals contenen, cinc, onze i sis escenes, respectivament. Entre els personatges hi veiem una gitaneta que es diu Preciosa, el cabdill de la tribu que es diu Cruzado, i un jove enamorat de Preciosa, que es diu Bartolomé Roldàn, estudiant d'Alcalà, un alcalde que es diu Pedro Crespo i un criat que porta el nom de Chispa (aquests dos noms recorden *El Alcalde de Zalamea* d'En Calderón). Llegida l'obra, es veu tot seguit que és estat feta per un coneixedor de la literatura clàssica castellana. A la fi de la comedia, s'hi troben algunes notes il·lustratives al text.

Aquest volum és el V.ª de «Dürr's Collection of Standard American and British Authors».

843 Urbano Manini, Editor | El Ingenioso Hidalgo | D. Quijote de la Mancha | por | Miguel de Cervantes Saavedra | Tomo ···. | Administracion | calle de San Bernardo, número 11. | Madrid: — 1868. [39-VI

p. 208 × 137 mm. c. 162 × 96 mm. (4.º). Vol. I : XXVIII pp. (relligades en aquest exemplar a la fi del volum) + 752 pp.; 10 làms., la primera amb el retrat de Cervantes litografiat, i un

frontispici. Vol. II : 893 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n.; 5 làms. i un frontispici, dibuixades per Urrabieta; gravades per Manchon, Toro, Cartun. Tela.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XXVIII); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XII).

El text de cada volum correspòn a una part del *Don Quijote* (pp. 1-746, cap. 54, i pp. 13-886, cap. 74); després del text de la segona part hi ha un llarg apèndix (pp. 835-886), que és la vida de Cervantes. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

És, com diu En Rius (I, 149), edició econòmica.

Al verso de la portada del primer volum s'hi llegeix : «Imp. de Santos Larxé, Flor Baja, núm. 26».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 150.

344 El | Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra. | Nueva Edicion Clásica, | ilustrada con | notas históricas, gramaticales y críticas, por la Academia | Española, sus individuos de número | Pellicer, Arrieta, y Clemencin. | Quinta Edicion. | ··· Parte. | Boston | De Vries, Ibarra, y Ca. | New York | Leypoldt y Holt.— George R. Lockwood. | F. W. Christern. | 1868. [39-VI

p. 200 × 133 mm. c. 156 × 82 mm. (6.º). Vol. I : XLIV pp. + 436 pp. Vol. II : XII pp. + 476 pp. Tela.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Taula de capítols, el Pròleg d'En Clemencín, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLIV); els dels segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg de la segona part i Taula (pp. I-XII).

El text va repartit com segueix : Cada volum correspòn a una part de l'obra (pp. 1-390, cap. 52, i 1-418, cap. 74). A la fi de cada un hi ha notes de l'Academia, Pellicer, Arrieta, Clemencín i altres.

Comparats l'exemplar de l'edició del *Don Quijote* feta a Boston en 1836 (núm. 582) amb el que ara descrivim, hi hem vist tanta semblança en la compaginació, que gairebé diríem que es tracta d'una edició estereotipada.

Al verso de la portada de cada volum es diu que l'editor fou En J. B. Torricelly.

Ni en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 149.

845 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche | par Cervantès de Saavedra | illustrée de 64 vignettes | par Bertall et Forest | Paris | Librairie de L. Hachette et Cie | Boulevard Saint-Germain, n.º 77 | 1868 | Droits de propriété et de traduction réservés. [41-V

p. 186 × 118 mm. c. 136 × 77 mm. (8.º). 3 ff. s. n. (el segón amb 1 làm.) + II pp. + 352 pp. Mig marroquí vermell, amb puntes; tall superior daurat (Gruel).

Els preliminars d'aquest volum, comprenen la Portadella, una làmina, Portada (3 ff. s. n., i Advertencia de l'editor (pp. I i II).

El text (pp. 3-349) és molt abreviat, car les dues parts estàn resumides en vint-i-vuit capítols. A la fi del volum, en les dues últimes pàgines, hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, i al peu de la pàg. 352, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «10075. — Impr. générale de Ch. Lahure, rue de Fleurus, 9, à Paris».

Les làmines van numerades com a pàgines del text.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 161.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 368.

846 Донъ Кихотъ | Ламанчскiй. | Разсказъ для дѣтей. | Переводъ съ Францүзскаго | А. Греча. | Изданiе третье, исправленное. | [Monograma de l'editor]. | Изданiе маврикiя осиповича вольфа. | [A dues columnes. Primera columna:] Санктпетербчргъ, | Гостиный Дворъ №№ 18, 19 и 20. | [Segona columna:] Москва, | кузнецкiй Мостъ, Домъ Рудакова | 1868. [46-VII

p. 173 × 120 mm. c. 150 × 90 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 257 pp., la següent en blanc s. n., + II pp. de taula.; 6 làms., dibuixades per R. de Moraine, Bouchot; gravades per Pouget, Bernard, Budzilowicz. Cartronet amb els plans litografiats.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-257) està dividit en vint capítols. A la fi del volum, i amb paginació romana, s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada hi ha el permís per a la impressió i el peu d'impremta.

Com s'ha pogut veure, és un compendi del llibre d'En Cervantes, això és, un Quixot destinat als infants. En Rius (I, 827) escriu que és un arranjament del que en francès féu En Lejeune, ja que, com aquest, el traductor rus junta el text d'En Cervantes amb el d'En Filleau de Saint Martin.

D'aquesta edició no en coneixem exemplars en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 557.

847 ՏՕՆ ՔԻՇԵՕԴ | եախուտ | տիւզմէ հիքեայէլէր օգումանըն ճահիլլէր ագլընա | օլան թէսիրի | սպանեօլլու Մանուէլ Չէրվանդէս | նամ միւէլլիֆին թէլիֆի | պու տէֆա լիսանի Թիւրքիէ թէրճիւմէ օլունուպ | էրմէնի հուրուֆաթըյլա թապ օլունտու | Գըրսմը էվվէլ | [Gravat.] | Ըսթանպօլտա | վէզիր խանընտա տէրոյէնց թապխանէսինտէ | 1868.

[Vitr. III

p. 210 × 128 mm. c. 157 × 88 mm. (8.º). 6 ff. s. n. + 499. Xagrí negre amb gofrats als plans. Cantells i contracantells daurats.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Pròleg i Taula de capítols (6 ff. s. n.).

El text (pp. 1-499) conté solament la primera part del *Don Quijote*, repartida en trenta set capítols.

No és aquesta la primera traducció turca de l'esmentat llibre d'En Cervantes, sinó que anys abans s'havíen publicat els primers capítols d'una altra, anònima també com aquesta.

A la present edició hi manquen, entre altres coses, la historia dels desventurats amors d'En Crisóstomo i la defensa de la pastora Na Marcela, la novel·la d'*El Curioso impertinente* i la del Cautivo.

En Foulché-Delbosc, en la *Revue Hispanique* (V, pp. 470-472), tracta d'aquesta traducció dient que no se'n publicà la segona part, i traduint al francès el pròleg del traductor i reproduint, en facsímil, la portada i el primer capítol.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 758. d. 83.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 600.

848 Traducció del Quixot. [7-VI*

Lo Gay Saber (any I, núm. III, p. 19), Barcelona, 1.r abril.

Es dóna a conèixer la traducció en llengua catalana del capítol primer de la primera part del *Don Quijote.*

En Rius (I, 860) l'atribueix a En Francesc Pelai Briz, i potser té raó, si bé hem de dir que no figura cap nom al peu del dit capítol. En canvi, el nostre amic N'Antoni Carreta i Vidal, el qual fou redactor de l'esmentada revista, ens ha dit que el traductor fou N'Adolf Blanc i Cortada.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

Com a curiositat copiem el començ de dita traducció:

Text original	Traducció catalana
I, cap. I. En vn lugar de la Mancha, de cuyo nombre no quiero acordarme, no ha mucho tiempo que viuia vn hidalgo de los de lança en astillero, adarga antigua, rozin flaco, y galgo corredor. Vna olla de algo mas vaca que carnero, salpicon las mas noches, duelos y quebrantos los Sabados, lantejas los Viernes, algun palomino de añadidura los Domingos : consumian las tres partes de su hazienda...	En un burch de la Manxa, que no'm vull pas recordar de com s'anomena, no fa gayre temps que hi vivia un noble dels de llansa al armer, adarga antiga, rocí flach y llebrer corredor. Una olla d'un xich mes de bou que de moltó, trinxat las mes de las nits, penes y treballs los disaptes, llantias los divendres, quelqun colomí de mes los diumenges, se menjavan las tres parts de sa hisenda...

Ja veurem més endavant un altre fragment d'aquesta nova traducció, i, com aquesta, anònima.

849 Miguel de Cervantes Saavedra's | Mufternovellen. | Aus dem Spanischen neu in's Deutsche übertragen, | mit | Einleitungen und Erläuterungen | von | Reinhold Baumftark, | Groffh. Bad. Kreisgerichtsrath, Ritter des k. k. Oeftr. Franz-Jofeph-Ordens. | ··· Band. | Regensburg. | Druck und Verlag von Georg Joseph Manz. | 1868. [39-V

p. 195 × 120 mm. c. 155 × 89 mm. (8.º). Vol. I : IV pp. + 380 pp. + 2 ff. s. n. Vol. II : 419 pp., la següent s. n. Mig xagrí marroquinat vermell.

Els preliminars del volum primer, són : Portada i Advertencia del traductor, datada a Constansa en març de 1868 (pp. I-IV), Pròleg, amb una breu biografía d'En Cervantes i noticia de les seves obres, detallant quelcom de les *Novelas Ejemplares,* la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-26); els del segón, solament la Portadella (pp. 1 i 2).

El text de les novel·les, corresponent al volum primer (pp. 27-380), comprèn : *Das Zigeunermädchen,* p. 33; *Der grossmüthige Liebende,* p. 136; *Rinconete und Cortadillo,* p. 211; *Die Spanierin in England,* p. 275, i *Der Licentiat Vidriera,* p. 342. El segón (pp. 3-419), conté les següents : *Die Macht des Blutes,* p. 7; *Der Eifersüchtige aus Estremadura,* p. 43; *Die vornehme Dienstmagd,* p. 101; *Die zwei Mädchen,* p. 189; *Cornelia,* p. 249, i *Die betrügliche Heirath, nebst dem Gefpräch der zwei Hunde,* p. 311. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols; també hem d'advertir que abans del text cervantí de cada novel·la hi ha una portadella i un breu anàlisi o comentari de la mateixa.

No sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

850 Gaspar y Roig Editores. | Los | Entremeses | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Ilustrados con preciosas viñetas. | [Inicials de l'editor.] | Madrid : | Imprenta de Gaspar y Roig, | Principe, 4. | 1868. [36-I

p. 164 × 110 mm. c. 111 × 71 mm. (8.º). VIII pp. + 207 pp., la següent en blanc s. n. Mig xagrí groc, amb puntes.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Pròleg (pàgines I-VIII.)

El text (pp. 1-207), conté : *El Juez de los divorcios*, p. 1; *El rufian viudo llamado Trampazos*, p. 15; *El vizcaino fingido*, p. 37; *La guarda cuidadosa*, p. 57; *El viejo zeloso*, p. 79; *La eleccion de los alcaldes de Daganzo*, p. 99; *La carcel de Sevilla*, p. 119; *El retablo de las maravillas*, p. 139; *La cueva de Salamanca*, pàgina 157; *El hospital de los podridos*, p. 177, i *Los dos habladores*, p. 193.

Com es pot veure, hi ha entremesos d'En Cervantes i altres d'atribuïts a ell; diem això perquè en el núm 24 es poden veure els que ell donà a la impremta en 1615, però ara ens trobem amb *La carcel de Sevilla, El hospital de los podridos* i *Los dos habladores*, i és que l'editor, que fou En Díaz de Benjumea, seguint el criteri de N'Aurelià Fernández Guerra (vegi's núm. 783) opinà que els dos primers entremesos són d'En Cervantes; per això en el Pròleg escriu que «*La carcel de Sevilla, El Vizcaino Fingido* i *El Rufian Viudo* parecen paño de la misma tela de que se cortaron *Rinconete y Cortadillo, La Tia Fingida* y *El Casamiento Engañoso*»; després ens parla dels altres dos entremesos, dientnos que «*El Hospital de los Podridos*, se le ahija sin otra razon que la de parecer bueno, y por suyo pasa mientras nadie vaya ni venga contra tal decision; pero no se dirá lo mismo de la imponderable y nunca bastante bien alabada pintura de la comezon de charlar, hecha con todo el desenfado cervantino en el entremes de *Los Habladores*.»

En el British Museum hi ha dos exemplars d'aquesta edició (Londres, 11726. aaa. 33. i Cerv. 408.).

851 Cartas literarias | por | el Bachiller Cervantico. | Biblioteca de "El Domingo". | Imprenta y Litografia de la Revista Médica, | á cargo de D. Federico Joly y Velasco, Bomba 1. | Cadiz. — 1868. [43-V

p. 240 × 160 mm. c. 212 × 124 mm. (Foli). 16 pp., el text a dues columnes. Algunes observacions en llàpiç, de lletra d'En Rius, l'última de les quals diu : ‹Esto es de Ramón Leon Máinez›. Relligat amb el núm. 854. Mig xagrí blau; tall superior daurat.

Els preliminars, comprenen la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-16), conté solament el de la primera carta.

Començarem dient que «El Bachiller Cervántico» és un pseudònim que

usà En Ramón León Máinez, i que d'aquestes cartes solament coneixem el text de la primera, la qual està dirigida al Dr. D. Mariano Droap, anagrama de Pardo;* tracta d'assumptes cervàntics d'actualitat. Fa referencia a «las interpretaciones del Señor Díaz de Benjumea», i com es pot comprendre, coneixent el modo i manera de pensar d'En Máinez, el text d'ella és una defensa del sentit esotèric del *Don Quijote*, en contra de les opinions de N'Asensio i En Tubino.

852 Alegorías, | escritas por | Federico Moja y Bolívar, | con un prólogo | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid. — 1868. | Imprenta de J. A. Garcia, | calle del Almirante, núm. 7. [Títol de la coberta.] [41-V

p. 191 × 125 mm. c. 147 × 86 mm. (8.º). 159 pp., la següent en blanc s. n., manquen dues de les primeres pàgines, segurament de portada i portadella. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars, corresponen solament a la Portada, Portadella i Pròleg (pàgines 1-15).

El text (pp. 7-159), està compost per articles, composicions teatrals i altres treballs literaris.

El pròleg, es suposa dictat per En Cervantes i és un elogi de l'obra.

853 Los farsantes, | paso que pasó | en un lugar de la Mancha en el siglo XVII, | escrito en lengua Arábiga | por | Chit Hamete Berengena, | y traducido en Español | por el | Licenciado Salsipuedes. | Este paso fué representado por primera vez en Madrid en el | teatro de los Bufos Madrileños (Circo), el 8 de Febrero | de 1868. | Madrid. | Imprenta de José Rodriguez, Calvario, 18. | 1868. [42-IX. c. 3

p. 197 × 129 mm. c. 145 × 68 mm. (8.º). 20 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Repartiment i Dedicatoria a En Nicolás Díaz de Benjumea (pp. 1-5).

El text (pp. 7-20), va repartit en cinc escenes. En l'última fulla, que està sense numerar, s'hi troba una llarga llista de «obras dramáticas» del mateix autor.

En la llista dels personatges que prenen part en l'obra, hi ha D. Quixot, Sanxo Pança, Sansón Carrasco i altres, esmentats en el Quixot. El lloc de l'acció és la Manxa. «Los Farsantes», són la companyia d'Angulo *el Malo*, personatge que s'esmenta en el capítol onzè de la segona part del *Don Quijote*, la qual va a representar en el poble de D. Quixot. L'autor d'aquesta obreta fou En Gutiérrez de Alba.

* Vegi's: *Siete cartas sobre Cervantes y el Quijote*, núm. 854.

854 Siete Cartas, | sobre | Cervantes y el Quijote, | dirijidas | al Dr. E. W. Thebussem, Baron de Tirmenth, | en los años de 1862 á 1868 | por M. Droap. [43-V

p. 240 × 160 mm. c. 210 × 123 mm. (Foli). 56 pp., a dues columnes. Notes manuscrites de lletra d'En Rius. Relligat amb el núm. 851.

Exemplar incomplet; En Rius (II, 265) ens assenyala el nombre de pàgines que té l'obra, que és de seixanta set; com es diu abans, l'exemplar d'aquesta col·lecció solament en té cinquanta sis, llegint-se al final d'aquesta : «Fin de les cartas thebusianas», però, amb tot, hi manca l'apèndix H i cinc addendes que segueixen, fent un total d'onze pàgines, i tampoc hi són els preliminars corresponents a una Portada, Advertencia i Pròleg.

En la portada de l'obra, demés del text que figura com epígraf d'aquest número, s'hi llegeix el lloc d'impressió i l'any, que foren Cádiz i 1868.

Aquestes cartes feren època en els anals del cervantisme, foren reproduïdes pels principals diaris d'aquell temps, i moltes persones cregueren en l'existencia de la famosa biblioteca i museu cervàntic en el castell de Tirmenth (anagrama de Mentthir) a Wurzbourg, propietat del baró E. W. Thebussem (Embusthe).

Aquestes set cartes van precedides d'una introducció, la qual porta per títol «De la primera noticia que los periódicos españoles dieron del Doctor Thebussem», i en ella es diu que el doctor alemany Jacob W. Thebussem fou un fanàtic cervantista, començant per formar una estupenda col·lecció d'edicions d'obres cervantines i altres que hi fessin referencia i objectes que recordessin els principals fets d'En Cervantes, estampes, pintures, esculptures, etc., que al morir deixà en el testament una clàusula en la qual es demanava l'augment de la col·lecció, la qual cosa féu En Carles W. Thebussem durant l'espai de temps de 1815 a 1854, i que segueix el nét.

Una de les coses que d'aquesta fantasiosa descripció ens interessen més, és el nombre d'edicions del Don Quixot que figuren en la Biblioteca i Museu Cervàntic, i són : «Trescientas ochenta impresiones en español, ciento sesenta y siete en francés, doscientas cinco en inglés, ochenta y una en portugués, noventa y cinco en italiano, sesenta y nueve en alemán, seis en ruso, cuatro en griego, ocho en polaco, seis en dinamarqués, dos en vascuence, una en chino, tres en sueco, cuatro en persa, dos en turco y una en árabe. El Quijote en latín no existe : Thebussem lo tradujo correctísimamente a esta lengua e hizo imprimir el ejemplar único que posee. Tiene en fin un Quijote manuscrito en vitela...» Com es veu, formen un total de 1,036 edicions del Quixot tan solament, i En Rius en la *Bibliografía*, juntant totes les edicions d'obres d'En Cervantes, solament arriba a descriure'n 1,086, i això que algunes tenen dos números. Ja veurem més endavant en treballs i estudis cervàntics, com aquesta llista thebusiana s'ha copiat, al nostre entendre, potser un xic massa.

Aquesta introducció va firmada per M. P. de F., inicials que corresponen a En Mariano Pardo de Figueroa, un dels propagadors més grans del cervantisme, i està datada a Madrid el 20 d'abril de 1857.

Les set cartes que segueixen figuren escrites per Mr. Droap (anagrama de Pardo) al Dr. Thebussem, i porten les següents dates : Madrid, 31 maig 1862; Huelva, 5 agost 1863; Ronda, 3 juny 1864; Gibraltar, 1.r juny 1865; Paterna de la Rivera, 18 maig 1866; Medina Sidonia, 22 maig 1867 i Cádiz, 31 maig 1868.

Per aquestes set cartes el llegidor s'entera de moltes coses cervantines publicades de 1861 a 1868; però ha de passar per alt certs fets que solament tingueren lloc en l'acalorada pensa de M. Droap.

De la polèmica referent a l'opuscle d'En Díaz de Benjumea,[1] dels articles que aquest publicà en la *Bética* i *Revista Española* referents a l'autor del *Palmerín*, de les publicacions que del *Don Quijote* es feren a *Argamasilla de Alba* (núms. 776 i 777); de l'*Academia Cervantes*, del llibre d'En Ramón de Antequera *Juicio analítico del Quijote* (núm. 786); d'un exemplar en taquigrafía del *Don Quijote*, regalat al Director de l'Academia taquigràfica de Madrid,[2] i de moltes altres publicacions cervantines, se'n dóna nota en les esmentades cartes; cert que no s'hi troba tot quant es publicà, cosa interessantíssima en aquella època en què s'inicià l'entusiasme cervàntic a Espanya, però el bibliògraf té molt que anotar en aquelles poques pàgines endreçades al fantàstic Thebussem.

Dels apèndixs, els més interessants són els intitulats *La almadraba de Zahara y Miguel de Cervantes* i *Noticia de algunas farsas del Quijote*, aquest últim endreçat a En Díaz de Benjumea. El primer pot servir de comentari a un passatge de *Rinconete y Cortadillo*, i el segón pertany a la bibliografía cervantina. *El Peninsular* (Cádiz, 26 maig 1864) i *Sociedad* (Mèxic, 7 setembre 1864), entre altres, reproduïren l'esmentada *Noticia*.

855 Ni Cervantes es Cervantes, | ni el Quijote es el Quijote. | Un paseo por las paginas de la inmortal obra. | Prólogo, Proemio, Prefacio, Introduccion, | Prospecto, ó mas claro: | Opúsculo | precursor de una Edicion (sin notas) | del verdadero D. Quijote de la Mancha con el testo genuino | de su Autor, hallado por un pretendiente á la de | Argamasilla. | Santander, 1868. | [A dues columnes.] | Imprenta de la Gaceta del Co- | mercio, Plaza Vieja, | Libreria de Fabian Hernandez, | Plaza Vieja. [42-I X. c. 2

p. 159 × 110 mm. c. 117 × 72 mm. (16.º). 48 pp.

1. Solament fa referencia a l'*Estafeta de Urganda* (núm. 767).
2. Potser aquest exemplar fou el que posseí l'Excm. Sr. N'Antoni Cànovas del Castillo.

Els preliminars, comprenen : Portada i Dedicatoria (pp. 1-3).

El text (pp. 5-45) està format per notes crítiques als comentaris d'En Pellicer (núm. 378), Clemencín, (núm. 552), García de Arrieta (núm. 507) i altres. En la pàg. 22 critica el que figuri en totes les edicions el «...compuesto por Miguel de Cervantes Saavedra», essent així que, segons l'autor, tindría de dir : «...compuesto por Cide Hamete Benenjeli...»; en la 30 afirma que no ha de dir-se «amen del lecho» (cap. II, part primera), sinó «menos el lecho»; en la 47 diu que En Cuesta imprimí a Valladolid en 1605, etc.

Segons En Rius (II, núm. 261) l'autor fou el llibreter Fabian Hernández i probablement té raó, si bé en l'article que publicà En Martín de la Cámara en la *Crónica de los Cervantistas*[1] referent a pseudònims cervàntics, escriu que En Fabián Fernández es firmava «Un académico de la Argamasilla».

L'edició a què s'al·ludeix tan en la portada com a la fi de l'opuscle creiem no va arribar a publicar-se.

856 Sociedad de bibliófilos andaluces. | Comedia de la | Soberana Virgen de Gva- | dalupe, y sus milagros, y grandezas | de España | [Escut.] | Con licencia : | Impressa en Seuilla, Por Bartolomé Gomez de Pastrana, | á la Carcel Real. | Año de 1617. [41-VIII. c. 23

p. 166 × 115 mm. c. 117 × 67 mm. (8.º). IX pp., la següent en blanc s. n., + 27 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n.

Un altre exemplar. [2

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, Portada i Prefaci (pàgines I-IX).

El text (pp. 1-27) conté el de la dita comedia. En l'última fulla, que està sense numerar, s'hi troba la llicencia i la Tassa, datada a Madrid el 22 d'agost de 1598 i el 12 d'octubre de dit any, i al verso, el següent colofó : «Fué reimpresa la presente comedia en la ciudad | de Sevilla, en la imprenta de D. José María | Geofrin, calle de las Sierpes núm. 35. | Acabose a veinte y nueve dias | del mes de Abril del año | 1868.»

La tirada d'aquest opuscle fou de tres cents exemplars.

El pertanyent a aquesta col·lecció és el núm 101, i va dedicat per En Josep M.ª Asensio a En Miguel Betancourt.

Aquesta comedieta ha estat atribuïda a En Cervantes, i si ens preguntessin, després d'haver llegit les poques pàgines preliminars, on N'Asensio assenyala el per què l'atribueix a l'autor del Don Quixot, qui en fou l'autor,

1. Segona època (Madrid, 1904-1906), núms. 4 i 5, p. 78.
2. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

quasi contestaríem com el cervantista sevillà; però pensant fredament, trobem pobres els arguments de què es val per fer convèncer l'ànim del llegidor de què és una de tantes obres que no porten el nom d'En Cervantes, amb tot i esser d'ell.

L'argument més interessant és que la comedieta té relació, per bé que al nostre entendre molt remota, amb el *Persiles* (caps. 4 i 5 de la tercera part). En aquella hi ha l'aparició de la Verge a un pastor, dient-li on es troba la imatge de la Mare de Déu, la qual enterraren per a no esser profanada pels sarraïns, i en la novel·la descriu el temple de la Mare de Déu de Guadalupe. Però això és poca cosa : són coincidencies que no donen cap força als qui opinen que la dita comedia és d'En Cervantes.

Tota aquesta atribució ve d'uns apuntaments d'En Justino Matute, que serviren a En Joan Colom i Colom per a fer un treball referent al teatre espanyol anterior a Lope de Vega.* En La Barrera, en el *Catálogo* (p. 88), atribueix dita obra a En Cervantes, i En Rius (I, 340) la posa entre les altres edicions de les comedies i entremesos d'aquest. Nosaltres creiem que, amb tot i no esser gran cosa el teatre cervantí, ens referim a les obres serioses, a les comedies, està molt per sota d'ell la *Comedia de Nuestra Señora de Guadalupe.*

Un altre dels arguments que treu a relluir N'Asensio, és referent a la viuda María Ramírez, veïna d'Alcalà, la qual demanà el permís per a imprimir dita obra. Referent a això, fa mil conjectures, dient que el marit d'aquesta fou company d'En Cervantes en el captiveri, que probablement es quedaría amb el manuscrit, etc. Tot això, queda desvirtuat el llegir l'apèndix III del volum segón de *Documentos* d'En Pérez Pastor, i saber que Na María Ramírez fou la muller d'En Juan Graciàn, impressor de la *Galatea.*

El llegidor que vulgui conèixer la *loa* que acompanya a l'auto *La Soberana Virgen de Guadalupe,* vegi el dit apèndix en el llibre d'En Pérez Pastor.

D'aquesta obreta se n'esmenten les següents edicions : En Pérez Pastor en cita una de 1598 i una altra de 1608; En Salvà *(Catálogo,* núms. 1101 i 1102) dóna a conèixer la següent : «Auto de la | soberana virgen | de Guadalupe, y sus mi | lagros, y grandezas de España. | Son Interlocutores. | Benhalamar, Moro. | Abenamar, Moro. | Aliatarfe, Moro. | Cegrimo, Moro. | Alarico, Godo. | Vn pastor de Caceres. | Aurelia su Muger. | Francisquito su hijo. | Dos ciudadanos de Caceres. | El Cura de Caceres. | Marcelo pastor. | Nra. Señora de Guadalupe. | Con licencia, | En Sevilla, en casa de Clemente Hidalgo. | Año M.DC.V.» En cita, encara, dues d'impreses a Sevilla els anys 1615 i 1617.

Referent a aquesta obreta, atribuïda a En Cervantes, vegi's Sánchez Arjona, *Noticias referentes a los anales del teatro en Sevilla* (Sevilla, 1898), i Ortega Morejón, *Apuntes para dos obras relacionadas con Cervantes* (Madrid, 1915).

* *Semanario Pintoresco Español,* any 1840, p. 173; En Cotarello Valledor en *Teatro,* escriu p. 73.

857 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | Edicion ilustrada | con las notas de Pellicer, Clemencin y otros repartidas por el | contexto | Tomo ···. | Barcelona. | Establecimiento del Plus Ultra, | calle del Arco del Teatro, callejon entre los números 21 y 23. | 1869. [39-VI

p. 197 × 125 mm. c. 162 × 97 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n.; 5 làms. mal col·locades, la primera de frontispici. Vol. II : 2 ff. s. n. + 408 pp.; 3 làms., dibuixades per Urrabieta; gravades per Manchon, Toro, Caston. Mitja pasta.

Els preliminars del tom primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), «Noticia sobre la Vida y escritos de Cervantes» d'En Viardot, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. 1-56); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit contenint cada volum una part de l'obra : el primer (pp. 57-425), conté la primera part (caps. 1-52), i el següent (pp. 7-403), l'última (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi repeteix el peu d'impremta.

Al peu de moltes pàgines hi ha notes aclaratories al text, copiades d'En Clemencin (núm. 562) i altres.

Les làmines que acompanyen a aquesta edició són uns gravats al boix, prou ben executats.

El British Museum (Londres) esmenta una edició impresa a Barcelona en aquest any (Cerv. 231.), però no sabem, per les poques dades que en dóna, si és aquesta o la que segueix. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 151.

858 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | edicion ilustrada | con las notas de Pellicer, Clemencin y otros repartidas por el | contexto. | Tomo ···. | Barcelona. | Librería de lance de Ramon Pujal, | Bajada de Viladecols, número 2. | 1869. [44-IV

p. 192 × 125 mm. c. 162 × 97 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 429 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 408 pp. Mitja pasta. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel.
Un altre exemplar. [834.4 R *

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Noticia sobre la Vida y Escritos de Cervantes, la Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg i Versos de la primera part (pp. 1-56); els del segón : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

* Exemplar pertanyent al fons de la Biblioteca de Catalunya.

El text va repartit del modo següent : cada volum comprèn una part de l'obra (pp. 57-425, caps. 1-52, i 7-403, caps. 1-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix el peu d' impremta de can Tasso del número anterior.

Qui compari aquesta edició amb l'anterior veurà que el nombre de pàgines corresponents a cada volum és el mateix, els components dels preliminars iguals, i comparats un i altre exemplar se'n treu la convicció que són exemplars corresponents a una mateixa edició, amb l'única diferència de les portades.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París); referent a un exemplar imprès aquest any a Barcelona, que figura en la col·lecció cervàntica del British Museum (Londres, Cerv. 231.), vegi's ço que hem dit en el número anterior. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 152.

859 Adventures | of | Don Quixote | De la Mancha. | Translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis. | [Monograma de l'editor.] | London: | George Routledge and Sons, | The Broadway, Ludgate; | New York: 416, Broome Street. | 1869. [42-IV

p. 179 × 123 mm. c. 158 × 98 mm. (8.º). XII pp. + 531 pp., la següent s. n.; 8 làms., dibuixades per J. C.; gravades per Dalziel. Relligadura en tela, propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols (pp. I-XII).

El text de la primera part correspòn a les pp. 1-242, i el de la segona, amb el Pròleg, va de la 243 fins a la 531.

Al verso de l'última pàgina numerada s'hi llegeix : «London : | R. Clay, Sons, and Taylor, printers | Bread Street Hill».

Aquesta edició té el mateix nombre de pàgines que la núm. 820; és edició estereotipada d'aquesta i copia de l'editada pel mateix Routledge en 1858 (núm. 733).

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 465.

860 L'Ingénieux Hidalgo | *Don Quichotte* | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | traduction de Louis Viardot | avec | *370 compositions de*

Gustave Doré | gravées sur bois par H. Pisan | Tome ··· | Paris | *Librairie de L. Hachette et Cie* | Boulevard Saint-Germain, n.º 77 | M DCCC LXIX. [32-IX

p. 364 × 266 mm. c. 284 × 189 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XXIV pp. + 586 pp. + 1 f. s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 636 pp. Relligadura en tela amb títol al pla.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), una nota biogràfica d'En Cervantes i la crítica de les seves obres, d'En Viardot (pp. I-XXIV), Portadella i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Portadella i Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit en dos volums, corresponents cada un a una part de l'obra (pp. 9-558, caps. 1-52, i pp. 7-604, caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troben algunes pàgines dedicades a notes aclaratories al text i la Taula de capítols i làmines.

Al verso de cada portadella hi ha el següent peu d'impremta : «Paris | Imprimerie Générale de Ch. Lahure | Rue de Fleurus, 9».

La casa Hachette y C.ª, propietaria de les làmines d'En Doré, féu aquesta nova edició amb el mateix original que la impresa en 1863 (núm. 781), però no tan luxosa, a fi d'oferir-la a un preu més econòmic.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, Y². 144-145). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 370.

861 L'admirable | Don Quichotte | de la Manche | par Michel Cervantes | Traduction nouvelle | par M. Damas Hinard | Traducteur du romancero espagnol | et des théâtres de Calderon et de Lope de Vega | Tome ··· | Paris | Charpentier et Cie, Libraires-Éditeurs | 28, Quai du Louvre | 1869. [38-VI

p. 183 × 115 mm. c. 147 × 82 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XXXI pp., la següent en blanc s. n., + 512 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 544 pp. Mig xagrí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes (I-XXXI) i Pròleg de la primera part (pp. 1-9); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Pròleg de la segona part (pp. 1-6).

El text va repartit de manera que cada volum comprèn una part de l'obra: el primer (pp. 11-508), els caps. 1-52, o sigui tota la primera part, i el segón (pp. 7-537), la segona, caps. 1-74. A la fi de cada un hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi troba el següent peu d'impremta : «Corbeil. — Typ. et stér. de Crété fils».

Aquesta traducció és copia de la núm. 667.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21870-21871). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 369.

862 Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Gravat amb el monograma de l'editor.] | Leipzig: | F. A. Brockhaus. | 1869. [36-I

p. 177 × 118 mm. c. 145 × 82 mm. (8.º). X pp. + 1 f. d'índex s. n. + 387 pp., la següent s. n. És el volum XXV de la «Coleccion de Autores Españoles», segons s'indica en la portadella del f. I. Mig xagrí vermell.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg (pp. I-X) i Taula (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-377), comprèn : *La Gitanilla,* p. 1; *El amante liberal.* p. 49; *Rinconete y Cortadillo,* p. 87; *La Española Inglesa,* p. 116; *El licenciado Vidriera,* p. 149; *La fuerza de la sangre,* p. 169; *El Celoso Extremeño,* p. 185; *La ilustre fregona,* p. 213; *Las dos doncellas,* p. 254; *La Señora Cornelia,* p. 285; *El Casamiento engañoso,* p. 314, i *Coloquio que pasó entre Cipión y Berganza,* p. 324. Les pp. 373-387, contenen *La Tía Fingida.*

Al verso de l'última pàgina numerada s'hi troba el següent peu d'impremta : «Leipzig. — En la imprenta F. A. Brockhaus».

N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París 8.º Z. 184).

863 Asensio (J. M.ª). — Observaciones sobre las ediciones primitivas del Don Quijote de la Mancha. [45-VIII

Copia manuscrita en 6 ff. (316 × 215 mm.) Relligadura en tela blava.

Aquest estudi de N'Asensio és una carta que escrigué a En Pascual de Gayangos, datada a Sevilla el 16 de juliol de 1869 i publicada en la *Revista de España* (Madrid) el 10 d'agost de 1869.

Aquesta carta és interessant, per quant analitza les primeres edicions del *Don Quijote,* ço és, les impreses en 1605; segons N'Asensio, se'n feren vuit per l'ordre següent : primera, Madrid, per En Juan de la Cuesta; segona, Madrid, per En Juan de la Cuesta; tercera, Lisboa, per En Jorge Rodríguez; quarta, Lisboa, per En Pedro Crasbeeck; cinquena, Valencia, per En Pedro Patricio Mey; sisena, Valencia, per En Pedro Patricio Mey; setena, Pamplona o Barcelona, i vuitena, Lisboa.

Hem d'observar que l'ordre el trobem un xic alterat; en els núms. 2-7 del nostre *Catàleg* es veurà que discrepem del modo de pensar de N'Asensio, inclinant-nos al d'En Rius, que és, al nostre entendre, el més racional.

Referent a la impressió de Barcelona o Pamplona, seguim creient que en 1605 no se'n féu cap en aquestes dues poblacions. Vegi's l'explicació que referent a aquest assumpte donem en el núm. 31.

En la tercera impressió de Lisboa tampoc hi creu N'Asensio; diem això perquè, després d'esmentar el treball d'En Salvà *¿Ha sido juzgado el*

«Quijote», según esta obra merece?, on es parla d'aquesta nova edició, escriu que l'existencia d'ella «es a mi parecer muy inverosímil, pudiendo creerse que Salvá se refiriera a la de Craasbeeck».

Aquest estudi de N'Asensio, es publicà anys més tard en *Cervantes y sus obras* (Barcelona, Seix, 1902).

864 BACHILLER CERVÁNTICO, El.—Efemérides cervánticas. Las droapianas. [34-IX

El Museo Universal (XIII, núm. 17), Madrid, 25 abril 1869.

És un elogi de les «Droapianas» que publicà En Mariano Pardo de Figueroa.

Aquest article, com s'ha vist, va firmat per «El Bachiller Cervántico», pseudònim que usà En Ramón León Máinez.

865 BUSTILLO, Eduardo. — Don Quijote y Sancho Panza. [34-IX

El Museo Universal (XIII, núm. 17), Madrid, 25 abril 1869.

Poesía llegida en la festa celebrada en honor d'En Cervantes (núm. 872).

866 Cervantes, marino | Demostracion | por | Cesáreo Fernandez | Madrid | Tipografía de Gregorio Estrada | Hiedra, 7 | 1869. [41-VIII. c. 9

p. 240 × 158 mm. c. 180 × 104 mm. (8.º). 46 pp. Dedicatoria autògrafa de l'autor a D. Leopoldo Rius.

Els preliminars d'aquest fascicle, corresponen a la Portada, Portadella i una especie d'Introducció on es descriu la popularitat del Quixot i es defensa el propòsit del llibre (pp. 1-7).

El text (pp. 9-46) està dividit en quatre parts : En la primera es tracta de les forces de mar i terra en els segles XVI i XVII i dels diferents «tercios» que hi havía a Italia; la segona estudía les empreses marítimes en què prengué part En Cervantes, deduint que «debe figurar y figura entre los marinos», i en les dues següents, es mencionen molts dels passatges de les obres cervantines on s'usen termes nàutics o veus usades pels navegants per a demostrar que bé podía merèixer el dictat de «Nauticae artis peritus».

Aquest treball d'En Fernández Duro vegé la llum en la *Revista de España*, que es publicava a Madrid (vol. VIII, p. 321).

867 DÍAZ DE BENJUMEA, Nicolau. -- Educación científica de Cervantes. 34-IX

El Museo Universal (XIII, núms. 3 i 5), Madrid, 17 i 31 gener 1869.

Segons l'articulista, sols es pot dir de manera certa sobre l'educació de Cervantes que fou alumne del mestre López de Hoyos, i que la seva instrucció fou «autotélica».

868 DIAZ DE BENJUMEA, Nicolau. — Viaje de Cervantes a Italia. [34-I X

El Museo Universal (XIII, núms. 13 i 14), Madrid, 28 març i 4 abril 1869.

Acoblant fets cervantins amb descripcions o passatges descrits en les Comedies i Novel·les d'En Cervantes, diu que aquest va fugir d'Espanya per cert «lance de honor» amb el tutor de la que més tard fou sa muller, com ho diu en la comedia *El Gallardo Español.* Quanta fantasía!

869 Don Quijote. | Periódico político satírico. | Saldrà en busca de aventuras revolucionarias los dias 5, 10, 15, 20, 25 y 30. [Madrid.] [36-I X*

p. 430 × 309 mm. c. 389 × 256 mm. Núms. 1-41 (5 gener 1869-25 juliol 1869) i prospecte.

Els articles i poesíes que figuren en aquest periòdic van firmats en sa majoría amb els noms d'alguns dels personatges de la novel·la; D. Quijote ressenyava les sessions de Corts, Sancho es cuidava de la secció *Quijotadas,* Sansón Carrasco escrivía revistes de societat, Angulo el Malo feia crítiques teatrals, etc. Els directors foren En Manuel Ossorio i Bernard i En Joan Rico Amat.

En aquest exemplar hi manca l'últim número, publicat el 30 de juliol de 1869.

En el prospecte es diu que serà defensor de la unitat catòlica, política i territorial, la forma monàrquica, la llibertat «bien entendida y practicada», la revolució, el sufragi universal, etc., i atacarà la empleomanía, la creació de nous impostos, etc.

De diaris, revistes i setmanaris intitulats amb el nom de l'heroi de la Manxa, n'hi ha hagut molts, no solament a Espanya, sinó a l'estranger. N'Asensio, en el *Catalogo de Obras de Cervantes* (Sevilla, 1872), esmenta *El nuevo Don Quijote de Sevilla,* publicat en 1812; En Rius (II, 468) copía d'una *Tabla de Periódicos* que publicà N'Hartzenbusch fill, els següents : *Don Quijote,* Madrid, 1854-55, 1867 i 1868; En Dorer cita el *Don Quixote,* Berlín, 1832-33, i En Brimeur, els següents : *Le Don Quichotte,* en 1818, 1830, 1865, i *Le Petit D. Quichotte,* 1823.

En Rius (III, 468 i 469) esmenta el *Don Quijote* de què tractem aquí, però sembla que en faci dos periòdics, quan en realitat es tracta d'un sol, que fins el número 15 tingué el següent peu d'impremta : «Establecimiento tipográfico de R. Vicente, Clavel, 4», i des del 15 en avant : «Madrid, 1869. — Imprenta a cargo de Ramón Moreno, calle de la Aduana, núm. 26».

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

870 Droapiana del año 1869. | Octava carta | sobre | Cervantes y el Quijote, | dirigida | al muy honorable Doctor E. W. Thebussem, | Baron de Thirment, SS. TT. et HH., | en el año 1869, | por el Señor M. Droap. | Publícala con apéndices | D. Mariano Pardo de Figueroa, | correspondiente de la Academia de la Historia y del Instituto Arqueológico | de Roma. | [Marca de l'impressor.] | Madrid. | MDCCCLXIX. [43-VI

p. 230 × 158 mm. c. 173 × 100 mm. (8.º). IV pp. + 127 pp., la següent s. n. Mig xagrí verd; tall superior daurat. Abans de la portada s'hi han relligat dues cartes autògrafes dirigides a D. L. Rius per l'autor del llibre Mariano Pardo de Figueroa.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada i Taula (pp. I-IV) i Advertencia (pp. 1-3).

El text (pp. 5-43) conté el de la *Droapiana de 1869*, ço és, la carta escrita per En Droap al Dr. Thebussem, datada a Gibraltar el 30 de setembre de 1869, donant-li compte de gairebé tot quant es féu en elogi d'En Cervantes i de la seva obra, en els anys de 1867 a 1869. Segueixen després uns apèndixs amb treballs de crítica referents a diverses obres, com la *Descripción del túmulo y relación de las exequias que hizo la ciudad de Sevilla en la muerte del Rey Felipe II*, d'En Francisco G. Collado (núm. 876), del llibre d'En Fernández Duro, *Cervantes marino* (núm. 866), i l'opuscle d'En Fabian Hernández (?), *Ni Cervantes es Cervantes, ni el Quijote es el Quijote* (núm. 855). També s'hi troba un estudi, dedicat a N'Aureliano Fernández-Guerra y Orbe, amb el títol de *Cervantes y lo verde* (p. 63), i cartes i articles de diaris donant compte de les Droapianes anteriors (núm. 854).

Les cartes d'En Mariano Pardo de Figueroa endreçades a En Rius, estàn datades a Medina Sidonia el 20 gener i 7 febrer 1870, i són interessants.

871 El facedor de un entuerto | y el desfacedor de agravios, | Historia breve de un muerto | relatada por sus lábios. | Cuadro de costumbres del siglo XVII, escrito en conmemoracion | de Cervantes | por | Don Antonio Hurtado. | Madrid: Imprenta de Gabriel Alhambra, | San Bernardo, 73. | 1869. [42-IX. c. 2

p. 219 × 139 mm. c. 130 × 42 mm. (16.º). 28 pp.

Els preliminars, corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-3).

El text (pp. 5-28) conté una composició poètica, escrita amb facilitat, que descriu els enraonaments i enveges de la gent de teatre, diu que Cervantes, essent d'edat avançada, anava a passar algunes hores al Mentidero, i un Gil Zapata digué mal del que fou «el regocijo de las musas», contestant-li aquest de modo tal, que quedà en ridícol el «facedor de un entuerto».

En 1870 es publicà a Madrid una *Colección de leyendas de los siglos XVI y XVII*, i s'hi reproduí aquesta llegenda de l'Hurtado.

872 Fiesta literaria | celebrada en honor | de | Miguel de Cervantes Saavedra | por la Academia | de Conferencias y Lecturas públicas | de la Universidad. | 23 de Abril de 1869. | Una peseta. | Madrid. | Imprenta de Gabriel Alhambra. | Ancha de San Bernardo, 73. | 1869. **[42-I X. c. 2**

p. 173 × 117 mm. c. 127 × 77 mm. (8.º). 94 pp. + 1 f. s. n. d'índex.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Llista dels conferenciants i Acta de la sessió (pp. 1-7).

El text (pp. 9-94), comprèn : Tres discursos, d'En Fernando de Castro, del general Ros de Olano i de l'erudit En Francisco de Paula Canalejas, aquest últim el millor de tots, i les següents poesíes : *Decimas*, d'En Ventura de la Vega; *Al Ingenioso hidalgo de la Mancha antes de repetir la lectura de su historia*, per En Ventura Ruiz Aguilera; *Don Quijote y Sancho Panza*, per N'Eduard Bustillo; *A Cervantes*, per N'Evaristo Silió; *A Cervantes*, per En J. de Dios de la Rada i Delgado, i la llegenda *El facedor de un entuerto | y el desfacedor de agravios. | Historia breve de un muerto | relatada por sus labios*, de N'Antoni Hurtado.

Tant algunes de les anteriors poesíes, com la llegenda, foren reproduïdes moltes voltes en aquell temps.

873 Espagne | Traditions | Mœurs et Littérature | Nouvelles études | par | Antoine de Latour | [Monograma de l'editor.] | Paris | Librairie Académique | Didier et Cie, Libraires-Éditeurs | 35, Quai des Augustins, 35 | 1869 | Tous droits réservés. **[831.4 T***

p. 185 × 115 mm. c. 142 × 84 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n. + III pp., la següent en blanc s. n., + 375 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Advertencia (pp. I-III).

El text (pp. 1-372), comprèn alguns capítols dedicats a estudiar assumptes literaris i de costums sobre Espanya. A nosaltres sols ens interessa el cap. X (pp. 271-292), el qual té per títol *Les portraits de Cervantes*.

Es refereix al retrat d'En Cervantes descobert per N'Asensio en la pintura d'En Pacheco. Vegi's núm. 805.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

874 PUYMAIGRE, Comte de. — Les précurseurs de Don Quichotte. [41-III

Le Correspondant (LXXX de la col·lecció, 2.ª llibre, pp. 333-347), París, 25 octubre 1869.

En aquest article s'estudía el *Paso honroso de Suero de Quiñones,* prop de la Puente de Orbigo, d'En Pere Rodríguez de Lena, copiat per fra Joan Pineda, així com s'esmenten no solament els cavallers que prengueren part en el *Paso,* com En Juan de Merlo, Gutierre Quijada i altres, sinó els esmentats en el cap. XLIX de la primera part del *Don Quijote,* els quals en realitat mereixen el dictat de precursors de D. Quixot.

Qui vulgui saber quelcom d'aquests cavallers, vegi en l'edició del *Don Quijote,* comentada per En Cortejón, les notes que vaig fer com il·lustració d'alguns passatges del dit capítol (III, pp. 314-334).

875 Carta bibliográfica | del | Dr. E. W. Thebussem | a | D. Francisco de B. Palomo, | sobre la descripcion del túmulo y exequias | del Rey | D. Felipe II, | que ha publicado la sociedad de | bibliófilos andaluces. | Sevilla: | Imprenta y librería de D. Antonio Izquierdo, | Francos 60 y 62. — 1869. [42-IX. c. 3

p. 209 × 135 mm. c. 142 × 81 mm. (8.º). 13 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars corresponen a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-13), comprèn la carta, datada a Wurtzbourg el 21 d'abril de 1869, escrita per el Dr. Thebussem i endreçada a En F. R. Palomo; fa referencia al manuscrit d'En Collado : *Descripción del túmulo y relación de las exequias que hizo la ciudad de Sevilla en la muerte del rey Don Felipe 2.º,* publicat per la «Sociedad de Bibliófilos Andaluces». Vegi's núm. 876.

La carta del Dr. Thebussem tracta dels funerals que es feren a Medina Sidonia per la mort de Felip II, i de passada insinúa que aquell sonet, que comença : «Voto a Dios, que me espanta esta grandeza...», bé pot esser una fina ironía de l'autor del Quixot.

876 Sociedad de Bibliófilos Andaluces. | Descripcion del Túmulo | y relacion de las exequias que hizo | la Ciudad de Sevilla | en la muerte del rey | Don Felipe Segundo | por el licenciado | Francisco Gerónimo Collado. | [Escut amb l'emblema de Sevilla.] | En Sevilla : | Imp. de D. José María Geofrin, calle de las Siérpes | núm. 35. | Año de 1869. [834-1*

p. 166 × 115 mm. c. 120 × 82 mm. (8.º). XLI pp., la següent en blanc s. n., + 229 pp., la següent en blanc s. n. Relligadura en pergamí.

* Exemplar del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Els preliminars, són : Portadella, Portada i Pròleg de l'editor (pp. I-XLI).
El text (pp. 1-223), va repartit en setze capítols. A la fi del volum s'hi troba una làmina amb el traçat del túmul, Taula i Llista de subscriptors.

Del llibre d'En Collado, poc n'hem de dir; solament que en les pàgs. 217 i 220 s'hi llegeixen dues composicions d'En Cervantes : una dècima que comença «Ya que se ha llegado el dia», i un sonet, el primer vers del qual diu «Ocupa breve termino de tierra». N'Asensio, en *El Museo Universal*, amb data de 18 de juny de 1868, havía ja donat a conèixer tals composicions cervantines.

En el pròleg que féu En Francisco de P. Palomo, s'hi veuen diferents variants al sonet cervantí endreçat al *Túmulo de Felipe 2.º* (pp. XXXV i ss.).

877 Recuerdos de Toledo, | sacados de las obras | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Carta a M. Droap, | misterioso corresponsal en España del muy Honorable Doctor | E. W. Thebussem, Baron de Thirmenth, SS. TT. | por | D. Antonio Martin Gamero, | Cronista de la ciudad, | Individuo correspondiente de las Academias Española y de la Historia, etc. | Toledo. | Imprenta de Fando é hijo, | calle del Comercio, n.º 31. | 1869. [41-VIII. c. 9

p. 196 × 130 mm. c. 136 × 84 mm. (8.º). 60 pp.

Els preliminars, són : Portadella, Llista de les obres d'En Martín Gamero i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-60), comprèn una carta a M. Droap (Pardo de Figueroa), intitulada *Recuerdos de Toledo,* la *Postdata* i *Una zuiza en el siglo XVI.* Aquest últim treball, que va dedicat a En Manuel Cañete, no té res que veure ni amb Cervantes ni amb la seva obra.

La carta i la postdata són interessants estudis cervantins, on es demostra l'afecte que tingué En Cervantes per Toledo.

878 The History | of the Ingenious Gentleman | Don Quixote | of | la Mancha; | translated from the spanish | By Motteux. | With copious notes; and an essay on the life | and writings of Cervantes, | By John G. Lockhart, Esq. | In four volumes. | Vol. ···. | Boston: | Little, Brown and Company, | 1870. [41-I

p. 180 × 116 mm. c. 145 × 80 mm. (8.º). Vol. I : V pp., la següent en blanc s. n., + LV pp., la següent en blanc s. n., la paginació comença a la pàg. III, + 344 pp. Vol. II : VIII pp. + 457 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : XVI pp. + 418 pp. Vol. IV : VII pp., la següent en blanc s. n., + 405 pp., la següent en blanc s. n. Al verso de la guarda del volum I, escrit de mà d'En L. Rius : «Regalo de mi amigo D. Francisco | López Fabra. | Junio de 1877». Tela verda.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portada, Advertiment

de l'editor (pp. I-V), Taula de capítols, Vida d'En Cervantes (pp. III-LV) i Pròleg de la primera part (pp. 1-12); els dels segón i quart, solament la Portada i Taula (pp. I-VIII i I-VII, respectivament), i els del tercer, Portada, Taula i el Pròleg de la segona part (pp. I-XVI).

El text de la primera part ocupa els dos primers volums (pp. 13-281, capítols 1-8 + 1-6 + 1-10, i pp. 1-389, caps. 11-13 + 1-25) i els dos últims contenen tota la segona part (pp. 1-366, caps. 1-35, i pp. 1-380, caps. 36-74). A la fi de cada volum s'hi troba un bon nombre de pàgines amb notes aclaratories al text.

Aquesta edició és, com ja digué En Rius (I, 703), estereotipada de la impresa en 1865 (núm. 809).

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 468.

879 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | Traduction nouvelle | Illustration par Grandville | [Monograma de l'editor.] | Tours | Alfred Mame et Fils, Éditeurs | M DCCC LXX. [41-111

p. 238 × 153 mm. c. 176 × 97 mm. (8.º). 560 pp.; 8 làms., dibuixades per J. J. Grandville; gravades per Th. Ruhierre. Tela vermella amb llom decorat i talls daurats.

Els preliminars del volum, corresponen a la Portadella, Portada i Avís del traductor (pp. 1-8).

El text (pp. 9-558) està mutilat, car la primera part comprèn solament trenta dos capítols, i la segona, vint-i-nou. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols, i en l'última pàgina el següent peu d'impremta : «Tours. — Impr. Mame».

Intercalats en el text hi ha uns dibuixos d'En Girardet i altres.

Aquesta edició comprèn el mateix nombre de pàgines que la núm. 734, i el text, corresponent a cada pàgina, és el mateix; però ha d'advertir-se que els preliminars en l'edició que serví d'original a la que ara descrivim van en numeració romana, començant després el text amb numeració aràbiga, mentre ara va tota seguida.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21874). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 371.

880 Der sinnreiche Junker | Don Quixote | von La Mancha. | Von | Miguel Cervantes de Saavedra. | Aus dem Spanischen übersetzt, | mit dem Leben von Mi-

guel Cervantes nach Viardot | und einer Einleitung | von | Heinrich Heine. | Dritte Auflage in neu bearbeiteter Ueberfetzung. | Mit mehr denn 100 Illuftrationen nach Tony Johannot | neu gezeichnet von C. Offterdinger. | ··· Band. | Stuttgart: | Rieger'fche Verlagsbuchhandlung. | 1870. [41-VI

p. 180 × 125 mm. c. 150 × 91 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + LV pp., la següent en blanc s. n. + 496 pp., la paginació comença a la pàg. 5; 50 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II: 544 pp.; 48 làms. Mig xagrí marroquinat, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida de Cervantes i nota de les seves obres, traducció de l'estudi d'En Viardot (pp. I-LV), la Introducció escrita per En Heine i Pròleg (pp. 1-35); els del segón, Portadella, Portada i Pròleg (pp. 1-10).

El text de la primera part correspòn al volum primer, i el de la segona a l'últim (pp. 37-491, caps. 1-52, i pp. 11-541, caps. 1-74). A la fi de cada un hi ha la Taula de capítols.

Al verso de cada portada s'hi llegeix : «Schnellpressendruck der Rieger'schen Buchdruckerei in Stuttgart».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 527.

881 Leben und Thaten | des bewunderungswürdigen Ritters | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Frei für die deutfche Jugend bearbeitet | von | Karl Seifart. | Mit zahlreichen feinen Holzfchnitten. | Stuttgart. | Verlag von A. Kröner. [41-V

p. 190 × 129 mm. c. 142 × 83 mm. (8.º). X pp. + 240 pp.; 12 làms., gravades per Pilleyon, Minne, Huyot, Midderich, Sotain; dibuixades per Bertall. Gravats intercalats en el text. Cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Pròleg del Dr. Seifart amb data de juliol de 1870 i Taula de capítols (pp. I-X).

El text (pp. 1-240), està molt abreviat i dividit en 42 capítols; com ja es diu en la portada, és arreglat «ad usum delphini».

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Druck von Gebr. Mäntler in Stuttgart».

Encara que no hi ha l'any d'impressió en la portada, podem esmentar la data que es féu aquesta edició, per haver-la vist assenyalada en la bibliografía de la casa Hinrisch de Leipzig.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, 12491. f. 33. i Cerv. 302.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 528.

882 L'Ingegnoso Idalgo | Don Chisciotte | della Mancia | con | Sancio Pancia | suo Scudiere | di | Michele Cervantes di Saavedra | tradotto | da Bartolomeo Gamba | Edizione illustrata | Milano | Presso la Libreria Dante Allighieri | di Enrico Politti | Via Giardino, 33. [41-III

p. 236 × 165 mm. c. 196 × 110 mm. (8.º). Vol. [I]: 630 pp., la primera de frontispici. Vol. [II]: 712 pp., la primera de frontispici; els frontispicis són gravats per Andrew Best Leloir. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí marroquinat amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, són : Frontispici, Portada, Nota biogràfica i bibliogràfica d'En Cervantes, firmada per N'Antoni Balbiani, amb data de l'11 d'abril de 1870, i Pròleg de la primera part (pp. 1-18); Frontispici, Portada i el Pròleg de la segona part (pp. 1-10).

El text de la primera part (caps. 1-52) ocupa tot el primer volum (pp. 19-626), i el de la segona (caps. 1-74), l'últim (pp. 11-708). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Darrera de cada portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tip. Lombardi».

Com s'ha pogut veure, en la portada no hi figura l'any de la publicació, però aquest es llegeix en el frontispici, així com el número del volum : «Vol... | Don | Chisciotte | della | Mancia | 1870».

Les làmines que il·lustren aquesta edició són els dibuixos d'En Tony Johannot.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 313.) i Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 54975). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 548.

883 Don Kiszot dla Dzieci | czyli | Najciekawsze Przygody | Don Kiszota i Sansza | poprzedzone wstępem historycznym o początku rycerstwa oraz rycerskich | romansów, a zakończone sensem moralnym. | [Gravat.] | Wydanie drugie. | Warszawa. | Nakład S. H. Merzbacha Księgarza. | 1870. [41-V

p. 202 × 145 mm. c. 164 × 116 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + XII pp. + 105 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. de taula. El text a dues columnes, amb la versió francesa a l'esquerra. Gravats intercalats en el text. Coberta litografiada en cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i la Introducció de N'Elizabet Müller, la qual figura ja en l'edició francesa del Quixot editada per En Bedelet pels voltants de 1850 (pp. I-XII).

El text (pp. 1-103), com dedicat a infants, està molt abreviat i repartit en vint-i-tres capítols, seguint després la «conclusió moral» (pp. 103-105) que es troba ja en l'esmentada edició francesa. A la fi hi ha la Taula de capítols.

Aquesta edició polonesa no sabem que figuri en les col·leccions cervàn-

tiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 586.

884 Mese-Könyv I. | Don Quichote | Kalandjai. | Az Ifjúság Számára | Mulatságos Olvasmányul. | [Gravat.] | Képekkel. | Pest, | Kiadja Heckenast Gusztáv. | (Egyetem-uteza 4. sz.) [42-I X. c. 2

p. 199 × 141 mm. c. 161 × 104 mm. (8.º). 127 pp., la següent s. n.; a la pàg. 2, una làmina de frontispici. Gravats intercalats en el text.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a un frontispici i la Portada (pp. 1-4) al verso de la qual es llegeix el següent peu d'impremta : «Pest, Nyomatott Heckenast Gusztávnál».

El text del Quixot (pp. 5-127) està molt abreviat; sols comprèn dinou capítols; les il·lustracions són els dibuixos d'En Tony Johanot gravats al boix.

Encara que ni en la portada ni en cap punt del llibre es diu l'any a què correspòn aquesta edició hongaresa, al peu de l'última coberta s'hi llegeix : «Pest, 1870. — Nyomatott Heckenast Gusztávnál».

Aquesta edició és el volum primer d'una biblioteca que per infants féu l'editor Gustau Heckenast.

No sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 582.

885 The | Voyage to Parnassus; | Numantia, | A Tragedy; | The Commerce of Algiers. | By Cervantes. | Translated from the spanish by | Gordon Willoughby James Gyll, | Author of a Tractate on Language, "History of Wraysbury, Horton, and | Colnbrook," and Translator of "Galatea," a Pastoral Romance by Cervantes. | London: | Alex. Murray & Son, 30, Queen Square, W. C. | 1870. [39-IV

p. 185 × 124 mm. c. 142 × 84 mm. (8.º). V pp. + 3 pp. s. n. + 288 pp. Relligadura en tela propia de l'edició, amb el títol al pla i al llom.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Prefaci, la Dedicatoria d'En Cervantes i el Pròleg corresponent a *El Viaje del Parnaso* (pp. I-V + 3 s. n.)

El text del dit *Viaje*, amb l'*Adjunta* («appendix» que en diu el traductor), ocupa les pàgs. 1-118.

Segueix després la *Numancia*, els preliminars de la qual són Portadella, al verso d'aquesta el Repartiment, i Prefaci (pp. 119-127).

El text d'aquesta obra (pp. 129-210) comprèn, com l'original, cinc actes, i la divisió d'escenes que es veu en el text d'En Sancha (núm. 332).

A continuació comença *El trato de Argel*, els preliminars del qual són: Portadella, al verso d'aquesta el Repartiment, i Prefaci (pp. 210-220).

El text (pp. 221-288) segueix també el d'En Sancha.

En els pròlegs el traductor ens diu la manera com ha fet la seva versió i analitza a l'ensems l'obra.

Al verso de la portada s'hi troba el següent peu d'impremta: «London : | Printed by J. and W. Rider, | Bartholomew Close.»

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, 11450. c. 49.).

886 Cervantes | y | los críticos. | Carta literaria que dedica | al | Dr. E. W. Thebussem, | Don Ramón Leon Mainez. | Cadiz. | Tipografía de La Mercantil, | a cargo de D. J. Rodriguez. | 1870. [41-VIII. c. 8

p. 212 × 142 mm. c. 151 × 186 mm. (4.º). 24 pp.; manquen les pàgs. 1 i 2.

Els preliminars, corresponen a la Portada i Advertiment amb l'epígraf «A quien lea» (pp. III-VII, cal advertir que hi manca la portadella, o bé una fulla blanca).

El text (pp. 9-24), és dedicat als que han censurat l'obra d'En Cervantes, fent especial menció de Tomàs de Erauso i Zavaleta, del R. P. M. Agustí Sánchez, M. D. Alexandre Aguado i Joseph Mor de Fuentes.

887 MAINEZ, Ramon Leon. — Cervantes. | Articulo critico. | Adiciones á la Historia del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha, escritas en arábigo por Cide-Hamete | Benenjeli, y traducidas al castellano por D. Jacinto María Delgado. [36-X. c. 4

Suplement al núm. 1,181 del *Diario de Cádiz*. 1870.

Com es diu en el subtítol de l'article, aquest és una crítica del llibre publicat en 1786. Vegi's núm. 341.

888 Con la pluma y con la espada. | Loa en un acto y en verso | escrita por | Don Isidoro Martinez y Sanz. | Representada por primera vez en la inaugu- | racion del Teatro de la Sociedad literaria | La pluma y la espada, para que fué escrita, | en la noche del 18 de Abril de 1870. | Madrid | Imprenta de D. J. M. Alcántara, Fuencarral, 81. | 1870. [42-IX. c. 4

p. 198 × 138 mm. c. 161 × 86 mm. (8.º). 39 pp., la següent en blanc s. n.

Les fulles preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Repartiment i Dedicatoria a N'Artur Hinojosa (pp. 1-5).

El text (pp. 7-39) va repartit en dotze escenes.

L'acció de la loa es desenrotlla a casa d'En Cervantes a Valladolid, i l'argument fa referencia a uns amors de la filla d'En Cervantes amb un capità de l'exèrcit espanyol a Flandes, En Lope de Sandoval. L'exemplar d'En Bonsoms porta la següent dedicatoria autògrafa al verso de la impresa: «A mi querido amigo el | Sr. D. Federico Casellas | dedica particularmente | este recuerdo | Isidoro Martínez».

889 La Sepultura | de | Miguel de Cervantes. | Memoria | escrita por encargo | de la Academia Española | y leida á la misma por su Director | el Marqués de Molins. | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle del Duque de Osuna, número 3. | 1870. [41-VI

p. 178 × 114 mm. c. 128 × 68 mm. (6.º). 228 pp.; 2 arbres genealògics i 1 plànol. Cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i una Introducció «A la Academia Española» (pp. 1-20).

El text (pp. 21-147) està dedicat a estudiar el lloc on fou enterrat En Cervantes.

L'estudi del Marquès de Molins és interessant. Analitza si fou el convent de les Trinitaries Descalces, en el carrer de l'Humilladero o en el de Cantarranas el lloc on anaren a parar les despulles d'En Cervantes, esmenta documents trets de diversos arxius referents a l'historial del dit convent, i acaba demostrant que En Cervantes fou enterrat en el convent de les dites monges, que aleshores estava en el carrer de «Cantarranas», i no en el del «Humilladero» com afirmà En Fernández de Navarrete.

A la fi del volum (pp. 151-228) s'hi troben vint-i-dos apèndixs referents al text, algún d'ells amb arbres genealògics i un plànol de l'actual edifici del Convent de les Trinitaries descalces, a Madrid.

890 Miguel de Cervantes Saavedra. [36-X. c. 5

Los Niños (any I, núm. 14; pp. 260-262), Madrid, 1870.

Breu biografía d'En Cervantes, acompanyada d'un retrat d'aquest, dibuixat per En Zarza i gravat per En Burgos.

891 MONESCILLO, Antolin. — Oración fúnebre que por encargo de la R. A. Española y en as honras de Miguel de Cervantes y demás ingenios españoles,

pronunció en la iglesia de monjas Trinitarias de Madrid, el 28 de Abril de 1862. [06 (46.41)*

Memorias de la R. A. Española (vol. II, p. 337), Madrid, Imp. M. Rivadeneyra. 1870.

D'aquest sermó ja se n'ha parlat en el núm. 773.

892 FOURNEL, Víctor. — Le Don Quichotte de M. Gustave Doré. [36-IX.-v. III

La Gazette de France (any 240), París, dimarts, 28 juny 1870.

Article enaltint les il·lustracions d'En Doré.

893 Cartas literarias. | De D. José María Asensio | á | D. Aureliano Fernández Guerra | (Segunda.) | Sevilla | 1870. [41-VIII. c. 8

p. 146 × 98 mm. c. 121 × 73 mm. (8.º). 44 pp.; a la pàg. 29 hi ha la següent portada : [Cartas literarias. | De D. José María Asensio | á | D. Mariano Pardo de Figueroa. | Sevilla | 1870.]

Els preliminars, corresponen a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-44), conté dues cartes; la primera, endreçada a D. A. Fernández-Guerra (pp. 3-27), i la segona, a En M. Pardo de Figueroa (pp. 31-44).

La dirigida a En Fernández-Guerra és la segona de les enviades per l'Asensio tractant d'assumptes cervàntics; dic la segona, referint-me a les publicades. La primera tracta d'un còdex de la Colombina, on es troba la *Canción desesperada* (Quixot, I, XIV) i una altra cançó *A la elección del Arzobispo de Toledo,* l'Excm. Sr. En Bernat de Sandoval i Rojas. Aquesta segona, és, al meu entendre, més important que la primera, car dóna a conèixer un altre còdex de la mateixa biblioteca, «catorce entremeses, entre ellos, seis inéditos y desconocidos», que són : el de los *Mirones,* el de *Melisenda,* el de *Durandarte y Belerma,* el de *Doña Justina y Calahorra,* el del *Zurdo* i el de *Refranes.* Aquest últim és l'únic que copía l'Asensio, perquè «en nada desdice del jiro y distribución de los de Cervantes, notándose muchos rasgos que parecen trazados por la misma pluma que escribió luego el *Ingenioso Hidalgo*». Ja veurem més endavant com N'Adolf de Castro dóna per obra d'En Cervantes no solament aquest entremès *de los Refranes,* sinó d'altres que figuren en el mateix còdex descrit per Asensio.

L'Adolf de Castro va publicar en 1873 un volum amb el títol *Varias obras inéditas de Cervantes,* donant a conèixer, junt amb el *de los refranes,* els entremesos de los *Mirones* i el de *Doña Justina y Calahorra.*

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

La carta al Dr. Thebussem és la mateixa que publicà en el *Museo Universal* (Madrid, 18 juliol 1868) i dóna a conèixer una poesía endreçada *A la muerte del Rey D. Felipe 2.º*, i un sonet al mateix assumpte atribuït a Cervantes. D'aquestes dues poesies n'hem tractat al descriure el llibre d'En Collado, publicat per la Sociedad de Bibliófilos Andaluces en 1868. Vegi's el núm. 876.

894 Recuerdos de Cervantes. | El compás de Sevilla. [41-VIII. c. 8

p. 214 × 129 mm. c. 143 × 73 mm. (8.º). 31 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Sense portada.

Encara que en la Portadella no figuri el nom de l'autor, per les inicials que hi ha en el croquis del final de l'opuscle deduïm que fou En Josep M.ª Asensio, i amb tot i no portar any, pensem que la data de 1870 que posà en Rius en la coberta, és la que correspòn, i no 1880 com creu En Rodríguez Marín en *Rinconete y Cortadillo* (Sevilla, 1905, p. 106) i *Don Quijote*, edició de *La Lectura* (Madrid, 1911, I, 92). Que s'imprimí *El compás de Sevilla* de N'Asensio, en 1870, ho diu En J. Hazañas i la Rua en *Los rufianes de Cervantes* (Sevilla, 1906, p. 23) i en el Catàleg d'En Vindel (Madrid, 1901, n.º 1775) s'hi troba «El Compás de Sevilla. — Recuerdos de Cervantes. — Sevilla, 1870». L'edició de 1880 no la coneixem ni l'hem vista citada en cap catàleg.

Aquest opuscle és interessant, ja que il·lustra, entre altres, un passatge del *Don Quijote* (I, cap. 3), un del *Viaje del Parnaso* (cap. V) i un de *Las dos doncellas.*

895 Cervantes Teólogo. | Carta | que dirige al Sr. D. Mariano Pardo de Figueroa | D. José María Sbarbi, | Beneficiado de la Santa Iglesia Catedral Primada de Toledo, etc. | precedida de una síntesis histórico-literaria | por | El Sr. D. Antonio Martin Gamero, | individuo correspondiente | de las Academias Española y de la Historia, etc. | Toledo. — 1870. [41-VIII. c. 21

p. 222 × 150 mm. c. 146 × 82 mm. (4.º). 2 ff. s. n. + VI pp. + 26 pp.

Els preliminars, són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i «Sintesis historico-Literaria» (pp. I-VI).

El text ocupa les pàgs. 1-26. Al verso de la portada es llegeix : «Tirada de 100 ejemplares | los cuales, a diferencia de muchas personas y cosas que existen bajo del sol, | no se venden», i en l'última pàgina, com a colofó : «Fué impresa la presente carta en Toledo, á costa | de los Herederos del autor, en casa de | Cea, á XV días del mes de Julio | del año de gracia de | M.DCCC.LXX».

L'estudi d'En Martín Gamero és una admirable Introducció a la carta

d'En Sbarbi; però el d'aquest supera a tots quants escrits s'han fet per a presentar a Cervantes com enciclopedista, i sols un home tan coneixedor de les obres d'aquest i al propi temps dels llibres del Sants Pares, com En Sbarbi, podía sortir airós d'una empresa tan relliscosa com la de demostrar que En Cervantes fou teòleg. El treball d'En Sbarbi per a defensar la seva tesi, es redueix a esmentar textos d'una sola obra d'En Cervantes, que és el *Persiles y Sigismunda,* demostrant que qui escrigué els passatges que ell copía, era home que havía llegit i estudiat les obres de Sant Bernat, Sant Tomàs d'Aquí, i molts d'altres Pares de l'Esglesia.

896 Jurispericia | de | Cervantes. | Pasatiempo literario | por | Don Antonio Martin Gamero, | correspondiente | de las Academias Española y de la Historia, etc. | Non solum armis..... | [A dues columnes :] | I. A guisa de proemio. | II. El quid libelli. | III. Cuestion prévia filológica. | IV. Simples conjeturas. | V. Fraseología jurídica. | VI. Buen sentido práctico. | VII. Panegíricos. | VIII. Acusacion y defensa. | IX. Tesoro de aforismos legales. | X. Conclusion. | Toledo. | Imprenta y Librería de Fando é Hijo, | Comercio, 31 y Plata, 19. | 1870. [41-VIII. c. 10

p. 220 × 139 mm. c. 147 × 82 mm. (8.º). 38 pp.

Les fulles preliminars, corresponen a la Portadella, al verso de la qual s'hi llegeix : «Tirada de 125 ejemplares. | No se venden», Portada i Dedicatoria a En Josep M.ª Asensio (pp. 1-5).

El text comença en la pàg. 7, i tot l'interessant estudi d'En Martín Gamero és una petició demanant, no «una toga para Miguel de Cervantes Saavedra», però sí «especial mencion honorífica en la historia de los que, al par que las bellas letras, cultivaron o estudiaron simplemente las ciencias jurídicas en España».

Com es pot veure, aquest opuscle és digne company del de N'Hernández Morejón (núm. 588), Caballero (núm. 627), Sbarbi (núm. 895) i d'altres on es vol fer passar En Cervantes per un polígraf.

897 Primera obra reproducida en el mundo | por la | Foto-tipografia. | ····· | La primera edicion del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto por Miguel de Cervántes Saavedra, | ··· Parte, | reproducida en facsímile, despues de 258 años, por la Foto-Tipografía, | y publicada por su inventor el coronel Don Francisco Lopez Fabra, | bajo los auspicios de una Asociacion Propagadora de la que son | Presidente el Excmo. Sr. D. Juan Hartzenbusch, autor de las notas de esta edicion, | y Secretario el Sr. D. Carlos Frontaura. | Barcelona. — MDCCCLXXI á LXXIII | ···. [42-II

p. 260 × 188 mm. c. 160 × 96 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 12 ff. s. n. + 312 ff. + 8 ff. s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 8 ff. s. n. + 280 ff. + 4 ff. s. n. de taula. Vol. [III] (c. 213 × 144 mm. [4.º] [Las 1633 Notas | puestas por el Exmo. é Ilmo. | Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch | a la primera edicion | de | El Ingenioso Hidalgo | reproducida por | D. Francisco Lopez Fabra | con la foto-tipografia. | [Floró.] | Barcelona. | Establecimiento Tipografico de Narciso Ramirez y C.ª | Pasaje de Escudillers, numero 4. | 1874] : VIII pp. + 202 pp., a dues columnes. Vol. [IV] (p. 262 × 186 mm. c. 225 × 142 mm.) [Iconografía de Don Quijote. | Reproducción heliográfica y foto-tipográfica | de | 101 láminas | elegidas entre las 60 ediciones, diversamente ilustradas, | que se han publicado durante | 257 años | en | Barcelona, 3 ediciones. — Boston, 1. — Bruselas, 1. — Copenhague, 1. — El Haya, 1. — Leipzig, 1. | Londres, 11. — Madrid, 15. — Paris, 23. — Praga, 1. — Tours, 1. — Venecia, 1. | Destinadas á la primera edicion de Don Quijote | reproducida por la foto-tipografía | por el coronel | D. Francisco López Fábra. | [Floró.] | Barcelona : | Imprenta y Librería Religiosa y Científica del Heredero de D. Pablo Riera, | calle de Robador, núm. 24 y 26. | 1879.] : 4 ff. s. n. + 101 làms. + 1 f. en blanc s. n. + 4 ff. s. n. Vedell, amb llom decorat, filets als plans i cantells; talls daurats.

Un altre exemplar. Relligadura en pergamí, propia de l'edició. [834. 4R*

Aquesta edició del *Don Quijote,* comprèn : El text de la novel·la (volums I i II), Iconografía (vol. III) i les notes que féu N'Hartzenbusch (vol. IV).

Els preliminars dels dos primers volums, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text del volum primer, comprèn : Portada, Tassa, Llista de les errades, Llicencia del rei, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos-elogis (12 ff. s. n.), el text de la primera part (312 ff. + 4 s. n.) i Taula de capítols (4 ff.). El del segón, Portada, Tassa, Llista de les errades, Aprovacions, Privilegi, Pròleg i Dedicatoria al Comte de Lemos (8 ff. s. n.), el text de la segona part (280 ff.), la Taula de capítols i Colofó (4 ff. s. n.).

Vegi's la descripció detallada que fem en el núm. 2 de la primera edició del *Don Quijote,* corresponent a la primera part, i núm. 23 de la primera edició de la segona, i es tindrà així mateix nota d'aquesta.

Aquesta edició del *Don Quijote* és la primera en facsímil que de dita obra es publicava; l'iniciador i ànima de l'empresa fou el cartògraf En Francisco López Fabra, qui en 1871 escrivía amb motiu de la publicació del llibre d'En Cervantes, a En J. A. Hartzenbusch, que «estudiando para mis trabajos geográficos los adelantos de la fotozincografía del coronel James, en Inglaterra, y los de la paniconografía de M. Gillot, en Francia, descubrí en la reunión de ambos sistemas la aplicación de la fotografía a la imprenta, prioridad de invención, consignada en documentos oficiales, que nadie podrá negar a España».

Podrà dir-se que l'aplicació de la fotografía al gravat no era cosa nova, per quant en 1850 ho feia En Gillot, i deu anys després el coronel anglès James utilitzava la fotografía sobre el zinc per a la reproducció de plànols de

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

fortificacions i vaixells de guerra; però En López Fabra, com diu més amunt, perfeccionà aquest nou sistema de gravat, i després de moltes temptatives publicà l'any 1864 una mostra dels seus estudis en una fulla, on figurava la primera pàgina del *Don Quijote*, edició primera de Madrid, corresponent a l'any 1605,[1] i anys més tard es proposà reproduir, pel procediment de la fototipografía, el llibre d'En Cervantes.[2]

El volum tercer, comprèn la Iconografía.

Els preliminars d'aquest, són : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En López Fabra als cervantistes Josep de Palacio i Vitery i Leopold Rius i de Llosellas, i Pròleg (4 ff. s. n.).

El text està format per la reproducció de 101 làmines, amb notes referents a l'edició d'on s'ha tret l'original, els noms del dibuixant i gravador i altres. A la fi del volum s'hi troben uns índexs (4 ff. s. n.) pel millor maneig del llibre.

El volum quart, conté les mil sis centes trenta tres notes que proposa N'Hartzenbusch per corretgir el text del *Don Quijote*.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Advertencía (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-185) conté l'estudi de les mil sis centes trenta tres variants. Segueix a continuació un treball que s'intitula *Conclusión* (pp. 187-192) on tracta N'Hartzenbusch no solament de donar importancia a les seves correccions, sinó que ve a demostrar que són ja l'última paraula en aquest gènere. Després ve la reproducció d'un article que porta per títol *Cervantes y Lope en 1605* (pp. 193-200), que havía estat publicat anys abans en la *Revista Española* (Madrid, 1862), per bé que ara es dóna un xic mutilat. I, finalment, segueixen dues pàgines (201 i 202) amb «adiciones y enmiendas».

Referent als dos primers volums, res havem de dir, puix es tracta d'una edició facsímil. Del volum tercer, o sigui el que conté la Iconografía, direm que els més dels dibuixants i gravadors ja figuren esmentats en les edicions fins ací anotades, però tal vegada En López Fabra no tingué tot l'encert necessari per a l'elecció de les làmines; ja comprenem que és difícil el fer una tria selecta, però hagués estat potser millor donar a conèixer les il·lustracions d'En Schrödter (núm. 790), Pinelli (núm. 575) i altres, que moltes il·lustracions anònimes o sense mèrit artístic.

L'últim volum conté, com s'ha dit abans, mil sis centes trenta tres notes referents al text del llibre cervantí.

Ja havem vist (núms. 776, 777 i 814) que N'Hartzenbusch sentí la manía de corretgir a tot moment, i fins diríem de qualsevulla manera, el text del *Don*

1. Aquesta fulla-prospecte figura en la col·lecció cervàntica Bonsoms, 36-X c. 5. Vegi's, també, referent a aquesta fulla, ço que hem dit en el núm. 811.

2. Vegi's, referent a l'invent d'En López Fabra, el Discurs de recepció llegit per En Bonsoms en la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona; Barcelona, La Académica, 1907; p. 50-53.

Quijote; en 1863 (núms. 776 i 777) proposa una correcció, anys després es rectifica i en proposa una altra, avui es corretgeix de moltes que féu aleshores, i més endavant es rectificà d'algunes de les que ara publicava, per quant en *El Ateneo* (Sevilla, 1.r octubre 1875) escrigué fent més correccions al text cervantí i modificant algunes de les notes que havía fet anteriorment : «retiro, mientras tanto, y declaro nulas y cual si no hubieran sido escritas las quince *Notas* correspondientes a los números 21, 116, 131, 152, 301, 991, 1356, 1382, 1416, 1421, 1445, 1517, 1543 y 1598».

Al començar a publicar-se aquesta edició del *Don Quijote* es pensà que solament formés part d'ella, ademés del text cervantí, el volum amb les notes de N'Hartzenbusch, però després es pensà amb addicionar-hi el de la Iconografía; res ho demostra més que les línies que publicaren en el *Boletín de la Reproducción Foto-Tipográfica de la primera edición de Don Quijote de la Mancha** número 4 (febrer, 1872), on es diu que han començat a imprimir-se les notes de N'Hartzenbusch, i a continuació s'hi llegeix : «Llamamos, finalmente, la atención sobre la carta que se inserta, del ilustrado cervantista Sr. D. Leopoldo Rius, cuya condescendencia y desprendimiento podrà contribuir, si tiene imitadores, a que sea una realidad el proyecto de completar esta publicación con *cien láminas reproducidas de todas las ediciones ilustradas del Quijote que se han dado a luz en el mundo.*» La cosa anà com segueix : En López Fabra tingué la idea, i escrigué una carta a En Rius exposant-la i demanant-li a l'ensems fer ús dels exemplars de la col·lecció d'aquest. La contestació d'En Rius fou oferint-se a tot.

Aquesta edició tingué gran ressò; tant aquí com a l'estranger l'èxit fou complet, si bé no donà les ganancies que esperaven obtenir els seus editors. El tiratge fou de 2,605 exemplars, 1,605 per a Espanya en record de l'any en què s'imprimí el *Don Quijote,* i 1,000 per l'estranger; cal advertir que els subscriptors encara no arribaven a la meitat dels exemplars que s'imprimiren, si bé és veritat que En Quaritch s'encarregà de la tirada feta per l'estranger.

L'obra començà a imprimir-se l'any 1871. Per això l'hem posat a aquest any, que és el que va començar a repartir-se, i no en 1873 com ho fa En Rius. Va celebrar-se una gran festa en l'Ateneo Catalán (12 abril 1871), i als dos anys s'havía donat fi a la impressió del *Don Quijote,* seguint després la publicació de les notes que es féu en 1874; la Iconografía no estigué acabada fins l'any 1879.

Probablement aquesta edició monumental del *Don Quijote* hauría tingut un altre volum, que hauría contingut «la reproducción en cien idiomas o dialectos del capítulo XLII [de la segona part], o sea los Consejos para el alma, que dió D. Quijote a Sancho antes que fuese a gobernar la Insula». Més endavant ja tindrem ocasió de tractar d'aquesta idea.

* Referent a aquesta publicació, vegi's el núm. 902.

Per a commemorar la publicació d'aquesta edició facsímil, s'encunyà una medalla, la qual es donà a diverses corporacions i als subscriptors per més d'un exemplar.

L'obra completa consta de 36 quaderns : 26 del text del Quixot i 10 de làmines; el volum amb les notes de N'Hartzenbusch es regalava al subscriptors a l'igual que el Butlletí que hem esmentat abans. Cada quadern tenía el preu de 5 pessetes, per tant el cost total de l'obra fou de 180 pessetes.

Molts exemplars porten la relligadura que es féu per aquesta edició : és en pergamí, feta per En M. Fontaine, amb planxes als plans gravades per En Souze.

Un diari de la localitat,* ressenyant la vetllada de l'Ateneo Catalán, escrivía : «Después con una prensa que se tenía dispuesta se tiraron varios ejemplares de la portada y parte del prólogo del «Quijote», repartiéndose con profusión a los concurrentes.»

En l'esmentada capsa de *Miscelanea Cervántica* (36-X, c. 5), ultra el prospecte ja citat, s'hi troba, corresponent a la propaganda que es féu per a aquesta edició, un prospecte amb la portada de l'edició príncceps, una fulla per a la subscripció, la fulla que s'imprimí en l'Ateneo Barcelonés i tres fulles prospectes.

També, com a curiositat, es guarda el motllo de la fulla 267 v.º (Vitr. IV).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, C. 39. h. 24. i Cerv. 324.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 156.

898 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Nueva Edicion, corregida y revisada. | [Escut: ANCHORA SPEI.] | Glasgow: | Librería de Mauricio Ogle y Cª. |1871. [41-I

p. 177 × 114 mm. c. 153 × 83 mm. (8.º). XVI pp. + 683 pp., la següent en blanc s. n. Mig xagrí verd, amb puntes; tall superior daurat. Al contraplà, ex-libris de la Biblioteca cervàntica de L. Rius.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XVI).

El text de tota l'obra comprèn les pàgs. 1-676, caps. 52 i 74. La primera part arriba fins la pàgina 324, les 325-329 corresponen a la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part, i el text d'aquesta comença en la pàg. 331. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al peu de l'última pàgina numerada hi ha el següent peu d'impremta : «Glasgow : En la imprenta de Bell y Bain, calle Mitchell, 41».

* *El Telégrafo*, 13 abril 1871, edició de la tarda.

Aquesta edició sembla que es féu prenent per model el text de la d'En Appleton (núm. 753).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 153.

899 The Story | of | Don Quixote | and | his Squire Sancho Panza. | By | M. Jones, | author of "The Black Prince", and "Historical Tales". | London: | George Routledge & Sons. | The Broadway, Ludgate; | New York: 416 Broome Street. | 1871. [42-IV

p. 167 × 116 mm. c. 140 × 84 mm. (8.º). 377 pp., la següent en blanc s. n., + 3 pp., la següent s. n., de catàleg; 6 làms. en color. Mig xagrí vermell marroquinat; talls daurats.

Els preliminars comprenen : Portada, Pròleg i Taula (pp. I-VIII).

El text (pp. 9-377), està molt abreviat i va repartit en vint-i-cinc capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Printed by Ballantyne and Company | Edinburgh and London».

Com es pot compendre, és un de tants resums del llibre d'En Cervantes.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, 12490. bb. 32.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 472.

900 Don Quichotte | de la Manche | traduit de l'espagnol | par Florian | Paris | Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et Cie | Imprimeurs de l'Institut, rue Jacob, 56 | 1871. [41-VI

p. 183 × 118 mm. c. 142 × 80 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n. + 498 pp. Mig xagrí marró, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 fulles s. n.), Advertiment del traductor i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8).

El text de la primera part correspòn a les pp. 9-249, cap. 50, i el de la segona, amb el Prefaci del traductor i el pròleg, a les pp. 253-494, cap. 55. A la fi del volum hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Typographie Firmin Didot. — Mesnil (Eure)».

No sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervàntiques de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografia*, 372.

901 Les | Nouvelles | de | Miguel de Cervantès Saavedra | traduites et annotées | par Louis Viardot | Nouvelle édition | Paris | Librairie Hachette et Cie | Boulevard Saint-Germain, 79 | 1871 | Tous droits réservés. [35-IV

p. 179 × 110 mm. c. 145 × 81 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + IV pp. + 482 pp. + 1 f. s. n. de taula. Coberta vermella amb l'escut de la «Bibliothèque des meilleurs romans étrangers à 1 fr. 25 cent. le volume». Mig xagrí verd (Ménard).

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Prefaci del traductor (pp. I-IV) i Pròleg d'En Cervantes (pp. 1-4).

El text (pp. 5-472) i ordre de les novel·les, és el següent : *Cornélie* (pp. 5-40), *Rinconète et Cortadillo* (pp. 41-77), *L'amant généreux* (pp. 78-123), *La bohémienne de Madrid* (pp. 124-185, ha d'advertir-se que abans del text d'aquesta novel·la s'hi troba un petit prefaci), *Les deux jeunes filles* (pp. 186-223), *Le petit-fils de Sancho Panza* (pp. 224-253), *Le jaloux estrémadurien* (pp. 254-285), *L'espagnole-anglaise* (pp. 286-326), *L'illustre servante* (pp. 327-377), *La force du sang* (pp. 378-397), *Le mariage trompeur* (pp. 398-411) i *Dialogue entre Scipion et Berganza* (pp. 412-472). En la pàg. 473 comença l'*Adjunta al Parnaso*, amb el títol de *Pamphlet littéraire*. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Al verso de taula es llegeix el mateix peu d'impremta que en la Portadella : «Coulommiers. — Typographie A. Moussin».

En Rius (I, 921) escriu que és «reimpresión línea por línea de la anterior del mismo Hachette hecha en la tipografía de A. Moussin, Coulommiers», i nosaltres gairebé afirmaríem que és edició estereotipada de la que esmenta En Rius, ço és, la núm. 834.

N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 21961).

902 Boletin de la Reproduccion Foto-Tipográfica | de la primera edicion de | Don Quijote de la Mancha | publicada por el coronel D. Francisco Lopez Fábra | bajo los auspicios de una asociación propagadora, | de la que son | Presidente el Excmo. Sr. D. Juan E. Hartzenbusch, y Secretario el Sr. D. Carlos Frontaura. [36-X. c. 4

p. 278 × 206 mm. c. 230 × 159 mm. Barcelona, 1871-1880; núms. 1-7, 9, 10.

Exemplar incomplet, car hi manca el núm. 8; el núm. 6 està estripat.

És aquesta una de les publicacions més interessants pels cervantistes i, a part dels articles editorials o de propaganda, s'hi troben estudis tan bibliogràfics com crítics referents al *Don Quijote*. Anem a fer una breu ressenya del contingut del dit *Boletín*, donant nota solament dels articles que poden esser profitosos al crític i al bibliògraf.

Núm. 1 (maig 1871). — Ressenya de la sessió celebrada en l'Ateneo Catalán (12 abril 1871), amb motiu de la publicació del *Don Quijote* editat per En López Fabra (núm. 897). — *Discursos* d'En Manuel Milà i Fontanals i de N'Hartzenbusch, llegits en dita sessió.

Núm. 2 (agost 1871). — Poesía d'En Joaquim Rubió i Ors dedicada *A Cervantes* i llegida en l'abans esmentada sessió.

Núm. 3 (novembre 1871). — *Miscelanea cervántica*, carta del Dr. Thebussem a En J. Palacio i Viteri.

Núm. 4 (febrer 1872). — Sonet recitat per En Joaquim Riquelme en la ja esmentada sessió en l'Ateneo Catalán; l'última paraula de cada vers és la mateixa que figura en aquell sonet cervantí que comença:

«Voto a Dios que me espanta esta grandeza...»

Article d'En Gaietà Vidal i Valenciano, intitulat *Excusas*, on fa breus comentaris al llibre d'En Cervantes; aquest treball es llegí també en l'Ateneo en la dita vetlla. Segueix una carta d'En López Fabra, i la contestació d'En Rius, referent a fer un volum amb el títol d'*Iconografía*, on hi hauría cent làmines amb diversos passatges cervantins, trets d'edicions ja publicades. Vegi's, a propòsit d'això últim, el núm. 897.

Núm. 5 (abril 1872). — Carta d'En López Fabra a En Mainez, amb el nombre d'edicions del *Don Quijote* de què tenía noticia i parlant de fer un volum amb els consells de D. Quixot a Sancho abans d'anar-se'n aquest a governar l'ínsula Barataria (cap. 42 de la segona part). El nombre d'edicions és de 283; cal observar que, en aquella època, la Biblioteca Nacional (Madrid) comptava amb vint-i-dues edicions il·lustrades i En Rius amb cent trenta.

Núm. 6 (agost 1872). — *Bibliografía cervántica*, Carta del Dr. Thebussem a En López Fabra donant-li nota d'algunes edicions del *Don Quijote* i estudis cervàntics publicats a Holanda. Nova nota d'edicions del *Don Quijote* i correccions a algunes de la primera llista. Per l'anterior sabem que el British Museum (Londres) posseía en aquella època noranta dues edicions de dita obra, i En Joan Manuel de la Helguera quaranta sis il·lustrades.

Núm. 7 (novembre 1872). — Projectes d'una medalla commemorativa d'aquesta edició (es publicaren en la *Ilustración Española y Americana*, Madrid, 24 gener 1873). Artísticament valen poc. — *Carta* de N'Eduard Lidforss a En López Fabra enviant-li les traduccions sueca, islàndica i dinamarquesa.

El núm. 8, que manca en la col·lecció Bonsoms, conté un sonet, fet per l'estil del que havem vist en el núm. 4, que llegí En Joaquim Riquelme en l'acte d'inutilitzar els clixés del text cervantí.

Els altres números sols contenen noticies editorials.

903 Cronica de los Cervantistas. Publicación literaria. Fundador y Director, Don Ramon Leon Mainez. [46-VI*

p. 212 × 155 mm. c. 185 × 130 mm. (4.º). Vol. [I] : Año I, 1871-1872. 1 f. s. n. d'índex + 224 pp. Vol. [II] : Año II, 1873-1874-1875, núms. 1, 2, 3, 4. pp. 1-168. Año III. 1876, núms. 5, 6, pp. 169-248. T. III, 1877-1878, núms. 1, 2, 3. pp. 1-116. Manca la portada del vol. I; fa de portada del vol. II : [Tomo III. Núm. 2. | Crónica de los Cervantistas. | Única publicacion que existe | dedicada | al Principe de los Ingenios. | Fundador y Director : | D. Ramon Leon Mainez. | 15 de Julio de 1878. | Cadiz | Establecimiento Tipográfico de José María Gálvez. | Teneria y Sacramento, 42. | 1878.] Aquest exemplar havía pertanyut a En R. L. Mainez.

Altre exemplar del vol. [II], en la portada, dedicatoria autógrafa de l'editor al Sr. Bonsoms, datada el 12 de gener de 1900.

Amb tot i figurar en aquesta col·lecció cervantina tres volums de la *Crónica* (un primer i dos segons), resulta exemplar incomplet.

Els volums primer i segón de dita obra, pertanyents al fons de la Biblioteca de Catalunya, havíen format part de la Biblioteca Cervantina d'En Mainez, i l'altre segón el regalà aquest a En Bonsoms.

Els preliminars de cada volum, són : Portada i Taula (pp. I-IV), però en el primer hi manca la Portada, i en el segón els preliminars.

El text del volum primer conté pp. 1-224, tot ell és interessant, tant pels articles doctrinals que s'hi troben, com per les noves de què dóna noticia.

Els números que comprenen aquest primer volum, són sis : el primer, és del 7 d'octubre de 1871, i l'últim, del 31 d'octubre de l'any següent.

Aquí sols donarem nota dels articles o treballs exclusivament cervantins.

El núm. I (7 octubre 1871). — *Objeto de esta publicación* (R. L. Mainez); *Cervantes en la batalla de Lepanto* (R. L. Mainez), descripció un xic fantasiosa; *Miscelanea cervántica,* carta a En José Palacio i Viteri pel Dr. Thebussem, amb interessants dades; *Epístola al Dr. Thebussem,* per En J. M. León i Domínguez; *Cervantes Saavedra y el Quijote,* estudi d'En Ramón de Antequera; *Filena,* fragment d'un important treball que, dedicat a aquesta novel·la atribuïda a En Cervantes, preparava En José M.ª Asensio; *Cervantes y el licenciado Murcia de la Llana,* article de N'Antonio Martín Gamero referent a les moltes errades que tenen les primeres edicions del Quixot impreses per En Cuesta; *Cervantes no fué teólogo,* article d'En R. L. Mainez en contestació a l'opuscle d'En Sbarbi, *Cervantes teólogo* (núm. 895); *Don Papis de Bobadilla o sea una imitación del Quijote,* estudi crític del llibre d'En Crespo, per En R. L. Mainez (núm. 525); *Cervantes y José Bonaparte,* article d'En R. L. Mainez, referent a què el germà d'En Napoleó havía tractat d'aixecar un monument a En Cervantes a Alcalà d'Henares; *¿En qué día nació Cervantes?,* nota d'En R. L. Mainez, creient que fou el 9 d'octubre de 1547 i no el 29 de setembre com opina N'Asensio.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

Núm. II (12 desembre 1871). — *Un recuerdo,* article d'En R. L. Mainez referent al casament d'En Cervantes amb D.ª Catalina de Palacios Salazar; *Epístola cervantina,* carta d'En Francisco M. Tubino a En Mainez, amb moltes i interessants notes; *Cervantes y la Exposición de Barcelona,* article d'En Mainez, referent a la instal·lació feta per En López Fabra exhibint les mostres de l'edició foto-tipogràfica; *Documento curioso,* on es donen noticies de l'estandart que figurava en la popa de la galera que manava En Joan d'Austria en la batalla de Llepant, article d'En Cesáreo Fernández; *Cervantes y el aniversario de su muerte,* article d'En Mainez referent a algunes festes cervantines; *Preliminares de una polémica,* cartes d'En Sbarbi i En Mainez referents a si En Cervantes fou o no teòleg; *Noticias bibliográficas de varios impresos sueltos relativos a Cervantes y a sus obras,* interessant article de Bibliografía, d'En Cayetano Alberto de La Barrera; *Cervantes Saavedra y el Quijote,* de Ramón de Antequera; *Críticas inéditas de la Droapiana de 1869,* article de N'Eduard de Mariategui, amb notes bibliogràfiques; *Tres Galateas* per En R. L. Mainez, anàlisi i estudi de la d'En Cervantes, Florian (núm. 329) i Trigueros (núm. 386); *Patria de D. Quijote,* estudi d'En Fermín Caballero contestant als articles que referents al mateix assumpte publicà En Fabián Hernández en *El Tiempo* (Madrid, 31 octubre i 1.r novembre); *El sentido oculto,* article d'En Manuel Cervantes Peredo, referent als discursos llegits per N'Asensio i En Bueno en l'Academia Sevillana de Buenas Letras.

Núm. III (20 febrer 1872). — *El aniversario de la muerte de Cervantes en 1872,* per En R. L. Mainez; *Antuca,* article de N'Asensio amb moltes notes cervantines; *Algunas noticias cervánticas,* article d'En Carlos Barroso, amb notes bibliogràfiques cervantines portugueses; *Revoltillo,* article d'En Cesáreo Fernández, amb notes bibliogràfiques i iconogràfiques referents a Cervantes i la seva obra; *Epístola de un cervantista inglés,* carta de N'Alejandro J. Duffield a En Mainez, referent a algunes frases cervantines que figuren en el *Don Quijote; Un proyecto laudable,* article d'En Mainez, dient que hi ha el projecte d'alçar un monument a En Cervantes en el quarter d'invàlids de Madrid; fragments del discurs d'En Mariano Sánchez Almonacid, referent a *Cervantes y sus obras literarias; Noticias bibliográficas de varios impresos sueltos relativos a Cervantes y sus obras,* és la continuació de l'interessant article d'En La Barrera que hem vist ja en el número de 12 de desembre de 1871; *Cartas inéditas sobre la Droapiana de 1869; Una nueva imitación,* article d'En Mainez referent a l'edició feta a París per En R. Schultz de l'*Aventures de Sancho Panza pendant son gouvernement sur l'Ile Barataria,* i Noticies.

Suplement a la *Crónica* (23 abril 1872). — *Partidas de defunción de Cervantes y sus hermanas,* per En Barbieri; *Aniversario de la muerte de Cervantes,* per En Mainez; *Oda,* per En L. Díaz Moreu; *Aniversario de la muerte de Cervantes en Cádiz,* per En Mainez, i Notes.

Suplement a la *Crónica* (25 abril 1872). — Ressenyes dels actes cervantins celebrats a Cádiz, Toledo i Santander, i Notes varies.

Núm. IV (29 maig 1872). — *El 29 de Mayo de 1580*, estudi d'En Mainez, que porta per subtítol *Fray Juan Gil y Cervantes*; *Carta cervántica*, d'En C. Frontaura a En Mainez; *Sobre una descabellada continuación del Quijote*, notable article d'En Rius, on es tracta de la continuació que del Quixot féu En Filleau de Saint Martin (núms. 120 i 153); *Caza menor*, article de N'Alonso Marmolejo i Peñasco, on es burla del sens fi de versos sense poesía que es llegeixen en les festes cervantines; *El aniversario de la muerte de Cervantes en Nueva York*, article d'En Mainez ressenyant les dites festes; *El 23 de Abril de 1872*, article amb notes bibliogràfiques, per En Cesáreo Fernández; article d'En Sbarbi apoiant que *Cervantes sí fué teólogo; Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes*, important treball bibliogràfic d'En Manuel Cerdà; *Apéndice* a les notes bibliogràfiques referents *a varios impresos sueltos relativos a Cervantes y sus obras*, per En La Barrera, i Notes.

Núm. V (10 agost 1872). — Article d'En Mainez estudiant el llibre d'En Martín Gamero, *Recuerdos de Toledo; Epístola cervantina*, d'En Díaz de Benjumea a En Mainez; *Fecho a medio mogate*, article d'En Droap al Dr. Thebussem; *Mais noticias cervánticas*, carta d'En Carles Barroso a En Mainez, donant-li noticies bibliogràfiques cervantines; *Caza menuda*, carta de N'Alonso Marmolejo a En Mainez referent a alguns assumptes cervàntics; *Una nota bibliográfica*, erudit article d'En La Barrera referent a la *Relación* del naixement del príncep Felip Dominico Víctor; continuació del *Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes*, fet per En Cerdà; *Mapa del campo de Montiel* en temps d'En Cervantes, per En Fermín Caballero; continuació del treball d'En Sbarbi demostrant que *Cervantes sí fué teólogo*, i Noticies varies.

Suplement a la *Crónica* (10 setembre 1872). — Copia del document referent al rescat d'En Cervantes, i tres articles d'En Mainez, dos referents al rescat i un al cautiveri d'En Cervantes.

Núm. VI (31 octubre 1872). — Article d'En Manuel Víctor García, referent a *D.ª Catalina de Palacios y Salazar, mujer de Cervantes; Una nota bibliográfica al Canto de Caliope*, article d'En Mainez estudiant En Luis Gálvez de Montalvo; *Bibliografía de la Galatea*, article d'En A[sensio] dedicat a En Rius; *Revoltillo*, per En Cesáreo Fernández, article amb moltes noticies bibliogràfiques; *Una aclaración*, article referent a les *Respuestas de Sancho Panza* (Madrid, 1791), per N'Alejandro Ramírez de Villa-Urrutia; *Los comentadores del Quijote*, article de N'Emilio B. Reinoso; *Respuesta sin contestación*, article d'En Fermín Caballero referent a diversos passatges del *Don Quijote;* conclusió de l'estudi d'En Sbarbi, *Cervantes sí fué teólogo*, i Noticies varies.

El volum segón hauría de compendre els anys 1873-1876; però els números que conté el de la nostra col·lecció corresponen als anys 1873-1876 i 1877-1879, això és, tot el tom segón i part del tercer.

El volum segón conté els núms. 1 (del 28 gener 1873), el 2 (del 23 abril 1873 i suplement del 23 abril 1874), el 3 (del 31 desembre 1874), el 4 (del 19 setembre 1875), el 5 (del 15 març 1876) i 6 (del 7 octubre 1876). Els tres primers números del volum tercer, corresponen: el primer, al 30 juny 1877, el segón, al 15 juliol 1878, i el tercer, al 25 desembre 1879.

El text corresponent a cada número, és el següent:

Núm. 1 (28 gener 1873, pp. 1-40). — *Necrología,* per En Ramón León Mainez, article dedicat a En Cayetano Alberto de La Barrera; *Contestación*: *Noticias cervánticas,* per En Leopoldo Rius, carta endreçada a En José M.ª Asensio referent a bibliografía cervantina; *Cervantes no fué teólogo,* per N'Alejandro J. Duffield; *Epístola cervántica,* per N'Enrique José de Varona, endreçada a En M[ariano] P[ardo] de F[igueroa]; *Juicios críticos sobre la última novela ejemplar,* o sigui dues cartes dirigides a N'Adolfo de Castro per N'Antonio Martín Gamero i Leopoldo Augusto Cueto; *Una carta del Alcalde popular de Alcalá de Henares a D. Ramón León Mainez*; *Dos poesías,* d'En Juan de Quiroga i E. J. de Varona, les dues dedicades a En Cervantes; carta d'En Juan E. Hartzenbusch a En Ramón León Mainez, referent a què *Debe pronunciarse Persiles,* com ho demostra la cita del *Viaje del Parnaso,* cap. IV [1]; *Una nota bibliográfica al Canto de Caliope,* per En Ramón León Mainez, erudit estudi analitzant la personalitat d'En Bartolomé Cairasco de Figueroa;[2] *Bibliografía*: *Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes,* per En Manuel Cerdà, erudit estudi d'algunes edicions corresponents als anys 1615-1617; *La edición foto-tipográfica de El Quijote y el señor López Fabra,* per En Ramón León Mainez; *El aniversario de la muerte de Cervantes en 1873,* per En Ramón León Mainez; *Sobre la Droapiana de 1869,* cartes de N'Eduard Lidforss i Francisco Flores García; *Traducción al latín de un fragmento del cap. 42* (segona part) *del Quijote,* per En José León i Domínguez, comprèn una part dels consells de D. Quixot a Sanxo; *La primera edición de El Quijote en Cádiz,* per En Ramón León Mainez, i *Noticias varias,* on es troben notes de bibliografía, crítica, etc.

Núm. 2 (23 abril 1873, pp. 41-80). — *Cuatro retratos apócrifos,* per En Ramón León Mainez, admirable article tret de la *Vida de Cervantes* que escrigué el seu autor per al volum primer de l'edició del *Don Quijote,* impresa a Cádiz en 1876; *Latines,* pel Dr. Thebussem; *Revoltillo,* erudita carta dirigida a En Ramón León Mainez, on En Cesáreo Fernández Duro, tracta de bibliografía i iconografía referent a obres inspirades en les d'En Cervantes; *Algunos datos para la bibliografía cervántica,* per En V. y P[ortela]; *Una alegoría de Cervantes,* per En Enrique José de Varona; *Bibliografía* : *Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes,* per En Manuel Cerdà, tractant d'algunes obres

1. Per a donar a l'estampa el gran *Persiles*...
2. *Galatea,* VI.

referents als anys 1617-1624; *Aclaración*, per En J. W. Ruffer, referent a les *Droapianes* del Dr. Thebussem; *Cartas*, referents a la *Droapiana de 1869*, per En Javier de León Bendicho i José M.ª Octavio de Toledo, en la primera de les quals s'hi troba una nota molt curiosa, treta del llibre *Scelta di facetie, moti, burle et buffonerie* (Venecia, Tarri, 1599), la qual pot servir de comentari al text del *Don Quijote* en què parla del cavall d'En Gonella «qui tantum pellis et ossa fuit» (part primera, cap. I), i una altra referent al «bonete colorado toledano» (part segona, cap. I); la carta d'En José M.ª Octavio de Toledo tractant del retrat d'En Cervantes que figurava en el Museu de Lausana; *Inauguración de la Academia Cervántica Española* i *Proyecto de Biblioteca Cervántico-Alcalaina*, per En Fermín Herrán i N'Alejandro Ramírez de Villa-Urrutia, respectivament; *Una alusión de Cervantes*, per N'Enrique José de Varona, referent a què si en el *Viaje del Parnaso** es fa al·lusió a En Manuel Esteban Villegas, i *Noticias varias*.

Suplement a la *Crónica* (23 abril 1874, pp. 81-88). — Tot el número està escrit per En Ramón León Mainez i dedicat a l'aniversari 258 de la mort d'En Cervantes, a excepció de dos articles, que tracten del bust d'En Cervantes fet per l'escultor català En Rossend Novas, i de l'edició del *Don Quijote* imprès a Cádiz.

Núm. 3 (31 desembre 1874, pp. 89-128). — *Las comedias de Cervantes*, per En Ramón León Mainez, un dels estudis més importants dedicats al teatre cervantí; *Putas y alcahuetes (que sin perdón así se llaman)*, article del Dr. Thebussem dedicat a En José M. Piernas i Hurtado; oda *A Cervantes*, per N' E. Escobar; *Un aniversario de la muerte de Cervantes en Cuba*, per N'Enrique José de Varona; *Bibliografía* : *Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes*, per En Manuel Cerdà, anotant les impreses en els anys 1625-1706; *Descripción de una estampa*, per En C. Barroso, article en el que es descriu una làmina amb escenes del *Don Quijote*, i al peu de cada dibuix l'explicació en alemany i anglès; *Unas notas*, per En Ramón León Mainez, fent al·lusió a un manuscrit d'En Ticknor, on s'hi troben comentaris a alguns capítols del *Don Quijote;* i *Noticias varias*.

Núm. 4 (19 setembre 1875, pp. 129-168). — *Aniversario del rescate de Cervantes*, per En Ramón León Mainez; *Algunas notas bibliográficas*, carta a En Joseph M. Asensio, per En Leopoldo Rius; totes les notes esmentades en dit article referents a obres teatrals inspirades en Cervantes o les seves obres es troben citades ja en la *Bibliografía* (II, 587-814); *Ex-Prólogo al Mensaje de Merlín*, per En Cid Asam Ouzad Benenjeli (Nicolás Díaz de Benjumea), comentaris un xic satírics, en els que es parla «de la indiferencia que demuestran hácia las cuestiones de verdadera importancia en la *Vida de Cervantes* muchísimos crí-

* Cant II, vers que comença *En un cierto rapaz que a Ganimedes*.

ticos nacionales y extranjeros, en tanto que dan grandísima importancia a pequeñeces y puerilidades»; *Cervantes en Viena*, per En Cesáreo Fernández Duro, article en el que es dóna nota dels llibres, pintures, escultures, etc., que hi havíen a l'Exposició de Viena i feien referencia a En Cervantes o a la seva obra; *Conjeturas y demostraciones*, carta d'En José M. Asensio a En Ramón León Mainez, referent a En Gonzalo Cervantes Saavedra; *Cervantes y la bella mal maridada*, per N'Enrique José de Varona, erudit article que pot servir de comentari a un passatge del *Viaje del Parnaso; Al recuerdo de Cervantes*, poesía d'En Manuel Víctor García; *Bibliografía*; *Catálogo de algunas ediciones de obras de Cervantes*, per En Manuel Cerdà, corresponent als anys 1706-1736; *Traducciones inglesas de el Quijote*, erudit article de N'A. J. Duffield; *Las comedias de Cervantes*, per En Ramón León Mainez, conclusió de l'estudi començat en el núm. 3; *La profesión de Cervantes*, poesía per En Jorge Florit de Roldán; *Los entremeses de Cervantes*, erudit estudi d'En Ramón León Mainez; *¡Gloria a Cervantes!*, per En José M. Asensio; *La gloria de Cervantes*, poesía de N'Eusebio Escobar; *Monumento a Cervantes*, per En Ramón León Mainez; *Honras a Cervantes en Alcalá de Henares*, per N'Alejandro Pinilla; *El aniversario de la muerte de Cervantes en 1875*, per En Ramón León Mainez, i *Advertencia*.

Núm. 5 (15 març 1876, pp. 169-208). — *Un nuevo libro de Benjumea*, per En Ramón León Mainez, on analitza i comenta el discutit opuscle *El mensaje de Merlin; Bibliografía: Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes*, per En Manuel Cerdà, comprèn els anys 1736-1751; *Gloria a Cervantes y a los cervantistas*, article d'En Francisco Rodríguez Blanco, en el que proposa com a idioma universal el castellà, i més encara, el del segle XVII; *Bibliografía*, per En Leopoldo Rius, article que ve a esser l'índex de la magistral obra que més tard publicà amb el títol de *Bibliografía crítica de las obras de Miguel de Cervantes Saavedra* (1897-1905); *Biblioteca Cervántico-Alcalaína*, article en el qual es dóna compte del certamen en el que es premià la memoria d'En Juan Catalina i García referent a la *Monografía sobre el planteamiento y desarrollo en Alcalá de Henares de una Biblioteca especial Cervántico-Alcalaína; La Galatea de Cervantes y la novela pastoril*, per En Ramón León Mainez, erudit estudi crític, si bé un xic apassionat, d'aquesta obra d'En Cervantes; *Demostraciones críticas contra las variantes que ha querido introducir en el texto del Quijote el Exmo. e Ilmo. Sr. D. Juan E. Hartzenbusch*, per En Zacarías Acosta, analitza i comenta la frase «La verdad, cuya madre es la Historia...» (I, 9); *Cervantes y Shakespeare*, article d'En Díaz de Benjumea assenyalant punts de semblança entre el comediògraf anglès i el novel·lista castellà; *Recuerdos de Cervantes en Esquivias*, interessant article d'En Manuel Víctor García, on es demostra que molts dels tipus descrits per En Cervantes en la seva obra eren personatges reals i noms que abundaven en el poble de sa mu-

ller; *El aniversario de la muerte de Cervantes en Cádiz* i *Los cervantistas en Murcia,* dos articles en els que es dóna nota de les festes que es feren en dites ciutats el 23 d'abril de 1876; *Comentario al cap. VI de el Quijote,* per En Ramón León Mainez, breu nota crítica en linies generals de les obres esmentades en dit capítol, aquest mateix estudi es publicà en l'edició que féu del *Don Quijote*; *Siete notas a El Quijote,* per En Ramón León Mainez, moltes de les quals es reproduïren després en el volum primer del *Don Quijote,* anotat per l'esmentat Mainez, corresponent totes elles a la primera part, cap. II, «mozas del partido», cap. XVI «en dos palabras se ve apaleado y emperador» i «de la misma traza y modo», cap. XIX «hizo Sancho costal de su gabán», cap. XX «...Sancho que en él no hay estado más peligroso que el de los aventureros...», cap. XXI «pobre caballero», gairebé tot és crítica de les notes que féu N'Hartzenbusch en l'edició del *Don Quijote* impresa a Argamasilla de Alba, 1863 (núms. 776 i 777), com en *Las 1633 notas puestas al Don Quijote* per a l'edició fototipogràfica feta a Barcelona en 1871 (núm. 897); *Comentario al cap. XXII de «El Quijote»,* per En Ramón León Mainez, aquest estudi es publicà després en l'edició del *Don Quijote* imprès a Cádiz en 1877, i *Noticias varias.*

Suplement a la *Crónica* (23 abril 1876). — Les composicions que es llegiren en la vetllada dedicada a Cervantes amb motiu de la seva mort (Cádiz, 23 abril de 1876), es publicaren com a suplement corresponent al mes d'octubre de dit any en la *Crónica de los Cervantistas*; les composicions en prosa, foren : *El espíritu de Cervantes,* per S. Arboli Farando; *Un hallazgo,* per F. Rodríguez Blanco; *Nuevo mérito del Quijote,* per C. del Toro; *Miscelánea Cervántica,* per Dr. Thebussem; *Cervantes y Santa Teresa de Jesús,* per M. Cervantes Peredo; *Sancho Panza, juez,* per L. Morales y Cabe; *Crítica literaria,* per M. Martín de Mora; *Cervantes y Fray Juan Gil,* per R. León Mainez; i les en vers : *A Cervantes,* per J. de Villasante i Catalán; *A Cervantes,* per P. Canales; *Las dos almas,* per A. de Castro; *Desencanto de Dulcinea,* per N. Díaz de Benjumea; *Al genio de las armas y las letras,* per M. Cerero i Soler; *Un académico de la Argamasilla á la sepultura de D. Quijote,* per P. Ibáñez Pacheco; *A Cervantes,* per E. Gómez de Cádiz; *Cervantes en Lepanto,* per A. G. de Arboleya; *A Cervantes,* per C. Vilar i García; *El siglo de Cervantes,* per J. M. León i Domínguez; *A Cervantes,* per J. de Villasante y Lazo; *A Miguel de Cervantes Saavedra en el 260 aniversario de su muerte,* per J. de la Plaza; *Tres vidas,* per P. Sañudo Autran; *A Miguel de Cervantes Saavedra, Príncipe de los Ingenios Españoles,* per S. Hidalgo, i *A Miguel de Cervantes,* per S. Herrero.

Núm. 6 (7 octubre 1876, pp. 209-248). — *Laudes completas,* per N'Alonso Marmolejo Peñasco; *Cartas inéditas sobre la Droapiana del año 1869,* per En Justo R. Alba; *Gloria a Cervantes y a los cervantistas,* per En Francisco Rodríguez Blanco, acabament de l'article publicat en el núm. 5; *Bibliografía: Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes,* per En Manuel Cerdà,

corresponent a les publicades en els anys 1755-1781; *Cervantes y Shakespeare,* per En Díaz de Benjumea, continuació a l'estudi començat en el núm 5; *Filosofía de Cervantes acerca del adulterio,* erudit article de N'Adolfo de Castro, que pot servir de comentari a un passatge del *Persiles y Sigismunda* (III, 4 i 5); *Polémica,* carta d'En Juan E. Hartzenbusch a En Ramón León Mainez, contestant a l'article d'aquest publicat en el núm. 5 amb el títol de *Siete notas a El Quijote,* on defensa les variants que féu en les dues edicions impreses a Argamasilla de Alba en 1863 (núms. 776 i 777) i a *Las 1633 notas* que publicà anys més tard (núm. 897); *Intraducibilidad del Quijote,* carta d'En Felipe Montesinos defensant el criteri d'En Duffield, Asensio i Thebussem, partidaris de què el llibre d'En Cervantes pot traduir-se, és un elogi a l'esmentat traductor incitant-lo a què acabi la tasca començada i doni al públic, quant més aviat millor, la seva traducció anglesa; *La Galatea de Cervantes y la Novela pastoril,* continuació de l'estudi d'En León Mainez començat en el número anterior; *Hallazgo : Segunda carta de Sancho Panza a Don Quijote,* treball d'En Francisco Rodríguez Blanco, imitant l'estil cervantesc; *El oro y el ingenio,* poesía de N'Antonio R. García; *Una visita a la cueva de Montesinos y lagunas de Ruidera,* interessant article d'En Manuel M. de Reinoso, molt útil per a comentar aquests passatges que s'esmenten en el *Don Quijote; Injusticia,* per En Ramón León Mainez, censurant l'imprès anunciant el «Programa de las fiestas que en el aniversario del nacimiento del Sr. D. Quijote de la Mancha y en honor de Miguel de Cervantes Saavedra, han de celebrarse el día 31 de Setiembre de 1876 por los discretos moradores de la casa del Nuncio de la Imperial ciudad de Toledo», i *Noticias varias.*

Núm. 1 (30 juny 1877, pp. 1-40). — *Velada literaria en el Gran teatro de Cádiz el 23 de Abril de 1877,* ressenya d'aquesta festa cervantina, per En Ramón León Mainez; *En honor de Cervantes : Los contrastes,* poesía d'En Romualdo Alvarez Espino; *Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes,* continuació dels anteriors articles d'En Manuel Cerdà, comprèn els anys 1782-1797; *Las dos sombras,* poesía d'En M. Sánchez Almonacid; *La Galatea de Cervantes y la novela pastoril,* continuació de l'estudi d'En R. León Mainez, en aquest article analitza *La Diana,* de Gil Polo, *Arcadia,* de Lope de Vega, *La Constante Amarilis,* d'En Suárez de Figueroa, *El pastor de Filida,* d'En Gálvez de Montalvo, i *El siglo de oro,* d'En Balbuena; *A Miguel de Cervantes Saavedra,* poesía d'En Pedro Ibáñez-Pacheco; *Algunas notas á El Quijote,* per En Ramón León Mainez, corresponent als caps. 27, 28, 29, 32, 33 i 34, i en totes elles censurant les modificacions fetes per En Hartzenbusch en les seves edicions d'Argamasilla, i en les mil sis centes trenta tres notes que es publicaren per a l'edició d'En López Fabra, aquest article figura també en l'edició del *Don Quijote* impresa a Cádiz; *Una obra notable,* article d'En León Mainez referent al llibre de N'Alvarez Espino, *Ensayo del teatro español desde su origen hasta nuestros días;*

Juicio crítico de una nueva traduccion alemana del El Quijote, estudi del professor de la Universitat de Berlín, En Guillermo Schott, censurant la traducció del *Don Quijote* feta per En Zoller; *Dos proyectos,* article sense firma, però d'En R. León Mainez, tractant de la formació d'una societat per a imprimir les obres d'En Cervantes i *Noticias varias.*

Núm. 2 (15 juliol 1878, pp. 41-80). — *Aniversario 262 de la muerte de Cervantes en Cádiz,* per En Ramón León Mainez; *Homenaje,* poesía d'En Romualdo Alvarez Espino; *Los misioneros de Cervantes,* per En Juan de V. Portela; *A Cervantes,* poesía d'En Tomàs Fernández de Castro; *Los dómines de Cervantes,* per En Ramón León Mainez; *A Cervantes,* poesía de N'Enrique Gillis; *Himno á Cervantes,* per N'Aureliano Ruiz; *¡I era manco!...,* poesía per En Leopoldo Cano; *Genio y Virtud,* poesía per En Luis Rubio y Sibello; *A Cervantes,* poesía de Na Patrocinio de Biedma; *Cervantes como crítico,* erudit article d'En José Pereira; *A la memoria de Cervantes,* poesía per En José Moreno Castelló; *A Miguel de Cervantes Saavedra,* poesía d'En Pedro Ibáñez-Pacheco; *Cervantes y Cádiz,* poesía d'En Federico Parreño Ballesteros; *El Genio en la tierra,* poesía d'En Servando A. de Dios; *La excepción de la regla,* per En Javier de Burgos; *Una ofrenda,* per En Salvador Arpa i López; *El Escorial y el Quijote,* poesía per En Romualdo Alvarez Espino; *Las fiestas del porvenir,* poesía per N'Alfonso Moreno Espinosa; *Un modo raro de entender las cosas,* article d'En Romualdo Alvarez Espino contra el que publicà En Nakens en *El Globo* burlant-se de les festes literaries que es celebraren el 23 d'abril en honor d'En Cervantes; *Literatura cervántica en Alemania y en Austria-Hungría,* per N'Hugo de Meltzl; continuació de l'estudi de *Bibliografía : Catálogo de algunas ediciones de las obras de Cervantes,* per En Manuel Cerdà, comprèn algunes de les publicades els anys 1797-1802; *Algunas notas á El Quijote,* per En Ramón León Mainez, fent referencia a alguns passatges dels caps. II, IV, VIII, IX, XVIII, XIX, XX, XXIII i XXV de la segona part, notes totes elles que es troben en l'edició que del *Don Quijote* va empremtar-se a Cádiz; *Comentarios,* per En Ramón León Mainez, publicats també en l'esmentat Quixot (caps. X, XV, XVIII i XXVIII), i *Noticias varias.*

Núm. 3 (25 desembre 1879, pp. 81-116). — *Aniversario 263 de la muerte de Cervantes en Cádiz,* per En Ramón León Mainez; *A Cervantes,* poesía per N'Antonio López i Muñoz; *La huella del genio,* poesía per En José Moreno Castelló; *La espada y la pluma,* poesía per N'Alfonso Moreno Espinosa; *Dura ley,* poesía per En Romualdo Alvarez Espino; *Comentario,* per En Ramón León Mainez, erudit article que féu servir el seu autor per a il·lustrar el cap LVII de la segona part del *Don Quijote,* que publicà a Cádiz; *Algunas notas á El Quijote,* per En Ramón León Mainez, notes que donà a conèixer en la seva edició del *Don Quijote,* corresponent als capítols XL, XLV, XLVIII, LIII, LIV, LVIII i LX; *A Cervantes,* poesía d'En Servando A. de Dios; *Un entremés de*

Cervantes, estudi crític d'En Romualdo Alvarez Espino, analitza i comenta el xispejant entremès *El juez de los divorcios*; *Cervantes filósofo,* article d'En Sevando A. de Dios suposant un fons simbòlic en el *Don Quijote*; *Epístola literaria,* d'En J. Guillem Buzáran, elogi de la *Vida de Cervantes* escrita per En R. L. Mainez; *El 9 de Octubre de 1879 en Alcalá de Henares,* ressenya feta per En Guillermo de Pego de les festes que es feren en la patria d'En Cervantes amb motiu de la inauguració del monument projectat per l'arquitecte En Juan Urquijo i executat per En Pablo de Valle i en Carlos Nicolo; *La iconografía de El Quijote y el Señor Lopez Fabra,* descriu En Guillermo de Pego el volum quart de l'edició fototipogràfica del *Don Quijote* (núm. 897) i els articles que escrigueren En Francisco de A. Pacheco en *El Liberal* (Madrid, 14 juliol 1879) i Francisco Miquel i Badía en el *Diario de Barcelona* (Barcelona, 14 juny 1879) referent a la *Vida de Cervantes* escrita per En Ramón León Mainez.

Com s'ha pogut veure en la nota dels treballs publicats en la *Crónica de los cervantistas,* hi ha de tot, bo i dolent; articles que no valen la pena i altres que hauríen d'estar en obres més amanoses, estudis d'erudició i altres de fantasía. Els comentaris d'En Mainez al *Don Quijote* es poden veure en la seva edició, així com les observacions que fa a N'Hartzenbusch i els estudis referents a les *Comedias y Entremeses* en la *Vida de Cervantes,* que és el volum primer de l'edició del *Don Quijote* que començà a publicar-se en 1876; les notes d'En Manuel Cerdà referents a obres cervantines, no són de gran utilitat avui dia, però aleshores eren un avenç a la bibliografía d'En Cervantes; els estudis referents als retrats d'En Cervantes, fets per En Mainez han de tenir-se present sempre que es vulgui estudiar els *retrats autèntics* que de l'autor del *Don Quijote* surten de tant en tant, i igualment el crític que el bibliògraf no han d'oblidar els interessants articles de La Barrera, Pardo de Figueroa, Díaz de Benjumea, Asensio i d'altres.

904 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formación del lenguaje hasta nuestros días. | Novelistas posteriores a Cervantes. | Tomo segundo, | con un | bosquejo histórico sobre la novela española, | escrito | por D. Eustaquio Fernandez de Navarrete | Madrid, | M. Rivadeneyra — Impresor — Editor, | Calle del Duque de Osuna, 3. | 1871. 834ª I*

p. 250 × 160 mm. c. 220 × 145 mm. (8.º). C pp. + 584 pp.

És interessant l'estudi d'En Fernández de Navarrete, ja que tracta extensament de les obres en prosa d'En Cervantes i fins del *Viaje,* fent molt encer-

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

tades i justes observacions; també s'hi troben moltes notes bibliogràfiques referents a les dites obres.

905 Memoria | leída | en la Biblioteca Nacional | en la sesion pública | del presente año, 1871. | [Floró.] | Madrid, | Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, | calle del Duque de Osuna, número 3. | 1871. [41-VIII. c. 10

p. 270 × 183 mm. c. 211 × 132 mm. (8.º). 39 pp., la següent en blanc s. n., les pàgs. 21-39 a dues columnes.

Els preliminars d'aquest opuscle pertanyen sols a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 1-39) dóna nota del moviment anual de llegidors, obres, etc., pertanyents a la Biblioteca Nacional, i en la pàg. 8 comença la descripció d'un manuscrit francès que existeix en dita Biblioteca (signatures V, 117), i que segons En J. E. Hartzenbusch és una imitació o continuació del Quixot feta pel que fou més tard Felip V, quan solament era Duc d'Anjou.

906 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | edicion ilustrada | con ocho magníficas láminas sueltas. | Tomo ···. | Valencia: | Librería de Pascual Aguilar, Caballeros, 1. | 1872. [42-IV

p. 166 × 103 mm. c. 139 × 77 mm. (8.º). Vol. I : 444 pp.; 5 làms. Vol. II : 464 pp.; 3 làms. Mig vedell; talls daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. 1-18); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-10).

El text, va repartit de la manera següent : Cada volum ocupa una part de l'obra; el primer, pp. 19-439, caps. 52, i el segón, pp. 11-458, caps. 74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de les portades s'hi llegeix : «Imprenta de Vicente Daroqui, Portal de Valldigna, 12.»

És edició econòmica, feta amb mires mercantils.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 64.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 155.

907 Sancho Panza's | Proverbs, | and others which occur | in Don Quixote; with | a literal English Tranf- | lation, Notes, and an | Introduction by | Ulick Ralph | Burke. | Bafil Montagu Pickering, Piccadilly, | London: 1872. [Portada orlada.] [41-VI

p. 173 × 108 mm. c. 129 × 72 mm. (8.º). XI pp., la següent s. n., + 44 pp. Tela blava, amb filets al pla.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada i Introducció (pàgines I-XI).

El text (pp. 1-44), comprèn els refranys i proverbis citats en el Quixot, amb la seva correspondencia en llengua anglesa.

Al peu de l'última pàgina s'hi llegeix : «Chiswick press : Printed by Whittingham and Wilkins, | Tooks Court, Chancery Lane».

908 Leben und Thaten | des fcharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra. | Ueberfetzt von | Ludwig Tieck. | Mit Illuftrationen von Guftav Doré. | ··· Band. | Berlin | Verlag von A. Sacco Nachfolger. | (A. E. Glücksberg.) | 1872. [40-VIII

p. 354 × 269 mm. c. 268 × 192 mm. (4.º). Vol. I : VIII pp. + 359 pp., la següent s. n.; 62 làms. Vol. II : VIII pp. + 431 pp., la següent s. n.; 58 làms. gravades per H. Pisan. i gravats intercalats en el text. Relligadura en marroquí vermell, amb llom, plans, cantells, contracantells i talls daurats.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Taules de capítols i de làmines (pp. I-VIII) i el Pròleg de la primera part (pp. 1-5); els del segón, Portadella, Portada i Taules de capítols i làmines (pp. I-VIII) i el Pròleg de la segona part (pp. 1-4).

El text, va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra; el primer, pp. 6-359, caps. 8 + 6 + 13 + 4 + 10 + 11; i el segón, pp. 5-431, caps. 7 + 10 + 16 + 19 + 13 + 9. Al verso de l'última pàgina numerada de cada volum s'hi troben els següents peus d'impremta : En el del primer : «Berlin. | Schnellpressendruck von Glück & Herskes. | Zimmer-Strasse n.º 94», i en el del segón : «Druck von F. A. Brockhaus in Leipzig».

D'aquesta edició no sabem que hi hagi exemplars en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 529.

909 Michaël Cervantes' | Don Quixote | de la Mancha. | För | Ungdomen | fritt bearbetad i sammandrag | af | Aug. Th. Paban. | Med 8 träsnitt. | Stockholm. | J. W. Löfvings Förlag. [42-IV

p. 169 × 115 mm. c. 136 × 78 mm. (12.º). 162 pp. Cartronet. Gravats intercalats en el text.

Els preliminars d'aquest volum, són : Frontispici, Portada i Pròleg (pàgines 1-17).

El text (pp. 19-160) va repartit en vint-i-tres capítols.

Al verso de la Portada s'hi troba el següent peu d'impremta : «Köping, 1872. | Tryckt hos J. F. Säfberg.».

És un resum del llibre d'En Cervantes.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 579.

910 Den Sindrige Ridder | Don Quijote de la Mancha | af | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid (Spanien) 1605-1615 | [A la fi :] | Oversat af Gustave Christian Jacob Pierre Nestor Fistaine. | Kjobenhavn 1872. | Trykt i Blanco Lunos Bogtrykkeri ved F. S. Muhle. [36-IX. Cerv.

1 fulla. p. 232 × 159 mm. c. 189 × 118 mm. 2 exemplars.

Traducció danesa dels consells de D. Quixot a En Sanxo (II, cap. XLII). En la carta d'En Lidforss que esmentem en el núm. 911 es fa referencia a aquesta traducció.

911 Den sinnrike riddaren | Don Quijote af Mancha | af | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid (Spanien) 1605-1615. | [A la fi :] | Öfversatt af volter Edvard Lidfors. | Lund 1872. | Tryckt Hos. Fr. Berling. [36-IX. Cerv.

1 fulla. p. 231 × 166 mm. c. 173 × 122 mm. 2 exemplars.

Traducció sueca d'un fragment del cap. XLII de la segona part; es tracta dels consells de D. Quixot a En Sanxo abans d'anar a l'ínsula Barataria.

A la present traducció d'En Lidfors, que envià manuscrita a En López Fabra per a l'obra que pensava publicar, ço és, els consells de D. Quixot a En Sanxo en «100 idiomas y dialectos», acompanya una carta amb data del 10 de setembre de 1872, on li parla de les traduccions dinamarquesa i noruega.

912 Ὁ πολομηχανὸς εὐπατρίδης | Δὸν Κιχώτης τῆς Μάνσης, | ὑπὸ Μιχαὴλ Θερβάντου Σααβέδρα. | Μαδρίτη ('Ισπανία), 1605-1615. [36-IX. Cerv.

p. 233 × 146 mm. c. 185 × 122 mm.

Traducció feta per N'Angel Ulajos d'un fragment del cap. 42 de la segona part del *Don Quijote*.

Encara que no figuri al peu de la fulla on s'hi troba el text cervantí el el nom de la impremta que féu la impressió, fou a Atenes, en la tipografía dels Fills de N'Andreu Coromilas.

Aquesta traducció fou feta per mediació de N'Enric Gaspar, vice-cònsol a

Atenes, al qual es dirigí En López Fabra per a les traduccions gregues. En Gaspar escrigué dues cartes amb data de 7 de setembre i 14 de desembre de 1872, adjuntant en la primera un certificat referent a les dites traduccions. En la primera de dites cartes s'hi llegeix que «En la versión antigua, que por lo sintético de la frase ocupa menos espacio, no se ha puesto la fecha de la primera edición española porque hubiera desfigurado el caracter de época...».

913 Μιχαὴλ Θερβάντου Σααβέδρα, | τὰ Κατὰ | Δὸν Κιχώτην τὸν ἐκ Μάνσης | πολομηχανὸν εὐπατρίδην. [36-IX. Cerv.

1 fulla. p. 239 × 156 mm. c. 185 × 122 mm.

Aquesta traducció fou feta per l'escriptor N'Angel Ulajos, seguint l'estil d'Isòcrates en els consells que féu a Demònic.

La impremta on s'imprimí aquesta fulla, fou la dels Fills d'Andreu Coromilas (Hermes, 291, Atenes).

Vegi's ço que hem dit en el número anterior.

914 Hínn hugsvinni riddari | Don Quijote af la Mancha, | eptir Miguel Cervantes Saavedra. | Madrid (á Spáni) 1605-15. | [A la fi:] | ··· Jón Aðalsteinn Sveinsson. | Kaupmannahöfn 1872. | Prentað hjá Bianco Luno. [36-IX. Cerv.

1 fulla. p. 233 × 164 mm. c. 188 × 122 mm. 2 exemplars.

Traducció islàndica d'una part del cap. XLII de la segona part, ço és, els consells de D. Quixot a En Sanxo.

915 السحرّ النحر يـر دون كيشوط دو لا ما ذشى | تاليف | ميڤل دو صرڤانطس سا ڤدرا
ببلد مادريد (صپانية) ١٦٠٥-١٦١٥
[36-IX. Cerv.

1 fulla.

Traducció d'un fragment del cap. 42 de la segona part, referent als consells de D. Quixot a Sanxo abans d'anar a l'ínsula Barataria; feta per En Belkassem ben Sidera.

D'aquesta traducció àrab-argelina n'hi ha dos exemplars iguals en quant al text, però diferents en el tamany. L'un (p. 289 × 173 mm. c. 210 × 135 mm.), va en una sola fulla, i l'altre (p. 243 × 157 mm. c. 185 × 122 mm.), en dues, però solament és imprès per una cara. Si s'hagués fet el volum que preparava

En López Fabra, pensant en el qual va fer-se la present traducció, hauríen servit els clixés d'aquest segón text i no els del primer.

Encara que no consti l'any en què s'imprimí aquesta traducció, se sab, per les cartes, que En Balbi Cortés, cònsol d'Espanya a Argelia, escrigué a En López Fabra referent a aquesta traducció; les dites cartes són quatre i porten les dates següents : 11 juny; 27 agost, aquesta acompanyant dues copies impreses de la traducció, una factura, el rebut de l'impressor i un certificat del cònsol d'Espanya a Argelia pertanyents a dita traducció; 27 d'octubre i 19 novembre 1872.

916 Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes | Saavedra. | Rinconete y Cortadillo. — La Jitanilla. — La Española inglesa. | La señorita Cornelia. — La fuerza de la sangre. — El celoso estremeño. — El amante liberal. | El Licenciado Vidriera. — Las dos doncellas. — Casamiento engañoso. | Coloquio de los Perros. — La ilustre fregona. — La tia Fingida. | Madrid | Imprenta de T. Fortanet | Calle de la Libertad, núm. 29 | 1872. [41-VII

p. 243 × 158 mm. c. 185 × 102 mm. (4.º). 483 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex; 2 làms. dibuixades per D. Valdivieso; Lit. de J. J. Martínez. Mig marroquí vermell, amb puntes i llom decorat; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX).

El text (pp. 11-465), comprèn el de les novel·les d'En Cervantes en el següent ordre : *Rinconete y Cortadillo,* p. 11; *La Gitanilla,* p. 47; *La Española Inglesa,* p. 105; *La Señora Cornelia,* p. 145; *La Fuerza de la Sangre,* p. 181; *El Celoso Extremeño,* p. 201; *El Amante liberal,* p. 235; *El licenciado Vidriera,* p. 281; *Las dos Doncellas,* p. 307; *El Casamiento Engañoso,* p. 345; *Coloquio de los Perros,* p. 358, i *La Ilustre Fregona,* p. 417; seguint després *La Tía Fingida,* p. 467. A la fi del volum, en l'última fulla sens numerar, hi ha la Taula.

Cal advertir que hi figuren dues làmines, corresponents a les dues primeres novel·les, però hem vist altres exemplars d'aquesta edició, amb làmines corresponents a les altres, ço que ens fa creure que cada novel·la anava acompanyada d'una làmina.

D'aquesta edició no coneixem exemplar en el British Museum (Londres) ni en la Bibliothèque Nationale (París).

917 Cervántes' Reis | naar den | Parnassus, | door | J. J. Putman, | Kan. Dek. en Pastoor te Utrecht. | Utrecht, | Dekker & Van de Vegt. | 1872. [41-VIII. c. 9

p. 235 × 147 mm. c. 156 × 88 mm. (8.º). 100 pp. Dedicatoria autògrafa de l'autor a En Leopold Rius.

Els preliminars d'aquest opuscle, corresponen a la Portada i Pròleg (pàgines 1-7).

El text (pp. 8-100), conté la traducció del *Viaje* i notes aclaratories.

Aquesta traducció fou censurada per un tal M., el qual publicà un article en la revista *Gids* (agost 1872) referent al treball d'En Putman.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 430.).

918 PORTES, Balbi. — Michael de Cervantes et la première édition de Don Quichotte de la Manche, reproduite par la photo-typographie. [36-IX. M. C. III

Akhbar (Alger, 25 agost 1872).

Tracta de l'edició fototipogràfica del *Don Quijote* (núm. 897) i de la idea d'En López Fabra de fer un volum amb cent traduccions dels consells de Don Quixot a Sanxo. En el susdit article se'ns diu que el traductor dels dits consells a l'àrab-argelí (núm. 915) fou En Belkassem ben Sidera.

919 A Sancho Gobernador. — A la sin par Dulcinea del Toboso. — A Maese Pedro, el Titiritero. [36-IX. M. C. II

La Risa (Barcelona, 15 juny 1872).

Tres sonets anònims.

920 Document sobre'l rescat de Cervantes. [6-VII*

La Renaixensa (II, núm. 6, p. 73), Barcelona, 15 abril.

Transcriu el document donat a conèixer per En Velasco y Santos, en la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Vegi's núm. 935.

921 Muestras | de las notas á la primera edición | de | D. Quijote de la Mancha,| (reproducido por la Foto-tipografía,) | que se someten a la eleccion de | su autor| el Excmo. Sr. D. Juan Eugenio Hartzenbusch, | para que se sirva elegir la forma y letra que deba adoptarse. | Barcelona Enero de MDCCCLXXII. | Serie A. [43-VII

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

p. 260 × 188 mm. c. 277 × 203 mm. (4.º). 6 ff. s. n., + 1 f. blanc s. n. + VI ff. + 152 pp. (tot galerades). Al primer foli, una fulleta enganxada, on s'hi llegeix, de lletra del Sr. López Fabra : «Muestras para la impresión de | las Notas | Se han impreso doce ejemplares | Dedica uno al Sr. D. Leopoldo Rius y de Llosellas | su at. am.º y s. | F. López Fabra». Tela blanca, amb teixells vermells.

Abans de la portada hi ha una fulla que fa les vegades de portadella, i en el mig, enganxat, un fragment de les cobertes destinades a l'edició fototipolitogràfica, en forma d'escut, amb la llegenda en la part superior de «Post tenebras spero lucem», i assota, «1605».

Després de la portada es troba una fulla, que és la primera de les «Notes», i amb lleus variants correspòn a les pàgines 3 i 4 del volum III, del núm. 897.

Segueix després una altra portada igual, en quant al text i disposició tipogràfica, a la primera, però en aquesta s'hi llegeix «Série B». Així mateix segueix el text de les dues primeres pàgines de les notes, però si les primeres van a doble columna, com en el núm. 897, aquí són a ratlla seguida.

Es veu que eren proves fetes per la impremta per a anar definitivament a imprimir les notes de N'Hartzenbusch. Aquestes segueixen, tot seguit, començant per l'«Advertencia» i continuant les notes, les quals arriben fins la número 1356.

Als marges i per entre el text hi ha correccions manuscrites fetes per l'autor, i observacions al caixista.

922 La | última Novela Ejemplar | de | Cervantes, | por | Don Adolfo de Castro. | (23 de Abril.) | Cádiz: — 1872. | Imprenta á cargo de Ramon Macias, Cristobal Colom, | número 20. [41-VIII. c. 10

p. 213 × 150 mm. c. 143 × 90 mm. (4.º). 30 pp.

Les fulles preliminars, corresponen a la Portadella, Portada i una Advertencia, on l'autor diu el mòbil de la publicació.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Tirada de 250 ejemplares».

El text comença en la pàg. 7 i va tot seguit fins la 30.

Amb estil clàssic i fins un xic cervantesc, en Castro, que ja havía donat altres proves de conèixer l'estil dels clàssics castellans del segle XVII, recordis que fou l'autor d'*El Buscapié* (núm. 673), escrigué una novel·leta en la que Cervantes desempenya el principal paper descrivint admirablement, però un xic massa fantasiós, els últims dies i enterrament de l'autor del Quixot.

923 Objeto | importancia y sentido | oculto de | El Quijote | Discurso escrito por el doctor | D. Joaquin Manuel de Moner | y de Siscar. | Doctor en Derecho Civil y Canónico | Licenciado en Administracion y en Filo- | sofía, Letras, Bachiller

en Ciencias, | Maestro Superior de Instruccion Primaria, | y Director, y Profesor, del Estableci- | miento Literario de Cervuna. | Rivagorza-Fonz: | Establecimiento Piadoso, Literario y Tipográfico | de Cervuna. — 1872. [41-VIII. c. 11*

p. 205 × 132 mm. c. 147 × 88 mm. (4.º). 1 f. s. n. + 30 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle són solament la Portada (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-30) va repartit en tres parts, i estudía l'objecte del Quixot, importancia política i social dels seus conceptes i el sentit esotèric del llibre.

És una obra en la que hi ha moltes coses per a discutir; entre les primeres ens diu l'autor que «el tipo de *El Quijote* es... el hombre egoista» (p. 26); hi ha algunes errades, com per exemple, l'escriure «Biectomerlin» per «Biedermann» (p. 8).

924 Cervantes | e | Portugal | Curiosidade litteraria | por | Carlos Barroso | Dedicada ao respeitavel | Dr. E. W. Thebussem | Barão de Thirmenth | Lisboa | Anno 325 | Do Nascimento do Autor de D. Quixote. [41-VIII. c. 10

p. 212 × 143 mm. c. 159 × 89 mm. (6.º). 10 pp.

Els preliminars, corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-10) és interessant, per quant assenyala les vegades que es mencionen autors o coses corresponents a Portugal, i esmenta el *Palmerí d'Inglaterra*, el cavaller Joan de Merlo, l'infant En Pere de Portugal i altres referents al *Don Quijote*; un breu passatge de la *Galatea;* altres tretes de les *Novelas ejemplares* i del *Persiles* i del *Viaje del Parnaso*.

L'estudi d'En Barroso porta la data del 18 de febrer de 1872.

925 [Una Broma | pesada | de | Miguel de Cervantes Saavedra | por | Enrique Pastor | Londres | 1872.] [Títol manuscrit.] [46-VI. c. 1

p. 155 × 104 mm. c. 134 × 68 mm. 24 pp.

La portada d'aquest opuscle figura en la coberta, i les pàgs. 1 i 2 corresponen a la Dedicatoria a l'Excm. Sr. D. M. Rances i Villanueva.

El text comprèn les pp. 3-24.

El treball d'En Pastor és un quadret en prosa, el protagonista del qual és En Cervantes; potser en conjunt resulta un xic massa pesat i fantasiós; suposa En Cervantes «protegido» de la Duquesa de Rizzi. El llenguatge és el d'avui i no el del segle XVII.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

926 Le | Don Quichotte | Philosophe | ou | Histoire de l'Avocat Hablard | «Dicentes enim se esse sapientes, | stulti facti sunt.» | (Rom., cap. I, v. 22.) | Tome ··· | H. Pélagaud Fils et Roblot, | Libraires-Éditeurs de l'Archevêché de Lyon. | [Segueix a dues columnes :] | Lyon, | Grande Rue Mercière, | 48. | Paris, | Rue de Tournon, | 5. | 1872. [41-VI

p. 175 × 104 mm. c. 133 × 72 mm. (12.º). Vol. I : XII pp. + 464 pp. Vol. II : 2 ff. s. n. + 425 pp., la següent en blanc s. n. Vol. III : 2 ff. s. n. + 460 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 388 pp. Aquest volum conserva la coberta, en la qual s'hi menciona el nom de l'autor M. Diouloufet. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars del primer volum, comprenen : Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-XII); els dels següents : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Vol I, pp. 1-374, cap. 1-24; volum II, pp. 1-376, cap. 1-29; vol. III, pp. 1-410, caps. 1-37, i vol. IV, pp. 1-348, caps. 1-32. A la fi de cada volum s'hi troben unes quantes pàgines dedicades a notes i les Taules de capítols.

Aquesta obra pertany al gènere de les inspirades en el Don Quixot.

Vegi's, referent al nom de l'autor, ço que hem dit més amunt.

927 Cervantes | y | el Quijote. | Estudios críticos | por | Francisco M. Tubino. | Madrid. | Libreria de A. Duran. | 1872. [41-VII

p. 231 × 155 mm. c. 153 × 86 mm. (8.º). XII pp. + 2 ff. s. n. + 285 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. s. n. d'índex. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria i Pròleg (pp. I-XII), Llista de les errades i Portadella (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-241) comprèn diversos treballs cervantins. A la fi del volum (pp. 243-295) s'hi troben notes aclaratories al text; l'última fulla, que va sense numerar, conté l'Índex.

És un dels llibres més interessants referents a crítica cervantina que fins aleshores s'havía escrit.

Comprèn sis estudis, essent el més important de tots el primer, que porta per títol *Cervantes y Aliaga;* això no vol dir que els altres no ho siguin d'importants, però no estàn tractats amb l'extensió d'aquest. D'aquest estudi, després de llegit, se'n treu la conclusió de què el pare fra Lluís d'Aliaga no fou qui publicà la continuació del *Don Quijote* en 1614 (núm. 20).

El segón estudi tracta d'*El Barrio de las Musas o de Cervantes* (pp. 119-137), ço és, dels punts on visqué Cervantes de 1608 a 1616, que són primer «en la calle de la Magdalena, número 21», més tard a la «plaza de Matute», poc després torna a la «calle de la Magdalena, número 25», en juny de 1610, en el carrer del «León», i en 1614, en la calle de «Huertas». *El Barrio de las Musas*

és, segons En Tubino, el barri de las Huertas; en aquest lloc s'hi troben les cases que ocupà En Cervantes a Madrid en els últims anys de sa vida i el convent de les Trinitaries.

El sentido oculto del Quijote (pp. 139-168) és el tercer estudi del volum. El punt més interessant es refereix a la idea llençada per En Rawdon Brown, de què en els papers d'Estat d'En Simón Contarini es diu que el Quixot és una sàtira contra el govern del duc d'Osuna en el seu govern a Nàpols.

L'estudi següent porta per títol *La caballería andante y D. Quijote* (pp. 169-193), i demostra que Cervantes va publicar el seu llibre per a acabar amb els de cavallería.

¿Necesita el Quijote comentarios? és l'epígraf de l'estudi cinquè del llibre, i segons l'autor sí que en necessita, siguin o no filosòfics, perquè així s'aclaren molts punts i fins s'assenyalen aspectes per a nous estudis.

L'últim treball que figura en el llibre d'En Tubino porta per títol *La sepultura de Cervantes* i tracta del convent de les Trinitaries.

928 Don Lazarillo | *Vizcardi.* | Sus investigaciones músicas con ocasion del concurso | á un Magisterio de Capilla vacante, | recogidas y ordenadas | por D. Antonio Eximeno. | Dalas á luz | *La Sociedad de Bibliófilos Españoles.* | Tomo ···. | [Escut : MAIORUM SCRIPTA PEREANT.] | *Madrid* | MDCCCLXXII. [78 (09)*

p. 238 × 158 mm. c. 155 × 92 mm. (8.º). Vol. I : LXI pp., la següent en blanc s. n., + 368 pp. + 1 f. s. n.; 1 làm. dibuixada i gravada per B. Maura. Vol. II [..... | MDCCCLXXIII] : 2 ff. s. n. + 396 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, estudi preliminar d'En Francisco Asenjo Barbieri fent la biografía de N'Eximeno (pp. I-LXI), Pròleg i Advertencia (pp. 1-7), i els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text del volum primer (pp. 9-354) comprèn les tres primeres parts de l'obra (caps. 15 + 16 + 14), i el del segón (pp. 1-270), les dues últimes (capítols 22 + 10). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, Llista dels socis i d'obres publicades, però en el segón, abans d'això, hi ha unes notes i il·lustracions al text, textos, el pròleg i esbós de l'obra i índex de noms propis.

Es veu que l'autor s'aficionà tant amb la lectura del *Don Quijote*, que, demés de l'obra esmentada en el núm. 422, en volgué fer una satiritzant els llibres de Cerone i Nassarre, «cuyos preceptos constituían el credo de los antiguos maestros de música», i escrigué el *Don Lazarillo Vizcardi.* Per tant, aquesta obra entra en el gènere de les imitacions quixotesques.

* Exemplar pertanyent al fons de la Biblioteca de Catalunya.

929 El Cascabel. Número extraordinario en el aniversario de la muerte de Miguel de Cervantes. Madrid, Martes, 23 de abril de 1872. [38-IX. c. 12

p. 302 × 222 mm. c. 245 × 265 mm.

Tot el número va dedicat a En Cervantes i a la seva obra : En la primera plana s'hi veu el retrat, dibuixat per En Zarza; els articles, són : *Miguel de Cervantes,* biografía per En C[arlos] F[rontaura]; *Monumentos dedicados á Cervantes en Madrid,* interessant article d'En Mesonero Romanos, tret de *La Ilustración de Madrid* (núm. 931), i llista de les edicions del *Don Quijote,* copia de la publicada en el *Boletín de la Reproducción de la primera edición del Don Quijote* (núm. 902); i les poesíes : *Epístola de Don Quijote,* de N'Hartzenbusch, és la mateixa que hem esmentat en el núm. 776, sonets *A Cervantes,* de G. García Tassara (núm. 931) i Antonio Arnao; dècimes *A Cervantes,* de Ventura de la Vega i Bernardo López García, i una poesía, *La luz del Genio,* d'En Teodoro Guerrero.

930 La Ilustración Española y Americana. [40-VIII

Madrid, 24 d'abril 1872.
p. 380 × 260 mm. c. 340 × 338 mm.

Quasi pot dir-se que tot el número està dedicat a En Cervantes, ja que, excepció de comptats articles i gravats, tot lo demés fa referencia a l'autor del *Don Quijote.* Vegi's els treballs cervantins que figuren en aquest número : *Notas a la edición fotográfica del Quijote,* per En J. E. Hartzenbusch; facsímil de la carta d'En Cervantes a l'Arquebisbe de Toledo, En Bernat de Sandoval i Rojas, datada a Madrid al 26 de març de 1616; *Miguel de Cervantes,* per En Francisco M. Tubino; *Cervantes esclavo del Santísimo Sacramento,* per N'Aureliano Fernández Guerra y Orbe; *El palacio de Pedrola,* per En Cayetano Rosell; *Ante la estatua de Cervantes,* poesía per En Juan Justiniano, i *A Dulcinea del Toboso,* sonet d'En Celso García de la Riego.

Les notes de N'Hartzenbusch figuren ja en el núm. 897, però no són copia fidel, sinó que entre un i altre text hi han lleus correccions. L'article d'En Tubino és un estudi crític i filosòfic d'En Cervantes. L'important estudi d'En Fernández Guerra demostra el pensament cristià d'En Cervantes i ens fa saber que el 17 d'abril de 1609 entra a formar part de la Germandat del SS. Sacrament. En Rosell, amb el seu treball referent al palau dels Villahermosa a Pedrola, ens descriu el punt on En Pellicer posa l'estada dels ducs, que tantes festes, algunes d'elles un xic pesades, feren a D. Quixot.

Els gravats que acompanyen al text, són : *Palacio de los Duques en Pedrola* i un retrat d'En Cervantes.

Ja que tractem d'aquest número de *La Ilustración Española y Americana,* just és que diguem que no solament en ell s'hi troben treballs cervantins, sinó que en l'any de 1872 es publicaren en dita *Ilustración* els següents:

Un escrito de Don Alberto Lista (16 i 24 gener i 8 febrer). L'estudi d'En Lista ve a esser un índex de les notes d'En Clemencín; posteriorment a aquest treball s'ha publicat en el volum primer del *Don Quijote* editat per la *Biblioteca clásica* (Madrid, 1894).

Cervantes revolucionario, article d'En Francisco Tubino (16 març). Va dedicat a En J. M. Asensio, i demostra que l'obra d'En Cervantes simpatitza fins amb els propagadors d'idees exagerades.

La cocina del Quijote, articles d'En D. F. C. (8, 16 i 24 setembre). Erudit estudi que ha de recomanar-se al comentarista del Quixot. Nosaltres pensem com En Rius (III, 596), el qual diu que l'autor fou En Cesáreo Fernández Duro, però En Larrubiera, en el seu article *Cervantes y su obra en La Ilustración Española y Americana* (8 maig 1905), escriu que pertany a En Mariano Pardo de Figueroa, conegut amb el sobrenom de Dr. Thebussem. Nosaltres opinem com En Rius, ja que en 1878 publica un llibre En Fernández Duro amb el títol de *Venturas y Desventuras,* on hi ha l'estudi referent a *la cocina del Quijote.*

¿Quién es Cervantes?, poesía d'En Félix Pizcueta (16 setembre).

El Quijote es intraducible, article d'En José M. Sbarbi (1.r de maig). És contestació a una carta d'En Duffield, publicada en la *Crónica de los Cervantistas* (núm. 903).

Miguel de Cervantes Saavedra, article d'En José M. Casanave (1.r maig), el qual fa comentaris referents a la deixadesa per part del govern per a l'adquisició de coses cervantines, abogant per a la formació d'una «Sociedad cervantista».

El aniversario de Cervantes, article d'En Francisco M. Tubino (8 maig), on tracta de les festes que es feren el dia 23 d'abril del dit any a Cádiz i Sevilla commemorant l'aniversari de la mort d'En Cervantes.

I en l'any anterior havíen aparegut els següents:

Traducción del castellano puro a la jerga moderna, per N'Antoni M. Segovia (15 gener). Article on s'analitza l'estil del Don Quixot comparant-lo amb el d'avui dia.

Inscripción para el busto de Cervantes, poesía d'En José A. Calcaño (25 abril).

931 La Ilustración de Madrid. Revista de política, ciencias, artes y literatura.— Madrid, 15 abril (any III, núm. 55). [40-VIII

p. 396 × 279 mm. c. 350 × 288 mm.

Gairebé es pot dir que tot el número està dedicat a En Cervantes. El text cervantí, comprèn : *Crónica de la quincena,* per En B. Pérez Galdós; *Mo-*

numentos dedicados a Cervantes en Madrid, per R. Mesonero Romanos; *Soneto,* per G. García Tassara; *Siete notas para... el Quijote,* per En J. E. Hartzenbusch, publicades en el vol. IV, núm. 897; *Miguel de Cervantes Saavedra y dos inquisidores generales,* per A. de Castro (aquests dos inquisidors són En Bernardo de Sandoval y Rojas i Fra Luis de Aliaga); *Curiosas noticias de la patria de Don Quijote,* per J. M. de Gaona; *Urganda la desconocida a los rebuscadores de la vida de Miguel de Cervantes Saavedra,* poesía de N'A. Hurtado; *Cervantes,* poesía d'En Fernando Fulgorio; *La casa de Campillo,* poesía de N'Angel M.ª Dacarrete; *Cervantes y la noche de difuntos,* poesía d'En G. Bono Serrano, continuada en el número de 30 abril i 15 i 30 maig; *El valle de los cipreses,* per Pedro de Madrazo; *Casa y carcel del alcalde Medrano en Argamasilla de Alba en las que estuvo preso M. de Cervantes Saavedra,* per X.; *San Pedro Nolasco y el retrato de Cervantes,* per X.; *Pila en que fué bautizado Cervantes,* per X.; *Estatua de Cervantes,* per X.; *Un autógrafo de Cervantes,* per X., aquest document està datat a Sevilla el 27 de març de 1590; *¿Dos sonetos inéditos de Cervantes?,* per A. Fernández-Guerra i Orbe, i *Don Quijote y Sancho,* sonet d'En Leopoldo Augusto de Cueto. Els gravats cervantins que comprèn l'esmentat número, són : *Estatua de Cervantes;* el quadro d'En Pacheco : *San Pedro Nolasco en uno de los pasos de su vida; Pila en que fué bautizado Cervantes; Carcel o Casa de Medrano de Argamasilla, Retrato de Cervantes,* el d'En Pacheco, i facsímil de la firma d'En Cervantes.

La Ilustración de Madrid en 1870 havía publicat els següents treballs cervantins : *Lápida monumental dedicada a la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra,* per En B. (27 gener), article que fa referencia a la làpida posada en el convent de les Trinitaries, a Madrid, on fou enterrat En Cervantes.

Cervantina, per Francisco M. Tubino (12 novembre). Article referent a bibliografía cervàntica.

I en 1872, els següents :

Aliaga, presunto autor de «Don Quijote el malo», article d'En Francisco M. Tubino (15 abril), on no es demostra clarament que el confés de Felip III sigui l'autor del *Don Quijote,* imprès a Tarragona en 1614, però sí se'n fa un estudi biogràfic i crític.

Patria de Cervantes. Pila en que fué bautizado, per Benigno García Archuelo (30 juliol). Tracta de la partida de bateig d'En Cervantes fet a Santa María la Mayor, d'Alcalà d'Henares, i, demés, publica un gravat amb dita pica baptismal.

Aliaga no es autor del falso Don Quijote, per Francisco M. Tubino (15 agost). Aquest article és, al nostre entendre, més just que el publicat en dita revista i pel mateix autor en 15 d'abril.

Los Quijotes y los Sanchos. Diálogos de ultra-tumba, article d'En Ahriman (15 i 30 setembre). Suposa un diàleg entre Cervantes i Quevedo, on, amb

fina sàtira, titllen de Quixots i Sanxos, respectivament, als idealistes i corruptors de les ciencies i de les arts.

Proyecto ignorado de un monumento a Cervantes, per En Vicente Barrantes (15 setembre). Aquest projecte fou ideat per En Josep Napoleon. L'article va dedicat a En Mariano Pardo de Figueroa.

932 La Ilustracion | Republicana Federal. | Semanario popular | de política, artes, ciencias, literatura, industria, | cuestiones sociales é inventos útiles. [36-X. c. 1

Madrid, 24 abril (II, núm. 13.)
Un altre exemplar. [36-X. c. 6

p. 307 × 209 mm. c. 177 × 261 mm.

Pot dir-se que el present número va dedicat a Cervantes, per quant comprèn els següents treballs : *Cervantes y su época,* estudi biogràfic i crític d'En Cervantes, per Javier Alvarez Linde, i les poesíes *A Cervantes,* de N'Emilia Serrano de Wilson; *A Cervantes,* d'En José Alvarez Sierra; *Al inmortal autor de D. Quijote,* d'En Constantino Llombart; *A Cervantes,* d'En José Estrañi; *A Cervantes en el aniversario de su natalicio,* d'En F. Alvarez Uceda; *En el aniversario de Cervantes,* d'En Francisco Flores García; *A Cervantes,* d'En M. Gómez; *España y Cervantes,* d'En Víctor Iranzo y Simón, i *A Cervantes,* d'En Z. Gómez.

Figura així mateix, en el present número, un gravat d'En Cervantes dibuixat per N'Urrabieta.

933 F. M. — Miguel de Cervantes Saavedra. [36-X. c. 4

El Contribuyente (año II, núm. 16), Madrid, 1872.

Breu biografía d'En Cervantes.

En aquest número d'*El Contribuyente* hi ha una advertencia que diu que, junt amb el dit diari, rebràn els subscriptors el plec 10 del *Don Quijote.* No podem deduir a quina edició fa referencia.

934 VELASCO Y SANTOS, Miguel. — Documento sobre el rescate de Cervantes. [05 (46.41)*

Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos (II, núm. 5, suplement; II, p. 81), Madrid, 15 març.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Dóna a conèixer el text que es troba en el f. 34 del *Libre de les embarcations ques fan pera Arger, precehint llicencia de sa Magestat,* on s'hi llegeix que es dóna «licencia a la persona o personas que tuviesse poder de doña Leonor de Cortinas para que pudiessen sacar y levar por este Reyno a la dicha Argel dos mil ducados de mercaderias lícitas y no prohibidas por las leyes de los mis Reynos de Castilla, ni de esse, para el rescate de Miguel de Seruantes, su hijo...»

935 Catálogo | de algunos libros, folletos y artículos sueltos | referentes á la vida y á las obras | de Miguel de Cervantes Saavedra, | escritos con ocasion de esclarecerlas, discutirlas ó imitarlas, que ha reunido | D. José María Asensio, vecino de Sevilla. | 1667. — 1872. [36-X. c. I

p. 285 × 213 mm. c. 230 × 160 mm. (foli). 12 pp. [Sevilla. | Imprenta y Librería de D. Rafael Tarascó y Lassa.]

El text va a doble columna i es descriuen, fent a l'ensems breus comentaris, 138 títols d'imitacions i crítica cervantina, festes en honor d'En Cervantes, etc.

L'exemplar d'aquesta col·lecció conté notes marginals manuscrites d' En Rius.

El treball de N'Asensio va dedicat a En Francisco López Fabra.

La portada o coberta diu així : «Catálogo | de | varias obras y folletos referentes | a | Miguel de Cervantes Saavedra | que ha logrado reunir | la constancia | de un cervantista. | 1872».

936 El Ateneo Tarraconense | de la Clase Obrera | en homenage de admiracion y respeto | al inmortal | Miguel de Cervantes Saavedra | al conmemorar el aniversario | del fallecimiento del egregio autor | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha. [36-I X

p. 352 × 258 mm. c. 308 × 207 mm. Any [1872] : 11 pp. a dues columnes, la següent s. n. Any 1873 [··· | Don Quijote de la Mancha. | Año ···] (c. 282 × 173 mm.) : 15 pp. a dues columnes, la següent s. n. Any 1874 : 14 pp. a dues columnes + 1 f. s. n. Any 1875 [··· | de la | Clase Obrera |···]: 11 pp. a dues columnes, la següent s. n. Any 1876 : 10 pp. a dues columnes + 1 f. s. n.

Aquests quaderns comprenen solament treballs cervantins i el programa de les funcions que, dedicades a Cervantes, celebrà *El Ateneo tarraconense de la Clase Obrera* el 23 d'abril dels anys 1872 a 1875, llegint-se composicions cervantines i altres escrits referents a Cervantes o a les seves obres.

El contingut de dites publicacions, és el següent:

1872. — *Miguel de Cervantes Saavedra,* biografía d'En F. M. esmentada ja en el núm. 933; *La reparación,* per En J. M. B.; *D. Juan y D. Quijote,* estudi

del tipus del Burlador de Sevilla i de l'heroi de la Mancha, per En S.; *La caballería,* article on s'explica la manera d'armar cavaller, per En C. P.; *Breve juicio crítico de Cervantes,* per N'A. M.; *Notas al Quijote,* article en el que es dóna noticia de quelcom referent a En Perot Roca Guinarda (*Don Quijote,* II, cap. 61), per En B. H. S., i *A la estatua de Cervantes,* per En J. M. R.

1873. — *Cataluña en tiempo de Cervantes,* per En F. M.; *Divagaciones sobre el sentido comun en las obras de Cervantes,* interessant article de N'A. O.; *Tarragona y el Quijote,* tracta del *Don Quijote* d'En Fernández de Avellaneda, imprès a Tarragona en 1614 (núm. 20), i el d'En Cervantes, publicat en dita ciutat, en 1757 (núm. 249), estudi bibliogràfic fet per En P. M. de M.; *Los dos Quijotes,* article d'En J. M. R., on es declara que el P. Aliaga és el Fernández de Avellaneda; *Origen de la Caballería,* sembla la introducció a l'estudi dedicat a *La Caballería,* publicat l'any anterior, l'article d'ara va firmat per En C. P.; *La novela caballeresca,* per A. M.; *Algunos datos para ilustrar el Quijote,* per En T. M. M., estudi crític d'unes cinquanta edicions del *Don Quijote,* fent solament esment de les il·lustracions *Festividad placentera,* per J. P. O., i dues poesíes, una en provençal per En V. Lieutaud, i una altra en anglès per En H. S. Brooks.

1874. — *El cuadro de Pacheco,* article d'En F. M.; *Universalidad é inmortalidad del genio de Cervantes,* per N'A. O.; *Idealismo y Realismo, Don Quijote y Sancho,* per N'A. M.; *Notas históricas al Quijote,* per En B. H. S., aquest article pot servir de comentari a l'estada del D. Quixot a Barcelona; *Apogeo literario en el siglo de Cervantes,* per En L. C.; *Cervantes cautivo,* per En J. P. O.; *La novela y el Quijote,* per En I. F. F., i *Mas sobre Cervantes y sus novelas,* per En J. M. R. Publica també el retrat que N'Asensio diu que és d'En Cervantes.

1875. — *Un manuscrito de Ticknor,* article d'En S. M. referent a unes notes de l'erudit yankee pertanyents al *Don Quijote*; *Un español de antaño,* estudi de N'E. O., analitzant el tipus de D. Diego de Miranda (II, cap. XVI i ss.); *Pensamiento filosófico-social de la obra de Cervantes,* per En L. C., article que diríem que és d'En Lluís Carreras; *Cervantes y Shakespeare,* per En J. I., *Influencia de la literatura caballeresca en la corrupción del Teatro Español,* per N'A. M.; *El Quijote y las conclusiones del Sr. Tubino,* per En J. S. S.; *El espíritu de la novela caballeresca y de la novela filosófica,* per N'A. A.; *Los retratos de Cervantes,* article referent al quadro fet per En Pacheco; *A Miguel de Cervantes,* sonet, per En M. O.

1876. — *Advertencia de la Junta directiva del Ateneo*; *Dulcinea,* article per A. O.; *El siglo literario y el siglo filosófico,* per L. C.; *Un apóstrofe a Sancho,* per J. I.; *Cervantes* per A. M.; *Universalidad del genio de Cervantes,* per J. P. O.; *La crítica,* per E. M., i fragments de l'opuscle d'En Hernández Morejón, *Bellezas de Medicina práctica descubiertas en la obra de Cervantes* (núm. 588).

Com s'ha pogut veure, al costat d'articles poc interessants o fets per a sor-

tir del compromís, n'hi ha d'altres dignes d'esser coneguts que suggereixen noves orientacions al crític i al comentarista.

Tots els treballs van firmats amb inicials, però podem dir que les de J. I. corresponen a Josep Ixart; A. O. a Alfred Opisso; S. i B. H. S. a Buenaventura Hernández Sanahuja i T. M. M. a Tomàs Martínez Marquina.

937 Discurso | sobre | La Ilustre Fregona | y | El Meson del Sevillano, | leido el 23 de Abril de 1872, | aniversario de la muerte | de Miguel de Cervantes Saavedra, | ante la Comision de Monumentos Históricos y Artísticos de Toledo, | por su Vicepresidente | D. Antonio Martin Gamero, | de las Reales Academias Española y de la Historia, | Cronista de la Ciudad, etc. etc. | Toledo. | Imprenta y Librería de Fando e Hijo, | calle del Comercio, número 31. | 1872. [41-VIII. c. 10

p. 270 × 180 mm. c. 185 × 113 mm. (4.º). 24 pp.; 1 plànol.

Els preliminars, corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text del discurs referent a l'hostal on es suposa l'acció de *La ilustre Fregona*, ocupa les pàgs. 5-23, seguint després la festa cervantina celebrada a Toledo el 23 d'abril de 1872 (pp. 19-21). Entre un i altre treball hi ha una Portadella.

El Discurs d'En Martín Gamero és un estudi sobre la novel·la *La ilustre Fregona*, el qual assenyala, no deixant lloc a dubtes, el lloc on estigué el *Meson del Sevillano*, i per si això no fos prou, a la fi es troba un plànol on es veu clarament, il·lustrant el text amb cites d'En Cervantes, que tal afirmació és exacta.

Ressenya també les festes que es feren a Toledo el 23 d'abril de 1872 amb motiu de l'aniversari de la mort d'En Cervantes.

Referent a aquesta novel·la d'En Cervantes i *El meson del Sevillano* vegi's la importantíssima introducció escrita per En Rodríguez Marín a l'edició de *La Ilustre Fregona* (Madrid, 1917).

938 Boletin-Revista | del | Ateneo de Valencia, | Número 46. | Dedicado | á | Cervantes, | Príncipe de los Ingenios españoles. | Valencia: | Imprenta de José Rius, Plaza de San Jorge. | 1872. [41-VIII. c. 21

p. 256 × 171 mm. c. 183 × 106 mm. (4.º). pp. 225-302.

Publica els treballs llegits en la festa cervantina celebrada el 23 d'abril de 1872, aniversari de la mort d'En Cervantes, com són : El *Discurso* d'En F. del Alisal. estudi on, si bé amb to declamatori i fantasiós, s'analitza el Quixot i es parla del seu autor; d'En Rafel Blasco hi ha un article satíric

intitulat : *Carta de una ciudadana internacionalista al ciudadano Miguel de Cervantes Saavedra*; En Mainez envià un estudi cervantí mostrant-se partidari del sentit esotèric del Quixot; conté també les següents poesíes, les quals van encapçalades amb el títol d'*Album poético* : *A Cervantes,* per R. Ferrer Bigné; *Al Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha antes de repetir la lectura de su Historia,* per V. Ruiz Aguilera; *A Cervantes,* per Salvador Vera de León; *A Cervantes,* per M. Velasco i Santos; *A Miguel de Cervantes,* per Teodoro Llorente; *Sobre la tumba de Cervantes,* per Luisa Durán de León; *Al inmortal autor del D. Quijote,* per Constantino Llombart; poesía sense títol per Jacinto Labaila; *La grandeza del saber,* per Enrique Escrig González; *A Cervantes,* per Antonio Chocomeli Codina; *A Miguel de Cervantes Saavedra,* per Víctor Iranzo i Simón; *En el aniversario de Cervantes,* per Aurelio Querol; *A Cervantes,* per Cristóbal Pascual i Genís: *A Miguel de Cervantes,* per Jaime Peyró Dauder; *Al genio-rey de las letras Miguel de Cervantes Saavedra,* per Carlos Testor; *Tu libro y yo,* per V. Bellmont; *A Cervantes,* per Fernando del Alisal; *A Miguel de Cervantes,* per Luis Alfonso; *España y Cervantes,* per Genaro Genovés; *¿Quien es Cervantes?,* per Félix Pizcueta, i acaba l'opuscle amb l'acta de sessió del 5 de gener de 1872, on es prengué l'acord de celebrar l'esmentada festa.

939 Corona poética | dedicada | á | Miguel de Cervantes Saavedra | por el | Ateneo de Valencia, | y leida | en el Paraninfo de la Universidad Literaria | el dia 23 de abril de 1872, | aniversario de su muerte. | Valencia: | Imprenta de José Rius, Plaza de San Jorge. | 1872. [41-VIII. c. 21

p. 252 × 167 mm. c. 184 × 78 mm. (4.º). 54 pp. + 1 f. s. n. d'índex.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-54) conté les següents composicions poètiques : *A Cervantes,* sonet d'En R. Ferrer Bigné; *Al Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha, antes de repetir la lectura de su Historia,* dècimes d'En Ventura Ruiz Aguilera; *A Cervantes,* sonet d'En Salvador Vera León; *A Cervantes,* dècimes d'En M. Velasco i Santos; *A Miguel de Cervantes,* sonet d'En Teodoro Llorente; *Sobre la tumba de Cervantes,* quintilles de Na Luisa Durán de León; *Al inmortal autor de D. Quijote,* sonet d'En Constantino Llombart; unes dècimes d'En Jacinto Labaila; *La grandeza del saber,* oda de N'Enrique Escrig González; *A Cervantes,* quintilles de N'Antonino Chocomeli Codina; *A Miguel de Cervantes,* epístola d'En Víctor Iranzo Simón; *En el aniversario de Cervantes,* dècimes de N'Aurelio Querol; *A Cervantes,* sonet d'En Cristóbal Pascual Genís; *A Miguel de Cervantes,* dècimes de «cabo roto» d'En Jaime Peyró Dauder; *Al genio de las letras Miguel de Cervantes Saavedra, en su aniversario,* per En Carlos Testor; *Tu libro y yo,* per En V. Bellmont; *A Cervantes,* per En Fernando del Alisal; *A Mi-*

guel de Cervantes, per En Luis Alfonso, i *España y Cervantes,* per En Genaro Genovés. A la fi (1 f. s. n.) s'hi troba la Taula.

Com es pot veure, aquesta *Corona* està formada per moltes de les composicions poètiques que es llegiren en la festa cervantina assenyalada en el número 938. El present opuscle és un tiratge de les pp. 243-292 del *Boletín-Revista del Ateneo de Valencia.*

940 D. Quijote Séptimo, | Pieza en un acto y en verso | escrita espresamente | por ***, | para el beneficio de la aplaudida actriz | Doña Amalia Mondejar | y | estrenada con éxito estraordinario en el teatro de la Princesa. | [Floró.] | Valencia | Imprenta de V. Daroqui, Portal de Valldigna, 12. | 1872. [42-IX. c. 2

p. 203 × 135 mm. c. 166 × 77 mm. (4.º). 16 pàgs.

Els preliminars, corresponen a la Portada i Repartiment (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-16) va repartit en deu escenes.

L'acció passa a París, en la casa de D. Chirlos, que ve a esser el *Don Quijote VII.* Tota l'obra és una sàtira endreçada a D. Carles de Borbó, pretendent al trono d'Espanya.

941 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por | Miguel de Cervántes Saavedra | edicion conforme á la última corregida por la Academia Española | con la vida del Autor | y notas para la buena inteligencia del texto | [Gravat.] | Paris | Librería de Garnier Hermanos | calle des Saints-Pères, nº 6 | 1873. [41-VI

p. 180 × 114 mm. c. 152 × 85 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 3 ff. s. n., el segón amb una làmina + XLIV pp. + 776 pp. Hi ha làmines intercalades en el text dibuixades per G. Staal; gravades per Mouard, Pannemacker. Al contraplà ex-libris de la biblioteca cervàntica de L. Rius. Mig xagrí vermell, amb puntes. Tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XLIV).

El text de la primera part comprèn de la pàg. 1 a la 366, el de la segona, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg, de la 367 a la 762. A la fi s'hi troba la Taula de capítols i una llarga llista de llibres editats per la casa Garnier.

Al verso de la portadella, i al peu de la pàg. 768, hi ha el següent peu d'impremta : «Clichy. — Imprenta Pablo Dupont y C.ª, calle du Bac-d'Asnières, 12».

En el *Catálogo* de la Biblioteca Nacional (Madrid) hi figura, amb el nú-

mero 135, una edició castellana editada a París aquest any pels germans Garnier, però impresa a Corbeil per En Creté, ço és, com el núm. 793 d'aquest Catàleg. Hi ha exemplars d'aquestes dues edicions editades per la casa Garnier, en el British Museum (Londres, 12491. k. 1. i Cerv. 66.) i Bibliotèque Nationale (París, Y² 10953 i 21641 i Y² 10952).

La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 157.

942 El Quijote | de los Niños, | abreviado | por un entusiasta de su autor | Miguel de Cervantes Saavedra, | y declarado de texto para las escuelas, por el Consejo | de Instruccion Pública. | Quinta edicion con grabados. | Madrid, | Imprenta de Fermin Martinez García, | calle de Segovia, número 26. | 1873. [43-III

p. 155 × 110 mm. c. 124 × 77 mm. (8.º). 640 pp. Mitja pasta.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, una nota biogràfica d'En Cervantes i el Pròleg de l'edició núm. 728 (pp. 1-8).

El text de la primera part està resumit en vint capítols (pp. 9-243), i en trenta quatre el de la segona (pp. 245-635). A la fi hi ha l'Índex.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Se vende a 8 rvn. encuadernado, en la librería de | Hernando, calle del Arenal, Núm. 11.».

Aquesta edició, com ja digué En Rius (I, 157), és reimpressió de la núm. 830 impresa en 1867.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 158.

943 De verstandige vroome ridder | Don Quichot de la Mancha | beschreven door | Miguel de Cervantes Saavedra, | en uyt de Spaensche in onse Nederlantsche tale | overgeset door | L. V. Boos. | Amsterdam (Holland') 1669. | Tweede deel; het XLII Hooft-Stuck. [36-IX. Cerv.

Traducció holandesa d'un fragment del cap. XLII de la segona part del *Don Quijote*; com es pot suposar, era el text que es destinava al llibre que pensava publicar En López Fabra (núm. 897).

Els documents que figuren en aquest quadern, són : Una carta d'En R. Frein, datada a Leiden el 22 febrer 1873, enviant el text manuscrit de la traducció del dit passatge; una fulla escrita per les dues cares amb la dita traducció, d'on hem tret el títol, i el text d'aquesta imprès en dues fulles.

La traducció és d'En Lambert van den Bos (núm. 88), però modernitzada.

944 Донъ-Кихотъ | ламанчскій. | Сочиненіе Мигуздя Сервантеса Сааведры. | Въ двухъ частяхъ. | Иереводъ съ Испанскаго | В. Карелина. | Изданіе второе. | С.—Иетерьургъ. | Издаіе н. а. Щигина. | 1873. [46-VIII

p. 250 × 160 mm. c. 202 × 118 mm. (8.º). XXIV pp. + 1 f. s. n. + 661 pp., la següent sense numerar en blanc; 28 làms. Mig xagrí vermell, cap daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Vida d'En Cervantes (pp. I-XXIV) i Portadella corresponent a la Primera part (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-661) comprèn tota l'obra, corresponent la primera part a les pp. 1-315 (caps. 1-52), i la segona, pp. 319-661 (caps. 1-74). Entre l'acabament del text de la primera part i el començament de la segona, s'hi troba una portadella (pp. 316 i 317).

Aquesta edició va il·lustrada per En Roux, i cal dir que els dibuixos no estàn mancats de gracia; la traducció és la d'En Karelin (núm. 821).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 317.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 558.

945 O Engenhoso Fidalgo | Dom Quixote da Mancha | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid (Hespanha) 1605-1615. | Fragmento do Capitulo XLII (2.ª Parte). — Dos conselhos que Dom | Quixote deu á Sancho Pança antes de partir para o governo da ilha, com | muitas outras cousas notaveis. | [A la fi.] Traducido y facilitado por el Sr. D. Carlos Barroso, natural de | Rio Janeiro, residente en Lisboa. [36-IX. Cerv.

Dels consells de D. Quixot a Sanxo en portuguès n'hi ha tres exemplars impresos, demés de l'original escrit de mà d'En Barroso : Una primera prova sense correccions, una altra amb aquestes, i una segona prova amb correccions també. Com es veu, manca la prova definitivament corretgida; potser no va arribar a fer-se.

En López Fabra, per a dur a terme la seva idea de fer els consells en cent llengües i dialectes, va dirigir-se a En Barroso demanant-li la traducció portuguesa dels dits consells; aquest va contestar en 16 de novembre de 1872, dient-li que acceptava, però que com no coneixía molt bé el castellà li aclarés alguns dubtes, com els següents : «Vendrá a ser feos pies de la rueda de tu locura», «no quiero de tu capilla» i «ley del encaje». En 30 de gener de 1873 li escrivía En Barroso a En López Fabra una carta enviant-li l'original del text cervantí i demanant-li proves; aquest li envià en 19 de febrer les primeres.

Qui compari la traducció d'En Barroso amb la que hem vist en el número 372, hi trobarà remarcables diferencies.

946 Az Elmés Nemes | Don Quijote de la Mancha. | Irta | Miguel de Cervantes Saavedra. | Spanyolból fordította s bevezette | Györy Vilmos. | [Monograma.] | Kiadja a Kisfaludy-Társaság. | ··· Kötet. | (A bevezetés s az elsö rész elsö fele) | Budapest. | Az Athenaeum Tulajdona. | 1873. [41-VI

p. 180 × 117 mm. c. 138 × 82 mm. (8.º). Vol. I : 461 pp. Vol. II [... | (Az elsö rész második fele.) | ... | ... | 1874.] : 436 pp. Vol. III [... | A második rész elsö fele.) | ... | ... | 1875.] : 424 pp. Vol. IV [... | (A második rész második fele.) | ... | ... | 1876.] : 496 pp. Mig xagrí vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Vida de Cervantes i estudi de les seves obres (pp. 1-50), Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos i Portadella (pp. 51-76); els del segón i quart, solament la Portada (pp. 1 i 2); els del tercer, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg i Portadella (pp. 1-16).

El text va repartit, corresponent els dos primers volums a la primera part (pp. 77-461 i 3-431; caps. 1-27 i 28-52); els dos següents, a la segona (pp. 17-424 i 3-489; caps. 1-32 i 33-74).

A la fi del segon i quart volum hi ha la Taula de capítols.

Al verso de les portades s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Budapest ... Nyomatott Az Athenaeum nyomdájában».

Vegi's la descripció que hem fet de l'edició hongresa de 1850 (núm. 687), la més important aleshores, compari's amb la d'ara i es podrà veure que aquesta és la primera completa en dita llengua.

D'aquesta edició no sabem hi hagi exemplar en les col·leccions de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 583.

947 Den raadvise riddaren | Don Quixote av la Mancha | etter | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid (Spania) 1605-1615. | Eit Stykke av Kapittelet XLII, andre Deildi. — Raader, som Don Quixote | gav Sancho Panza, daa han skulde ut og styra Oylandet, med ymse | andre velskynade Saker. [A la fi :] Yversetnig av Ivar Aasen. | Christiania 1873. | Trykt hos P. T. Malling. [36-IX. Cerv.

Com es pot veure, pel text de la portada, és la traducció noruega dels consells de D. Quixot a En Sanxo (II, 42), feta per En Ivar Aasen.

Aquesta traducció estava feta per a l'obra projectada per En López Fabra, de la qual hem tractat en el núm. 897.

948 Cervantes. — Don Quixot. [7-III*

Calendari Català del any 1873 (pp. 99-104), Barcelona, Lo Porvenir, 1873.

Fragment del capítol segón de la primera part del *Don Quijote.* Al peu de la primera pàgina s'hi llegeix : «Dem aquest bocí de traducció del Quixot, com a mostra de una que se'n està fent ja fa temps». I cal preguntar : ¿Aquesta traducció del capítol segón és feta pel mateix autor que la publicada en *Lo Gay Saber* en 1868? Al nostre entendre, sí : l'estil és el mateix. Qui fou el traductor? Sobre aquesta pregunta vegi's ço que diguérem en el núm. 848.

949 Odol garbico seme azcar | Don Quijote Manchacoa. | Miguel de Cervantes Saavedrac | Arguitaratua. | Españaco Madriden, 1605-1615 garren urtean | XLII garren Iracorgayeco zatia (2 garren partea) — Don Quijotec Sancho Pan- | zari, Isla gobernatzera joan aurretic eman ciozcan on — esanac, bestegauz | ondo pishatuacquin. [A la fi.] Traducido por el Sr. D. Manuel Antonio de Antia : Rector de Urnieta | (Guipuzcoa.) | Facilitado por el Sr. Conde de Llobregat. [36-IX. Cerv.

p. 226 × 160 mm; c. 197 × 119 mm. 2 fulls impresos per una sola cara.

Aquesta traducció basca dels consells de D. Quixot a En Sanxo (II, 42) és probablement el primer treball en llengua èuscara referent al Quixot.

En López Fabra, per a donar a conèixer la traducció dels dits consells, es dirigí al seu amic En Xavier de Barcaiztegui, Comte de Llobregat, el qual contestà amb data de 28 de novembre 1892 que havía encarregat la dita traducció al rector d'Urnieta, creient que serà «un modelo de la más pura lengua euskara». En el 4 de gener de l'any següent, tornava a escriure al Comte de Llobregat, dient que havía entregat a En J. E. Hartzenbusch la traducció perquè arribés a les seves mans, i en 8 del mes següent li tornava a escriure retornant-li les proves d'impremta.

950 Biblioteca Universal. | Coleccion | de los | mejores autores | antiguos y modernos, | nacionales y extranjeros. | Tomo IX. | Novelas Ejemplares de Cervantes. | Madrid. | Dirección y Administración, | San Mateo, núm. 11, cuarto bajo. | 1873. [38-IV

p. 146 × 90 mm. c. 109 × 58 mm. (16.°). 189 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. d'índex s. n. Rústica.

Un altre exemplar. [834-I*

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-189) conté les següents novel·les : *Rinconete y Cortadillo*, p. 5; *El celoso extremeño*, p. 65, i *Las dos doncellas*, p. 152. A la fi del volum, en l'última fulla, que va sense numerar, s'hi troba la Taula.

Al verso de la portada s'hi troba el següent peu d'impremta : «Madrid, 1873. — Imp., est. y galv. de Aribau y C.ª, | Sucesores de Rivadeneyra, | calle del Duque de Osuna, número 3.»

En el British Museum (Londres) i Bibliothèque National (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició.

951 Coll Vehí, J. — Maximas y refranes del Quijote, entresacados y compilados por D. J. Coll y Vehí. [36-X. c. 6

Revista popular (III, núms. 115, 116, 117, 122, 124, 125; pp. 115-117, 131, 147, 207-208, 231-232, 245-246), Barcelona, 1873.

Aquest estudi d'En Coll i Vehí és el primer tanteig o borrador del treball que publicà l'any següent amb el títol de *Los refranes del Quijote*. En el pròleg o introducció, ens diu que no farà obra de literat, «con pujos de sabio aleman», sinó que bonament alguna vegada s'entretindrà amb breus comentaris dictats pel sentit comú. Solament féu un breu extret de les màximes i refranys que es troben en les pàgines de l'esmentat llibre cervantí.

952 Don Quijote. Periódico necesario é indispensable á todo el mundo. Barcelona. 1873. [Año I. num. 1]. [36-X. c. 4

p. 439 × 318. 2 ff.

Aquest setmanari, com es diu en el prospecte, sortirà cada divendres, «dispuesto a pegar cachetes al mismo lucero del alba».

Els redactors, al firmar els seus respectius treballs, usaven noms de la novel·la cervantina, per ço veiem els de «Don Quijote», «El Ventero», «El bachiller Carrasco», i «Sancho Panza» al peu d'articles i poesíes. L'administració i redacció eren a la llibrería E. Puig de la Plaça Nova.

En el primer número començà a publicar una novel·la que porta per títo «Misterios de Vecindad», col·lecció de quadros de costums populars, per Sancho Panza.

953 La | Sociedad Romea | a | Miguel de Cervantes Saavedra | con motivo del | Aniversario 326 de su natalicio. | Octubre de 1873. [36-X. c. 1

p. 208 × 137 mm. c. 179 × 105 mm. 2 ff. s. n.

La societat recreativa «Julián Romea» actuava en el Teatre Romea, de la nostra ciutat, un dia a la setmana, regalant als concurrents a les funcions una fulla literaria, mostra de la qual n'és la present.

Comprèn les següents poesíes : *A Cervantes*, per En Joaquín Asensio de Alcántara; *A Cervantes*, per N'Antonia Mallí de Brignole, i *A Miguel de Cervantes Saavedra*, per Na Silva del Río.

954 Miscelánea Infantil. Barcelona 1º de Mayo de 1873. [Año 1º nº 5]. [38-IX. c. 12

p. 277 × 180 mm.

El número d'aquesta revista barcelonina comprèn els tres treballs cervantins següents : Un article amb el títol *La muerte de Cervantes*, firmat per «Narud», anagrama de Duran (probablement aquest Duran és el mestre de primera ensenyança En Joan Duran, col·laborador de revistes professionals com *El Clamor del Magisterio*), un sonet *A Cervantes*, firmat per «Aurelio», i un petit treball en prosa escrit per «Garci-Nandez» que porta per títol *A Cervantes en el aniversario de su muerte*. Els tres treballs valen ben poca cosa.

955 Ayuntamiento de Jerez de la Frontera. | Acta | de la | sesion celebrada el 23 de abril de 1873, | aniversario | de la muerte de Cervantes, | en cuyo honor se inauguró | la Biblioteca Pública Municipal. | Jerez. | Imprenta del Guadalete, á cargo de D. Tomás Bueno, | calle Compás, numero 2. | 1873. [37-X. c. 14

p. 250 × 165 mm. c. 158 × 89 mm. (4.º). 44 pp.

Els preliminars d'aquest fascicle, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-44) conté l'acta de la sessió del 23 d'abril de 1873 i els discursos que en la inauguració de la Biblioteca Municipal es llegiren, com el d'En Francisco Sala, Director de l'Institut de 2.ª Ensenyança, el del catedràtic Joan Miró, el qual tractà del *Don Quijote* i d'En Cervantes, i els d'En Gumersindo Fernández de la Rosa i En Francisco Revueltas i Montil, aquest últim alcalde de Jerez.

956 PUTMAN, J. J. — Cervántes' «Don Quijote». [Sense portada.] [37-IX. c. 16

p. 234 × 144 mm. c. 165 × 87 mm. (8.º). 30 pp.

Aquest opuscle, que al nostre entendre és un tiratge a part d'alguna revista holandesa, probablement de *De Katholiek*, conté dos treballs : un estudi

del *Don Quijote,* més bibliogràfic que crític (pp. 1-18), i la traducció holandesa del pròleg de la primera part de dita obra (pp. 18-27).

A la fi (pp. 28-30) s'hi troben dues notes referents al text del dit Pròleg.

957 PUTMAN, J. J. — Cervantes en zijn «Reis naar den Parnassus». [37-IX. c. 16

De Katholiek (pp. 277-306), Leiden, 1873.

Hem tractat en el núm. 917 de la traducció holandesa del *Viaje del Parnaso,* feta per En Putman; aquesta fou censurada per M. en la revista *Gids* (agost de 1872), crítica que, com es pot compendre, no va satisfer de cap manera al traductor, el qual replicà des de la revista *De Katholiek.*

958 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Comedias escogidas | de | Don Agustin Moreto y Cabaña, | coleccionadas é ilustradas | por Don Luis Fernandez-Guerra y Orbe. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra. — Editor. | Administracion : Madera Baja, núm. 8. | 1873. [834a-I[1]

p. 254 × 168 mm. c. 222 × 140 mm. (8.º). LV pp., la següent en blanc s. n. + 654 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Estudi preliminar referent al teatre d'En Moreto, així com notes bibliogràfiques de les obres d'aquest, erudit treball d'En Lluís Fernández-Guerra (pp. I-LV).

El text va de la pàg. 1 a la 654, contenint més de trenta comedies.[2]

A nosaltres sols ens interessen : *El licenciado Vidriera,* vegi's referent a aquesta comedia ço que hem dit en el núm. 216; *No puede ser...,* al dir d'alguns, obra inspirada en *El Celoso extremeño*; *El parecido,* refundició de l'obra que porta per títol *El parecido en la corte,* feta pel mateix autor, obra que, segons el prologuista, «le sugirió el pensamiento *La Entretenida,* de Cervantes». Vegi's, referent a aquestes obres, ço que hem dit en el núm. 756.

1. Exemplar pertanyent al fons de la Biblioteca de Catalunya.

2. Les que figuren en el present volum, són les següents : *El desden con el desden,* p. 1; *El poder de la amistad,* p. 21; *Antioco y Seleuco,* p. 39; *De fuera vendrá...,* p. 57; *La misma conciencia acusa,* p. 101; *San Franco de Sena,* p. 121; *Trampa adelante,* p. 143; *Lo que puede la aprehension,* p. 167; *No puede ser...,* p. 187; *La fuerza del natural,* p. 209; *Primero es la honra,* p. 229; *El licenciado Vidriera,* p. 249; *Industrias contra finezas,* p. 269; *El caballero,* p. 289; *El parecido en la corte,* p. 311; *El valiente justiciero,* p. 331; *El lindo D. Diego,* p. 351; *Yo por vos y vos por otro,* p. 373; *Las travesuras de Pantoja,* p. 391; *La ocasion hace el ladron,* p. 407; *Cómo se vengan los nobles,* p. 427; *Todo es enredos amor,* p. 443; *Los jueces de Castilla,* p. 463; *El defensor de su agravio,* p. 491; *La confusion de un jardin,* p. 511; *Los engaños de un engaño y confusion de un papel,* p. 527; *La milagrosa eleccion de san Pio V,* p. 545; *El Secreto entre dos amigos,* p. 563; *Caer para levantar,* p. 583; *El mejor amigo el Rey,* p. 601; *En el mayor imposible nadie pierde la esperanza,* p. 624, i *La traicion vengada,* p. 639.

959 Biblioteca dramática. | El Manco de Lepanto. | Episodio histórico | en un acto y en verso, original de | D. Angel Mondejar y Mendoza. | Música de | D. Rafael Aceves. | Estrenado con extraordinario éxito en el teatro del Circo la noche | del 23 de Abril de 1867. | Cuatro reales. | Madrid : Imprenta de Gabriel Alhambra | Calle de San Bernardo, 73. | 1873. [42-IX. c. 1

p. 193 × 140 mm. c. 145 × 80 mm. (8.º). 18 pp.

Els preliminars, són : Portada i Repartiment (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-18) va repartit en catorze escenes. L'acció passa a Alger, l'any 1580, pocs dies abans d'embarcar Azan Agà cap a Constantinoble. Entre els personatges hi figura En Joan Blanco de Paz, el qual descobreix la fuga que preparava En Cervantes, però en el moment en què Azan vol castigar-lo es presenta el R. P. F. Joan Gil i el redimeix.

960 Los continuadores | de | el Ingenioso Hidalgo. | La obra de un Avellaneda desconocido. | Por Don José María Asensio. | Madrid | 1873 | Imprenta de J. Noguera á cargo de M. Martinez | calle de Bordadores, núm. 7. [41-VIII. c. 10

p. 242 × 158 mm. c. 175 × 104 mm. (12.º). 21 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest quadern, són solament la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-21) tracta de la continuació que en sis volums es publicà a París l'any 1722 (vegi's els núms. 173 i 177). L'Asensio creu que la primera edició fou de 1726 (núm. 177). Aquest estudi es publicà anys més tard en *Cervantes y sus obras* (Barcelona, Seix, 1902).

961 Oracion funebre | que por ruego y encargo de la | Academia Española | y en las honras solemnes | de Miguel de Cervantes | y demás ingenios españoles, | pronunció | en la Iglesia de las Religiosas Trinitarias de Madrid | el 23 de Abril del Año de 1873 | el Ilmo. y Excmo. Señor | Doctor D. Fray Jacinto Maria Martinez y Sae. | Obispo de la Habana. [06 (46. 41)*

Memorias de la Academia Española (vol. IV, 307-339 pp.), Madrid, M. Rivadeneyra, 1873; les tres últimes de notes.

Desenrotlla el tema : *Est autem et multitudo gemmarum; et vas pretiosum labia scientiae. (Provb.*, XX, 15.)

* Exemplar pertanyent al fons de la Biblioteca de Catalunya.

962 Cronica de los Cervantistas. Matanzas 1873. [Año 1º. nº 1]. [36-X. c. 5

p. 415 × 295 mm. 4 ff.

Aquest és el número primer d'una revista que no sabem el temps que durà. És deguda la present publicació a una reunió que va tenir-se el 12 d'abril per a la celebració d'unes festes literaries dedicades a Cervantes, acordant formar una «Sociedad de Cervantistas», celebrar el dia 23 d'abril una festa religiosa, una altra literaria, i una altra en el Parc Cervantes, a la nit.

El número de la *Crónica* conté, a part d'uns articles corresponents a la constitució de la «Sociedad de Cervantistas» i als treballs que es feren per a la festa projectada, els següents : *Miguel de Cervantes Saavedra,* article biogràfic i crític, per En Francisco M. de Acosta i Zenea; *Partidas de defuncion de Cervantes y sus hermanas,* per En Francisco Asenjo Barbieri, treball que figura ja en la *Crónica de los Cervantistas* que dirigía En Ramón León Mainez (núm. 903); *Un libro,* poesía d'En Rafael Otero; *Un cuento,* per En Juan M. Muller, no és altra cosa que una biografía d'En Cervantes, on la fantasía hi juga un gran paper; *A Miguel de Cervantes en su aniversario,* poesía de M. B. H., inicials que al nostre entendre corresponen a En Manuel Blanco Herrero, un dels membres de la Junta directiva; *Era gloriosa,* poesía de N'Adalio Scola; *La carcel de Argamasilla,* per M. J. P., potser és En Manuel J. Presas, autor també d'un article que porta per títol *Estudio sobre la locura de Don Quijote de la Mancha,* que no és altra cosa que un treball donant a conèixer l'estudi de N'Hernández Morejón (núm. 588).

963 PUYMAIGRE, Comte de. — La Bibliothèque de Don Quichotte. [41-III

Le Correspondant (XCIII de la col·lecció. 2.ⁿ llibre, pp. 548-562), París, 10 novembre 1873.

L'estudi del Comte de Puymaigre ens ha semblat fet aprofitant els comentaris d'En Clemencín (núm. 562) i l'estudi d'En Gayangos que figura en el volum XL de la *Biblioteca de Autores Españoles,* afegint-hi unes quantes noticies més. Potser els comentaris més interessants són els dedicats a l'*Amadís de Gaula* i al *Tirant lo Blanch.*

964 Real | Academia Sevillana | de Buenas Letras. | Certámen Poético | celebrado por la misma | en el dia 23 de abril de 1873, | para conmemorar | el aniversario CCLVII | de la | muerte de Cervantes. | Sevilla. | Imp. de Gironés y Orduña, Lagar 3. | 1873. [41-II

p. 210 × 136 mm. c. 157 × 87 mm. (4.º). 182 pp. + 1 f. s. n. d'índex. Tela blanca amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Portadella, i copies de les actes de les festes celebrades per la dita Academia el 23 d'abril (pp. 1-8).

El text (pp. 9-182) està compost pels treballs que es llegiren en dita festa literaria. A nosaltres solament ens interessen : El discurs d'En José Fernández Espino, que podría titular-se «El amor en el Quijote», i una oda *A Cervantes*, feta per N'Antonio Díaz de Lamarque.*

965 La Cuna del Quijote. | Á propósito en un acto, | destinado á solemnizar | en el | Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera, | el aniversario del fallecimiento de | D. Miguel de Cervantes Saavedra; | compuesto por | T. M. M. | Tarragona. | Imp. de Puigrubí y Arís. | 1873. [43-XI. c. 1

p. 220 × 151 mm. c. 168 × 95 mm. (4.º). 23 pp., la següent en blanc s. n. [falten dues pàgines abans del text].

Els preliminars d'aquest opuscle, corresponen a la Portada i Repartiment (pp. 1-4). A aquest exemplar hi manquen les pàgines 3 i 4, probablement perquè en la primera hi hauría una Dedicatoria firmada per l'autor, En Tomás Martínez i Martínez.

El text (pp. 5-23) està repartit en quatre escenes.

L'acció passa en la presó d'Argamasilla de Alba; sabem que En Cervantes es troba empresonat per un tal Quixada, i per a distreure's de l'avorriment comença el *Don Quijote*. En l'escena segona s'hi troba un llarg tros del pròleg de la primera part, posat en vers; en la tercera, explica el capellà un fet que passà a una processó de penitents, fet que En Cervantes diu que aprofitarà per al seu llibre, i en aquesta mateixa escena s'hi llegeixen tres llargs fragments del cap. 20 de la primera part.

966 Los dos Génios. | Loa | en un acto y en verso | original de | D. Pedro A. Torres. | Dedicada al | Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera. | Tarragona. | Imprenta de Puigrubí y Arís. | 1873. [41-VIII. c. 19

p. 215 × 145 mm. c. 175 × 94 mm. 1 f. s. n. + 24 pp. En la portada, escrit a mà, «Givanel».

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada (1 f. s. n.), una Advertencia de l'Ateneo Tarraconense de la Classe Obrera i Repartiment (pp. 1-4).

El text (pp. 5-24) va repartit en vuit escenes.

* Les altres composicions que integren el volum, són : *Don Miguel de Mañara*, llegenda en vers per En Manuel Cano i Cueto; *Don Miguel de Mañara*, per Na Victorina Sáenz de Tejada; *El rey mártir*, per Na Isabel Cheix i Martínez, i *Axataf*, per N'Antonio Sánchez Bedoya.

Excepció d'En Cervantes i Sanxo Panza, tots els altres personatges que prenen part en l'obra són simbòlics, com «La Batalla de Lepanto», «La pobreza», «La fama», etc. En Rius (II, 642) en fa una detallada descripció.

967 Discursos | de | inauguracion y recepcion | leidos en la | Academia Cervantica Española | el dia | 1 de Marzo de 1873 | por su Director | Don Julian Apraiz | y su Secretario | Don Fermin Herran | Vitoria | Imprenta de los hijos de Manteli | á cargo de Raimundo I. de Betolaza | 1873. [41-VIII. c. 9

p. 210 × 150 mm. c. 170 × 104 mm. (6.º). 23 pp., la següent en blanc s. n. En la coberta, escrit a mà, «Givanel».

L'estudi del catedràtic Sr. Apraiz comprèn les onze primeres pàgines del plec, i estudía *La fuerza de la sangre*, comparant-la amb l'*Hecyra* de Terenci.

Segueix a continuació el de N'Herran (pp. 13-23), que tracta de les *Novelas* d'En Cervantes en general. Entre un i altre discurs s'hi troba una portadella, que diu : «Discurso | de | recepcion y contestacion | leido por | Don Fermin Herran».

Referint-se tant a l'estudi de N'Apraiz com al de N'Herran, vegi's Icaza, *Las novelas ejemplares de Cervantes* (Madrid, 1915), nota núm. 112.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : la coberta, que ve a fer de portada general, i una altra Portada on s'hi llegeix : «Discurso | de | inauguracion i recepcion | leido per | D. Julian Apraiz | Vitoria | ... | ... | ... | ...» (pp. 1 i 2).

968 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha. | Compuesto | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | ··· Parte. | [Monograma de l'editor.] | Leipzig : | F. A. Brockhaus. | 1874. [41-I

p. 185 × 118 mm. c. 146 × 82 mm. (8º). Vol. I : XVII pp., la següent en blanc s. n. + 374 pp. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n. + 400 pp. Mig vedell amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del primer volum, comprenen la Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XVII); els del segón, la Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum comprèn una part de l'obra; el primer, pp. 1-372, caps. 1-52, i el segón, pp. 1-395, caps. 1-74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i al peu de l'última pàgina numerada, el següent peu d'impremta : «Leipzig. — En la imprenta de F. A. Brockhaus».

Aquests volums, són el III i IV de la *Coleccion de Autores Españoles*, que publicava dita casa alemanya.

En Rius (I, 160) fa assaber que és repetició de l'edició editada pels mateixos Brockhaus en 1866 (núm. 817).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 159.

969 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Por | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Nueva edicion, corregida y revisada. | Lóndres : | Libreria de Chatto y Windus. | 1874. [41-V

p. 181 × 114 mm. c. 153 × 83 mm. (8.º). XVI pp. + 683 pp. + 3 pp. s. n. Tela.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XVI).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 324 (caps. 1-52); en la pàgina 325 comença la segona part, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, i el text correspòn a les pp. 331-676 (caps. 1-74). La Taula de capítols ocupa les set últimes pàgines numerades.

Al verso de l'última pàgina de la Taula s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «London : | Savill, Edwards and Co. printers, Chandos Street, | Covent Garden».

En Rius (I, 159) escriu : «Es copia exacta de la edición de Glasgow, 1871», i nosaltres encara diríem més, que és edició estereotipada de la dita per En Rius, que és la núm. 898 del nostre Catàleg.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 160.

970 Leben und Thaten | des Scharffinnigen Edlen | Don Quixote von la Mancha | von | Miguel de Cervantes Saavedra | überfetzt | von | Ludwig Tieck. | ··· Band. | Fünfte Auflage. | Berlin. | Verlag von A. Hofmann & Comp. | 1874. [42-III

p. 156 × 115 mm. c. 136 × 88 mm. (8.º). Vol. I : XXVIII pp. + 482 pp. Vol. II : XIV pp. + 545 pp., la següent s. n. Tela; títol daurat als plans.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada, Portadella, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg, Versos i Taula de capítols (pp. I-XXVIII), i els del segón, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i Taula de capítols (pp. I-XIV) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit en dos volums : el primer (pp. 1-482), conté tota la primera part (caps. 8 + 6 + 17 + 10 + 11), i el segón (pp. 3-545), la segona (ca-

pítols 7 + 10 + 16 + 19 + 13 + 9). A la fi de cada un s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Leipzig, | Druck von Giesecke & Devrient.»

Es veu que l'obra es publicà en onze fascicles, corresponent els cinc primers a la primera part, i els sis següents, a la segona.

En Rius (I, 773) escriu : «edición económica, pero bien impresa», i els autors de la *Bibliografía crítica de ediciones del Quijote*, núm, 790 : «edición económica, pero muy bien impresa, copia exacta de la publicada por el mismo editor en 1860»; a això hem d'afegir que és cert que és «edición económica», en quant a què sigui «bien impresa», és molt discutible, i que és copia exacta no ha de dubtar-se, per quant és estereotipada de la núm. 754.

No sabem que figurin exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 530.

971 L'engenious gentilome | Don Quichote de la Mancho | per | Miqueu de Cervantes Saavedra. | Madrit (Espagno) 1605-1615. | Tros dóu chapitre XLII (2.º Partido). — Di counsèu que dounè Don Qui- | chote à Sanche Panza avans que partiguèsse pèr gouverna l'-isclo, emé | d'-àutri causo ben counsiderado.

[36-IX. Cerv.

p. 362 × 145 mm. c. 354 × 120 mm. 4 f. de galerada.

No cal dir que aquesta traducció del fragment del capítol 42 de la segona part del *Don Quijote*, feta per En Frederic Mistral, anava destinada al llibre que projectava fer En López Fabra (núm. 897). Es veu que l'editor va instar a N'Albert Quintana, amic d'En Mistral, la dita traducció, i en agost de 1874 l'eminent mestre la envià al seu amic, qui la féu arribar a mans d'En López Fabra, i es conserva autògrafa en la col·lecció.

972 L'engenious gentilome Don Quichote de la Mancho. [6-VII*

La Renaixensa (any V, vol. I, pàg. 41), Barcelona, 1874.

Traducció provençal feta per En Mistral d'un fragment del capítol XLII de la segona part del *Don Quijote*. Vegi's el núm. 971.

973 Los refranes | del Quijote | ordenados por materias y glosados | por | D. José Coll y Vehí | Académico correspondiente | de la Academia Española y numera-

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

rio de la de Buenas Letras | y de la de Bellas Artes de Barcelona. | [Floró.] | Barcelona. | Imprenta del Diario de Barcelona | Calle Nueva de San Francisco, núm. 17. | 1874. [41-VI

p. 181 × 121 mm. c. 143 × 82 mm. (8.º). XXV pp., la següent en blanc s. n. + 248 pp. + 1 f. s. n. amb les errades. Mig xagrí ros, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-XXV).

El text (pp. 1-217) conté els refranys corresponents al *Don Quijote;* segueix després un «Epílogo», i a la fi (pp. 219-248) s'hi troben els índexs dels del Quixot i de les altres obres cervantines; també hi ha els d'*El Entremés de refranes* i *Don Quijote* d'En Fernández de Avellaneda. En l'última fulla del llibre, que va sense numerar, s'hi veu la llista de les errades a corretgir.

En el Pròleg, que està molt ben pensat i admirablement escrit, es fa un estudi dels refranys en el Quixot, observant-se que hi ha una gran diferencia entre la primera i segona part, ja que els setanta tres d'aquella queden convertits en dos cents i tants en la segona; segons En Sbarbi *(Intraducibilidad del Quijote;* Madrid, 1876) n'hi ha molts més.

Els refranys que inserta En Coll i Vehí en el seu llibre van acompanyats de breus consideracions pertanyents a cada u; unes són erudites, i altres amb comentaris referents a successos d'actualitat. A nosaltres ens agraden més les primeres, que ens parlen del Marquès de Santillana, Covarrubias i Malara, que no aquelles en què esmenta a Pius IX, En Castelar i En Sagasta.

Amb tot i esser un bon treball de paremiología el fet per En Coll i Vehí, creiem que un estudi referent als refranys utilitzats per En Cervantes en el Quixot encara està per a fer; i que En Coll i Vehí podía dur-lo a terme, no hi ha dubte, per quant tenía recollides un sens fi de paperetes amb notes referents a aquesta materia, cèdules que hem pogut veure en els arxius de la R. Academia Española.

974 *Martí-Folguera* | (Obra poética) | *Vibraciones* | Edición elzeveriana | *Barcelona* | Imprenta de C. Verdaguer y Compañía | calle Paseo de S. Juan, n.º 134 | *1874.* [8-V*

p. 234 × 123 mm. c. 138 × 78 mm.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Dedicatoria (2 ff. s. n.), Pròleg (pp. I-VIII) i Portadella (pp. 9 i 10).

El text (pp. 11-308) comprèn diverses composicions poètiques. En la pàg. 242 se'n troba una el títol de la qual és *A Cervantes.*

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

975 MENÉNDEZ PELAYO, Marcelino. — Cervantes considerado como poeta. [36-IX

Miscelánea Científica y Literaria (II, núms. 8, 9), Barcelona, 1874.

Un dels estudis més importants que s'han publicat referents a *Cervantes poeta,* fou el llegit en l'*Ateneo Catalán* o *Ateneo Barcelonés,* que amb ambdós títols l'hem vist citat, el 23 d'abril de 1873, en la sessió en què s'inutilitzaren les planxes zincogràfiques de l'edició d'En López Fabra (núm. 897). Enumera molts passatges, així de les comedies com de les novel·les, on es llegeixen bons versos cervantins, fa atinades observacions referents a la facilitat i lleugeresa que es troba en moltes composicions de l'autor del D. Quixot; opina que el vers és inferior a la prosa cervantina, però que, amb tot, no són de «despreciable mérito literario, si se las mira en sí mismas, sin cotejos ni comparaciones y muy dignas de lectura y de estudio aunque solo se les considere como monumentos de la lengua».

976 MENÉNDEZ PELAYO, M. — Bibliografía. Varias Obras inéditas de Cervantes, sacadas de códices de la biblioteca Colombina, con nuevas ilustraciones sobre la vida del autor y el Quijote, por el Excmo. é Ilmo. Sr. D. Adolfo de Castro, individuo correspondiente de la Academia Española y de la Historia. — Madrid, imprenta de Aribau, sucesores de Rivadeneyra. 1874. [36-IX

Miscelánea Científica y Literaria (II, núms. 12-16, 18, 19), Barcelona, 1874.

Com es pot veure, el present treball és un estudi del llibre d'En Castro (núm. 988) descrivint l'argument de cada entremès, i fent a l'ensems atinadíssimes observacions.

977 Miscelanea Científica y Literaria. Barcelona 23 de Abril de 1874. [Año 2.° n.° 8]. [36-IX

p. 282 × 182 mm.

Tot el número d'aquesta revista barcelonina està dedicat a En Cervantes. En la primera pàgina s'hi troba l'auto-retrat d'En Cervantes que es llegeix en el Pròleg de les *Novelas Ejemplares*; el sumari és el següent : *Cervantes considerado como poeta,* començament de l'interessant estudi fet per En Marcelino Menéndez i Pelayo (núm. 975); *El corazon de un poeta,* romanç d'En Francisco Gras i Elías; *La lengua castellana en nuestros tiempos,* article d'En J. M.ª V. i V. dedicat a En Cervantes, on es queixa de l'ús de veus estrangeres en la parla castellana; *Al príncipe de los ingenios españoles Miguel de Cervantes Saavedra,*

dècimes de N'Enrique Franco; *Un artículo sobre Cervantes*, per En Javier Tort i Martorell; *A Cervantes*, poesía per En Federico Carlos Esquerdo, i sense firma s'hi troben pensaments i màximes extrets de les obres d'En Cervantes i noticies, així com passatemps cervantins.

978 R[OCA] F[ARRERAS]. — Elogis dels catalans y de Barcelona per en Cervantes. [36-X. c. 5

La Renaxensa (IV, núms. 11, 12), Barcelona, 1874.
Un altre exemplar. [VI-7*

Interessants articles on, demés d'esmentar alguns passatges d'En Cervantes que fan referencia a Catalunya, es comenten, analitzen i estudíen els mòbils que li pogueren dur a escriure els elogis que es troben en el *Don Quijote*, en *Las Dos doncellas* i en el *Persiles*, fent de pas atinadíssimes observacions.

Aquest article va publicar-se més tard, firmat pel seu autor, en la revista *Cervantes*.

979 R[OCA] F[ARRERAS]. — Elogios de los catalanes y de Barcelona por Cervantes. [36-X. c. 5

La Independencia (IV, núms. 2369 i 2370), Barcelona, 1874.
Un altre exemplar. [*

És el text publicat en *La Renaxensa* (núm. 978). En la col·lecció Bonsoms solament figura una part de l'article, la corresponent a l'edició del matí, núm. 2369; l'altra, que correspòn a l'acabament, pertany a l'edició de la tarda, núm. 2370.

980 R[OCA] F[ARRERAS]. — La casa dita d'En Cervantes a Barcelona. [VI-7*

La Renaxensa (IV, núm. 20, p. 246), Barcelona, 20 juliol 1874.

Tracta de la casa núm. 44 del carrer de la Mercè, que dóna avui dia al Passeig de Colom, núm. 2, en el balcó del tercer pis de la qual s'hi veu una escultura on la gent hi vol reconèixer el bust d'En Cervantes. Demés, es diu, sense cap fonament, que hi visqué En Cervantes durant sa estada a la nostra ciutat.

981 Aniversario de Cervántes. | Fiesta literaria | verificada en el | Instituto de Cadiz | para conmemorar la muerte | del Príncipe de nuestros Ingenios. | 1616-

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

1874. | Cádiz : 1874. | Tipografía La Mercantil, | de D. José Rodriguez y Rodriguez, | Sacramento 39, y Bulas 8. [41-VIII. c. 10

p. 215 × 139 mm. c. 162 × 90 mm. (4.º). VIII pp. + 63 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. d'índex.

Els preliminars, corresponen a la Portadella, Portada, Advertencia i Acta de la sessió celebrada el 23 d'abril de 1874 (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-63) conté les composicions que es llegiren en aqueixa festa; les en prosa, foren : *Los retratos de Cervantes,* per R. León Máinez; *¡Gloria á Cervantes!,* per J. Rodríguez i Rodríguez; *El teatro de Cervantes,* per R. Alvarez Espino; *Modesto tributo á la memoria del gran Cervantes,* per G. de Pego; *Latines,* pel Dr. Thebussem; i *Un sueño de el Quijote,* per V. Rubio i Díaz; les en vers : *Recuerdo á Cervantes,* per S. A. de Dios; *Gloria póstuma,* per A. Moreno Espinosa; *A Cervantes,* per J. Pereira; *La sombra de Cervantes,* per S. Teran Puyol; *Sancho Panza á Cervantes,* per S. Herrero i Espinosa de los Monteros; *En el aniversario de Cervantes,* per V. Jiménez; *Cervantes,* per J. Chape Fernández; *Pensando en Cervantes,* per R. Alvarez Espino; *A Miguel de Cervantes Saavedra,* per M. Cerero Soler, i *El ingenio y la pobreza,* per F. Flores Arenas.

Les més importants, són : l'estudi d'En R. León Máinez, analitzant *Los retratos de Cervantes,* i el d'En R. Alvarez Espino, *El teatro de Cervantes.*

En el primer, després d'enumerar els d'En Kent, l'atribuït a Alonso del Arco, el que tenía Mr. Brière, el descobert per N'Asensio i atribuït a En Pacheco i el bust que féu En Nobas per encàrrec d'En Rius, opina que aquest últim «es el mejor de todos», i que el auto-retrat que es llegeix en el pròleg de les *Novelas Ejemplares,* val molt més que quants retrats apòcrifs es poden donar. En el segón, es fan observacions referents al teatre d'En Cervantes, incloint en els entremesos el de *Los mirones* i *Los refranes,* entre altres, que ja hem dit que no li pertanyen.

També hem d'esmentar el treball que es llegí d'En Mariano Pardo de Figueroa, ço és, el del Dr. Thebussem, intitulat *Latines,* on tracta de les frases llatines que es troben en el *Don Quijote.*

982 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Comedias | de | Don Pedro Calderon de la Barca. | Coleccion más completa que todas las anteriores, | hecha é ilustrada | por Don Juan Eugenio Hartzenbusch. | Tomo cuarto. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra. — Editor. | Administracion : Madera Baja, núm. 8. | 1874. [834a-I*

p. 254 × 167 mm. c. 218 × 140 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + 734 pp. + 1 f. s. n.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

Els preliminars d'aquest volum, que és el quart de les *Comedias de Don Pedro Calderon de la Barca,* i el XIV de la *Biblioteca de Autores Españoles*, comprèn : Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-652) conté més de vint-i-cinc comedies, nou entremesos, dos moixigangues, tres xàcares i poesíes. A la fi s'hi troben notes bibliogràfiques i Índex.

A nosaltres únicament ens interessa una sola de les obres que formen el volum; és l'entremès *El Dragoncillo* (pp. 615-619), que està inspirat en el d'En Cervantes que porta per títol *La cueva de Salamanca.*

983 Cárlos Coello y Pacheco | Roque Guinart | drama en tres actos y en verso | Madrid | Imprenta de la Biblioteca de Instruccion y Recreo | Calle del Rubio, núm. 25. [834.ª 6 T*

p. 162 × 110 mm. c. 119 × 69 mm. (8.º). XXI pp. + 3 pp. s. n. + 132 pp. + 2 ff. s. n.

Els preliminars, són : Portadella, Portada, Dedicatoria i Pròleg d'En Manuel Cañete, datat en 1874 (pp. I-XXI), i Repartiment (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-132) està repartit en tres actes, contenint 9, 19 i 13 escenes. L'acte segón té dos quadros. A la fi del volum hi ha una fulla sense numerar, amb notes.

El pròleg és un elogi del drama, fent de pas observacions a l'obra d'En Coello i assenyalant que les fonts del *Roque Guinart* es troben en Schiller, Cervantes i Ruiz de Alarcon.

Entre la llista dels personatges hi figuren «Don Quijote» i «Sancho Panza», però que no fan més que creuar l'escena. L'acció del drama passa a Vilassar, i no sabem que en aquest lloc hi hagués fet mai res en Rocaguinarda.

984 Cuyas Armengol, Arturo. — El «Quijote» en Boston. [36-IX. MC. II

El Tiempo (núms. 1514, 1515), Madrid, 16 i 17 maig 1874.

Aquest treball d'En Cuyàs Armengol és altament interessant en quant a bibliografía i crítica. Referent a la primera, anota les edicions cervantines que figuren en la *Ticknor's library,* que són en bon nombre, havent-hi un exemplar de la primera edició del *Don Quijote,* impresa a Madrid, i moltes altres edicions pertanyent al segle XVII; també esmenta obres de crítica cervàntica que es troben en dita biblioteca. A continuació transcriu la copia d'un

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

quadern manuscrit d'En Ticknor, amb notes i observacions referents al *Don Quijote,* notes que poden esser refutades o acceptades, segons la manera de veure l'obra d'En Cervantes.

985 El manco de Lepanto, | Comedia en dos actos y en verso, | original de | Don Enrique Zumiel. | Representada por primera vez en el Teatro Martin el 9 de Octubre | de 1874, para solemnizar el aniversario del natalicio de Cervantes. | Madrid. | Imprenta de José Rodríguez. — Calvario, 18. | 1874. [42-IX. c. 1

p. 201 × 135 mm. c. 145 × 67 mm. (8.º). 47 pp., la següent en blanc s. n.

Les fulles preliminars, són : Portadella, Llista d'obres de l'autor, Portada i Repartiment (pp. 1-4).

El text (pp. 5-47) està repartit en dos actes que tenen set i nou escenes, respectivament.

L'argument de l'obra és l'empresonament de Cervantes a Argamasilla, fent-se l'autor solidari de la tan coneguda llegenda de què el Quixot fou escrit en la presó d'Argamasilla de Alba.

986 Ideas y noticias económicas | del | Quijote | Ligero estudio | bajo ese aspecto | de la inmortal obra de Cervantes, | por | José M. Piernas y Hurtado, | Catedrático de Economía y Estadística | en la Universidad de Oviedo | Madrid | Imprenta, Fundicion y Estereotipia de D. Juan Aguado, | Calle del Cid, núm. 4 (Recoletos). | 1874. [42-IX. c. 4

p. 162 × 110 mm. c. 117 × 61 mm. (8.º). 84 pp.

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Dr. Thebussem i Advertencia (pp. 1-8).

El text comença en la pàg. 9, i va repartit en quatre capítols.

Als molts estudis on, amb rebuscaments, s'obstinen els seus autors en demostrar que Cervantes fou entès en Teología, Geografía, Medicina, Jurisprudencia i en moltes altres ciencies, cal afegir aquest, en el qual s'assenyalen i es comenten les idees econòmiques que es troben escampades pel Quixot. En els dos últims capítols de l'obra s'hi troba quelcom d'aprofitable.

987 Escritura de las capitulaciones celebradas para el matrimonio de doña Isabel de Cervántes Saavedra, viuda de Don Diego Sanz, e hija legítima de Miguel Cervantes Saavedra con Luis de Molina, vecino de Cuenca. [05 (46. 41)*

Revista de Archivos. Bibliotecas y Museos (IV, núm. 11; IV, pàg. 162), Madrid, 15 juny 1874.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

988 Varias obras inéditas | de | Cervantes, | sacadas de códices de la Biblioteca Colombina, | con nuevas ilustraciones | sobre la vida del Autor y el Quijote, | por el Excmo. é Ilmo. Señor | Don Adolfo de Castro, | Indivíduo correspondiente | de las Academias Española y de la Historia. | Madrid, | A. de Carlos é Hijo, Editores, | calle de Carretas, número 12, principal. | MDCCCLXXIV. [41-V

p. 206 × 131 mm. c. 155 × 86 mm. (8.º). XXXV pp., la següent en blanc s. n. + 477 pp., la següent en blanc s. n. Mitja pasta.

Els preliminars, són : Portadella, Portada, Índex, Portadella corresponent al «Diálogo | entre | Sillenia y Selanio, | sobre la vida del campo», Introducció i el text de l'esmentat diàleg (pp. XIII-XXXV).

El text d'aquest volum (pp. 1-477) va repartit en quatre parts :

1.ª, *Obritas inéditas de Cervantes* : *Noticias preliminares,* p. 3-22; l'entremès *De los mirones,* p. 23-88; el de *Doña Justina y Calahorra,* p. 89-112, i el *de refranes,* p. 113-125.

2.ª, *Una obra de Cervantes impresa sin su nombre* : *Preliminares,* p. 129-141, i l'entremès *De los romances,* p. 143-174.

3.ª, *Poesías inéditas en otro códice colombino* : *Advertencia,* p. 177-178, les poesíes *Cancion desesperada,* p. 179-185, i *A la eleccion del Arzobispo de Toledo,* p. 186-188.

4.ª, *Nuevas ilustraciones para la Vida de Cervantes y el Quijote* : *Advertencia,* p. 191-192; *Noticias del apellido de «el Toboso» y de algunos de este linaje,* p. 193-197; *Cervantes y Alarcon,* p. 199-273; *La casa del Tio Monipodio,* p. 375-409; *La última novela ejemplar de Cervantes,* p. 411-449, i *Cervantes y la batalla de Lepanto,* p. 451-477.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Madrid, 1874, — Imprenta, estereotipia y galvanoplastia de Aribau y C.ª | (Sucesores de Rivadeneyra). | calle del Duque de Osuna, número 3.»

El present volum és fort interessant : textos originals i altres atribuïts a Cervantes, estudis de crítica, comentaris, notes il·lustratives, etc. Segons En Castro tots els entremesos que ell publica són d'En Cervantes, i això, al nostre entendre, és molt dir. El *Diálogo entre Sillenia y Selanio, sobre la vida del campo,* fou copiat per En Castro d'un còdex que es troba en la Biblioteca Colombina (tom 81, *Varios,* foli). Segons el «descubridor», és «un escrito evidentemente de Cervantes, é inédito hasta hoy», i pel contexte es dedueix que es va escriure a Sevilla. ¿En què es funda En Castro per a fer tals afirmacions? En l'estil i en què «háblase de que pasa en una ciudad en que había una huerta, donde se juntaban damas principales y caballeros, y se conferían asuntos de discrecion y amenidad. En Sevilla había la «Huerta del rey» con un estanque y un cenador, que mandó labrar el Marqués de Tarifa con ese objeto». Comencem per l'estil; En Menéndez i Pelayo escrivía a poc d'haver-

se publicat aquest volum d'En Castro : «Puede concederse que algunos conceptos y el corte de algunas frases se asemejan a los de Cervantes; pero me parece que se nota alguna mayor lima y afectacion en el estilo, de la que nuestro autor acostumbra usar, y además respira ese diálogo una monotonía, impropia de la animacion que los escritos de Cervantes contienen. Observaré, además, que el verbo *turar* (durar) no lo he visto usado por Cervantes con esa ortografía.»[1] Referent al punt on fou escrit l'esmentat diàleg, hem de manifestar que el que passi una obra en un lloc determinat, no vol dir que sigui escrita en el mateix lloc; no creiem que En Cervantes escrivís *La Española inglesa* a Anglaterra, ni En Calderón de la Barca *La vida es sueño* a Polonia, ni En Hartzenbusch *Los amantes de Teruel* a Terol.

En la primera part es fa menció d'aquell còdex (A. A. 141. 4) que coneixem per N'Asensio[2] i per En Fernández Guerra;[3] tracta, després, del cognom Cervantes a Sevilla i de l'estada d'En Cervantes en aquesta ciutat, i per fi, un «juicio de «Los mirones», «Doña Justina y Calahorra» y «Los refranes»». Tots tres entremesos, al dir d'En Castro, són d'En Cervantes. I, per què ho són? En què s'apoia per fer tal afirmació? «Las frases, además, los giros, todo es de Cervantes... Sólo Cervantes podía escribir así en aquel siglo», diu referint-se al primer; del segón, ens fa saber que «el argumento, el modo de exponerlo, diálogo y la facilidad en el uso de tanta multitud de refranes, sólo corresponden á Miguel de Cervantes Saavedra», i l'últim és de l'autor del Quixot, perquè «por ser un constante *miron* Miguel de Cervantes, miron del género de los que nos presenta en este entremés, alcanzó á pintar con tan eminente maestría la sociedad de su siglo y el corazon humano». Com es veu, d'argument que convenci no n'hi ha cap, tot és una continuada conjectura.

En l'esmentada revista barcelonina (núm. 976) ja es cuidà En Menéndez i Pelayo en no seguir el criteri del descobridor.

En la *Parte segunda*, dedicada a tractar d'«una obra de Cervantes impresa sin su nombre», analitza En Castro l'*Entremés* dit *de Romances*. Per ell, el *Don Quijote*, amb tot i els estudis que s'han escrit, segueix encara per a comentar, i no s'ha fet la part més interessant, això és, «la historia del pensamiento del *Don Quijote*»;[4] creu que hi va influir molt aquell fet que es descriu en el *Cartapacio, primera parte de algunas cosas notables, recopilado por mi D. Gaspar Garcerán de Pinós y Castro, conde de Guimerán, año de 1600*,[5] i que

1. *Miscelanea cientifica y literaria*, Barcelona, 1874. Vegi's núm. 976.
2. *Cartas literarias*, 1867.
3. *Catálogo de una Bib. esp. de libros raros y curiosos*, Madrid, 1863, I. Apèndix I.
4. En Pérez González començava a fer-ho en 1904, en els seus articles publicats en *La Ilustración Española y Americana.*
5. Es troba en la Biblioteca de la R. Academia Española (Madrid), fou acabat a Saragossa el 25 de maig de 1613. Diu així l'esmentat cartipàs : «Un estudiante de leyes en Salamanca estaba leyendo (a) la vela, y en lugar de leer sus liciones, leia en un libro de caballerias y como hallase en él

tot el pensament del llibre cervantí està resumit en aquests versos de l'esmentat entremès :

«De leer el Romancero
Ha dado en ser caballero,
Por imitar los Romances
Y entiendo que á pocos lances
Será loco verdadero...»

Segons En Castro, l'*Entremés de Romances* fou escrit en 1602 i, per tant, la primitiva idea pertany a l'entremès, ja que el *Don Quijote* és posterior; però, ¿és que, donant per cert que sia veritable la data que dóna En Castro, que és molt i molt discutible, en dos anys tenía temps En Cervantes per a escriure la seva obra? Després, encara que podría ser que la idea de l'entremès sigui la del *Don Quijote*, sabent que els autors d'aquell temps es copiaven les idees i fins escenes, per a no dir actes,[1] es podía haver donat el cas de què si notem molts punts de semblança entre un i altre treball literari es degui a què ambdós autors coneixíen a fons aquell formidable recull de poesía popular que en aquell temps anava de boca en boca; i ¿no sabent certa la data en què fou escrit dit entremès, no podría esser que l'anònim autor s'hagués inspirat en el llibre d'En Cervantes? Perquè fonament sòlid no en dóna cap En Castro; la cita del fet de l'estudiant es troba en un manuscrit començat en 1600 i acabat en 1613, i aquest entremès, diu que fou representat en 1604; el que sí es sab, és que fou imprès en 1611; per tant, la defensa feta pel famós descobridor atribuint aquest entremès a Cervantes no ha de pendre's seriosament, ja que no menciona cap data. En els treballs i estudis d'erudició a voltes perjudica molt la fantasía exaltada, i a N'Adolf de Castro no li mancava aquesta última qualitat.[2]

La *Tercera parte* és més ben pensada que les dues anteriors, tracta d'unes «poesías inéditas» trobades «en otro códice colombino»; aquest còdex té la signatura AA. 145. 5. Les poesíes de què es dóna noticia, són dues : la «Cancion desesperada», que es llegeix en el cap. XIV de la primera part del *Don Quijote*, i una oda endreçada «a la eleccion del arzobispo de Toledo».

que uno de aquellos famosos caballeros estaba en aprieto por unos villanos, levantose de donde estaba y tomó un montante y començó á jugarlo por el aposento y á esgrimir en el aire, y como lo sintiesen sus compañeros, acudieron a saber lo que era, y él respondió : Déjenme vuesas mercedes, que leia esto y esto, y defendiendo (defiendo) a este caballero. ¡Qué lástima! ¡Cuál le traian estos villanos!».

1. «...pero *los Cabellos de Absalón* (aunque Calderón la puso en la lista de sus comedias no es propiamente comedia suya; no es más que refundición de una tragedia del maestro Tirso de Molina, titulada *La venganza de Tamar*... La obra de Calderón no tiene de bueno más que lo que tomó de Tirso ... y hay hasta una jornada entera literalmente copiada.» (Menéndez y Pelayo, ***Calderón***, 68-69.)

2. Vegi's, referent a l'*Entremés de Romances*, Cotarelo Valledor, *Teatro*, pp. 721 i ss.

En la *Parte cuarta,* comenta textos cervantins. En el primer, la noticia d'alguns cognoms de «el Toboso» conjecturant que potser en el tipus de Dulcinea hi ha al·lusions a determinada persona. En el segón, sosté que el Fernández de Avellaneda, autor del *Segundo tomo del ... Don Quijote de la Mancha* (núm. 20), fou el mexicà Joan Ruiz de Alarcon i Mendoça; i referent a l'atribució esmentada, just és recordar les paraules d'En Menéndez i Pelayo que fem nostres, perquè creiem que està en el just el mestre de la crítica moderna.* El tercer l'intitula *La casa de Monipodio.* És un quadro de l'hampa sevillana en temps d'En Cervantes. El més interessant és la «Advertencia preliminar», que bé pot esser un comentari d'investigació recercant la casa on pogué viure en Monipodio. Segueix *La última novela ejemplar de Cervantes,* treball llegit a Cádiz el 23 d'abril de 1872, vegi's també el núm. 922, i l'última porta per títol *Cervantes y la Batalla de Lepanto,* on l'autor posa en escena a Cervantes explicant la famosa «accion que vieron los pasados siglos y esperan ver los venideros», com diu ell mateix en el Pròleg a la Segona part del *Don Quijote.*

989 MILÁ I FONTANALS, Manuel. — Algo respectivo a Cervantes. [7-VI

Revista Balear (III, pp. 323, 355 i 371; núms. 21, 23 i 24), Palma de Mallorca, 15 de novembre i 15 i 31 de desembre de 1874.

Al peu del començament d'aquest treball, hi ha una nota on es diu que «reunimos tres escritos, compuestos en diferentes épocas, correjido el primero, aumentado el segundo y el tercero inédito»; el primer, es llegí en la vetllada

* «Nuestro amigo el Sr. Castro hizo alarde una vez más del prodigioso conocimiento que tenía de la literatura española del siglo XVII, pero no convenció, ni podía convencer á nadie, ni quizá él mismo estaba convencido de lo que sustentaba. No puede haber antítesis más completa de la del soez y desvergonzado Avellaneda, y el delicadísimo poeta terenciano, el suave y profundo moralista, el intérprete más humano del ideal caballeresco, el más reflexivo y correcto de los ingenios de su tiempo, el que menos concesiones hizo ni al vulgo ni al torrente de la improvisación. El sentido de belleza moral que se difunde como escondido aroma por todas las venas del teatro alarconiano; el alto y generoso concepto de la vida que en él resplandece; el sello de distinción aristocrática que sin esfuerzo le realza; la continua pulcritud de pensamiento y de expresión que sólo en alguna comedia de su juventud puede echarse de menos, son dotes y condiciones tales que hacen ética y estéticamente imposible que Alarcón pudiera escribir ni una sola página de las que llevan el nombre del licenciado tordesillesco. Y como la vida de Alarcón estuvo en perfecto acuerdo con la doctrina de sus escritos, tampoco se le puede achacar la vileza de haber injuriado, sin motivo ni provocación, a Cervantes, de quien no consta que fuese ni amigo ni enemigo, y á quien sólo pudo alcanzar en sus últimos años, puesto que Alarcón volvió de Méjico en 1611. Y aunque generalmente se supone que ya habían tenido relaciones literarias en Sevilla, en 1606, todo el crédito de esta aseveración estriba en que sea de Cervantes la carta descriptiva del festejo de San Juan de Alfarache, lo cual podría parecer más ó menos verosímil, pero dista mucho de ser artículo de fe, puesto que sólo se funda en coincidencias de estilo, que cada cual ve y entiende a su modo.» — *(Una nueva conjetura sobre el autor del Quijote de Avellaneda.)*

celebrada en l'*Ateneo Catalán* o *Barcelonés* a l'inaugurar-se l'edició d'En López Fabra (núm. 897), publicant-se més tard en el *Boletín* núm. 902; el segón, té per títol *Cervantes crítico y romero,* havent estat publicat en el *Diario de Barcelona* el 7 i 13 de juny de 1854; i l'últim, era encara inèdit, però s'havía llegit en la sessió celebrada el 23 d'abril de 1873 en el dit Ateneu a l'inutilitzar les planxes zincogràfiques de l'esmentada edició del *Don Quijote.*

990 El Porvenir Filipino. Manila, Jueves 23 de Abril de 1874. [Año X. n.º 91.] [36-X. c. 4

p. 588 × 410 mm.

Els treballs cervantins que formen part d'aquest número, són tres : 1.r, un article intitulat *Cervantes,* firmat per En Valentín González Serrano, i és una biografía de l'autor del Quixot; 2.n, una poesía d'En José Alvarez Sierra que porta per títol *A Cervantes,* i 3.r, una altra poesía de N'E. Escobar, *A Cervantes en el 258 aniversario de su muerte.*

991 Academia Sevillana | de | Buenas Letras | Conmemoracion | del Aniversario CCLVIII | de la | muerte de Cervantes, | en el dia 23 de Abril de 1874. | Sevilla. | Imp. de R. Baldaraque | Gallegos, 5 y 7, | 1874. [41-VIII. c. 8

p. 204 × 138 mm. c. 158 × 90 mm. (8.º). 79 pp., la següent s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Portadella i Actas de les dues juntes celebrades el 23 d'Abril de 1874 (pp. 1-9).

El text (pp. 11-79), conté els següents treballs : *Cervantes inventor,* per En José M. Asensio; *Un hombre y un libro,* per En Luis Montoto; *El cautivo,* per Na Isabel Cheix Martínez, i *Doña María Coronel,* per En Manuel Cano i Cueto.

Els treballs cervantins són els tres primers : El de N'Asensio fou el discurs presidencial, i demostra que Cervantes fou inventor per sa intel·ligencia i enginy; els dos següents corresponen a un dels temes enunciats en la convocatoria del certamen, que fou *Un episodio histórico de la vida de Cervantes.*

992 Asensio, José Maria. — Nuevo documento para la Biografía de Cervantes. [36-IX

El Ateneo (núm. 1, p. 11), Sevilla, 1874.

Es tracta d'un document que es troba en l'Arxiu municipal de Sevilla, porta la data del 2 de maig de 1600, i és un expedient en el que N'Agustín de Cetina demana se l'inclogui en el padró veïnal. Entre els testimonis que declaren a favor d'En Cetina hi figura En Cervantes.

993 Hartzenbusch, Juan Eugenio. — Unas notas mas á el Ingenioso Hidalgo. [36-IX

El Ateneo (núm. 1, pp. 1-3), Sevilla, 1874.

Aquestes notes són additaments a les que va publicar per a l'edició del *Don Quijote* en facsímil (núm. 897), i fan referencia a alguns passatges del Pròleg i alguns capítols de l'obra (1, 3 i 7 de la primera part, i 16, 28, 35, 43 i 46 de la segona).

994 Rawdon Brown, H. — Miguel de Cervántes, de Alcalá de Henares, y Cárlos Emmanuel de Saboya, y sus pollinos. [36-IX

El Ateneo (núms. 1, 2, 3, pp. 4-8, 15-18, 27-30), Sevilla, 1874-1875.

Aquest treball fou publicat en 1873 en la revista *The Atheneum* (12 i 19 d'abril). El seu autor veu en el *Don Quijote* fets al·lusius a En Carles Emmanuele de Saboia al voler possessionar-se de la corona d'Espanya. En Carles Emmanuele tenía cinc fills, i n'envià tres a Espanya; D. Quixot havía donat a En Sanxo una lletra de canvi perquè li donessin tres pollins, dels cinc que havía deixat a casa seva; també troba altra coincidencia en el fet de pegar En Juan Haldudo, veí de Quintanar, al noi Andrés, cosa que pot comparar-se, segons l'articulista, amb En Carles Emmanuele i Enric IV, per quant, segons el Duc de Lerma, «Enrique IV, había vapuleado de lo lindo á Carlos Emmanuele»; també se'ns diu que En Pedro Franqueza, secretari del rei Felip III, «fué la persona inmortalizada por Cervantes bajo el pseudónimo de Sancho Panza». Per aquest estil ens fa assaber En Rawdon Brown que un cavaller duia per divisa «una sierpe de agua o sidra», al·lusió al cavaller de la Sierpe, que es llegeix en el *Don Quijote* (I, 21); el 13 de juliol de 1604 es celebrà a Valladolid una justa, i que a aquest mateix any firmà el rei la llicencia per a la publicació del llibre d'En Cervantes; encara afegeix que l'autor del llibre atribuït a En Fernández de Avellaneda (núm. 20) fou En Gaspar Schóppe, «protegido y pensionado del Duque de Lerma», i així, per l'estil, assenyala altres conjectures que no mereixen esser refutades.

995 Un prólogo y un proceso. | Á propósito en dos actos | destinado á solemnizar la memoria | de | D. Miguel de Cervantes Saavedra, | compuesto por | T. M. M. | [Floró.] | Tarragona. | Imprenta de Puigrubí y Arís. | 1874. [41-VIII. c. 10

p. 218 × 143 mm. c. 170 × 94 mm. (8.º). 52 pp.

Els preliminars, són : Portada, Aclaracions de l'autor, en les quals diu que no ha pensat escriure una obra per al teatre i «sí solo, un *A propósito* que

pueda ser representado en alguna de las funciones que se dedican al Príncipe de los Ingenios españoles», Dedicatoria i llista dels personatges (pp. 1-6).

El text (pp. 7-52) va repartit en dos actes, que tenen dotze i catorze escenes, respectivament. El primer acte *(El prólogo)* està dedicat en les primeres escenes al Pròleg del Quixot, i el final, a l'empresonament d'En Cervantes per la mort d'En Gaspar de Ezpeleta; el segón acte *(El Proceso)* passa en la presó de Valladolid.

L'autor fou En Tomàs Martínez i Martínez.

996 GENOVÉS, Genaro. — La cuarta salida. Sueño extravagante. [36-X. c. 6

Boletín-Revista del Ateneo de Valencia (VIII, pp. 303-309, 335-339 núms. 96, 97), 30 març i 15 juny 1874.

L'articulista vol que D. Quixot faci una «cuarta salida», no per a «desfacer entuertos» i deslliurar «doncellas desvalidas y aherrojadas» com era el propòsit de l'hèroe, sinó per a vèncer els «dos mal llamados caballeros D. Positivismo de la Buena Plata y D. Género-Bufo de la Mala Vida». D. Quixot diu que ho farà tan aviat com li presentin un «cronista tan ingenioso, tan festivo, tan prudente, tan profundo y castizo como lo fué mi historiador Cide-Hamete, o más claro Miguel de Cervantes Saavedra».

997 Biblioteca ilustrada de Gaspar y Roig. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | novísima edición | con notas históricas, críticas y gramaticales, de la Academia Española, Pellicer, Arrieta, | Clemencin, Cuesta, Janer, etc. | aumentada con | El Buscapié, | anotado por Don Adolfo de Castro. | Adornada | con 300 grabados intercalados, láminas sueltas | y el retrato del Autor grabado en acero. | [Escut : SPERO LVCEM POST TENEBRAS.] | Escudo que figuraba en la primera edición, impresa por Juan de la Cuesta en Madrid en 1605. | Madrid : | Imprenta y Librería de Gaspar, Editores, | (antes Gaspar y Roig), | calle del Príncipe, número 4. | 1875. [42-IX

p. 272 × 172 mm. c. 221 × 127 mm. (8.º). 540 pp. + 1 f. s. n., 7 làms., la primera amb el retrat de Cervantes, gravat per Roca, dibuixades per Urrabieta, Vallejo, Martí, gravades per Cibera, Severini. Gravats intercalats en el text. Mig xagrí vermell, amb puntes; llom decorat i tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada, amb el segell de la primera edició, Dedicatoria al Duc de Béjar, Advertencia de l'editor, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XV).

El text de la primera part ocupa les pàgs. 17-243; el de la segona, amb la

Tassa, Aprovacions i Privilegi de l'edició de 1615, i la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg van de la pàg. 247 a la 509.

Acabat el text del Quixot, hi ha una Vida de Cervantes (pp. 511-518) i *El Buscapié* (pp. 519 i 536). A la fi del volum s'hi troba la taula de materies i de les làmines (pp. 537-540, més 1 f. s. n.).

Aquesta edició no cal dir que és igual, en quant al text, a les anteriorment publicades pels mateixos editors (núms. 663, 681, 688, 792 i altres); però En Rius (I-162) escriu que «es reimpresión estereotípica de la 4.ª del año 1865», ço és, de la núm. 807, i si bé té raó en quant al text, en els preliminars hi hem vist lleus variants; per exemple, en la núm. 807 s'hi llegeix (pàg. XIV, nota sisena) : «El señor Hartzenbusch corrije este verso así», i en la de 1875 s'hi troba «El señor Artzenbusch corrige este veroso así», la qual cosa demostra que si bé el text s'estereotipà, els preliminars foren impresos novament. Que és edició estereotipada de la ja esmentada, ens ho demostra l'«advertencia» dels editors, on es diu que és «cuarta edición», i la portada de *El Buscapié*, que en una i altra diu «sexta edición».

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no hi coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 163.

998 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Arreglado para que sirva de texto de lectura | en las escuelas de instruccion primaria | por | La Propaganda Católica. | [Floró.] | Madrid, 1875. | Libreria y Casa Editorial de La Propaganda Católica. | calle del Correo, núm. 2. [42-III

p. 151 × 102 mm. c. 123 × 77 mm. (8.º). XV pp., la següent en blanc s. n. + 497 pp. + 7 pp. s. n. d'índex; 4 làms., la primera amb el retrat d'En Cervantes. Cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i el Pròleg de la primera part.

El text (pp. 1-497) està resumit, car tota la primera part comprèn trenta quatre capítols (pp. 1-208) i trenta vuit la segona (pp. 209-497). A la fi es troba l'Índex de capítols i de làmines.

Al verso de la portada s'hi troba el següent peu d'impremta : «Imprenta de Bernardino y Cao, Ave-Maria, 11».

No sabem que en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) hi hagi exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 166.

999 Nueva publicacion de gran lujo | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha | por | Miguel de Cervántes Saavedra | Ilustrada con un mapa y magníficos grabados. | Tomo ··· | Madrid : 1875 | Biblioteca Universal Ilustrada | Plaza de la Armería, número 4. [35-IX

p. 311 × 219 mm. c. 243 × 149 mm. (Foli). Vol. I : 2 ff. s. n. + XL pp. + XX pp. + 556 pp.; 6 làms. Vol. II : 625 pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n.; 7 làms. (falta 1 làm.) i 1 mapa dibuixat i gravat per Otto Neussel. Les làmines són dibuixades per S. Narvaez, V. Barneto, Padro; gravades per Manchon, Cabot, E. Alba, Capuz. Mig xagrí verd (Vives). Al llom les inicials L. R.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada (2 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes (pp. I-XL), Advertencia de l'editor, Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. V-XX); cal advertir que, segons la numeració, hi manquen quatre pàgines, de les que no podem deduir el contingut a no esser que la Vida d'En Cervantes anés al final del volum, o bé després dels preliminars de la primera part. Els del segón, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX).

El text del volum primer (pp. 1-554) conté tota la primera part (caps. 1-52), i el del segón (pp. 11-622), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols, i en el segón, ademés d'això, la de les làmines.

Al verso de la portada corresponent al primer volum s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Establecimiento tipográfico de Muñoz y Reig, calle Cuesta de Ramon, núm. 3», i en la del segón, «Establecimiento tipográfico de J. Amalio Muñoz, Cuesta de San Ramon, núm. 3».

Amb tot i llegir-se «edicion de gran lujo», no passa d'esser una edició econòmica.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 325.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 164.

1000 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por | Miguel de Cervántes Saavedra | dibujos de Gustavo Doré | grabados por H. Pisan | Tomo ··· | Barcelona | Imprenta y Librería Religiosa y Científica | del heredero de D. Pablo Riera | Robador, 24 y 26 | MDCCCLXXV. [40-VIII

p. 411 × 294 mm. c. 305 × 190 mm. (Foli). Vol. I : 2 ff. s. n. + XIV pp. + 1 f. s. n. + 400 pp.; 62 làms. Vol. II [... | MDCCCLXXVI] : 2 ff. s. n. + V pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. + 452 pp.; 58 làms.

Un altre exemplar. [834. 4 r.*

Els preliminars del primer volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XIV) i Portadella (1 f. s. n.);

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-V) i Portadella (1 f. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum ocupa una part de l'obra, per tant, el primer conté tota la primera part (pp. 1-396; caps. 1-52), i el segón, la segona (pp. 1-447; caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines.

Aquesta edició és copia exacta de la núm. 808.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 162.

1001 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por | Miguel de Cervántes Saavedra | edicion conforme á la última corregida por la Academia Española | con la vida del Autor | y notas para la buena inteligencia del texto | [Gravat.] | Paris | Librería de Garnier Hermanos | Calle de Saints-Pères, nº 6 | 1875. [43-11

p. 174 × 109 mm. c. 151 × 85 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n.+ XLIV pp. + 776 pp.; 1 làm. i gravats en el text dibuixats per G. Staal; gravats per E. Mouard. Tela vermella, amb planxa daurada al·lusiva en el pla.

Els preliminars comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Vida de Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XLIV).

El text de la primera part va de la p. 1 a la 366; el de la segona, demés de la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg, de la 372 a la 762. L'Índex es troba en les sis pàgines següents a les del text.

Al verso de la Portadella i al peu de la pàg. 776 s'hi llegeix : «Clichy. — Imprenta Pablo Dupont y Cia, calle de Bac d'Asnières, 12».

Edició estereotipada de la dels mateixos editors (París, 1873), núm. 941. N'hi ha exemplar en la Bibliothèque Nationale (París, Y^2. 10954). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 165.

1002 The History | of | Don Quixote | de la Mancha. | From the spanish of Cervantes. | With illustrations by Gustav Doré. | [Monograma de l'editor.] | New-York : | G. W. Carleton & Co., Publishers. | MDCCCLXXV. [36-1

p. 183 × 120 mm. c. 150 × 94 mm. (8.º). VIII pp. + 424 pp.; 12 làms. Relligadura en tela. Al verso de la portadella, de mà d'En L. Rius : «Regalo de mi amigo el Coronel | D. Fco. Lopez Fabra.| Junio de 1877.»

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Taula de capítols (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-424), va repartit en noranta sis capítols, corresponents a les dues parts, ço és, els primers trenta quatre a la primera, i els següents a la segona.

Encara que en la portada no hi figura el nom del traductor, fou En Jarvis. Compari's el text de l'edició núm. 212, que és la primera que se'n féu, amb el d'ara i es veurà que és un arranjament de dita traducció.

En aquesta edició hi figuren unes quantes làmines corresponents als dibuixos que féu En Doré il·lustrant el Quixot, però reduïdes.

Al verso de la portada, s'hi llegeix : «John F. Trow & Son, Printers, | 205-213 East 12 th. St. New York».

No coneixem cap exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 475.

1003 Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the spanish | of | Miguel Cervantes Saavedra. | Complete in one volume. | Philadelphia | J. B. Lippincott & Co. | 1875. [39-IV

p. 189 × 123 mm. c. 153 × 90 mm. (12.º). 635 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm., amb el retrat de Cervantes. Tela verda. Al segón full de guarda girat, escrit a mà, de lletra d'En Rius: «Regalo de mi amigo el coronel | Sr. D. Fco. Lopez Fabra, Junio de 1877.»

Els preliminars d'aquest volum corresponen a la Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols (pp. 1-12).

El text de la primera part, comprèn les pp. 13-299; el de la segona, Pròleg inclusiu, pp. 300-635.

Acompanya a aquesta edició un retrat d'En Cervantes que, com diu molt bé En Rius (I, 711), «es más bien un tipo de inglés»; fa més l'efecte d'un gravat de Shakespeare que no d'En Cervantes.

Encara que en la portada no hi figuri per res el nom del traductor, pel text es veu que és En Jarvis (núm. 212).

En Rius, al tractar d'aquesta edició, ens diu que «en la colección de Ticknor hay una edición semejante, pero con fecha de 1867», i com l'edició que ara descrivim sembla estereotipada, gairebé es podria creure que n'és copia.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplars d'aquesta edició. La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 474.

1004 Histoire de l'Ingenieux Don Quichotte de la Manche; par Miguel de Cervantes Saavedra. Traduction de Filleau de Saint Martin, revue et corrigée.

Illustrations de Daniel Vierge. [Així en la *Bibliographie de la France*, núm. 10569, any 1875.] [37-IX

p. 275 × 185 mm. c. 212 × 133 mm. (4.º). VI + 96 pp. Gravats intercalats en el text. Cartronet.

Edició incompleta. Comprèn el Pròleg de la primera part (pp. I-VI) i els dos primers llibres, o siguin els catorze primers capítols de l'obra i el començament del tercer (pp. 1-96).

Aquesta edició fou il·lustrada per En Vierge, però no és la que anys més tard il·lustrà i que la casa editorial Hachette ven al preu de 400 francs.

Aquesta edició, que començà a publicar la casa editorial Molinier, la imprimía En Debons et Cie, com es diu en la *Bibliographie de la France*, però en Rius (I-595) la posa com a publicada l'any 1876, i cosa igual fan els autors de la *Bibliografía crítica de ediciones del Quijote*; aquests, copiant-ho de la *Iconografía*, 377, diuen que els dibuixos són gravats per A. Martín, però no fou solament aquest qui executà al boix els dibuixos d'En Vierge, sinó que també n'hi ha de Collingridge, Soupey, Bellenger, Quesnel, Paris i algun altre.

En la Bibliothèque Nationale (París) hi figura un exemplar d'aquesta edició (4.º Y². 668), i en el *Catalogue* s'hi llegeix «publication non terminée». El frontispici d'aquesta inacabada edició està reproduït en la *Iconografía*, 377.

1005 Cervantès | Don Quichotte | de la Manche | Edition revue avec soin | [Monograma de l'editor : META LABORIS HONOR.] | Limoges, Barbou Frères, Imprimeurs-Libraires. [43-VI

p. 244 × 153 mm. c. 189 × 111 mm. (8.º). 223 pp., la següent en blanc s. n.; 1 làm. Cartronet, amb planxes daurades als plans.

Els preliminars d'aquest volum, són : Dues Portadelles, en la primera s'hi llegeix : «Bibliothèque | chretienne et morale | Grand in. 8º, 2e Série.», i en la segona, «Don Quichotte | de la Manche» i Portada (pp. 1-6).

El text (pp. 7-223) comprèn tot el Quixot, si bé resumit, ja que la primera part conté vint-i-vuit capítols i trenta un la segona.

Encara que en la portada no hi figuri l'any, per la *Bibliographie de la France* podem dir que s'imprimí l'any 1875, com es pot veure en el núm. 8533 de dit any.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, Y². 1492). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 373.

1006 Don Quixote | von | La Mancha, | nach | Miguel Cervantes de Saavedra. | Für die Jugend bearbeitet | von | Franz Hoffmann. | Mit 6 Bildern in Farben-

druck nach Aquarellen | von | Prof. A. Schrödter und W. Simmler. | Vierte Auflage. | Stuttgart. | Julius Hoffmann. | (K. Thienemann's Verlag.) [41-II

p. 220 × 161 mm. c. 162 × 105 mm. (8.º). 1 f. s. n. + 225 pp., la següent s. n.; 6 làms. Cartronet.

Els preliminars corresponen a la Portada (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-225), va repartit en vint-i-quatre capítols. És, com pot suposar-se, un llibre destinat a infants.

Al verso de l'última pàgina sense numerar, s'hi llegeix : «Druck von G. Hoffmann in Stuttgart».

Encara que en la portada no es digui l'any de la impressió, veiem esmentada aquesta edició en el *Hinrichs' Funfjäh riger Bücher-Katalog* (1871-1875).

D'exemplars d'aquesta edició no en coneixem en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 526.

1007 La Gitanilla de Madrid | por | Miguel de Cervántes Saavedra. | Spanskt original, Svensk öfversättning samt en inledande | Monografi öfver Cervántes. | Akademisk Afhandling | som med tillstånd af | Vidtberömda Filosofiska Fakulteten i Upsala | pro Gradu Philosophico | till offentlig granskning framställes | af | Victor Hjalmar Beronius | Phil. Cand. Upsal. V. Dalec. | å mindre Gustavianska Auditoriet | tisdagen den 18 Maj 1875 | P. V. T. F. M. | Upsala 1875 | Akademiska Boktryckeriet | Ed. Berling. [41-II

p. 218 × 140 mm. c. 154 × 90 mm. (8.º). 3 ff. s. n. + 27 pp. + 3 pp. s. n. + 76 pp. + 2 ff. s. n. + 84 pp. + 2 ff. s. n. Mig marroquí amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Portadella, Dedicatoria del traductor als seus pares (3 ff. s. n.), Biografía d'En Cervantes (pp. 1-27) i Portadella (1 f. s. n.).

El text, comprèn : el de *La Gitanilla*, en sa llengua original (pp. 1-76); Llista de les errades (1 f. s. n.); Portadella (1 f. s. n.); el text de la novella cervantina, en llengua sueca (pp. 1-84); Llista de les errades, i obres referents a literatura i lèxic castellà (2 ff. s. n.).

En el British Museum (Londres) hi ha dos exemplars d'aquesta edició (12490. cc. 4. i Cerv. 420.).

1008 La | fuerza de la sangre | Novela ejemplar | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid. | Establecimiento tipográfico de El Globo, dirigido por José C. Conde. | Calle de los Caños, 1. | 1875. [43-III

p. 152 × 106 mm. c. 117 × 69 mm. (8.º). 19 pp., la següent en blanc s. n. Tela verda, amb títol daurat al pla.

Els preliminars d'aquesta novel·la, són : Portadella i Portada (pp. 1-4). El text, comprèn les pp. 5-19.

Aquesta edició es féu aprofitant la composició del diari madrileny *El Globo.* (Vegi's núm. 1018.)

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1009 Novelle Esemplari | di | Michele Cervantes Saavedra | antica versione italiana | di | Guglielmo Alessandro de' Novilieri Clavelli | Edizione | riscontrata col testo spagnuolo, reintegrata e corretta. | Volume ··· | Editore Francesco Pagnoni, Tipografo | [Segueix a dues columnes : 1.ª columna.] | Milano | Via Solferino, 7. | [2.ª columna.] | Napoli | Largo Monteoliveto, 86. | 1875. [37-I

p. 152 × 100 mm. 128 × 72 mm. (8.º). T. I : XXIV pp. + 197 pp., la següent s. n. + 1 f. d'índex. T. II : 2 ff. s. n. + 232 pp. + 1 f. d'índex. T. III : 2 ff. s. n. + 185 pp., la següent en blanc. s. n. + 1 f. d'índex. Els tres toms relligats en un volum. Mig xagrí verd; caps daurats.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor firmada per En Giulio Antimaco, Dedicatoria del traductor, En Novilieri Clavelli, a N'Enrico Raiis, i l'Advertencia que féu el dit Novilieri referent a com ha traduït el text d'En Cervantes, els dos sonets en italià que dedicaren En Guglielmo Sohier Fiamengo i En Paolo Emilio Cadamosto a l'esmentat traductor italià, la Taula dels arguments de les novel·les i el Pròleg d'En Cervantes (pp. I-XXIV); els del segón i terç, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text, va repartit de la manera següent : El volum primer, conté : *La spagnuola inglese,* p. 1; *L'amante liberale,* p. 52; *Rinconetto e Cortadiglio,* p. 113; *Il Dottore Vidriera,* p. 159; el segón, *La forza del sangue,* p. 1; *Il geloso da Estremadura,* p. 27; *L'illustre sguattera,* p. 75; *La zingaretta,* p. 145; i l'últim, *Le due donzelle,* p. 1; *La Cornelia,* p. 49; *Il maritaggio fallace,* p. 95; *Colloquio dei cani,* p. 113. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula.

Al verso de cada portada, hi ha el següent peu d'impremta : «Tipografia di F. Pagnoni».

N'Antimaco ens diu en la seva «Avvertenza» que ha seguit en tot el text del traductor, posant al peu de les pàgines les notes marginals que figuren en les primeres edicions en llengua italiana (núms. 62 i 68), que l'ordre de les novel·les és el mateix, però «col riscontro del testo spagnuolo e della versione francese, restituimmo alcuni passi che il Clavelli, come si vedrà dalla prefazione, era stato costretto a lasciare, perchè la censura veneta, piú rigida della

stessa spagnuola, n'era adombrata...», i referent al text de *El Licenciado Vidriera,* escriu que «seguimmo il rifacimento del Viardot» (núm. 834), perquè el d'En Novelieri Clavelli no és gens acceptable.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 395.).

1010 El teatro | español, portugués, francés, italiano, inglés, aleman y americano. | Comedias y entremeses | de | Miguel Cervantes Saavedra. | Numancia. — La Entretenida. | El juez de los divorcios. — El Rufian viudo llamado Trampagos. | Eleccion de los alcaldes de Daganzo. | La guarda cuidadosa y El Vizcaino fingido. | Precedidas | de | una introduccion. | Madrid : | Carlos Bailly Bailliere, | Plaza de Santa Ana, núm. 10. | 1875. [41-II

p. 208 × 152 mm. c. 183 × 121 mm. (4.º). IV pp. + 68 pp., a dues columnes. Mitja tela morada, amb puntes.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada i una «Introducción», on es fa un breu estudi del teatre d'En Cervantes (pp. I-IV).

El text (pp. 1-68), conté : la tragedia *Numancia* p. 1; la comedia *La Entretenida,* p. 21, i els següents entremesos : *El juez de los divorcios,* p. 43; *El rufian viudo, llamado Trampagos,* p. 47; *La elección de los alcaldes de Daganzo,* p. 52; *La guarda cuidadosa,* p. 57, i *El Vizcaíno fingido,* p. 63.

És edició econòmica, i com diu En Rius (I, 341), es féu seguint el text de N'Arrieta (núm. 507). Al verso de la portada, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Barcelona. — Imp. de Luis Tasso, calle del Arco del Teatro, números 21 y 23».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 438.).

1011 Historia | del famoso predicador | Fray Gerundio de Campazas | alias Zotes. | Escrita por el licenciado | D. Francisco Lobon de Salazar, | Presbítero, Beneficiado de Preste en las villas de Aguilar y de Villagarcía de Campos, | Cura en la Parroquial de San Pedro de esta, | y Opositor á Cátedras en la Universidad de la ciudad de Valladolid, | quién la dedica al público. | Edicion adornada con preciosas láminas, | y enriquecida con curiosas notas | por un Profesor de Teología. | Tomo ···. | Barcelona. | Empresa editorial de Moreno y Roig. | Calle de Jovellanos, n.º 2. | 1875. [45-II

p. 186 × 120 mm. c. 148 × 82 mm. (8.º). Vol. I : 304 pp.; 1 làm. Vol. II [... | Jovellanos, número 2 | ...] : 296 pp.; 1 làm. Vol. III : 296 pp., 1 làm. Vol. IV : 304 pp. (296 per errada); 1 làm. Vol. V : 300 pp. + 1 f. s. n.; 1 làm. Les làmines són dibuixades per Labarta; gravades per Artigas. Mitja pasta. Ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Advertencia dels editors, «Al público», per En Francisco Lobon de Salazar; Aprovació de fra Alonso Cano, Llicencia pel llicenciat Armendariz i de N'Agustín Montiano i Luzando en nom del Rei, i Cartes laudatories del ja esmentat Montiano, José de Rada i Aguirre, Juan M. de Santander i Zorrilla i Miguel de Medina; segueix després un «Prólogo con morrion» (pp. 1-129). Els preliminars dels volums següents, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit de la manera següent : El volum primer (pp. 131-301), conté tot el llibre primer, més tres capítols del segón; el segón (pp. 5-294), l'acabament del llibre segón, tot el terç i dos capítols del quart; el terç (pp. 5-292), l'acabament del llibre quart i tot el cinquè; el quart (pp. 5-302), tot el llibre sisè i l'última part de l'obra, junt amb unes cartes apologètiques que segueixen en el volum cinquè (pp. 5-295) amb altres treballs del P. Isla.

La primera edició d'aquesta obra és de 1758 i tingué molt ressò a la seva sortida, tenint d'intervenir la Inquisició. Pot considerar-se com inspirada en el *Don Quijote,* perquè igual que En Cervantes amb els llibres de cavalleríes, féu el P. Isla amb els predicadors gongorins.

1012 Miscelánea Científica y Literaria. Barcelona 23 de Abril de 1875. [Año 3º nº 7.] [38-IX

p. 280 × 182 mm.

El present número de l'esmentada revista barcelonina està dedicat a commemorar l'aniversari de la mort d'En Cervantes. En la primera plana s'hi troba la *Genealogía de la familia de Cervantes*; a continuació, es llegeix un fragment del capítol XVI de la primera part del *Don Quijote,* «escrito cada periodo en uno de los diferentes idiomas en que ha sido traducido», i així es veu en francès, anglès, alemany, holandès, italià, rus, suec, dinamarquès, boemi, ongarès, polac, grec i català, fragment aquest últim traduït per En Francesc Pelai Briz; segueix després una poesía de N'Enrique Franco, que porta per títol *A Cervantes*; a continuació s'hi troba un article d'En Leopoldo Rius, *Algo sobre el Quijote,* inspirat en el pròleg de la primera part de l'esmentat llibre, i *Cervantes y Shakespeare,* article d'En José Ixart.

1013 Respetuoso y entusiasta culto | que la | Sociedad Latorre | tributa á la memoria del inmortal príncipe de los ingenios españoles | Miguel de Cervantes Saavedra, | con motivo del aniversario de su Natalicio. [38-IX. c. 13

p. 295 × 214 mm. c. 262 × 176 mm. 2 ff. s. n.

Aquest plec conté solament els següents treballs en vers, i són : *La Confesion de Cervantes*; *A Cervantes*, per En Rafael del Castillo; *Cervantes*, per En Ricardo Caballero; *¡Cervantes!*, per En Pedro Marquina, i un *Soneto á Miguel de Cervantes Saavedra*, per A. M. S.

En l'última pàgina s'hi troba la data de «1875» i el peu d'impremta, que fou la d'En J. Jepús, de Barcelona.

1014 Aniversario de Cervántes. | Fiesta literaria | verificada | en el Instituto de Cadiz | para | conmemorar la muerte | del | Príncipe de nuestros Ingenios. | 1616-1875 | Cadiz. | Imprenta de la Revista Médica, | de D. Federico Joly y Velasco. | 1875. [41-VIII. c. 10

p. 225 × 147 mm. c. 174 × 99 mm. (4.º). 4 ff. s. n. + 70 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, Portada, un Advertiment i Acta de la sessió (4 ff. s. n.).

El text (pp. 1-68), conté : *A Cervantes*, sonet d'En Narciso Campillo, dedicat a En Mariano Pardo de Figueroa; *Un sueño de Cervantes*, poesía d'En Servando A. de Dios; *Opiniones absurdas*, article d'En Manuel Cervantes Peredo, referent a qui pot esser l'heroïna de la *Galatea*; *A Miguel de Cervantes Saavedra en el 259º aniversario de su muerte*, sonet d'En Pedro Ibáñez Pacheco; *El arte y el artista*, estudi d'En Salvador Arpa y López; *A las bellas dotes de Cervantes*, sonet d'En José Victoriano Arango; un treball referent a *Las novelas ejemplares*, i estudi de cada una d'elles, fet per En Romualdo Alvarez Espino; *Cervantes médico y farmacéutico*, poesía d'En Vicente Rubio y Díaz; *A Cervantes rescatado en Argel por los Padres de la Santísima Trinidad*, poesía d'En José M. León y Domínguez; *A Cervantes*, sonet, d'En Sebastián Herrero y Espinosa de los Monteros; *Los siglos de Cervantes*, article encomiàstic referent a En Cervantes, per En Guillermo de Pego; *Efemérides*, tres poesíes de N'Alfonso Moreno y Espinosa, amb els subtítols de *23 de abril de 1521*, *23 de abril de 1616* i *23 de abril de 1875*, ço és, la *Batalla de Villalar*, la *Muerte de Cervantes* i l'*Apoteosis de Cervantes*; *Los prólogos del Quijote*, estudi d'En José Franco de Teran; *Sello de Dios*, poesía d'En Romualdo Alvarez Espino; *Desagravio*, article d'En Ramón León Mainez, i una *Carta de Ultra-tumba dirigida á Rocinante per el rúcio de Sancho Panza*, poesía d'En Francisco Flores Arenas. A la fi s'hi troba la Taula.

1015 The | Story of Cervantes | who was | A Scholar, a Poet, a Soldier, a Slave among the Moors | and the author of «Don Quixote» | by | Amelia B. Edwards | author of | «My Brother's Wife», «The Ladder of Life», etc. | With illustrations |

London | George Routledge and Sons | The Broadway, Ludgate | New York: 416 Broome Street. [38-VI

p. 171 × 113 mm. c. 129 × 75 mm. (8.º). XII pp. + 240 pp. + 31 pp., la següent s. n. de catàleg; 6 làms. (Dalziel). Tela vermella, amb gravats als plans, en or i en negre, propia de l'edició.

Els preliminars d'aquesta edició, són : Portada, Dedicatoria, Prefaci i Taula (pp. I-XII).

El text (pp. 1-240), va repartit en vint-i-sis capítols. Originalitat no n'hi ha, tot són noticies de segona mà, tretes d'anteriors biògrafs i arreglades a sa faisó i potser amb massa fantasía.

En l'última pàgina numerada del text, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Wyman and Sons, printers, Great Queen Street, London».

Amb tot i no figurar en la portada l'any d'aquesta impressió, i veure al peu de la Dedicatoria la data de 1862, creiem que l'edició d'aquesta *Vida de Cervantes* pertany a l'any 1875, per quant a la fi del volum s'hi troba un Catàleg d'obres de la casa editora. La primera edició d'aquesta obra pertany al dit any de 1862, però la que ara descrivim és de 1875.

1016 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Poetas líricos de los siglos XVI y XVII, | coleccion ordenada | por Don Adolfo de Castro. | Tomo segundo. | Segunda edicion. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra. — Editor. | Administracion : Madera Baja, núm. 8. | 1875. [834ª I*

p. 253 × 167 mm. c. 220 × 128 mm. (8.º). CX pp. + 600 pp. + 1 f. s. n.

Els preliminars d'aquest volum, que és el XLII de dita col·lecció, són: Portadella, Portada i un estudi de N'Adolfo de Castro, que porta per títol: *Varias observaciones sobre algunas particularidades de la poesía española,* seguint després uns breus apuntaments biogràfics referents a alguns autors dels que comprèn el llibre (pp. I-CX).

El text (pp. 1-593), conté composicions de Juan de Jáuregui, Polo y Medina, Salazar y Torres, Juan Rufo i altres. A la fi del volum, s'hi troba un apèndix i la Taula.

A nosaltres sols ens interessa el contingut de les pp. IX-XIII del primer treball d'En Castro, ja que tracta de la tan debatuda qüestió *Cervantes ¿fué ó no poeta?*; segons ell, «ni fué mal poeta ni peor versista», i ho demostra copiant fragments de diferents comedies d'En Cervantes.

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

1017 Cervántes. Revista literaria. Madrid. [46-VIII

Año I : 1875 (285 × 205 mm.), prospecte, núms. 1-12, 14, 15, 17, 18. Año II : 1876 (300 × 220 mm.), núms. 19-42. Año II : 1876 [Barcelona] Segona època (225 × 175 mm.), núms. 1-5.

Aquesta publicació començà a Madrid i va acabar a Barcelona. Es publicava quatre vegades al mes, repartint a l'ensems una obra d'En Cervantes (la primera fou *La Galatea,* seguint les *Novelas Ejemplares).* Els beneficis d'aquesta revista anaven destinats a la «construcción de un monumento en Alcalá de Henares, levantado en el solar de la casa donde nació tan preclaro varon, gloria y honor de España». El Director de dita revista fou En José M.ª Casanave, i més tard En Manuel Tello Amondareny.

No tots els treballs que s'hi publicaren pertanyen a la bibliografía cervantina, però anem a donar compte dels que ens interessen,* que n'hi ha que valen la pena d'esser coneguts. En el número-prospecte s'hi troba *El saludo á la prensa,* acompanyant unes cartes d'En José M.ª Casanave; un article d'En Conde de Salazar i Souleret, que porta per títol : *Donde se narra el por qué y cómo se escribe «Cervantes»*, i una poesía *A el autor del Quijote Miguel de Cervantes Saavedra,* de N'Enrique G. Moreno y Caro.

Any I, núm. 1, un article endreçat *A los Complutenses,* firmat per En José M.ª Casanave, tot ell és un elogi a En Cervantes; *El último suspiro,* de N'E. García Moreno, té unes referencies cervantines, però no són d'interès; *Donde se da cuenta de una aparicion inesperada,* article de fantasía escrit per En José Conde de Salazar i Souleret; un article encomiàstic que porta per títol *Cervantes,* d'En M. Rebolledo, i *Lo que inspira Cervantes,* unes cartes escrites des de Valladolid referent a quelcom cervantí en dita població.

Núm. 2. — *Batalla de Lepanto,* per N'Enrique Olaiz; *De cómo yo dejo de hablar para que Sancho hable,* continuació de l'article d'En Conde de Salazar i Souleret publicat en el número anterior; una carta firmada per «Un Español», referent al monument a En Cervantes, i una noticia amb el títol de *La Casa de Cervantes en Argamasilla,* copia de la publicada en *El Imparcial* de Madrid, el 5 de juliol de 1875, referent a l'estat ruinós en què es trobava la casa d'En Medrano en dita població manxega.

Núm. 3. — Copia d'un article de *La Ilustracion Española y Americana,* del 1.r de maig de 1872, sobre un monument a En Cervantes a Alcalà d'Henares.

Núm. 4. — Article de N'E. García Moreno, amb el títol de *Cervantes y su ambicion.*

Núm. 5. — *Cartas que versan acerca del monumento en Alcalá de Henares á Miguel de Cervantes Saavedra,* per En José M. Casanave, i *Carta de Sancho.*

* En molts números, fins en la «Sección Recreativa» s'hi troben fugues de vocals, etc., amb textes cervantins.

El primer article és referent a l'article publicat en 1872 a *La Ilustracion Española y Americana,* i el segón, és un treball de fantasía.

Núm. 6. — *Cartas que versan acerca del monumento en Alcalá de Henares á Miguel de Cervantes Saavedra,* per En José M. Casanave; *Un recort a Cervantes,* poesía d'En Joan B. Pastor Aicart, premiada en els Jocs Florals de Valencia.

Núm. 7. — *Cervantes y D. Quijote,* interessant estudi de N'Antonio Díaz Benzo, on es fan atinades observacions referents a Cervantes i la seva obra.

Núm. 8. — *Cartas que versan acerca del monumento en Alcalá de Henares á Miguel de Cervantes Saavedra,* conté una carta de la ex-reina N'Isabel de Borbón; *Otro sueño de noche de verano,* per En José M. Asensio, figura que l'articulista té un diàleg amb En Cervantes, i li fa un sens fi de preguntes encaminades a aclarir fets de la vida d'aquest i de les seves obres; una carta que figura escrita per «El caballero de la Triste Figura, D. Quijote de la Mancha», datada a Madrid el 27 d'agost de 1875; una *Carta autógrafa de Cervantes,* és la dirigida a l'arquebisbe de Toledo, En Bernardo de Sandoval i de Rozas, amb data de 26 de març de 1616; *El teatro de Cervantes,* per En Romualdo Alvarez Espino. L'estudi de N'Asensio encara que fantasiós, i el de N'Alvarez Espino, són els dos treballs cervantins de més vàlua d'aquest número.

Núm. 9. — *Curiosas noticias de la patria de D. Quijote,* article d'En José María de Gaona, referents a algunes investigacions pertanyents a Argamasilla de Alba; continuació de l'estudi d'En Díaz Benzo, *Cervantes y D. Quijote,* i poesía de N'Eduardo de Sobrado, que porta per títol *A la estatua de Cervantes.*

Núm. 10. — *Miguel de Cervantes Saavedra y dos inquisidores generales,* per N'Adolfo de Castro, aquests dos «inquisidores generales» són l'arquebisbe de Toledo, En Bernardo de Sandoval i de Rojas, i el confessor del rei Felip III, el P. Aliaga; continuació de *Cervantes y D. Quijote,* d'En Díaz Benzo, i un sonet d'En Constantino Llombart, intitulat *Al inmortal autor de Don Quijote.*

Núm. 11. — Continuació de l'estudi d'En Castro, *Miguel de Cervantes Saavedra y dos inquisidores generales.*

Núm. 12. — Acabament de l'estudi d'En Castro, *Miguel de Cervantes Saavedra y dos inquisidores generales,* i una *Carta de Don Quijote,* datada a Madrid en el mes de setembre de 1875.

Núm. 14. — En aquest número hi veiem una nova capçalera portant un gravat amb el bust d'En Cervantes. Els treballs cervantins, són : *Homenaje á Cervantes,* per N'Enrique Olaiz, descripció de la festa cervantina celebrada a Alcalà d'Henares el 9 d'octubre; *Cervantes y su patria,* per En M. Tello Amondareny; continuació de l'estudi del Dr. Thebussem, *Latines,* començat en el número anterior.

Núm. 15. — *Memoria,* llegida per N'Alejandro Ramírez de Villarrutia en la festa cervantina d'Alcalà, i la poesía d'En José M. León i Domínguez, *A Cervantes rescatado en Argel por los Padres de la Santísima Trinidad.*

Núm. 17. — Continuació de la *Memoria* esmentada en el número 15; *Loor al genio*, elogi cervantí, per N'Esteban Azaña, llegit en la festa d'Alcalà; *A Cervantes*, poesía d'En Luis Fuentes Mallafré, i *A Cervantes*, altra poesía d'En José Pons Samper.

Núm. 18. — Acabament de la *Memoria* llegida en la festa d'Alcalà i la poesía de N'Alfonso Moreno Espinosa, *A Cervantes en el aniversario de su muerte*.

Any II, núm. 19. — *Catálogo por orden alfabético de todos los personajes que intervienen en El Ingenioso Hidalgo D. Quijote de la Mancha*, interessant article d'En Javier Soravilla; potser hauría estat convenient l'indicar la data de la part i capítol en què intervenen els més dels personatges; nota crítica del llibre d'En Castro; *Varias obras inéditas de Cervantes* (núm. 988), firmada per En Rafael Guinard de la Rosa; *A Miguel de Cervantes*, poesía del bisbe de Cuenca, Ilm. Sr. D. Sebastián Herrero y Espinosa de los Monteros, i *Carta de ultratumba dirigida á Rocinante por el rucio de Sancho Panza*, poesía d'En Francisco Flores Arenas.

Núm. 20. — *Cervantes en Viena*, per En Cesáreo Fernández Duro; aquest treball figurà en la *Crónica de los Cervantistas* (núm. 903). Segueix el d'En Soravilla, referent als personatges que intervenen en el *Don Quijote*, començat en el número anterior, i acabament de l'estudi referent al llibre d'En Castro, *Varias obras inéditas de Cervantes*.

Núm. 21. — Acabament de l'article *Cervantes en Viena*, d'En Fernández Duro.

Núm. 22. — *La casa de Cervantes en Valladolid*, article d'En N. Tello Amondareny; continuació del *Catálogo* d'En Soravilla.

Núm. 23. — *El album de la casa de Cervantes*, article d'En Federico Hernández y Alejandro, i *Gloria póstuma*, poesía de N'Adolfo Moreno Espinosa.

Núm. 24. — Nota bibliogràfica y crítica del *Don Quijote*, editat per En López Fabra (núm. 897).

Núm. 25. — *Pensamientos*, escrits en l'àlbum de la «Casa de Cervantes en Valladolid», i continuació del treball d'En Soravilla.

Núm. 26. — Començament del discurs llegit per En Leopoldo Afaba y Fernández en la inauguració de la «Casa de Cervantes» a Valladolid.

Núm. 27. — *Cervantes y sus coetáneos*, article amb notes biogràfiques i crítiques referents a En Cervantes, per En D. Sánchez del Arco; continuació del *Discurso* de N'Afaba; nota crítica del llibre d'En Piernas i Hurtado, *Ideas y Noticias económicas del Quijote*, per En M. Tello Amondareny, i poesía *A Cervantes*, per N'Antonio López Muñoz.

Núm. 28. — *Notas inéditas á la edicion fototipográfica del Don Quijote*, per En J. E. Hartzenbusch; són tres : la primera, pertany a la 108 de l'edició del *Don Quijote*, feta per En López Fabra (núm. 897), però corretgint-la, i les

altres dues, són noves; *Obras desconocidas de Miguel de Cervantes,* per En José M. Asensio, la primera va dedicada a N'Aureliano Fernández-Guerra, i es proposa l'articulista tractar d'on es va escriure el *Don Quijote* i el *Rinconete y Cortadillo,* quelcom de referent a la *Cancion desesperada* que es llegeix en el Quixot (part primera, capítol XIV), i altres treballs cervantins. Segueix el *Catálogo* d'En Soravilla i dues poesíes : *Dos pensamientos,* per N'Eduardo Fuentes Mallafré, i *Contestacion,* per En Manuel Tello.

Núm. 29. — *Notas inéditas...,* continuació de l'article de N'Hartzenbusch, notes IV-X, quasi totes són noves, excepció de la IX, que fa referencia a la 632 de l'edició d'En López Fabra (núm. 897); continuació de l'interessant estudi de N'Asensio i d'En Sánchez del Arco, començats en números anteriors, i una poesía d'En Ventura Ruiz Aguilera, que porta per títol *Al ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha antes de repetir la lectura de su historia.*

Núm. 30. — *Notas inéditas....,* de N'Hartzenbusch, o sigui quatre notes, números XI-XIV, comentant sengles passatges del *Don Quijote;* la primera i quarta són correccions a les notes 825 i 864 de l'edició núm. 897, les altres dues són enterament noves; acabament de la *Carta literaria,* dirigida per N'Asensio a En Fernández-Guerra; continuació del *Discurso* de N'Afaba y Fernández; *Conferencias entre D. Quijote y Sancho,* per N'Enrique G. Moreno, i la poesía *A Cervantes,* per Na Blanca de Gassó y Ortiz.

Núm. 31. — *Obras desconocidas de Miguel de Cervantes,* ço és, contestació de N'Aureliano Fernández-Guerra a la carta que li escrigué N'Asensio, el tema de la carta d'En Fernández-Guerra és que a Argamasilla de Alba no hi hagué presó «durante el siglo XVI y principios del siguiente», i que la idea del Quixot li vingué en 1597 al trobar-se en Cervantes a la presó de Sevilla; *Cervantes y sus coetáneos,* continuació de l'estudi d'En D. Sánchez del Arco; *Popularidad de Cervantes,* carta d'En Fermín de Urmeneta, endreçada a En M. Tello Amondareny; continuació del *Discurso* de N'Afaba i del *Catálogo* d'En Soravilla.

Núm. 32. — *Notas inéditas...,* per N'Hartzenbusch, nota XV, que ve a esser una correcció a la núm. 597 de l'edició d'En López Fabra (núm. 897); acabament de la carta d'En Fernández-Guerra, i poesía *A Cervantes,* d'En José Domínguez Sanz.

Núm. 33. — Tot el text va dedicat a Cervantes, i conté : Un article de fons, firmat per En Tello Amondareny; set *Notas inéditas...,* de N'Hartzenbusch; les notes cinc i set, són correccions a les núms. 823 i 906 de la tantes vegades esmentada edició, les altres, són noves; *Dos fechas, 1547-1616,* article d'En Soravilla; *Cartas literarias,* la de N'Asensio a En Fernández-Guerra referent a uns còdexs existents en la Biblioteca Colombina on hi ha obres inèdites d'En Cervantes, d'un dels quals En Castro va treure els textos publicats en *Varias obras inéditas de Cervantes* (núm. 988); *Un año más,* article d'En R. Alvarez Sereix; *El Quijote ¿pertenece á determinada época?,* la

contestació que dóna el seu autor, En Federico Fernández y Alejandro, és que no pertany «a una época, á una generacion, á una literatura»; *Traducciones inglesas del Quijote*, per En J. J. Duffield, publicada ja en la *Crónica de los Cervantistas*, i les poesíes *En el aniversario de la muerte del Príncipe de los Ingenios, A Cervantes, A la memoria de Cervantes, A Cervantes* i *Cervantes*, escrites, respectivament, per José Massa Sanguinetti, Eduardo Fuentes Mallafré, R. Zarzuela, Ramón Fernández i Carlos Luis de Cuenca.

Núm. 34. — *Aniversario CCLX de la muerte de Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Tello Amondareny, ço és, noticia de les poblacions que celebraren festes cervantines el 23 d'abril i ràpida descripció d'alguna d'elles; vuit *Notas inéditas...*, de N'Hartzenbusch, totes són noves, excepció de la XXIV, que correspòn a la 951 de l'edició, núm. 897; *Algunos minutos consagrados á Cervantes*, article de N'Alvarez Espino; *Cartas literarias*, continuació de l'estudi de N'Asensio, publicant l'*Entremés de refranes*, i una *Carta humorística á Miguel de Cervantes Saavedra*, per En Francisco Cañamaque.

Núm. 35. — Continuació dels articles d'En Tello Amondareny, Asensio i Alvarez Espino, esmentats en el número anterior; cinc *Notas inéditas...*, per N'Hartzenbusch, totes són noves.

Núm. 36. — *Nuevas notas á El Quijote*, per En José M. Sbarbi, són fragments del volum VI d'*El Refranero General Español*, dedicat a la *Intraductibilidad del Quijote* (Madrid, 1876); *Culto á Cervantes*, discurs llegit per En Ramón de Castro i Artacho, en la festa cervantina celebrada a Valladolid l'any 1876; *Sonetos*, per N'Emilio Ferrari, que s'intitula «El portero de la Argamasillesca Academia»; *¡Plaza á las letras!*, article d'En Rafael Alvarez Sereix, i dues poesíes que porten el títol *A Cervantes*, per Emilio Medina i L. Vázquez.

Núm. 37. — Acabament dels treballs d'En Sbarbi i En Castro i Artacho esmentats en el número anterior, així com del *Catálogo* d'En Soravilla; *¡Cervantes!*, poesía de N'Emilio Ferrari, i nota de la festa cervantina celebrada a Almería el 23 d'abril.

Núm. 38. — Conté la cinquena *Carta literaria* dirigida per N'Asensio a En Mariano Pardo de Figueroa, tractant del manuscrit d'En Collado, publicat pels *Bibliófilos Andaluces*, en el qual es descriu el catafalc que feren a Sevilla pels funerals de Felip II (núm. 876); *Culto á Cervantes*, discurs llegit per En Federico Hernández i Alejandro en la festa cervantina celebrada a Valladolid, i *A Miguel de Cervantes Saavedra*, poesía de Na Josefa Sevillano de Toral.

Núm. 39. — Sis *Notas inéditas...*, per N'Hartzenbusch, corresponen als números 35-40, totes són noves, excepció de la XXXVII, que corretgeix la 1187 de l'edició, núm. 897; *Carta de D. Quijote á los almerienses admiradores de Cervantes*, article d'En Juan Belver; *A los poetas españoles exhortándoles á cantar la gloria de Cervantes*, poesía de N'Antonio Rubio.

Núm. 40. — Quatre *Notas inéditas....*, per N'Hartzenbusch, la segona

corretgeix la 1272, les altres són noves; *Sobre el rescate de Cervantes,* interessant estudi de N'Adolfo de Castro; descripció d'una festa cervantina feta a Alacant el 13 de juny de 1876, i una poesía d'En Juan Cervera Bachiller, que té per títol *En el aniversario de Miguel de Cervantes Saavedra.*

Núm. 41. — Acabament de l'estudi d'En Castro *Sobre el rescate de Cervantes;* segona de les *Conferencias entre D. Quijote y Sancho,* per N'Enrique G. Moreno; continuació del discurs de N'Hernández i Alejandro, i la poesía *Poeta y Soldado,* de N'Arístides Pongilioni.

Núm. 42. — *A nuestros lectores,* article del Director, En M. Tello Amondareny, on es diu que, des del número pròxim, la revista de setmanal que era (sortía els dies 8, 16, 23 i 30 de cada mes) serà quinzenal (es publicarà el 15 i 30 de cada mes), repartint, demés, el folletó, que serà de setze pàgines; conté també dues poesíes, la primera intitulada *Al gran Cervantes,* d'En J. Milego e Inglada, i la segona, *Al Quijote,* per N'Agustín de la Paz Bueso.

L'últim número de la primera època porta la data de juny de 1876, i el primer de la segona època, és de 15 d'octubre de dit any, i les reformes que s'anunciaren comencen ara; per tant, quedà interrompuda durant quatre mesos aquesta publicació, convertint-se de madrilenya en barcelonina.

Núm. 1. — L'article que ja hem esmentat, *A nuestros lectores; Lope de Rueda y Cervantes,* erudit article de N'Adolf de Castro; *Culto á Cervantes,* per En Leopoldo Rius, interessant treball amb notes bibliogràfiques; *El incógnito,* per Y. A. Bermejo, article fantasiós de biografía cervantina; *La casa de Cervantes en Valladolid,* poesía per En José Estrañi; *La casa llamada de Cervantes en Barcelona,* per En J. Narciso Roca (i Farreras), interessant article on es demostra que En Cervantes, a l'hostatjar-se en la nostra ciutat, no pogué viure en el terç pis de la casa núm. 44 del carrer de la Mercè (núm. 980); *La cárcel de Cervantes,* article d'En Tello Amondareny, referint-se a la d'Argamasilla, i *Sello de Dios,* poesía d'En R. Alvarez Espino.

Núm. 2. — *Certamen literario en honor de Cervantes* (p. 37), article d'En Tello Amondareny; *Las mujeres del Quijote* (p. 39), seriós estudi d'En N. de Paso i Delgado; *Cervantes y Colon* (p. 51), article d'En Federico Hernández i Alejandro, premiat en la festa cervantina celebrada a Valladolid el 29 de setembre de 1876; *Los cervantistas de Valladolid* (p. 58), per En Plácido, ressenya de l'esmentada festa, i la poesía *Del cielo á la tierra,* per N'Antonio Rubio.

Núm. 3. — *Cervantes y Platon* (p. 72), per En S. Sanpere i Miquel, erudit estudi parlant de la influencia platònica que pot haver-hi en algunes obres d'En Cervantes, i especialment en *La Galatea; Bibliografía cervántica* (p. 81), per En Leopoldo Rius, publicada abans en la *Crónica de los cervantistas; El pueblo catalán juzgado por Cervantes* (p. 87), per En J. Narciso Roca (i Farreras), i publicat abans en *La Renaxensa* (núm. 978), i *Cartas vallisoletanas* (p. 94), per En Quasimodo, ressenyant quelcom del cervantisme en dita capital.

Núm. 4. — *Aniversario CCCXXIX del natalicio de Miguel de Cervantes Saavedra,* per En J. M. Casanave; acabament dels erudits articles d'En Sanpere i Miquel i Roca i Farreras; *El Compás de Sevilla,* per En José María Asensio (vegi's núm. 894); Nota biogràfica referent a l'edició barcelonina, amb làmines d'En Doré (núm. 808).

Núm. 5. — *Noticia de la verdadera patria de Miguel de Cervantes Saavedra.* comprèn tres cartes referents a si Cervantes fou nat a Alcalà d'Henares o Alcàzar de San Juan, escrites per En Juan Alvarez Guerra, José M.ª Casanave i Juan Díaz i Sánchez; *El Quijote,* poesía d'En Lope Torés; acabament de l'estudi de N'Asensio referent al «Compás de Sevilla»; *A Sancho Bueno,* poesía per N'Ursicino Alvarez, i un remarcable treball d'En Joaquín M.ª Bartrina, que porta per títol *Don Quijote en el teatro,* i dóna a conèixer una trentena d'obres teatrals que no havíen esmentat ni N'Asensio ni En Rius.

Com s'ha pogut veure, per la nota dels treballs cervantins publicats, en aquesta revista hi ha articles interessants, alguns d'ells ja coneguts, i altres, com els de Soravilla, Sanpere i Miquel, Rius, Bartrina, Asensio, etc., dignes d'esser més apreciats pels bibliògrafs i crítics cervantins, per bé que hem de dir que tot quant pertany al primer, ja es cuidà en Rius d'incorporar-ho a la seva obra, fent observar la seva procedencia.

1018 El Globo. Diario ilustrado. Madrid, viernes 23 de abril de 1875. [Año I. Num. 23.] [36-X. c. 6

p. 474 × 391 mm.

Quasi pot dir-se que tot el número està dedicat a Cervantes.

En la primera plana hi ha un gravat al·legòric, amb el retrat d'En Cervantes dibuixat per En Vierge i gravat per En Meaulle, i en l'última, el facsímil de la carta escrita per En Cervantes, esmentada en el núm. 1017.

El text està format per un article que porta per títol *Cervantes,* firmat per En M. de la Revilla; és una ràpida nota de la vida d'En Cervantes i un elogi del *Don Quijote;* una poesía d'En Juan José Herranz intitulada *Cervantes,* i la novel·la *La fuerza de la sangre.* En la llista de les funcions teatrals per a aquell dia, veiem anunciades en el Teatre de la Zarzuela, *El loco de la guardilla,* i en el Teatre Martín, *La muerte de Cervantes.*

1019 Ramirez de Villaurrutia, Alejandro. — Variedades. Memoria leida por el Excmo. Sr. D. ··· al conmemorarse en Alcalá de Henares en 9 de octubre de 1875 el aniversario del natalicio de Miguel de Cervantes Saavedra. [36-X. c. 5

Gaceta de Madrid (CCXIV, núms. 291, 292), 18 i 19 octubre 1875.

Com pot suposar-se, la dita Memoria és un seguit elogi a En Cervantes i la seva obra, dolent-se de què amb tot hi haver-se proposat alçar-li un monument a Alcalà, encara no el tingui. Transcriu l'ordre donada pel rei Josep Bonapart en 1809, i una altra de 1810, on es diu que el monument sigui en el lloc en què va morir. Tracta també del monument alçat en l'avui «plaza de las Cortes», a Madrid.

1020 Variedades. Homenaje a Cervantes. [36-X. c. 5

Gaceta de Madrid (CCXIV, núm. 283), 10 octubre 1875.

Ressenya de la festa celebrada a Alcalà d'Henares commemorativa de l'aniversari del naixement d'En Cervantes.

1021 Miguel de Cervantes Saavedra. | Relacion | de los | Primeros Festejos Religiosos y Literarios | que se hicieron | en la ciudad de Nueva York | el dia 23 de abril de 1875, | Para conmemorar el aniversario de la muerte de | Cervantes. | Escribió dicha relacion, | Don Jose Ferrer de Couto, | Del Hábito de Santiago, &. | Publicóla El Cronista, periódico español | de esta ciudad, en su número 2,842, y se reproduce en esta forma, para perpetuar la | memoria del acontecimiento, á solicitud de muchos caballeros hispano- | americanos y españoles. | Nueva York. — 1875. | Imprenta de «El Cronista» | 64 y 66 Broadway. [41-VII

p. 257 × 184 mm. c. 183 × 111 mm. (4.º?). 62 pp. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, Portada i «Introito» (pp. 1-8).

El text (pp. 9-62), és format per l'article publicat en *El Cronista* de Nova York el 14 d'abril de dit any, invitant a la colonia espanyola per a la celebració, el dia 23 d'abril d'una festa hispano-americana; segueix després la ressenya de la festa que es féu en aital dia, publicant íntegres les següents poesíes que es llegiren en la dita vetllada, i són : *A Cervantes*, per En José Cuellar; *La tumba del genio*, per N'Arturo Cuyas, i *A Cervantes*, per En Vicente Sanchiz.

1022 A. A. — Contrastes. [36-IX

El Atêneo (núm. 11, pp. 154-155), Sevilla, 1875.

Amb motiu d'un comentari del diari *La Andalucía*, publicat el 27 d'abril, referent a les festes cervantines que per l'aniversari de la mort d'En Cervantes es celebraren a Madrid, Cádiz i Sevilla, fa l'articulista observacions defensant la prioritat que té aquesta última població respecte de dits homenatges.

1023 ASENSIO, José María. — El Conde de Lemos. Estudio biográfico. [36-IX

El Ateneo (núms. 4, 5, 6; pp. 37-39, 49-52, 61-65), Sevilla, 15 gener i 1 i 15 febrer 1875.

Encara que fantasiós, el treball de N'Asensio és una pintura de l'ambient que rodejava el Comte de Lemos. Cervànticament sols interessa la segona part, ço és, dels anys 1610 al 1616, època en què el comte fou nomenat virrei de Nàpols, i època també en què En Cervantes li dedicà les *Novelas Ejemplares* (núm. 14), la segona part del *Don Quijote* (núm. 23), les *Comedies y Entremeses* (núm. 24) i el *Persiles* (núm. 36).

1024 El Ateneo. Periodico de Literatura española y extranjera, Ciencias y Bellas Artes. [Sevilla] Viernes 23 de Abril 1875. [Número 10, dedicat a l'aniversari de la mort de Cervantes.] [36-IX

p. 318 × 240 mm.

Aquest número és fortament interessant. En la primera pàgina s'hi troba el retrat que d'En Cervantes pintà En Pacheco (vegi's referent a aquest assumpte el que hem dit en el núm. 805), i el text està format per les següents composicions : *Los retratos de Cervantes*, per N'Antonio de Latour; la traducció de l'important estudi d'En Paul de Saint Victor, dedicat a estudiar el *Don Quijote*, i publicat en el llibre *Hommes et Dieux*, estudis d'historia i literatura; *Nuevas observaciones sobre el Quijote*, per N'Hartzenbusch, tractant de l'adquisició feta per la Biblioteca Nacional d'uns manuscrits d'En Ramón Cabrera, director de la R. Academia Española, amb notes al *Don Quijote*, i hem d'afegir que en l'arxiu de la dita Academia hi ha també un bon nombre de fulles manuscrites, amb notes referents a l'esmentat llibre d'En Cervantes; les *Nuevas observaciones sobre el Quijote*, són fragments de la *Memoria leída ... en la sesion pública de la Biblioteca Nacional el 28 de Marzo de 1875*; *Carta de Sancho Panza al Director de El Ateneo*, poesía; *Reseña de dos códices notables de la Biblioteca Colombina*, per En José M. Asensio, donant a conèixer dues poesíes, una *Al Cristo* i una altra *A las bodas de la Serma. Infanta Doña Catalina de Austria con don Carlos Filiberto, Duque de Saboya*, que segons l'articulista tenen quelcom de cervantí; a continuació, segueixen *Dos cartas de Lope de Vega en las que se hace mencion de Cervantes*, la primera porta la data de Toledo, 14 d'agost de 1604, i és aquella en què diu que «de poetas no digo : buen siglo es este. Muchos están en zierne para el año que viene : pero ninguno hay tan malo como Zeruantes ni tan nezio que alabe á Don Quijote...», i la segona, que està escrita a Madrid, el 2 de març de 1612, escriu al Duc de Sessa, que en una Academia «lei unos versos con unos antojos de Zervantes que parezian huevos estrellados, mal hechos...»; vénen després unes Noticies cervantines.

1025 HARTZENBUSCH, Juan Eugenio. — Adiciones á las Notas á El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha. [36-IX

El Ateneo (núm. 21, pp. 269-272), Sevilla, 1.r octubre 1875.

Les notes que ara publica N'Hartzenbusch, són addicions i correccions a les que féu per a l'edició facsímil que del *Don Quijote* editá En López Fabra (núm. 897), i pertanyen al títol de l'obra i als capítols 1, 2, 3, 8, i 41 de la primera part, i 46 i 73 de la segona. A la fi de l'esmentat treball, escriu que «retiro, ... y declaro nulas y cual si no hubieran sido escritas las quince *notas* correspondientes a los números 21, 116, 131, 152, 301, 991, 1356, 1382, 1416, 1421, 1445, 1517, 1543 y 1598».

Com s'ha pogut veure, no obràrem a la lleugera al dir que N'Hartzenbusch sentía la manía de les notes; res ho demostra tant com el sens fi de les que ja portem indicades i l'afegir encara son autor que «mis *notas* al *Don Quijote* necesitan enmiendas, que deseo hacer, y no sé si podré...».

1026 HARTZENBUSCH, Juan Eugenio. — Observaciones sobre el Comentario puesto al Quijote por Don Diego Clemencin. 1844. [36-IX

El Ateneo (núm. 22, pp. 281-287), Sevilla, 15 octubre 1875.

Encara que el present treball no porta el nom de N'Hartzenbusch, i vagi firmat per «El Laberinto», hem de dir que aquest article és el mateix estudi que amb igual títol hem vist en l'Apèndix de les edicions del *Don Quijote* que publicaren En Gaspar i Roig pels anys de 1850 i 1851 (núms. 681 i 688).

1027 LATOUR, Antoine de. — El Viaje del Parnaso. Poema de Cervantes. [36-IX

El Ateneo (núms. 4, 5; pp. 43-46, 53-57), Sevilla, 15 gener i 1.r febrer 1875.

És una extensa nota bibliogràfica referent a la traducció que féu En Guardia del *Viaje del Parnaso.* Comença donant l'argument del dit text cervantí, i acaba amb breus observacions al comentari del dit traductor.

1028 LATOUR, Antonio. — Los retratos de Cervantes. [36-IX

El Ateneo (núms. 10, 11; pp. 126-128, 141-143), Sevilla, 23 abril i 1.r maig 1875.

L'estudi d'En Latour és molt interessant i digne parió d'aquell altre publicat per En León Mainez en la *Crónica de los Cervantistas* (núm. 903), però,

així com aquest no creu en el retrat fet per En Pacheco, En Latour, apoiant-se en el llibre de N'Asensio, *Nuevos documentos para ilustrar la Vida de Miguel de Cervantes Saavedra* (núm. 805), és partidari de la seva autenticitat.

1029 PUECH, F. — Introduccion a la vida de Miguel de Cervántes Saavedra. [36-IX

El Ateneo (núm. 17, pp. 227-228), Sevilla, 1.r agost 1875.

Traducció dels primers paràgrafs de la «Vida d'En Cervantes», d'En Puech, que es troba en *Le Livre d'or des peuples*, d'En Lefranc.

1030 Real Academia Sevillana | de | Buenas Letras | Conmemoracion | del Aniversario CCLIX | de la | muerte de Cervántes | en el dia 23 de Abril de 1875. | Sevilla : 1875. | Francisco Alvarez y C.ª, Impresores, | calle de Tetuan, número 24. [41-VIII. c. 8

p. 210 × 134 mm. c. 152 × 93 mm. (4.º). 72 pp. + 2 ff. s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Portadella, Actes de les juntes celebrades el día 23 d'abril i Portadella (p. 1-10).

El text (pp. 11-72 + 1 f. s. n.), comprèn el discurs llegit per En Gonzalo Segovia i Ardizone, que tracta de *Cervantes como español, como caballero, y como cristiano*, i les següents poesíes : *La muerte de Cervantes*, de Na Isabel Cheix Martínez; *Leonor Dávalos*, d'En Manuel Cano i Cueto, i *Fernando de Herrera*, d'En José Sánchez Arjona. A nosaltres, solament ens interessen el discurs i la primera de les poesíes. A la fi de l'opuscle s'hi troba la Taula de materies i la Llista de les errades.

1031 Cervantes. | Ein ſpaniſches Lebensbild. | Von | Reinhold Baumſtark. | Freiburg im Breisgau. | Herder'ſche Verlagshandlung. | 1875. | Zweigniederlassungen in Strassburg, München u. St. Louis, Mo. [44-VI

p. 196 × 118 mm. c. 155 × 86 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + 124 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada i Taula (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-124) va repartit en nou capítols.

És una biografía d'En Cervantes amb notes crítiques de les seves obres.

1032 Sesion literaria | que | el Excmo. Ayuntamiento de Valladolid | dedica al inmortal escritor | Miguel de Cervantes Saavedra. | Composiciones | leidas en el

Circulo de Calderon de la Barca. | 23 de Abril de 1875. | Valladolid : | Imp. y Lib. de Fernando Santaren, | Espadería, 27. [41-VIII. c. 9

p. 273 × 203 mm. c. 190 × 130 mm. (4.º). 43 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, corresponen solament a la Portada (pàgines 1 i 2).

El text (pp. 3-43), comprèn les següents composicions : *En la reunion literaria dada en honor de Cervantes por iniciativa del Excmo. Ayuntamiento de Valladolid,* poesía d'En Vicente Colorado; *¡Cervantes!* i *La casa de Cervantes,* poesíes d'En José Estrañi; *A Valladolid en el Aniversario de Cervantes,* poesía d'En Gregorio Martínez Gómez; *A Cervantes,* poesía de L. M.; *En el aniversario de la muerte de Miguel de Cervantes Saavedra,* poesía d'En Tomás Acero; *A Cervantes,* poesía d'En Miguel Marcos Lorenzo; *A Cervantes,* sonet de N'Hermógenes García Samaniego; *A Cervantes,* poesía de N'Heliodoro María Jalon; *23 de Abril de 1875,* poesía de N'Albino Madrazo; *A la memoria de Cervantes,* i com a subtítols : *La muerte de Ezpeleta* i *Año 1605,* romanç de N'Angel María Alvarez; *A Cervantes en el 259 aniversario de su muerte,* poesía d'En Venancio María Fernández de Castro; *¡Cervantes! (23 de Abril de 1875),* poesía de N'Emilio Ferrari, i una *Fantasía* amb el títol de *Cervantes,* d'En Federico Hernández y Alejandro, essent aquest l'únic treball en prosa de l'opuscle.

1033 Nueva publicacion de gran lujo. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Esplendida edicion | adornada con preciosas láminas debidas al reputado artista | D. Ramon Puiggarí, | y un mapa de los lugares recorridos por el héroe manchego. | Tomo ···. | Barcelona. | Imprenta de L. Obradors y P. Sulé, | Rambla de Sta. Mónica, núm. 19. | 1876. [35-IX

p. 310 × 208 mm. c. 237 × 150 mm. (4.º). T. I : 344 pp., a dues columnes; 6 làms., la tercera doble. T. II : 400 pp., les pàgs. 11-383 a dues columnes; 4 làms. i 1 mapa, les làmines són gravades per Traver, Artigas, Cº Sⁿ, Sadurni. Dos toms relligats en un volum. Mitja pasta (Vives). Al llom les inicials L. R. [Leopoldo Rius].

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Advertencia de l'editor, Pròleg i Versos (pp. I-XV); els del segón, Portadella, Portada, la Tassa, Aprovacions i Llicencia de la primera edició (núm. 23), la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg (pp. I-XIII).

El text de la primera part ocupa les pàgines 17-342 (caps. 1-52), contenint les 14-379 la segona (caps. 1-74). A la fi de cada volum, s'hi troba la Taula de capítols, però en la de l'últim, ultra això, hi ha la taula de les làmines cor-

responent a ambdós volums i un apèndix, que és una *Reseña biográfica de Miguel de Cervantes Saavedra.*

Començarem dient que allò de «gran lujo» que es llegeix en la portada, va quedar en projecte, ja que el paper és molt prim i ordinari, la impressió és corrent i mancada de gust artístic i les làmines no donen fama als seus autors. El mapa ens ha semblat copia del que es troba en la primera edició de l'Academia Española (núm. 308).

En Rius (I, 165) fa assaber que l'edició constà de 2,700 exemplars, i creiem que es col·locaríen tots, puix aleshores dominava la febre cervantista.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 326.). La portada es pot veure en la *Iconografía*, 167.

1034 Vida | de | Miguel de Cervántes Saavedra, | por | Ramon Leon Mainez, | director | de la Crónica de los Cervantistas. | Tomo ···. | Cadiz : 1876. | Tip. La Mercantil, | de D. José R. y Rodriguez, | Sacramento, 39. [41-1

p. 199 × 130 mm. c. 152 × 87 mm. (8.º). Vol. I : 399 pp., la següent s. n. Vol. II [Editor, José Rodriguez y Rodriguez. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha, | compuesto por Miguel de Cervántes Saavedra | dirigido al Duque de Bejar, | Marqués de Gibraleon, Conde de Benalcazar y Bañares, Vizconde de la | Puebla de Alcocer, Señor de las villas de Capilla, Curiel y Burguillos. | Impreso por primera vez en Madrid por Juan de la Cuesta | el año de 1605, | y ahora de nuevo publicado por vez primera en Cádiz | por | D. José Rodriguez y Rodriguez, | bajo la direccion | de D. Ramon Leon Mainez | Director de la Crónica de los Cervantistas. | Tomo II. | Cádiz : 1877. | Tip. La Mercantil, | de D. José R. y Rodriguez, | Sacramento, 39.] : 2 ff. s. n. + XIX pp., la següent en blanc s. n. + 220 pp. Vol. III : 355 pp., la següent en blanc s. n. Vol. IV [Editor, José Rodriguez y Rodriguez. | Segunda parte | del Ingenioso Caballero | Don Quijote | de la Mancha, | por Miguel de Cervántes Saavedra, | autor de su primera parte. | Dirigida á Don Pedro Fernandez de Castro, | Conde de Lémos, de Andrade y de Villalba, Marqués de Sarria, Gentil | Hombre de la Cámara de S. M., Comendador de la Encomienda de Peñafiel y | la Zarza, de la Órden de Alcántara, Virey, Gobernador y Capitan General | del Reino de Nápoles, y Presidente del Supremo Consejo de Italia. | Impresa por primera vez en Madrid por Juan de la Cuesta | el año de 1615, | y ahora de nuevo publicada, por vez primera en Cádiz, | ... | ... | ... | ... | ... | ... | Cádiz : 1878. | ...] : XVI pp. + 287 pp., la següent en blanc s. n. Vol. V [... | Tomo V. | Cádiz : 1879 | ...] : 280 pp. Mig marroquí groc; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Mainez «al ilustre cervantista Mr. Alejandro J. Duffield», i Pròleg (pp. 1-8); els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i la Tassa, Testimoni de les errades i Llicencia, copia del de la primera edició (núm. 2), Advertencia, Dedicatoria al Duc de Béjar, el Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XIX); els del tercer i cinquè, Portadella i Portada (pp. 1-4); i els del quart, Portadella, Portada i la Tassa. Testimoni de les errades, Aprovacions i Llicencia de la

primera edició de la segona part (núm. 23), i el Pròleg i la Dedicatoria al Comte de Lemos (pp. I-XVI).

El text del volum I, que és la *Vida de Cervantes*, va de la pàg. 9 a la 382, per bé que hem de dir que la biografía acaba en la pàgina 344. Les pp. 383-393 comprenen sis apèndixs. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

El text dels volums II-V conté el *Don Quijote*, i va repartit així : Els dos primers, comprenen tota la primera part (pp. 1-204, caps. 1-22 i pp. 5-348, caps. 23-52), i els dos últims, la segona (pp. 1-275, caps 1-37 i pp. 5-256, capítols 38-74). A la fi de cada volum s'hi troben Apèndixs o Notes corresponents al text del volum, Llista de les errades i Taula de capítols, i en el primer i últim del *Don Quijote*, ultra això, la llista dels subscriptors, on s'hi veuen més de mil exemplars subscrits.

Començarem tractant del contingut del volum primer, ço és, de la *Vida de Cervantes*, i hem de dir que res tan important s'havía escrit des de la que féu En Fernández de Navarrete (núm. 474), per bé que hem d'assenyalar que s'aprofità dels importants treballs d'En La Barrera (núm. 776). Totes quantes discussions poden presentar-se, com la de la presó d'Argamasilla, el famós llibre *El Buscapié* i el processament d'En Cervantes i la seva familia per la mort d'En Gaspar d'Ezpeleta, estàn tractades amb claredat. Potser trobaríem excessius els elogis endreçats a algunes obres cervantines, com la *Galatea* i el *Persiles*, entre altres; en canvi trobem justíssims els dedicats al *Don Quijote*, a algunes de les *Novelas* i als *Entremeses*; això ens ha fet dir més d'una vegada que En León Mainez ha estat el més idòlatra admirador d'En Cervantes, en aquella època en què semblava haver-hi veritable manía cervantina. No trobem justa l'atribució que fa del Quixot apòcrif a En Lope de Vega. Però està ben feta la crítica referent a la *Relacion de lo sucedido en la ciudad de Valladolid*, amb motiu del naixement del príncep Felip, demostrant que aquesta composició no és obra d'En Cervantes.

Hem dit abans que fins la pàg. 344 arriba, en realitat, el text referent a la vida d'En Cervantes; però els últims capítols, així com els apèndixs, són interessants pàgines de crítica cervantina, ja que tracta d'alguns biògrafs i comentadors cervantins, de les cases en què visqué En Cervantes a Madrid, notes bibliogràfiques d'obres de crítica relacionades amb En Cervantes o les seves obres, etc. Potser un dels més interessants assumptes tractats en les pàgines d'aquest volum, és el dedicat a estudiar els retrats d'En Cervantes, que ara tornen a esser d'actualitat amb motiu de la pintura que, atribuïda a En Jauregui, posseeix la R. Academia Española.

Al descriure les pàgines preliminars, corresponents al segón volum, hem esmentat una «Advertencia», en la qual, es diu que l'únic text que segueix és el de la primera edició (núm. 2), que no segueix el de la segona (núm. 5) ni el de la impresa a Madrid en 1608 (núm. 9) perquè són molt més defectuosos

que el de l'*editio princeps*, que en els de l'Academia Española (núms. 308 i 472) s'hi troben variants introduïdes capritxosament. Però, amb tot i dir-nos que segueix el text de la primera de 1605, ens fa assaber que ha modernitzat «muchas palabras del texto primitivo»; veient-se «lentejas» per «lantejas», «trajo» per «trujo», «escribir» per «escrebir», i així moltes altres. En resum, l'edició present segueix el text de la primera, però com escrit en ple segle XIX.

Així com el comentari d'En Pellicer (núm. 378) i d'En Clemencin (número 562), es troben al peu de cada pàgina, i el d'En García Arrieta (núm. 507) i N'Hartzenbusch (núm. 776 i 777) a la fi de cada volum, per no citar-ne d'altres, en aquesta edició que ara descrivim hi trobem comentaris al text al peu de moltes pàgines, i a la fi de molts capítols unes notes o un comentari.* Les notes, són observacions o crítica d'altres comentaris, aclaracions o notes dels treballs cervantins referents a il·lustrar un punt determinat d'aquell capítol, etc.; els «Comentarios» són, en sa major part, de crítica psicològica.

Els «Comentarios» d'En Mainez són dignes de sa ploma, i en les «notas» s'hi veu el polemista fort coneixedor de l'obra d'En Cervantes; cal dir que una de les crítiques més remarcables que tingueren les notes fetes per N'Hartzenbusch, tant les referents a les edicions impreses a Argamasilla de Alba (núms. 776 i 777), com les que acompanyen el facsímil editat per En López Fabra (núm. 897), fou la feta per En Mainez.

Els apèndixs que es troben a la fi de cada volum, són notes aclaratories a alguns passatges del text.

Algú estranyarà que de la *Vida d'En Cervantes* escrita per En Mainez, i del *Don Quijote* editat per aquest, n'havem fet un sol número, i que amb iguals components al descriure l'edició de la R. Academia Española en férem dos (núms. 472 i 474). Si en la portada de la *Vida* no s'hi llegís «Tomo I» hauríem seguit igual criteri que aleshores.

En la portada de la *Vida* s'hi llegeix l'any de 1876, però hem de dir que no va repartir-se fins l'any següent, com així es veu en les cobertes del dit volum.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i dos en el British Museum (Londres, Cerv. 232. i 12491. l. 33, aquest últim incomplet). La portada del *Don Quijote* pot veure's en la *Iconografía*, 168.

1035 Obras | de | Miguel de Cervantes | Saavedra | Nueva edicion, con la vida del autor | por | D. M.-F. de Navarrete | Tomo ··· | Don Quijote | [Monograma de l'editor.] | Paris | Baudry, Librería Europea | Mme Dramard-Baudry | Sucesor | 3, Quai Voltaire, 3. [41-II

* Hi ha capítol que, demés de les notes al peu de les pàgines, a la fi del text cervantí s'hi llegeixen : «Notas» i «Comentario».

p. 224 × 140 mm. c. 182 × 103 mm. (8.º). 3 ff. s. n. + CXIX pp., la següent en blanc s. n. + 679 pp., la següent en blanc s. n.; 2 làms., la primera de frontispici, l'altra amb el retrat de Cervantes, gravat per Geoffroy. Mig xagrí grog marroquinat, amb puntes; tall superior daurat (David).

El preliminars d'aquest tom, comprenen : Portadella, Portada de les «Obras de Miguel de Cervantes Saavedra» i Portada del Quixot (3 ff. s. n.), Vida de Cervantes d'En Navarrete, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-CXIX).

El text de la primera i segona part, més la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, corresponen a les pp. 1-674 del tom; de la 675 a la 679 s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella, i en l'última pàgina del volum, s'hi troba el peu d'impremta, que és : «Paris. — Imprenta Arnous de Riviere y C.ª, calle Racine, 26.»

Encara que en la portada no hi figuri l'any corresponent a aquesta edició, pot dir-se que fou feta en 1876; vegi's *Bibliographie de la France*, corresponent al dit any, núm. 1713.

En les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició. La portada del Quixot està reproduïda en la *Iconografía*, 161.

1036 Adventures | of | Don Quixote | de la Mancha. | Translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra | by | Charles Jervas. | Philadelphia : | Porter & Coates, | 822 Chestnut Street. [41-V

p. 188 × 127 mm. c. 159 × 91 mm. (8.º). 768 pp.; 1 làm., dibuixada per C. R. Leslie; gravada per M. J. Danforth. A la guarda, escrit de lletra d'En Rius : «Regalo de mi amigo el coronel | D. Fco. Lopez Fabra | Junio de 1877.» Relligadura en tela, amb daurats al llom i títol al pla, propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Pròleg de la primera part i Taula de capítols (pp. I-XV).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 359; el de la segona, amb el Pròleg, de la 361-768.

Al verso de la Portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Press of | Henry B. Ashmead, | 1102 and 1104 Sansom St.».

No sabem figuri aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 476.

1037 Storia | dell'ammirabile | Don Chisciotte | della Mancia | per | Cervantes de Saavedra | Nuova edizione adattata per la gioventu | e illustrata da 64 incisioni | [Monograma de l'editor : LABOREMUS.] | Milano | Fratelli Treves, Editori | 1876. [41-V

p. 190 × 125 mm. c. 138 × 76 mm. (8.º). 6 ff. s. n., el segón, amb 1 làm.+ 305 pp.+ 3 pp. s. n. Hi ha làmines intercalades en el text, dibuixades per E. Forest, E. Pilidon, Minne, Huyot, Collin i altres; gravades per Bertall, Pannemacker i altres. Gravats intercalats en el text. Mig marroquí verd amb puntes; tall superior daurat (Pierson).

Els preliminars d'aques tvolum, corresponen a la Portadella, una làmina, Portada, Advertencia, que ve a esser una nota biogràfica de Cervantes (6 fulles sense numerar).

El text (pp. 3-305), està molt abreviat, i consta de vint-i-vuit capítols, i l'edició està «adattata per la gioventu». S'ha d'advertir que les pàgines 1 i 2 corresponen a una làmina; i ja que parlem de les il·lustracions, hem de dir que totes les làmines són considerades per a la numeració com si fossin fulles del text. A la fi hi ha la Taula de capítols.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tip. Treves».

En l'«Avvertenza» ens diu l'editor que, com ja s'indica en la portada, aquesta edició va dedicada als infants, formant part de «questa nuova raccolta col titolo di *Prime Letture*», i en realitat aquesta edició del *Don Quijote* fou el vol. I de la dita Biblioteca.

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 549.

1038 O Engenhoso Fidalgo | *Dom Quichote* | de la Mancha | por | *Miguel de Cervantes Saavedra* | Traductores | *Viscondes de Castilho e de Azevedo* | com os desenhos de Gustavo Doré | gravados por H. Pisan | Volume ··· | Porto | *Imprensa da Companhia Litteraria* | 132, Campo dos Martyres da Patria, 132 | M DCCC LXXVI. [37-IX

p. 405 × 300 mm. c. 315 × 188 mm. (Foli). Vol. I : XXXIV pp. + 415 pp., la següent en blanc s. n.; 62 làms. Vol. II [... | *Viscondes de Castilho e de Azevedo* | *e M. Pinheiro Chagas* | ... | ... | ... | ... | ... | Campo dos Martyres de Patria | M DCCC LXXVIII] : 2 ff. s. n. + 502 pp.; 58 làms. Relligadura en mig xagrí verd.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Prefaci per En M. Pinheiro Chagas (pp. I-XXXIV); una fulla blanca, que està s. n., Portadella i el Pròleg de la primera part (pp. 1-8); els del segón, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Portadella, Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part (pp. 1-7).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra (pp. 9-408, caps. 1-52 i pp. 9-492, caps. 1-74). A la fi de cada volum s'hi troba una Portadella i la Taula de les làmines i dels capítols, però en el segón, abans de la Portadella hi ha una fulla en blanc.

L'estudi d'En Pinheiro Chagas que es llegeix en els preliminars del volum primer, és altament interessant, analitza l'obra d'En Cervantes i fa una breu biografía d'aquest. Trobem justes aquelles paraules que escriu, al dir que «o *cervantismo* està sendo em Hespanha uma monomania tão pouco razoavel como o proprio *dom-quichotismo*»; era l'època de les festes cervantines amb motiu del naixement o mort d'En Cervantes, de les polèmiques entre els partidaris del sentit esotèric en el *Don Quijote* i els que creuen que no és altra cosa que un llibre de cavalleríes més, i el de les publicacions periòdiques cervantines, com les revistes *Crónica de los Cervantistas* i *Cervantes*. ¡Llàstima gran que sigui un acèrrim defensor de la farsa argamasillesca, ço és, de la presó d'En Cervantes a Argamasilla de Alba, i de què en aquest lloc començà a escriure el *Don Quijote!*

Referent a la traducció, hem de dir que la va començar el Vescomte de Castilho, i a la mort d'aquest l'empresa editorial va encarregar el treball a l'erudit literat En Pinheiro Chagas; aquest, en el «Prefaci», ja diu que si el primer hagués deixat l'obra acabada, ço és, el text traduït, hauría aconsellat als editors publicar l'obra, encara que anés sense estudi.* De com s'ha fet la tasca, en donarà idea el fragment que posem aquí del començament de la novel·la:

Traducció de 1794 (núm. 372)	Traducció actual
Naõ ha muito que n'hum lugar da Mancha de cujo nome naõ quero lembrar-me, vivia hum Fidalgo destes que tem lança em cabide, adarga antiga, seu rocim magro e algum galgo corredor. Huma panella que pouco mais vacca levava que carneiro, as mais das noites carne que lhe sobejava do jantar picada com cebolla, e vinagre, óvos fritos com miólos de carneiro aos Sabbados, ás Sextas feiras lentilhas e algum pombinho de mais aos Domingos, eis-aqui em que consumia tres partes da sua fazenda ...	N'um logar da Mancha, de cujo nome não quero lembrar-me, vivia, não ha muito, um fidalgo, dos de lança em cabido, adarga antiga, rossim fracco, e galgo corredor. Passadio ôlha seu tanto mais de vacca do que de carneiro, as mais das ceias restos de carne picados com sua cebola e vinagre, aos sabbados outros sobejos ainda somenos, lentilhas ás sextas feiras, algum pombito de crescença aos domingos, consummiam tres quartos do seu haver ...

Com es pot veure, la traducció d'ara rectifica i modifica el text de l'anterior, essent més literaria i curosa.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 353.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 575.

* En *A Exposição Cervantina da Bibliotheca Nacional de Lisboa* (Lisboa, 1908), es diu en el núm. 26 que En Pinheiro Chagas fou «o traductor de parte do vol. II».

1039 Nueva publicacion de lujo | Novelas Ejemplares | por | Miguel de Cervántes Saavedra | La Gitanilla — El Amante liberal | Rinconete y Cortadillo — La Española Inglesa — El Licenciado Vidriera | La fuerza de la sangre | El Celoso Estremeño — La ilustre Fregona — Las dos doncellas — La Señora Cornelia | El casamiento engañoso — La tia fingida | Madrid : 1876 | Biblioteca Universal Ilustrada | Plaza de la Armería, número 4. [33-IX

p. 311 × 219 mm. c. 243 × 148 mm. (Foli). VI pp. + 1 f. s. n. + 502 pp. + 1 f. s. n. d'índex; 1 làm., dibuixada per C. Gines, gravada per Manchon. Relligadura en mig xagrí; al llom, les inicials L. R. (Vives).

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg (pp. I-VI) i Versos-elogis (1 f. s. n.).

El text (pp. 1-484), conté : *La gitanilla*, p. 1; *El amante liberal*, p. 67; *Rinconete y Cortadillo*, p. 113; *La española inglesa*, p. 151; *El licenciado Vidriera*, p. 193; *La fuerza de la sangre*, p. 219; *El Celoso extremeño*, p. 239; *La ilustre fregona*, p. 277; *Las dos doncellas*, p. 335; *La Señora Cornelia*, p. 375, i *El Casamiento engañoso*, p. 415. A continuació segueix el text de *La Tía Fingida* (pp. 485-502). A la fi del volum s'hi troba la Taula (1 f. s. n.).

Aquesta edició de les *Novelas* es féu per a fer joc a la del *Don Quijote*, editada per la mateixa societat en 1875 (núm. 999), i com en ella, el paper és ordinari i la impressió no té res que envejar a les que són qualificades de «económicas»; per tant, ens sobra allò de «nueva publicacion de lujo» que es llegeix en la portada.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 615).

1040 Biblioteca de la Revista Cervantes. | Novelas Ejemplares | por | Miguel de Cervántes Saavedra. | Madrid : | Imprenta de «La Guia de Madrid.» -- Hernan-Cortés, 19. | 1876. [39-IV

p. 201 × 140 mm. c. 141 × 90 mm. (4.º). 88 pp. + 29 pp., la següent s. n. + 73 pp., la següent s. n. (falten les pàgines 1-40, i en canvi estan repetides les 41-56 + 46 pp.) Cada novel·la té paginació diferent i va precedida d'una portadella. Mitja tela verda, amb puntes.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, el Pròleg i Versos-elogis (pp. 1-13).

El text, conté les següents novel·les : *La gitanilla* (pp. 15-88); *La fuerza de la sangre* (pp. 3-29); *El celoso extremeño* (pp. 3-73, vegi's l'observació feta abans, corresponent a les pàgines que manquen en aquesta novel·la), i *Rinconete y Cortadillo* (pp. 3-46). Cal advertir que les pàgines 1 i 2 de les tres últimes novel·les pertanyen a una Portadella.

Al tractar en el núm. 1017 de la revista *Cervantes*, publicada primer a Ma-

drid i més tard a Barcelona, ja hem dit que repartía com a folletó un plec de text cervantí, i aquest fou el de les *Novelas* que comprèn aquest volum. Com diu molt bé En Rius (I, 297), el paper «es inferior y la impresión poco cuidada».

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1041 Galería Literaria. — Murcia y Martí, editores. | Rinconete y Cortadillo, | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid. — 1876. | Galeria Literaria. | Encomienda, 19. [43-III

p. 151 × 103 mm. c. 120 × 77 mm. (8.º). 70 pp. + 1 f. en blanc s. n.; 1 làm., dibuixada per Gimenes, gravada per Martí. Relligat amb el núm. 1042. Mitja pell, amb puntes.

Els preliminars d'aquest opuscle, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4). Al verso de la Portada, s'hi llegeix : «Imprenta de M. Minuesa, Ronda de Embajadores».

El text va de la pàg. 5 a la 70.

Es veu que els editors d'aquest opuscle tenien projectat publicar en petits fascicles totes les *Novelas Ejemplares,* per quant en els núms. 1042 i 1043 en veiem edicions d'algunes, i l'any següent (núm. 1075) se'n publicaren d'altres. Però hem de dir que hi ha remarcables diferencies tipogràfiques entre elles.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 363.).

1042 Galería Literaria. — Murcia y Martí, editores. | El Licenciado Vidriera, | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid. — 1876. | Galeria Literaria. | Encomienda, 19. [43-III

p. 151 × 103 mm. c. 121 × 77 mm. (8.º). 56 pp. Relligat amb el núm. 1041.

Els preliminars d'aquesta novel·la corresponen a la Portadella i Portada (pp. 1-4), al verso d'aquesta s'hi llegeix : «Imprenta de M. Minuesa, Ronda de Embajadores».

El text de la novel·la va de la pàg. 5 a la 50, seguint de la 51 a la 56 el Pròleg que En Cervantes féu per a la primera edició de les *Novelas Ejemplares.*

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 363.).

1043 Coloquio | que pasó | entre Cipion y Berganza, | perros del Hospital de la Resurreccion, | que está en la ciudad de Valladolid, fuera de la | Puerta del

Campo, á quien comunmente llaman | los perros de Mahudes. | Por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Madrid. | Murcia y Marti, Editores. | 1876. [43-III

p. 158 × 107 mm. c. 116 × 70 mm. (8.º). 128 pp. Les pàgines 109-128 contenen la novel·la *La Tia fingida* amb la composició desinterliniada; 1 làm., abans de la portada, pertanyent a *La Tia fingida*. Mig xagrí blau, amb puntes i tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest tom, corresponen a la Portadella i Portada (pàgines 1-4). Al verso d'aquesta hi ha el peu d'impremta, que diu : «Madrid. — Imp. de M. Minuesa, Juanelo, 19».

El text del *Coloquio* comprèn de la pàg. 5 a la 108. A continuació, segueix *La Tía Fingida* (pp. 109-128).

Aquest volum, així com els dos anteriors, formen part de la col·lecció *Biblioteca Madrileña.*

Ni en la Portadella ni en la Portada es menciona per res *La Tía Fingida,* i és que feren el volum creient que el text del *Coloquio* ja ompliría prous pàgines; després d'imprès, vegeren que els mancava original per a fer els vuit plecs que acostumaven a tenir els volums d'aquesta biblioteca, i per això, perquè vingués just el nombre de pàgines que volíen tingués cada volum, varen imprimir l'últim text sense interliniar-lo.

La làmina que figura entre la portadella i portada pertany a la segona de dites novel·les.

Comparada la part tipogràfica entre el *Rinconete y Cortadillo* editat per Murcia i Martí (núm. 1041) i aquest volum, hi trobem una gran millora; quant a la impressió, la d'ara és més curosa, el tipus de lletra, si bé un xic més petit, és més fi i no tan gastat.

N'hi ha exemplar en el British Museum (Londres, Cerv. 363.).

1044 Spanska Berättelser | af | Miguel Cervantes, Fernan Caballero M. Fl. | Öfversättning, | med en inledande studie öfver | Spaniens skönlitteratur | af | G. Renholm. | Stockholm. | Albert Bonniers Förlag. [45-I

p. 182 × 115 mm. c. 144 × 79 mm. (12.º). 2 ff. s. n. + 300 pp. Tela vermella.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada i Taula (2 ff. s. n.).

El text (pp. 1-300), va repartit en dues parts : La primera, ullada general de la literatura castellana, repartida en set capítols, dels quals cinc pertanyen al segle XIX (pp. 1-74), i la segona, traduccions de Cervantes, Somoza, Larra, Fernan-Caballero, G. A. Becquer i P. A. Alarcon (pp. 75-300).

Al verso de la portada, s'hi llegeix : «Stockolm. | Alb. Bonniers Boktryckeri 1876».

A nosaltres sols ens interessa la part cervantina d'aquest llibre, i aquesta

comprèn la traducció al suec del *Rinconete y Cortadillo* (pp. 77-118); abans del text hi ha una portadella (pp. 75 i 76), on s'hi llegeix : «Cervantes | (1547-1616)». En les pp. 15-17 del mateix, però corresponent a la primera part, s'hi troben elogis al parlar de l'obra d'En Cervantes.

No sabem que figuri exemplar d'aquesta traducció en les col·leccions cervàntiques del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1045 CERVANTES DE SAAVEDRA, Miguel. — Den skjonne Costanza. Fortælling af Miguel Cervantes de Saavedra. Ved E. Gigas. [42-XI. c. 4

Nordisk Tidsskrift for almendannende og underholdende Læsning (pp. 184-220, 309-337), Kjobenhavn, 1876.

Com es pot deduir pel títol, és la traducció de *La ilustre Fregona* en llengua danesa.

En Rius (I, 983) escriu que es publicà en els números de setembre, octubre i novembre de l'esmentada revista; però hem de dir que els mesos de setembre i octubre pertanyen a un sol fascicle, i un altre és el de novembre.

El treball d'En Gigas no consisteix solament en la traducció de la dita novel·la, sinó que hi afegeix notes aclaratories al text.

No sabem que figuri exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1046 La Cuna de Cervantes. Semanario Complutense. Enciclopedia popular. Órgano oficial del Centro Cervantista de Valladolid. [36-IX

Relligats aquests números en tres volums, en mitja pasta.

Any I, 1876 : Prospecte, núms. 1-6, 8, suplement extraordinari als núms. 8, 9-25, 27-32, sup. ext. al núm. 32, 33-43. Any II, 1877 : núms. 44-63, 67, 68, 70, 71, 77, 78, 80, 82, 84-86, 88-91, 93. Any III, 1878 : núms. 113, 114, 122, 131, 133-136, 138, 139, sup. als núms. 139, 140, 141. Any IV, 1879: núms. 142-144, 147, 151, 153-160, 163, 166-168, 170-173, 175, 176, 179, 181, 183-186. Any V, 1880: núms. 187, 188, 190. Any XI, 1886 : núm. 121. Any XII, 1887 : núms. 175 i 176.

Aquest periòdic, que sortia a Alcalà d'Henares, va aparèixer en 1876, i en 1887 encara es publicava. Tingué tres formats, i foren directors En García Carballo, En Pascual i Cuellar i En Félix Puebla. Publicà un sens fi d'estudis, alguns d'ells interessants, com *Galeria de hijos ilustres de Alcalá* i *Catálogo de las obras impresas en Alcalá*, de N'Eduardo Pascual i Cuellar, i *Apuntes para la Historia de Alcalá de Henares*, d'En Vicente Catalina.

A l'igual que hem fet al tractar de la *Crónica de los Cervantistas* (núm. 1017), anem ara també a donar nota dels treballs cervantins que figuren en els números de *La cuna de Cervantes* i que es troben en la col·lecció Bonsoms.

Any 1876. — *Monumento á Cervantes* (p. 1), aquesta llista segueix en altres números; *Cervantes* (p. 36), per Alejandro García Anchuelo; *Cervantes* (p. 43), per En Francisco Morés y Sevilla; *El ilustre manco* (p. 46), poesía d'En Mariano Figueroa; *La gloria de Cervantes* (p. 55), per N'Eduardo de Cortazar; *Cervantes y Shakespeare* (p. 57), per En Julián de Morés i Sanz; *Conmemoración, á la muerte de Cervantes* (p. 58), poesía de Na Patrocinio Gómez Salazar; *Dos genios* (p. 61), per N'Eduardo Pascual i Cuellar; *A Cervantes* (p. 63), per En Miguel Mollá; *El 23 de Abril de 1616* (p. 64), per En Máximo de Francisco; *La muerte de Cervantes* (p. 66), poesía per En B. Serdan; *A Miguel de Cervantes Saavedra* (p. 66), sonet d'En Tomás Dispierto; *A Cervantes* (p. 66), poesía de N'Andrés Rodajo; *El Quijote* (p. 98), sonet de N'Agustín de la Paz Bueso; *Cervantes* (pp. 113, 136, 207), continuació de l'article de la p. 43, publicant documents referents a En Cervantes; *A Cervantes* (p. 179), sonet; *Las tres obras notables* (p. 197), per N'Alejandro García Anchuelo; aquestes tres obres, són l'*Ordenamiento Real de Alcalá*, la *Biblia complutense* i el *Don Quijote*, anteriorment havía començat a estudiar les dues primeres de dites obres, ara ho fa amb el llibre d'En Cervantes; *La cárcel de Cervantes* (p. 221), per En Julián de Morés i Sanz, aquesta presó no és la de Sevilla, sinó la d'Argamasilla de Alba, es veu que estava en el seu ple la llegenda i no la veritat històrica; gravat amb la pila de batejar de l'esglesia de Santa María la Major, d'Alcalà d'Henares, i breu descripció de la mateixa, feta per E. Azara (p. 261), *Problema resuelto*, per En Villafañé (p. 262); *Pensamientos*, per En J. C. (p. 262); un fragment de la loa *La hija de Cervantes* (p. 203), de N'Hartzenbusch; *Décimas á Cervantes* (p. 263), d'En Ventura de la Vega, i unes poesíes (p. 264) que porten per títol *A Sancho en la grave perdida de su señor, Al borrico de Sancho Panza, A Teresa Panza en la conversión de su marido* i *A Sancho Panza*, aquest últim és el sonet que En Gandalón endreça a l'escuder de D. Quixot, i es llegeix en els preliminars de la primera part del *Don Quijote*; ressenya de les festes cervantines celebrades a Alcalà d'Henares, amb motiu de l'aniversari del naixement d'En Cervantes (pp. 268-270); *El Quijote* (p. 271), poesía d'En Lope Torés; *Intraducibilidad del Quijote* (pp. 283, 292, 306, 315, 323 i 359), per En Fernández Gómez de Salazar, és reproducció del treball publicat en *El Magisterio Español* referent al llibre d'En Sbarbi (núm. 1058); *Aniversario CCCXXIX del natalicio de Miguel de Cervantes Saavedra* (p. 305), per En José María Cazanave; *Loor á Cervantes* (p. 300), per A. Balló, ressenya de la festa cervantina celebrada a Alacant; *Cervantes* (pp. 313, 321, 336, 341, 357), per En Francisco Morés i Sevilla, tracta de la tan debatuda qüestió referent a la naixença d'En Cervantes Saavedra a Alcalà d'Henares o a Alcázar de San Juan, amb motiu d'un article publicat en el diari madrileny *La Patria*, el 12 d'octubre de 1876, amb el títol de *Rectificación sobre Cervantes*, firmada per En Juan Díaz i Sánchez; *Noticia de la verdadera patria de Miguel de Cervantes Saavedra* (p. 329),

altra volta la qüestió d'Alcalà i Alcázar, contestació a En Juan Alvarez Guerra (núm. 1053); carta d'En Muley Rovicdagor Nallar, ço és, En Manuel Gallardo i Víctor (vegi's el núm. 1051) al dit Alvarez Guerra, referent al mateix assumpte.

Any 1877. — *¡Cervantes!* (?), poesía d'En Pedro Marquina (p. 371); *Réplica* (p. 383), per En José M.ª Casanave, article publicat en el *Correo Militar de Madrid*, referent a la qüestió promoguda per N'Alvarez Guerra; *A Cervantes* (p. 403), poesía d'En Carlos Vieyra de Abreu; *Cervantes y su idioma* (p. 58), per En Julián de Morés i Sanz; fragments d'un article d'En Juan de V. Portela (p. 60), diem fragments perquè la fulla està estripada en aquest exemplar; *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra en el aniversario de su muerte* (p. 64), poesía per En José Moreno Castelló; *En el aniversario de la muerte de Miguel de Cervantes Saavedra* (p. 64), sonet d'En J. Lewis Teu; *Cervantes y Cisneros* (p. 69), per En José M.ª Casanave; *A Cervantes* (p. 71), poesía; *Dormir y soñar* (p. 79), poesía d'En Vicente Rubio i Díaz.

Fins aquí aquest setmanari té un sol tamany i la paginació va tota numerada. Cal advertir que en les pàgines 79, 168, 239 i 279 s'hi troben acords presos per l'Ajuntament d'Alcalà referent a coses cervantines. Amb diferent tamany continúa el dit setmanari, començant el 10 de juny de 1877, núm. 67. Els treballs cervantins d'aquesta segona època, són : *Y era manco...* i *El prisionero*, poesíes, la primera d'En Leopoldo Cano, i la segona, anònima (1.r juliol, núm. 70); *Monumento á Cervantes* (8 juliol, núm. 71); *El palacio de Pedrola*, per En Cayetano Rosell (23 i 26 agost, núms. 77 i 78), fa al·lusió al palau dels Ducs de Villahermosa, que segons En Pellicer (*Don Quijote*, IV, 351) foren els que hostatjaren a D. Quixot; *El próximo aniversario de Cervantes* (23 setembre, núm. 82); el número 84 del 9 d'octubre està tot ell dedicat a En Cervantes, amb els següents articles que no van firmats : *Mas pruebas irrecusables sobre la verdadera patria de Miguel de Cervantes Saavedra, autor del Don Quijote* i *Apuntes bibliográficos*, i les poesíes *Cervantes*, per En Carlos Luis Cuenca, i *¿Quién es Cervantes?*, per En Félix Pizcueta; en el número 85 (14 octubre) s'hi veu un article que porta per títol *Culto á Cervantes en Alcalá de Henares*, on s'hi descriuen les festes que es feren amb motiu de l'aniversari del naixement d'En Cervantes, i la poesía *A Cervantes en el aniversario CCCXXX de su natalicio*, d'En Carlos Vieyra de Abreu; amb el títol de *Culto á Cervantes en Alcalá de Henares* s'hi troben dos discursos, els de N'Esteban Azaña i En Javier Soravilla, llegits en la festa cervantina del 9 d'octubre (núms. 86, 88, 90 i 91; 21 octubre, i 4, 18 i 25 de novembre); *A Cervantes*, poesía de N'Andrés Bello (núm. 89, 11 novembre).

El número 93, corresponent al 9 de desembre de 1877, té un altre tamany i s'hi troba un article que porta per títol *Miguel y Rodrigo de Cervantes*, per En B. G[arcía] Anchuelo, donant nota d'alguns documents referents a ambdós germans.

Any 1878. — Núm. 113 (23 d'abril), article d'En Ramón León Mainez, que té per títol *Cervantes y sus zoilos*, i dues poesíes, *Cervantes* i *A Cervantes*, per Ventura de la Vega i Tomás Fernández de Castro; núm. 114 (28 abril); *A Miguel Cervantes en el aniversario de su muerte, 23 Abril*, poesía d'En Rafael Esteban Rubio; núm. 122 (30 juny), carta d'En Benedicto Mollá referent a la creació d'una *Biblioteca cervántico-alcalaína*; núm. 131 (20 setembre), poesía de N'Eduardo Fuentes Mallafré, endreçada *A Miguel de Cervantes*; núm. 133 (9 octubre), *El reino del genio no es de este mundo*, novel·la el protagonista de la qual és En Cervantes, segueix en els núms. 134, 136, 139, 140 i 141 de 20 d'octubre, 10 de novembre i 10, 20 i 30 de desembre, *Me opongo*, article de N'Andrés Balló, i els sonets *Virtud y Ciencia*, *A Cervantes*, de Sebastián Herrero i Francisco de Lara, respectivament, i una dècima d'En López E. Ocaña; núms. 134 i 135 (20 i 21 octubre), *El monumento á Cervantes en Alcalá de Henares* i un article de N'Eduardo Martín de la Cámara que porta per títol *Todo llega : todo acaba; En el aniversario de Cervantes*, sonet d'En Javier Gaztambide, publicat en el núm. 135, Suplement al número 139, dedicat tot ell *Al sol de Cervantes Saavedra*, de N'Alvarez Guerra (núms. 1086, 1087 i 1127), ço és, demostrant que En Cervantes va néixer a Alcalà d'Henares i no a Alcázar de San Juan.

Any 1879. — Núm. 142 (5 gener), *El apellido «Cervantes» y la genealogía de tan ilustre escritor*, per En Tomás Periago; núm. 143 (12 gener), *Al insigne escritor complutense Miguel de Cervantes Saavedra*, poesía de N'Eduardo Martín de la Cámara; núm. 147 (16 febrer), *A la tumba de Cervantes*, poesía de N'Esteban Ballesteros y Paz; núms. 151, 153-155, 160, 163, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 179 (23 març; 6, 13 i 20 abril; 11 maig; 1 i 29 juny; 6, 20 i 27 juliol; 10 i 24 agost, i 21 setembre), comprenen la informació dels serveis d'En Cervantes i el seu captiveri; núms. 156 i 158 (23 i 27 abril), *La última novela ejemplar de Cervantes*, estudi de N'Adolfo de Castro, llegit en la vetlla cervantina celebrada a Càdiç el 23 d'abril de 1872; cal advertir que en l'últim dels números esmentats s'hi troba una poesía d'En Ruperto Cabezas Moriel, endreçada *A Miguel de Cervantes Saavedra*; núm. 159 (4 maig), *Velada literaria en honor de Cervantes*, per N'Eduardo Pascual i Cuellar, ressenya de la festa celebrada en el Paranimf de la Universitat de Madrid; núm. 166 (22 juny), *A Cervantes*, poesía d'En Faustino Díaz i Sánchez; núm. 171 (27 juliol), poesía d'En Julián Morrondo Nacar, que porta per títol *Ultimos momentos de Cervantes*; núm. 172 (3 agost), *Revista Quijotesca*, per El Pobre Diablo, tracta d'una corrida de toros; número 175 (24 agost), poesía d'En L. M. que porta per títol *En la casa donde vivió Cervantes*; núm. 176 (31 agost), poesía d'En Javier Gaztambide referent a la del número anterior; núm 179 (21 setembre), programa de les festes, amb motiu de la inauguració del monument a Cervantes; núm. 181 (5 octubre), *Cervantes*, poesía d'En Baltasar Martínez Durán; núm. 183 (12 octubre), *El 9 de Octubre*

de 1879, tracta de la festa del monument a Cervantes, aquest article acaba en el núm. 184. també s'hi troba una *Protesta cervántico-alcalaína* referent a En Juan Alvarez Guerra, i dues poesíes que tenen per títol *A Cervantes,* escrites per Satos Lazon i Arturo G. de Arboleya; també en el núm. 184 se n'hi troben dues, una anònima, intitulada *Dedicatoria,* i una altra de Na Julia García Mur, *Al inmortal Cervantes*; núm. 185 (26 octubre), *A Miguel de Cervantes Saavedra ante su tumba,* poesía d'En Juan Benavente i Cantor, que s'insertà de nou en el número següent; núm. 186 (desembre, sense assenyalar el dia, en advertencia ja es diu que *La Cuna de Cervantes* es publicarà una vegada al mes), conté el començament d'una poesía d'En Francisco Ortega i Frías dedicada *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra en el aniversario de su natalicio el 9 de Octubre de 1547,* que acaba en el número següent.

Any 1880. — Núm. 187, acabament de la poesía de N'Ortega i Frías, esmentada anteriorment; núm. 188* (23 abril), conté, demés d'alguns fragments cervantins, un article de F. J. C., que té per títol *Un fragmento del Quijote*; núm. 190 (agost), fragments del capítol primer de la primera part del *Don Quijote,* i un dibuix de N'Urrutia.

Any 1886. — Núm. 121 (9 octubre), poesíes *El manco de Lepanto* i *¡Gloria á Cervantes!,* de N'Antonio de Latorre i En Francisco Pedrosa, respectivament, també s'hi troba en el mateix número uns fragments d'En Cervantes referents a què s'entén per «afrenta» i elogi a les «armas», així com un sonet, que no porta títol, d'En Fidel González.

Any 1887. — Núms. 175 i 176 (23 abril), *El nuevo Quijote,* per En Salvador Arpa i López, i les poesíes *A Cervantes, Virtud y Ciencia* i *A Miguel de Cervantes,* per Antonio López Muñoz, Sebastián Herrero i José Moreno Castelló.

Molt podría dir-se referent als diversos tamanys, canvis de capçalera, advertencies, reformes en la marxa de la revista, etc., prova de què no sempre l'entusiasme periodístic anava acompanyat d'un bon estat financier.

Per altra part, diguem-ho amb franquesa, el text deixa molt que desitjar, i difícilment pot esmentar-se un treball que sobresurti. Quina diferencia entre *La Cuna de Cervantes* i la *Crónica de los Cervantistas!* Aquesta fou dirigida per un veritable cervantista, coneixedor del que tractava, erudit i emprenedor; aquella per persones de més bona fe que no pas estudi i erudició.

1047 Almanaque ilustrado | de | La Cuna de Cervantes, | para | 1877. | Alcalá de Henares. | Imprenta y Encuadernacion de F. Garcia C. | 1876. [43-IX. c. 2

* S'ha vist en l'advertencia del núm. 186 que la revista sería mensual, i del núm. 187 al 188 han passat tres mesos. Assumptes administratius!

p. 161 × 118 mm. c. 135 × 78 mm. (4.º). 128 pp.; gravats intercalats en el text [falten les pàgines 45 i 46].

Altre exemplar. [46-VI. c. 2*

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-120), està format per una llista de dates, notes, calendari i treballs en prosa i vers, il·lustrats alguns d'ells amb dibuixos gravats al boix.

Quasi es pot dir que no hi ha res que sigui cervantí, excepció d'un gravat representant la font baptismal de l'esglesia de Santa María la Major, on batejaren a En Cervantes, i una quarteta que es llegeix en la pàg. 105.

1048 *Biblioteca Ilustrada de Espasa Hermanos, Editores.* | Seccion moral-recreativa. | El Príncipe de los Ingenios | *Miguel de Cervantes Saavedra.* | Novela histórica | por | *D. Manuel Fernandez y Gonzalez.* | Ilustrada con magníficas láminas del renombrado artista | D. Eusebio Planas. | *Barcelona.* | Establecimiento Tipográfico-Editorial de Espasa Hermanos, | Calle de las Cortes, número 223.

[43-VII

p. 287 × 198 mm. c. 287 × 197 mm. (4.º). Vol. I, pp. 1-668 + 4 ff. s. n.; 11 làms., la primera de frontispici. Vol. II [... | D. Eusebio Planas. | Tomo II. | *Barcelona.* | ...] : 2 ff. s. n. + pp. 669-1300 + 4 ff. s. n.; 11 làms., gravades per Branguli, Moracho, Gómez, Pérez. Mitja pasta vermella (Vives). Al llom, les inicials L. R.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del segón, Portadella i Portada (2 ff. s. n.).

El text (pp. 5-668 i 669-1300) va repartit en set llibres, els quals contenen: 60, 47, 12, 59, 21, 13 i 35 capítols, respectivament.

Com es pot suposar, aquesta obra, tota ella més fantasiosa que verídica, vol esser una biografía d'En Cervantes. És més que difícil, llegint el treball d'En Fernández i González, formar-se idea justa dels fets en què intervengué l'autor del *Don Quijote;* sembla un busca-raons, anant, com va a cada moment, repartint cops d'espasa, si bé l'autor es cuida de fer veure que sempre és en defensa de l'honor d'alguna dama o donzella desvalguda.

Com s'ha pogut veure, en la portada no hi figura l'any d'aquesta publicació, però En Rius (III, p. 435) l'esmenta, i si bé té raó a l'assenyalar l'any en què s'imprimí, no la té a l'indicar que figura en la portada.

I ja que tractem d'aquesta fantasiosa novel·la, en la que En Cervantes és protagonista, hem de dir que dos anys abans (1874) es publicà a Madrid un *Episodio de la Vida del príncipe de los ingenios Miguel de Cervantes Saavedra,* que duia per títol *El Manco de Lepanto,* obra feta per En Manuel Fernández i González.

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

1049 Á Cervantes | el 23 de Abril de 1876 | Los amantes de las letras. | Burgos. | Establecimiento tipográfico de la Viuda de Villanueva, | Plaza Mayor, núm. 2. [42-IX. c. 2

p. 104 × 159 mm. c. 77 × 68 mm. 47 pp., la següent en blanc s. n. En la portadella, escrit a mà, «Givanel».

Els preliminars, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-47), comprèn les composicions poètiques dedicades a En Cervantes en la festa que es féu amb motiu de l'aniversari de la seva mort, i porten els següents títols : *23 de Abril* (J. M. Rives), *Al príncipe de los Ingenios españoles* (F. de Vega i de la Iglesia), *23 de Abril de 1876* (Luis Fernández Sartorius), *Litteris et armis* (M. M. Añibarro y Rives), *A Cervantes* (Manuel S. Celma), *A Cervantes* (M. M. Añibarro y Rives), *A Cervantes en el 260 de su aniversario* (J. Ramírez de la Piscina), *A Cervantes* (J. M. Rives), *Urgando un desconocido* (F. Vega de la Iglesia), *Ecos* (Br. Avellanado) i *A Cervantes* (J. Ontañon y Arias).

1050 MAINEZ, Ramon Leon. — La Palma de Cádiz al Excmo. Sr. Ministro de Fomento. [36-IX. M. C. 11

La Palma de Cádiz (XXIV, núms. 7,825, 7,828, 7,830), novembre 1876.

Interessants articles endreçats al Ministre de Foment, demostrant-li que és una llegenda la presó de Cervantes a Argamasilla de Alba, i que no es pertinent que a costa de l'Estat es fàcin reparacions a la dita «casa de Medrano».

Cal dir que si en Mainez no hagués demostrat esser el primer cervantista d'aleshores, aquests articles li donaríen el dictat de tal. Ell, potser, no estava cridat a comentar les obres d'En Cervantes, però sí per a fer una biografía d'aquest; tal volta un dels defectes més remarcables de la seva obra, és el fanatisme que sent el seu autor; potser s'excedeix un xic massa en l'elogi, però en aquests articles està just i sobri, exposant arguments i assenyalant fets que demostren de manera que no dóna lloc a dubtes, que l'autor del *Don Quijote* fou fill d'Alcalà d'Henares.

Aquests tres articles d'En León Mainez, són a l'ensems una forta censura als articles de N'Alvarez Guerra (núm. 1053, 1086 i 1087).

1051 Memoria | escrita sobre el | Rescate | de | Cervantes | por | Muley Rovicdagor Nallat. | Cádiz : — 1876. | Establecimiento Tipográfico | de José Maria Gálvez. | Cuesta de la Tenería, número 1. [42-IX. c. 4

p. 208 × 143 mm. c. 167 × 92 mm. (4.º). 23 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars, són : Portadella, Portada i una Advertencia firmada per En Manuel Gallardo i Víctor (que aquest és el nom de l'autor de l'opuscle), amb data de «31 Mayo de 1876».

L'estudi referent al rescat d'En Cervantes, comprèn de les pàgines 7 a la 23, anant firmat per En Muley Rovicdagor Nallat, si bé s'ha de dir que abarca dos treballs : una memoria referent al rescat (pp. 7-18), i «Adiciones a la memoria» (pp. 19-23), amb data de juliol de 1875 i 21 setembre del mateix any, respectivament.*

L'estudi d'En Gallardo i Víctor fou motivat per la poesía d'En León i Domínguez, llegida en una de les festes celebrades a Cádiz en honor d'En Cervantes (núm. 1014), que porta per títol *A Cervantes, rescatado en Argel por los PP. de la Santísima Trinidad.* Declara «nulo y de ningún valor ó expresado con más claridad, como falso» el document que del rescat d'En Cervantes publicà En Pellicer en el *Ensayo de una Biblioteca de traductores Españoles*, i que abans havía donat a conèixer En José Miguel de Flores en l'*Aduana crítica* o *Hendomedario de los sabios de España* (Madrid, 1765; vol. III, pàg. 274).

Referent al rescat d'En Cervantes, apart de les biografíes d'aquest, vegi's En Pérez Pastor, *Documentos* I, 15, i II, 9-11, 14, 16-22 i 24; i el primer apèndix a la *Vida de Cervantes*, escrita per En Mainez.

1052 El sueño y la realidad. | Loa | escrita para conmemorar el aniversario de la muerte del prín- | cipe de los ingenios españoles, | Miguel de Cervantes Saavedra. | Por | Don José Moreno Castelló | [Inicials de l'autor.] | Jaen. | Imp. de los Sres. Rubio. | Plaza de Sta. María, núm. 12. | 1876. [41-VIII. c. 19

p. 207 × 136 mm. c. 156 × 59 mm. (4.º). 37 pp., la següent en blanc s. n En la portada, escrit a mà, «Givanel».

Les fulles preliminars corresponen a la Portadella, Portada, Advertencies i Llista de personatges (pp. 1-6).

* En l'última pàgina hi ha escrit, amb llapis i de lletra d'En Rius, el següent : «D. Antonio Díaz Benzo en el n.º 10 de la Rev. *Cervantes*, hace la siguiente cuenta del rescate :

La madre y hermana de Cervantes	Reales	3300
F. Caramanchel	»	250
Limosna general de la Redencion.	»	250
Prestado por mercaderes.	»	2970
	Reales	6770

I en un paper, enganxat en el mateix full, s'hi llegeix, escrit per En Rius : «Cerv. en el *Amante Liberal* dice que 4000 doblas vienen á ser 2000 escudos.»

El text (pp. 7-37), està repartit en dotze escenes.

L'escena passa prop de Madrid, en l'any 1615. Com es pot suposar, tota l'obra és un himne a En Cervantes.

1053 ALVAREZ GUERRA, Juan. — Verdadera patria de Miguel de Cervantes Saavedra. Madrid, 1876. [36-X. c. 6

p. 439 × 323 mm. 1 f.

L'autor d'aquesta fulla és un incansable paladí, defensor acèrrim de què En Cervantes no va néixer a Alcalà d'Henares, sinó a Alcázar de San Juan; fa assaber que els costums descrits en el *Don Quijote* són manxecs; que les armes d'Alcázar són «D. Quijote con lanza acometiendo un castillo»; que els parents d'Alcázar foren, junt amb els trinitaris, els que procuraren mitjans pel rescat, etc.

A la volta de la primera pàgina s'hi llegeix una «Réplica que da con imparcialidad y desinterés el amante de la verdad y de la justicia, á todos los Cervantistas del mundo y principalmente á los ilusos interesados de Alcalá»; és una censura al periòdic *La Cuna de Cervantes,* que projectava fundar a Alcalà d'Henares una «Biblioteca Cervantico-Alcalaina» i aixecar un monument a En Cervantes.

La primera part porta la data de 25 d'octubre de 1876, i la rèplica, la de 31 desembre de dit any.

1054 Aniversario CCLX | de la muerte de | Miguel de Cervántes Saavedra | Album literario | dedicado á la memoria | del | Rey de los ingenios españoles | publícalo | la Redaccion de la Revista Literaria | Cervántes | Madrid | Establecimiento tipográfico de Pedro Nuñez | Corredera Baja de San Pablo, núm. 43 | 1876. [41-VIII. c. 10

p. 207 × 135 mm. c. 162 × 91 mm. (8.º). 124 pp. + 2 ff. s. n.

Els preliminars d'aquest llibre, són : Portadella, Portada i Advertencia firmada pels principals redactors i director de la revista *Cervantes* (pp. 1-6).

El text (pp. 7-124), està compost per composicions en prosa i vers; de les primeres, són : *Cervantes,* per J. M. Sbarbi; *Noche de concepcion,* per V. Bas i Cortés; *Lope de Rueda y Cervantes Saavedra,* per Adolfo de Castro; *Cervantes y Cisneros,* per J. M. Casanave; *Al inmortal autor del D. Quijote,* firmat pel director i redactors de *La Cuna de Cervantes; Ideas sueltas acerca de Cervantes y el Quijote,* per M. Tello Amondareny; i pertanyen a les segones, les intitulades : *Epístola de D. Quijote en rancio, raro é desigual lenguaje, al meritisimo publico matritense,*

per J. E. Hartzenbusch; *Cervantes,* per V. de la Vega; *La casa de Cervantes en Valladolid,* per J. Estrañi; *A Cervantes,* per A. Fernández Grilo; *A Cervantes,* per J. Burell; *A Cervantes,* per J. Domínguez Sanz; *A Cervantes,* per S. Pina Guasquet; *Nuestro lauro mejor,* per E. de Cortázar; *A Cervantes,* per C. Vieyra de Abreu; *A Cervantes,* per C. Peñaranda; *Cervantes,* per B. López García; *A Cervantes,* per A. Alcalde Valladares; *A la muerte de Cervantes,* per J. Conde de Salazar; *A Cervantes,* per A. Hidalgo Mobellan; *A Cervantes,* per A. Lasso de la Vega; fragment de la loa *El prólogo del Quijote,* per C. Bordonada; *La luz del génio,* per T. Guerrero; *Carta de Maritornes á Cervantes,* per E. de Escalera; *A Miguel de Cervantes,* per E. Fuentes Mallafré; *Cervantes,* per J. Tejón i Rodríguez; *A Cervantes su mayor título de gloria,* per A. Arnao; *A Cervantes,* per D. Balaciart; *A la memoria de Cervantes,* per D. Montaut i Trigueros; *Cervantes,* per J. Tomás Salvany; *A Cervantes,* per E. Segura; *Cervantes,* per R. Sepúlveda; *La puerta de la casa de Cervantes en Alcalá de Henares,* per J. Soravilla; *Cervantes,* per F. Pérez Echevarría; *Un paso que pasó el 24 de Abril de 1616,* per A. Gil de Santivañes; *Al inmortal Cervantes,* per E. García Canedo; *A Cervantes,* per R. Alvarez i Sereix; *A la muerte de Cervantes,* per A. Díaz de la Quintana; *¡Si supiera cantar!,* per R. de Santa Cruz; *Al ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha antes de repetir la lectura de su historia,* per V. Ruiz Aguilera; *En el aniversario del Príncipe de los Ingenios Españoles Miguel de Cervantes Saavedra,* per E. G. Moreno; *Culto de amor á Cervantes,* per R. Alvarez Espino.

De les composicions en prosa potser les més interessants són la primera i la tercera, ço és, la d'En Sbarbi i la d'En Castro, les altres es veuen que són treballs per a sortir del pas.

En la primera fulla del final, que va sense numerar, es diu que havent-se rebut moltes més composicions de les impreses en aquest volum, i no havent-se'ls-hi pogut donar cabuda per manca d'espai, aniràn sortint en les pàgines de la revista *Cervantes*; la segona, pertany a la Taula.

1055 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formación del lenguaje hasta nuestros días. | Novelistas anteriores á Cervantes. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra.-Editor. | Administración : Madera Baja, núm. 8. | 1876. [834ª 1*

p. 255 × 161 mm. c. 223 × 136 mm. (8.º). XXXVII pp. + 690 pp.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, on s'hi llegeix que és el volum terç de la col·lecció, Portada, Advertencia i «Discurso preliminar», el qual desenrotlla el tema «Sobre la primitiva Novela Española» (pp. I-XXXVI).

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

El text (pp. 1-686) conté obres de diversos autors. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

A nosaltres solament ens interessa una de les novel·les que integren el volum i és la *Historia* | *de* | *los Amores de Clareo y Florisea* | *y de los trabajos de Isea,*[1] pp. 431-468, obra de N'Alonso Núñez de Reynoso, dedicada «al muy magnífico Señor Juan Micas» i «al muy magnífico señor don Juan Hurtado de Mendoza, señor de Frexuo de Torote»; la primera dedicatoria està datada a Venecia el 24 de gener de 1552, i la segona el 1.r de març en el mateix lloc i any. Abans del text de la novel·la s'hi llegeixen dos sonets elogiant l'autor del llibre, l'un en castellà per «un caballero cuyo nombre se encubre para mayores cosas», i l'altre en italià, fet per En Ludovicus Dolce.

El text de la novel·la va repartit en trenta dos capítols, i en trenta un segons En Gallardo. Llegida l'obra, que per cert és molt pesada, es veu clarament que En Cervantes coneixía molt el llibre d'En Núñez de Reynoso.

La primera edició del dit llibre, que fou feta a Venecia en 1552, es troba descrita en l'*Ensayo*, núm. 3247; En Menéndez i Pelayo, en els *Orígenes de la Novela* (I, p. CCCXLIII), analitza l'esmentada obra.

1056 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formación del lenguaje hasta nuestros días. | Obras escogidas | del |Padre José Francisco de Isla, | con una noticia de su vida y escritos | por don Pedro Felipe Monlau. | Madrid. | M. Rivadeneyra — Editor. | Administración : Madera Baja, núm. 8. | 1876. [834.a 1[2]

p. 255 × 161 mm. c. 223 × 136 mm. (8.º). XXXVII pp., la següent en blanc s. n. + 632 pp.

Els preliminars, són: Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i «Noticia de la vida y obras del Padre Isla» (pp. I-XXXVII).

De tot el text del volum (pp. 1-630) a nosaltres solament ens interessa la *Historia del famoso predicador Fray Gerundio de Campazas* (pp. 33-402), que, com hem dit (núm. 1011), és obra inspirada en el *Don Quijote*.

Aquest volum és el quinzè de la col·lecció dita d'En Rivadeneyra.

1. Les altres, són : *La Celestina*, p. 1, d'En Fernando de Rojas; *Lazarillo de Tormes*, p. 77, 91 i 111 (les tres parts, la primera atribuïda a Hurtado de Mendoza, la segona que féu segons En Nicolás Antonio en la *Bib. Nov.* I, p. 340, un tal fra Emanuel, i la tercera d'En H. Luna), *El Patrañuelo*, p. 129, d'En Juan de Timoneda; *Doce cuentos*, p. 167, d'En Juan Aragonés; *El sobremesa y alivio de caminantes*, p. 169, d'En Juan de Timoneda; el *Guzman de Alfarache*, p. 185 i 363 (la primera part d'En Mateo Aleman i la segona d'En Mateo Lujan de Sayavedra, ço és, el valencià Joan Martí); *Selva de aventuras*, p. 469, d'En Jerónimo Contreras; *Historia del Abencerraje y de la hermosa Jarifa*, p. 507, de N'Antonio de Villegas, i *Guerras civiles de Granada*, p. 513, d'En Ginés Pérez de Hita.

2. Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

1057 El Quijote | de los Siglos, | novela original | de | D. Enrique Ceballos Quintana. | Madrid. | Establecimientos Tipográficos de M. Minuesa, | calle de Juanelo, 19, y Ronda de Embajadores. | 1876. [41-VI

p. 167 × 108 mm. c. 129 × 77 mm. (8.º). 256 pp. Xagrí morat; cantells, contracantells i talls daurats.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria de l'autor a En Carlos del Barco (pp. 1-6).

El text (pp. 7-248) va repartit en vint-i-quatre capítols. A la fi s'hi troba la Taula de capítols i Catàleg d'obres en venda a la casa editorial d'En Luis de Diego (pp. 249-256).

Aquesta obra pertany al gènere de les imitacions quixotesques. L'acció és a Espanya i l'època contemporania. El protagonista de l'obra és un mestre d'estudi, En Calleja, el qual, cansat de patir fam en l'Alcarria, es determinà d'anar a Madrid en companyía de sa filla per a exercir algun càrrec oficial, però a Madrid solament hi trobà desenganys, essent més tard reclòs al manicomi de Leganés; la seva filla, Ernestina, morí a l'Hospital. El *Don Quijote de los siglos*, és el segle XIX.

1058 El | *Refranero general Español*, | parte recopilado, y parte compuesto | por | *José María Sbarbi.* | [Monograma de l'editor : TORRENS REDUNDANS FONS SAPIENTIÆ.] | Madrid. | Imprenta de A. Gomez Fuentenebro, | Bordadores, 10. | M.DCCC.LXXVI. [41-IV

p. 185 × 127 mm. c. 143 × 81 mm. (8.º). Vol. [VI], 347 pp., la següent en blanc, s. n.,+ 2 ff. s. n. Vol. [VII] : 2 ff. s. n.+ 253 pp., la següent en blanc, + 1 f. s. n. (imprès en paper blau). Tela blanca amb teixells vermells.

La col·lecció del *Refranero* consta de deu volums, reproduint els més d'ells treballs pertanyents a paremiología. Als cervantistes els interessen els volums cinquè, sisè i setè; el primer, manca en aquesta col·lecció, i tot ell està compost gairebé per obres les quals ja havem descrit, com són : *Instrucciones económicas y políticas dadas por Sancho Panza á su hijo*, d'En Gatell (núm. 359); *Teatro Español Burlesco*, d'En Trigueros (núm. 405); *Engaña bobos y saca dineros* (núm. 358); *Ensayo sobre la filosofía de Sancho*, traducció del pròleg de *Le Brahme Voyageur*, d'En Ferdinand Denis (núm. 574); junt amb aquests dóna a conèixer un treball veritablement raríssim, ja que, segons En Sbarbi, sols n'ha conegut dos exemplars i són les *Respuestas de Sanchico Panza á dos cartas que le remitió su padre desde la Insula Barataria*, impressió feta a Alcalà en 1791; el seu autor, segons la portada, fou En Ramón Alexo de Zidra, pseudònim que encobreix el de N'Alejandro Ramírez Blanco.

La col·lecció Bonsoms conté els volums sisè i setè del *Refranero General Español*, que passem a descriure:

Els preliminars del primer, o sigui el sisè de l'obra, conté : Portadella, Portada, una altra Portada, que diu així : «Intraducibilidad | del Quijote. | Pasatiempo literario | ó | apuntes para un libro grueso y en folio, | por | D. José María Sbarbi, | presbitero. | La critique est aisée, et l'art est difficile | (Destouches) | Más fácil es criticarlo, que hacerlo. | El hablar cuesta poco. | (Refranes Castellanos) | Madrid. | Imprenta de A. Gómez Fuentenebro, | Bordadores, 10. | 1876», Dedicatoria de l'editor a En Cervantes, Pròleg, i dos articles : *El Quijote es intraducible,* d'En Sbarbi, i *¿Puede traducirse el Quijote?*, de N'Asensio (pp. 1-27); els del segón, o setè, Portadella, Portada i Pròleg (pp. I-XVI).

El text del primer (pp. 29-347), va destinat a demostrar que el *Don Quijote* és intraduïble; i el del segón (pp. 1-253), conté alguns tractats de diversos autors,* interessant-nos a nosaltres l'*Entremés de Refranes* (pp. 109-121), per haver-se atribuït, sense cap fonament, a En Cervantes. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de materies, però en el primer, després d'això, hi ha una nota referent al volum cinquè.

El text del volum sisè és interessant. L'article d'En Duffield, publicat en la *Crónica de los Cervantistas* en el mes de febrer de 1872 (núm. 903), fou contestat per En Sbarbi en *La Ilustración Española y Americana* amb un altre que porta per títol *El Quijote es intraducible,* publicat en 1r maig de 1872, la reimpressió del qual es troba ara en el volum que descrivim (pp. 13-18), i cal dir que aquests dos articles provocaren forta discussió.

Referent a si és o no traduïble l'esmentat llibre cervantí, En Sbarbi demostra que no, per quant els jocs de paraules i refranys hi són a cada pas. La llarga llista de refranys, adagis, proverbis i frases proverbials que es troben en el llibre, demostren que en Sbarbi té raó, és a dir, que una versió literal no fóra possible, però N'Asensio, en l'article esmentat, opina en sentit contrari.

Referent a l'*Entremés de Refranes* que es troba en el volum següent, vegi's ço que hem dit en el núm. 988.

El nombre d'exemplars que s'imprimiren del volum sisè, fou de 1,000, corresponent a tres classes : una en paper blau, de 50 exemplars; una altra en paper verd, de 50 més, i la corrent, de 900, en paper blanc. Dels altres volums la tirada era de 400 exemplars, 300 en paper corrent, i els tiratges especials de 50 cada u. El volum sisè pertany a la tirada general, i el setè, a la de paper blau.

* Aquestes són, ademés del ja esmentat : *Refranes glosados*, p. 1; *Cartas en Refranes*, d'En Blasco de Garay, p. 55; *Coleccion de Proverbios glosados*, per En K. O., p. 123; *Costumbres, etiquetas, ceremonias, juegos, observaciones, supersticiones y vulgaridades que se practican en diferentes partes de España, en refranes, frases, dichos, etc.*, per Fr. Martín Sarmiento, p. 167, i *Quinientos proverbios de consejos y avisos por manera de letanía*, per Fr. Luis de Escobar, p. 175.

1059 FERRARI, Emilio. — Cervantes (29 de setiembre de 1876). [42-IX

Revista Europea (Madrid, 1876, año III, núm. 136).

Poesía.

1060 HARTZENBUSCH, Juan Eugenio. — Notas inéditas á la edicion fototipográfica del Quijote. [36-X. c. 6

Madrid Literario (años I-II, 1876-1877, núms. 10, 20-22, 25-27).

Ja hem vist en números anteriors que N'Hartzenbusch sentía la imperiosa necessitat d'anar corretgint el *Don Quijote* d'En Cervantes, de manera que d'haver aconseguit els temps dels centenaris, hauría pogut publicar el llibre cervantí sense cap paraula propia del seu autor. Com si les notes posades a les edicions de Argamasilla de Alba (núms. 776 i 777) i d'En López Fabra (núm. 897) no fossin res, ni tampoc les que més tard publicà en la revista *El Ateneo* (núms. 993 i 1025) ara surt amb més notes, unes són enterament noves, altres segueixen o amplíen les anteriors i altres modifiquen les correccions fetes abans.

En el número primer de les notes n'hi ha una corresponent al *Tirant lo Blanch,* o més ben dit, referent al cavaller Fonseca; en la part I, capítol sisè, copía l'observació feta per En Clemencín (núm. 562), però a continuació ens fa assaber que havía consultat referent a aquest llibre amb En Mariàn Aguiló, i per encàrrec d'aquest li contestà el seu germà En Plàcid. N'Hartzenbusch escriu que «es libro rarísimo; de la version no conozco ejemplar; acerca del original, del cual actualmente* existe libro en Barcelona...». És una noticia interessant el saber que en 1875 hi havía en la nostra ciutat un exemplar del *Tirant,* si és certa la nota de N'Hartzenbusch.

1061 MORAZA, Mateo Benigno de. — Cervantes como filósofo cristiano. [36-X. c. 6

La Defensa de la Sociedad (V, núm. 148, pp. 201-217), Madrid, 1876.

L'estudi d'En Moraza fou llegit en una sessió de les celebrades per l'Academia cervàntica de Vitoria. L'obra escollida per a demostrar que En Cervantes fou un filòsof cristià, és el *Don Quijote,* i posa de relleu la moralitat de l'obra i el sens fi de màximes cristianes que a cada pas s'hi troben.

1062 Oración fúnebre | que por encargo de la Real Academia Española | y en las honras | de Miguel de Cervántes | y demas ingenios españoles, | pronunció | en

* Això s'escrivía a finals de 1875

la iglesia de Monjas Trinitarias de Madrid, | el dia 24 de Abril de 1876, | el Ilmo. Sr. Dr. D. Servando Arbolí, | Canónigo de la Santa Iglesia Metropolitana de Granada. | Madrid. | Imprenta y Fundición de Manuel Tello, | Isabel la Católica, 23. | 1876. [41-VIII. c. 10

p. 256 × 185 mm. c. 177 × 108 mm. (8.º). 30 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle corresponen solament a la Portada (pàgines 1 i 2).

El text (pp. 3-30) és un elogi a les lletres castellanes, simbolitzades en les figures dels escriptors del segle d'or i, en particular, En Cervantes, desenrotllant el tema de l'*Eccl.*, III, I, *Filii sapientiae, ecclesia justorum* : *et natio illorum obedientia et dilectio.*

1063 La | Casa de Cervantes en Valladolid. | Sociedad | literaria, científica y artística. | Composiciones | leidas | en la sesión inaugural de 25 Diciembre de 1875 | y | en la de 23 de Abril de 1876 | Aniversario 260 | de la | muerte de Cervantes. | Julio de 1876. | Valladolid. | Imp. y Libreria Nacional y Extranjera de Hijos de Rodriguez. | Libreros de la Universidad y del Instituto. | 1876. [41-VIII. c. 10

p. 204 × 135 mm. c. 157 × 82 mm. (8.º). VIII pp. + 185 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portada, una mena d'Introducció explicant la publicació del llibre que ara descrivim (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-185) comprèn dues parts : la primera, «Discursos | y | composiciones poéticas | leidos | en la sesión inaugural | que tuvo lugar | el 25 de Diciembre de 1875» (pp. 1-47), i la segona, conté : «Composiciones poéticas | y | Discursos | leidos en la sesión literaria que tuvo | lugar el dia 23 de Abril de 1876 | con motivo | del aniversario 260 | del fallecimiento | del | Autor del Qui jote» (pp. 49-185).

En la primera part s'hi troben les següents poesíes : *Un templo,* per En José Estrañi; *A la Sociedad Cervantista,* per En J. Callejo, i *¡Cervantes!,* per N'Emilio Ferrari; les composicions en prosa són totes elles discursos. En el de N'Eleuterio Diez Rodríguez es fa historia de la casa que habità En Cervantes a Valladolid; el d'En Mariano Pérez Mínguez, podría dur per títol *Cervantes y Valladolid,* i segons ell, «*El Buscapié* fué escrito y aprobado en Valladolid», així com «por varios lugares que cita Cervantes en esta ciudad, se deduce que también escribió aquí» el *Coloquio de los perros, El Casamiento engañoso, La Gitanilla* i la *Relación* referent al naixement del príncep Felipe Dominico, i el d'En Leopoldo Afaba Fernández és un elogi a En Cervantes, en el que ens

diu que «en el recinto donde nos hallamos, escribió y compuso algo de la segunda parte del *Quijote,* las *Novelas Ejemplares,* el *Viaje del Parnaso* y sus ocho comedias y ocho entremeses».

Referent als discursos d'En Pérez Mínguez i de N'Afaba Fernández, hem de dir que l'afirmació del primer és molt discutible, però la del segón no es pot admetre de cap manera; al nostre entendre un i altre es varen excedir un xic massa.

El text de la segona part va encapçalat per una dedicatoria de la redacció de *La Crónica Mercantil* a En Cervantes. Les composicions que integren aquesta part són, com les de la primera, poesíes i discursos; les primeres, porten els següents títols : *Un recuerdo á Cervantes en el aniversario de su muerte,* per Na Práxedes Villar de Latorre; *A Cervantes,* pel Marquès de Medina, En José Gutiérrez Maturana; *En la casa donde vivió Cervantes,* per En L. M.; *** per En J. Callejo; *A Cervantes,* per En C. Alba; *A Cervantes,* per En Fidel González de Bustamante; *A Cervantes,* per En Tomás Acero; *Al príncipe de los ingenios,* per En Lope Torés; *A las glorias de Valladolid. — A la casa de Cervantes,* per En Miguel de Latorre; *A Cervantes,* per En José Almoina Caballero; *Divinidad del genio,* per En José Estrañi; *A Cervantes,* per En T. Gil; *El manco de Lepanto,* per N'Antonio de Latorre; *A la memoria de Cervantes,* per En Martín Arroyo; *Al príncipe de los ingenios españoles,* per En Tomás J. Salcedo; *A la memoria de Miguel de Cervantes Saavedra,* per En Mariano del Campo; un sonet, amb el mateix títol que l'anterior, per En Ricardo Saavedra Lumbreras; *El portero de la Argamasillesca Academia á D. Quijote,* per N'Emilio Ferrari; *Un recuerdo al inmortal Cervantes,* per En Mariano de Crespo y Gómez, i *Soneto* per N'Hermógenes García Samaniego.

Si trobem excessiu el nombre de poesíes que es llegiren en el dit aniversari de la mort d'En Cervantes, cosa igual hem de dir en quant als discursos. Aquests són set. En el primer, que és d'En Mariano Pérez Mínguez, es dóna compte de l'estat social de la «Casa de Cervantes»; el d'En Ramón de Castro i Artacho tracta en sa major part del *Don Quijote;* el d'En Sebastián Díaz de Salcedo està dedicat a *Cervantes,* i té algunes pàgines destinades a admirar-lo com a filòsof i com a catòlic; el d'En Federico Hernández i Alejandro, desenrotlla el tema *La literatura popular ¿el Quijote pertenece á ella?*; N'Hermógenes García Samaniego analitza alguns *recuerdos de la vida de Cervantes,* i ve a ésser una breu biografía d'aquest; el de N'Albino Alonso Madrazo, intitulat *Anda* i dedicat als seus amics N'Urdanibia i Cheli, no interessa gens als cervantistes, i l'últim és el de N'Arturo de Redondo Carranceja, que, apart d'alguns paràgrafs dedicats a En Cervantes, no té res de nou.

Potser els cervantistes de Valladolid en varen fer un xic massa, car a les vint poesíes que s'hi llegiren cal afegir els set discursos últimament esmentats, i tot junt, si hem de dir la veritat, val ben poca cosa.

1064 Programa de las fiestas | que en el aniversario del nacimiento del Señor | Don Quijote de la Mancha, | y en honor de | Miguel de Cervantes Saavedra, | han de celebrarse el dia 31 de setiembre de 1876, | por los discretos moradores de la casa del Nuncio | de la | Imperial Ciudad de Toledo. [36-X. c. 3

p. 322 × 220 mm. c. 255 × 182 mm. 2 ff. s. n.

Aquest full és una de les bromes més enginyoses que s'han fet de les festes cervantines que es celebraren a Espanya i en altres punts de fora per a enaltir la memoria d'En Cervantes, festes que servíen les més de les vegades per a exibir-se uns quants literats i aficionats a les lletres.

El programa va firmat pels folls «Inflaperros», «Quelluevecuandoquiere» i «Perdonapodencos», noms que recorden les gracies o manies dels alienats descrits en el capítol primer de la segona part del *Don Quijote.* En l'última ratlla de la quarta pàgina s'hi troba el següent peu d'impremta : «Gibraltar. — Imprenta de K. Wassem, Silver Street, 42. — Año 1876».

Un breu exordi diu que «los discretos moradores de la casa del Nuncio» de Toledo, per a «mostrar cierto regocijo en el aniversario de nuestro famoso colega *Don Quijote de la Mancha*, honra y prez de los orates presentes y futuros», es proposen fer una festa literaria, teològica i musical, anunciant per l'any següent un «concurso a premios».

Aquest enginyós treball, ple de gracia i bon humor, fou fet per En Mariano Pardo de Figueroa, conegut vulgarment pel *Dr. Thebussem.*

1065 Comentarios | a los | Pensamientos y máximas | del | Quijote | por | Benedicto Mollá y Bonet. | Año 1876. [37-IX

Ms. de 474 ff. (313 × 210 mm.).

Aquest estudi d'En Mollà ve a esser un treball per l'estil de l'*Espiritu de Miguel de Cervantes* d'En García Arrieta (núm. 449), però solament fent referencia al *Don Quijote.* Els comentaris són poc originals i massa extensos, servint-se a voltes d'enciclopedies o bé de comentaristes cervantins.

Aquest Benedicto Mollà publicà en 1878, en *La Cuna de Cervantes*, una carta referent a la fundació d'una *Biblioteca cervántico alcalaína* (núm. 1046).

1066 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote de la Mancha | por | D. Miguel de Cervantes Saavedra | ··· Parte | Sevilla | Libreria de José G. Fernandez | 29 Génova 29. [42-IV

p. 132 × 92 mm. c. 100 × 61 mm. (8.º). Vol. I : 350 pp. + 1 f. s. n. d'índex; 13 làms. Vol. II:

420 pp. + 2 ff. s. n. d'índex; 7 làms. Litografíes en color, algunes mal relligades. Mig xagrí vermell; tall superior daurat.

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella, on s'hi llegeix «Biblioteca de la Infancia», i Portada (pp. 1-4).

El text va repartit en dos volums per a cada part de l'obra (pp. 5-350, caps. 20, i pp. 5-420, caps. 23). A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la portadella del primer volum, s'hi llegeix : «Imp. Lázaro Maroto, San Juan, 23. — Madrid. — 1877». Al de la del segón, «Imp. de Diego Pacheco, Villalar, 8. — Madrid. — 1879».

Les il·lustracions que acompanyen al text són unes litografíes que, com a dibuix, res tenen d'envejables.

Al tractar de l'edició d'En León Máinez (núm. 1034), s'ha dit que modernitza moltes paraules, cosa la qual, segons la nostra manera de pensar, no ha de fer-se en cap edició dedicada a gent il·lustrada; però, en canvi, hem de criticar el que una edició com aquesta, dedicada a la infancia, s'hi vegin veus antiquades.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 170.

1067 Adventures | of | Don Quixote | De La Mancha; | translated from the spanish of | Miguel de Cervantes Saavedra, | by | Charles Jarvis, Esq.; | carefully revised and corrected | Illustrated by Tony Johannot | Vol. ···. | New-York : | The World Publishing House, | 21 Astor Place and 142 Eighth St. | 1877. [41-VII

p. 230 × 145 mm. c. 182 × 106 mm. (4.º). Tom I : XXIV pp., a la segona pàgina, 1 làm.; + 1 f. s. n. de taula + 440 pp. Tom II : 2 ff. s. n. + 370 pp. Les làmines intercalades en el text són gravades per Andrew Best Leloir, Brevière, Porret, P. Soyer, Lacoste, etc. Dos toms relligats en un volum. Pell rossa.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Una làmina, Portada, Vida d'En Cervantes, amb anàlisi de les seves obres i el Pròleg de la primera part (pp. I-XXIV), més la Taula de capítols (1 f. s. n.); els del segón, Portada i Taula (2 ff. s. n.).

El text de la primera part, més el pròleg, i tretze capítols de la segona, corresponen a les pp. 1-440 del volum primer; els caps. 14-74 de la segona, formen el segón (pp. 1-370).

Edició econòmica, aprofitant-se de les làmines d'En Johannot quant a la part artística; impresa sense gust tipogràfic. Com diu En Rius (I, 614), és estereotipada d'una edició anterior que publicà la casa de Nova York Leawit & Allen Bros.

No sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid) British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 478.

1068 Spanish Salt, | a collection of all | the proverbs which are to be found in | Don Quixote. | With a literal english translation, notes, and | an introduction, | by Ulick Ralph Burke, M. A. | «Poner Sal en la mollera.» | [Floró.] | London : | Basil Montagu Pickering, | 196, Piccadilly. | 1877. [Portada orlada.] [41-IV

p. 170 × 108 mm. c. 130 × 73 mm. (8.º). XXIV pp. + 99 pp., la següent en blanc s. n. Tela.

Els preliminars corresponen a la Portadella, Portada, Llista de suscriptors, Prefaci i Introducció (pp. I-XXIV).

El text (pp. 1-99) va tot seguit, donant nota de 352 refranys, adagis, proverbis i frases adverbials. Al final de la pàg. 99, es llegeix : «Chiswick Press. — C. Whittingham, Tooks Court, | Chancery Lane.»

Aquesta obra és interessant i ben pensada. Posa el refrany en sa llengua castellana, i tot seguit s'hi veu la traducció anglesa; a continuació fa assaber si es troba citat en les col·leccions de Garay, Mal-lara, Núñez o altres, i després s'hi veuen breus comentaris referents a cada refrany.

Amb tot i no tenir tanta extensió com *Los refranes del Quijote* (núm. 973), se'n citen més; si bé en aquest hi ha frases adverbials, no arriba, però, al sens fi dels que assenyala En Sbarbi en la *Intraducibilidad del Quijote* (núm. 1058).

N'hi ha tres exemplars en el British Museum (Londres, 12304, cc. 7., 12305. d, 1. i Cerv. 233.) i un en la Bibliothèque Nationale (París, 8.º Z. 15703).

1069 Michel Cervantes | Histoire | de | Don Quichotte | de la Manche | traduction revue | par E. du Chatenet. | [Inicials de l'editor.] | Limoges | Eugène Ardant et Cie, Éditeurs. [43-VI

p. 245 × 158 mm. c. 180 × 98 mm. (8.º). 248 pp.; 4 làms., dibuixades per Clémarec. Cartronet.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-246) comprèn ambdues parts, per bé que resumides en vint-i-sis capítols. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

Al peu de l'última pàgina numerada hi ha el peu d'impremta, que diu així : «Limoges. — Imp. Eugène Ardant et Cie».

Encara que en la portada no hi figuri l'any de la impresió, aquesta es féu en 1877. Vegi's *Bibliographie de la France*, any 1877, núm. 12289.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y.² 10923). La portada figura en la *Iconografía*, 382.

1070 L'Ingénieux Chevalier | Don Quichotte | de la Manche | par | Miguel de Cervantès Saavedra | Traduction nouvelle | Illustration par Grandville | [Gravat amb monograma de l'editor : ARTE ET LABORE.] | Tours | Alfred Mame et Fils, Éditeurs | M DCCC LXXVII. [43-V

p. 204 × 158 mm. c. 175 × 95 mm. (8.º). 560 pp., les pàgs. 559-560, a dues columnes; 8 làms., gravades per Th. Ruhierre. Mig Llevant vermell, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Advertencia del traductor (pp. 1-8).

El text (pp. 9-558) comprèn el de les dues parts, però molt resumit, per quant la primera sols conté trenta dos capítols, i la segona, vint-i-nou. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

El text és el mateix editat per la casa «Mame et Cie» en 1848; el format, nombre de pàgines, etc., ja l'hem vist en l'edició núm. 879, de l'any 1870.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 828). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 378.

1071 Der ſcharfſinnige Junker | Don Quijote von der Mancha. | Von | Michael Cervantes. | Aus dem Spaniſchen | von | D. J. Soltau. | In völlig neuer Bearbeitung | von | W. Lange. | ··· Theil. | Leipzig, | Druck und Verlag von Philipp Reclam jun. [40-VI

p. 137 × 90 mm. c. 117 × 70 mm. (8.º). Vol. I : 572 pp. + 8 ff. s. n. de catàleg, en paper blau, de la *Universal Bibliothek*. Vol. II : 624 pp. Tapes en tela, propies de l'edició.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portada i el Pròleg de la primera part (pp. 1-9); els del segón, Portada i Pròleg (pp. 1-6).

El text va repartit així : cada volum comprèn una part de l'obra, el primer (pp. 11-572, caps. 1-52), i el segón (pp. 7-624, caps. 1-74).

Encara que ni en la portada ni enlloc del llibre hem sabut veure l'any en què s'imprimí aquesta edició, la posem en 1877, per quant En Dorer, en *Die Cervantes Litteratur*, reconeguda autoritat en materia bibliogràfica cervantina, la dóna com impresa en tal any.

Aquesta edició forma part de la col·lecció *Universal-Bibliothek*, núms. 821-830.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cer. 186.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 531.

1072 [Títol de la coberta :] Il Curioso Impertinente | Novella di Don Miguel Cerrantes Saavedra | la prima volta ridotta in lingua italiana | per | Belloni Ulderico |

di Pavia | già emigrato sotto la passata dominazione, poscia docente di lingua | italiana nel Collegio di S. Felipe Neri | in Porto Real di Spagna (Provincia d'Andalusia) | Questa novella consta di tre fascicoli | Fascicolo ··· | ··· | Pavia | Tipografia Popolare | 1877. [41-VII

p. 240 × 162 mm. c. 197 × 117 mm. (8.º). 2 ff. en blanc s. n. +47 pp., la següent en blanc s. n. Mig xagrí blau marroquinat; tall superior daurat.

El text de la novel·la, comprèn les pp. 1-47.

Aquesta novel·leta, que forma part del *Don Quijote*, es venía en fascicles de setze planes, a raó de quaranta cèntims cada u.

En la *Bibliografía Italiana*, corresponent a l'any 1877, la veiem esmentada en el núm. 3262, però així com en la coberta es diu «Tipografia Popolare», en la dita *Bibliografía* es fa assaber que s'imprimí en la «Tip. Bizzoni».

1073 O Engenhoso Fidalgo | D. Quichote de la Mancha | por | Miguel de Cervantes Saavedra | traducção do | Visconde de Benalcanfor | Socio da Academia Real das Sciencias de Lisboa | da Real Academia de Historia de Madrid, da Sociedade Anthropologica | da mesma capital, da sociedade de Economia Politica de Paris, do Instituto de Coimbra | membro professor da Academia de Jurisprudencia | e Legislação de Madrid, etc., etc. | Auxiliado para mais facil interpretação do texto | por | D. Luis Breton y Vedra | ornada com 31 gravuras | comprehendendo a intercalada no texto | Desenhos de Manuel de Macedo — Gravuras de D. José Severini | [Monograma de l'editor.] | Editor-Proprietario | Francisco Arthur da Silva | Rua dos Douradores, 72 — Lisboa | 1877. [41-VII

p. 225 × 142 mm. c. 180 × 102 mm. (8.º). Vol. I : XV pp., la següent en blanc s. n., + 540 pp., l'índex a dues columnes + 1 f. s. n.; 17 làms. Voll. II [... | e Legislaçao de Madrid, | da Academia Cervantica Hespanhola de Victoria, etc., etc. | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | ... | 1878] : X pp. + 555 pp., la següent en blanc s. n.; les pàgs. 553-555 a dues columnes + 1 f. s. n.; 13 làms. Mig marroquí; tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Advertencia de l'editor; Versos-elogis (pp. I-XV), Vida de Cervantes, escrita per Aribau, i el Pròleg de la primera part (pàgines 1-61); els del volum segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-X).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum conté una part de l'obra; el primer (pp. 63-538), la primera part (caps. 1-52), i el segón (pàgines 1-541), la segona (caps. 1-74). Després de cada volum s'hi troba la taula de capítols i de làmines. A la fi del text del volum segón hi ha dos apèndixs o notes referents a En Fernández de Avellaneda i als llibres de cavalleríes.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Typ. Universal de Thomas Quintino Antunes, impressor da casa real, | rua dos Calafates, 110 — Lisboa».

Com es pot veure por la portada, ens trobem amb una nova traducció portuguesa, feta com les anteriors directament de l'original, però això no vol dir que no s'hagi tingut present la tasca feta pels anteriors traductors:

Traducció de 1794 (núm. 372)	Traducció del 1876 (núm. 1038)	Traducció del Viz. de Benal
Naõ ha muito que n'hum lugar da Mancha de cujo nome naõ quero lembrar-me, vivia hum Fidalgo destes que tem lança em cabide, adarga antiga, seu rocim magro e algum galgo corredor. Huma panella que pouco mais vacca levava que carneiro, as mais das noites carne que lhe sobejava do jantar picada com cebolla, e vinagre, óvos fritos com miòlos de carneiro aos Sabbados, ás Sextas feiras lentilhas e algum pombinho de mais aos Domingos, eis-aqui em que consumia tres partes da sua fazenda ...	N'um logar da Mancha, de cujo nome não quero lembrar-me, vivia, não ha muito, um fidalgo, dos de lança em cabido, adarga antiga, rossim fracco, e galgo corredor. Passadio, ôlha seu tanto mais de vacca que de carneiro, as mais das ceias restos da carne picados com sua cebola e vinagre, aos sabbados autros sobejos ainda somenos, lentilhas ás sextas feiras, algum pombito de crescença aos domingos, consummiam tres quartos do seu haver ...	I, I. — N'um logar da Mancha, de cujo nome não quero lembrar-me, vivia um d'estes fidalgos que teem lança em cabide, adarga antiga, rocim magro e galgo corredor. Uma ôlha um pouco mais temperada de vacca que de carneiro, quasi todas as noites sobejos da panella, aos sabbados restos e menudos, ás sextas feiras lentilhas, e algum borrachito por supplemento de quando em quando gastavam-lhe o terço da sua fazenda ...

Cal advertir que les poesíes estàn en sa llengua original.

Les làmines són dibuixades per En Manuel de Macedo, i gravades al boix per En José Severini.

En l'advertencia escriu l'editor que en llengua portuguesa solament hi ha «duas traducçoes vulgares entre nós, qual dellas mais deploravel, una de 1794 e a outra de 1853». El que existeixin dues traduccions portugueses, sí que és cert, la primera en 1794 (núm 372) i la segona en 1876 (núm. 1038); però no ho és, el que l'edició de 1853 tingui un text nou, per quant, com ja hem dit anteriorment en el núm. 707, segueix el de la impresa a últims del segle XVIII.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 314.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 576.

1074 Michael Cerwant'en | Don Quixote de la Mancha. | Suomennos. | Kuopiosſa, | A. Harald'in ja G. Bergroth'in kirjapainosſa, | 1877. 43-VII

p. 150 × 15 mm. c. 119 × 69 mm. (12.º). X pp. + 112 pp. Mig xagrí blau marroquinat amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són: Portada, i Introducció (pp. I.-X)

El text (pp. 1-112) és un resum del llibre d'En Cervantes fet en vint-i-tres capítols.

Al nostre entendre és la primera traducció finlandesa del *Don Quijote.*

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12489. a. 30.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 598

1075 La | Española Inglesa. | El Celoso Extremeño. | Novelas de | Miguel de Cervantes Saavedra. | [Floró.] | Madrid. | Murcia y Marti, Editores. | Encomienda, 19. | 1877. [43-III

p. 159 × 106 mm. c. 116 × 72 mm. (8.º). 123 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n. de catàleg; 1 làm. per Galan, Cubas. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, que és el cinquè de la serie corresponent a les novel·les d'En Cervantes, comprèn Portadella i Portada.

El text de la pàg. 5 a la 73 correspòn a *La Española inglesa,* i de la 75 a la 123 a *El celoso estremeño.*

Al verso de la portada, s'hi llegeix : «Imprenta de M. Minuesa, Juanelo, 19».

Vegi's els núms. 1041-1043, i es compendrà que el pla dels editors era el de publicar les *Novelas Ejemplares* en fascicles.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 363.).

1076 Terraza y Aliena, Editores. | Novelas ejemplares | de | Miguel deCervantes | Saavedra. | Contiene este volumen : | [Segueix a dues columnes. Primera columna :] Rinconete y Cortadillo. | La Española inglesa. | La Fuerza de la sangre. | [Segona columna :] El Celoso estremeño. | El Licenciado Vidriera. | Las dos doncellas | [Floró.] | 1877. | Imprenta de Juan Guix, Cavanilles, núm. 3, | Valencia. [40-V

p. 168 × 117 mm. c. 139 × 73 mm. (8.º). Vol. [I] : 233 pp., la següent en blanc s. n.+ 3 ff. s. n. Vol. [II] [... [Segueix a dues columnes. Primera columna:] La señora Cornelia. | La ilustre fregona. | [Segona columna:] El Amante liberal. | La Gitanilla. | ...] : 235 pp., la següent en blanc s. n., + 2 ff. s. n. Mitja pell amb puntes.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, Portada i Pròleg al lector (pp. 1-8); el segón, solament Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text del volum primer (pp. 9-233), conté : *Rinconete y Cortadillo,* p. 9; *La española inglesa,* p. 50; *La fuerza de la sangre,* p. 98; *El celoso extremeño,* p. 121; *El Licenciado Vidriera,* p. 161; i *Las dos doncellas,* p. 190. El del segón (pàgines 5-235), comprèn : *La señora Cornelia,* p. 5; *La ilustre fregona,* p. 47; *El*

amante liberal, p. 107; i *La gitanilla,* p. 162. A la fi de cada volum s'hi troben la Taula i unes pàgines de Catàleg dels editors Terraza i Aliena.

Com es veu, hi manquen *El casamiento engañoso,* i el *Coloquio de los perros.*

Els editors es proposaven la publicació de les obres d'En Cervantes, puix que en 1872 publicaren el *Don Quijote* (núm. 906); i ara donen a llum les *Novelas* amb el mateix format i classe que l'anterior.

Amb tot i no esser una edició molt remarcable com a gust tipogràfic, bon paper i impressió, etc., és acceptable sabent que es venía a una pesseta el volum; és molt millor que algunes edicions que s'anomenen «de gran lujo».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 364.).

1077 L'amante liberale : novella, per la prima volta ridotta in lingua italiana per Belloni Ulderico. Pavia, tip. Fusi. [Així en la *Bibliografia Italiana,* 1877, núm. 3032.]

[41-VII

p. 243 × 158 mm. c. 166 × 91 mm. (8.º). 65 pp., la següent en blanc. Relligada amb al núm. 1072.

El text d'aquesta novel·la comprèn les pp. 1-65, i, a l'igual que la descrita en el núm. 1072 no té Portada, substituint-la les cobertes del fascicle.

Vegi's referent a les condicions d'aquesta publicació, ço que hem dit en el núm. 1072. Cal dir que aquesta novel·la comprèn quatre fascicles.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (Parìs).

1078 La Forza del sangue : novella. Prima versione italiana in 2 fasc. Pavia, tip. Fusi. [Així en la *Bibliografia Italiana,* 1877, núm. 5347.] [41-VII

p. 243 × 158 mm. c. 166 × 91 mm. (8.º). 32 pp. Relligat amb els núms. 1072 i 1077.

Vegi's els núms. 1072 i 1077.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1079 Discursos | leidos por | D. Esteban Azaña y Catarineu | en las solemnidades literárias | celebradas por el | Ilustre Ayuntamiento de Alcalá | en conmemoracion | á los aniversarios del natalicio de su preclaro hijo | Miguel de Cervantes Saavedra | Alcalá de Henares. | Imprenta de F. García, calle de Santiago núm. 13. | 1877. [41-VIII. c. 23

p. 213 × 152 mm. c. 156 × 95 mm. (4.º). 29 pp., la següent en blanc s. n. En la portada, escrit a mà, «Givanel».

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Dedicatoria i Portadella (pp. 1-4).

El text (pp. 3-29) conté tres discursos, llegits en les sessions celebrades a Alcalà d'Henares amb motiu de l'aniversari del naixement d'En Cervantes, en els anys 1875-1877. Abans del text de cada discurs, s'hi troba una portadella.

1080 CARRERAS [Luis]. — El retrato de Cervantes por Jáuregui.

La Imprenta, Barcelona, 10 octubre 1877.

Fragments d'una carta escrita per En Carreras des d'Italia, dient «acabo de tener la fortuna de hallar en un dibujo auténtico del mismo Jáuregui, una figura que representa a Cervantes, tomado evidentemente de dicho retrato». Tot l'article és un paral·lelisme entre el dibuix esmentat i el retrat d'En Cervantes descobert per N'Asensio i atribuït a En Pacheco.

Es veu que tot l'entusiasme fou cosa de moment, per quant En Carreras no tornà a parlar més del dit retrat. Deia d'ell : «sobre la autenticidad del dibujo no cabe ni la menor duda : es la cosa más positiva del mundo. Hubo de ser hecho entre 1612 y 1616». La primera data ja va bé, però la segona està fora de lloc, ja que En Cervantes va publicar les *Novelas* en 1613, i en el pròleg ens diu : «pues le diera mi retrato el famoso Juan de Jáuregui»; opina també que el retrat fou fet a Valladolid, i acaba dient que el d'En Pacheco també és autèntic.

1081 Gloria á España. | Ensayo poético | sobre algunas aventuras | de | Don Quijote | de la Mancha | por | Vicente Clapera. | Barcelona | Establecimiento tipográfico de Sulé Hermanos | Calle San Ramon 28. | 1877. [36-X. c. 1

p. 225 × 162 mm. c. 168 × 76 mm. (4.º). VII pp., la següent en blanc s. n. + 49 pp., la següent en blanc s. n.

Les set primeres pàgines, comprenen : Portadella, Portada i «Dos palabras», on l'autor diu que es determina a escriure en vers la historia de *Don Quixot*; en efecte, en les quaranta nou pàgines del text s'hi troben : «El susto que D. Quijote dió á dos frailes de S. Benito y la llegada de un coche en puerto Lápice», la «Grandiosa batalla sostenida por el bravo D. Quijote con el no menos denodado vizcaíno», «De lo que sucedió á D. Quijote con unos cabreros», i altres, fins la conversa entre D. Quixot i en Vivaldo *(Quijote*, I, 13).

L'assaig poètic d'En Clapera és llàstima no s'hagi acabat, car tot el text del primer quadern, l'únic que creiem es donà a la impremta, és divertidíssim.

1082 Le Don Quichotte. Rédacteur en Chef : Ch. Gilbert-Martin. Bordeaux. [4me année. 1877. nº 167. — 7me année. 1880. nº 333.] [36-X. c. 4

p. 485 × 340 mm.

Aquest periòdic, de cervantí sols en té el títol.

1083 Cervantes | y | la crítica | por | Amenodoro Urdaneta. | Caracas. | Imprenta a vapor de «La Opinion Nacional». | Por Fausto Teodoro de Aldrey. | 1877. [41-V

p. 210 × 147 mm. c. 164 × 102 mm. (8.º). 608 pp. + 11 pp., la següent en blanc s. n. En la portada, dedicatoria de l'autor a D. L. Rius. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Privilegi, Advertencia o Introducció, Sonets a la memoria d'En Cervantes i Proemi (pp. 1-47).

El text (pp. 49-608) va repartit en tres parts : Primera, «Juicio sobre el libro de *Don Quijote*», p. 49; segona, «Censuras que se han hecho á la fábula del *Quijote*, y á la verdad de sus caracteres», p. 257, i tercera, «Censuras hechas al estilo y al lenguaje del *Quijote*», p. 415. A la fi, la Llista de subscriptors.

Aquesta obra és una de les més serioses que s'han escrit referent al llibre d'En Cervantes i potser la més important de les publicades a Amèrica.

En la primera part hem d'esmentar com els més importants, els capítols referents al «Siglo literario de Cervantes», «Caballería andante» i la «Fábula de Cervantes». La segona, és una crítica a les censures que s'han dirigit a Cervantes per les novel·les que introdueix en el *Don Quijote*, com: «El curioso impertinente» i la del «cautivo», o bé per suposar que son llibre fou inspirat en els d'Homer i Virgili, Apulei i Ariost; també en aqueixa segona part comença el comentari en contra del que féu En Clemencín, comentari que es fa més seguit en la tercera part de l'obra, destinada com s'ha dit a les «censuras hechas al estilo y lenguaje del Quijote»; com que era En Clemencín qui l'havía criticat més en la seva edició (núm. 562), per això les emprèn contra aquest, si bé a voltes també refuta els «descuidos» esmentats per En Ríos i els «errores de imprenta» que assenyala N'Hartzenbusch.

És un llibre interessant. Llàstima que no detalli les cites i cregui en la llegenda d'*El Buscapié!* La impressió és molt descuidada i no honra gens les impremtes caraquenyes.

1084 Pagés, Narciso. — Una quijotada de Cervantes y la inspiración del *Quijote*. [05 (46.71)*

Revista de Literatura, Ciencias y Artes (I, pp. 200, 256 i 348), Girona, abril, juny i agost, 1877.

* Procedeix del fons de la Biblioteca de Catalunya.

Tot el treball està dedicat a comentar un passatge del llibre segón de *La Galatea*; és aquell en el que En Silerio explica el que li passà en un poble de la costa de Catalunya. Per l'autor, aquest poble és Palamós, i els fets que descriu En Cervantes poden esser els que ocorregueren en dita vila en 1543.

Aquest mateix treball, al nostre entendre, un xic massa fantasiós, s'havía publicat abans en *La Ilustración Española y Americana* (Madrid, 22 d'abril i 8 de maig de 1876).

1085 Cervantes. | Loa | en un acto y cuatro cuadros, | original de | José E. Triay. | Escrita en pocas horas, para conmemorar el aniversario 261º | de la muerte de Cervántes, | y estrenada con buen éxito en el teatro de Albisu | la noche del 23 de Abril de 1877. | Habana. | La Propaganda Literaria. | [Premiada en la Exposición de Filadelfia.] | Librería-Imprenta-Papelería-Encuadernación. | O'Reilly, N. 54. | 1877. [41-VIII. c. 19

p. 164 × 123 mm. c. 130 × 83 mm. XI pp., la següent en blanc s. n., + 26 pp. En la portada, escrit a mà, «Givanel».

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portadella, Portada, Introducció o Advertencia, amb l'epígraf de «Dos palabras» (pp. I-XI), Dedicatoria a Na Luisa Martínez Casado i Repartiment (pp. 1-4).

El text (pp. 5-26) va repartit en quatre cuadros.

En la introducció es defensa En Triay de la crítica que es publicà en el *Diario de la Marina,* transcrivint alguns paràgrafs de l'esmentat diari i uns altres de la *Vida de Cervantes,* d'En León Máinez (núm. 1034).

Nosaltres estem d'acord amb el crític a l'escriure que «¡Lástima grande, que por buscar escenas de indudable efecto, haya el escritor sacrificado algo la verdad histórica»; però, això ja estem acostumats a veure-ho en moltes de les comedies inspirades en Cervantes. No és cert, en canvi, que En Cervantes acabés els seus dies «en un convento de religiosos franciscanos, donde protegido per el conde de Lemos, no carecía de nada.» Això no recordem haver-ho llegit en cap biografía d'En Cervantes.

1086 ALVAREZ GUERRA, Juan. — Cuarta demostracion de la verdadera pátria de Miguel Cervantes Saavedra. [Madrid, 1877. — Imprenta de C. Moliner y C.ª, Jesús, 3.] [36-X. c. 6

p. 440 × 321 mm. 1 f.

Una altra fulla, a l'igual que la publicada en el núm. 1053, on es vol demostrar que En Cervantes, autor del *Don Quijote,* nasqué a Alcázar de San Juan i no a Alcalà d'Henares. Està datada a Madrid el 31 de juliol de 1877.

1087 Alvarez Guerra, Juan. — El Sol de Cervantes Saavedra, verdadera patria del autor del Quijote. (Continuación.) [Madrid, 1877. — Imprenta de F. Nozal, Huertas, 70.] [36-X. c. 6

p. 443 × 320 mm. 1 f.

Una altra fulla defensant la qüestió del naixement d'En Cervantes Saavedra, autor del *Don Quijote,* a Alcázar de San Juan. Encara que impresa a Madrid, està datada a Alcázar el 16 de desembre de 1877. Al verso s'hi troba un «Arbol genealógico de Miguel de Cervantes Saavedra», on es vol demostrar que l'autor de la fulla, En Juan Alvarez Guerra, és descendent d'En Cervantes.

1088 Andreu, José María. — Miguel de Cervantes Saavedra. [36-IX. MC. III

El Globo (any III [segona època], núm. 560), Madrid, 23 abril 1877.

Biografía d'En Cervantes. Acompanya l'article una reproducció del bust fet per l'escultor Rosendo Nobas.

1089 Aniversario de Cervantes. [34-IX

La Academia (I, núm. 17), Madrid, 29 abril 1877. Relligat en tela blava, amb el núm. 1097.

Article on es dóna nota de les festes cervantines que es celebraren a Espanya amb motiu de l'aniversari de la mort d'En Cervantes; també esmenta algunes publicacions que insertaren articles cervantins; com a curiositat copiarem les últimes ratlles del present article : «Terminaremos esta corta reseña anunciando la llegada á Madrid del calígrafo toledano Sr. Mota, trayendo consigo una copia microscópica que, en 50 medias hojas de papel de fumar, ha hecho del *Quijote* en el espacio de cuatro años. Es un trabajo de paciencia y de no poca habilidad». És la primera i única noticia que tenim d'aquesta manuscrita edició.

En la col·lecció Bonsoms figura aquest article copiat a mà del dit número de *La Academia.*

1090 Biblioteca | de | Autores Españoles, | desde la formacion del lenguaje hasta nuestros dias. | Obras | de | Don Francisco de Quevedo Villegas. | Poesias | Coleccion ordenada, corregida é ilustrada | por Don Florencio Janer. | Tomo ter-

cero. | [Escut.] | Madrid, | M. Rivadeneyra-Editor. | Administracion : Madera Baja, Núm. 8. | 1877. [834.ª 1*

p. 254 × 169 mm. c. 220 × 140 mm. (8.º). XXIII pp., la següent en blanc s. n., + 599 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest volum, que és el LXIX de la *Biblioteca de Autores Españoles*, són : Portadella, Portada i estudi preliminar analitzant l'obra poètica d'En Quevedo (pp. I-XXIII).

El text (pp. 1-561), conté : *El Parnaso Español*, primera i segona part, així com algunes obres poètiques, unes originals i altres d'atribuïdes a dit escriptor. Segueixen (pp. 563-599) unes Notes i Observacions i la Taula de materies.

En la pàg. 195 s'hi llegeix un romanç que té per títol *Testamento de Don Quijote*. Pertany a la sisena part del *Parnaso*, ço és, al llibre corresponent a *Talia*. Figura ja en la primera edició de dita obra que imprimí a Madrid En Diego Díaz de la Carrera en 1648.

1091 DIAZ DE BENJUMEA, Nicolás. — La Cárcel mitológica de Argamasilla. [41-VIII. c. 18

Revista Contemporánea (XI, núm. 44, pp. 234-247), Madrid, 30 setembre 1877.

Tot l'article del defensor del sentit esotèric del *Don Quijote* està dedicat a demostrar que la frase que es llegeix en el Pròleg de la primera part de l'esmentat llibre, «bien como quien se engendró en una carcel», ha de creure's escrita en sentit simbòlic, igual que aquella altra del *Hamlet*, al dir que «Dinamarca és una presó».

1092 D. Quijote tal cual ha sido, es y será. [Gravat.] [36-IX. MC. 11

El Solfeo, Madrid, 28 maig 1877.

1093 EL ACADEMICO DE LA DE ARGAMASILLA. — Variedades. Para el 23 de abril, dia de San Cervantes, ó Caravantes, ó Zarabantes, que de las tres maneras le nombra el martirologio alcalaino. [36-X. c. 4

El Tiempo (núm. 2542), Madrid, 1877.

L'articulista demostra que en el *Don Quijote* no hi ha al·lusions personals. L'autor d'aquest article és En Fabián Hernández. Aquest treball és un fragment de *Las tres campañas del Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha*.

* Exemplar procedent del fons de la Biblioteca de Catalunya.

1094 El Nuevo Quijote. Periódico festivo semanal. Sale á campaña todos los domingos, siendo su mision desfacer los agravios que causa el mal humor, poniendo en caricatura todos los sucesos notables de la semana, además de variados geroglíficos, charadas, etc., etc. Madrid, 1877. [Año I, núms. 16, 21.] [36-X. c. 4

p. 446 × 325 mm.

De cervantí solament en té el títol.

1095 HARTZENBUSCH, Juan Eugenio. — La nueva edicion del Quijote. [36-X. c. 6

Madrid Literario (any II, núms. 31, 32, 35-37), 15 i 22 abril i 13, 20 i 27 maig 1877.

Al tractar de les moltes notes que ha fet N'Hartzenbusch corretgint el text del *Don Quijote* (vegi's núms. 776, 777, 814 i 897), hem dit en el tercer que En Máinez al publicar la seva edició (núm. 1034) i a l'ensems en la *Crónica de los Cervantistas* (núm. 903) es cuidà d'assenyalar els grossos defectes que tenen dites correccions; però, ara, és N'Hartzenbusch qui fa la crítica de l'edició del *Don Quijote* feta per En Máinez, i ha de dir-se que li torna la pilota a joc, com sol dir-se. Cert que les més de les vegades N'Hartzenbusch, per a defensar la seva crítica, fa ús dels seus comentaris, però ha de dir-se que s'hi veu una crítica sagnant i parcial, fixant-se fins en les errades de l'impressor.

1096 HEINE, H.—Don Quijote. [41-VIII. c. 18

Revista Contemporánea, Madrid, 30 setembre 1877.

Aquesta traducció és incompleta. Es publicà per primera vegada en sa llengua original en l'edició impresa a Stuttgart en 1837 (núm. 599).

1097 La Academia. (Revista de la cultura Hispano-Portuguesa-Latino-Americana.) [34-IX

Madrid, 22 abril 1877, I, núm. 16. Relligat en tela blava amb el núm. 1089.

El text, conté : *Aniversario de Cervantes*, per La Redacció; *Comentario al Quijote de Avellaneda*, fragment d'un treball de N'Adolfo de Castro; *Idea de un nuevo proyecto de Comentario al Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha*, per En José M. Asensio, sembla el començament del Proemi d'una edició del *Don Quijote* que havía de publicar-se a Sevilla amb làmines d'En Francisco Domingo; *O riso de Cervantes*, poesía d'En Theophilo Braga, i *Monumento á Cervantes en Valladolid*, fent referencia al que per iniciativa de la socie-

tat cervantista de dita població, i especialment d'En Pérez Mínguez, es posà la primera pedra el 22 d'octubre de 1876.

Com que En Rius no pogué adquirir cap número de *La Academia*, es féu copiar a mà el contingut; per això figura així en la col·lecció Bonsoms.

1098 La Mañana | al Príncipe de los Ingenios Españoles | Miguel de Cervantes Saavedra. [36-X. c. 4

La Mañana (any II, núm. 372), Madrid, 23 abril 1877.

Tota la primera plana d'aquest número està dedicada al cervantisme. L'article de fons, *Un escritor asturiano imitador de Cervantes,* ço és, *Don Juan Francisco Siñeriz,* per En Fermín Canella Secades, és un comentari al llibre *El Quijote del siglo XVIII* (núm. 589); a continuació s'hi llegeixen tres poesíes: *A Cervantes,* per En Joaquín Asensio de Alcántara; *La casa de Cervantes en Valladolid,* per En José Estrañi, i un sonet, *A Cervantes,* per En Francisco Pérez Echevarría.

1099 Madrid Literario. Domingo 22 de Abril de 1877. [36-X. c. 6

p. 474 × 335 mm.

El text és tot interessant. Comença amb el segón article que de la crítica del *Don Quijote* editat per En León Máinez (núm. 1034) féu N'Hartzenbusch (número 1095), segueix una breu biografía d'En Cervantes per En Cirilo Fernández de la Hoz; un article d'En José Miralles González que porta per títol *El pensamiento de El Quijote*; un article d'En Ecequiel de Tejada tractant del *Monumento á Cervantes,* article que recorda el que publicà En Mesonero Romanos en *La Ilustración de Madrid,* el 15 d'abril de 1872 (núm. 929 i 931); *A Cervantes,* poesía d'En Luis Fernández Vior; *Don Quijote,* intencionat article d'En Carlos Cambronero, i *Una fecha memorable,* per en L[uis] F[ernández] V[ior].

1100 NAKENS, José. — Los admiradores de Cervantes. [36-IX. MC. III

El Globo, Madrid, 15 febrer 1877.

L'autor d'aquest article es burla dels «admiradores de oficio» d'En Cervantes, i creu que les exageracions d'uns i el fanatisme dels altres faríen «que los profanos lleguen a dudar del mérito de un autor que inspira cierta clase de escritos».

1101 Palacio de los duques de Pedrola (habitado por D. Quijote). [36. IX. MC. III

El Globo (any III [segona època], núm. 581), Madrid, 14 maig 1877.

Gravat copia del quadro d'En Carderera que hem vist en el núm. 930. Acompanya al gravat una breu descripció d'aquest edifici.

1102 PEREZ DEL CASTILLO, Josep. — Cervantes. [41-III

La Enciclopedia (vol. II, pp. 238), Madrid, abril 1877.

Poesía.

1103 Revista de las Provincias. Madrid 1º Mayo 1877. [Año I. nº III.] [38-IX. c. 12

p. 382 × 282 mm.

En aquest número hi ha articles, poesíes i noticies cervantines. Un dels primers és el treball del director, En Fermín Herran, que porta per títol *Elogio fúnebre;* segueixen després dues poesíes : *¡Cervantes! (23 Abril de 1877)*, de N'Emilio Ferrari, i *A España en el aniversario de la muerte de Cervantes*, d'En M. Curros i Enríquez; un article d'En José Estrañi que té per títol *Madrid Cervantista*, en el que es donen noticies de les festes cervantines celebrades a Madrid el 23 d'abril d'aquell any; En José Moreno Castelló, en una crònica de Jaén, també fa assaber que es féu una funció teatral amb motiu de dit aniversari; En G. V. detalla les de Valladolid, i C. V. les de Vitoria.

1104 [Caricatura política sobre assumpte del Quixot, cap. 49 de la segona part.] [36-IX. MC. III

El Solfeo (III, núm. 558), Madrid, 24 maig 1877.

El dibuix comenta el text cervantí, on diu En Sanxo : «... yo gobernaré esta ínsula sin perdonar derecho, ni llevar cohecho, y todo el mundo traiga el ojo alerta y mire por el virote ... sino haceos miel y comeros han moscas».

1105 El Mediodia á Miguel de Cervantes Saavedra en el CCLXI aniversario de su muerte. Malaga Domingo 22 de Abril de 1877. [Año II. nº 441.] [36-X. c. 5

p. 643 × 445 mm.

El text de la fulla literaria dedicada a Cervantes és el següent : *Culto á Cervantes*, per En Leopoldo Rius; les poesíes *A Cervantes*, de N'Antonio Fer-

nández Grilo; *Cervantes,* d'En Ventura de la Vega; *Al Quijote,* de N'Agustín de la Paz Bueso, i *Cervantes.* —*Su mayor título de gloria,* per N'Antoni Arnau. També hi ha un interessant article que porta per títol *Quizá y Quizás,* firmat per «Un apasionado de Cervantes», on es fa al·lusió al treball d'En Sáenz del Prado, *Concordancias del Quijote,* que es troba manuscrit en la R. Academia Española.

1106 L'Intermédiaire des chercheurs et curieux. Paris 25 Avril 1877. [X^e année. N° 215.] [36-X. c. 6

En les columnes 250 i 251 hi trobem les següents notes cervantines : *Notices Cervantesques,* per R., on s'esmenta l'obra d'En Merimée, *Portraits historiques et littéraires* (París, 1874), en la qual es parla del *Don Quijote,* el d'En Cervantes i el d'En Fernández de Avellaneda; *Imitations du D. Quichotte,* per H. I. i O. D., tracten de *L'histoire des imaginations extravagantes de Mr. Oufle* (núm. 149) i *Le Berger extravagant* (núm. 78), i una continuació francesa del *Don Quijote* (núms. 173 i 177); en *Ecrits sur Cervantes,* per T. B., «Un liseur» i S. S., es donen noticies bibliogràfiques d'estudis de crítica cervantina.

1107 Georges Grand | Monsieur | Don Quichotte | et | Madame Diogène | [Inicials de l'editor.] | Paris | E. Dentu, Éditeur | Librairie de la Société des Gens de Lettres | Palais-Royal, 15-17-19, Galerie d'Orléans | 1877 | Tous droits réservés. [41-VI

p. 180 × 115 mm. c. 142 × 77 mm. (18.°, repartit en un plec de 12 i un de 6). 2 ff. s. n. + 311 pp., la següent en blanc s. n., + 8 pp. de catàleg. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (pàgines 1-4).

El text (pp. 1-311) comprèn dues novel·les; la primera, *Monsieur Don Quichotte* (pp. 1-161), i la segona *Madame Diogène* (pp. 163-311). A la fi del volum s'hi troba una llista d'obres en venda en la Llibrería d'En Dentu (pàgines 1-8).

Al verso de la portadella, i al peu de l'última pàgina de text, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «F. Aureau. — Imprimerie de Lagny».

Com es pot suposar, a nosaltres solament ens interessa el primer treball que es troba en el present volum. El seu títol sembla indicar que es tracta d'un llibre inspirat en el *Don Quijote,* però, desprès de llegit, no hi hem vist la semblança. Mr. don Quichotte és un jove de gran fortuna que, desitjant contraure matrimoni, estudía els usos, costums i qualitats físiques i morals de les noies

que freqüenten les seves relacions, trobant sempre alguns defectes, que fan que no es decideixi a dur a terme l'enllaç; tant mira i remira, cerca i recerca, que a la fi queda presoner d'una equívoca senyoreta.

1108 F. P. — Aniversario de la muerte de Cervantes. [36-IX. MC. I

El Mercantil Valenciano, Valencia, abril 1877.

Breu biografía d'En Cervantes, amb algunes errades, i descripció de la festa cervantina celebrada a Valencia en dit any.

1109 Aniversario de Cervantes. [36-IX. MC. I

La Crónica Mercantil, Valladolid, 25 abril 1877.

Descripció de la festa celebrada el 23 d'abril de 1877 en la «Casa de Cervantes», a Valladolid.

1110 El ayer y el hoy | de | Miguel de Cervantes Saavedra. | Discurso | pronunciado el 23 de Abril de 1877 | en la casa de Cervantes | en Valladolid | por | D. José Maria Casanave. | Valladolid. | Imp. y Librería Nacional y Extrangera de Hijos de Rodriguez. | Libreros de la Universidad y del Instituto. | 1877. [42-IX. c. I

p. 210 × 136 mm. c. 152 × 81 mm. (8.º). 16 pp. En la portadella, escrit a mà, «Givanel».

L'estudi del director de la revista *Cervantes* és un elogi a l'immortal escriptor castellà. *El ayer*, ve a esser una biografía d'En Cervantes, la qual acaba dient que «por su posición social ... vivió mendigando». A continuació, parla del *hoy de Cervantes*, que és un elogi a l'obra. Llàstima que en la part bibliogràfica estigui tan desencertat, i digui que hi ha 532 edicions del *Quixot* en castellà, 196 en francès, 208 en anglès, 70 en alemany, 96 en italià, 82 en portuguès, 2 en bohemi, 6 en dinamarquès, 4 en grec, 6 en húngar, 10 en holandès, 8 en polac, 10 en rus, 15 en suec, 8 en servi, 7 en rumà, 2 en català, 1 en llatí i 1 en basc, això és : 1,264 edicions. I que ho digui el director de la revista *Cervantes!* El Dr. Thebussem, amb tot i tirar llarg al descriure la seva biblioteca cervantina, quedà curt comparat amb En Casanave.

1111 CASANAVE [José María]. — El hoy de Cervantes. [36-IX. MC. I

La Crónica Mercantil, Valladolid, 1 maig 1877.

És la primera part un xic modificada d'*El ayer y hoy de Miguel de Cervantes Saavedra*. Vegi's el número anterior. En lloc del *hoy* deuría ser el *ayer*.

1112 ALVAREZ MARTINEZ, U.—A Sancho bueno. (Un devoto suyo.) [36-IX. MC. 11

La Enseña Bermeja, Zamora, 2 maig 1877.

Poesía.

1113 GARNACHO, Tomás M. — Cervantes en Zamora. [36-X. c. 4

La Enseña Bermeja (I, núms. 17, 18, 20), Zamora, 23 abril i 2 i 16 maig 1877.

Tres parts té el treball d'En Garnacho. La primera, tracta en linies generals de l'afició i entusiasme cervantí; en la segona, suposa que En Cervantes estigué a Zamora poc després d'haver acabat la primera part del *Don Quijote*, per quant en la segona, caps. 19, 20, 33 i 67 s'esmenta la «tierra de Sayago» i la «gaita zamorana», i en l'últim article ve a dir que En Cervantes anà a Zamora en dita època, ja que es trobava a Valladolid; i que com a Zamora hi havía un amic seu de captivitat, el cavaller En Francisco de Valencia, probablement trobant-se aprop l'aniría a veure i s'hostatjaría a casa seva.

1114 MOGATAR, Sancho. — Un Albalá del Rey Don Felipe III. [36-X. c. 4

La Enseña Bermeja (I, núm. 14), Zamora, 4 abril 1877.

L'albarà a què es fa referencia, és la llicencia donada pel rei perquè el *Don Quijote* es pugui imprimir a Portugal (vegi's el núm. 5). L'articulista s'estranya que en l'edició d'En López Fabra no hi figuri, i sí en la de la quarta de la R. Academia Española (núm. 472), i es comprèn; aquella reproduí tots els preliminars de l'edició primera (núm. 2), i aquesta els de la segona de Madrid, impresa en 1605 (núm. 5).

1115 Die | Cervantes-Literatur | in | Deutschland | Bibliographische Uebersicht | von | Edmund Dorer. | Zürich | Druck von Orell Füssli & Co. | 1877. [38-VII

p. 217 × 150 mm. c. 173 × 106 mm. (8.º). 29 pp., la següent en blanc s. n. Relligat amb el núm. 1172. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Taula (pp. 1-4).

El text (pp. 5-29) va repartit en quatre parts : Primera, «Ueber Cervantes und seine Werke»; segona, «Uebersetzungen der Werke von Cervantes»; tercera, «Don Quijotiana», i quarta, «Verschiedenes». Cal advertir que abans de cada part hi ha una Portadella.

Aquest treball bibliogràfic és, al nostre entendre, el més important que

dedicat a En Cervantes s'ha fet a Alemanya, i serví de molt a En Rius per a la seva *Bibliografía*. En Dorer no fa solament bibliografía cervantina en llengua alemanya, sinó també dóna nota de totes quantes edicions es feren en dit país en llengua castellana.

1116 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por | Miguel de Cervántes Saavedra | Edicion conforme á la última corregida por la Academia Española | con notas para la buena inteligencia del texto | [Gravat.] | Paris | Libreria de Garnier Hermanos | calle des Saints-Pères, nº 6. | 1878. [41-VII

p. 228 × 146 mm. c. 180 × 95 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + XLIV pp. + 768 pp., 8 làms., dibuixades per G. Staal; gravades per Pannemacker, Mouard. Tela vermella, amb planxes daurades; talls daurats (A. Lenègre).

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) Vida de Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLIV).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 366 (caps. 1-52), i el de la segona amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg, de la 367 a la 762. Les últimes sis pàgines, numerades, contenen la Taula de capítols.

En Rius (I, 168) escriu que aquesta edició és «reimpresión á plana y renglón de la edición hecha por la misma casa en 1864 y con las mismas ilustraciones»; i potser hauría estat millor dir que és edició estereotipada de la núm. 793.

Al verso de la portadella, s'hi llegeix : «4432-78. — Corbeil. Imprenta de Crété hijo».

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y.² 1475). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 172.

1117 Michel de Cervantes | Don Quichotte | de la Manche | édition spéciale à l'usage de la jeunesse | par Lucien Biart | illustrée de 316 dessins par Tony Johannot | Cette édition, spéciale à la jeunesse, est tirée de la traduction complète de Don Quichotte | par M. Lucien Biart, traduction qui paraîtra en février 1878 | précédée d'une Notice inédite très-importante sur la vie et l'œuvre de Cervantes, | écrite spécialement pour la traduction de M. Biart | par Prosper Mérimée. | [Escut.] | Bibliothèque | d'Éducation et de Récréation | J. Hetzel & Cie, 18, Rue Jacob | Paris | Tous droits de traduction et de reproduction réservés. [43-VII

p. 281 × 185 mm. c. 200 × 113 mm. (8.º). VIII pp. + 543 pp., la següent en blanc s. n. Gravats intercalats en el text, d'En Tony Johannot. Mig xagrí vermell; cap daurat.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Prefaci del traductor (pp. I-VIII).

El text (pp. 1-538) conté tota l'obra; la primera part queda reduïda a trenta cinc capítols, i a quaranta cinc la segona. A la fi del volum s'hi troba la Taula.

Al peu de l'última pàgina numerada, s'hi llegeix el següent peu d'impremta: «19687. — Typographie Lahure, rue de Fleurus, 9, à Paris.»

Encara que en la portada no hi figura l'any d'impressió, creiem que es féu en 1877, però que a primers de 1878 es posà el llibre en venda.

En el prefaci del traductor es reconten les vicissituts perquè passà el manuscrit d'aquesta traducció amb la guerra de l'any 1870, el setge de París i la *Commune*.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres, 12491. l. 3.) i Bibliothèque Nationale (París, 4.º Y². 219). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 379.

1118 L'Ingénieux Hidalgo | Don Quichotte | de la Manche | par | Michel de Cervantes Saavedra | Traduction nouvelle | de Lucien Biart | précédée | d'une notice sur la vie et l'œuvre de Cervantes | écrite spécialement pour cette traduction | par Prosper Mérimée | Tome ··· | [Inicials de l'editor.] | Paris | J. Hetzel et Cie, Éditeurs | 18, Rue Jacob, 18 | Tous droits de traduction et de reproduction réservés. [41-VI

p. 181 × 118 mm. c. 146 × 82 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). Vol. I : 3 ff. s. n. + 347 pp., la següent en blanc s. n. Vol. II : 2 ff. s. n. + 323 pp. Vol. III : 2 ff. s. n. + 332 pp. Vol. IV : 2 ff. s. n. + 308 pp. Mig marroquí vermell; llom decorat; tall superior daurat (Pierson).

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Dedicatoria a En William L. Hughes (3 ff. s. n.), Prefaci del traductor, Nota de l'editor, Vida de Cervantes i estudi de ses obres i Pròleg de la primera part (pp. 1-88); els del segón i quart, Portadella i Portada (2 ff. s. n.), i els del tercer, Portadella, Portada (2 ff. s. n.) i Pròleg de la segona part (pp. 1-5).

El text del volum primer (pp. 89-336), conté vint-i-sis capítols de la primera part; el del segón (pp. 1-319), els 27-52; el del tercer (pp. 7-327), els 37 primers capítols de la segona part, i el del quart (pp. 1-304), del 38 al 74. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols.

Després del text corresponent al volum primer, i abans de la taula de capítols, s'hi troben, figurant com un Apèndix, els versos preliminars de l'obra.

Al verso de les portadelles, així com al peu de les últimes pàgines numerades de cada volum, s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Paris | — Typ. G. Chamerot | 19, rue des Saints-Pères 19.»

El treball d'En Mérimée està ben pensat; en quant a biografía no afegeix res

de nou, però en l'anàlisi de l'obra d'En Cervantes, és admirable. Podrà dir-se que s'aprofita de tot quant s'havía escrit abans referent a En Cervantes, però ha d'assenyalar-se que, comparades la *Notice sur la vie et les oeuvres de Cervantès,* publicada en l'edició del *Don Quichotte* (París, 1826, núm. 508) i les pàgines dedicades al nostre autor en 1875, en el llibre *Portraits historiques et littéraires,* amb el treball d'ara, s'hi veu un pla més madurat i una crítica més enlairada i seriosa. Referent als elogis que endreça a la traducció d'En Biart, vegi's l'article d'En Cordier, en *La Revue Politique et Littéraire* (núm. 1140).

En Biart, ens diu en el prefaci del volum primer, que féu la traducció per instancies d'En Mérimée, que les traduccions d'Oudin, Filleau de Saint-Martin, Florian i altres no són més que adaptacions, com diuen els anglesos, i que la d'En Viardot té «un parfum étranger qui en rendait la lecture difficile à des lecteurs français».

Amb tot i no figurar en la portada l'any de la publicació d'aquesta edició, podem dir que fou en 1878, per quant la veiem esmentada en la *Bibliographie de la France* en el núm. 2749 corresponent a dit any.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid); dos en el British Museum (Londres, Cerv. 162 i 12491. cc. 6.), i dos en la Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 1443. i Z. Renan, 2600). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 380.

1119 Histoire | de l'admirable | Don Quichotte | de la Manche | par Cervantes de Saavedra | illustrée de 64 vignettes | par Bertall et Forest | Paris | Librairie Hachette et Cie | 79, Boulevard Saint-Germain, 79 | 1878 | Droits de propriété et de traduction réservés. [41-VI

p. 174 × 110 mm. c. 135 × 76 mm. (8.º). VIII pp. (a la pàg. IV, una làmina) + 358 pp. + 1 f. en blanc s. n. + 8 pp. de catàleg. Tela vermella, amb planxa daurada al pla, propia de l'edició; talls daurats.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portadella, Portada i Advertiment (pp. I-VIII).

El text, resumit en vint-i-vuit capítols, va de la pàg. 1 a la 355. Les pp. 357 i 358 comprenen la Taula.

Darrera la portadella, i en la última pàgina numerada, hi ha el següent peu d'impremta : «943. — Paris, Imp. Laloux fils et Guillot, | 7, rue des Canettes.»

Aquesta edició pertany a la *Bibliothèque rose illustrée,* i és copia de l'edició de 1853 (núm. 706). No sabem que n'existeixi cap exemplar en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 381.

1120 Biblioteca Clasica. | Novelas | Ejemplares | por Cervantes Saavedra. | Tomo ···. | Madrid | Imprenta Central á cargo de Víctor Saiz | Calle de la Colegiata, 6 | 1878. [40-V

p. 183 × 120 mm. c. 135 × 77 mm. (8.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + 326 pp. + 2 ff. s. n. Vol. II: 373 pp., la següent en blanc s. n., + 1 f. d'índex; les pp. 259-373 contenen el «Viaje del Parnaso». Mig marroquí marró, amb puntes (Menard); tall superior daurat.

Els preliminars del volum primer, comprenen la Portadella i Portada (2 ff. s. n.), Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i Versos (pp. 1-9); els del segón, Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text del volum primer (pp. 11-326), conté : *La Gitanilla,* p. 11; *El amante liberal,* p. 89; *Rinconete y Cortadillo,* p. 143; *La Española inglesa,* p. 185; *El licenciado Vidriera,* p. 233; *La fuerza de la sangre,* p. 263, i *El celoso extremeño,* p. 286. El del segón (pp. 5-238), *La ilustre fregona,* p. 5; *Las dos doncellas,* p. 69; *La Señora Cornelia,* p. 113; *El casamiento engañoso,* p. 157, i el *Coloquio de los perros,* p. 172. A continuació, s'hi veu la novel·la atribuïda a En Cervantes, *La tia fingida* (pp. 239-258), acabant el text d'aquest volum, amb el *Viaje del Parnaso* (pp. 259-373), en els preliminars del qual hi veiem el sonet d'*El autor á su pluma,* que no figura en l'edició de 1614 que hem descrit en el núm. 19. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de materies.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en el British Museum (Londres, Cerv. 365.)

1121 La Spagnuola inglese : novella, ridotta per la prima volta in lingua italiana da Belloni Ulderico, di Pavia. Pavia, tip. Fusi. [Així en la *Bibliografia Italiana* de l'any 1878, núm. 4576.] [41-VII

p. 240 × 162 mm. c. 165 × 91 mm.; 64 pp. Relligada amb els núms. 1072, 1077, 1078 i 1122.

A aquesta novel·la li manca la portada o coberta, a l'igual que a les esmentades anteriorment (núms. 1077, 1078 i 1122). Comprèn quatre fascicles, i a la fi de la novel·la s'hi troba una continuació, millor dit, un acabament, que ocupa prop de tres pàgines, en les que s'hi descriuen altres proeses d'En Ricaredo, i la seva mort, ocorreguda el 23 de juny de 1741. Quin anacronisme! Com aquest, poden esmentar-se altres passatges on esmena la plana a En Cervantes.

Diu el text cervantí, que Isabel, després d'haver llegit la carta en què se li diu que Ricaredo havía mort, «entró en un oratorio, y hincándose de rodillas ante la imajen de un devoto crucifijo, hizo voto de ser monja», el traductor italià escriu que «entrò nel suo oratorio ed inginocchiandosi davanti l'effigie di nostra signora del Pilar, feu voto di farsi monaca...».

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1122 Il matrimonio felice : novella, traduzione di Ulderico Belloni. Pavia, Tipografia Fusi, 1878. [Així en la *Bibliografía Italiana*, 1878, núm. 711. Però en la primera pàgina del text s'hi llegeix : *Il matrimonio fallace*.] [41-VII

p. 240 × 162 mm. c. 165 × 91 mm. 112. pp. Relligat amb els núms. 1072, 1077, 1078 i 1121.

Manca la Portada.

Referent a aquesta publicació, vegi's ço que hem dit en el núm 1072.

Aquesta novel·la, junt amb el *Coloquio de los perros*, comprèn set fascicles.

No sabem que n'hi hagi exemplar en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1123 La Bomba. Domingo 2 de Junio de 1878. Barcelona. — [Segunda época. Año VII. nº 161.] [36-X c. 4

A la pàg. 3, una caricatura política sobre assumpte del Quixot, corresponent a un passatge del cap. XVII de la primera part. El dibuix és d'En Pahissa.

1124 Un recort a Cervantes, en son aniversari. Sancho Panza, gobernador de la ínsula Barataria. [Copia d'una làmina de Gilbert, publicada en The Illustrated London News.] [36-X. c. 4

Lo Nunci (any II, núm. 32), Barcelona, 19 maig 1878.

1125 HORTENSIO. — Revista bibliográfica de Venezuela. Cervántes y la crítica por Amenodoro Urdaneta. [36-IX. MC. III

La Opinión Nacional (any XI, núm. 2,748), Caracas, 1878.

L'articulista fa una crítica del llibre de N'Urdaneta (núm. 1083), i troba que el *Don Quijote* no és «el espejo de su época», com escriu l'autor, ni tampoc que sigui el millor dels poemes; però aplaudeix l'última part del llibre, ço és, la crítica a les censures, principalment gramaticals, fetes per En Clemencín.

1126 Rodolfo Renier | Ariosto e Cervantes | Studio | Firenze | Tipografia della Gazzetta d'Italia | Via de Castellaccio, 8 | 1878. [41-VII

p. 241 × 154 mm. c. 199 × 108 mm. (8.º). 199 pp., la següent en blanc s. n. A dalt de la portada, vestigis d'una dedicatoria esborrada. Tela, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen solament a la Portada (pp. 1

i 2). Al verso d'aquesta s'hi llegeix : «Estratto dalla Rivista Europea. — Rivista Internazionale.»

El text (pp. 3-199) és altament interessant. Comença amb una ullada general de la literatura cavalleresca; després fa l'estudi comparatiu de la italiana amb la castellana, analitza els elements primitius d'una i altra, com : el classicisme, l'adulació, el realisme i la ironía, tractant a continuació de l'al·legoría, la generositat, l'amor i el sentiment religiós, i després d'haver tractat dels elements constitutius de l'obra cavalleresca, entra a estudiar el cavaller, el cavall, el malandrí, la dona i l'encantament.

En aquest estudi s'analitzen primer els elements que entren en altres llibres de cavalleríes, per a comparar-los amb l'*Orlando il Furioso* i després amb el *Don Quijote*. En Bowle i En Clemencín, en les seves edicions respectives del *Don Quijote* (núms. 313 i 562), ja assenyalen molts episodis del llibre d'En Cervantes que recorden el de l'Ariost, però En Renier n'indica molts més, demostrant que el llibre italià fou un dels que tingué més present En Cervantes a l'escriure la seva obra.

1127 ALVAREZ GUERRA, Juan. — Sol de Cervantes Saavedra. Madrid : 1878. [36-X. c. 6

p. 345 × 245 mm. 1 f.

Una altra fulla, com les esmentades en els núms. 1053, 1086 i 1087, afirmant que En Cervantes Saavedra és d'Alcázar de San Juan i no d'Alcalà d'Henares, i com aquelles, també fent aquesta afirmació, però sense apoiar-la en res. La data d'aquesta és del 7 d'octubre de 1877.

1128 BARNETO, V. — Encanto de Dulcinea. [40-VIII. Per. Ilust.

La Academia (30 abril 1878), Madrid.

Il·lustració corresponent al capítol X de la segona part, gravada per E. Vela.

1129 CANALEJAS, Francisco de P. — Cervantes. [40-VIII. Per. Ilust.

La Academia, Madrid, 30 abril i 7 maig 1878.

Es tracta de l'estudi que fou llegit en la festa celebrada en la Universitat de Madrid el 23 de abril de 1869 en honor d'En Cervantes (núm. 872).

1130 Carlos Coello | Cuentos | Inverosímiles | El otro mundo. — El huésped. | Los dos Napoleones. — El café. — El Padre Daniel. | Tierra Tragona — Hombres y Animales. | El nuevo Lazaro. | [Escut de l'editor.] | Biblioteca Perojo | [A dues columnes. Primera columna:] Madrid | 15, calle de Pizarro, 15 | [Segona columna:] París | 19, Rue de Provence, 19. [44-III

p. 183 × 121 mm. c. 137 × 80 mm. (8.º). 588 pp. Relligadura en tela verda. Al contraplà, ex-libris de J. Givanel.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada i Pròleg (pàgines I-VI).

El text (pp. 7-564) comprèn els contes esmentats en la portada. A la fi del volum s'hi troba la Taula i la Llista de les errades a corretgir.

A nosaltres solament ens interessa *El nuevo Lázaro* (pp. 269-564), i hem de dir que ens ha distret molt el tipus d'En Miralpeix i el seu descobriment, que féu ressuscitar a l'autor del *Don Quijote.* ¡Si en passa d'amargor l'eminent escriptor al costat dels cervantistes que lluïen el seu saber en 1878! ¡Quina sàtira més aguda el treball d'En Coello, sabent el sens fi de festes literaries que es celebraren prenent per motiu En Cervantes! L'esmentat conte és tan agut com el treball que hem atribuït al Dr. Thebussem fet l'any 1876 (núm. 1064).

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Madrid, 1878, Tipografía Esterotipia Perojo».

1131 CASTRO, Adolfo de. — Aniversario de la muerte de Cervantes. [36-X. c. 6

La Defensa de la Sociedad (any VII, núm. 182, pp. 112-128), Madrid, 16 abril 1878.

En el sumari d'aquest número s'hi llegeix l'epígraf que s'ha posat aquí; però, en realitat, hauría de portar el de *La última novela ejemplar de Cervantes,* per quant reprodueix íntegre aquest treball d'En Castro, llegit en la festa cervantina celebrada a Cádiz el 23 d'abril de 1872 (núm. 922).

1132 Gaspar, Editores, Madrid. | La verdad | sobre | el Quijote. | Novisima historia critica de la vida | de | Cervantes | por | Don Nicolas Diaz de Benjumea | [Monograma de l'editor.] | Madrid | Imprenta de Gaspar, Editores, | Calle del Príncipe núm. 4. | 1878. [41-V

p. 198 × 129 mm. c. 145 × 83 mm. (8.º). 2 ff. s. n. + III pp., la següent en blanc s. n., + 343 pp., la següent s. n.; 1 làm. gravada per Giménez.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (2 ff. s. n.) i Pròleg (pp. I-III).

El text (pp. 1-337) va repartit en vint-i-cinc capítols. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols.

El retrat que figura en aquesta obra, és l'atribuït a En Pacheco (núm. 805), gravat per En Giménez.

No direm que sigui una biografía més, però sí que és llàstima que el seu autor s'entretingui parlant-nos d'enemistats entre Cervantes i la Iglesia (p. 133), del retrat que li féu En Pacheco (p. 140 i següents), del segell d'En Cuesta (p. 191) i altres punts on es veu una parcialitat manifesta al tractar de certs assumptes. Es fa càrrec i es val de tots els descobriments de documents cervantins que fins aleshores s'havíen fet; destrueix llegendes, com la d'*El Buscapié* (p. 195); exposa totes les opinions referents a la de la presó d'Argamasilla, afirmant que la inspiració del *Don Quijote* en ella és cosa «inadmisible» (p. 176); opina que el desembarc d'En Cervantes a Espanya, al seu retorn del captiveri, fou a Palamós (p. 104), etc.

És obra enginyosa i digna d'estudi, encara que moltes de les seves conclusions són discutibles. S'hi veu com un afany de buscar doble sentit al text de Cervantes.

1133 NAVARRO, Cecilio. — A Cervantes. [40-VIII. Per. Ilust.

La Academia (IV, núm. 14), Madrid, 15 octubre 1878.

Poesía.

1134 SALVÁ, Anselmo. — El aniversario de Cervantes en Burgos. [40-VIII. Per. Ilust.

La Academia (III, núm. 17), Madrid, 7 maig 1878.

A l'article d'En Salvà, ressenyant les festes que es feren a Burgos en l'aniversari de la mort d'En Cervantes, s'hi acompanya un dibuix de N'E. Barno.

1135 RADA Y DELGADO, Juan de Dios de la. — A Cervantes. [40-VIII. Per. Ilust.

La Academia (III, núm. 16), Madrid, 30 abril 1878.

Poesía.

1136 Venturas | y | Desventuras. | Coleccion de novelas | del Capitan de Navío | Cesáreo Fernandez Duro. | [Monograma : INTER FOLIA FRVCTVS.] | Madrid : | Oficinas

de la Ilustracion Española y Americana, | Calle de Carretas, núm. 12, principal. MDCCCLXXVIII. [41-II

p. 210 × 139 mm. c. 154 × 86 mm. (8.º). 346 pp. + 2 ff. s. n. Tela blanca, amb teixells vermells.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella i Portada (pp. 1-4). El text (pp. 5-346) està compost per diferents articles,[1] i l'últim porta per títol *La cocina del Quijote* (pp. 303-346), que és el que a nosaltres ens interessa.

Al verso de la portadella s'hi llegeix : «Madrid, 1878. — Imprenta, estereotipia y galvanoplastia de Aribau y C.ª | (sucesores de Rivadeneyra), impresores de cámara de S. M.»

Aquest mateix treball s'havía publicat ja en *La Ilustración Española y Americana* en 1872.

Com ho indica el títol, tracta dels menjars en l'esmentat llibre d'En Cervantes, fent de passada saborosos comentaris.

1137 La diada de Cervantes. [36-X. c. 4

La Llumanera de Nova York (vol. III, 37), Nova York, maig 1878.
Un altre exemplar. [VII-7[2]

Article descrivint la festa cervantina que es celebrà en dita ciutat el 23 d'abril.

1138 La festa de Cervantes en Nova York. [Dibuix d'En Felip Cusachs.] [36-X. c. 4

La Llumanera de Nova York, Nova York, maig 1878.
Un altre exemplar. [VII-7[2]

Comprèn quatre gravats; en la part superior el bust d'En Cervantes, i a sengles costats Don Quixot i En Sanxo; al mig, una escena d'*El loco de la guardilla*, i en la part inferior, una escena d'una comedia de N'Artur Cuyàs, que s'estrenà en aquella vetllada, i la coronació del bust d'En Cervantes.

Aquesta làmina s'havía publicat abans en el *Daily Graphic*.

1139 Monument a Cervantes. [36-X. c. 4

La Llumanera de Nova York, Nova York, juny 1878.
Un altre exemplar. [VII-7[2]

1. Aquestes són : *El número 224; El brazo de Viriato; Nuestramo Tristan; ¡Qué suerte!; Aventuras de un cantonal; Para verdades el tiempo; Virey y Zapatero; Los Pelos; Beso a usted la mano; La guerra en Cuba.*
2. Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

Projecte del monument a Cervantes que es pensà aixecar en el Central Park, de Nova York. El projecte és d'En Ferràn Miranda.

1140 CORDIER, A. — Un écrit posthume de Prosper Mérimée. Deux notices sur Cervantès et deux traductions de Don Quichotte. [36-IX. MC. II

La Revue Politique et Littéraire (segona serie, any VII, núm. 34), París, 1878.

Tracta de *La Vie et de l'Œuvre de Cervantes* d'En Mérimée, que figura com introducció a l'edició del *Don Quichotte* impresa a París aquest any (núm. 1118), i de la traducció del llibre d'En Cervantes feta per En Biart; el crític troba que s'excedí en l'elogi el primer, i que el segón féu una bona traducció, però que no supera la d'En Viardot (núm. 585).

1141 DÍAZ DE BENJUMEA, Nicolás.—Escuela del matrimonio ó espíritu de la novela El Curioso Impertinente. Introducción. [36-IX. MC. II

El Arte (II, núm. 32), Sevilla, 17 març 1878.

En la col·lecció Bonsoms hi figura el començament d'aquest treball, el qual ignorem si va acabar-se, per quant En Montoto, en el seu *Ensayo de una bibliografía Cervantino Sevillana* (Sevilla, 1916), esmenta solament la primera part. Però hi ha d'haver un altre article continuació d'aquest, puix En Díaz de Benjumea, en les notes a l'edició del *Don Quijote* (pàg. 553 del volum primer), diu : «Sobre esta novela pueden verse los números del periódico *El Arte*, Sevilla, 1878, donde publiqué la primera y parte de la segunda división de un juicio crítico sobre esta producción notabilísima».

Encara que al peu de l'article no hi figura cap nom, i no coneguéssim el final de la nota que hem copiat, afirmaríem que és d'En Díaz de Benjumea, ja que es llegeix al començament d'aquesta fulla literaria, que es publicava els diumenges, una Advertencia, dient que la direcció és de dit escriptor i que li pertanyen tots els treballs que van sense firma.

El pla que exposa l'autor és fortament interessant, per quant anava a estudiar *El curioso impertinente* en tres aspectes «nacidos de la profundidad mora del asunto, de la fama del autor como novelista y del hecho de hallarse intercalada en la inmortal fábula del *Quijote*».

1142 El mundo de Cervantes. | Discurso pronunciado el 23 de Abril de 1878 | en la Casa de Cervantes, | en Valladolid, | por | José Maria Casenave. | Valladolid:| Imprenta y Libreria de Gaviria y Zapatero. | 1 — Angustias — 1. [46-IX

p. 186 × 105 mm. c. 132 × 73 mm. (4.º). 71 pp., la següent s. n. Relligat de tela verda.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada i Portadella (pp. 1-4).

El text (pp. 5-71 + una pàgina, l'última s. n.) comprèn no solament el treball d'En Casanave, esmentat en la Portada, sinó les composicions que es llegiren en la festa cervantina celebrada a Valladolid el 23 d'abril d'aquest any, i són : El ja citat discurs del president de la *Casa de Cervantes,* que és un elogi a l'autor del *Don Quijote,* i no diu res de nou; un treball d'En José de Cospedal i Muñoz, que porta per títol *Cervantes militar,* on es veuen notes biogràfiques d'En Cervantes i textos de les seves obres, per a demostrar que sentía vocació per a la milícia i sempre l'enlairà; i les següents composicions poètiques : *A Cervantes,* per Na María de L. S.; *Una lágrima á Cervantes,* per Na Nicasia Quemada Rodríguez; *A Cervantes, gloria de las letras y de nuestra patria,* per En Práxedes Villar de la Torre; *En el aniversario de Cervantes,* per En Gregorio Martínez Gómez; *En la casa de Cervantes,* per En Lope Torés; *A Cervantes,* per En José Almoína Caballero; *A Cervantes,* per N'Antonio de Latorre; *Sancho Panza arrepentido á su costilla Teresa,* per En Tomás Acero; *Babieca á Rocinante,* per En Tomás Acero; *Al Genio,* per En L. G. Tapia, i *Al insigne autor de «El Quijote» en el aniversario 262 de su muerte,* per En Tomás Salcedo.

Apart de les poesíes, que n'hi ha per tots els gustos, el treball més important és el d'En Cospedal.

1143 Biblioteca ilustrada de Gaspar y Roig. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra, | novísima edicion | con notas historicas, críticas y gramaticales, de la Academia Española, | Pellicer, Arrieta, Clemencin, Cuesta, Janer, etc. | aumentada con | El Buscapié. | Anotado por Don Adolfo de Castro. | Adornada con 300 grabados intercalados, láminas sueltas | y el retrato del Autor grabado en acero. | [Monograma de l'editor.] | Madrid | Imprenta y Libreria de Gaspar, Editores, | calle del Príncipe, número 4. | 1879. [42-V

p. 263 × 168 mm. c. 220 × 127 mm. (8.º). 540 pp. + 1 f. s. n.; 7 làms., dibuixades per Urrabieta, Vallejo, Martí; gravades per Antonio Roca, Cibera, L. Severini. Pasta de l'època.

Els preliminars, comprenen : Portadella, Portada, el segell d'En Cuesta que figura en la primera edició (núm. 2), Dedicatoria al Duc de Béjar, Advertencia dels editors, Llista de les abreviatures, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XV).

El text (pp. 17-509) conté les dues parts del llibre cervantí (pp. 17 i 255), amb els preliminars de la segona part, que són : Portadella, Tassa, Aprovacions i Llicencies corresponents a la primera edició (núm. 23), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 245-254). A la fi del volum s'hi troba una *Vida de*

Cervantes (pp. 511-518), *El Buscapié* (pp. 519-536), i la Taula de capítols i de làmines (pp. 537-540 + 1 f. s. n.).

És reproducció de les anteriors, fetes per la mateixa casa editorial; més ben dit, copia de la publicada en 1875 (núm. 997).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 178.

1144 Biblioteca Ilustrada de Salvador Ribas Editor. | El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | por | Miguel de Cervantes Saavedra. | Segunda edicion de gran lujo | adornada con preciosas láminas debidas al reputado artista | D. Ramon Puiggarí, | y un mapa de los lugares recorridos por el héroe manchego. | Tomo ···. | Barcelona. | Establecimiento tipográfico de C. Miró y C.ª, | calle de Barbará, núm. 26. | 1879. [35-I X

p. 310 × 211 mm. c. 257 × 146 mm. (4.º). Tom I : 344 pp. a dues columnes; 6 làms., la tercera doble. Tom II : 400 pp., les pàgs. 11-383 a dues columnes; 4 làms. i 1 mapa; les làmines són gravades per Traver, Artigas, Cº Sⁿ, Sadurní. Dos toms relligats en un volum.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Advertencia de l'editor, Pròleg i Versos elogis (pp. I-XV); els del segón, Portadella, Portada, Tassa, Aprovacions i Llicencies de l'edició de 1615 (núm. 23), Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XIII).

El text va repartit així : Cada volum comprèn una part del llibre, el primer (pp. 17-342), tota la primera part (caps. 1-52); el segón (pp. 14-379), la segona (caps. 1-74). A la fi de cada un s'hi troba la Taula de capítols, però en el segón, abans hi ha un mapa amb la ruta feta per D. Quixot en les tres eixides que féu i després un apèndix (pp. 385-400), que és una biografía d'En Cervantes.

Aquesta edició, com es pot veure en la portada, és segona edició d'aquella de «gran lujo» que hem descrit en el núm. 1033, i ara, a l'igual que aleshores, podem dir que això del «lujo» és, al nostre entendre, una broma de mal gènere de l'editor.

En Rius (I, 172) ens fa assaber que la tirada d'aquesta edició fou de 2,000 exemplars, al preu de ptes. 13'50.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 176.

1145 El Ingenioso | Hidalgo | *Don Quijote* | de la Mancha | compuesto por | *Miguel de Cervantes Saavedra.* | Edicion monumental | exornada con riquísimas láminas grabadas en acero por los más aventajados | artistas españoles | ··· Parte | *Bar-*

celona | Biblioteca Ilustrada de Espasa Hermanos, Editores | calle de las Córtes, número 223. [40-VIII

p. 345 × 248 mm. c. 280 × 200 mm. (4.º). Vol. I-XXIV pp. + 495 pp., les pàgs. 485-495 a dues columnes; la següent s. n.; 7 làms. Vol. II : IX pp., la següent en blanc s. n. + 1 f. s. n. + 565 pp., la paginació comença a la pàg. 5. Les pàgs. 563-565, a dues columnes, + 3 pp. s. n.; 7 làms. i 1 mapa. Les làmines, dibuixades per L. Madrazo, Espalter, L. Ferrant, B. Montañés, C. Lorenzale, Murillo, C. L. Ribera, M. Fluyxench, R. Martí, E. Planas; gravades per P. Hortigosa, Estevanillo, D. Martínez, A. Roca, J. Furnó, A. Fatjó. Relligadura en mig xagrí vermell amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del volum primer, són : Portadella, Portada, Dedicatoria a En Cervantes pels editors, Dedicatoria d'En Cervantes al Duc de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XXIV) i Portadella (pp. 1 i 2); els del segón, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-IX) i Portadella (pp. 1 i 2).

El text va repartit de manera que cada volum conté el d'una part; el primer, pp. 3-479, caps. 52; el segón, pp. 5-555, caps. 74. A la fi de cada volum s'hi troben les Taules de capítols, Notes corresponents a variants entre aquesta edició i les de l'Academia, Clemencín, Hartzenbusch i altres, i la Taula. Però en el segón s'hi troba un mapa amb la ruta de D. Quixot, copiat del d'En Pellicer (núm. 378).

Aquesta edició es féu copiant el text de la feta per En Gorchs en 1863 (núm. 780). Les il·lustracions són les mateixes, però s'hi ha afegit una copia del dibuix d'En Schrödter que representa D. Quixot llegint llibres de cavalleríes (núm. 790).

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 179.

1146 El Ingenioso Hidalgo | *D. Quijote* | de la Mancha, | compuesto por | *Miguel de Cervantes Saavedra* | Nueva edicion, | conforme a la corregida y publicada por la Real Academia Española, | precedida | de unas observaciones sobre Cervantes y su obra maestra, | por | *D. Antonio de Bofarull y Brocá,* | ilustrada con 100 cromos, y 200 dibujos originales | de | *Apeles Mestres,* | grabados por | *Francisco Fusté.* | [Monograma de l'editor.] | Barcelona: | *Juan Aleu y Fugarull, Editor-Impresor, Tallers, 30.* | MDCCCLXXIX. [33-IX

p. 310 × 220 mm. c. 230 × 145 mm. (4.º). Vol. I : 2 ff. s. n. + XIV pp., entre les pàgs. VIII-IX 2 ff. s. n. + 478 pp.; les pàgs. 477-478 a dues columnes; 18 làms. Vol. II [... | ilustrada con cromos, y dibujos originales | ...] : XVI pp. + 523 pp., la següent s. n.; les pàgs. 522-523, a dues columnes; 9 làms. Mig xagrí vermell, amb puntes; caps daurats.

Els preliminars del primer volum, són : Portadella i Portada (2 ff. s. n.),

«Observaciones | sobre | Cervantes y su obra maestra», (pp. I-XVI), Dedicatoria al Comte de Béjar, Pròleg i Versos (pp. I-XIV + 1 f. s. n.), però ha d'observar-se que la numeració està mal, ja que si s'hagués seguit correlativa hauría estat així : Dedicatoria, Pròleg i Versos (pp. I-X). Els del segón, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-VIII).

El text va repartit de la manera següent : Cada volum pertany a una part de l'obra; el primer (pp. 1-476), conté els cinquanta dos capítols de la primera part, i el segón (pp. 1-521), els setanta quatre de la segona. A la fi de cada volum s'hi troba la Taula de capítols i de làmines.

L'estudi d'En Bofarull i Brocà és fortament interessant, sobri i just en l'elogi, essent admirable la pintura que fa, tan política com social, de l'època en què visqué En Cervantes; les il·lustracions de N'Apeles Mestres estàn ben encertades, si bé no arriben al número assenyalat en la portada.

L'exemplar d'En Bonsoms té mal relligats els preliminars, car l'estudi d'En Bofarull està repartit en els dos volums.

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 177.

1147 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de | la Mancha | compuesto | por Miguel de Cervantes Saavedra | [Escut.] | Sevilla : 1879. | Francisco Alvarez y C.ª, impresores de Cámara | de S. M. y de SS. AA. RR., Tetuan, 24. [40-VI

p. 139 × 102 mm. c. 103 × 68 mm. (8.º). 8 ff. s. n. + 732 pp. + 6 f. s. n. Mig xagrí vermell marroquinat, amb puntes; tall superior daurat.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (8 ff. s. n.).

El text de la primera part va de la pàg. 1 a la 351 (caps. 1-52), i el de la segona, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg, comprèn de les pp. 353-732, caps. 1-74. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols i Llista de subscriptors (6 ff. s. n.).

És una edició molt ben impresa, amb paper fi i tipus de lletra potser un xic massa petits.

En Rius (I, 173) escriu que els preliminars van en les vuit primeres pàgines, i els autors de la *Bibliografía crítica de ediciones del Quijote* (núm. 199) diuen que en set fulles. Com s'ha pogut veure per la descripció que hem fet abans, són vuit fulles, o siguin setze pàgines.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, 12590, de. 3.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 173.

1148 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha, | publicado por primera vez en Alcalá de Henares, | cuna de su preclaro autor | Miguel de Cervantes Saavedra, | por | Federico Garcia Carballo : | Fundador, Director y Propietário de la Revista semanal | La Cuna de Cervantes. | Tomo ···. | Alcalá de Henares : | establecimiento lito-tipográfico de | La Cuna de Cervantes, | 1879. [44-VI

p. 170 × 125 mm. c. 140 × 86 mm. (8.º). Vol. I : XXII pp. + 338 pp. + 3 ff. s. n. Vol. II [... | de la Mancha. | Publicado por primera vez en Alcalá de Henares, | ... | Miguel de Cervantes Saavedra. | Por | ...] : 379 pp., la següent en blanc s. n. + 2 ff. s. n. d'índex. Relligades en aquest volum hi ha 16 pàgs. de la [Segunda Parte | del Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | ... | ... | ... | ... | ... | . . | ... | Tomo III. | ... | establecimiento tipográfico de F. García. | Santiago 13. | 1880.] Mig xagrí verd (Miquel Rius).

Els preliminars del primer volum, són : Portadella, Portada, Pròleg i els Versos-elogis de la primera part (pp. I-XXII); els del segón, Portadella i Portada (pp. 1-4), i els del tercer, Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos i Pròleg (pp. I-XI).

El text va repartit com segueix : La primera part, ocupa els dos primers volums (pp. 1-338, caps. 1-27, i pp. 5-379, caps. 28-52). Del text de la segona part, solament hi ha el començament del primer capítol (pp. 13-16).

Aquesta edició queda per acabar; el que no podem afirmar és si solament de la segona part se'n publicaren les setze primeres pàgines o més. En Rius (I, 176) escriu que solament se'n publicà el primer plec, que és tal com figura en l'exemplar d'aquesta col·lecció.

No comprenem que una edició feta pel director de la revista cervantina *La Cuna de Cervantes* deixi de publicar la Dedicatoria al Duc de Béjar. ¿Si això fan els que volen passar per cervantistes, que no han de fer els altres editors que miren solament la ganancia que els pot produir l'obra?

Per esser una edició feta a Alcalà d'Henares, s'han lluït, ja que no solament els hi mancaren bons materials d'impremta, sinó gust tipogràfic. ¡Quina diferencia entre aquesta i les impreses a Argamasilla de Alba! (núms. 776 i 777).

Aquesta edició no sabem que figuri en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 180.

1149 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha | compuesto por | Miguel de Cervántes Saavedra | edicion conforme á la última corregida por la Academia Española | con la vida del Autor | y notas para la buena inteligencia del texto | [Gravat.] | Paris | Librería de Garnier Hermanos | calle des Saints-Pères, nº 6. | 1879. [42-IV

p. 175 × 112 mm. c 150 × 85 mm. (18.º, repartit en un plec de 12 i un de 6). 3 ff. s. n.; al segón, una làmina, + XLIV pp. + 776 pp. Làmines intercalades en el text, dibuixades per G. Staal; gravades per E. Mouard, etc. Tapes en tela vermella, propies de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portadella, una làmina i Portada (3 ff. s. n.), Vida d'En Cervantes, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-XLIV).

El text va de la pàg. 1 a la 366 el de la primera part, i de la 372 a la 762 el de la segona; les pp. 367-371 contenen la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg de la segona part. A la fi del volum (pp. 763-768) s'hi troba la Taula de capítols.

Al verso de la Portadella, i al peu de l'última pàgina de l'Índex, s'hi llegeix: «Clichy. — Imprenta de Pablo Dupont, calle de Bac-d'Asnières, 12».

En Rius diu que és estereotipada de la de 1873.

N'hi ha exemplar en la Biblioteca Nacional (Madrid) i Bibliothèque Nationale (París, 8.º Y². 2098). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 174.

1150 El Ingenioso Hidalgo | Don Quijote | de la Mancha. | Segun el texto corregido y anotado por el Sr. Ochoa. | Nueva edicion americana | acompañada de un ensayo histórico sobre la vida y escritos | de Cervantes. | Por el Dr. Jorge Ticknor, | autor de la «Historia de la literatura espanola» | New York : | D. Appleton and Company, | 549 & 551 Broadway. | 1879. [41-VI

p. 185 × 120 mm. c. 152 × 86 mm. (12.º). LIV pp. + 695 pp., la següent en blanc s. n. + 3 ff. s. n. de catàleg. Relligadura en tela vermella, amb planxes daurades al·lusives, al llom i al pla, propies de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, comprenen : Portada, Advertencia de l'editor, «Vida y Análisis de las obras de Cervantes» d'En Ticknor, Dedicatoria al Duc de Béjar, Pròleg de la primera part i Versos (pp. I-LIV).

El text va repartit així : Les pp. 1-335, contenen la primera part; les pp. 337-688, la segona, amb la Dedicatoria al Comte de Lemos i el Pròleg. A la fi del volum s'hi troba la Taula de capítols (pp. 689-695).

Com diu molt bé En Rius (I, 170), aquesta edició reprodueix la de 1860, feta pels mateixos editors (núm. 753). Cal advertir que en l'exemplar que ara descrivim hi manca el retrat d'En Cervantes que figura en l'esmentada edició de 1860, però recordem que figura entre els preliminars d'aquesta edició una Advertencia dels editors, la qual porta la data d'«Abril 1865»; això ens fa pensar amb una edició desconeguda per nosaltres, probablement d'aquest any.

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines de la Biblioteca Nacional (Madrid), British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 175.

1151 The History of | the Ingenious Gentleman | Don Quixote | of la Mancha | translated from the Spanish | by | P. A. Motteux | [Gravat.] | Volume ···. | Edinburgh : William Paterson | MDCCCLXXIX. [42-I

p. 235 × 153 mm. c. 168 × 94 mm. (8.º). Vol. I : XI pp., la següent s. n., + XLII pp. + 445 pp., la següent en blanc s. n.; 9 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II [... | MDCCCLXXX.] : VIII pp. + 2 ff. s. n. + 484 pp.; 10 làms. Vol. III [... | MDCCCLXXXII]: X pp. + 1 f. s. n. + 512 pp.; 9 làms., les làmines gravades per Ad. Lalauze. Pell valenciana; llom, cantells, contracantells i talls daurats.

Exemplar incomplet.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, Taula de capítols i de làmines (pp. XI + 1 s. n.), Vida d'En Cervantes (pp. I-XLII), Pròleg de la primera part i Portadella (pp. 1-14); els del segón, Portadella, Portada, Taula de capítols (pp. I-VIII) i Llista d'il·lustracions i Portadella (2 ff. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada i Taula de capítols (pp. I-X), Llista de les il·lustracions (1 f. s. n.), Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-8).

Essent aquest exemplar incomplet, descriurem la distribució del text al parlar de l'edició que se'n féu en paper especial (núm. 1151[a]), el qual exemplar figura sencer en la col·lecció.

Aquesta edició és notabilíssima, tant per la part tipogràfica com per l'artística i literaria.

La *Vida de Cervantes* que figura en el primer volum, i les notes que es troben il·lustrant tota l'obra, són d'En Lockhart, i com diu molt bé En Rius (I, 717), es veu que l'edició que serví de model per a la que ara descrivim fou la de 1822 (núm. 489).

Les làmines són uns magnífics aiguaforts fets per En Lalauze, però molts dels dibuixos semblen inspirats en els d'En Doré.

La part tipogràfica ja hem dit que és admirable, el tipus de lletra clar i el paper dels exemplars corrents és bo. La impressió és feta per la casa Turnbull and Spears.

Hi ha dos exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres): l'un complet (2348. g. 3,) i l'altre incomplet (12489. v. 2.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía,* 479.

1151[a] The History of | the Ingenious Gentleman | Don Quixot | of la Mancha | translated from the Spanish | by | P. A. Motteaux | [Gravat.] | Volume ···. | Edinburgh : William Paterson | MDCCCLXXIX. [42-V

p. 267 × 180 mm. c. 168 × 94 mm. (8.º). Vol. I : XI pp., la següent s. n., + XLII pp. + 445 pp., la següent en blanc s. n.; 9 làms., la primera amb el retrat de Cervantes. Vol. II

[... | MDCCCLXXX] : VIII pp. + 2 ff. s. n., + 484 pp.; 10 làms. Vol. III [... | MDCCCLXXXII]: X pp., + 1 f. s. n., + 512 pp.; 9 làms. Vol. IV : IX pp., + 3 pp. s. n., + 508 pp.; 9 làms., dibuixades i gravades per Ad. Lalauze. Exemplar núm. 2 dels cinquanta del tiratge especial. Pell de llevant verda, filets als plans i cantell; contracantell i talls daurats.

Els preliminars del volum primer, comprenen : Portadella, Portada, Advertencia de l'editor, Taula de capítols i de làmines (pp. XI + 1 s. n.), Vida d'En Cervantes (pp. I-XLII), Pròleg de la primera part i Portadella (pp. 1-14); els del segón, Portadella, Portada, Taula de capítols (pp. I-VIII) i Llista d'il·lustracions i Portadella (2 ff. s. n.); els del tercer, Portadella, Portada i Taula de capítols (pp. I-X), Llista de les il·lustracions (1 f. s. n.), Pròleg de la segona part i Portadella (pp. 1-8), i els de l'últim, Portadella, Portada i Taula de capítols (pp. I-IX), Llista de les il·lustracions i Portadella (2 pp. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Els dos primers volums pertanyen a la primera part (pp. 15-445, caps. 8 + 6 + 13 i pp. 1-439, caps. 25), i els dos últims, a la segona (pp. 9-512, caps. 1-37 i pp. 1-490, caps. 38-74). A la fi dels volums II i IV s'hi troben algunes pàgines destinades a notes il·lustratives al text (pp. 441-484 i 491-508).

Les làmines van, com es diu al verso de la portadella, en dos tiratges : un en paper d'Holanda i altre en paper de Xina.

1152 Život i djela | glasovitoga viteza | Dona Quixotta de la Mancha. | Španjolski napisao | Miguel de Cervantes Saavedra. | Po francezkom, za mladež priredjen i izdanju | hrvatski napisao | Jos. Eugen Tomić. | [Gravat.] | U Zagrebu. | Nakladom kr. sveučilištne knjižare Fr. Zupana (Albrecht i Fiedler). | 1879. [41-V

p. 187 × 122 mm. c. 165 × 88 mm. (8.º). VI pp. + 267 pp., la següent en blanc s. n.; 16 làms. i altres intercalades en el text per Bertall; gravades per Midderich, E. Pilidon, C. O., Minne, Huyot, Sotain, E. Meunier i altres. Relligadura en tela, propia de l'edició.

Els preliminars d'aquest volum, corresponen a la Portada i breu nota biogràfica d'En Cervantes (pp. I-VI).

El text (pp. 1-267) va repartit en quaranta dos capítols, els quals corresponen a ambdues parts de l'obra; per tant, és el llibre d'En Cervantes arranjat. Com es diu en la portada, no es féu una traducció directa del castellà al croat, sinó que s'utilitzà un text francès.

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Tiskarski zavod C. Albrechta.»

Hi ha exemplar d'aquesta edició en la Biblioteca Nacional (Madrid) i British Museum (Londres, Cerv. 281.). La portada ha estat reproduïda en la *Iconografía*, 599.

1153 [Traducció en xino mandarí d'un fragment del *Don Quijote* (II, XLII).]
[46-VIII. c. 1

p. 256 × 192 mm. c. 172 × 115 mm. 1 fulla.

世家巧枝公子敦給和隄地剌鏝乍之書第四十
二章第二節教散任本蘆未任州官前之語
大日斯巴尼亞國馬帝里京城刋彌給而地色灣
德士薩威打拉選錄

Aquesta traducció fou feta per Li Shih, batxiller en lletres, però com no sabía el castellà, tingué la cooperació de l'intèrpret sinòleg del Lleial Senat de Macao, N'Eduard Marquès.

Com es diu en la capçalera de l'escrit, fa referencia als consells que dóna D. Quixot a En Sanxo abans que aquest vagi de governador a la Ínsula Barataria, i aquest text anava destinat al llibre que projectava publicar En López Fabra i de què s'ha tractat en el núm. 897.

Segons carta de N'Enric Gaspar a En López Fabra, datada a Hong-Kong el 23 de juny de 1879, podem dir que N'Eduard Toda, aleshores vice-cònsol d'Espanya a Canton, prengué una part activa en la dita traducció, cuidantse de la impressió i corretgint les proves d'aquesta.

En la col·lecció Bonsoms hi ha dos exemplars d'aquesta traducció, però la fulla corresponent a cada una està escrita per les dues cares, la qual cosa no és acostumada pels xinos. En una de les notes que es llegeixen en les fulles d'aquesta traducció, escriu En Gaspar que «Los nombres de D. Quijote de la Mancha y Sancho Panza se han traducido por caracteres cuya unión no tiene significado, y dan estos nombres *Qui-tso-ti te la Man-tcha* y *San-tche*.» Així esmenta unes poques llibertats que s'ha pres el traductor.

1154 Biblioteca Científico-Literaria. | La Gitanilla | y | El Amante Liberal. | Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [40-V

p. 167 × 108 mm. c. 130 × 71 mm. (8.º). 160 pp. Mig xagrí vermell. Relligat amb els núms. 1155-1158.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria al Comte de Lemos, Pròleg i els Versos-elogis esmentats en el núm. 14 (pp. 1-13).

El text (pp. 15-160) conté, com es diu en la portada, *La Gitanilla*, p. 15, i *El amante liberal*, p. 101.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria, | a cargo de Diego G. Navarro.»

En Rius (I, 301) junta en un sol títol aquest número i els dels quatre se-

güents. Nosaltres opinem de diferent manera, per quant creiem que cada volum va apart, no llegint-se, com no s'hi llegeix, com a títol de l'obra, el de *Novelas Ejemplares*.

No coneixem exemplars d'aquesta edició en el British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1155 Biblioteca Científico-Literaria. | La Española Inglesa | Rinconete y Cortadillo | y | El Licenciado Vidriera. | Novelas Ejemplares | de Miguel de Cervantes | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [40-V

p. 167 × 108 mm. c. 130 × 71 mm. (8.º). 139 pp., la següent en blanc s. n. Relligat amb el número anterior i els tres següents.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-139) comprèn : *La Española Inglesa,* p. 5; *Rinconete y Cortadillo,* p. 59, i *El Licenciado Vidriera,* p. 107.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria, | á cargo de Diego G. Navarro.»

En les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició.

1156 Biblioteca Científico-Literaria. | La Señora Cornelia | El Celoso Extremeño | y | La Tia Fingida. | Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [40-V

p. 167 × 108 mm. c. 130 × 171 mm. (8.º). 123 pp., la següent en blanc s. n. Relligat amb els núms. 1154, 1155, 1157 i 1158.

Els preliminars, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-100) comprèn : *La Señora Cornelia,* p. 5, i *El celoso extremeño,* p. 55. També publica *La tia fingida* (p. 101).

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria, | a cargo de Diego G. Navarro.»

No sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1157 Biblioteca Científico-Literaria. | La Ilustre Fregona | Las dos Doncellas | y | La Fuerza de la Sangre. | Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [40-V

p. 167 × 108 mm. c. 130 × 71 mm. (8.º). 149 pp., la següent en blanc s. n. Relligat amb els núms. 1154-1156 i 1158.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-149) comprèn : *La ilustre fregona*, p. 5; *Las dos doncellas*, p. 75, i *La fuerza de la sangre*, p. 125.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria, | a cargo de Diego G. Navarro.»

No coneixem exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1158 Biblioteca Científico-Literaria. | El Casamiento Engañoso | y | El Coloquio de los Perros. | Novelas Ejemplares | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [40-V

p. 167 × 108 mm. c. 130 × 71 mm. (8.º). 127 pp., la següent en blanc s. n. Relligat amb els núms. 1154-1157.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-97) conté : *El casamiento engañoso*, p. 5, i *El Coloquio de los perros*, p. 22. A la fi (pp. 99-127) s'hi troba una «Noticia | de la vida y obras | de Cervantes», que és, com diu molt bé En Rius (I, 301), la que escriguè En Quintana.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria, a cargo de Diego G. Navarro.»

No sabem que hi hagi exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1159 Biblioteca Científico-Literaria. | El Gallardo Español. | Comedia en tres jornadas | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [36-V

p. 167 × 110 mm. c. 140 × 72 mm. (8.º). 144 pp.; està relligat amb *Los Baños de Argel*, de la mateixa Biblioteca. Mig xagrí vermell.

Els preliminars d'aquest volum, són : Portadella, Portada, Dedicatoria d'En Cervantes al Comte de Lemos i Pròleg (pp. 1-13).

El text (pp. 15-144) va repartit en tres jornades, que comencen en les pp. 15, 61 i 103, respectivament.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria | Valverde, 2, principal».

No coneixem exemplars d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1160 Biblioteca Científico-Literaria. | Los Baños de Argel. | Comedia en tres jornadas. | De | Miguel de Cervántes. | Madrid. | Direccion y administracion. | Valverde, 2, principal. | 1879. [36-V

p. 167 × 110 mm. c. 140 × 72 mm. (8.º). 138 pp. Mig xagrí. Relligat amb *El Gallardo español* de la mateixa col·lecció (núm. 1159).

Els preliminars, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text (pp. 5-138) conté el de l'esmentada comedia, començant les jornades en les pp. 5, 45 i 93.

Al verso de la portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria. | Valverde, 2, principal».

No sabem que hi hagi exemplar d'aquesta edició en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1161 Biblioteca Científico-Literaria. | Los | Entremeses | de | Miguel de Cervantes. | Tomo ···. | Madrid | Direccion y administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [33-VII

p. 168 × 109 mm. c. 140 × 72 mm. (8.º). Tom I : 128 pp. Tom II : 128 pp.; relligats en un volum. Mig xagrí vermell.

Els preliminars de cada volum, són : Portadella i Portada (pp. 1-4).

El text del volum primer (pp. 5-128) conté : L'entremès atribuït a En Cervantes, *Los dos habladores*, p. 5; *La elección de los alcaldes de Daganzo*, p. 23; l'atribuït a En Cervantes, *La carcel de Sevilla*, p. 47; *El juez de los divorcios*, p. 73; aquí hem d'observar que en l'exemplar d'aquesta col·lecció no acaba el text de l'últim dels esmentats entremesos, sinó que hi manca un plec, havent-hi en el seu lloc un de les *Novelas Ejemplares* (pp. 81-96); tampoc hi ha el començament de l'entremès *El retablo de las maravillas*, seguint després l'entremès atribuït a En Cervantes, *El hospital de los podridos*, p. 111, amb què s'acaba el primer volum. El text del segón (pp. 5-128), conté : *La cueva de Salamanca*, p. 5; *El rufian viudo llamado Trampagos*, p. 28; *El vizcaíno fingido*, p. 54; *La Guarda cuidadosa*, p. 81, *El viejo celoso*, p. 109.

Ja hem dit que en el primer volum, en l'exemplar d'aquesta col·lecció, hi ha, per manca del plec sisè dels *Entremeses*, un del mateix nombre pertanyent a les *Novelas;* en el segón s'hi troba una pàgina en blanc, la 55, sense mancar-hi gens de text, cosa, com es veu, deguda a un descuit a l'imposar el plec quart. Diem això, per quant per les nostres mans ha passat un altre exemplar d'aquesta edició amb la mateixa errada.

Al verso de cada portada s'hi llegeix : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria | A cargo de Diego G. Navarro».

D'aquesta edició no sabem que hi hagi exemplars en les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París).

1162 Biblioteca Científico-Literaria. | Viaje del Parnaso | y la | Adjunta al Parnaso | de | Miguel de Cervantes. | Madrid | Direccion y Administracion, | Valverde, 2, principal. | 1879. [41-VI

p. 168 × 110 mm. c. 129 × 72 mm. (8.º). 144 pp. Mig xagrí vermell.

Els preliminars d'aquest tom, comprenen : Portadella, Portada, la Dedicatoria a En Roderic de Tapia, Pròleg, l'Epigrama d'En Casanate Rojas i el sonet d'*El autor á su pluma* (pp. 1-10).

Després del text (pp. 11-129) s'hi troba l'*Adjunta al Parnaso* (pp. 130-144).

Al verso de la portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «Imprenta de la Biblioteca Científico-Literaria. | A cargo de Diego G. Navarro».

En les col·leccions cervantines del British Museum (Londres) i Bibliothèque Nationale (París) no coneixem exemplar d'aquesta edició.

1163 Festejos | para la inauguración del Monumento que Alcalá de Henares erige á | Miguel de Cervantes Saavedra. [36-X. c. 3

p. 612 × 292 mm. c. 520 × 222 mm. 1 fulla.

1164 El Loro. Barcelona Sábado 13 Diciembre 1879. [Año I. nº 3.] [36-X. c 4

A la pàg. 3 una caricatura política sobre un assumpte del Quixot.

1165 Miquel y Badía, F. — Cervantes y el Quijote. [36-X. c. 4

Diario de Barcelona (núm. 165, pp. 6841-6844), 1879.

Tracta dels primers volums de l'edició de *Don Quijote* (núm. 1034), comentada per En Máinez.

Aquest mateix article el reproduí en Máinez, publicant-lo en el vol. V pp. 259-265, de la citada edició.

1166 Narciso Roca [i Florejachs], J. — El Manco de Lepanto y la ciudad del Quijote. [36-IX. c. 17

La Publicidad (any II [segona època], núm. 589), Barcelona, 7 octubre 1879.
Un altre exemplar. [*

* Pertany al fons de la Biblioteca de Catalunya.

En aquest article es copíen alguns dels passatges en què En Cervantes esmenta el nostre Principat, fent-se després diverses observacions, moltes d'elles encertades, comentant aquests passatges cervantins.

1167 TOURGUENEFF, Ivan. — Amleto e Don Chisciotte. [41-III

Rivista Europea (vol. XV, fasc., IV, pp. 660-675), Firenze, 16 octubre 1879.

És un dels estudis més seriosos que s'han escrit estudiant l'esperit de l'heroi cervantí, i à l'ensems comparant-lo amb la figura del príncep de Dinamarca imaginat per En Shakespeare. Segons En Tourgueneff, la figura de D. Quixot és molt més gran que la de Hamlet.

1168 Donna Quixote | by | Justin Mc Carthy, M. P. | author of | 'Dear Lady Disdain' 'Miss Misanthrope' etc. | [Gravat.] | In three volumes. | Vol. ···. | With Twelve Illustrations by Arthur Hopkins | Second edition | London | Chatto & Windus, Piccadilly | 1879 | [The right of translation is reserved]. [41-I

p. 185 × 123 mm. c. 140 × 85 mm. (8.º). Vol. I : 4 ff. s. n. + 284 pp.; 4 làms. Vol. II : 4 ff. s. n. + 281 pp. + 3 pp. s. n.; 4 làms. Vol. III : 4 ff. s. n. + 274 pp. + 1 f. s. n. + 32 pp. de catàleg; 4 làms., gravades per Swain. Tela. Al contraplà, etiqueta de la llibrería Piaget (Barcelona).

Els preliminars de cada volum, comprenen : Portadella, Portada i Taules de capítols i de làmines (4 ff. s. n.).

El text va repartit de la manera següent : Volum primer, pp. 1-284; el segón, pp. 1-281, i l'últim, pp. 1-274.

Al verso de cada portada s'hi llegeix el següent peu d'impremta : «London. Printed by | Spottiswoode and Cº, New-Street Square | and Parliament Street».

En Rius (II, 532) descriu amb justesa l'argument d'aquesta imitació quixotesca. Es tracta d'una miss que es desviu per a fer el bé de la societat, però li passa igual que a D. Quixot amb En Juan Haldudo, que per comptes d'afavorir al noi Andrés, li causa més perjudici (I, cap. 4); ja fa observar, però, el dit bibliògraf, que hi ha notable diferencia entre D. Quixot i Gabrielle, per quant «al contrario de su original *Don Quijote,* la heroina conoce que se equivoca».

1169 Oracion fúnebre | que, por encargo | de la | Real Academia Española | y en las honras | de | Miguel de Cervántes | y demas ingenios españoles, | pronunció | en la iglesia de Religiosas Trinitarias de Madrid, el día 23 de abril de 1879,| el Excmo. é Ilmo. Señor | D. Narciso Martínez Izquierdo, | Obispo de Salamanca | y Administrador Apostólico de Ciudad-Rodrigo | [Segell de l'Academia Española:

LIMPIA, FIJA Y DA ESPLENDOR.] | Madrid. | Imprenta y Fundicion de M. Tello, | Impresor de Cámara de S. M. | Isabel la Católica, 23. | 1879. [41-VIII. c. 7

p. 272 × 182 mm. c. 170 × 95 mm. (8.º). 47 pp., la següent en blanc s. n.

Els preliminars d'aquest opuscle, corresponen solament a la Portada (pp. 1 i 2).

El text (pp. 3-47) desenrotlla el tema *In Deo laudabo verbum ... in lumine viventium (Psalm* LV, vs. 11-13).

1170 Reuniones técnicas de jefes y oficiales de | Administracion Militar en Madrid. | Cervantes | Administrador Militar. | Conferencia | dada en la sesion extraordinaria que celebró dicha | institucion la noche del 19 de Junio de 1879 | por | Jacinto Hermúa | Comisario de guerra | con un prólogo | del Subintendente militar, Comisario de guerra de 1ª clase | D. Ladislao del Corral. | Madrid. — 1879. | Imprenta del Cuerpo Administrativo del Ejército. [41-VIII. c. 9

p. 218 × 139 mm. c. 170 × 90 mm. (4.º). XVI pp. + 60 pp.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada i Pròleg (pp. I-XVI), i Portadella (pp. 1-2).

El text (pp. 3-48) desenrotlla el tema enunciat. A la fi, s'hi troba una portadella i cinc apèndixs (pp. 49-60).

El treball de N'Hermúa no direm que siguide primera mà, per quant reuneix un sens fi de dades conegudes ja per haver-les publicat els biògrafs cervantins Fernández de Navarrete, Moran i Máinez, però s'hi dóna perfecta idea de les trifulques que passà En Cervantes comprant vitualles per a les naus de l'Estat.

Els apèndixs que es troben després de la conferencia de N'Hermúa, són copia de documents cervantins ja publicats pels dos primers dels esmentats biògrafs, i l'últim és el discurs que llegí l'intendent militar En Gil Tapia, president de la sessió.

1171 [Títol de la coberta litografiada.] Don Quichotte | Dessins par | Geoffroy | Textes par *Stahl* | Bibliothèque | et | Magasin d'Éducation | et de Recréation | Edit: J. Hetzel & Cie | Paris — 18-7 Jacob. [43-VIII

p. 268 × 217 mm. VIII làmines. Cartronet.

Es tracta d'un llibre per a infants. Al peu de cada làmina s'hi troba una quarteta explicant l'assumpte del dibuix. Els tipus de D. Quixot i d'En Sanxo, com es pot suposar, tendeixen a la caricatura.

Com s'ha pogut veure, en la portada no hi figura l'any d'impressió, però en l'última coberta hi ha una llarga llista de obres i al peu de la mateixa s'hi llegeix : «Les Noveautés pour 1879 sont marquées d'une *» i entre les obres que tenen asterisc hi figura aquesta edició.

1172 Nachträge und Berichtigungen | zur | Cervantes-Literatur | in | Deutschland | Von Edmund Dorer | Zürich | Druck von Orell Füssli & Co. | 1879. [38-VII

p. 217 × 150 mm. c. 173 × 106 mm. 20 pp. Relligat amb el núm. 1115.

Els preliminars d'aquest opuscle, són : Portada, Advertencia i Taula (pp. 1-5).

El text (pp. 7-20) va repartit en quatre parts, ço és : Primera, obres generals, que tracten de literatura i estudíen Cervantes i la seva obra; segona, obres d'En Cervantes; tercera, obres referents al *Don Quijote,* i quarta, obres referents a altres d'En Cervantes, on també n'hi ha que són inspirades en el Quixot.

Aquesta treball d'En Dorer, junt amb l'assenyalat amb el núm. 1115, donen una idea bastant justa de la producció cervàntica en el país alemany.

En l'exemplar d'aquesta col·lecció hi figura, de lletra d'En Rius, algunes addicions a l'estudi d'En Dorer.

ERRADES A CORRETGIR I ADDICIONS

Volum I

Pàgina	Linea	Diu	Ha de dir
18	8	Burgillos	Burguillos
28	9	Sevilla, 1905)	Sevilla, 1905; *La Ilustre Fregona*, edición crítica, Madrid, 1917, i *El Casamiento Engañoso y Coloquio de los perros*, edición anotada, Madrid, 1918)
30	2	Dagoin	Daguin
42	12	Avellaneda	Avellaneda. Aquesta conjectura d'En Bonilla i San Martín es pot veure més ben exposada en el seu llibre *De crítica cervantina* (Madrid, 1917, pp. 11-21).
42	16	Joan Martí	Joan Martí. A les anteriors conjectures han d'afegir-se la de N'Atanasi Rivero: dient que En Fernández de Avellaneda és un pseudònim usat per En Gabriel Leonardo de Albion i Argensola i Antoni Mira de Amescua *(El Crimen de Avellaneda*, Madrid, 1916) i la d'En Ricardo M. Unciti, el qual publicà en *La Ilustración Española y Americana* (Madrid, 1916 i 1917) una serie d'articles amb el títol de *Cervantes, autor del falso Quijote.*
57	39	Menéndez i Pelayo (Santander)	Menéndez i Pelayo (Santander), referent a aquest exemplar, vegi's M. Artigas: *Un «Quijote» extraño (Revista Crítica Hispano-Americana*, Madrid, 1918, pàgines 47 i ss.), on es diu que del Quixot imprès per En Matevat solament hi ha el primer plec, seguint després el Quixot fet per En Fernández de Avellaneda; l'autor d'aquestes notes posseeix un exemplar de l'edició barcelonina, obsequi que li féu N'Adolf Bonilla i San Martín, on s'hi llegeix: «A costa de Joan Simon».

Volum II

Pàgina	Linea	Diu	Ha de dir
7	5	D. Quixot	D. Quixot. Modernament s'ha fet una edició d'aquesta obra. Vegi's el volum cinquè d'*El Refranero General Español*, pp. 67-154 (Madrid, Fuentenebro, 1876).
18	última	Barbieri	Barbieri. Vegi's el núm. 928.
27	14	volúmenes».	volúmenes». Però l'escriptor castellà hauría pogut dir que el treball del P. Chanin era una traducció.
38	20	Vol. VI	Vol. VI. | Paris | Bossange y Masson.
47	19	[46-V. c. 1*	[46-VI. c. 1*
48	17	Chichotte	Quichotte
68	19	*Secretario de*	*Dirección de Secretarios de*
68	20	del Valle	del Barrio
75	9	De Laulnay ó De Launoy que d'ambdues maneres	De Laulnay, De Launoy o Delaunay; que d'aquestes tres maneres
88	última	persona.	persona. En Cejador, en la seva *Historia de la Lengua y Literatura castellana*, esmenta, en el vol. VI, p. 415, una edició de *Don Rodrigo* impresa a Marsella en 1824; no la coneixem.
89	penúltima	Pitzer	Pfitzer
107	31	Chasselet	Chasselat
107	32	Dulompie	Dulompre
149	11	Texero, 1832	Texero, 1832. En el *Diario de Barcelona* del 13 de juny de 1834 hi veiem una noticia referent a la publicació del segón quadern.
171	penúltima	*Española*	*Española*. I ja que tractem d'aquesta obra, hem de dir que el seu autor inclogué el treball cervantí, com si fos un capítol de l'obra, amb el títol de *Miguel de Cervantes Saavedra.*
185	27	(III, 408)	(III, p. 408). Hem de dir que nosaltres ens inclinem al primer.
200	21	a data	la data.
200	21	errada,	errada en la portada,
202	20	1841	1840.
235	9	Azan Agá	Azan Agá, com va escriure probablement En Cervantes, o Azan Bajá, com volen altres *(Don Quijote*, I, 40).
254	penúltima	1794	1794 (núm. 372)
282	18	Olave	Olave. En el catàleg d'En Vindel, publicat en 1905, s'hi troba en el número 1946 aquest mateix treball.

Pàgina	Linea	Diu	Ha de dir
339	2	que moriren els seus pares, la dama portuguesa de què se'ns ha parlat en les biografíes cervantines i En Cervantes, per la nit la filla té una cita	que morí el seu pare, té a la nit una cita
356	14	En	Es
356	22	anterior, però En Chasles	anterior; En Chasles
357	11	com ens	ens
381	23	(núm. 854)	(núm. 854). *Cervantes y lo verde* ha estat tractat per N'Apeles Mestres en el seu discurs de recepció a la R. Academia de Buenas Letras de Barcelona, 21 d'abril de 1918.
395	7	tercer	quart
395	14	quart	tercer
395	27	tercer	quart
395	34	L'últim	El tercer
404	31	tret de la	publicat més tard en la
405	18	Novas	Nobas
410	34	És interessat	Els preliminars d'aquest volum, són: Portadel·la, Portada i un estudi d'En Fernández de Navarrete referent a la novel·la castellana (pp. I-C). El text (pp. 1-582) està compost pel trasllat de diverses novel·les de Salas Barbadillo, López de Ubeda i altres. És interessant
421	15	40-VIII	40-VIII. Per. Ilust.
422	35	40-VIII	40-VIII. Per. Ilust.
423	3	vol. IV,	vol. III,
428	18	l'esmentada festa	l'esmentada festa. Hem vist exemplars d'aquest butlletí amb el retrat d'En Cervantes.
433	20	1892	1872
455	18	Saavedra».	Saavedra». En 1897 va publicar En Genovés un llibre que porta per títol *Ceros a la izquierda* (Valencia, Domènech), i en la pàg. 1 hi veiem *La cuarta salida*, i en la 102 la poesía *España y Cervantes*.

PUBLICACIONS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

REPRESENTANT A FRANÇA

Librairie Edouard Champion; 5, Quai Malaquais : Paris

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Ptes.

Butlletí de la Biblioteca de Catalunya

Any I, 1914. n.º 1 (gener-abril) . . . . . 1'50
n.º 2 (maig-agost) 3
n.º 3 (setembre-desembre) . . . . . 1'50
» II, 1915. n.º 4 (gener-agost) 4
n.º 5 (setembre-desembre) 2
» III, 1916 n.º 6 (gener-desembre) 5
» IV, 1917. n.º 7 (gener-desembre) 10
» V, 1918. n.º 8 (gener-desembre) . . . . . *En premsa.*

Catàleg de la Col·lecció cervàntica Bonsoms, per JOAN GIVANEL I MAS.

Vol. I (anys 1590-1800) 20
Edició de 40 exemplars numerats en paper de fil 40
Vol. II 30
Edició de 40 exemplars en paper de fil 50

Els Madrigals de Joan Brudieu. Edició crítica per FELIP PEDRELL. *En premsa*

En dipòsit:

Catàleg de la Biblioteca musical de la Diputació de Barcelona, per FELIP PEDRELL. (2 vols.) 65

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Anuaris de l'Institut d'Estudis Catalans.

Anuaris MCMVII-MCMXIV. 5 volums. Cada un. 30

Les Pintures Murals Catalanes.

Fascicle I. — Pedret 10
» II. — Sant Martí de Fenollar i Sant Miquel de la Seu 10
» III. — Tahull i Bohí, Santa Maria d'Aneu i Sant Pere del Burgal . . 10
» IV. — Ginestarre, Ager, Esterri de Cardós i Mur. . . *En premsa.*

Les Monedes Catalanes, per JOAQUIM BOTET I SISÓ.

Volum I . . . . . *(Agotat)*
» II 12
» III i darrer 20

Documents per l'Historia de la Cultura Catalana Mig-eval, publicats per A. RUBIÓ I LLUCH.

Volum I, contenint més de 500 documents 16
» II i darrer . . . . . *En premsa.*

L'Arquitectura Romànica a Catalunya, per J. PUIG I CADAFALCH, A. DE FALGUERA i J. GODAY.

Volum I. — Precedents : L'Arquitectura romana; l'Arquitectura cristiana prerromànica 20
Volum II. — Des del segle IX a les darreries del segle XI. 25
» III i darrer. — Els segles XII i XIII. 35

Les Obres d'Auzias March. Edició crítica en vista de tots els manuscrits i totes les edicions, per AMADEU PAGÈS.

Volum I. — Introducció. Text de les poesies I-LXXIV. 12
» II i darrer. — Poesies LXXV-CXXVIII. Glossari 12
Edició de 40 exemplars en paper de fil 50

Ptes.

Itinerari de Jaume I «El Conqueridor», per JOAQUIM MIRET I SANS . . 20

ESTUDIS DE BIBLIOGRAFIA LUL·LIANA

I. — **L'edició maguntina de Ramón Lull**, pel Doctor A. GOTTRON. . . 5

II. — **Bibliografía de les Impressions lul·lianes**, per ELIES ROGENT i ESTANISLAU DURAN . . . . *En premsa.*

SECCIO FILOLÒGICA

Himnes Homèrics. Traducció en vers de JOAN MARAGALL i text grec amb la traducció literal de P. BOSCH GIMPERA.

Edició en paper de fil de 50 exemplars 15

El Gènesi, versió de l'hebreu segons els textos originals, i amb anotació, de MN. FREDERIC CLASCAR.

Edició en paper de fil. 20

Museu : Hero i Leandre. — Text grec amb la versió literal en prosa de LL. SEGALÁ i en hexàmetres d'AMBROSI CARRIÓN, duent en apèndix les traduccions inèdites, en vers, de P. BERTRAN I BROS i J. M. PELLICER I PAGÈS. 2

Edició en paper de fil. 5

Mireia. Poema provençal de Frederic Mistral. Traducció catalana de Maria-Antònia Salvà 5

Edició en paper de fil 15

El Càntic dels Càntics de Salomó. Versió segons els textos originals i amb anotació de MN. FREDERIC CLASCAR 3

Edició en paper de fil. 16

Normes ortogràfiques. (Agotades.)

Ortografia Catalana, segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans . . . . 0'25

Butlletí de Dialectologia catalana.

Preu de subscripció : Espanya, 4 ptes.; Estranger, 4'50 ptes.

Vol. I (abril-desembre 1913). 3
» II (gener-juny 1914). . . . . 1'50
» II (juliol-desembre 1914) 2
» III (gener-juny 1915) . . . . 2'50
» III (juliol-desembre 1915) 2
» IV (gener-juny 1916) 3
» IV (juliol-desembre 1916) 3
» V (gener-desembre 1917) 3
» VI (gener-juny 1918) . . . . 2'50

BIBLIOTECA FILOLÒGICA

I. — **Documents en vulgar per a l'estudi de la llengua** (segles XI, XII & XIII), per MN. PERE PUJOL 2

II. — **Die Mundart von Alacant. — Beitrag zur Kenntnis des Valencianischen**, von DR. PERE BARNILS GIOL. 4

III. — **Diccionari Aguiló.** Fascicles I a IV. Cada un 4

IV. — **La Frontera catalano-aragonesa**, I, per ANTONI GRIERA. . . . 5

V. — **Textes catalans avec leur transcription phonétique**, précédés d'un aperçu sur les sons du catalan, par J. ARTEAGA PEREIRA, ordenats i publicats per P. BARNILS 4

VI. — **Estudis romànics** (Llengua i Literatura), vol. I. 8

VII. — **Vocabulari català-alemany** de l'any 1502, edició facsímil segons l'únic exemplar conegut, acompanyada de la transcripció, d'un estudi preliminar i de registres alfabètics, per P. BARNILS. 12

Ptes.

VIII. — **Diccionari Aguiló.** Fascicles V a VIII. Cada un. 4

IX. — **Estudis romànics** (Llengua i Literatura), vol. 2 12

X. — **La versione catalana dell'Inchiesta del San Graal,** secondo il Codice dell'Ambrosiana di Milano I. 79 sup., pubblicata da VINCENZO CRESCINI e VENANCIO TODESCO 10

XI. — **Diccionari ortogràfic,** precedit d'una exposició de l'ortografia catalana segons el sistema adoptat per l'Institut d'Estudis Catalans. Redactat sota la direcció de P. FABRA, membre de la Secció Filològica 5

XII. — **Gramàtica catalana,** per POMPEU FABRA *(segona edició)* . . . 3

LABORATORI DE FONÈTICA

Estudis fonètics, I 20

EDICIONS PEDAGÒGIQUES

Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum cum ibericis versionibus, curante A. SEGALÁ, phil. prof.

Vol. I. — CORNELII NEPOTIS. *Praefatio et Miltiadis Themistoclisque Vitae* (F. Crusat; A. M.ª Alves, S. J.; F. de Mello, S. J.; E. de Montoliu; C. Riba Bracons, interpretibus) 1

En dipòsit:

Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona, 1908. 4

SECCIÓ DE CIÈNCIES

Arxius

Any I, fascicles		I, II i III.	Cada un	4
» II	»	I, II i III.	»	4
» III	»	I, II i III.	»	4
» IV	»	I a IX.	»	2
» V	»	I i II.		2

Flora de Catalunya, per J. CADEVALL i ANGEL SALLENT.

Volum I, fascicles		I a V.	Cada un	5
» II	»	I a IV	»	5

Treballs de la Societat de Biología, publicats sota la direcció d'A. PI SUNYER.

Volums I a V. Cada un. 10

Fauna de Catalunya, dirigida per JOSEP M.ª BOFILL i PICHOT.

Malacología, fascicle		I, per M. CHÍA		5
»	»	II	»	5
»	»	III	»	1

Entomología. *Dípters.* Fascicle I, per J. ARIAS ESCOFET 5
» *Coleòpters,* G. CARABUS. Fascicle I, per A. CODINA. 5

Col·lecció de Cursos de Física i Matemàtica, dirigida per E. TERRADAS.

Volum I. — Els elements discrets de la materia i de la radiació. — Conferencies per E. Terradas, recollides per I. Pòlit 3

Volum II. — Teoría de la representació conforme. — Conferencies donades el juny de 1915 per J. REY PASTOR, redactades per E. TERRADAS . . . 3

Treballs de l'Estació Aerològica de Barcelona, per E. FONTSERÉ.

Volums I a II. Cada un. 4

Treballs del servei tècnic del paludisme (1915-1916) 5

Treballs de la Institució Catalana d'Historia Natural.

Volums I a III. Cada un 10

Biblioteca Filosòfica, dirigida per EUGENI D'ORS.

Volum I. — Vives a Anglaterra, per Forster Watson. 10

Volum II. — La Natura i la Historia per PEDRO DORADO MONTERO . . . 6

MEMÒRIES I DOCUMENTS DELS TREBALLS FETS PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA — Ptes.

1. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor Alcalde de Barcelona proposant la fundació d'una Biblioteca Catalana, i llegida en Consistori del dia 13 de novembre de 1907. — Barcelona, 1907. . . . . o'25
2. — Dictamen-acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló. — Barcelona, 1907 . . . . o'25
3. — Memoria presentada als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets des de la seva fundació fins al 31 de desembre de 1908. — Barcelona, 1908. . . . . o'25
4. — Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya i la conveniencia de la seva millor instal·lació. — Barcelona, 1908 . . . . o'25
5. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1909. — Barcelona, 1909 . . . . o'25
6. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1910. — Barcelona, 1910 . . . o'25
7. — Exposició d'un pla de publicació de les Cròniques Catalanes. — Barcelona, 1912 . . . . o'25
8. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona sobre la celebració del VI Centenari de la mort de Ramón Lull. — Barcelona, 1914. o'25
9. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona sobre la conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. — Barcelona, 1914 . . . . o'25
10. — Memories presentades per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona sobre l'exploració d'estacions prehistòriques i la conservació i catalogació de monuments . . . . o'25
11. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914 per a la Conservació i catalogació d'arxius i biblioteques d'interès històric. — Barcelona, 1915 . . . . o'25
12. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1913. — Barcelona, 1916. . . . . o'25
13. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona donant compte dels treballs fets durant l'any 1914. — Barcelona, 1916 . . . . o'25

SECCIÓ FILOLÒGICA

1. — Report dels treballs fets per les Oficines lexicogràfiques durant el bienni de 1913-1914. . . . . o'25
2. — Report dels treballs fets per les Oficines lexicogràfiques durant el bienni 1915-1916. . . . . o'25

LABORATORI DE FONÈTICA EXPERIMENTAL

1. — Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona sobre la creació d'un Laboratori de Fonètica Experimental. — Barcelona, 1914 . . . . o'25
2. — Treballs realitzats durant l'any 1917 . . . . o'25